

1481

5^a (of)

VI. 2 29

Vit' - Santa Brigio

TRACTATVS
DE
ADORATIONE

TRAC TATS

DE

ADORATIONE

TRACTATUS
DE
ADORATIONE
AUCTORE

PATRE FRATRE BLASIO A PURIFICATIONE
Carmelita Excalceato Prouinciæ Romanæ.

Sumptibus Cæsaris Sacchi Romani eius Germani Fratris.

*Hic libellus est
Conueniens Serui Mariae
de Urbe Trabant Gremi. Dig. cal. 1678.
A. Aug. Cong. an. 1678.*

ROMAE,

Ex Typographia Iosephi Vannaccij. 1678.

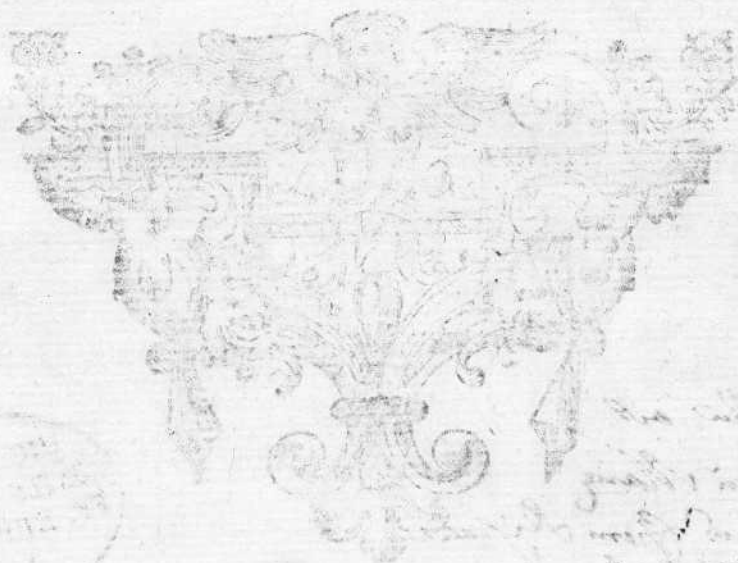
SUPERIORVM LICENTIA.

TRACTATUS
DE
ADORATIONE

AUCTORE

PATRE FRATRE BLASIO A PURIFICATIONE
Carmelite Exaltato Provinciae Romanae.

Sumptibus Carolus Sacchi Romani eius Germani Fratri.

ROMAE

Ex Typographia Iosephi Vanuacii. 1678.

Superiorum Licentia.

EMINENTISSIMO PRINCIPI
D E C I O
A Z Z O L I N O
SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE
Cardinali Amplissimo.

RIMÆ huic mearum lucubrationum soboli Purpuratam ingredi Aulam putabitur impar; quam enim Sacri Principis implet Maiestas, erectam in glorię Theatrum fatearis oportet. Nitent hic singula dignitatis Sanctitate decora, Virtutum splendore conspicua; cuncta hic videbis ad meriti summitatem surgentia, ad venustæ molem granditatis micantia demiraberis: testantur hic vniuersa mortalem posse Principatum natura aduersante, urgente ad ruinas caducitate, famæ immortalitate donari. At vnum est quod tantæ lucis temperat

rat pompam Gentilitia Purpurati DECII
 AZZOLINI Principis humanitas, hæc vna
 animauit calamum in tantæ celsitudinis attolli
 fastigium, Icarie haud pauendæ ruinæ, vbi ful-
 gor lenitur modestissimo velamento Micantis;
 Huic ne ingratum quid proferam, & blandidicus
 potius, quam veridicus credar, imò piaculi reus
 adiudicer, quasi superstitionis notam Adoratio-
 ni, cui scripsi, inurens, cum intemperanter lau-
 dibus indulgere existimer, ea de inclyta Tua
 Profapia, de Te proferam, EMINENTISSIME
 PRINCEPS, quæ Summorum Pontificum fir-
 mata calculo, legentium nutandi facultatem or-
 culi granditate superabunt. Adlegerat Sixtus
 Quintus prudentiæ maturitate, consiliorum,
 grauitate nemini secundus, ad Purpuratorum,
 Patrum Senatum Patrum Tuum DECIVM
 AZZOLINVM, eique vna cum Purpura epi-
 stolam candidissimis refertam laudibus mittens,
 hæc inter alia calamus ille, Diuinis conscriben-
 dis assuetus, exarauit: *Tu ex ea Familia natus es, ex qua*
complures viri prodierunt belli, & pacis artibus clari, ac domi, forisque
honorati, inter quos insignis fuit annorum nostrorum memoria alter
Cardinalis Azzolinus, Qui primum in Vestram Domum hanc amplissi-
mam dignitatem intulit, diuini, & humani iuris scientia excellens.
 Hieronymi hic nomine insigniebatur, à quo ter-
 tius DECIVS AZZOLINVS quæ alloquimur,
 ostri, quo fulget maiestatem, virtutum splendore
 condecorat. Decurrit, vt reor, Auorum gloria san-
 guinis claritati immixta, aureis nec interceptis
 riuulis in hæredes, Firmatum quippè à Natura
 habemus, regales Aquilas consueuisse nunquam
 dege-

Ciacco-
 nius ex
 epistol.
 Sixti V.

degeneri, gregariaque auicularum sobole fecundi-
 dari. Hieronymum, Decium habuisti, Princeps
 Amplissime, Tua in dignitate prædecessores, de
 quibus eiusdem Summi Pontificis Sixti Quinti
 Diaria, hæc habent. *Mouit Pontificis animum (ad con-*
ferendam videlicet eidem Decio Purpuram,) *Diar. Si-*
xii V.
Azzolini acerrimum ingenium, summa in rebus gerendis dexteritas,
animi constantia, morum grauitas, ac denique Patrie Firmi, Azzoli-
naque Domus dignitas, ac splendor, quæ cum præstantissimis in bello
paceque viris, Episcopis, ac Præsulibus; tum altero Cardinali Hie-
ronymo Azzolino Iurisperitorum consultissima illustris admodum, &
clarissima est. Hi profecto grandi alarum volatu cæ-
 lum lustrauere Romanum, Virtutum pennas
 ostro coloratas sacro explicarunt; ne crederentur
 vulgari Maiestate nitere, quæ protendebantur
 Regnatrice tinctura decoræ. Hinc optimè à Te
 promeritum elogium, quod Summus Pontifex
 Innocentius Decimus in Tui præconium euul- *Giacconi*
 gavit, cum Aquilam dexteritate ingenio, pruden-
 tia, perspicacitate pronunciauit. Aquila verè
 grandis, & magnarum alarum varietate distin-
 cta, Philosophica enim, Theologica, ac Iuris
 vtriusque laurea in eruditissima Patrie Tue Vni-
 uersitate, duodeviginti annos natus, vna eadem-
 que die redimitus, triplici coronamento, vel ijs
 ab annis visus es destinari: Taceo ditissimam
 eruditionis pompam, excultissimam dicendi ve-
 nustatem, incomparabilem gerendorum peri-
 tiam; loquuntur etenim Principes, Magnates,
 Reges, Dynastæ, quibus, cum à Secretis Status
 Summo Pontifici Clementi Nono esses, dedisti
 epistolas: Hæ quot extant, tot supersunt eru-
 ditissimi

ditissimi Tui elogia ingenij. Vnum tamen tacere non valeo, quod cum immensi præconij sit, innumeris, quæ addi possent, silentium indicit. Romanam adorauerat Sedem Suecorum Regina, regalem maiestatem sacros fregerat ad Pedes, & DECIVM elegit AZZOLINVM, vt haberet animi celsitudine sacrum Heroem, Quæ non nisi heroica maiestate grandiora moliri, imperare consuevit. Egregijs his dotibus, quibus Romana in Aula præfulges, quaecumque hoc obsequentiissimi animi mei debebatur argumentum: Vnica siquidem in terris est, cui cultus exhibendus; Diuina Virtus.

E. V.

Additissimus, & Humillimus Seruus

Fr. Blasius à Purificatione

Carmelita Excalceatus,

FRATER VINCENTIVS MARIA
à Sancta Catharina Senensi Vicarius Gene-
ralis Fratrum Carmelitarum Discalcea-
torum Congregationis S. Eliæ,
Ordinis Beatissimę Virginis
Marię de Monte Car-
melo.

CVM Librum, cuius titulus (De Adoratione) à R. Patre
Fratre Blasio à Purificatione eiusdem Nostrę Congregationis
Sacerdote Professo, compositum, duo è Nostris Theologi reco-
gnouerint, & in lucem edi posse probauerint, facultatem (quantum
ad nos spectat) impertimur, ut typis mandetur. In quorum fidem
presentes dedimus, Sigillo Noströ munitas, ac propria manu subscri-
ptas, Romę in Conuentu Noströ Sanctę Marię de Scala die 23.
Maij 1678.

Fr. Vincentius Maria à S. Catharina Senensi
Vicarius Generalis.

Fr. Petrus à S. Andrea Carmelitarum
Discalceatorum Deservitor Generalis.

*Approbatio Reuerendi Admodum Patris Nostri Fratris PETRI A
SANCTO ANDREA Ordinis Carmelitarum Excalcea-
torum Definitoris Generalis.*

NIL sanè antiquius, nil sanctius, nil Deo vnquam gratius, & acceptius fuit Adoratione. Eà quippè ipsemet Deus Optimus Maximus, tanquam primum, vnicumue rerum omnium Principium, finisque vltimus ac Supremus ipsarum, colitur. Eà Christus Dominus, vni-genitus veluti Dei Filius, honoratur. Eà Sacratissima Virgo, ceu Intemerata Christi Domini Parens; Angeli Beati, ceu Dei Ministri, Cœlestisque Curiae Aulici, ac Principes: Viri Sancti, ceu fidelissimi Sūmi Numinis Serui, Amici, atq; Domestici, debitam pro suo quisque merito, venerationē accipiunt. Eà demum Sacra dirissimæ Saluatoris, Martyrumq; Passionis Instrumenta, efformatæ Cœlituum Imagines, Relictæ nobis ipsoꝝ exuiriæ singularem à fidelibus honorem, ac cultum nanciscuntur, Hinc eam superbo, ac scelesto planè a usu Apostatæ Angeli, illorumque sequaces Idololatræ impij, furiosi Iconoclastæ, Cateriq; omnes, tam antiqui, quàm recentiores Etherodoxi aut recusantes, aut impugnantes, aut sibi arrogantes, aut in falsa numina transferentes, Deo, Saluatori, Deiparæ, Angelis gloriosis, Sanctis Hominibus, siue iam in Cœlo regnantibus, siue adhuc in Terra degentibus, & Orthodoxa Fide conspicuis inuisi, exosi euaserunt. At enim eam nunc afflante Deo, nouumq; Cæptum, ac singulare opus benedicente, ceteris interea fauentibus Cœlitibus, tot aduersus intensissimos, infestissimq; Aduersarios, egregiè restituit, luculenter perdocet, fortiter propugnat, incōcussè asserit P. F. Blasius à Purificatione Religiosus Noster Carmelita Discalceatus, Fausto vtique, Victoriāq; illi portendente auspicio, eruditus Sacræ Theologiæ in Collegio Nostro Romano S. Mariæ de Victoria Lector, in hoc suo Tractatu *De Adoratione* &c. Hunc ego, examini meo subiectum, haud vulgari cura, ac diligentia perlegi, nec parua animi voluptate perpendi: Nilq; prorsus in eo reperi, quod non Catholicam veritatem sapiat, quod Sanctorum Patrum Doctrinæ non adamussim consonet, quod non ad profundam Angelici Doctoris mentem, genuinumq; sensum excogitatum, prolatum, explanatum esse videatur. Quapropter libenter illum, iterumque, atque iterum approbo; Et, qui ad Dei gloriam, ad honorem Sanctorum, ad Atheistarum, & Hæreticorum profligationem, ad studiosorum omnium, & orthodoxorum lectorum profectum in lucem prodeat, dignum existimo, ac censeo.

Datum Romæ in Conuentu Nostro Sanctæ Mariæ de Scala Die 28.
Maij 1678.

*Fr. Petrus à S. Andrea Carmelitarum
Discalceatorum Definitor Generalis.*

Approba,

*Approbatio Reuerendi Patris HIERONYMI A S. CAROLO
Carmelitæ Discalceati Sacre Theologiae Praeceptoris.*

EX commissione Reuerend. Admodum Patris Nostri Fratris Vincen-
tij Mariae à Sancta Catharina Senensi Vicarij Generalis luculentissi-
mum à R.P.F. Blasio à Purificatione doctissimo meo Collega simul,
ac Magistro exaratum emensus sum Opus, inscriptum *De Adoratione* ac sum-
ma animi mei voluptate perlustratum. Quapropter Librum hunc vtpotè
candidatum ob illustrem styli claritatem candido dignor calculo, inge-
niosaeque huic lucubrationi, vt in lucem edatur, libens suffragor; dubius
tamen, an illa exceptura potius an latura sit lucem. Prodeat itaque
auspicato Numine elaboratum Volumen Adorationis votis refertum,
votis omnium expetendum.

Romæ ex Conuentu Sanctæ Mariæ de Victoria hac die 1. Mensis
Iunij 1678.

*Fr. Hieronymus à Sancto Carolo
Carmelita Excalceatus.*

*Tr. Raymundus Caplicchius Ord. Prædi-
catorum S. P. Apostolici Magister.*

Imprimatur,

Si videbitur Reuerendissimo Patri Sacri Apostolici Palatij Magistro.

I. de Angelis Archiepiscopus Vrbis Vicef.

*Approbatio Reuerendi Adm. Patris Magistri Vvynans Ordinis Prædicatorum olim Collegij S. Eustorgij Mediotani Regentis,
nunc Reuerendissimi Patris Generalis eiusdem
Ordinis Socij.*

EGO infra scriptus Tractatum hunc *De Adoratione* ex mandato Reuerendissimi P. F. Raymundi Capisucchij Sac. Pal. Apostolici Magistri, non sine attentione, & voluptate perlegi, nihilque inueni aut orthodoxæ Fidei dissentaneum, aut probatis moribus dissonum, sed omnia solida, & firma, Doctrina Angelici Doctoris D. Thomæ maximè conformia, in quorum fidem. Datum in Conuentu Nostro Sanctæ Mariæ Super Mineruam hac 17. Maij Anni 1678.

*Fr. Guinandus Vvynans Ord. Prædicat.
Sac. Theol. Magister.*

Imprimatur,

Fr. Raymundus Capisucchius Ord. Prædicatorum S. P. Apostolici Magister.

I N D E X

Difficultatum, quæ in hoc Tractatu continentur.

DISPUTATIO PRIMA.

De Adoratione Dei.

VB. I. *Virum ciuilem Adoratio indispensabiliter actum externum requirat.* pag. 1.

§. 1. *Premissis ijs quæ ad nomen Adorationis spectant, dubium deciditur* ibid.

§. 2. *Soluuntur contraria Argumenta.* pag. 5.

Dub. 2. *Virum Adoratio qua Deum veneramur essentialiter consumetur in actu interno.* pag. 10.

§. 1. *Ponitur prima assertio, & probatur author. S. Thomæ & Scrip.* pag. 11.

§. 2. *Eiusdem primæ assertionis utraque pars ratione probatur: unde deducitur secunda assertio.* 14.

§. 3. *Soluuntur Argumenta opposita Sententiæ.* pag. 19.

Dub. 3. *Virum erga Deum detur unica tantum in specie Adoratio. & in quo sita sit?* pag. 22.

§. 1. *Premittuntur quædam ad dubij decisionem necessaria* ibid.

§. 2. *Duplici assertionem proposita difficultas deciditur.* pag. 24.

§. 3. *Soluuntur argumenta contraria.* pag. 28.

DISPUTATIO II.

De Adoratione Christi Domini.

VB. I. *Virum Christus in quantum homo adorandus sit Adoratione latria?* pag. 33.

§. 1. *Aliquibus premissis, prima assertione deciditur dubium.* ibid.

§. 2. *Ponitur secunda conclusio, & probatur.* pag. 38.

§. 3. *Soluuntur argumenta aduersus utramque assertionem.* pag. 40.

Dub. 2. *Virum Humanitas Christi ut affecta unione hypostatica sit adorabilis alia adoratione ab ea, qua adoratur Christus?* pag. 44.

§. 1. *Supponuntur aliqua, & unica assertione dubium deciditur.* ibid.

§. 2. *Soluuntur argumenta contraria.* pag. 48.

Dub. 3. *Qua Adoratione adoranda sit Christi Humanitas ut affecta unione hypostatica, & gratia sanctificante?* pag. 51.

§. 1. *Premittuntur aliqua ad dicendum intelligentiam.* ibid.

§. 2. *Prima assertione deciditur dubium.* pag. 55.

§. 3. *Ponitur secunda assertio, & probatur.* pag. 57.

§. 4. *Ponitur tertia assertio, & ratione probatur.* pag. 63.

§. 5. *Soluuntur Argumenta aduersus primam assertionem.* pag. 65.

§. 6. *Soluuntur Argumenta opposita secundæ nostræ assertioni.* 67.

§. 7. *Soluuntur Argumenta Contra*

DIFFICULTATVM.

tertiam assertionem, & deciditur
quid dicendum de Adoratione Eu-
charistie. pag. 71.

DISPVATIO III.

De Adoratione Sanctorum, & pecu-
liariter Sanctissimæ Virginis.

DVB. 1. Vtrum liceat Sanctis ho-
minibus cultum adorationis
exhibere? pag. 75.

§. 1. Ponitur unica conclusio, & au-
thoritate ac ratione probatur. *ibid.*

§. 2. Fit satis cuidam incidenti dubi-
tationi. pag. 80.

§. 3. Refertur oppositus error, & sol-
uuntur argumenta. pag. 85.

Dub. 2. Vtrum Beatissima Virgo ab
initio Mundi semper fuerit adora-
ta, & qua adoratione? pag. 92.

§. 1. Premittuntur aliqua ad dicen-
dorum notitiam necessaria. *ibid.*

§. 2. Ponuntur duæ primæ assertiones,
& ratione probantur. pag. 94.

§. 3. Ponitur tertia conclusio, & ratio-
ne probatur. pag. 98.

§. 4. Soluuntur aliqua quæ militant
aduersus hanc rationem. 101.

§. 5. Referuntur oppositi modi dicendi,
& soluuntur eorum argumenta.
pag. 105.

Dub. 3. Vtrum Beatissima Virgo ra-
tione Maternitatis præscindentis
à gratia sanctificante sit adorabilis
adoratione hyperdulie? pag. 108.

§. 1. Ponitur prima assertio, & autho-
ritate Scripturæ probatur. 109.

§. 2. Ratio conclusionis, & impugna-
tio primæ responsionis. pag. 111.

§. 3. Adducuntur, & impugnantur
aliæ responsiones. pag. 114.

§. 4. Ponuntur duæ aliæ assertiones, &
probantur. pag. 117.

§. 5. Soluuntur aliqua argumenta pri-
mæ assertioni contraria. 120.

§. 6. Soluuntur alia argumenta eidem
primæ assertioni contraria. 124.

§. 7. Soluuntur argumenta contraria

alijs assertionibus. pag. 132.

Dub. 4. Vtrum omnis supernaturalis
adoratio sit actus à Religione elici-
tus? pag. 138.

§. 1. Duabus assertionibus expeditur
proposita difficultas. *ibid.*

§. 2. Soluuntur argumenta aduersus
utramque assertionem pugnantia
pag. 143.

DISPVATIO IV.

De Vsu Imaginum.

DVB. 1. An Statuæ, & Imagines
in Veteri Testamento omnino
fuerint prohibita? pag. 149.

§. 1. Premittuntur aliqua difficultatis
decisioni necessaria. *ibid.*

§. 2. Ponitur Conclusio, & autoritate
ac ratione probatur. pag. 152.

§. 3. Adducuntur, & impugnantur
euationes aduersariorum. pag. 156.

§. 4. Adducitur secunda ratio, & euer-
titur aduersariorum responsio. 162.

§. 5. Refertur opposita sententia, &
soluuntur eius argumenta. pa. 165.

Dub. 2. Vtrum in lege gratiæ liceat
uti Sanctissima Trinitatis, & An-
gelorum imaginibus? pag. 168.

§. 1. Prima assertio autoritate, ac ra-
tionibus probata. pag. 169.

§. 2. Ponitur secunda assertio, & pro-
batur. pag. 174.

§. 3. Refertur opposita sententia, &
soluuntur eius argumenta. 177.

§. 4. Argumentum in secundam asser-
tionem, & corollarium pro utra-
que. pag. 183.

Dub. 3. An vsus imaginum Christi,
& Sanctorum in lege gratiæ nedum
licitus, sed expediens censendus sit?
pag. 185.

§. 1. Duplici assertione prima dubij
pars deciditur. *ibid.*

§. 2. Secunda Dubij pars alia conclu-
sione deciditur. pag. 188.

§. 3. Adducitur obiectio, ex cuius so-
lutione, quæ hætenus diximus fu-
sins

I N D E X

- sius confirmantur . pag. 191 .*
 §.4. *Expenduntur utilitates ex secundo imaginum genere provenientes pag. 194 .*
 §.5. *Soluntur argumenta contraria nostris assertionibus . pag. 195 .*

DISPUTATIO V.

De Imaginum Adoratione.

- D**VB. 1. *Vtrum Sacre Imagines licite exponantur in Templis , & adorentur ? pag. 202 .*
 §.1. *Duplici assertione dubij nodus dissolvitur . ibid .*
 §.2. *Alia pars secunda assertionis ratione convincitur . pag. 206 .*
 §.3. *Soluntur argumenta primae assertioni contraria . pag. 210 .*
 §.4. *Soluntur argumenta secunda assertioni contraria . pag. 216 .*
 Dub.2. *Vtrum imagines formalissime sumpta adorande sint eadem adoratione qua earum exemplaria ? pag. 217 .*
 §.1. *Vnica conclusione proposita difficultas deciditur . pag. 218 .*
 §.2. *Soluntur nonnulla aduersa opinionis argumenta . pag. 222 .*
 §.3. *Soluntur alia argumenta eidem assertioni opposita . pag. 225 .*
 Dub.3. *Vtrum imago vt praescindens ab exemplari sit adorabilis : & qua adoratione ? pag. 231 .*
 §.1. *Ponitur prima assertio , & auctoritate , ac ratione probatur . ibid .*
 §.2. *Impugnatur responsio huic rationi , & confirmationi tradita . pag. 234 .*
 §.3. *Ponitur secunda assertio , ac ratione probatur . pag. 237 .*
 §.4. *Soluntur argumenta contraria primae assertioni . pag. 240 .*
 §.5. *Soluntur argumenta secunda assertioni opposita . pag. 244 .*
 Dub.4. *Vtrum liceat adorare apparentem Imaginem Christi sub qua Daemon delitescit ? pag. 247 .*
 §.1. *Premittuntur aliqua notata . ibid .*

- §.2. *Duae assertiones auctoritate , & ratione probantur . pag. 249 .*
 §.3. *Assertio tertia , & aliqua signa , ad distinguendas veras apparitiones , à falsis . pag. 255 .*
 §.4. *Argumenta soluta . pag. 259 .*
 Dub.5. *Vtrum Sacra Sanctorum Nomina , & praesertim Iesus , & Maria aliquam promereantur adorationem ? pag. 263 .*
 §.1. *Ponitur unica conclusio , & auctoritate , ac ratione probatur . 264 .*
 §.2. *Alia ratio propositam suadens assertionem . pag. 268 .*
 §.2. *Soluntur contraria argumenta . pag. 271 .*

DISPUTATIO VI.

De Crucis Christi, & Sanctarum Reliquiarum Adoratione.

- D**VB.1. *Vtrum licitum sit Sanctae Crucis aliquam exhibere adorationem ? pag. 274 .*
 §.1. *Prima assertio auctoritate , & ratione probata . pag. 275 .*
 §.2. *Secunda conclusio auctoritate , & ratione probata . pag. 277 .*
 §.3. *Soluntur haeticorum argumenta . pag. 289 .*
 §.4. *Adducitur vera responsio , & soluitur vltimum argumentum . pag. 284 .*
 Dub.2. *Quenam adoratio Sanctae Crucis sit exhibenda ? pag. 287 .*
 §.1. *Premittuntur aliqua circa Crucis usum scienda . ibid .*
 §.2. *Duplici assertione dubium deciditur . pag. 290 .*
 §.3. *Respondetur contrarijs argumentis . pag. 292 .*
 Dub.3. *Vtrum Sanctorum Reliquiae sint adoratione dignae ? pag. 296 .*
 §.1. *Conclusio auctoritate , & prima ratione probata . ibid .*
 §.2. *Duae alię rationes propositam assertionem suadentes . pag. 300 .*
 §.3. *Respondetur Haeticorum argumentis .*

DIFFICULTATVM.

mentis. pag. 302.
 Dub. 4. *Quenam Adoratio Sancto-
 rum Reliquijs sit exhibenda?* 306.
 S. 1. *Vnica conclusio præsens dubiū
 deciditur.* ibid.
 S. 2. *Decisio aliquorum ex præcedenti
 doctrina deducta.* pag. 309.

DISPVATIO VII.

*De Adoratione Rerum ad natura-
 lem ordinem pertinentium.*

DVB. *Vnicum Vtrum res omnes,
 ut præcisè spectantes ad natu-
 ralem ordinem, sint adorabiles?*
 pag. 314.
 S. 1. *Duplex assertio ratione probatur.*
 pag. 315.
 S. 2. *Ponitur tertia conclusio, & ratio-
 ne probatur.* pag. 319.
 S. 3. *Respondetur contrarijs argumen-
 tis.* pag. 321.

DISPVATIO VIII.

*De Sanctorum Beatificatione, &
 Canonizzazione.*

DVB. I. *Vtrum consuetudo cano-
 nizzandi Sanctos sit laudabi-
 lis?* pag. 325.
 S. 1. *Explicatur breuiter definitio quid
 nominis, & quid rei canonizzatio-
 nis.* ibid.
 S. 2. *Conclusio autoritate, & ratione
 probatur.* pag. 328.
 S. 3. *Probatur conclusio alia ratione.*
 pag. 330.
 S. 4. *Soluuntur contrariæ obiectiones.*

pag. 333.
 Dub. 2. *Vtrum Canonizzatio San-
 ctorum, & Sernorum Dei Beatifi-
 catio essentialiter differant?* 335.
 S. 1. *Quædam notatu digna præmittun-
 tur.* ibid.
 S. 2. *Vnica conclusio pro dubij enoda-
 tione.* pag. 338.
 S. 3. *Soluuntur oppositæ sententiæ ar-
 gumenta.* pag. 339.
 Dub. 3. *Vtrum in Ecclesia sit potestas
 canonizzandi Sanctos, & cuius sit
 hæc potestas?* pag. 343.
 S. 1. *Duplex assertio autoritate, &
 ratione probatur.* ibid.
 S. 2. *Due aliæ assertiones autoritate
 & ratione probantur.* pag. 348.
 S. 3. *Soluuntur contraria argumenta.*
 pag. 350.
 Dub. 4. *Vtrum Summus Pontifex in
 Beatificatione Sernorū Dei, & Bea-
 torum Canonizzazione possit erra-
 re?* 353.
 S. 1. *Prior dubij pars prima assertionem
 deciditur.* ibid.
 S. 2. *Secunda assertio autoritate, &
 ratione probatur.* pag. 355.
 S. 3. *Referuntur, & soluuntur argu-
 menta prima contraria assertioni.*
 pag. 358.
 S. 4. *Respondetur argumentis secunda
 assertioni oppositis.* pag. 363.
 Dub. 5. *Nonnullæ difficultates ad
 huius materia complementum bre-
 uiter enodantur.* pag. 368.
 S. 1. *Expenditur Prima difficultas.* ibi.
 S. 2. *Dirimitur secunda difficultas.*
 pag. 370.
 S. 3. *Examinatur tertia difficultas.*
 pag. 372.

P R O O E M I V M.

MATERIAM aggredimur, & Sancti-
 tatis maiestate venerabilem, & obiecti
 celsitudine præclarissimam, & difficul-
 tatum varietate iucundam. In Coelo
 erimus, cum de Adoratione. & cultu
 Dei, Christi, & Sanctorum disputa-
 tiones instituentur; quod enim adora-
 tur, aut Deus, aut Deitate refertum,
 esse oportet: Quod colitur, aut Sancto-
 rum Sanctus, aut Sanctitatis decore fulgidum creditur. In huius
 ergo Operis fronte, aureis insculpta characteribus maximi,
 æquè ac disertissimi verba Leonis legantur. *Abigatur procul ter-
 renarum caligo rationum: & ab illuminatæ Fidei oculo, mundanæ Sa-
 pientiæ fumus abscedat.* In decidendis dubijs, fugandisque atratis
 erroribus utemur lucidissimis Fidei dogmatibus, Sanctorumque
 Patrum assertisijs enim veluti præuijs quibusdam facibus, occul-
 tum satis veritatis callem, calamo, quasi pede, præmemus.
 Thomam dubio procul Luciferum habebimus, piaculum siqui-
 dem esset, vel latum vnguem ab eius mente in materia Adora-
 tionis abscedere, qui volumina à doctis adoranda ingenijs, exa-
 ravit. Et sanè Thomistico dumtaxat calamo, in Catholicæ Re-
 ligionis hostes scribendum: Doctorum enim Mauors Aquinas
 de calamo flagellum fecit, vt de Romanæ Templo Ecclesiæ eij-
 ceret heterodoxos, qui totis alis conati sunt, in horrentem latro-
 num commutare speluncam. Aduersus horum turmas in hoc
 opere potissimum struenda erit disputationum acies, in hos ve-
 spertilionēs, splendidæ veritatis ofores, exercenda lucis arma,
 quæ

Leo. Pap

quæ Diuinæ Scripturæ, Sacrorum Conciliorum, Doctorumque Patrum armamentaria ministrabunt. Ijs armis, si instructi fuissent, qui veritatem Catholicam tantò iniquius, quantò ferocius impugnarunt, Sanctissimis vtique, grauissimisque legibus manus amicas, hostilia non terga dedissent. Pietatis eliquatur adhuc in lachrymas ferrea quamuis hæc ætas, cum occiduis in oris cecidisse propemodum deplorat fidei molem, quæ celsissimum caput vrgebat in astra. Vidistis vos iam gelidæ plagæ Lutheri, Caluini, Zuinglii furentibus expilari templa, pessumdari Sacra, dilaniari imagines, execrari Sanctorum cultum, reliquias, despectum quasi puluerem, proculcari. Illachrymatam super vos nedum Religionem, sed & naturam ipsam credimus. Putabat fortè populos, niues inter brumales educatos, à pluentibus sæpenumero lilijis erudiendos fore, ad illibatum fidei candorem seruandum. At vestra fragiliores facti glacie, effusi estis, vt aqua, ruiatis in præceps, & caliginis errores spargentes, factæ sunt viæ vestræ *tenebræ, & lubricum*; Ita vt Augustini flebilibus sit vocibus vtendum. *Horrenda via. Tenebras solum quis non horreat? Lubricum solum quis non caueat? In tenebris, & lubrico, quæ is, ubi pedem figis?* Nullibi profectò pedem figit hæresis, cui ruinæ gressus, cui sternunt præcipitia semitam. Hoc vnum ergò in votis habemus huius labore operis Romanæ seruire fidei; in quam rabido tabescunt odio hæreseos assertores, vtinam desiderio responderet ingenium, voluntatem intellectus æquaret, ausibus pares essent & vires; Gloriæ metam nos attingisse arbitraremur, si eo mentis acumen pertingeret, qua famulandi cupiditas peruenit.

Vrgemur enim, siuè vt loquamur melius, vrgeri saltem cupimus iisdem stimulis, quibus compulsus Diuus Hilarius Pictauiensis Episcopus aiebat. *Ego vel hoc præcipuum vitæ meæ officium debere me Deo conscius sum, vt eum omnis sermo meus, & sensus loquatur.* Terrent quidem exilitatem nostram dogmatum Catholicæ Fidei altitudo, Maiestas, & sacræ veritatis nitidissima facies obscuris velata enigmatibus: at suauissimè mentem allicit scribendorum iucunditas: stillant siquidem de occultis Diuinæ Sapientiæ venis amabiles admodum dulcedinis riuuli: non enim habet (Doctore Spiritu Sancto Sapientiæ octauo) *Amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus illius, sed letitiam, & gaudium.* Hæc propterea temperando inferuiant horrore, quem truculentæ hæreticorum frontes, pertinaci obstetricante errore parturient, nam

Psalm.

S. Augu.

S. Hilar.

Sapient.

nam operæpretium erit ijs conspiciendis non semel studiosam, contemplationem nostram esse addictam.

Plura nunc à Lectoribus enixè rogare deberemus, quia plurima occurrent, quæ ij emendatione digna censebunt: pauca nihilominus postulabimus, quia pro certo habemus ingenua eos humanitate, benignitate non exigua gaudere, qua nostræ compati tenuitati non mediocri gloriæ ducunt. Et sanè velle omnia rigida notare censura arbitramur fastosi nimium supercilij ingenio esse consentaneum. Hoc primum opus communi luci damus, sequitiæ notam incurret, qui vix enascenti, Scriptori seuerè nimium castigationis vulnus infliget. Vagientem in his Typorum cunabulis Theologum molestis expungere notis, est velle exigere sanguinem quando suauitatis lac propinandum. Temerarium, dubio procul fuit exire in apertum Theologici pulueris campum, in quo tot egregij laudatissimæ sapientiæ heroes calamis non ensibus, bellum indixere erroribus. At fortassis parcendum, vel quia Thomam Sapientum eruditissimum verticem ducem habemus eiusque non leuiter fidimus patrociniò doctrinæ; vel quia de *Adoratione* scribimus, de qua peculiarem exarasse, tractatum, à cæteris omninò seiunctum, vel paucos admodum, vel neminem credimus. Addendæ ergò benignitate legentium tenello adhuc calamo nostro vires; asperum equidem ultra mensuram esset principio exanimare audentem. Parcastandem, præcamur erroribus Typographi, si qui incident, ad laborauimus non leuiter vt eos pro posse vitaremus. At humanæ diligentiae studium, errando valdè obnoxium est, quapropter, quod nonnulli subreperint, non vitio, sed congenitæ inaduertentiæ vertendum.

Dicendorum autem ordo in hoc opere seruandus, erit is, qui in tradendis scientijs aptissimus semper visus est, eo quod humano intellectui apprimè accomodatus; Porro hic est ille, in quo proceditur methodo compositionis, cum videlicet ab vniuersalioribus sumendo exordium, ad minus vniuersalia descenditur, Hinc primo loco examinandum occurret, quid adoratio communiter sumpta importet, deindè quærenda erunt, quænam sint eius propria, secundum quod ad particularia fertur obiecta, Hæc autem sunt Deus, Christus Dominus, Beatissima Virgo, Sancti, Imagines, Reliquiæ, inter quas, & Sacratissimum Crucis Lignum connumeratur; Addemus postremò Disputationem de, *Sanctorum Canonizzazione*, quæ cum eorū gloriam publico Fide-
delium

delium cultui adorandam exponat, non parum ad eam declarandam conducit, vnde & à nostra intentione non erit aliena, summopere enim optamus Deo, eiusque Sanctis, nostro hoc qualicumque labore, humillimum præstare obsequium, urgente nos indigentia, vt de iniquo intellectus nostri mammona faciamus nobis amicos, qui in æterna nos sint recepturi tabernacula, quod firmissimè speramus.

S. Thom. De Adorationis materia tractat S. Thom. 2. 2. pluribus in locis, vt videri poterit in tabula aurea, verbo *Adoratio*; sed 3. p. q. 25. cum agit de Adoratione Christi, magis in particulari de ea sermonem habet, vnde Theologi qui Tractatus de Incarnatione Verbi Diuini scripsere, fusè hanc materiam in commentarijs super eandem quæstionem 25. pertractant, inter quos P. Suarez, & P. Vasquez, hos enim principaliter vidimus; Videri etiam potest P. Raphael Torres, Ordinis Prædicatorum in sua Summa Theologica ad 2. 2. S. Thomæ, vbi latissimo calamo spectantia ad præsens opus, diligentissimè versat.

*P. Suar.
P. Vasq.
Torres.*

DISPUTATIO PRIMA.

DE ADORATIONE DEI.

INSCRIBITVR prima hæc Disputatio de Adoratione Dei, non ideo tamen de ea dumtaxat erit sermo, cum oporteat prius aliquid de Adoratione in communi inuestigare, imo etiam de quadam alia adoratione imperfecta, quæ solet *ciuilis* appellari, eo quia illius obiectum humanam solum, ac ciuilem exprimit excellentiam, quæ diuersa est à Diuina, seu per essentiam; qualis reperitur in Deo, & Christo Domino, seu per participationem, qua omnes alij Sancti gaudent. Per eam itaque inferior totaliter ordinis Adorationem, ad excellentiorem prorsus, quæ Deo exhibetur, gradum faciemus.

DVBIVM PRIMVM.

§. I.

Vtrum ciuilis Adoratio indispensabiliter actum externum requirat?

Premissis ijs, quæ ad nomen Adorationis spectant dubium deciditur.

COMMVNIS consuetudo Docentium est, propriam nominum significationem, eorumque ethimologiam prius exponere, ut inde ad tradendam rei significatæ notitiam deueniant. Et quidem id est peropportunum, ad equiuocationem, quæ errorum mater est, vitandam. Quapropter hoc ipsum nos in limine dubij præsentis præstabimus.

De Adoratione Dei.

I. **A**dorationis itaque nomen sumi primò potest, prout significat hoc, quod est, vehementer orare, iuxta quem sensum vsurpauit hoc nomen Virgilius lib. 10. Aened: vbi longe post medium ait, *In rupes, in saxa volens vos Turnus Virgil, adoro* idest enixè deprecor; hoc tamen modo hic non sumitur adoratio, cum sic accepta coincidat cum essentia actus orationis, quem per

A eam

eam vehementiam modificat. Secundò, ea adoratio, de qua nunc est agendum, quoad nominis ethimologiam iuxta Priscianum, & Nonium, desumitur à quodam frumenti genere, quod *Ador* nuncupatur, & erat sacrificijs destinatum, de quo citatus Nonius sic ait, *Ador Frumenti genus, quod epulis, & immolationibus Sacris pium putabatur, unde, & Adorare.* Hinc constat, quod adoratio ad Religionis virtutem pertitineat tamquam illius actus, ut videre est apud N. Salman. in Arbore Generali Virtut: n. 64. ubi adorationem his verbis describunt. *Honor externo corporis gestu exhibitus; Quæ definitio ex dicendis innotescet; solum pro nunc advertimus, quod ly Honor ponitur loco generis, reliquæ particulæ loco differentię: Et propterea huic definitioni consonat, quod dixit S. Augus: contra Sermon. Arian: cap. 23. nempe, quod. Honorat omnis qui adorat, non autem adorat omnis qui honorat.* His etenim verbis apertè denotatur, honorem magis latepatere adoratione, & consequenter obtinere locum generis, sicut animal in definitione hominis. Et licet S. Tho: 3. p. q. 25. ar. 1. pro eodem sumat adorationem, & honorem, non ideo sentit contra prædicta, nam alibi scilicet 2. 2. q. 81. ar. 1. ad 1. & q. 84. ar. 2. propriam, ac specificam adorationis naturam, prout ab honore communiter dicto distinguitur, explicuerat, de quo infra.

Sciendum rursus quod sicut honor indifferenter sumitur pro eo, qui defertur seu Deo, seu hominibus, ita loquendo de illius specie, quæ est adoratio, hæc enim tantum defertur ijs, qui aliqua excellentia præditi sunt, quapropter, & dicit reuerentiam, ac submissionem adorantis respectu adorati, ut fusius dicetur: Et quia nedum Deus, verum

etiam homines possunt dominio, & excellentia respectu aliorum gaudere, idcirco adoratio non solum exhiberi potest Deo, verum etiam hominibus excellentia præditi. Hanc ergo adorationem, quam Civilem appellamus, eo quod hominibus humana excellentia gaudentibus defertur, inuestigamus, quærentes, an indispensabiliter actum externum requirat. Hi autem actus externi utique sunt, quos per corpus exercemus, & aliquam submissionis, seu humiliationis notam important, uti sunt genuflexio, demissio capitis, prostratio, deosculatio manus, aut pedis, & his similes, omnes enim enumerari vix possunt, cum satis incerti sint, & apud differentes nationes diuersi.

2. Dicendum est, adorationem civilem, exhibitam hominibus humana excellentia præditi, indispensabiliter requirere actum externæ submissionis, in quo internus adorationis actus consummetur. Hanc assertionem tenentur sequi omnes, qui docent adorationem Deo exhibitam exigere externum istum adorationis actum, quos dubio sequenti adducemus. Eam expressè terigit P. Suar: tomo 1. in 3. p. disp. 51. sec. 3. in principio. Eandem expressè docuit S. Tho: 2. 2. q. 103. ar. 1. Vnde sequens ratio desumitur.

Omnis Adoratio excellentibus hominibus exhibita, debet esse indispensabiliter sensibilis, sed Adoratio indispensabiliter sensibilis haberi nequit, absque externo corporis gestu, submissionem denotante, ergo Adoratio hominibus exhibitæ, debet essentialiter consummari in aliquo actu externo, declarante animi submissionem. Maior suadetur ex verbis S. Tho: quæ habentur loco citato, nam ponens discrimen inter honorem, quem Deo exhibemus, & illum, quem hominibus

S. Tho. nibus deferimus , in hunc modum loquitur . *Homines , qui volunt honorari , testimonium suæ excellentiæ querunt , ut per Philosoph: patet in 8. Ethicorum ; Testimonium autem redditur , vel coram Deo , vel coram hominibus , coram Deo quidem , qui inspector est cordium testimonium conscientię sufficit ; & ideo honor , quoad Deum , potest consistere in solo interiori motu cordis , dum scilicet aliquis recogitat , vel Dei excellentiam , vel etiam alterius hominis coram Deo . Sed quoad homines , aliquis non potest testimonium ferre , nisi per aliqua signa exteriora , vel verborum , puta , cum aliquis ore pronunciat excellentiam alicuius , vel factis scilicet inclinationibus , obuiationibus & alijs eiusmodi , vel exterioribus rebus , idest , in munerũ oblatione , imaginum institutione &c. Cum igitur honor sit Adorationis genus , utiq; idem de Adoratione hominibus exhibita , erit dicendum . Minor , & consequentia sunt ex se manifestæ .*

Confirmatur Adoratio hominibus exhibita , est ciuilis quædam , & humana obseruantia , sed hæc debet essentialiter consummari in actu externo , ergo Adoratio hominibus exhibita consummatur essentialiter in externo aliquo submissionis signo . Maior [suadetur , quia prædicta Adoratio exhibetur homini , ratione humanæ excellentiæ , non enim hic loquimur de excellentia , quæ per participationem dicitur Diuina , qualis est ea , quæ habetur per gratiam Sanctificantem , & virtutes eam comitantes , de qua agetur , cum de Adoratione Sanctorum erit sermo : constat autem Adorationem debere esse commensuratam excellentiæ , quæ est ratio illam deferendi , ideo Adoratio humana erit sicut , & excellentia . Hinc eiusmodi Adoratio diuidi solet , iuxta diuersas excellentias ab Arist: 9. Ethic: cap. 2. enumeratas
De Adoratione Dei .

Minor patet , nam humanum , quæ tale , non importat purum Spiritum , sed illum simul cum corpore .

3. Dices aduersus hanc rationem , eam non esse efficacem ad intentum . Tum , quia S- Tho: in verbis adductis asserit , quod *honor quoad Deum , potest consistere in solo interiori motu cordis , dum scilicet aliquis recogitat , vel Dei excellentiam , vel etiam alterius hominis coram Deo ;* Cum enim dicat , vel etiam alterius hominis , videtur denotare etiam erga hominum excellentiam , versari posse interiorem dumtaxat Adorationem . Rursus contra confirmationem dici potest , eam supponere aliquod falsum , non enim persona excellens est proprium obiectum quod , seu finis cuius gratia Adorationis , sed est dumtaxat cultus , prædicta autem Persona est solummodo obiectum , seu finis cui , hoc enim modo Religio per Adorationis actum respicit Deum , vnde ex hoc non est virtus Theologica . Tum etiam , quia hoc gratis admissio , dari potest in vno homine , respectu alterius , excellentiæ purè spiritualis , qualis habetur per habitus scientificos , aut practicos intellectuales . Immo virtutes per se acquisitæ , & infusæ supernaturales (loquendo de ijs , quæ resident in appetitu sensitivo) non sunt purè spirituales , sed omnino corporeæ ; & tamen vi huius excellentiæ , quæ pertinet ad Sanctitatem , possunt Sancti Adorari Adoratione purè interna , quæ habeat completam adorationis essentiam .

Sed primum horum facile refellitur , nam cum asserimus , Adorationem exhibitam hominibus ob eorum excellentiam , indispensabiliter requirere actum externum , non loquimur de ea , quæ hominibus coram Deo , de qua sermo est in adductis S. Tho: verbis , sed de ea ,

quæ hominibus, & coram hominibus præstatur, hæc enim propriè loquendo est adoratio ciuiliſ, & humana, hoc est, nedum ex parte principij, verum etiam ex parte termini, in quem actus proxime tendit, quoad hanc equidem omninò conuincit ratio adducta, vt clarius mox innotescet.

4. Ad secundi impugnationem, *compl.* notandum ex N. Complut. in Phisicis disp. 4. n. 2. finem cui, & cuius gratia integrare vnicam, & adæquatam rationem finis: eo ferè modo, quo cum obiectum diuiditur in materiale, & formale, non est diuisio in duas adæquatas rationes obiecti, sed inadequatas, ad vnius, & adæquatæ rationis constitutionem, concurrentes. Hinc est intentionem agentis non sistere in fine cui, separato à *fine cuius gratia*; & similiter finis cuius gratia non amatur, nisi, vt aliquid eius cui diligitur. Idque constat exemplo volentis, hominem infirmum sanare: non enim intenditur sanitas, si non supponatur homo sanabilis, cui ametur sanitas, quæ habet rationem *finis cuius gratia*. Hoc posito asserimus, externum illum cultum, ab interiori actu procedentem, ac cum eo coniunctum, sumi, vt facientem quid vnum cum Persona adorata, habente intrinsecè excellentiam. Quo fit, vt totum eiusmodi aggregatum sit finis adæquatus illius adorationis; vnde oportet, adorationem vnius hominis respectu alterius, consumandam essentialiter esse in externo illo submissionis signo, non verò essentialiter completè acceptam in aliquo actu interno: quia si in hoc præcisè sisteret non commensuraretur cum aggregato illo, quod, vt paulo antea diximus, habet rationem finis adæquati, respectu adorationis vnius hominis erga alium.

Similiter, vt id, quod tertio loco dicitur, diluamus, notandum, ex-

cellentiam residentem in homine adorato, posse sumi dupliciter, primò in esse entis: secundo in ratione modi faciendi hominem excellentem. Iuxta primam considerationem importat proprium esse entitatum, quod est, aut purè spirituale, aut merè corporeum, aut mixtum ex vtroque: & quidem omnis humana excellentia in statu coniunctionis ad corpus, ac pro præſenti vita, semper permiscetur cum aliqua ratione corporeitatis, siuè, quia acquiritur dependenter à corporeis sensibus, aut quia non exercetur, nisi dependenter à corporeis phantasmatis, ceterum quoad secundam acceptionem, de materiali se habet prædictum esse entitatum, de formali autem importatur finis, ad quem ex natura sua ordinatur: nam modus perficiendi, debet esse accomodatus fini, quem naturaliter respicit, cum finis sit regula eorum, quæ ad ipsum ordinantur, vt communiter dici solet.

5. Secundò nota, in homine esse duplex perfectionum genus. Primum est earum, quæ perficiunt hominem, vt partem humanæ, & ciuiliſ Reipublicæ, sub quo comprehenduntur omnes scientiæ, artes, & dignitates, nempe Ducis, Principis, Regis, & huiusmodi. Secundum est earum, quæ hominem perfectum reddunt, in ordine gratiæ sanctificantis, adeoque secundum, quod est ciuis Sanctorum, & domesticus Dei; & sub isto clauduntur virtutes omnes, seu per se acquisite, seu per se infusæ, in quacunque potentia residentes, ac demum virtutes Theologales, dona, gratia sanctificans, & quicquid ordinem supernaturalem moraliter perfectum, ac completum integrat. Ex quo sequitur, vt primum perfectionum, genus perficiat hominem modo prorsus humano, cum finis illarum humanum conuictum, ac societatem

tem non excedat. Secundum verò modo quodam Diuino, cum illarum proprius finis sit Deus, prout est in se: licet enim virtutes per se acquisite nudè sumptæ ad id non pertingant: secundum modum tamen, quo subduntur, siuè actnali, siuè virtuali charitatis relationi, finè quoque supernaturalem moraliter sumptum attingunt. De quo in tractatibus, aut de merito, aut de Charitate: Maximè quia in homine ad supernaturalem finem eleuato, non datur virtus per se acquisita simpliciter talis, nisi substat formationi charitatis, vt docet S. Th. 2. 2. q. 23. art. 1. omnes igitur huius generis perfectiones, vel sint purè spirituales, vel merè corporeæ, vel ex vtraque ratione permixtæ, modo Diuino hominem perficiunt; idest in ordine ad Deum finem supernaturalem moralem, quod addimus, vt distinguamus ipsum ab ordine physico, quo etiam modo, seu sine charitate, seu omnino præscindendo ab eius relatione, attingi potest.

S. Tho.

His positis dicimus, adorationem ciuilem, de qua nunc loquimur, respicere primū genus perfectionum, quæ cum ordinem humanum, vt talem non excedant, & hic in præsentī vita sit indispensabiliter sensibilis, vtique oportet eiusmodi perfectiones, modo prorsus humano perficientes, adorari adoratione indispensabiliter sensibili, quicquid sit de earum esse entitatiuo, ad quod non attenditur. At posterioris generis perfectiones, quantumuis in esse entis à prioribus non differant, quia tamen, vt explicuimus perficiunt hominem modo Diuino, idcirco adoratio tendens in homines, vt his perfectionibus excellentes, potest essentialiter consummari in actu interno, sicut dicemus consummari eum, qui in Deum tendit.

§. I I.

Soluuntur contraria Argumenta.

6. **P**RO opposita sententia nulla adducemus aliorum Authorum argumenta: nullus etenim, quem viderimus, dubium præsens ex professo ad examen vocauit: possumus nihilominus oppugnando nostram assertionem, in hunc modum argumentari. Omnis actus virtutis essentialiter consummatur in actu interno sed adoratio exhibita hominibus, humano modo præcellentibus, est actus virtutis, ergo essentialiter consummabitur in actu, vel affectu interiori. Maior probatur, nam cum virtus sit aliquid morale, & moralitas fundetur in libertate, vtique omnis eius essentia consummabitur in actu interiori, qui dumtaxat intrinsecè est liber: Actus enim purè externi solum per extrinsecam denominationem sunt liberi. Minor suadetur, quia est actus virtutis, peculiaris obseruantia videlicet; Hanc enim S. Aug. lib. octoginta trium quæstionum quæst. 3. sic ex Tullio *S. Aug.* definit *obseruantia est, per quam homines aliqua dignitate antecellentes, cultu quodam, & honore dignamur.*

Ad huius argumenti solutionem notanda est doctrina, quam habet Angelicus Præceptor 2. 2. qu. 52. art. 1. vbi asserit, ad Virginitatem, *S. Tho.* secundum quod est virtus, tria concurrere scilicet integritatem membri corporalis, hoc est signaculi Virginalis, immunitatem à delectatione, quæ ex sensibili seminis resolutione percipitur, & propositum perpetuò abstinendi à tali delectatione. Horū autem primū per accidens se habet, quia tenet se præcisè ex parte corporis, quod per accidens se habet ad moralem actū, qui non consideratur per se, nisi secundū ea, quæ sunt animæ. Secundū verò materialiter per se requiritur, nam sensibiles passionessunt

sunt

sunt materia moralium virtutum. Tertium demum se habet omnino completiue, & formaliter, cum per se primo pertineat ad animam. Ex quo apertè colligitur, ad integrandum actum virtutis Virginitatis, duo indispensabiliter exigì, quorum vnum materialiter concurret, nempe sensibilis passio, in quam propositum perpetuo abstinendi à venerea delectatione, formam Virginitatis superinducit, & ex his duobus consurgit completus actus virtutis Virginitatis: sicuti ex materia prima, & anima rationali, tamquam ex partibus essentialibus, homo integratur; vt ostendunt N. Compluten. in *Physicis* disp. 6. nu. 4.

Compl.

7. Nunc respondetur, negando maiorem vniuersaliter intellectam, vt constat ex modo dictis de Virginitate, hæc enim ita indispensabiliter dependet à prædicta materia, vt si hæc fuerit semel deperdita, nec per Diuinam Omnipotentiam sit possibilis, vt omnes asserunt: hoc ipsum etiam dici potest de actu civilis adorationis, elicitò à virtute obseruantie. Neque id sufficienti caret fundamento, cum enim actus formaliter respiciat humanam excellentiam, quæ residet in homine, vt parte sensibilis, & humanæ Reipublicæ, nil mirum, ad sui essentiam postulare sensibile aliquod, ac externum submissionis signum, tamquam partem materiale, in quam interni actus forma superinducatur, vt de Virginitate nuper dictum est.

Ad maioris verò probationem, dicendum, quod non ex hoc, quod actus externus est tantummodo extrinsecè liber, colligendum est, quod prout coniunctus cum actu interno, nequeat esse formaliter in se bonus: etenim, vt inquit N. Salm. tract. de vitijs, & pecc. disp. 5. non est seruanda omnimoda paritas, inter denominationem liberi, & peccati, & consequenter etiam virtuosi: nam in

Salm.

probabili satis sententia, quæ asserit libertatem tantum esse quid extrinsecum, respectu actuum voluntatis, vtique non negatur, istos esse intrinsecè, seu bonos, seu malos. Et ratio huius est quia aliunde desumitur denominatio liberi, & denominatio boni, aut virtuosi: illa enim si fuerit intrinseca, habetur ex eo, quod aliquid sit sub potestate voluntatis, ita tamen, vt sit intrinsecè potens ad vtrumlibet: & quia actus externi sunt taliter sub potestate voluntatis, vt membrum externum non sit aptum natum, operari cum indifferentia ad vtrumlibet, idcirco solum extrinsecè liber denominatur. Ceterum denominatio virtuosi, etiam intrinseca, desumitur, per respectum ad legem præcipientem, & quia leges sensibilis, socialis, & humanæ Reipublicæ præcipiunt actus, tali Reipublicæ conformes, adeoque etiam sensibiles, & externos, ideò in istis datur intrinseca conformitas ad talem legem, & consequenter erunt intrinsecè, & formaliter virtuosus, etsi extrinsecè liberi.

Declaratur magis hoc ipsum. Posito, quod Sacramenta nouæ legis instituta sint, pro humana, ac sensibili Republica Christifidelium, quam oportuit sensibili modo conuenire in vnam Religionem, quam per eadem Sacramenta protestantur: opus fuit talia Sacramenta, essentialiter consistere in aliquo omnino sensibili; sunt enim Sacramenta sensibilia signa causatiua insensibilis Sanctitatis: ita cum oportuerit ad rectam, ordinatamque sensibilibus, & humanæ Reipublicæ institutionem, homines prærogatiua aliqua præcellentes honorari, conformes omnino sunt prædictæ institutioni, externi hi submissionis actus, & vi huius conformitatis intrinsecè boni, quantumvis extrinsecè liberi,

Notandum tamen, quod cum virtus principaliter in anima sedem habeat, idcirco ex interno ciuilis adorationis affectu, & externo actu, non ita consurgit vnus adæquatus actus, vt ambo ex æquo concurrant; nam principaliter, & tamquam dans speciem, concurrat actus internus, externus verò, vt recipiens. Quod constat tum ex adducto Virginitatis exemplo; tum ex compositis materialibus, in quibus, & si vtraque pars essentialiter requiratur, primum tamen locum obtinet forma, quæ trahit ad suam speciem materiam, Vt in physicis dici solet.

8. Secundum argumentum, per quod etiam tradita nunc doctrina, impugnatur. Plures sunt virtutes, quæ habent pro materia res externas, & tamen deficiente omni externo, nedum essentialiter, verum, & perfectè sunt virtutes, ergo quamuis materia ciuilis adorationis sint actus externi, adhuc his deficientibus, haberi poterit essentialis, ac completus actus talis virtutis. Antecedens, quod dumtaxat probationem desiderat, docuit expressè S. Tho. 2. 2. qu. 152. art. 3. ad 2. his verbis *Dicendum, quod connexio virtutum accipitur secundum illud, quod est formale in virtutibus, idest secundum Charitatem, vel secundum prudentiam: non autem secundum id, quod est materiale. Nihil enim prohibet alicui virtuoso, suppetere materiam vnius virtutis, non autem materiam alterius. Sicut pauper habet materiam temperantiae, non autem materiam magnificentiae: & hoc modo alicui habenti alias virtutes deest materia Virginitatis, idest integritas carnis: tamen potest id, quod formale in Virginitate, habere, vt scilicet habeat in preparatione mentis, predictæ integritatis seruanda propositum, si hoc sibi competere.* Ex his autem verbis, primò probatum relinquitur antecedens, & rursus videmur supposuisse aliquid

S. Tho.

menti D. Tho: contrarium, cum asseruimus, Virginitatem virtutem non posse in solo mentis proposito consummari, nam contrarium huius apertè docet hic S. Tho: loquens de Virginitate perfectæ, cum sermonem habeat de virtutibus, vt dicentibus ad inuicem connexionem, quam dumtaxat dicunt in statu perfecto, vt suo loco ostensum est.

Vrgetur etiam paritas, inter magnificentiam, & ciuilem obseruantiam; Ideo enim ista essentialiter consummatur in actu externo, quia est virtus humanæ, ac sensibilis Reipublicæ bonum concernens, vt explicatum est. Hoc ipsum autem reperitur in magnificentia, cum magnifici sumptus, qui sunt illius materia, ad eiusdem sensibilis, & humanæ Reipublicæ bonum, apprimè conducant, vt ad alendas artes, ad iuuandos pauperes, & similia, cum igitur, hoc non obstante, non postulet essentialiter consummari in actu externo, idem asserendum videtur de ciuili obseruantia.

9. Respondetur distinguendo suppositum antecedentis, quod in prima illius parte continetur, & si in eo fuerit sermo de materia omnino per se, negatur, non omnino per se, sed aliquo modo per accidens, conceditur; deinde concessa secunda antecedentis parte, negatur absolute consequentia. Et ratio huius est, quoniam externi illi actus sunt materia omnino per se, respectu obseruantiae, eo quia hæc respicit cultum omnino sensibilem eorum, qui in humana, ac sensibili Republica præcellunt. Quod adeo verum est, vt D. Tho: 2. 2. qu. 103. art. 1. ad 1. dixerit, eiusmodi honorem exhiberi hominibus præcellentibus, vt etiam ab alijs honorentur, ex quo apparet, externa ea signa esse omnino propriam, ac per se materiam obseruantiae. Tum etiam quia eiusmodi virtus, quæ consuevit etiam

S. Tho.

Vrba-

Vrbanitas appellari, est ordinata ad perficiendum habentem, non prout est in se tantum, sed prout est pars sensibilis humanæ Reipublicæ, ciuilibusque societatis, & conuietus; adeoque oportet vt ipsum perficiat etiam quatenus sensibilem, & consequenter etiam quoad externos corporis actus; ratione quorum est formaliter sensibilis.

10. Verum si loquamur de alijs quibusdam virtutibus, quæ habent pro materia res sensibiles, non omnino per se id illis competit, ex eo quod, eiusmodi virtutes sunt simpliciter ordinatæ ad perficiendum habentem in se ipso, atque adeo simpliciter, & essentialiter consummantur in actu interno, quamuis ad eorum etiam accidentalem, & extensiuam, omninoque secundariam perfectionem conducatur hoc, quod est prorumpere in actus externos: & de harum numero est magnificentia, & aliæ ei similes, in quibus non militant, quæ de Vrbanitate diximus, vt satis ex se constat. Per quod patet ad probationem antecedentis, ex verbis D. Tho. desumptam. Ad id, quod assertur de Virginitate dicimus, S. Doctorem loco adducto apertè loqui de Virginitate, prout reperiri potest in coniugatis, quæ non est virtus peculiari modo à castitate distincta. Nos autem loquuti sumus de Virginitate strictè sumpta, quo modo illi respondet aureola Virginibus debita, & secundum hanc rationem est peculiari modo virtus, à communi castitate distincta, exigens immunitatem à sensibili delectatione, per voluntariam seminis resolutionem habita, hæc etenim sensibilis passio est propria omnino materia talis virtutis: sicut externa tormentorum perpeffio est propria materia actus fortitudinis Martyris, promerentis martyrij aureolam. De quo, suo loco dictum est. Ad vltimum dicendum, vtilitates

illas, consecutas ad externum magnificentia actum, solummodo per se respici à magnificencia, vt accidentaliter, non verò, vt essentialiter perfecta, quia prout sic sistit in habente illam. Et sanè, ex omnibus virtutum actibus externis sequuntur in humana Republica, vtilitates, ac sensibilia commoda; non inde tamen fit, actus externos essentialiter pertinere ad omnes virtutes.

Adde, & explicabitur magis hoc ipsum à contrario. Nam externa, ac sensibilis prorsus materia, adeoque & actus, dupliciter possunt deesse, vel omnino per se, quando videlicet est repugnantia ex natura, rei inter suppositum, & materiam illam sensibilem, vt inter Angelum, & materiam Castitatis, & tunc apertè colligimus essentiam talis virtutis non esse in tali supposito. Ita è conuerso, cum inter Vrbanitatem, & externos, ac sensibiles totaliter actus submissionis, sit omninò peculiaris connexio, vti demonstrauius, optimè inde inferitur, talem virtutem essentialiter non dari, nisi se extenderit ad materiam, & actus sensibiles, & externos, cum quibus ex sui natura connectitur.

11. Tertiò arguitur si ad eiusmodi obseruantia, seu Vrbanitatis virtutis essentialem consummationem requireretur externus, ac sensibilis actus, tamquam illius necessaria materia, hæc virtus poni, non posset in Angelis, atqui hoc, non videtur dicendum, ergo non exigitur prædictus actus. Sequela maioris constat, quia Angelis ex eorum insensibili prorsus natura repugnat actus sensibilis, adeoque, sicuti ob consimilem defectum materiae Virginitatis, hanc in Angelis non ponimus, ita nec in eisdem esset ponenda Vrbanitas. Minor suadet, quia cum in Angelis seruetur decentissimus idem ordo, vtique oportet, ciuilem eorum Rempublicam, in qua

in qua dantur distinctæ Hierarchiæ infimæ, mediæ, & supremæ, non oportet hanc virtutem illis dene-
gare.

Confirmatur; Eiusmodi virtus, non quidem sub conceptu virtutis, sed dumtaxat quoad entitatem, admittenda videtur in dæmonibus, ergo sub conceptu virtutis in bonis Angelis, omnino videtur ponenda, in quibus tamen, nequit sensibilis, ac externus actus propriè loquendo reperiri. Antecedens probatur, quia eiusmodi virtus respicit superiores, seu præcellentes: vt autem, docet Angelicus Doctor 1. p. quæst. 109. art. 2. in dæmonibus reuera, admittenda est prælatio, ita vt natura superiores præsideant inferioribus, vnde in ijs datur propria ratio formalis illius actus, quæ est excellentia: dabitur ergo in illis talis virtus, quoad entitatem, nam sub hoc munere non amiserunt virtutes ordinis naturalis, sicut retinent etiam amorem Dei naturalem, quoad entitatem acceptum. De quo alibi. Consequentia videtur omnino certa.

Respondetur ad argumentum, negando sequelam maioris, si fuerit in ea sermo de vrbantate excellentiori, quæ nullatenus neganda est Angelis: neque est simile quod affertur de Castitate, quia hæc residet in appetitu sensitivo, cuius Angeli sunt incapaces: at Vrbantitas residet in voluntate, est enim pars potentialis Religionis pertinentis ad ordinem naturalem, qualis esset in ijs, quibus Deus author naturalis tantummodo reuelatus esset; adeoque Angelis habentibus voluntatem, ex hoc capite non repugnat: aliunde etiam datur ratio formalis ex parte obiecti, quæ est superioritas, aut excellentia. Denique, etsi desit illis actus externus sensibilis; non tamen actus externus insensibilis, seu spiritalis. Pro quo nota ex S. Tho. 1. p. q. 107. art. 1. vnum Angelum allo-
De Adoratione Dei.

qui alterum, Ex hoc, quod conceptus mentis Angelicæ ordinatur ad mani-
S. Tho.
festandum alteri per voluntatem ipsius Angeli, conceptus mentis vnius Angeli innotescit alteri: & sic loquitur vnus Angelus alteri. Ex quo fit, per istam ordinationem, dirigentem, conceptum Angeli loquentis ad alterum, dari materiam externam, spiritualem tamen, adorationis Vrbantatis. Quare, et si ex actu interno, & materia hæc externa spiritali consurgat virtus vrbantatis excellentior, quam ea, quæ inter homines reperitur: adhuc tamen, simpliciter concedenda est Angelis talis virtus, proportionata tamen, eorum Reipublicæ, quæ est humana longe excellentior. Et videtur dicendum, hanc diuersitatem, quoad materiã, inducere distinctionem specificam essentialem: etiam sequendo probabilem opinionem, quam docuerunt N. Complut. in lib. de Anima disp. 17. num. 11. nempe intellectum Angelicum, & humanum, & consequenter etiam voluntatem specie essentiali conuenire. Nam materia diuersi ordinis à sensibili, simul cum forma constituunt diuersam speciem, cum ad hanc diuersificandam sufficiat quæcumque inferioritas in materia vrbantatis humanæ, & superioritas in Angelicæ; tum etiam quia excellentia, quæ vnus Angelus alteri præeminet, est specie distincta ab ea, qua vnus homo alteri præponitur.

12. Per quod pater ad confirmationem, concedimus enim in prauis Angelis eiusmodi virtutem, quoad entitatem acceptam. Cuius non leue argumentum est, quod, vt omnes concedunt, dæmones superiores alligant inferiores aliquibus corporibus, & locis, & detinent illos, ne inde moueantur: quod fit per hoc, quod Angeli mali inferiores, per liberam, & immobilem, prorsus electionem adheferunt Lu-

cifero, tanquam supremo Domino, eique vt Tyranno obtemperare in omnibus ad hominum perniciem, statuerunt obstinatissima prorsus voluntate : inde enim apertè colligitur inferiores dæmones obsequi superioribus, eosque colere, tanquā principes, ac Reges. Vide N. Salmant. tract. de Vitijs, & pecc. disp. 18. num. 50.

Salman.

Sed dices contra hoc, si inferiores dæmones seruiunt superioribus, hosque proinde ciuilitate adorant, vel hoc pertinet ad eorum naturam, vel culpam, vel penam; Non primum, quia seruitus non est ex natura, sed ex peccato consecuta : Nec pertinet ad culpam, siue penam, quia sic superiores dæmones, qui magis peccauerunt, inferioribus subderentur. Huic argumento, quod est S. Tho. 1. par. quæst. 109. art. 2. citato, respondet idem S. Doctor his verbis. *Dicendum, quod dæmones non sunt æquales secundum naturam. Vnde in eis est naturalis prelatio; quod in hominibus non contingit, qui natura sunt pares. Quod autem inferiores superioribus subdantur, non est ad bonum superiorum, sed magis ad malum eorum: quia cum mala facere, maxime ad miseriam pertineat, præesse in malis, est esse magis miserum.*

S. Tho.

13 Obicies tamen aduersus primam huius solutionis partem, quod vt docet Angelicus idem Præceptor 1. par. quæst. 96. art. 3. homines in statu Innocentiæ non fuissent æquales, imo inæquales, quoad sexum, quoad iustitiam, quoad scientiam, quoad corpus : & loquitur de naturali inæqualitate; nam ad 3. ait Etiam ex parte naturæ poterat disparitas causari, non igitur vera est disparitas, quam assignat S. Tho. inter homines, & Angelos, aut sibi ipsi est contrarius.

S. Tho.

Respondetur quod duplex est inæqualitas naturæ, alia simpliciter talis, & hæc habetur per distinctio-

nem specificam in illa : alia est secundum quid talis, & hæc habetur per magis, & minus intra eandem speciem. Prima ergo reperitur inter Angelos, siue bonos, siue malos.

Secunda inter homines, etiam, pertinentes ad statum Innocentiæ, neque ista importat imperfectionem aliquam, quæ sit pena peccati, vt citata quæst. 96. probat S. Tho. Ex quo fit, quod in statu Innocentiæ, vnus homo non dominatus fuisset alteri, tanquam seruo; sed tanquam libero, quatenus, vt explicat S. Tho. eadem quæst. art. sequenti superior homo inferiorem direxisset, *sed ad bonum proprium eius, qui dirigitur, vel ad bonum commune.* Nulla igitur est contradictio in verbis S. Tho. quia Dæmones natura inferiores sunt propriè loquendo serui superiorum, & hæc seruitus est fundata in eorum naturis, quarum vna est simpliciter inferior, vnde posito peccato, vtique datur. Non verò in Angelis bonis, in quibus cum naturæ inferioritate peccatum non datur. Ex quo colliges etiam, in statu Innocentiæ si perdurasset, concedendam fore virtutem vrbauitatis, respectu superiorum hominum, qui modo dicto, alijs inferioribus dominati fuissent.

S. Tho.

D V B I V M II.

Vtrum adoratio qua Deum veneramur essentialiter consummetur in actu interno?

A Ciuili vrbauitate expediti, ad sacram, ac supernaturalem adorationem gradum facimus, huius enim proprium munus est cultum Deo supernaturali auctori exhibere; ex huius etiam decisione difficultatis constabit, quid dicendum sit de adoratione, quæ rebus alijs sanctitate aliqua supernatura-

li præcellentibus defertur; nam ut ex dubij processu innotescet, est fere eadem ratio.

§. I.

Ponitur prima assertio, & probatur author. S. Tho. & Script.

14. **D**icendum est primò, adorationem, qua Deum colimus, essentialiter consummari in actu interno: licet ad eius complementum accidentale requiratur etiam externus, ac sensibilis actus. Primam huius assertionis partem, clarè docuit S. Tho. 2. 2. quæst. 84. art. 2. his verbis: *Quia ex duplici natura compositi sumus, intellectuali scilicet & sensibili, duplicem adorationem Deo offerimus, spiritualem, quæ consistit in interiori mentis deuotione: & corporalem, quæ consistit in exteriori corporis humilatione; Et quia in omnibus actibus Latriæ, id, quod est exterius, refertur ad id, quod est interius, sicut ad principalius, ideo ipsa exterior adoratio fit propter interiorē; ut videlicet per signa humilitatis quæ corporaliter exhibemus, excitetur noster affectus ad subiiciendum se Deo, quia connaturale est nobis, ut per sensibilia, ad intelligibilia procedamus. Utimur ergo, iuxta hæc S. Tho. verba, exteriori adoratione, tanquam medio ordinato ad finem interioris adorationis, & tanquam instrumento ad eandem interiorē adorationem excitandam, nemo autem non videt, medium, & instrumentum esse omnino secundaria, adeoque non pertinere ad essentiam rei: cum primum, quod in vnaquaque re inuenitur, sit eius essentia. Quapropter in responsione ad secundum, hoc ipsum clarius expressit S. Doctor, cum ait *Dicendum, quod sicut oratio, primordialiter est quidem in mente, secundariò autem verbis exprimitur, ut supra dictum est.* (nempè quæst. 83. De Adoratione Dei.*

præcedenti art. 12. ubi expressè asserit, orationem factam à singulari persona non exigere necessariò externum, ac sensibilem actum) Ita etiam adoratio, principaliter quidem in interiori Dei reuerentia consistit, secundariò autem in quibusdam corporalibus humilitatis signis, sicut genuflectimus nostram infirmitatem designantes in comparatione ad Deum. Prosterminimus autem nos, quasi proficientes nos, nihil esse ex nobis. Manifestè igitur apparet, S. Doctorem excludere ab essentia adorationis actus externos, quos asserit secundariò spectare ad illam: & rursus, ex comparatione ad orationem, de cuius essentia asseruit non esse actum externum. Videatur etiam 2. 2. quæst. 81. art. 7.

15. Sed dicit P. Vasq. disp. 93. cap. 3. num. 31. Quod forsan S. Tho. interiorem adorationem appellat voluntatem exterius adorandi, vel exhibendi Deo notam exteriorē, submissi animi. Verum hoc, apertè contradicit verbis S. Doctoris. Et ratio est manifesta, nam si nomine adorationis intelligeret S. Tho. voluntatem exhibendi Deo notam exteriorē, utique hæc esset illius obiectum, ergo iam exterior actus non pertineret ad secundariā rationē adorationis, sed primariā, cum obiectū alicuius actus, primariò, tanquā specificatiuum inspiciatur, ut patet in voluntate exercendi externam, deambulationem, si ergo exterior actus, (ut inquit S. Doctor) est secundariò spectans ad adorationem, nequit, iuxta mentem ipsius, nomine adorationis, intelligi voluntas exhibendi exteriorē notam submissi animi.

Deinde, cum in citata solutione, ad secundum dicat S. Tho. adorationem similem esse orationi, de qua, loco citato, dixerat essentialiter consummari posse in actu interno, utique oportet, quod idem de

Adoratione sentiat. Videri etiam potest S. Doctor 2.2. quæst. 103. ar. 1. ubi ponit hoc discrimen inter honorem delatum Deo, & illum, qui defertur hominibus; scilicet quod quia Deus intuetur cor, ideo

S. Tho. honor, quoad Deum potest consistere in solo interiori motu cordis, quo nihil clarius dici poterat pro nostra assertione, & ad excludendam P. Vasquez responsionem.

Adhuc tamen respondet Vasq; honorem latius patere, quam late pateat Adoratio, defertur enim Deo, oratione, laude, gratiarum actione, & votis, quæ omnia sine exteriori opere possunt consummari, licet Adoratio non possit. Tum etiam, quia ibi solum assignat honorem erga Deum in apprehensione excellentiæ, hæc autem sola, sine affectu non est peculiaris actus honoris. Hætenus Vasq;

Hæc tamen duo, omninò contraria apparent menti S. Tho: nam, ibi aperte loquitur de honore, prout includitur in Adoratione, quæ est honoris species, subdit enim, honorem delatum hominibus, requirere externa signa obuiationis, inclinationis, & similia, in quibus utique etiam, iuxta Vasq; Adoratio externa consistit, adeoque est affectus interne Adorationis, cum igitur honorem, qui defertur hominibus, contradistinguat ab eo, qui Deo tribuitur, planum est ipsum loqui de honore, delato Deo, ut clauso in specie Adorationis. Amplius, cum excellentia personæ adoratæ sit ratio deferendi illi honorem Adorationis, hoc ipso, quod S. Tho: loquatur de honore, qui tribuitur Deo ratione suæ excellentiæ (ut fatetur Vasq;) evidens est, ipsum loqui de honore etiam ut clauso in Adoratione, quamvis etiam verum sit, ipsum loqui de honore, prout ad alia se extendit, quod utique non obstat. Ad secun-

di impugnationem, oportet solum legere textum S. Doctoris, (sic enim ait) honor, quoad Deum, solum potest consistere in interiori motu cordis: Quis autem non videat, nomine interioris motus cordis non venire solam apprehensionem, sed hanc simul cum affectu voluntatis, imo maximè affectum voluntatis, cui magis quadrat metaphora cordis, hoc enim propria sedes est amoris. Sed nimium in re satis clara immorati sumus. S. Tho. sequuntur Raphael de la Torre disp. 3. in 2.2. ad quæst. 84. ar. 2. & plures alij, quos adducit, & sequitur P. Suar. tomo 1. in 3. p. disp. 51. sec. 2. non longe à principio.

16. Probatur nunc eadem, prima pars autoritate Scripturæ nam Psal. 96. sic habetur; *Adorate eum omnes Angeli eius.* Quo loco sermonem esse de Adoratione propriè dicta, & consequenter de illa, secundum quod est peculiaris Religionis actus, manifestè colligitur ex eo, quod Propheta præmiserit. *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis.* Quasi velit falso, ac superstitioso Adorationis actui, quo Gentes simulacra colebant, verum ac proprium Adorationis Religiosæ actum, quo Angeli Deum Adorant, contraponere, explicans in hoc sui cordis affectum, quo optabat, per veram Angelorum Adorationem compensari iniuriam illam, quam tolerabat Deus à Gentibus, inania simulacra adorantibus. Vnde S. Aug: hunc versiculum exponens, ait *Discant Pagani adorare Deum. Angelos volunt adorare, Angelos imitentur, & illum adorent, qui ab Angelis adoratur.* Secundò, satisque expressa auctoritas habetur Ioa: 4. cum Christus alloquens Samaritanam, ait. *Veni adoratores Adorant Patrem in Spiritu, & veritate Nam, & Pater tales*

S. Tho.

Torre

P. Suar.

Psalm.

S. Aug.

S. Ioan;

rales querit, qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum in Spiritu, & veritate, oportet adorare. Datur ergo, iuxta Christi Domini sententiam, vera, omninoque propria adoratio spiritualis, quæ utique in actu interiori essentialiter consummatur: Imo hæc est ea, quæ propriè Deo summè spirituali congruit, ut ex his verbis (sole clarius) apparet imò, & ratione probatur, quatenus ostenditur, debere esse correspondentiam inter actum Adorationis, & Personæ quæ Adoratur, excellentiam; Quod & nos, dubio præcedenti, loquentes de Adoratione civili, expendimus.

17. Ad primam tamen ex his autoritatibus respondere non renuit P. Vasq. disp. 93. cap. 5. n. 57 vel posse locum illum Psalmi exponi de Adoratione metaphorica, qua expositione, non semel vtuntur auctores circa alias autoritates, seu absque metaphora, intelligi posse de Adoratione communiter dictæ, non strictè sumpta, eo ferè modo quo, omne peccatum hoc ipso quod est transgressio legis, dici solet inobedientia. Quam posteriorem expositionem, cap. 2. num. 27. accomodauerat etiam secundæ autoritati, circa quam plura dicit quæ referre, & examinare superuacaneum esset.

Verum enimverò non est difficile hæc omnia rejicere. Tum quia verba Sacre Scripturæ sunt in proprio sensu intelligenda, quando nullum inde sequitur absurdum; Quis autem reputet absurdum, Angelos elicere verè proprium Adorationis actum, cum in illis nemo neget Religionem per se infusam, si enim hæc in illis datur, quodnam inconueniens erit, imo quonammodo conuenientissimum non erit, ipsos propriè, ac rigorosè Adorationis actum elicere? Deinde, si infusæ Angelorum Religioni negatur

proprius Adorationis actus, utique negatur illi excellentissimus eiusdem virtutis proprius actus, à quo utique omnes alij originantur, adoratio enim, ut dicitur dub. seq; defertur Deo, ut excellentissimo rerum omnium principio, adeoque est nobilissimus eiusdem virtutis actus, per quem etiam omnia nostra Deo subicimus; quis autem, dicat nobilissimam Religionem in Angelis existentem, carere suo perfectissimo actu, à quo externi pendunt. Nec valet, quod secundo loco asseritur; etenim omnino voluntariè exponuntur talia loca de Adoratione communiter dicta, nec habetur huius expositionis ex verbis citatis, vel leue fundamentum; imo, ut diximus, habetur oppositum. Quapropter melius de his responsionibus vsurpare possemus, quod dixit Vasq: n. 57. de argumento ex his autoritatibus desumpto, idest, quod *nullius momenti censeri debent*. Quoad Sanctos Patres, videri potest D. Ioa: Damasc: lib. 4. Orthod: Fid: in princip: cap: 13. vbi, ut refertur à S. Tho: 2.2. q. 84. ar. 2. distinguit duplicem adorationem spiritualem scilicet, & sensibilem, adeoque censet adorationem spiritualem, quæ utique in actu interno consummatur, esse essentialiter Adorationem. Videatur etiam P. Suarez, qui quamplures alias autoritates, loco citato adducit; sed quæ hætenus diximus, sufficiunt.

§. II.

Eiusdem primæ assertionis utraque pars ratione probatur :

Vnde deducitur secunda assertio ,

18. **R** Elictis aliorum rationibus , quibus eandem primam assertionis partem probare possemus , utemur ea , quæ desumitur ex doctrina , quam tradidit Angelicus Præceptor 1. 2. q. 56. ar. 5. ubi , ut ostendat dari quidem posse aliquos quasi habitus in sensibus internis , hos tamen nunquam posse ad essentiam virtutum pertinere ; sic ait *Si qui sunt habitus in talibus viribus , virtutes dici non possunt ; Virtus enim est habitus perfectus , quo non contingit , nisi bonum operari : Vnde oportet , quod virtus sit in illa potentia , quæ est consummatoria boni operis .* Ex quo fit , in ea tantum potentia essentialiter consummari actum virtutis , in qua essentia eiusdem virtutis residet : Hæc enim duo mutuam inter se dicunt connexionem .

S. Tho:

S. Tho:

Notandum etiam ex eodem Sancto Doctore , quæst. de Virtutibus ar. 4. membra corporis non posse , esse subiectum virtutis , cuius rationem assignans , inquit , virtutem propriè dictam versari circa actus humanos , ut tales sunt , non verò , ut utcumque exercitos per hominem , cum enim homo habeat aliquos actus essentialiter similes actibus brutorum , & plantarum , si virtus propriè dicta versaretur circa omnes , & quoscumque actus ab homine elicitos , possemus utique , & in brutis , & in plantis virtutes propriè dictas ponere , quod nemo dixit . Porro actus humanus ut talis ille censetur cuius homo habet dominium , quia in dominio , & li-

bertate reliquas creaturas inferiores homo præcellit : Actus autem membrorum externorum non sunt sub dominio principij proximi à quo eliciuntur , & in quo consummantur , cum manus , pes , brachium obediant animæ ad nutum , eique absque potestate repugnandi , adeoque rigorosa servitute subiciantur . Hæc omnia ibi Angelicus Præceptor . His positis efformatur ratio pro prima assertionis parte in hunc modum .

19. Nullus habitus virtutis , propriè dictæ subiectari potest in externis corporis membris , sed solum in potentijs internis ; sed ubi est habitus virtutis propriè dictæ , ibi debet esse consummatio actus talis virtutis , ergo actus adorationis essentialiter consummatur in interiori actu . Maior constat ex secundo notabili . Minor suadetur ex primo notando , nam si de essentia virtutis est opus perfectum , ac consummatum reddere , utique hoc ipso quod in membris externis non detur habitus virtutis , evidens est in illis non consummari essentialiter actum virtutis , sed dumtaxat in ea potentia , in qua essentia eiusmodi habitus datur . Consequenter constat ex præmissis .

Confirmatur , Religio essentialiter sumpta residet solummodo in voluntate ; ergo etiam Adoratio essentialiter sumpta consummabitur in sola voluntate . Antecedens constat , Tum ex modo dictis , Tum quia cum sit modo infra dicendo , quoad suam specificam rationem virtutum moralium nobilissima , ut docet S. Tho: 2. 2. q. 81. ar. 6. de quo nos dicemus , disp. ult. dub. 4. virtutum autem nobilissima , sedem debet habere solummodo in potentia interiori animæ quæ est propria hominis , secundum quod reliquis alijs inferioribus creaturis præeminet , adeoque in sola voluntate erit collo-

S. Tho:

collocanda . Consequentia habetur ex adductis notabilibus , & rursus quia Adoratio erga Deum , nempe Latria , de qua nunc loquimur , essentialiter sumpta à Religione immediatè elicitur , vnde & Religio solet etiam absolutè Latria appellari ; sicut , quia primus actus voluntatis , quia ab illa immediatè elicitur , solet etiam volitio nuncupari . Diximus autem , *adoratio essentialiter sumpta* , quia vt accidentaliter completa , requiritur etiam , quod sit in membris externis , vt ex dicendis constabit .

20. Nihilominus contra hanc nostram rationem dici posset , eius doctrinam nullatenus coherere , cum ea , quam dubio præcedenti tradidimus ; siquidem ciuilis adoratio , seu vrbalitas , etiam est vera virtus , & tamen illius actus essentialiter in externa corporis humiliatione consummatur , vt ibidem diximus : non est igitur vniuersaliter verum , aut non dari in membris externis habitus virtutum , aut earum actus , essentialiter consummari in potentia interiori , in qua virtutum habitus sedem habent .

Ad huius enodationem , & clariorem adductæ rationis intelligentiam , notandum ; actus externos posse dupliciter considerari , primò in ratione actuum , seu quatenus exercitia eorundem externorum membrorum . Secundò quatenus obiecta actuum internorum , externum enim homicidium est obiectum interioris actus occidendi , & secundum hanc rationem , externi actus præcedunt interiores in genere causæ formalis obiectivæ : sicut quoad priorem illam rationem subsequuntur , tanquam effectus interiorum actuum .

Sciendum rursus , quod lex æterna , secundum quod mediante lumine rationis informato per prudentiam (ex his enim omnibus ha-

betur adæquata mensura , & regula humanarum actionum) præcipit , siue prohibet humanas actiones , non se extendit ad actus externos , secundum quod in ratione actuum considerantur , alias in actibus externis daretur malitia , & bonitas formalis omninò intrinseca , quod iuxta Thomistarum sententiā est falsum : illos igitur solūmodo prohibet , aut præcipit , tanquam obiecta actuum internorum , vnde gaudent tantummodo bonitate intrinseca obiectiua , vel etiam malitia ; sed bonitatem , aut malitiam formalem , quæ sunt propriæ actuum , vt talium , solum extrinsecè habent , ita vt bonitas & malitia formalis , quæ intrinsecè denomināt actus voluntatis eadem extrinsecè denominent actus externos . Videri potest , quoad hoc notandum Angelicus Doctor 1. 2. S. Tho. art. 1. & 2. vbi sic ait . *In exteriori actu potest considerari duplex bonitas , vel malitia . Vna secundum debitam materiam , & circumstantias . Alia , secundum ordinem ad finem . Et ista quidem , quæ est secundum ordinem ad finem , tota dependet ex voluntate .* Ecce bonitatem formalem à fine desumptam , & extrinsecè positam in actibus externis , cum finis vnde desumitur sit omninò extra obiectum membrorum externorum , ac actionum , quæ ab illis eliciuntur . *Illa autem , quæ est ex debita materia , vel circumstantijs dependet ex ratione , & ex hac dependet bonitas voluntatis , secundum quod in ipsam fertur .* Ecce bonitatem , vel malitiam obiectiuam actus exterioris ; cum obiectum sit illud , in quod fertur potentia , eiusque actus . Fusè hanc explicant doctrinam N. Salm. tomo de Vitijs , & pecc. disp. 10. dub. 1. num. 34. & sequentibus .

21. Tandem animaduertimus dari leges aliquas humanas , quibus prohiberi , seu præcipi possunt actus merè externi , nedum quatenus obiecta ,

ita, verum etiam quatenus actus, & exercitia externorum membrorum, ita tamen ut non præcipiantur, aut prohibeantur separati ab actibus internis, sed prout ex internis subsequuntur; adeoque coniuncti cum illis. Ratio huius videtur nobis manifesta, nam lex Ecclesiastica prohibens occisionem clerici sub pena excommunicationis, utique, non prohibet eiusmodi occisionem externam præcisè ut obiectum, nam si hoc modo illam prohiberet, certè incurreretur excommunicatio, ex hoc præcisè, quod voluntas per actum internum ferretur in clericidium, sicuti transgreditur legem Divinam prohibentem occisionem hominis, voluntas quæ per internum actum eam vult, quod non alia ratione contingit, quia per legem Divinam vetatur homicidium externum, ut obiectum. Est autem omnium sententia Theologorum, prædictam excommunicationem non incurrere, nisi ponentem externum actum occisionis clerici, quod habetur ex Glossa in caput *Mulieres* de sententia excommunicationis.

Demum, quia cum humanus legislator, saltem per se primo, non habeat facultatem in actus internos, sed in actus externos, poterit istos, secundum quod sunt actus externi prohibere, aut præcipere, ex eo quod, ut externè exerciti, ac independentè etiam ab actibus internis, ad servandum decorem, & debitum ordinem in humana Republica requisitum conducant: oportet enim sensibiliter innotescere honorem delatum his, qui in eadem Republica, siuè dignitate, siuè aliqua prerogativa alios excedunt, siuè demum aliorum gubernationi incumbunt.

22. Neque obstat, quod eiusmodi actus externi non sint intrinsicè liberi, & consequenter nec ex propria natura formaliter morales:

lex enim humana, quantum est ex se præcipit, vel prohibet illos ut ortos ex interiori affectu, adeoque ut procedentes ab intrinseca virtute, secundum quam rationem participant saltem extrinsecam libertatem, & moralitatem formalem, quæ sufficit ad hoc ut præcipi, aut prohiberi possint, tanquàm actus, & exercitia ab ea lege, quæ solum directè habet potestatem in actus externos, adeoque dici potest lex quædam externa, nedum ea communi ratione, qua lex omnis est externa respectu rei præceptæ, sed ex peculiari ea materia actuum externorum, circa quos versatur.

Ex quibus omnibus deducitur, nullam esse contradictionem inter doctrinam huius, & præcedentis dubij: in hoc enim est sermo de adoratione, quæ præcipitur per legem æternam, ut participatam in lumine rationis rectificato per Religionem, & prudentiam, quæ cum versentur per se primo, circa actus internos, quos solummodo dirigunt, mirum non est, externam adorationem non esse de ratione consummationis essentialis illius, quia lex interna sufficienter quoad essentialia adimpletur per actum internum. At dubio præcedenti erat sermo de adoratione præcepta per legem, merè civilem, & humanam cuius propria, ac primaria potestas est in actus externos, ac proinde quoad eius essentialia insufficienter adimpleretur, nisi ponerentur actus externi, vnde hi pertinent ad essentialem consummationem adorationis civilis, quæ per eiusmodi civilem legem præcipitur. Nec mirum est respectu legis, modo dicto externæ, etiam actus externos esse essentialiter virtuosos, dummodo coniungantur cum internis, qui sunt principaliores partes virtuosæ, & civilis adorationis, ut diximus dubio præcedenti num. 7. circa finem.

23. Probatur nunc secunda pars, ratione desumpta ex S. Tho: 2.2. qu. 81. art. 1. ad 3. quæ sub hac forma proponi potest. Adoratio defertur Deo, vt supremo Domino, ac tanquam rerum omnium Authori, sed ad hoc præstandum requiritur, nedum interna, verum etiã externa adoratio, tâquã illius accidentale cõplementum, ergo externa corporis adoratio Deo exhibita, se habet, vt accidentale complementum, non verò, vt essentialis consummatio adorationis erga Deum. Maior communiter docetur à Theologis. Minor suadetur, quia Deus, nedum est primus Author interioris, verum etiam exterioris hominis: cum hoc tamen discrimine, vt exterior homo ad interiorem, tanquam ad finem proximum, & principalem ordinetur: eo ferè modo quo irrationabilia voluit propter hominem, cui inserviunt: ex quo sequitur, quod etsi ad completam omninò adorationem exigatur exterior actus, non tamen, vt quid propter se intentum, sed vt intentum, propter interiorem: vt diximus de irrationabilibus: & explicari posset, etiam exemplo accidentium, quæ propter substantiam intenduntur: qua propter, sicut essentiæ, seu rationalium, seu substantiæ, absque irrationalibus, & absque accidentibus, essentialiter perseverant completæ ita, & de interna adoratione censendum: & rursus, sicut nec rationalia, ne substantia essent accidentaliter completa absque irrationalibus, & absque accidentibus: ita loquendo de adoratione interna, absque externa. Consequentia liquet.

24. Oportet tamen hanc eandem partem diligentius explicare; vndè sciendum, quod triplex potest esse accidentale complementum. Primum, quod provenit ab acci-

De Adoratione Dei,

dentibus merè communibus, vt est esse album, respectu hominum, nam nec omni, nec soli, nec semper homini competit habere albedinem, vndè nullo modo est illius accidens proprium, sed merè commune. Secundum habetur ab accidentibus, quæ soli, semper, & omni competunt homini, vt est risibilitas, & quæ sic competunt, sunt rigorosæ proprietates de potentia ordinaria inseparabiles. Tertium, medio modo se habet, ita, vt licet omni, & soli, non tamen semper competat, vt videre est in calore sũmo, respectu ignis, qui omni, & soli igni competit, non tamen semper, adeoque etiam de potentia ordinaria datur essentia ignis absque summo prorsus calore, quod videre est etiam in alijs elementis, quibus aliqua qualitas in summo competit, non enim semper conuenit; vndè eiusmodi accidentia non sunt rigorosæ proprietates, nec mera accidentia communia, sed medio modo se habent, & de vtroque extremo aliquid participant.

Scitò rursus, quod cum S. Tho: loco nunc citato, ex 2.2. ad 2. adorationem comparauit orationi: id circò de adoratione, cum proportionem ad orationem est ratiocinandum. De oratione autem loquens S. Doctor 2.2. qu. 83. art. 12. sic ait. *Dicendum, quod duplex est oratio communis, & singularis. Communis quidem oratio est, qua per ministros Ecclesie, in persona totius fidelis populi Deo offertur, & ideo oportet, quod talis oratio innotescat toti populo, pro quo profertur, quod non posset fieri, nisi esset vocalis, & ideo rationabiliter institutum est, ut ministri Ecclesie huiusmodi orationes, etiam alta voce pronuncient, ut ad notitiam omnium possint peruenire. Secus dicit de oratione, quæ Deo funditur à singulari persona, siue pro se, siue pro alijs,*

C nam

nam sufficit pro hac interior motus, nec per se, vox externa requiritur, quamvis triplici etiam ratione, adiungatur illi vox externa, de quo ibi S. D.

25. Non dissimiliter ergo de adoratione dicendum, si enim communiter fiat, & ad protestandum, cultum, quem Deo offerimus, dicendum nobis videtur externa adorationis signa, animi submissionem indicantia, de necessitate requiri, adeoque esse quidem complementum accidentale internæ adorationis, sed per modum rigorosæ proprietatis, quæ proinde sit à sua essentia inseparabilis; ut de oratione communi dixit S. Thomas, asserens, oportere eam esse sensibili, externaque voce expressam, ut alijs innotescat; fit enim, talis adoratio ad offerendum Deo cultum, humano prorsus, & sensibili modo, & consequenter, quatenus in eo fideles omnes ad eandem Ecclesiam pertinentes conveniunt, unde de necessitate oportet esse sensibilem, alias omnes non possent in illa, humano modo convenire, homines enim solum, quæ exterius apparent, cognoscunt. Ceterum si loquamur de adoratione, prout à singulari persona, elicitæ, exiguntur quidem externa signa, non tamen de necessitate, sed ad hoc, ut per illa prouocetur animus ad internam adorationis submissionem, quatenus connaturale est homini per sensibilia, manu duci ad insensibilia; non tamen de necessitate, imo aliquando utilius erit, eiusmodi exterioribus signis non uti, cum videlicet per illam distrahitur mens ab interna attentione, ut dixit S. Tho. de Oratione, his verbis. *In singulari oratione tantum est, vocibus, & huiusmodi signis utendum, quantum proficit ad excitandum interius mentem. Si verò mens per hoc distrahatur, vel qualitercum-*

*que impediatur, est à talibus cessandum. Quod præcipue contingit in his, quorum mens, sine huiusmodi signis est sufficienter ad deuotionem parata. Quamvis ergo ratione prædictæ connaturalitatis, aliquo modo, ea externa signa dici possint complementum accidentale proprium, non tamen inseparabile. Amplius, ut ibidem dicit S. Doctor, sicut externa vox additur internæ orationi ex quadam redundantia ab anima in corpus ex vehemēti affectione, secundum illud Psal. 15. *Letatum est cor meum, & exultavit lingua mea.* Simili modo, & in interno adorationis affectu continget: manifestum, est autem, quod id, quod est ex redundantia, utique non est ex necessitate, sed solum conveniet ex quadam naturali sequela adorationi internæ, prout pertingit quodāmodo ad summum suæ perfectionis, quod tamen utique est ab essentia adorationis separabile, ut inductione patet in alijs.*

26. Ex quibus deducitur, dicendum esse secundò, adorationem Sanctis exhibitam, essentialiter consummari in actū interno, & accidentaliter, modo dicto, in externis submissionis corporis signis. Hæc apertè sequitur ex dictis, nam sicut Deus inspector est cordium; ita, & Sancti, qui in Divina essentia clarè visa, motus cordium adorantium, illos intuentur. Denique quia eorum excellentia est supra humanam, cum eos, supernaturali ac Divino modo perficiat, adeoque militat in illis, proportionē servata, quod dixit Christus Samaritanæ. *Spiritus est Deus, & eos qui adorant illum in spiritu, & veritate oportet adorare;* sunt enim ratione sanctitatis per participationem Dei, ac filij excelsi omnes, adeoque quamvis adoratio, qua illos veneramur, debeat esse inferioris conditionis, ac spe-

S. Tho.

speciei, quoad hoc tamen debet, per omnia assimilari Patriæ, qua Deum colimus. Eo vel maximè, quia quantumvis hæc adoratio proximè respiciat Sanctos, vltimatè tandem fertur in Deum, à cuius excellentia omnis Sanctorum excellentia pendet, vt melius infra, agentes de Sanctorum adoratione, dicemus; erit igitur, quoad hanc essentialem consummationem non dissimilis ab ea, qua Deum adoramus. Et quia res videtur manifesta, amplius in ea immorari, superuacuum esset.

§. III.

Soluntur Argumenta opposita Sententiæ.

27. **S**ententiam asserentem, ad adorationis essentiam constitutendam, requiri externa submissionis signa per corporis membra exercita, docuit P. Vasq: disp. 93. in tertiam partem capit. 4. qui aliquos adducit, vt D. Bonauenturam in 3. dist. 9. art. 2. quæst. 3. & 4. (de quo tamen dubitat P. Suar. in eandem 3. par. disp. 51. sec. 2. in principio, an docuerint sententiam Vasquezij) Almainum Maiorem, & Marsilium, vt videri potest apud ipsum. Probari autem primo potest hic dicendi modus, autoritate S. Tho. qui 22. quæst. 84. agens de exterioribus actibus Religionis, numerat inter illos adorationem, de qua primo loco disputat: & hoc satis clarè expressit in proemio eiusdem quæstionis, cum ait, *Considerandum est de exterioribus actibus latriæ, & primo de adoratione, per quam aliquis suum corpus ad Deum venerandum exhibet*. Si igitur adoratio versatur circa corpus, tanquam circa propriam omnino materiam, manifestum est, iuxta mentem San-
De Adoratione Dei.

cti Thomæ adorationem, essentialiter sumptam, in externis submissionis signis consummari.

Respondetur, verum quidem, esse, Angelicum Præceptorem in citata quæstione agere de externo adorationis actu: inde tamen non infertur, exteriora ea corporis signa spectare ad essentiam adorationis, sed solum secundario ad illam pertinere, tanquam illius accidentale complementum, modo supra numero 24. & 25. exposito: peculiariter ergo S. Doctor mouet eam, quæstionem pro ijs, quæ accidentaliter spectant ad adorationem. Qua propter sicut male quis inferret, ad essentialē fidei Theologalis complementum pertinere actum externe confessionis, eo quia S. Tho: quæstionem 3. eiusdem 2. 2. pro externo actu fidei instituit: ita quoad præsens. Maximè quia, vt explicuimus numeris mox cit: externa, hæc corporis signa peculiariter connectuntur cum adoratione essentialiter sumpta, siuè eliciatur in comuni, siuè à singulari persona. Eo vel maximè, quia S. Thom: iam quæst. 81. explicauerat internam, & essentialē adorationem: imo in hac eadem quæstione, artic. 2. expressè distinguit duplicem adorationem nempe spiritualem, quam principaliorem appellat, & externam, quam asserit ordinari ad illam, & consequenter esse secundariam, & extra essentiam propriam adorationis, vt iam explicuimus.

28. Sed contra hanc solutionem vrgetur. Ex hoc, quod oratio solummodo accidentaliter, externum actum requirat, S. Tho: enumerauit illam inter internos Religionis actus, nec peculiarem quæstionem pro eius actibus externis excitauit, ergo cum adorationem inter externos enumerauerit Religionis actus, & peculiarem pro istis quæstionem scripserit, satis apertè indicauit,

P. Vasq.

S. Bona-

uent.

Almain.

Maior.

Marsil.

S. Tho.

externa adorationis signa spectare ad essentiam adorationis: non enim apparet alia ratio huius discriminis, ut consideranti notum fiet. Respondetur, rationem huius diversitatis esse, quia adoratio sub hoc nomine, magis appropriatur actibus externis corporis, quam interno, quo essentialiter Deo cultum latriæ exhibemus. Et huius ratio desumitur ex ipsomet nomine adorationis, videtur enim componi ex præpositione *Ad*, & *orare*, & consequenter illud denotat, quod præuiè se habet ad orationem, seu petitionem; quatenus videlicet, eo mediante præparamur, ac disponimur ad petitionem; quod facimus, corpus reuerenter componendo, genuflectendo, caput detegendo, inclinando, &c. iuxta illud Matth. 20. *Accessit ad eum Mater Filiorum Zebedei, adorans, & petens aliquid ab eo.* Quod utique in oratione non contingit, unde mirum non est, hanc inter internos; illam verò, inter externos Latriæ actus potuisse enumerare. Deinde arguit Vasq. ex autoritate S. Ioan. Damasceni, sed cum constet ex relatione S. Thomæ quæst. 84. cit. art. 2. ipsum aperte concedere adorationem spiritua-lem in interno actu essentialiter consummatam, dicendum, quod si quando definiuit adorationem per externos corporis actus, solum voluit eam describere, & explicare per notiora nobis: cum internus adorationis actus sit satis occultus, ut ex statim dicendis constabit.

29. Secundò in hunc modum argumentamur. Ex doctrina Sancti Thomæ 2. 2. quæst. 81. artic. 1. ad 3. & ad 4. & alijs in locis, adorationem exhibemus Deo, tanquam primò principio creationis, & gubernationis, ergo essentialis, & adæquata ratio adorationis non saluatur in actu interno, sed omninò

actum externum exigit. Antecedens constat, tum ex D. Tho. tum ex communi Theologorum sensu. Consequentia suadet, quia Deus nedum est principium creationis, & gubernationis animæ, verum etiam corporum, ut igitur per adorationem adæquatè tanquam primum principium recognoscatur, opus erit adæquatam adorationis essentiam, nedum in interno, verum, etiam in externo corporis gestu constituitur; sic enim erit adæquata correspondentia, inter essentiam adorationis, & rationem adorandi, quæ est esse primum principium, tam animæ, quam corporis.

Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam, & ratio negationis est, quia non ex eo, quod adorationis actus essentialiter consummetur in interno, ideo solum interior homo Deo, tanquam primo principio creationis, & gubernationis subicitur, verum etiam per eundem actum subditur, & corpus: quantumvis enim externa corporis submissio excitet ad actum internum eliciendum, non tamen propterea sine illa haberi nequit etiam corporis subiectio ad Deum ut ad primum, & animæ, & corporis principium. Hinc falsum credimus, quod dixit Raphael de la Torre in artic. 2. quæst. 84. 2. 2. S. Tho: disp. 3. ad 3. cum implicite tangens hanc difficultatem, dixit *Adoratio interna in exercitio saltem, offert Deo mentem, externa verò corpus adorantis, quo fit, ut unaquæque per se necessaria sit adimplenda munia adorationis.* Per hæc enim verba, iam denotatur adæquatam adorationis essentiam non saluari in solo actu interno. Maximè quia ad hoc, ut Deo tanquam primo principio offeratur corpus adorantis, nullatenus est per se necessaria externa corporis adoratio, sed interna omninò

S. Mat.

De la Torre.

ninò sufficit, cum anima gaudeat despotico principatu in corpus, vnde illud independenter à quacunque eius actione, Deo subdere potest, absque eo quod detur in membris externis resistendi facultas.

30. Tertiò arguitur si ob aliquam rationem, adoratio erga Deum non consummaretur essentialiter in externis corporis signis, id maximè esset quia omnis virtutis actus erga Deum essentialiter consummatur in potentijs internis, sed hoc in aliquibus virtutibus est falsum, ergo re vera adorationis actus, in membris externis poterit essentialiter consummari. Maior constat ex dictis pro nostra assertionem. Minor suadet, tum quia, ut nos ipsi diximus, actus virtutis virginittatis consummatur essentialiter in corpore: Tum quia actus fortitudinis martyrij, quoad essentiam non habetur, nisi detur externa tolerantia cruciatuum, qui ex se sint mortis illatiui; adeoque in tractatu de beatitudine dictum, est, aureolas Virginittatis, & martyrij, quæ non sunt præmia, nisi actuum virtutis non conferri, nisi ijs, qui cum mentis proposito coniungunt, & externam carnis integritatem, & cruciatus mortis illatiuos in corpore sustinent.

S. Tho.

Respondetur cōcedendo maiore, & negando minorem, ad cuius probationem, ut respondeamus, sciendū aureolam non deberi cuicumq; virtutis actui; sed excellentissimo, vnde definitur à D. Tho: in 4. dist. 49. q. 5. art. 5. *Privilegiatum premium privilegiatæ victoriæ respondens*. Sicut autem privilegium est supra communes leges, ita privilegiata victoria per actum relata, est supra communem excellentiam virtuosæ operationis. Hinc fit aureolam non deberi cuicumque castitatis, aut fortitudinis actui, sed excellentissimo in ijs generibus. Ex quo habetur, Castitatis, ac fortitudinis actus, so-

lum consummari in corpore, quatenus sunt excellentissimi, non verò si secundum eorum essentiam sumantur, quo modo nunc de adorationis actu loquimur: qua propter, cum dubio præcedenti vñ sumus paritate virginittatis, ad explicandam civilem adorationem, debet ea paritas, iuxta modo dicta intelligi, cum in exemplis omnimoda paritas non exigatur. Hinc Virginittas, quæ non est voto firmata, solum accidentaliter, ratione videlicet maioris excellentiæ, intra eandem speciem ab essentia virtutis castitatis distinguitur. Eò vel maximè, quia Virginittati ut excellenti, adeoque, ut peculiari modo à castitate distinctæ, non respondet aurea, seu gloria essentialis, sed aureola, hoc est coronula, quæ ad accidentalem gloriam spectat, inde enim non obscure colligitur peculiarem eam Virginittatis excellentiam, quæ communi castitati præeminet, non spectare ad essentiam actus virtuosi.

Adderetur, quod sicut oratio ut supra num. 25. dicebamus ex vehementi affectu cordis redundat in corpus: ita & adoratio potest sumi, secundum quod ex vehementi affectu interno erga Deum redundat in corpus, quod per externa humilitatis signa Deo subicit: in quo assimilari potest Virginittati, secundum quod addit excellentiam peculiarem, supra communem castitatem, adeoque ex proposito mentis redundat etiam in corpus, quod ab omni venerea delectatione servat immune, siue ea licita fuerit, siue illicita. Superest aliud argumentum, quo nituntur aduersarij probare assignari non posse internum aliquem actum, in quo sita sit essentia adorationis, ut à reliquis distincta, sed de hoc dubio sequenti agendum, in quo, etiam vnitas specifica, & formalis eiusdem actus vocabitur ad examen. DV-

D V B I V M III.

*Virum erga Deum detur unica,
tantum in specie Adoratio,
& in quo sita sit?*

Constituimus dubio præcedenti essentiam adorationis erga Deum in actu interno, sed adhuc non examinauimus in quonam actu propriè loquendo, eadem essentia consistat, quare hoc inuestigandum aggredimur in præsentiarum: Et quia essentia cuiuslibet respectiui, cuius generis est actus adorationis, à sua ratione formaliter inspecta, maxime pendet, idcirco primo loco quærenda hæc erit: Et cum ab ista immediatè habeatur vnitas specifica actus, propterea in prima dubij parte, quod circa illam occurrit, erit decidendum, deinde in secunda proprium illius distinctionum aperiemus, quantumuis enim constitutiuum, & distinctiuum realiter loquendo sint idem, formaliter tamen, prius est rem aliquam esse indiuisam in se, deinde diuisam esse à qualibet alia.

§. I.

*Premittuntur quædam ad dubij
decisionem necessaria.*

31. **A**D clariorem dicendorum, notitiam, sciendum Dei Adorationem sumi posse primo, pro quocumq; cultu, quem Deo exhibemus per omnes virtutum actus: Cum enim cultum Deo exhibere, sit proprium Religionis, & hæc virtutibus omnibus imperet, vtique virtutum omnium actus ad Dei cultum ex imperio Religionis, ac pro vt illi substant, referuntur. Hæc est

doctrina D. Tho: quæst. 81. ar. 1. ad 1. vbi illius rationem optimam assignat, cum ait. *Alios autem actus habet* (Religio videlicet) quos prae- S. Tho.
ducit medianibus virtutibus, quibus imperat; ordinans eos ad Diuinam reuerentiam, quia scilicet virtus, ad quam pertinet finis, imperat virtutibus ad quas pertinent ea, quæ sunt ad finem. In his verbis asserit Angelicus Doctor, in actibus omnium virtutum moralium, ex imperio Religionis, reperiri cultum Dei, non tamen loquitur de virtutibus Theologicalibus, quæ Religioni omnino præeminent. Indubitatum tamen est, actus Theologicalium virtutum, hoc ipsum habere, apertissimè id docuit S. Augustin: in Enchir: cap. 3. & 6. & 12. de Trinit. cap. 14. & 10. de Ciuit. Dei cap. 9. cum asseruit. *Christianam Religionem maxime colere Deum Fide, Spe, & Charitate.* Et hoc habere possunt eiusmodi virtutes, eorumque actus, etiam ex imperio Religionis, quod optime aduertit P. Suar. tomo 1. in 3. par. disp. 51. sec. 2. §. *Vltimo ex dictis intelligitur &c.* quia non in- S. Aug.
conuenit, Religionem, per actum imperatum attingere immediatè Deum, non enim ex hoc euadit virtus Theologicalis, quia vt talis esset, oporteret illam per actum elicatum, sic Deum attingere: Et propterea etiam pænitentia imperat actum amoris Dei super omnia. Sic ille. Adhuc tamen superesset explicare, qua ratione virtus inferior possit simpliciter superiori imperare, cum imperans videatur superioritatem habere, respectu eius, cui imperat, sicut mouens est superior mobili.

Et quamuis hoc diligentius inuestigare, non sit omnino proprium præsentis instituti, breuiter tamen dici potest quod etiam si virtus Religionis, nudè sumpta non sit superior ijs virtutibus, suppositum tamen

men constitutum in gratia potest per Religionem, tanquam per instrumentum, seu per principium, quod virtutibus Theologalibus imperare, adeoque causa principalis, & principium quod eiusdem imperii est tale suppositum, quod ratione gratiæ præminet omnibus prædictis virtutibus, nec effectus commensuratur cum instrumento, & principio quo, sed maxime cum causa principali, & principio quod. Amplius, ex parte etiam virtutis Theologalis non est inconueniens, eam exequi eiusmodi imperium. Nam primò fit potens, illum executioni mandare, ratione eius, quod virtus imperans, in virtute cui imperat imprimit: Non enim virtutes, quantumvis superiores possunt proprios fines inferiorum virtutum attingere, alias vna Charitas pro omnibus actibus virtuosus eliciendis sufficeret. Secundò eiusmodi executio non est superiori virtuti indecens, cum per eam non tollatur, quod superior virtus per se primo versetur circa suum proprium obiectum, nec ordinatur ad prædictam executionem, tanquam ad finem primarium, & cuius gratia, sed tanquam ad quid secundarium, habens rationem finis effecti. Eo modo quo Diuini Verbi Incarnatio ad humani generis salutem, tanquam ad finem secundarium, & effectum, absque vllò inconuenienti, & indecentia, ordinata fuit.

32, Hæc est igitur generalis quædam Adoratio, ac cultus Dei, qui habetur ex hoc, quod omnium virtutum exerciti actus in Dei honorem, & gloriam cedunt iuxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 10. *Omnia in Gloriam Dei facite*, Idest, vt exponit Angelicus Doctor lec. 7. in principio *Cum inuocatione Creatoris ea intentione, vt Deus laudetur,*

& glorificetur. Matth: 5. sic luceat lux vestra coram hominibus, &c. ad Coloss: 3. omne quodcumque facitis, in verbo, aut in opere, omnia in gloriam Dei facite August: Hæc si rectè sunt laudes, Dei sunt. Non ergo solum vox tua sonet laudes, sed etiam opera tua concordent cum voce tua. Cum enim Deus laudatur de bono opere, Deum laudas, &c. Hæc tamen non est peculiaris ea Adoratio, quam inuestigamus, vnde ea omiffa, eam quærimus, quæ ab omnibus his prædictis est distincta.

Ad proprium hunc ergo Adorationis actum reperiendum, præsupponendum rursus est, Adorationem propriè dictam esse actum à Religionis virtute elicitum, vt manifeste docuit S. Tho: 2.2. quæst. 84. & alibi, id quod etiam ex infra dicendis innotescet: Religio autem Adorationis elicitiva residet in voluntate, tanquam in proprio subiecto, vt docuit idem Angelicus Præceptor 2.2. quæst. 83. art. 3. ad 1. cum ait, *Religio, quæ est in voluntate, ordinat actus aliorum potentiarum ad Dei reuerentiam.* Hinc adoratio erit actus à voluntate, per virtutem Religionis elauata, elicitus, quamvis enim non omnes actus Religionis, quoad entitatem, à voluntate per hanc virtutem eleuata, eliciantur, vt constat in actu orationis, quæ quantum ad substantiam est loquutio quædam; quoad Adorationem tamen nulla adest ratio, ob quam sit ponenda, quantum ad sui entitatem actus in altera potentia ab ea, in qua residet Religio, vt ex se manifestum apparet, imò exigitur oppositum, vt notum fiet ex natura illius actus, in quo Adorationem propriè dictam constituemus. Adhuc tamen cum hoc optime coheret, vt Adoratio propriè dicta actum intellectus prærequirat, à quo dirigatur: Hic autem actus
vtique

vtique erit cognitio, seu existimatio de excellentia eius, cui adoratio defertur, non enim adoramus aliquem, nisi ratione excellentiæ, quam in persona adorata reperiri cognoscimus. Non inde tamen deducendum, vtrumque hunc intellectus, & voluntatis actum ad essentiam adorationis pertinere, imò potius oppositum omnino continget: nam adorationis actus est vnum per se, non verò vnum per accidens, vti esset, posito quod ex vtroque actu essentia eius consurgeret; actus enim intellectus, & voluntatis sunt entia completa, ex quibus vnum per se non consurgit. De quo apud Theologos nulla est controuersia; quare solūmodo actus intellectus directiue concurreret, ostendendo motiuum, propter quod obiectum adoratione dignum censetur.

§. II.

Duplici assertione proposita difficultas deciditur.

33. **D**icendum est primò, actum adorationis erga Deum esse vnum vnitatem specificam, & athomam. Ita apertè docuit S. Tho. vt constabit ex ratione, quam infra ex ipsius doctrina desumemus. S. Doctorem sequitur P. Suar. tomo 1. in 3. par. disp. 51. sect. 4. vbi asserit, hanc esse communem Theologorum sententiam. Probatur ratione S. Tho. ex 2. 2. quæst. 81. art. 3. ad 1. & quæst. 84. art. 1. ad 2. Adorationis actus respicit Deum sub vna eadēque ratione formali eiusdem, prorsus athomæ speciei, sed actus habent vnitatem specificam à ratione formali, sub qua obiecta respiciunt, ergo actus adorationis, quo respicitur Deus est vnus prorsus in specie athoma. Maior, in cuius probatio-

ne sita est omnis difficultas suadet, nam adoratio respicit Deum sub ratione primi principij creationis, & gubernationis omnium creaturarum, adeoque supremi prorsus Domini earundem creaturarum: ad hanc autem primi principij rationem constituendam concurrunt omnes excellentiæ, omnesque Diuinæ perfectiones: imò & omnes tres Diuinæ Personæ: omnia enim hæc excellentiam Diuinam integrant, ita vt quolibet eorum deficiente, suprema prorsus vniuersalissimi, primique principij superminetia omnino deficeret, quod non obscurè expressit Angelicus præceptor 2. 2. quæst. 81. citata, cum ait *Diuersæ autem rationes attributorum, concurrunt ad rationem primi principij: quia Deus producit omnia, & gubernat, sapientia, voluntate, & potentia bonitatis suæ.* Diuersitas ergo Diuinarum perfectionum pro materiali se habet ad formalem vnus primi principij rationem, id enim denotatur per illud verbum *concurrunt*, quæ enim concurrunt ad aliquid constituendum, simul sumpta illud constituunt, & consequenter in omnibus est vna ratio formalis constituendi. Minor constat ex communi Metaphysicorum asserto circa specificationem, potentiarum, habituum, & actuum. Consequentia liquet ex præmissis.

Confirmatur: Religionis virtus, secundum quod fertur in Deum, est vna virtus in specie athoma, at qui hoc ipsum dicendum de adoratione, ab illa erga Deum elicita, ergo adoratio prout fertur in Deum est vnus actus in specie athoma. Maior suadet ex doctrina, quam habet S. Doctor 2. 2. quæst. 101. art. 3. ad 2. & quæst. 103. art. 3. ad 1. vbi asserit, virtutem Religionis sub eminentiori ratione respicere in Deo omnes illius excellentias, secundum quod sunt cultu dignæ, sicut enim Deus est

P. Suar.

S. Tho.

est eminenter Pater noster, ita solum à nobis colitur pietate eminentiali, quæ omnino cum Religione coincidit; & sicut pariter est eminenter Dominus, ita per eminentialem Dulliam, quæ à Religione non distinguitur ipsum veneramur, idemque asserendum de Obseruantia actû, qui Deum vt Regem, supremumque principem respicit, ac de alijs rationibus, si quæ fuerint aliæ. Quare etiam si eiusmodi actus respectu creaturarum excellentiarum specie distinguantur, secus respectu Dei. Et hoc fortè propter maximam colligationem, quam habent eiusmodi rationes ad constituendum vnâ, eandemque indiuisibilem rationem primi principij, quarum si desit aliqua, deficiat oportet formalis ratio primi principij: secus in persona creata, in qua ob illarum limitationem potest vna separata ab altera reperiri, non enim ratio Patris, cum ratione Regis est indispensabiliter colligata, nec è conuerso, vt ex se patet.

34. Minor suadetur, ex eo quod vt diceretur assertione sequenti, adorationis latriæ actus est primus, qui à Religionis virtute elicitur, in primo autem actu omninò splendere debet id quod fuerit proprium sui elicitiui principij: quod eleganter docuit S. Doctor quæst. 16. de malo art. 4. ad 4. cum in hunc modum loquitur *Dicendum quod operatio, quam habet res in principio sui esse, congruit naturæ ipsius*. Ex qua propositione deducit, Angelum non potuisse habere primum actum malum, quia in illo debuisset splendere propria natura à qua immediatè procedit, adeoque colligeretur inde naturam ex se malam esse, quod est inconueniens. Eo vel maximè, quia principium operatiuum habet peculiarem omnino inclinationem ad primum actum eliciendum; cum
De Adoratione: Dei.

enim in causa, & effectû natura exordium sumat à perfectioribus, vt dixit idem S. Doctor 1. par. qu. 82. art. 3. ad 2. & constat in omnibus proprietatibus, quæ primò, & immediatè ab aliqua natura procedunt: fit inde dari prædictam peculiarem inclinationem ad primum actum, sicut in illo est peculiaris perfectio, quæ est magnes vrgentioris inclinationis. Hæc autem particularis inclinatio vtique imprimit maiorem omninò similitudinem, cum suo principio elicitiuo, nam omnis inclinatio causæ est ad assimilandum sibi effectum, vnde maior inclinatio erit magis assimilatiua; eandem igitur vnitatem quam habet Religio, Deum respiciens, habebit, & actus adorationis erga eundem Deum, hoc ipso quod sit primus actus ab ea elicitus.

Tum etiam quia nullibi S. Doctor egit de essentiali adorationis actu, quam cum egit de Religione, pro vno eodemque reputans actum Religionis, & adorationis essentialiter sumptæ: idque etiam non obscure ostenditur, ex eo quod nomen Latriæ est commune tum habitui Religionis, vt legenti S. Doctorem erit manifestum, & actui illi, quo Deo soli cultum exhibemus, nam hic communiter à Theologis latria appellatur. Et quia nomen ad rei essentiam significandam imponitur, signum est in virtute Religionis, & adorationis actu eandem ponendam esse specificam vnitatem, quæ cum essentia coincidit.

35. Dicendum est secundo actum internum quo Deum adoramus, esse actum voluntatis, quo mentem nostram Deo vt supremo Domino subijcimus, quique cum superaddito modo facilitatis omnino est idem, ac Deuotio. Vt præfens assertio quoad vtramque partem innotescat, sciendum virtutem aliquam

quam determinatam sumi posse primò, vt dicit tendentiam ad propriū obiectum sibi à ratione, & prudentia præfixum, & hoc modo dicit quid commune habitui, dispositioni, & actui, in hac enim tendentia, omnis virtus particularis sub quocumque, trium prædictorum statuum nullam dicit diuersitatem, temperantia enim exempli causa, siue habeat statum habitus, idest sit difficile mobilis à subiecto, siue statum dispositionis, hoc est sit facile mobilis, siue statum actus, videlicet per modum transeuntis, semper respicit hoc quod est temperatè comedere: quare distinctio specifica, si quæ est inter habitum, & dispositionem strictè dictam de materiali omnino se habet, quod videtur apud omnes certum.

Secundò sumi potest virtus sub proprio statu virtutis, adeoque vt est habitus, cum enim virtus propriè dicta sonet quid perfectum, dispositio vtpotè imperfecta; vix dici potest virtus. Hoc autè modo sumpta superaddit & esse difficile mobilè à subiecto, & promptitudinem in ordine ad eliciendos actus virtutis. Hæc autem duo loquendo de virtute supernaturali, & per se infusa dupliciter illi possunt conuenire, nempe intrinsecè, & extrinsecè. Intrinsecè omnis virtus supernaturalis est difficile mobilis, quatenus dicit colligationem cum gratia sanctificante, quæ vt docet Angelicus Doctor quæst. 27. de Veritate art. 2. ad 7. ponitur in prima specie qualitatis, & est reuera habitus: vnde hoc ipsum habent virtutes morales per se infusæ, cum illa indispensabiliter connexæ. Facilitas etiam, seu promptitudo conuenit eisdem habitibus intrinsecè, quia quantum est ex se sunt perfectæ virtutes, & quamuis habitis dumtaxat virtutibus per se infusis non cesset difficultas, hæc non ori-

tur ex intrinseco defectu habitus virtutis per se infusæ, sed ex impedimenti extrinsecis, quæ per exercitium virtutum per se acquiruntur, amota non sunt. Ita S. Doctor 1. 2. quæst. 65. art. 3. ad 2. his verbis *Habitus moralium virtutum infusarum patiuntur interdum difficultatem propter aliquas dispositiones contrarias, ex præcedentibus actibus relictas. Quæ quidem difficultas, non ita accidit in virtutibus moralibus acquisitis, quia per exercitium actus, quo acquiruntur, tolluntur etiam contraria dispositiones.* Ex quo fit quod extrinsecè virtus supernaturalis sit difficile mobilis, & tribuat promptitudinem, quatenus connotat amotionem talium, impedimentorum, consistentem in ijs contrarijs dispositionibus, quæ impellunt ad peccandum, adeoque inferunt gratiæ, & virtutum corruptionem, & impediunt ne virtus promptè in actus suos prorumpat.

36. In conclusione itaque asserimus, quod actus subiciendi se Deo per cultum adorationis, adeoque actus, quo Deum, vt supremum Dominum colimus, elicitur à Religione secundum quod est virtus infusa, dicens tendentiam in cultum Deo, vt supremo Domino, & vltimo fini offerendum, & consequenter vt dicens immobilitatem, & facilitatem, seu promptitudinem intrinsecas, & essentielles, qui actus dicitur, & est deuotio, secundum quod connotat remotionem impedimentorum, adeoque vt dicit immobilitatem, & facilitatem, seu promptitudinem extrinsecas, hoc est prouenientes ex remotione extrinsecorum impedimentorum. Quæ mox probabimus, ex D. Tho. quem in eo quod absolute asserit, deuotionem esse actum proprium Religionis sequuntur Caiet. 2. 2. quæst. 82. art. 1. & 2. Raphael dela Torre in eundem locum disp. vnica, & alij.

Caiet.
Raph. de
la Torre

Pro-

Probatur nunc ratione quoad primam partem. Adoratio respicit Deum sub ratione supremi Domini, sed actus quo respicitur Dominus est subiectio, ergo adoratio est actus, quo mentem nostram Deo subicimus. Maior constat, cum enim adoratio sit actus Religionis, quo respicitur Deus sub ratione primi principij creationis, & gubernationis, & ratione creationis, & gubernationis Deus sit formaliter supremus creaturarum Dominus, utique adoratio respicit Deum sub ratione supremi Domini. Minor constat, quia correlatiuum Domini est subditus, seu seruus, vnde S. Tho. 2. 2. quæst. 82. art. 2. asserit, quod *operari quæ pertinent ad Diuinum cultum, seu famulatum, pertinet propriè ad Religionem*. Consequentia liquet ex præmissis. Circa quam nota nos consulto dixisse *mentem nostram* quia loquimur de adoratione ut præcisè est actus internus Religionis, nam prout se extendit ad externa, per adorationem subicitur etiã corpus.

37. Probatur quoad secundam partem. Deuotio importat totalem subiectionem mentis ad Deum, ut ad supremum Dominum, sed totalis subiectio mentis ad Deum, ut ad supremum dominum dicit facilitatem illam extrinsecam, ergo deuotio ponitur propriè adorationis internæ actus, quatenus supra primum Religionis actum addit prædictam facilitatem extrinsecam, iam explicatam. Maior constat ex D. Tho. 2. 2. quæst. 82. art. 1. dicente. Deuotio dicitur à deuouendo, vnde deuoti dicuntur qui seipsos quodammodo Deo deuouent, ut ei se totaliter subdant. Et post pauca subdit Deuotio nihil aliud esse videtur, quam voluntas quædam promptè tradendi se ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum; constat autem, quod ubi est promptitudo ad famu-

De Adoratione Dei.

landum, est etiam totalis subiectio, si enim totalis non esset, utique esset aliqua retardatio, adeoque non promptitudo. Minor constat, totalis enim subiectio supponit nullum esse siue intrinsecum, siue extrinsecum eam impediens, vnde cumque enim haberetur difficultas, utique tolleretur totalis subiectio. Consequentia probatur, nam Religio, utpote virtus per se infusa, ex sui natura non tribuit promptitudinem, propriè dictam, cum habens virtutes per se infusas patiatur non leues difficultates, ut igitur actus primus religionis colentis Deum fiat, propriè loquendo, promptus, & facilis, oportet connotari remotionem impedimentorum, haberique facilitatem illam extrinsecam, dato enim tali connotato actus ille subiectionis ad Deum, fit totalis subiectio, & consequenter fit deuotio.

Diximus promptitudinem propriè dictam, quia promptitudo coincidit cum facilitate, hæc autem dicit remotionem difficultatum, quæ supposita infusione habitus Religionis, utique sunt extrinsecæ. Hinc constat quod dixit Caiet. in art. 1. quæst. 82. citatæ quod promptitudo non est nudè modus, sed modus in actu voluntatis, elicitio videlicet ab hac potentia per virtutem Religionis perfectæ, & eleuata. Quod explicat exemplo similitatis, quæ non est absolutè curuitas, sed curuitas in determinata parte corporis, naso videlicet. Quod & nos asserimus, cum dicimus in actu subiectionis mentis nostræ ad Deum, ut ad supremum Dominum resultare promptitudinem fierique actum deuotionis, connotata remotione impedimentorum.

Confirmatur ex doctrina quam tradunt N. Salman. in arbore generali virtutum num. 62. ubi in hunc modum deuotionem describunt:

Salman.

Deuotio est actus primarius Religionis in toto rigore elicitus, & veluti fons, à quo emanat quicquid in alijs est reuerentis, & Religionis; & post pauca, Tribuitur specialiter deuotioni promptitudo, quia cum munus eius primum sit hominem offerre, & subicere ad Deo famulandum per omnes actus bonos, non modo dat facilitatem ad proprium actum (quod commune est alijs virtutibus) sed reddit hominem promptum, & paratum ad omnes, quatenus in Dei seruitium, & famulatum cedunt. Ipsaque deuotio est quidam feruor affectus, expellens omnia impediencia, omnemque tergiversationem voluntatis, ut nihil sit retardans à Dei seruitio & famulatu. In quibus verbis apertè continetur doctrina quam tradidimus: nam sicut etiam Charitatis actus tunc feruidus dicitur, quando etiam extrinseca impediencia per virtutum per se acquiratarum exercitium sunt remota. Non dissimiliter loquendo de feruido Religionis actu, quem deuotionem esse asserimus.

S. I I I.

Soluuntur argumenta contraria.

38. **A**Duersus primam assertionem sunt aliquæ obiectiones, quibus oportet responsum præbere. Prima desumitur ex S. Aug. quæst. 94. in Exod. dicente Deo, ut Deo latriam, ut Domino verò duliā deberi, sed Latria, & dulia ut dicetur sunt duæ adorationes specie distinctæ, ergo non est vnica tantum adorationis species erga Deum. Maximè quia S. Io: Damasc. orat. 3. de imaginibus fol. 5. enumerat quinque titulos, ratione quorum Deus est adoratione dignus. Tertiò quia S. Tho. 1. 2. quæst. 102. art. 3. ad 8. assignat triplicem Sacrificio-

rum speciem erga Deum, nempe holocaustum, quod offerebatur Deo in reuerentiam maiestatis eius; hostiam pro peccato, & demum hostiam pacificam, quæ offerebatur in gratiarum actionem, vel pro salute, & prosperitate offerentium, cur ergo non dabitur multiplex adorationis species erga eundem Deum, cum possimus plures titulos æquè benè respectu adorationis, ac respectu aliorum actuum, etiam in materia Religionis distinguere?

Ad primum respondet S. Tho. 2. 2. quæst. 103. art. 3. ad 1. his verbis. *Dicendum quod Religio, sicut per excellentiam dicitur pietas, in quantum Deus est per excellentiam pater: ita & latria per excellentiam dicitur dulia: in quantum Deus excellenter est Dominus. Non autem creatura participat potentiam creandi, ratione cuius Deo debetur latria, Et ideo Glossa illa (nempe in Psal. 7.) attribuens latriam Deo secundum creationem, quæ creatura non communicatur: duliā verò secundum dominium, quod creatura communicatur. Vna itaque eademque formalis latria secundum, expressum munus latriæ tendit in Deum, ut Deus est; secundum aliud munus eminentialis duliæ respicit Deum ut Dominum, Deus autem ut Dominus superaddit Deo, ut tali denominationem extrinsecam desumptam à relatione seruitutis, quæ realiter intrinsecè existit in creaturis.*

39. Ingerit tamen hæc responsio aliquam difficultatem, cum in ea asseritur creationem non communicari creaturæ: communicari verò dominium: nam vel est sermo de communicatione vniuoca, & sic neutrum communicatur: vel de æquiuoca, & videtur quod hoc modo vtrumque communicetur, nam virtus productiua, qua vna creatura aliam producit, videtur esse æquiuoca

S. Aug.

S. Io: Damasc.

S. Tho.

uoca participatio creationis : sicut Dominium, quo vna creatura dominatur alteri est deficiens quædam participatio dominij Diuini. Respondetur optimum esse discrimen à S. Tho. adductum : ad eius impugnationem dicitur, idcirco virtutem creandi dici incommunicabilem creaturis, quia Deus creans nullo modo vtitur, nec vti potest creatura, etiam vt instrumento ad creandum, quod probatum est in Metaphysica. Non ita quoad rationem dominandi, verè enim vna creatura, homo videlicet dominatur alijs : iuxta illud Gen. 1. *Dominamini piscibus maris, & volatilibus celi*. Ex quo etiam oritur, quod Deus creaturas superiores inferiorum rectrices, & gubernatrices constituat, adeoque dignas veneratione dulciæ. Ratio autem huius discriminis desumitur, ex eo, quod creatio producat primum omnino esse, cum faciat rem ex nihilo, vnde solius primæ causæ creatio est propria, nec vlla creatura aut omnino, aut participatiuè potest aliquid ex puro nihilo producere. At dominari supponit esse productum, vnde sicut creaturæ communicatur productio ex præsupposito subiecto, ita & dominium supponens primum esse productum.

Ad aliud ex S. Io: Damasc. dicitur plures illos titulos esse inadæquatos respectu rationis primi principij, quam formalissimè respicit adoratio erga Deum, quomodo autem sint inadæquati constat ex dictis nu. 33. Ad illud ex D. Tho. dicendum quod si in ijs tribus Sacrificijs consideretur ratio communis Diuini cultus, secundum quam rationem respondent virtuti Religionis formaliter, sunt eiusdem speciei, quamuis materialiter differant : eo ferè modo, quo omnes intellectiones quantumuis ex peculiaribus obie-

ctis specie distinguantur, adhuc tamen in ratione intellectionis sunt eiusdem speciei, quia prout sic sumuntur in ratione termini habitudinis potentia, in qua omnes conueniunt. Vide quoad hanc doctrinam N. Salm: tract. de vlt. sine disp. 1. num. 98. Salmati.

40. Secundò arguitur secundum diuersas rationes formales, in Deo repertas distinguuntur tres species virtutum Theologalium, ergo etiam iuxta diuersos titulos, ratione quorum Deus est adoratione dignus, distinguendæ erunt erga eundem Deum plures adorationum, species. Antecedens probatione non indiget. Consequentia suadet, tum ex paritate rationis: tum ex maiori excellentia Theologalium, virtutum, quæ intra eundem ordinem supernaturalem omnino præminent, vnde non apparet, quomodo Religio per vnum adorationis actum possit omnes prædictos titulos attingere.

Respondet P. Suar. disp. 51. in 3. par. sect. 4. Diuersitatem eorum titulorum, aut attributorum, quæ in Deo reperitur tunc sufficere ad diuersificandos in specie actus, quando ex parte nostra datur diuersus modus operandi, vt contingit in cognitione, & amore: aut etiam quando ex parte attributorum datur diuersa in genere honestas, vt apparet in Charitate, & Spe, quarum prior ad amorem amicitia, posterior ad amorem concupiscentia spectat: quæ in præsentia non est inuenire. Adde ad maiorem solutionem secundæ probationis consequentia; Religionem vtpotè imperfectiori modo attingentem Deum per adorationis actum, quam attingant virtutes Theologales; idcirco solum attingere Deum formaliter sub communi ratione primi principij, respectu cuius de materiali se habet esse Patrem,

P. Suar.

trem, Dominum, benefactorem, & similia. At virtutes Theologales perfectiori, ac intimiori modo Deū attingunt, vnde mirum non est respicere illum secundum peculiare illius rationes, quia perfectius est sic attingere obiectum, quam illud respicere dumtaxat quoad rationem communem: vnde intellectus noster, qui in cognoscendo incipit ab imperfectionibus, exorditur etiam ab vniuersalioribus. Quare ex illa probatione oppositum conuincitur.

41. Contra secundam assertionem adduci possent omnes ij, qui existimant ad essentiam adorationis erga Deum requiri actus externos, per quos actio interna contrahatur, seu vt melius dicamus determinetur adesse actus adorationis, putant enim isti nullum dari actum interius consummatum, cui essentia adorationis conueniat. Ita Vasq. & alij, quos dubio secundo citauimus. In eandem ergo assertionem possumus sic argumentari. Illa mentis nostræ submissio ad Deum non videtur actus distinctus ab omnibus alijs virtutum actibus, ergo in illo non est constituenda essentia adorationis. Antecedens probatur: tum quia illa submissio videtur esse actus Charitatis, hæc enim attingit Deum, vt vltimum finem, cuius est dominari perfectè voluntati amanti ipsū, vt ex dictis à N. Salm. tract. de vltimo fine pluribus in locis est manifestum, vnde deducunt impossibile esse voluntatem amare etiam habitualiter plures vltimos fines, quia vnus vltimus finis totaliter sibi subordinat voluntatem, adeoque, & omninò mentem subdit. Tum etiam quia talis submissio videtur esse propria humilitatis, cuius est omnem nostram excellentiam Deo supremo excellenti submittere. Tum demum, quia eadem submissio specta-

re videtur ad obedientiam, obedientis est enim perfectè subicere voluntatem, & mentem superiori. Consequentia liquet ex antecedenti, nam distinctuum, & constitutum coincidunt, vnde si talis actus non distinguit, nec constituet.

Respondetur negando antecedens: ad cuius primam probationem responderet Ang. Doctor 2.2. q. 82. art. 2. ad 1. his verbis. *Ad Charitatem pertinet immediatè, quod homo tradat se ipsum Deo, adherendo ei per quandam spiritus unionem, sed quod homo tradat seipsū Deo ad aliqua opera Diuini cultus, hoc immediatè pertinet ad Religionem: mediatè autè ad Charitatem, quæ est Religionis principium.* Pro huius solutionis intelligentia sciendum, quod duplex in voluntate creata reperiri potest subiectio ad Deum, vel tanquam amantis ad amatum, huius enim est dominari amanti; vel tanquam serui ad Dominum. Prima subiectio habetur per Charitatem, secunda habetur per Religionem, elicentem adorationis, seu deuotionis actum, quamuis etiam hæc posterior haberi possit mediatè per charitatem, quatenus hæc imperat Religioni, imò & prior haberi potest per Religionem eidem Charitati imperantem; sed de hac imperata subiectione nunc non loquimur, sed de elicita. Hinc Caietanus exponens hanc Diui Thomæ responsionem optimè dixit *Quod Charitas per seipsam unit mentem Deo per unionem spiritus, hoc est voluntatis, ita quod habentis Charitatem, & Dei sit vnum velle vno vitali impulsu, quem significat spiritus. Eodem siquidem vitali impulsu mouetur habens charitatem, vt sic (id est vt illam habens) quo voluntas Dei amici se mouet: Vnde scriptum est, qui adheret Deo vnus spiritus est cum eo.* Hoc autem non habet adorationis actus, qui cum respiciat Deum, vt

supre-

S. Tho.

Caiet.

Salm.

superiorem, ac Dominum pertinet ad rationem seruitutis, per quam non habetur unio cum Deo talis, quod per illam fiat vnus spiritus cum ipso, non enim potest in Deo reperiri motus seruitutis, qui sit vnus impulsus cum motu voluntatis creatæ, vt de se patet.

42. Sed vrgebis unio, quam ponit Charitas inter voluntatem creatam, & Deum est unio filij cum Patre, nam Charitas fundatur in gratia, per quam sumus filij adoptiui Dei, sed unio etiam, quam ponit adoratio, seu deuotio voluntatis creatæ cum Deo, est etiam unio filij cum Patre, nam Religio, eiusque actus respiciunt etiam Deum vt Patrem, vt diximus, ergo duæ hæ vniones, seu subiectiones coincidunt. Respondetur quod etiam si vtraque subiectio, tam per charitatem, quam per Religionem, eiusque adorationis actum respiciant Deum, vt Patrem, aliter tamen in vna contingit, quam in alia, subiectio enim per Charitatem respicit Deum, vt Patrem formaliter, sed subiectio per adorationem, vt diximus respicit Deum, vt Patrem eminenter. Inter duas autem has Patris rationes hoc est discrimen quod ratio Patris formaliter habet, vt sui correlatiuum filium, vt filium formaliter, adeoque sunt correlatiua eiusdem ordini. Cæterum ratio Patris eminenter talis, idem est, ac ratio, Patris æquiuocè talis, & hoc ideo, quia ratio Patris à Religionem per adorationem inspecta clauditur in ipsamet ratione primi principij creationis, & gubernationis, vnde non inspicitur sub formali ratione Patris, sicuti à Charitate inspicitur. Ex quo melius etiam innotescit, cur respectu Patris creati detur peculiaris actus à reliquis specie distinctus, qui est pietas secus respectu Patris increati, id enim contingit quia

filius, & Pater creatus sunt eiusdem prorsus ordinis, sed voluntas creata vt perfecta per Religionis virtutem, eiusque adorationis actum, non respicit Deum formaliter vt Patrem, sed solum sub ratione primi principij, in qua eminenter, seu æquiuocè clauditur ratio Patris. Patet rursus, quomodo etsi Charitas omnino subiciat voluntatem Deo, vt formaliter Patri, adhuc relinquat locum Religionem, eiusque actui adorationis, seu deuotionis, vt tandem subiciant Deo vt primo principio, & vt Patri, sed non sub ratione formali Patris, vt explicatum est: vnde subiectioni, qua filius creatus respicit Patrem creatum, respondet subiectio, qua voluntas creata per charitatem respicit Deum Patrem, & subiectioni, qua seruus creatus respicit superiorem, & Dominum, responder subiectio adorationis erga Deum primum principium, & Patrem æquiuocè talem.

43. Diximus autem per charitatem respici Deum, vt Patrem formaliter, non quia à Charitate habeatur filiatio adoptiua ad Deum, habetur enim per gratiam sanctificantem à Charitate realiter distinctam, sed quia charitas omnino immediatè connectitur cum eadem gratia sanctificante, & quia per illam habetur solummodo amor filialis erga Deum, vnde vt habetur 1. Io: 4. *Timor non est in Charitate*; timor enim seruorum est. Neque obstat: Religionem eiusque actus esse conexos cum gratia, nam talis conexio non est nisi mediante Charitate, adeoque solum mediate modo dicto Deum Patrem respiciet.

Adde, & magis explicabitur solutio S. Thomæ subiectionem per Charitatem ad Deum esse immediatam, quatenus inter Deum amatum, & voluntatem amantem, mediet dumtaxat actualis amor vt unio,

vnio, & vinculum vtriusque. At inter voluntatem subicientem se, Deo adorato, nedum mediet actus adorationis, verum etiam cultus creatus, adeoque Deus, prout in se ipso immediatè non respiciatur: ex quo fit; duas has subiectiones esse specie omninò distinctas: sicut quauis electio, & intentio respiciant eundem finem, quia tamen intentio immediatè, & electio mediatè illum respiciunt, idcirco sunt duo actus, specie differentes: ita quoad præfens proportionem seruata, & tanto magis, quanto Deus ab adoratione non respicitur, nisi vt obiectum, seu finis cui, non cuius gratia, nam talis modus respiciendi est inferior illo, quo respicitur aliquid vt finis cuius gratia etiam mediatè, nam hic respiciendi modus non tollit mediatam, & radicalem specificationem, secus ille prior; & ideo Religio non specificatur aliquo modo à Deo prout est in se ipso, alias esset virtus Theologalis, quod communiter negant Theologi.

44. Ad secundam argumenti probationem dicitur, quod cum humilitatis proprium sit, vt docuit S. Tho: 2. 2. quæst. 160. art. 1. *refrenare animum ne immoderatè tendat in excelsa*, idcirco per humilitatis actum subicimus mentem nostram, eiusque excellentiam, excellentiæ Diuinæ, vt famulam suæ dominæ, adeoque facimus excellentiam omnem nostram famulari excellentiæ Diuinæ; vt formalissimè regulanti; at per adorationem submittimus mentem nostram excellentiæ, Diuinæ, ij autem, vt constat sunt diuersi formaliter respectus, quamuis ex adoratione oriri possit humilitas: nam posito, omnem excellentiam mentis nostræ

esse subiectam excellentiæ Diuinæ; vt dominanti sequitur excellentiam nostram regulandam esse per Diuinam, saltem tanquam per regulam primam, quia ex suppositione, quod seruus sit Domino subiectus, Dominus est regula actionum serui. Per quod etiam patet ad vltimam, nam subiectio obedientiæ ad Deum formaliter est ad ipsum, vt præcipientem, quæ ratio pariter supponit subiectionem adorationis, seu deuotionis, non substat enim præcepto alicuius, nisi deuotus, seu addictus, hoc est totaliter subditus superiori præcipienti. Contra secundam assertionem partem aliqua adducit argumenta citatus Raphael de la Torre, sed iuxta nostram explicationem non habent difficultatem, vnde ea omittimus.

Dubitari in fine huius disputationis posset, quod cum dixerimus externos corporis se submittentis actus, vt genuflexiones, prostrationes, & similes, aliquo modo pertinere ad adorationem erga Deum. An detur peculiaris actus externus soli Deo exhibendus, ita vt creaturæ exhiberi non possit? Et respondetur negatiuè cum citato Raphael in 2. 2. quæst. 84. art. 2. disp. 4. cum enim actus hi externi accipiant determinationem ab interno, cuius sunt accidentia, idcirco regulandi erunt ex interno adorationis affectu, eiusque directione. Adhuc tamen videtur dicendum: quod si in adoratione Deo exhibenda communiter, instituta sint peculiariora, aliqua signa, per quæ latriæ, seu supremæ adorationis actus designentur, ea publicè non erunt nisi soli Deo exhibenda. Videatur ibi citatus author.

Raphael
de la Torre

DISPUTATIO II.

DE ADORATIONE CHRISTI DOMINI.

QVAMVIS Christus Dominus sit verus omninò Deus, adeoque potuiffemus de eius Adoratione in præcedenti Difputatione habere sermonem: quia tamen non est purus Deus, fed dicit duas naturas, humanam videlicet, & Diuinam per eandem Verbi Personalitatem fubfiftentes; oportuit peculiarem, pro ipfo inftituere difputationem, cum vi vnionis hypoftaticæ, & ipfa humana natura reddita fit adorabilis, modo in decurfu difputationis exponendo.

DVBIVM PRIMVM.

§. I.

Vtrum Chriftus in quantum homo adorandus fit Adoratione patriæ.

Aliquibus præmiſſis, Prima aſſertione deciditur Dubium.

ACTENVS de Adoratione debita Deo, prout eſt in ſeipſo ſermonem habuimus, nūc de Adoratione Chriſto Domino debita agendum, poſt Deum enim in ſeipſo ſumptum, immediatè ſequitur Deus, vt humanæ naturæ coniūctus: quia tamen dubij titulus expofitione aliqua indiget, ratione illius reduplicationis, in quantum, propterea fit.

De Adorat. Chriſti Dom.

1. **C**ertiffimum eſt, non eſſe in præſenti ſermonem de Chriſto Domino, vt dicente Perſonam Verbi, cui extra controuerſiã eſt deberi eandem prorsus Adorationem ſupremæ patriæ, quæ Deo prout eſt in ſeipſo debetur; Loquimur ergo de Chriſto, vt dicente, compositum, ſeu quaſi compositum ex humana, & Diuina natura, quia tamè hoc diuerſimodè ſumi poteſt: ideo ſcièdum, quod ly in quantum, primò ſumitur ſpecificatiuè, id eſt ſecundū quod dicit ea ſubſtãtialia, quæ Chriſtus Dominus adæquatè ſumptus importat, & hæc ſunt natura humana, natura Dñina, & ſubſiſtentia Verbi Diuini, in qua vtræque illa natura, tanquam in vna, perſona conuenit: Secundò ea particula in quantum reduplicare poteſt

E

teſt

test naturam humanam, quæ est forma totalis huius concreti substantialis homo; & hoc dupliciter: primò omninò secundum se acceptam, quo modo est eiusdem rationis, ac humana natura cuiuslibet alterius hominis: rursus prout cōnotat subsistentiam Verbi Diuini, à qua terminatur, ita vt natura humana sumatur in recto, & Persona Verbi in obliquo; & quidem de natura humana secundum se, præscindente à Persona Verbi nullo modo hic loquimur, quia prout sic est pura creatura, nec dicit aliquā excellentiam Adoratione dignam: quare solummodò loquimur de eadem natura humana, prout connotante personam Verbi à qua terminatur. Consultò autem mentionem non facimus de modo substantiali hypostatica vnionis, se tenentis ex parte humanitatis, quia de hoc dubio sequenti.

S. Thom. Notandum rursus cum Angelico 3. p. q. 25 a. 1. in eo, qui adoratur aliud quid esse id, cui adoratio exhibetur; aliud uerò rationem adorandi. V. G. Persona Regis, ea est, cui exhibetur adoratio, ratio uerò, seu causa adorandi est Regia dignitas, seu excellentia, qua reliquis præeminet, & propter quam est adoratione digna. Demum ut notauit P. Suar: tomo 1. in 3. par. disp.

P. Suar. 53. sec: 2. hæc ratio adorandi aliquando est intrinseca rei adoratæ, & tunc est pars, seu quasi pars rei adoratæ, & idcirco etiam ipsa adoratur, nempe vt quo, & quod inadæquatè: aliquando uerò est extrinseca, & tunc non oportet rationem adorandi adorari, seu esse obiectum quod adorationis, etiam inadæquatum. His positis.

2. Dicendum est primò: totum coniunctum importans humanam, & Diuinam naturam, ac Personam Verbi adorari eadem suprema ado-

ratione latriæ, qua adoratur Deus in seipso. Ita S. Thom. quæst. cit. art. 1. quem sequitur P. Suar. disp. 53. sect. 1. vbi asserit; eam esse de Fide; hanc etiam communiter omnes Theologi docent. Probatur primo autoritate Sacræ Scripturæ: nam Ioan: 5. habetur: *Pater omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem, qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui misit illum.* Vbi apertissimè est sermo de Persona Filij, vt vnita humanitati, seu de Christo, nam huic tradita est à Deo iudiciaria potestas, nec missus est nisi ad suscipiendam naturam humanam. Secundò probatur ex illo ad Rom. 14. vbi Doctor Gentium, exponit de Christo Domino illud Isaia 45. *Mihi curuabitur omne genu.* Quo loco S. Thom. lect. 1. circa finem in hunc modum loquitur. *In quo designatur perfecta subiectio rationalis creature ad Christum. Solent enim homines in signum subiectionis maioribus flectere genua. Vnde, Philipp. 2. dicitur. In nomine Iesu omne genu flectatur, celestium, terrestrium, & infernorum.* Videtur autem manifestum, perfectam subiectionem creature rationalis ad Christum Dominum, dicere subiectionem propriam adorationis latriæ, hæc enim est suprema, cui proinde competit perfectè subijcere adorantem personæ adoratæ, adeoque nihil non subiectum relinquere. Vide alias autoritates apud citatum Suarez, cuius etiam ratione utemur, quia adest contra illam obiectio solutione digna.

3. Probatur ergo ratione. Filius Dei in seipso est suprema latriæ adoratione dignus, sed assumendo naturam humanam non se sua dignitate priuauit, ergo etiam Christo Domino, modo dicto cōsiderato, eadem prorsus suprema latriæ adora-

*S. Thom.
P. Suar.*

S. Ioan.

Isaias.

S. Thom.

Ecclesiā.

adoratio debetur, ac prout est Deus in seipso. Maior est omnino de Fide aduersus Arianos, contra quos disputant SS. Patres. Minor pariter supponitur, vt omnino certa ex eadē Fide Catholica, quæ loquens de Verbo Incarnato in quadam Antiphona Officij Circūcisionis ad Benedictus sic canit: *Mirabile mysterium declaratur hodie, innouatur natura, Deus homo factus est, id quod fuit permansit, quod non erat assumptum non commixtionem passus, neque diuisionem.* Si ergo quod fuit permansit, nullum passa est Persona Diuina detrimentum in sui perfectissima dignitate, ac infinita excellentia, vi cuius est suprema adoratione digna. Consequentia liquet ex præmissis.

Confirmatur per vnionē Personæ Verbi ad humanam naturam, mutatio solummodo facta est ex parte humanitatis, nullatenus ex parte Personæ Verbi, ergo illud quod ex tali vnione confurgit eadem adoratione est adorandum, ac adoretur Persona Verbi in seipso. Antecedens constat ex summa Personæ Diuinæ immutabilitate. Consequentia liquet, si enim perseverauit adhuc post vnionem eadem prorsus excellentia, non est cur non perseveret eadem prorsus adoratio, quæ ratione excellentiæ debetur. Maximè, quia vt melius ex dicēdis constabit, Persona est illa, quæ per se primo adoratur, atque adeo ad eius excellentiam potissimè attendendum.

Apost.

4. Verum in hanc rationem, eiusque confirmationem obijcimus illud, quo habet Apost. ad Philipp. 2. vbi agens de Incarnatione Verbi Diuini, hæc scripsit: *Semetipsum exinanivit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus &c.* Si igitur seipsum exinanivit, à fortiori videtur, aliquo saltem modo excellentiam

De Adorat. Christi Domini.

lentiam, ac dignitatem suam deposuisse; siquidem exinaniuit, idem est, ac euacuauit, seu inanem seipsum reddidit.

Mouit hanc eandem difficultatem Angelicus Præceptor aduersus citata verba adductæ Antiphonæ, lect. 2. exponens verba Apostoli. *Sed quia (inquit) erat plenus Diuinitate, nunquid ergo euacuauit se Diuinitate? Occurrit autem adductæ difficultati in hunc modum. Hoc est intelligendum secundum assumptionem eius, quod non habuit. Sicut enim descendit de cælo, non quia desineret esse in cælo: sed quia incepit esse nouo modo in terris, sic etiam se exinanivit, non deferendo naturam Diuinam, sed assumendo naturam humanam. Pulchrè autem dicit exinanivit. Inane enim opponitur pleno. Natura autem Diuina satis plena est; quia ibi est omnis bonitatis perfectio. Exodi 33. ostendam tibi omne bonum; natura autem humana non est plena, sed in potentia ad plenitudinem, quia est facta, quasi tabula rasa. Est ergo natura humana inanis. Dicit ergo exinanivit, quia naturam humanam assumpsit.*

S. Tho.

Angelicam hanc S. Doctoris solutionem minus bonam censuit P. Velasquez ex Societate Iesu, nam suis in commentarijs, et adnotationibus in Epist. ad Philip. cap. 2. versu 7. in hunc modum de ea loquitur. *Scitè quidem, sed quod difficultati non plenè satisfacit. Esto enim humana natura iuxta S. Tho: inanis; iuxta Cornelium (retulerat responsum Cornelij à Lapide, coincidentem cum ea quam tradiderat S. Tho:) non ens dici possit, quod non immeritò in dubiū quis vertat, vnius enim ab altero dependentia obesse non potest; quo minus id quod dependet verum, & reale ens dici debeat, adhuc tamen Dei Filius exinanitus, seu euacuatus dici non possit, qui ut dicebat Aug. quod habebat, non deposuit, sed*

Philipp.
c. 2.

P. Velasquez.

in eo habitavit omnis plenitudo Divinitatis corporaliter. Hactenus citatus Author, ubi prolixè satis hunc locum pertractat.

5. Verum enim verò non possum non valdè mirari disertissimi æquè, ac doctissimi huius authoris incuriam, qui referens S. Tho: responsionem bis mutilavit in principio, videlicet, & in fine, & hoc taliter vt omiserit ea verba, in quibus omnis vis responsionis sita erat, solumque retulerit illa, in quibus continetur elegans ea ponderatio ad illud Apostoli verbum, *Exinanivit*. Incæpit enim eam referre ab illis verbis. *Inane enim opponitur pleno*, & finem eiusdem solutionis, quæ eius principio respondebat omisit. Quare & nos in ipsum dicere possumus. Minus scitè quidem, eo quod solutionem Sancti Thomæ non plenè retulerit, imò ferè nihil de ea attulerit. Et fortè si integram dedisset, optimam, vt credimus, censuisset. Sed age: hæc omittamus & obiectis aduersus responsionem S. Tho: responsum præbeamus.

Et ad primum cum asserit posse non immeritò dubitari, naturam humanam esse inanem, aut non ens, facile diluitur ex ijs, quæ in Logica dicta sunt, cum egimus de analogia entis respectu Dei, & creaturarum: nam etiam si ens, prout analogum analogia proportionalitatis propriæ respectu Dei, & creaturarum intrinsecè reperiatur in utroque analogato; secus si fuerit sermo de eodem ente, vt analogo analogia attributionis, nam formaliter prout sic intrinsecè est tantummodò in principali analogato, in alijs verò extrinsecè. Ex quo fit, vt quælibet creatura, prout huic substat analogiæ, intrinsecè sit inanis, intrinsecè sit non ens, & solum per denominationem extrinsecam plena, & ens, quantumvis secundum aliam analogiam creatura sit intrinsecè ens, &

suo modo plena. Hoc autem cum sit in Schola S. Tho: indubitatum, dubitationi non relinquit locum, saltem secundum eius doctrinam, quod omninò satis erat ad veritatem eius, quod S. Tho: asseruit, quicquid sit secundum aliorum principia.

Deindè sciendum S. Tho: apertissimè ibidem comparare naturam humanam ad infinitam plenitudinè perfectionis Diuinæ; Porro hac comparatione facta, iure merito appellari inanem nemo ibit inficias, nam hoc modo loquendi vsus est *Isaias* cap. 40. cum ait. *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum, & inane reputatae sunt ei.* Videat Velasq. an liceat non immerito dubitare, an natura humana in comparatione ad infinitam plenitudinè perfectionis Diuinæ vocari possit inanis? Deindè quicquid sit de eo, quod dixit Cornelius à Lapide; certè S. Tho: non dixit naturam esse inanem, quia non sit ens reale, quod ei obijcit Velasquez, sed dixit esse inanem perfectionis, quatenus creatur tanquam tabula rasa; vndè naturam humanam vocavit vacuum perfectionis, ad quam dixit esse in potentia; nemo autem ignorat, aliquid posse esse intrinsecè ens reale, & ratione eius potentialitatis iure optimo appellari inanem. Amplius: quod dicitur, nempe non ob stare depèndentiam, quam aliquid habet à Deo, huic quod est esse intrinsecè ens reale: dicimus, quod saltem iuxta principia Thomistica, id apertè obstat, vt enim in Logica agentes de analogia dictum est, analogia attributionis fundatur in dependentia minus principalis analogati ab analogato principali, & tamen minus principale analogatum, vt substat huic analogiæ, est extrinsecè ens, vt ibi probatum est.

S. Tho.

6. Ut demum occurramus ultimo ei quod asserit ex adducta responsione non haberi posse, dici Verbum Diuinum exinanitum; notandum responsionem S. Doctoris sitam esse, in hoc videlicet, quod Verbum Diuinum dicatur se exinanisse ex eo, quod assumpsit rem inanem, nempe humanam naturam, & hanc optimè ostendit esse inanem, tum in comparatione ad omnis bonitatis plenitudinem; tum ex eo, quod creetur carens perfectione, & cum sola potentia ad illam. Pro cuius luce nota ex Angelico Præceptore par. 1. quæst. 5. art. 1. ad. 1. *Quod bonum dicit rationem perfecti, quod est appetibile, & per consequens dicit rationem ultimi: unde id, quod est ultimo perfectum, dicitur bonum simpliciter, quod autem non habet ultimam perfectionem, quam debet habere, quamvis habeat aliquam perfectionem in quantum est actus, non tamen dicitur perfectum simpliciter, nec bonum simpliciter, sed secundum quid. Sic ergo secundum primum esse, quod est substantiale, dicitur aliquid ens simpliciter, & bonum secundum quid: id est in quantum est ens; secundum verò ultimum actum, dicitur aliquid ens secundum quid, & bonum simpliciter.*

Salman.

Nota rursus: ultimum in ratione supremi esse gradum intellectuum, qui cæteris alijs omnino præeminet: in hoc autem triplex est genus entium: Diuinum quod essentialiter est in actu secundo intelligendi: Angelicum, quod habet ut sui proprietatem semper esse in aliquo actu secundo intelligendi, quatenus omni soli, ac semper Angelo competit intelligere se ipsum, & in se ipso Deum autorem naturæ, nam per hanc cognitionem constituitur in actu primo ad cognoscendum, quodcumque aliud obiectum. De quo vide N. Salman. tract. de An-

gel. disp. 9. num. 57. Humanum, demum quod cum in hoc ordine infimum locum teneat, creatur cum potentia ad species intelligibiles, & ad omnem actum intelligendi, & hoc est, quod dixit S. Tho: naturam humanam, factam esse tanquam tabulam rasam. Ex quibus apertè constat, quomodo natura humana dicatur inanis perfectione, quia cum careat ultimo, hoc est sit in pura potentia ad intelligendum, & intelligere sit quid ultimum in ordine supremo, utique etsi sit ens, & substantia, habeatque reliquos gradus, adhuc tamen optimè dicitur inanis in genere perfectionis.

7. Hoc posito, asserit S. Doctor Verbum exinanisse semetipsum, quatenus assumpsit inanem hanc naturam humanam. Quod clarè expressit exemplo adducto, descendit enim de cælo in terram, quia nouo modo, id est hypostaticè, vnitum est naturæ existenti in terris. Clarissimè id ipsum significauit, cum asseruit. Hoc (supple exinaniuit) intelligendum secundum assumptionem eius, quod non habuit: hoc autem, quod non habuit, est inanis natura humana. Sicut cum dicitur in Evangelio S. Ioannis *Verbum caro factum* S. Ioan. est, sensus non est verbum transubstantiatum esse in carnem, sed dumtaxat carnem assumpsisse: ita cum dixit Apostolus, Verbum semetipsum exinaniuit, non est sensus, quod eius infinita perfectio transierit, ut sic dicamus, in inanitatem, sed tantum quod rem inanem sibi per hypostaticam unionem copulauerit. Quod utique nullo modo pugnat, imo optimè coheret cum dicto Sancti Augustini, & cum veritate, quam quilibet, vel leuiter in Theologia, versatus perspiciet.

Addimus & nos; Quod etsi Apostolus potuisset dicere, *Vnitum est Verbum rei inanis, seu humana natura inani,*

inani, melius tamen dixit semetipsū exinaniuit: cum enim humana, Diuinaque natura in vnam personam conueniant, adeoque sit inter humanam naturam, & Personam Verbi substantialis vnio, & per consequens simpliciter talis idcirco ad hoc designandum prædicatum illud *inane* proprium naturæ humanæ, per idiomatum communicationem optimè attribuitur Verbo; sicut absolute dicimus Deus est mortuus, ex hoc quod nulla suspicio laboriri possit, quod esse mortuum non conueniat Deo ratione sui, cum euidens sit, solum ratione naturæ humanæ posse illi conuenire, vt docuit idem S. Doctor 3. par. quæst. 16. art. 8. Ita ergo quoad exinanitionem, quæ vacuitatem, & maximam explicat imperfectionem, Verbo repugnantem.

§. I I.

Ponitur secunda conclusio, & probatur.

7. **D**icendum est secundo naturam humanam Christi, prout coniunctam eius Diuino supposito coadorari adoratione latriæ ad adorationem eiusdem Christi Domini. Ita S. Tho: 3. par. quæst. 25. art. 2. cuius rationem mox explicabimus, quem sequitur P. Suar. disp. 53. in eandem tertiam partem sec. 2. & credimus communem Theologorum sensum. Probatur primo ex S. Ioanne Damasceno lib. 3. cap. 8. & lib. 4. cap. 3. dicente de adoratione versante circa carnem, à Verbo Dei assumptam. *Non enim carnem nudam adoramus, sed carnem Dei, idest Incarnatum Verbum*, quasi dicat non adorari à nobis carnem Christi, vt præscindentem à Verbo, sed vt illi unitam, quod autem sic

adoratur, vtique coadoratur ad adorationem Verbi Incarnati, vt clarius ex nostra, seu vt melius dicamus S. Thomæ ratione, fiet manifestum. Expressius hoc ipsum docuit S. Epiph. in Ancorato circa medium, cum asserit humanitatem *coadorari Verbo Dei*, qui plura quoad S. S. Patres voluerit, consulat citatum Patrem Suar:

Probatur ratione desumpta ex doctrina Angelici Præceptoris. Illud coadoratur per supremum latriæ actum, quod adoratur ad adorationem alterius, per eandem latriam adorati, sed humanitas Christi Domini vt coniuncta Verbo Diuino, hoc modo est adoranda, ergo humanitas Christi, vt Verbo Diuino coniuncta coadoratur adoratione latriæ, qua Christus Dominus adoratur. Maior videtur manifesta: nam coadorari idē est, ac simul cum alio adorari, ita ut eadem adoratio sit rei adoratæ, & eius quod coadoratur. Minor probatur, quia vt dixit Ang. Doctor qu. 25. cit. ar. 1. adorationis honor propriè exhibetur toti rei subsistenti, non enim dicimus, quod manus hominis honoretur, sed quod homo honoretur: cū igitur humanitas, vt coniuncta Verbo solū ratione istius subsistat, vtique adorationis honor non exhibetur ipsi per se primo, sed toti, & consequenter partes non per se, sed ratione totius adorantur, adeoque ad huius adorationem coadorantur, & per eandem prorsus adorationem, quæ per se terminatur ad totum, & vi huius conterminatur ad partes, cum in parte, vt tali sit eadem ratio adorandi, ac est in toto.

9. Confirmatur, & explicatur forma V. G. ignis, vt illius pars non producitur propriè loquendo, sed ad productionem totius ignis comproducitur, ergo humanitas, vt coniuncta personæ Verbi propriè loquen-

S. Tho.

P. Suar.

S. Ioan.
Dam.

loquendo per se non adorabitur, sed coadorabitur ad adorationem totius, & consequenter per eundem latræ actum, quo adoratur totum. Antecedens constat: quia cum illius sit fieri, cuius est esse, eo quia fieri est via ad esse, utique illius est confieri, cuius est coesse, forma autem ignis hoc ipso, quod pars non existit, sed coexistit ad existentiam totius, adeoque comproducitur ad totius productionem. Prima consequentia patet: quia humanitas prout sic non habet rationem totius, sed partitis; Secunda consequentia liquet etiam ex adducta paritate, nam eadem prorsus productio, quæ terminatur ad totum, utique conterminatur ad partes.

At dices ex hac ratione sequi, quod natura Diuina Christi Domini coadoretur ad adorationem Christi, sed hoc videtur falsum, ergo nulla, imo falsa erit ratio adducta. Sequela suadetur, quia Christus Dominus adæquatè sumptus dicit humanam, & Diuinam naturam, tanquam quasi partes: ut enim inquit in suo Symbolo S. Athan: *Sicut anima rationalis, & caro unus est homo, ita Deus, & homo unus est Christus*: unde fiet; ut Deitas, & humana natura coadorentur ad totius adorationem, ut diximus de productione compositi. Minor ex se apparet manifesta; cum natura Diuina sit omnino per se primo adorabilis.

10. Respondetur negando sequelam maioris; ad cuius probationem dicitur, quod dupliciter aliqua concurrere possunt ad integrandum aliquod totum; primò ita ut totum ipsum sit adæquata ratio, vi cuius partes terminant aliquam actionem; secundò è conuersò, ita ut vnum ex illis quod concurrat ad illud integrandum sit tota ratio, vi cuius totum terminet talem actionem. Si igitur hoc posterius con-

tingat, utique concurrens ad sic integrandum, non cohabet, ut sic loquamur talem rationem, ad habitationem totius, sed è contra. Quod manifestè apparet in terminatione subsistentiæ, & existentiae, quæ datur in humano composito. Nam quia ratio habendi subsistentiam, & existentiam est sola anima rationalis, ideo anima rationalis non consubstitit, aut coexistit ad subsistentiam, & existentiam totius; sed totum, subsistit, & existit ad subsistentiam, & existentiam animæ rationalis, & ideo recedente anima à corpore definit existere, & subsistere totus homo, nullatenus anima. Non dissimiliter quoad præsens cum tota, & adæquata ratio adorandi Christum sit natura Diuina in eo reperiata.

Et nota: ita naturam Diuinam in Christo reperiata esse adæquatam rationem adorandi, ut etiam loquendo de Persona Verbi, secundum, quod exprimit esse Ad, non habeat rationem terminandi adorationem, nisi quatenus imbibit totam perfectionem Diuinæ essentiae, ac exigit existere in Deo: & hoc non alia ratione, nisi quia prædictum esse, Ad, ex sua formalissima ratione non dicit aliquam perfectionem, sibi ex formalissima linea relatiua conuenientem. De quo plura apud N. Salmon: tract. de Trinit. disput. 6. dub. 2.

Salmon.

§. III.

*Soluantur argumenta aduersus
utramque assertionem.*

II. **A**duersus primam assertionem, supposita Christi Diuinitate nulla potest referri Catholicorum sententia; in illam tamen possumus in hunc modum argumentari Christus Dominus, secundum quod est aliquod totum, nempe Diuinam, verum etiam & humanam in se claudit naturam, ergo non est adorabilis suprema adoratione patriæ. Antecedens probatione non indiget. Consequentia suadet, quia hoc, quod est terminare supremam patriæ adorationem, dicit aliquid omnino perfectum, siquidem assert hoc, quod est in genere adorationis, terminare optimū illius actum: non enim datur aliqua superior adoratio: constat autem, ex communi axiomate, quod bonum, & maximè quod fuerit perfectum, non confurgit nisi ex integra causa: adeoque si ex aliquo capite, dicat defectum, nec bonum, nec perfectum censeri poterit: quamuis igitur Christus Dominus ratione Diuinæ naturæ maximam dicat perfectionem: secus ratione humanæ, in qua plures physice imperfectiones inueniuntur: quapropter ratione illius non dabitur integra causa eius maximæ excellentiæ, quæ perfectissimam patriæ exigit adorationem.

Confirmatur, & explicatur. Quāuis perfectiones in ordine supernaturali supremae, ut lumen gloriæ, secundum quod præscindit ab imperfectionibus creaturæ, accidentis, & similibus sit formaliter in Deo, eiusque proprietas, atque adeo ad Deū ipsum, prout est in se reducatur; secus tamen prout prædictis imperfe-

ctionibus est inuolutum, ergo quāuis Verbum Diuinum secundum se, ac in seipso sit dignum suprema adoratione patriæ, secus autem videtur dicendum de illo, prout sibi humanæ naturæ imperfectiones per Incarnationem vniuit. Antecedens totum desumptum est ex doctrina. Nos. Salmant. tract. de Visione Dei disp. 3. num. 39. Consequentia probatur ex paritate rationis: nam sicut lumen gloriæ, ut dicit totum coniunctum ex rationibus accidentis, creaturæ, & ex sua ratione essentiali cum præcisione sumpta, est omnino minoris excellentiæ, quam ut præscindat à prædictis imperfectionibus: ita Christus Dominus, prout dicit totum illud coniunctum ex imperfecta, & perfectissima natura Diuina, dicet minorem excellentiam, quam dicet natura Diuina in se ipsa considerata, ac separata ab humanæ naturæ imperfectione, quantumuis in istam non mutetur, & consequenter suprema ea adoratio non erit debita toti illi coniuncto, sicuti omnino debita est Deo, in se ipso considerato.

12. Respondetur ad argumentum concedendo antecedens, & negando consequentiam: ad cuius probationem dicitur, quod etiam si humanitas sit aliquid in se dicens imperfectiones proprias naturæ humanæ creatæ, quia tamen prout dicit tales imperfectiones omnino de materiali se habent; idcirco ex hoc non habetur, totum illud coniunctum non debere terminare perfectissimū adorationis actum: siquidem attendendum est ad rationem formalem terminandi, quæ cum sit aliquid increatum, ac suprema prorsus adoratione dignum, est causa formalis adæquata, cur illud totum terminet supremum adorationis actum. Declarari autem hoc ipsum potest exemplo externæ actionis comedendi, nam hæc est utique in ordine naturali

rali satis infima, & tamen prout dicit mensuram, sibi præfixam à prudentia per se infusa, terminat supernaturalem prorsus temperantiæ, per se infusæ actum: idemque contingit in alijs obiectis, quæ quoad entitatem sunt merè naturalia, ut pecunia, & similia, & tamen ut regulata per eandem prudentiam terminant actus omnino supernaturales: huius autem nulla alia aptior ratio reddi potest, nisi ea, quam tetigimus; nempe illud esse naturale omnino de materiali se habere, & actus terminari ad obiecta, prout dicunt eam proximam, & formalem rationem terminandi, non verò in esse entis considerata, adeoque id, quod de materiali se habet, ita ibi esse, ac si non esset.

Sed vrgebis quod iuxta hanc doctrinam saluari posset, non esse malum furari in ordine ad dandam eleemosinam, nam qui hoc modo furatur, solum de materiali respicit furtum, cum ratio terminandi ad ipsum sit bonitas eleemosinæ. Respondetur tamen esse apertam disparitatem, nam eiusmodi finis hoc ipso quod acquisibilis per tale medium, iam non amplius est formaliter bonus, quia bonum, ut formaliter tale, non est acquisibile per malum medium. De quo plura in tractatu de bonitate & malitia. Constat autem in præsentia; id nullatenus contingere, unde non est simile.

13. Ad confirmationem; conceditur antecedens, & negatur consequentia; nam est aperta disparitas: illæ enim imperfectiones transcendunt perfectiones supernaturales, adeoque fiunt de earum linea, sicut ens transcendens accidens, fit accidens, & transcendens substantiam, fit substantia; secus in præsentia contingit, cum ex vnione ad imperfectam naturam humanam nulla redundauerit imperfectio in summam

De Adorat. Christi Dom.

Verbi Diuini excellentiam, quæ ut diximus est ratio formalis, & adæquata terminandi; neque obstat: quod totum coniunctum ex ea parte qua dicit naturam humanam dicat imperfectionem; nam sicut esse naturale cibi, & potus de materiali omnino se habet in ordine ad terminandum supernaturalem actum temperantiæ per se infusæ, ita & prædictæ imperfectiones.

Adde quod tantum abest, quod illud coniunctum dicat imperfectionem, pugnantem cum adoratione, latriæ, quam terminat Deus, prout est in se ipso, ut potius probabile sit: totum illud coniunctum, quoad modum, dicere maiorem perfectionem, quam dicat Deus solus. Nam ut optimè adnotarunt N. Salman: tract. de Trin. disp. 6. num. 46. Si

Salman.

continetur in solo Deo eminenti dumtaxat modo: at in Christo, Deo, homine clauditur, nedum eminenti modo ratione Deitatis, sed etiam, formaliter ratione humanitatis. Non tamen inde inferendum, quod Deus in se ipso dicat aliquod imperfectionis vestigium, ex eo quod prout in se ipso, non habeat modum illum continendi formaliter humanam naturam; nam etsi quoad modum humanitas dicat maiorem perfectionem, ex hoc tamen, quod est cum imperfectionibus inuoluta, nullam arguit in Deo imperfectionem, carere formali illo modo continendi.

14. In secundam etiam assertionem nulla adduci solet authorum opinio, possumus autem contra illam hoc efformare argumentum. Humanitas, quæ est in Christo, si sumatur secundum se, & ut præcisa à coniunctione ad Verbum Diuinum, nullam habet rationem formalem, vi cuius digna sit supremo adorationis patriæ actu, ergo etiam coniuncta Verbo Diuino nequit coadorari ad adorationem Christi Domini. Antecedens ex se est manifestum. Consequentia suadet ex eadem, paritate, qua nos supra ad suadendam nostram conclusionem vsi sumus, siquidem idcirco partes alicuius physici compositi producantur ad productionem totius, quia partes, etiam in seipsis habent rationem aliquam terminandi productionem, & ideo hac supposita produci possunt ad productionem totius, nam produci est simul cum alio produci. Secus autem contingit in humanitate, quæ secundum se, & præcisa à coniunctione ad Verbum non meretur adorationem patriæ, nec per talem coniunctionem videtur, quod possit illam consequi, cum quoad intrinseca, & essentialia immutata permaneat.

Responderetur concedendo antecedens, & negando consequentiam, ad cuius probationem dicitur, quod dupliciter aliquid potest terminare actionem ratione alterius: primo; ita ut illud alterum sit omnino tota, & adæquata ratio terminandi: Secundo ita ut sit solummodo primaria ratio terminandi. Exempli causa color respectu quantitatis, quæ est sensibile commune, est solum primaria ratio terminandi visionem, nam, etiamsi quantitas terminare nequeat actualem visionem, nisi colore aliquo fuerit superinduta; adhuc tamen secundum se habet aliquam rationem terminandi ratione sui visionem, quæ cum sit secundaria nunquam reducitur ad actualiter terminandum, nisi colore, tanquam termino primario, supposito. Secundo modo potest aliquid sic esse ratio terminandi respectu alterius, ut nedum supponatur tanquam ratio primaria terminandi, sed taliter ut sit omnino adæquata, & tunc illud, quod substat huic rationi terminandi nihil habet in se, vi cuius ratione sui actum illum terminare possit. Id contingit in substantia sustentante colorem, sic enim præsupponit substantia colorem terminare visionem, ut nihil in se proprium habeat, vi cuius ratione sui terminet visionem, adeoque substantia dicitur sensibile per accidens, idest sensibilis omnino per aliud.

Nunc ad rem nostram accedendo: dicimus, humanitatem Christi, respectu supremæ adorationis patriæ æquiparari substantiæ consideratæ in ordine ad terminandam visionem. Cum enim humanitas secundum se sumpta non habeat aliquid, vi cuius ratione sui terminare possit supremam patriæ adorationem; idcirco tota, & adæquata ratio terminandi est Diuinitas Christi Domini, & consequenter omnino ratione alterius, sibi

sibi coniuncti adorationem latriæ terminat. Quapropter adductum exemplum de comproductione partium etsi sufficienter quadret, non tamen omnino, siquidem partes sunt verè entia intrinsecè, & aliquando substantialia, vnde habent veram, & propriam intrinsecam rationem terminandi productionem, non tamen omnino ratione sui, sed secundariò, & ad productionem totius, uti dicebamus de quantitate respectu visionis, quam secundariò pariter ratione sui terminat.

15. At vrgebis: vel hæc suprema adoratio latriæ, qua coadoratur humanitas transit, ut sic loquamur, mediante Diuinitate ad tangendam humanitatem, vel non? Si hoc posterius dicatur iam non adoratur, seu coadoratur humanitas latens sub Diuinitate, sed solum Diuinitas: sicut quia visio non transit mediante colore, & quantitate ad substantiam sub illis latentem, idcirco nullo modo substantia denominatur visibilis. Si primum dicatur iam non est simile exemplum adductum de substantia, & concedenda erit humanitati aliqua intrinseca ratio terminandi supremam latriæ adorationem, uti conceditur quantitati respectu visionis.

Respondetur primò; eligendo primam partem dilemmatis, non tamè absolute sed modo, nunc explicando; itaque sciendum, quod dupliciter aliquis actus, mediante ratione, primaria terminandi, transire potest ad tangendum id, quod sub ea latet, primò, ita ut latens purè terminet, nullatenus moueat ad talem actum, nec primariò, nec secundariò, sic creature tanguntur per cognitionem Diuinam, nullam enim habent intrinsecam rationem motiuam respectu intellectus Diuini, vnde sunt purum obiectum terminatiuè attactum. Secundò id quod latet sub alio tan-

gi potest ab actu mediante eo, sub quo latet taliter, quod latens habeat rationem aliquam motiuam respectu potentie elicientis actum, hæc tamen est omnino secundaria, & à primaria indispensabiliter pendens, ita se habet quantitas respectu potentie visiuæ. Nunc ergo dicimus; supremam latriæ adorationem, mediante Diuinitate Christi transire ad tangendam humanitatem, tanquam purum omnino terminum; vnde simile est exemplum de substantia, quoad hoc quod ista nullam habeat intrinsecam rationem motiuam potentie visiuæ ad videndum; sicut nec eam habet humanitas respectu supremæ adorationis latriæ. Quapropter non est opus illi concedere aliquam intrinsecam rationem excellentiæ, vi cuius ratione sui sit exigens latriam, quia quod purè terminat, & nullo modo mouet sufficit quod coniungatur cum alio, adæquatè mouente, potentiam ad actum latriæ eliciendum. Quod autem hoc posterius non habeat substantia respectu visionis, id prouenit ex materialitate actuum potentie affixæ organo corporeo, quibus ob eorum crassitiem non competit, mediante omnino adæquata ratione mouendi, transire ad aliquid, sub ea latens, & purè terminans; quod non officit, nam paritates semper procedunt seruatis naturis extremorum, quæ adinuicem parificantur.

Secundò respondetur, non improbabiler dici posse: ad verificandam secundam nostram assertionem, non requiri coadorationem, de qua in ea loquuti sumus, transire mediante Diuinitate Christi ad tangendam humanitatem, etiam sub ratione purè terminantis, vnde satis erit humanitatem esse illi coniunctam, ac subsistere per rationem illam terminandi adorationem, vi enim huius coniunctionis sicut denominatur, &

absolutè loquendo dicitur Christus Deus est mortuus, quamvis mors nullo modo tangat Christi Diuinitatem, sed per solam idiomatum communicationem, ita quoad præsens dicetur per latrām coadorari humanitatem ad adorationem suppositi Diuini, eam terminantis, & consequenter ly coadorari solum significabit hoc, quod est omninò adorari per aliud, seu ad alterius adorationem, & in hoc humanitas respectu adorationis erit omninò similis substantiæ respectu visionis. Prior tamen solutio melior, ac probabilior apparet, cum iuxta illam, magis propriè, ac rigorosè verificetur, quod in assertione diximus.

D V B I V M II.

Utrum humanitas Christi, ut affecta vnione hypostatica, sit adorabilis alia adoratione ab ea, qua adoratur Christus?

Quia quoad an est huius adorabilitatis potest esse aliqua difficultas, idcirco antequam declaremus cuius speciei, & ordinis sit ea adoratio, qua digna est eadem humanitas, ut vnione hypostatica afficitur, placuit præsens dubium præmittere; Pro luce tamen eorum, quæ dicenda sunt oportet aliqua supponere, vnde sit.

§. I.

Supponuntur aliqua, & vnica assertione dubium deciditur.

16. **I**N dubij præsentis titulo supponimus; probabile omninò esse, quod docent non inferioris no-

tæ Theologi, dari modum quendam substantialem, tenentem se ex parte humanitatis, quam intrinsecè afficit, & cuius munus est eandem humanitatem cum Persona Verbi, per quam subsistit, vincere, adeoque intercedet inter humanitatem, & eandem Verbi Personam; hanc tamen non nisi per modum puri termini afficiet, vnde nullatenus eam mutabit, sed omnis mutatio, quæ ex illius affectione oritur, fit in humanitate, & ideo diximus ex parte illius se tenere: eo vel maximè, quia cum Verbum Diuinum sit purissimus actus, seipso absque indigentia alicuius distinctæ vnionis, vnitur humanitati, eamque reddit subsistentem, de quo suo loco in tractatu de Incarnatione. Supposita igitur probabilitate huius sententiæ præsens dubium procedit.

Quia verò eiusmodi vnio est essentialiter exercitium vniendi, indubitatum est, non posse realiter loquendo non importare extrema, quæ habet vnire; & quia vnum ex his extremis est Diuina Verbi Persona, inde manifestè sequitur, quod si sumatur prout est à parte rei, utique eandem prorsus terminabit adorationem, quam terminat Christus Dominus, adeoque ad eius adorationem coadorabitur, ut diximus dubio præcedenti de humanitate, prout Verbo Diuino coniuncta. De vnione ergo hoc modo accepta non loquimur in præsentī. Itaque cum intellectus noster sit præcisius utique considerare potest humanitatem, & modum substantialem vnionis hypostaticæ, tenentis se ex parte illius, ut diximus, & præscindere à Persona Verbi, quam cum eadem humanitate vnit: in quo præcisionis statu, & prout eo gaudet, dicit intrinsecè quid purè creatum, cum ab increata Verbi Persona præscindat, quamvis eam non neget, ne eam negando

gando mentiatur, quod mendacium non contingit in pura præcisione; iuxta vulgare fati axioma. De humanitate, & vnione itaque sub hoc formalissimo præcisionis statu sermonem habemus, quærentes an sint adorabiles diuersa adoratione ab ea qua Christus adoratur? Supponendum demum dari alias adorationis species ab adoratione suprema latræ distinctas, de quibus dubio sequenti, vbi propria species adorationis, qua adoratur humanitas, & vnio sub eadem præcisione erit sermo habendus.

17. Dicendū est: quāuis propriè loquendo, adoratio soli debeat supposito; adhuc tamen humanitas Christi, vt affecta vnione hypostatica est adorabilis, adoratione diuersa ab ea, qua adoratur Christus Dominus. Prima huius assertionis pars habetur apud D. Tho. 3. par. quæst. 25. art. 1. vbi asserit partes nō adorari, nisi ratione totius, quo loco est sermo de adoratione completa, tendente ad rem prout est à parte rei, de qua loquuti sumus dubio præcedenti. Secunda verò illius pars manifestè docetur ab eodem S. Doctore 3. par. quæst. cit. art. 2. ad 2. vbi referens verba S. Io: Damasc. lib. 4. circa princ. sic ait. *Vt Damascenus dicit: si diuidas subtilibus intelligentijs quod videtur, ab eo quod intelligitur, inadorabilis est vt creatura*, subdit S. Thomas, *scilicet adoratione latræ*. Vbi nota per diuisionem subtilis intelligentiæ, non intelligi negationem, qua rigorosè vnum ab alio diuiditur, & intellectualiter separatur, sed præcisionem, qua vnum cognoscitur, alio non cognito. Rursus animaduerte, quod cum S. Tho. addiderit, scilicet adoratione latræ, manifestè concessit, posse adorari alia adoratione inferiori, vt apertè constat ex sequentibus verbis, quæ ibidem subdit, & quæ dubio se-

quenti adducentur, pro nunc enim lat nobis est, S. Doctorem concedere humanitati per subtilem intelligentiam præcisè à Verbo adorationem, diuersam ab adoratione illa, qua adoratur Christus, quæ vtique est adoratio latræ. Hanc eandem sententiam docet P. Suar. tomo 1. in 3. par. disp. 53. sect. 3. non longè ab initio, vbi plures alios adducit.

P. Suar.

18 Vt autem ratione probetur: primò est ostendendum humanitatem, modo dicto sumptam, habere quicquid requiritur ad hoc vt licitè possit adorari, secūdò hanc adorationem, quæcumque ea fuerit, debere esse diuersam ab ea, qua christus dominus adoratur. Primum autem in hunc modum suadetur. Humanitas prout affecta vnione hypostatica, ac præscindens à Persona Verbi, habet excellentiam supernaturalem adoratione dignam, ergo prout tali modo consideratur, reuera est adorabilis. Antecedens, quod solummodo probatione postulat suadetur, quia prædicta humanitas, nedum habet gratiam sanctificantem habitualement, omnesque virtutes eam comitantes, ac eximiam prorsus sanctitatem, quam melius dubio sequenti enucleabimus; verum etiam vnionem hypostaticam, quæ est modus quidam substantialis, creatus, supernaturalis, imo in supernaturali ordine supremo loco gaudens, quæ omnia sunt vtique obiectum supernaturali adoratione dignum, sunt enim perfectæ satis participationes Diuinarum perfectionum, quibus debetur supernaturalis adorationis actus, ut dicitur cum de sanctorum adoratione sermo instituitur: neque huic obstat, quod humanitas sic sumpta non reperiatur à parte rei, prout in consideratione nostra præscindente reperitur, quia ad terminandum absq; vlla inordinatio-

S. Tho.

S. Io: Damasc.

natione voluntatis actum, satis est, quod prout proponitur per intellectum, habeat sufficiente in dignitatem ad terminandum adorationis actum; & aliunde voluntatis actus non est talis naturæ, ut tendere non possit in obiectum, præscindens à modo essendi, quem habet à parte rei

Confirmatur. In eo quod proponitur humanitas vnione hypostatica affecta, & ut substans cognitioni illi præscendenti nulla adest fictio, nullumue reperitur mendacium, sed aliunde importat excellentiâ adoratione dignam, ergo absque vlla inordinatione poterit adorari. Maior quoad primam partem probatur, quia reuera non concipitur aliquid in illa humanitate, quod in illa realiter non existat, verè enim & à parte rei ea omnia habet: quoad secundam partem etiam constat, quia præscindentium non est mendacium, ut vulgare fert axioma. Minor constat ex dictis: illè enim supernaturales perfectiones, quibus humanitas ornatur, sunt omnino adoratione supernaturali dignæ. Consequentia liquet: nam illius actus inhonestas solum posset ex prædictis capitibus ortum ducere.

19 Dices fortè fingi modum illum præcisionis, nam hunc non habet prædicta humanitas à parte rei, quod autem alicui à parte rei non competit; utique per intellectum fingitur; maximè quia si à parte rei non est sic præcisa, & tamen concipitur ut præcisa, iam concipitur aliter ac est, saltem quoad modum, fingere autem nihil aliud esse videtur, quam concipere rem aliter, ac est in se, ut patet in omni ente rationis, quod fit per hoc, quod intellectus concipiat res aliter, ac sunt à parte rei.

Hoc tamen facile diluitur, animaduertendo, quod præcisio nihil aliud

est ex parte intellectus, quam ipsa met realis cognitio præcisiva; modus autem ille præcisionis, cui dicitur substare humanitas vnione affecta, nihil aliud ponit in tali humanitate prout à parte rei, nisi denominationem extrinsecam; quod si sumatur eadem humanitas, prout habet esse intentionale, adeoque prout representatur intra intellectum præscindentis, & per consequens ut habet esse representatum in Verbo mentis, dici potest, quod intrinsece afficiatur per cognitionem præcisivam intellectus, quatenus tale verbum est intrinsecus terminus cognitionis præscindentis, ac tenentis se ex parte potentiæ intellectiue. Hæc igitur omnia sunt ea, quæ in prædicta cognitione præcisiva concurrunt.

Quod si singula examinauerimus; in nullo reperietur aliqua fictio, & quidem de cognitione præcisiva, tenente se ex parte intellectus, indubium est esse actum realem, nullatenus fictum. Si rursus fuerit sermo de secundo; certissimum est denominationes extrinsecas, habere suum qualecumque esse extrinsecum à parte rei, nam paries à parte rei denominatur extrinsecè visus. Et ratio est manifesta, quia consideranti omnes denominationes extrinsecas, apparebit, quod nihil aliud sit denominatio extrinseca, nisi forma realis ex natura sua respectiva, intrinsecè posita in vno subiecto, & extrinsece in alio, quod totum sine villo fictionis vestigio omninò reperitur. Vnde apertè constat, nec tertiū esse fictionem, prout denominatur intrinsecè à cognitione præcisiva, quam intrinsecè terminat. Nec demum, quid fictitium est in Verbo adèquato respectu obiecti compositi representari vnâ partem obiecti, alia non representata, quia solum ex hoc habetur, quod cum sit in potestate intellectus nostri uti verbo

mentis, vt representante humanitatem, vnionem, & Personam Verbi, & rursus sit in eiusdem potestate, vti eodem verbo inadæquatè, prout videlicet repræsentante humanitatem, & vnionem non verò personam Verbi; cum inquam id sit in potestate intellectus, quod exerceat potius facultatem vtendi inadæquate illo verbo mentis, quam adæquatè, in hoc vsu nulla prorsus adest fictio. Vnde & Angeli sine vlla fictione, possunt vti inadæquatè suis speciebus, ita vt si per vnā possunt cognoscere decem obiecta, ea vtique vti possunt, vt repræsentante solūmodo quinque, in quo vsu inadæquato, nemo suspicatus est fictione opus esse.

20 Et ex his manifestè constat ad primum, quod obijciebatur: nam modus ille præcisionis nihil aliud est, quam omnia prædicta, si adæquatè sumantur, in quibus vt vidimus nulla est fictio; & licet eadem humanitas secundum se, ac præscindendo ab omni ordine ad intellectum cognoscentem, non substat tali modo, quoad omnia prædicta, non tamen sequitur, quod dum illi substat detur fictio, quia dum illis subditur, & realiter subditur, & formis realibus, siuè intrinsecis, siuè extrinsecis superuestitur, quæ licet ex hoc, quod intentionales, dici possint lato modo entia rationis, non tamen propriè, cum ens rationis sit quid fictum, idest nullum habens esse reale, siuè naturale, siuè intentionale. Ad secundum dicitur, quod si per concipere rem aliter, ac est, intelligatur, quod concipiatur inadæquatè, fateamur hoc modo concipi aliter, ac est, quia à parte rei non datur vt sic inadæquate conceptum, quamuis detur totum illud, quod inadæquatè concipitur, hoc tamen non est absolutè, & rigorosè concipere rem aliter, ac est, sed solum

inadæquatè rem cognoscere, alias oculus corporeus, qui videt colorem parietis, non verò eius substantiam, imò colorem ipsum, & non eius inherentiam, seu existentiam in subiecto, videret ipsum aliter, ac est adeoque faceret ens rationis, quod dici non debet. Si verò per concipere rem, aliter ac est intelligatur hoc, quod est cognoscere in obiecto aliquid, quod ibi non est, ac si re vera ibi esset, fateamur hoc esse, fabricari ens rationis, quod tamen hic non contingit, vt constat ex dictis. Verum tamen est, quod si intellectus per cognitionem reflexam apprehenderet denominationem illam extrinsecam, à qua humanitas à parte rei extrinsecè denominatur præcisa, vt aliquid intrinsecè eam afficiens, vtique fingeret, & rigorosè conciperet, quod re vera non est, ac si esset, adeoque rigorosè conciperet rem aliter ac est, sed de hac cognitione reflexa nunc non est sermo: vt patet.

21. Secundum quod proposuimus probandum, facile probatur. Humanitati sic acceptæ non est tribuenda suprema patriæ adoratio, sed hæc est ea adoratio, qua Christum Dominum adoramus, ergo humanitati affectæ vnione hypostatica, præscindenti à persona Verbi debetur diuersa adoratio ab ea, quæ tribuitur Christo Domino. Maior suadetur, quia suprema adoratio, supremo tantum debetur, adeoque increatæ dumtaxat excellentiæ: cuius est autem, quod quæcumque excellentia consideretur in ea humanitate, affecta vnione, ac præscindente à Persona Verbi, vtique est excellentia creata, suprema enim, inter illas est vnio hypostatica, quæ constat esse modum substantialem supernaturalem, creatum, de quo Theologorum nullus dubitat.

§. II.

Soluntur Argumenta contraria.

22. **A**Dduci solent aduersus secundam nostræ assertio-
nis partem aliqui Authores, qui
oppositum ei, quod in illa docui-
mus videntur sentire, sed quia Pa-
ter Suar. disp. 53. sec. 3. paulo post
initium docet, re vera tales autho-
res, aut id non sensisse, aut difficul-
tatem scholastica hac subtilitate,
non examinasse, idcirco eos referre
omittimus; probari tamen solet op-
posita hæc sententia primò pluribus
authoritatibus, tum ex Sacris Cõci-
lijs, tum ex SS. Patribus, desump-
tis, quas adducit, ac diligenter
soluit citatus Suar in adducta se-
ctione circa finem; ne autem ea,
quæ ibi dicuntur transcribamus, so-
lum ponemus doctrinam, ex qua
omnium illarum solutio possit ha-
beri. Recolendum ergo primo,
quod supra num. 1. ex D. Tho. di-
ximus in eo, qui adoratur distingui
posse, & rationem adorandi, & eum
cui honor exhibetur. Propriè autem
honor exhibetur toti supposito, non
enim propriè pars, sed totum ado-
ratur: in quo tamen rationes ado-
randi plures esse possunt, quæ ta-
men hoc ipso, quod sint in eodem
supposito, vnum adoratum simpli-
citer loquendo constituunt. Sicut
plures artes in vno artifice existen-
tes non faciunt nisi vnum artifi-
cem: nam ad multiplicationem
concreti substantiui, requiritur mul-
tiplicatio formæ, & subiecti.

Nota rursus, aliquos Sanctorum
Patrum, & præsertim doctissimum
æquè, ac Sanctissimum P. N. Cy-
rillum disputare aduersus Nesto-
rium, ponentem in Christo duo
supposita, humanum videlicet, &

Diuinum. Tertiò nota sermonem
hic esse de humanitate, vt affecta
vnione in statu purè præcisiuo, adeo-
que eam sic sumptam non diuidi
per negationem à supposito, & na-
tura Diuina. Quartò demum aduer-
tè, aliud esse loqui de adoratione
moraliter, idest de ea, prout com-
muni indifferenter doctis, & indo-
ctis. Aliud verò si fuerit sermo de
illa ex suppositione alicuius specu-
latiue præcisionis, seu vt vtamur
verbis D. Io: Damasceni, subtilis
intelligentiæ, quæ doctorum homi-
num dumtaxat propria esse solet,
cum hi tantum inadæquatos con-
ceptus ab adæquatis facile, & absq;
erroris periculo distinguant, quod
non ita facile indocti, ac minus in
scholasticis exercitati euitare pos-
sunt. His positis.

Quoties Concilia, aut San-
cti Patres negant Humanitati Chri-
sti Domini aliam adorationem ab
ea, qua adoratur Christus, vel lo-
quuntur de ratione adorandi prin-
cipaliori, quæ soli conuenit Chri-
sto, cui, vtpote toti propriè loquen-
do est exhibenda adoratio, & con-
sequenter negant humanitati pro-
prium aliquam adorationem, diuer-
sam ab ea, qua adoratur Christus,
vt præcaueant omninò errorem, in
quem posset quis incidere, putan-
do humanitatem illam habere crea-
tam supposititalitatem, hoc ipso,
quod illi concedatur peculiaris
adoratio, quæ in omni prorsus rigo-
re, iuxta communem vsu soli de-
betur totali supposito. Vel rursus
loquuntur de humanitate, negato
respectu ad Christi personam, quo
modo mendacium importat, cum re
vera eum non neget, & in quo sensu
nos non sumus loquuti. Demum
exponi possunt de adoratione iuxta
communem vsu, atque adeo do-
ctis, & indoctis accomodata, quæ
vtiq; subtilibus scholasticorum in-
telli-

telligentijs non attendit, nec expectat iuxta illas à vulgu adorationem exercere, propter imminens erroris periculum, ex eo quod minus idoneum sit ab adequato prorsus adorationis obiecto, quod est Christus, inadæquatas rationes præscindere. Iuxta igitur has solutiones facile erit autoritates, quæ adduci possent explicare vtendo videlicet illa, quæ magis textui fuerit accommodata.

23. Deinde ex ratione arguitur, Impossibile est dari adorationem: quæ versetur circa humanitatem modo dicto sumptam, ergo solum dabitur ea, quæ versatur circa Christum Deum hominem. Antecedens, quod solum probatione indiget, suadetur; nam in præsentī loquimur, vt patet de adoratione propriè dicta, hæc autem, vt dicit S. Tho: 3. par. quæst. 25. art. 2. soli debetur supposito, scilicet Personæ; constat autem humanitatem, de qua loquimur, non esse personam. Tum etiam, quia ea adoratio, hoc ipso quod non versetur circa totum Christum, vtique est actio partialis, non videtur autem possibilis actio partialis; sicuti non est possibilis partialis productio, vt dictum est in physicis disp. de forma; nam ratio, quæ ibi adducitur, destruit omnes partiales actiones.

Confirmatur. Humanitas Christi affecta vnione coadoratur adoratione patriæ ad adorationē totius Christi Domini, vt dictum est dubio præcedenti, ergo non conuenit eam adorari adoratione inferiori, qualis est illa, quam nos ponimus. Antecedens constat ex dictis. Consequentia probatur, nam vbi adest actus perfectior, imperfectior, ac minus excellens non habet locum.

24. Respondetur negando antecedens, ad illius primam probationem dicendum, quod *ly propriè* De Adorat. Christi Domini.

dicta stat dupliciter, primò vt contradistinguitur ab omninò improprie tali, sicut si diceremus hominem pictum improprie hominem esse. Secundò prout contradistinguitur ab eo, quod licet habeat essentiam rei, non tamen habet illam absolutè, sed facta solummodo aliqua suppositione; Cum igitur S. Tho: docet, adorationem propriè dictam deberi supposito, loquitur de *ly* propriè, prout contradistinguitur ab eo, quod non habet esse nisi facta aliqua suppositione: ac si diceret adoratio absolutè sumpta, & quæ omnibus modis est talis, & consequenter omninò perfecta non tribuitur nisi Personæ totali: hoc autem non vetat, quo minus alia adoratio, quæ re vera habet essentiam adorationis, sed minus propriè, ex hoc videlicet, quod non datur nisi facta suppositione intellectualis eius præcisionis, qua humanitas à Persona Verbi modo dicto præscinditur; hoc inquam non vetat dari posse eiusmodi adorationem, quæ propriè talis est, at non absolutè, sed facta solummodo ea præcisione. Dicit etiam potest huiusmodi adorationem esse minus propriam, non quia careat vera adorationis essentia, sed quia eius obiectum licet sit reale, non tamen adoratur secundum statum, quem habet omninò à parte rei, sed secundum dumtaxat quo gaudet statu reali intentionali, quem habet ratione intellectualis præcisionis. Adoratio ergo propria, de qua loquitur Angelicus Præceptor, & quæ reuera in omni prorsus rigore est propria, ea est, cui respondet à parte rei obiectum gaudens statu reali, prout contradistincto ab intentionali, qui licet realis sit, non tamen absolutè realis vocatur, sed realis intentionalis. Eo vel maximè, quia etiam si humanitas vnione affecta, prout

modo dicto præscinditur, non exprimat rationem personæ, eam tamen non negat, ut sæpe diximus, unde realiter subsistit, etsi subsistentia in illa ut sic concepta, seu præcisa non eluceat, quod etsi obstat adorationi omnibus modis propriæ, non tamen illi, quæ habet veram essentiam adorationis, ac simpliciter modo explicato est propriè adoratio.

Ad secundam probationem negatur assumptum; verè enim est adoratio totalis, quamvis humanitas, & unio sic præcisè non sint totus Christus. Et ratio est quia, etsi humanitas, & unio in esse entis sint inadæquatè Christus; secus in esse obiecti adorationis: cum enim humanitas, & unio sint alterius, nempe inferioris ordinis ad Christum, habeantque excellentiam omninò inferiorem ad eam, quam habet Christus, & ratione cuius est per supremam adorationem adorabilis, utique in ratione obiecti est quid omninò diuersum. Quod verò dicitur de productionibus partialibus non obstat, quia hæ non sunt duæ partiales adorationes, sed omninò totales, ac diuersi ordinis, cum humanitas, & unio habeant diuersam omninò formalem rationem terminandi, quam habeat Christus, adeoque sunt duæ disparatæ adorationes, quæ autem partes sunt, utiquè non se habent disparatè. Per quod patet ad confirmationem; nam tunc deberet cessare inferior adoratio circa humanitatem, & unionem, quando sumeretur eodem modo, ac sumitur cum coadoratur, tunc enim excellentior adoratio præoccupat locum inferiori: secus si sumatur omninò diuerso modo, imo ut spectans ad diuersum ordinem, uti reuera sumitur vi illius præcisionis, hoc ipso enim quod adorationes pertineant ad diuersum ordinem, ut disparatæ,

clarè patet, quod vna non præoccupet locum alteri, imò superior nullo prorsus modo fertur circa humanitatem, & unionem cum præcisione sumptas, quia prout sic sunt intrinsecè quid purè creatum, non adorabile proinde suprema latriæ adoratione.

25. Secundò arguitur. Hoc ipso quod humanitas absque prædicta præcisione sit adorabilis eadem adoratione, qua Christus, irrogatur illi iniuria ex eo quod facta eiusmodi præcisione adoretur adoratione inferiori ab ea, qua adoratur Christus, ac simul cum illo, ergo nulloatenus admittenda est talis adoratio. Antecedens suadetur: nam posito quod aliquis sit Imperator, & Dux, seu Comes, iniuria illi irrogaretur, si præscindendo à maiori dignitate, imperatoria videlicet adoraretur solummodo, seu ut Comes, seu ut Dux: idem ergo cum in præsentī contingat, ut ex se constat, videtur, quod per eam adorationem inferiorem Humanitati Christi irrogemus iniuriam. Consequentia liquet.

Respondetur negando antecedens: imò per talem adorationem crescit honor humanitatis, cum pluribus ex titulis adoratur, nec vnus illorum alium excludit, sed disparatè se habent. Ad probationem, antecedentis dicimus, esse disparatam rationem; cum enim ea persona sub eodem statu sit pluribus ijs titulis adorabilis, oportet, quod ex omnibus adoretur; unde nõ tribuendo illi adorationem excellentiorem, quam sub illo exigit statu, aliqua illi irrogaretur iniuria. Secus contingit in præsentī, nam sub statu illo præcisionis, sub quo nunc humanitatem, & unionem consideramus, non debetur illi nisi inferior adoratio, unde omnem, quam pro illo promeretur, ei tribuimus, & consequenter nul-

la prorsus ei irrogatur iniuria. Eo vel maximè quia absolute non negatur illi excellentior adoratio, quæ gaudet, ut coniuncta personæ Verbi, sed dumtaxat ab illa præscinditur. Quia tamen in humano modo procedendi, utpote magis sensibili, his præcisionibus non attendimus, mirum non est, non esse prorsus idem; quod tamen, si personæ in humanis honoratæ id innotesceret, nullatenus se iniuria affectam existimaret per hoc quod honoraretur, exempli causa, ut Dux, & ab imperatoria dignitate præscinderetur.

DVBIUM III.

Qua Adoratione adoranda sit Christi Humanitas, ut affecta vnione hypostatica, & gratia sanctificante?

Explicato an est adorationis humanitatis, & vnionis, cum præcisione iam dicta sumptarum, ad declarandum quid est eiusdem adorationis gradum facimus, quia autè, ut ex dicendis innotescet, est eadem ferè ratio de vnione, ac de gratia sanctificante creata Christi Domini, idcirco vtriusque decisio in vnico hoc dubio est expedienda; loquimur autem non de gratia sanctificante, utcumque, sed ut dicente virtutes omnes supernaturales, ac reliqua dona, quæ plenitudinem gratiæ creatæ Christi Domini comitantur, est enim de omnibus eadem ratio, cum ad integrandam adæquatam gratiæ sanctificantis excellentiam concurrant.

§. I.

Premittuntur aliqua ad dicendum intelligentiam.

26. **P**incipio notandum, triplicem communiter distingui adorationem (ciuili excepta, de qua non est sermo) alia est suprema, quæ Latria appellatur, ac soli Deo debetur. Alia est Dulia, per quam Dei Sanctos ratione supernaturalis excellentiæ gratiæ sanctificantis heroicæ veneramur. Alia, demum est Hyperdulia media inter vtramque: de duabus prioribus nihil modo se offert dicendum. Quoad tertiam tamen, de qua in hoc dubio erit sermo, sciendum ex D. Tho: in 3. dist. 9. quæst. 2. art. 2. *S. Tho.* Quod speciali nomine Hyperdulia nominatur, quasi super Duliam ad Latriam accedens. Verum hic accessus dupliciter fieri posset; primò ex eo, quod hyperdulia esset omninò specie distincta à dulia, atque adeo hanc essentialiter specificè superans. Secundò ita ut solum duliam excedat ratione alicuius modi maioris excellentiæ, qui proindè modus sit extra essentiam, non tollens vtriusq; specificam omninò conuenientiam. Eo ferè modo, quo appetitus sensitivus hominis essentialiter specificè conuenit cum sensitivo appetitu brutorum, quamuis istum ratione modi maioris excellentiæ superet, vnde ille habet deficientem quandam libertatem, & est virtutis subiectum, secus appetitus brutorum ratione maioris imperfectionis. Videtur autè nobis omninò dicendū illud prius: quia videmus, hoc ipsum sentire Angelicū Præceptorem 2.2. quæst. 103. art. 4. ubi in corpore articuli docet, duliam communiter sumptam diuidi in plures species, & iuxta hoc respondens

ad secundum sic ait. *Dicendum, S. Tho. quod hyperdulia est potississima species Dulia communiter sumpta.* Itaque, asserit S. Doctor, Duliam communiter sumptam eam esse, per quam reuerentia exhibetur homini ratione cuiuscumq; excellentiæ: & sicut eiusmodi excellentiæ sunt inter se specie diuersæ, ita & dulia est species quædam subalterna habens sub se alias species: inter has autem nobilissima est hyperdulia, quæ proinde excedit duliam strictè sumptam indiuisibilem in plures species, ut ibidem docet Sanctus Doctor, & hæc reperitur in seruo respectu Domini ut talis, nam dulia rigorosè sumpta seruitus est.

Explicari autem id potest in hunc modum: animal est species subalterna diuisibilis in plures, & inter has primum omninò locum tenet homo, quare sicut iste tenens medium locum inter bruta, & Angelos, magis accedit ad Angelos per accessum omninò specie distinctum, qui habetur per differentiam rationalis, à qua in nobilissima animalium specie constituitur: Non dissimiliter hyperdulia medians inter latrariam strictè dictam, & duliam rigorosè sumptam, ac secundum, quod dicit speciem inferiorem, accedit ad latrariam per differentiam, specificam simpliciter excellentiorem dulia strictè considerata, quâuis sub generica ratione duliæ, seu seruitutis contineatur, ut in exemplo adducto speciei humanæ manifestè constat. De his itaque tribus adorationum speciebus quæritur, quænam sit illa, qua humanitatem prædicta vnione affectam, & præscindentem à Persona Verbi, adoramus?

27. Notandum rursus, quod adoratio, de qua nunc loquimur, potissimè respicit excellentiam à morali sanctitate prouenientem, nam quamuis daretur Persona ex-

cellentissimis decorata perfectionibus supernaturalibus, ijs videlicet, quibus coniunctio ad mortale peccatum non repugnat, si tamen culpa aliqua læthali esset coinquinata, nullatenus hac adoratione posset adorari. In quo eiusmodi adoratio differt ab adoratione, quam exhibemus Dominis temporalibus, nam ijs eam tribuimus, quatenus ea dignitatis temporalis excellentia fulgent, quantumuis aliunde sædissimis sint obnoxij peccatis. Iuxta illud, quod habetur 1. Petri 2. *Servi subditi estote in omni timore dominis, S. Petr. non tantum bonis, & modestis, sed etiam dyscolis.* Et hoc quidem salubriter; cum enim eiusmodi obsequium respiciat debitum ordinem in ciuili, & politica Republica seruandum, vnde eiusdem pax, & tranquillitas ortum ducit: non modica potest, & confusio, & perturbatio suboriri, si propter Principis iniquitatem posset quisque debitum illi denegare obsequium. Sed de hoc in materia de Iustitia, Iure. Hoc autem non contingit in interna adoratione, respectu cuius omninò per se attendendum ad sanctitatem moralem personæ adoratæ, & excellentiam inde prouenientem, ut fusius infra disp. vltima huius tractatus dicetur, cum de Sanctorum canonizatione sermo institueretur.

Animaduertendum præterea, duplicem à Theologis in Christo Domino distingui Sanctitatem; harum vna vocatur substantialis, & increata, quæquæ habetur à Persona Verbi humanam Christi Dñi terminante naturam: siquidem eiusmodi Persona includit per modum transcendentis essentiam Diuinam, quæ est ipsamet puritas, & sanctitas per essentiam, ac omninò per se subsistens, vnde terminando intrinsecè humanā naturam facit eam intrinsecè Sanctā. Sanctitate hac substan-

tialis, sicut & subsistentē, ac existentē intrinsicē reddit. Harum altera Sanctitas accidentalis, & creata dicitur, ac sita est in plenitudine gratiæ sanctificantis, & habitualis, quæ quoad specificam, & essentialem sui rationem vniocē prorsus conuenit cum gratia sanctificante, & habituali cuiuscumque puri, & Sancti hominis. Adhuc tamen cum hac athoma, & specifica conuenientia coheret, vt quoad modum maioris omninō excellentiæ distinguatur à Sanctitate cuiuscumque puri hominis: hinc ratione huius modi excellentioris dicitur plenitudo gratiæ: vt enim agentes de gratia Christi docuimus, cum gratia sanctificans, & habitualis Christi sit illius aliquo modo propria passio; habeatque coniunctionem cum fontali principio gratiæ, quod est natura Diuina Christi, habet inde modum maioris omninō excellentiæ, adeoque, & plenitudinem: vt videre est in luce, quæ cum sit aliquo modo proprietas solis, habet in illo, & modum maioris excellentiæ, & perfectam plenitudinem, idemque contingit in calore respectu ignis, ac similibus. Et hoc intelligendum etiam de omnibus virtutibus siuē naturalis, siuē supernaturalis ordinis, quæ eandem gratiam comitantur. Ita.

S. Tho. 3. par. quæst. 7. art. 2. ad 2. dicens. *Habitus ille heroicus, vel Diuinus non differt à virtute communiter dicta nisi secundum perfectiorem modum; in quantum scilicet aliquis est dispositus ad bonum quodam altiori modo, quam communiter omnibus competat. Vnde per hoc non ostenditur, quod Christus non habuerit virtutes, sed quod habuerit eas perfectissimē, ultra communem modum.*

28. Demum quoad modum substantialem vnionis hypostaticæ tenentis se ex parte humanitatis, eamque necitentis cum Persona Ver-

bi dubitari potest, an sit forma sanctificans eandem humanitatem, quantumuis enim dubitari nequeat per illam sanctificari humanitatem, ratione termini quem vnit, nempe ratione Personæ Verbi, adeoque dici possit sanctificatio causalis vni-riua vt quod, eo modo, quo actio vniens Personam Verbi cum humanitate dici posset sanctificatio causalis effectiua vt quod: meritō tamen in dubium verti potest, an omninō secundum se, adeoque vt quid intrinsicē creatum, & à termino, qui est Persona Verbi præscindens, sanctificet formaliter eandem humanitatem. Quæ sanctificatio, si haberetur, vtique esset distincta, tum à Persona sanctificante, à qua habetur sanctitas increata; tum à sanctitate gratiæ habitualis, quæ est sanctitas accidentalis creata. Illa verò, quæ haberetur ab vnione cum præcisione sumpta esset sanctitas creata modalis substantialis, essetque in diuerso subiecto, ac sit gratia sanctificans habitualis, quæ est immediatē in anima: at modus ille substantialis, vnionis immediatē est in humanitate si adæquatē sumatur. quia & animam, & corpus, adeoque formam totalem humanitatis vniat Personæ Verbi.

Et quamuis non sit præsentis instituti rem hanc diligenti discussione pertractare, adhuc tamen placet sensum nostrum circa præsentem difficultatem breuiter exponere. Itaque loquendo de vnione hypostatica vt præscidente à Persona Verbi, & à sanctitate gratiæ habitualis, videtur nobis dicendum, eam importare formaliter quidem, & omninō ratione sui sanctitatem ordinis physici, non moralis. Pro quo sciendum, in ordine supernaturali nos distinguere duplicem sanctitatem: vnā appellamus physicam supernaturalem, consistentem in eo quod non

non dicat naturalem, & multò minus metaphysicam repugnantiam, cum peccato lethali, adeoque huius sanctitatis non est proprium rectificare subiectum, in quo est in ordine ad vltimum finem, sed erit tantummodo perfectio quædam ordinis supernaturalis fati quoad entitatem, & gradus suos, seu quasi gradus suos metaphysicos perfecta, potens attingere Deum, prout est in se: & huius conditionis credimus esse relationem maternitatis in Beatissima Virgine existentem, de qua fusè infra dicetur, cum probabimus, eam non esse formam moraliter sanctificantem. A qua etiam conditione non abhorret Fides per se infusa, de qua loquens Angelicus Præceptor 2. 2. quæst. 47. art. 13. ad 2. sic ait: *Dicendum, quod fides in sui ratione non importat aliquam conformitatem ad appetitum rectorum operum, sed ratio fidei consistit in sola cognitione.* Ecce perfectionem supernaturalem nō rectificantem in ordine ad finem, unde & dici optimè potest sanctitas supernaturalis physica, idest merè physicè perficiens. Vnde Caiet. 2. 2. quæst. 55. art. 4. docuit, fidem per se infusam posse ad actum vitiosum concurrere, quem etiam alij sequuntur, & probabile id censent N. Salmon. tract. de Bonit. & Malitia disp. 6. num. 32. Eodem quoque modo illud supernaturale intrinsecū, quod eleuat Sacramenta ad hoc, vt sint idonea instrumenta ad producendam gratiam, utique est præcisè sanctitas physica si formaliter sumatur, nam subiecta, in quibus recipitur, sanctitatis moralis sunt penitus incapacia, vt apud omnes est certum.

29. Alia rursus est Sanctitas supernaturalis moralis, cuius est rectificare animam, & voluntatem ad finem vltimum, adeoque dicere metaphysicam etiam repugnantiam,

cum quocumque lethali peccato deordinante ab vltimo fine naturæ rationalis; & hæc substantialiter, ac originatiuè competit Personæ Verbi terminanti humanam naturam, & claudenti essentiam Diuinam per modum transcendentis; rursus participatiuè, & essentialiter conuenit gratiæ sanctificanti creatæ, & Charitati, omnibusque moralibus, ac per se infusis virtutibus; sola excepta Spe, quæ cum peccato mortali, si fuerit informis, potest coniungi.

Itaque dicimus, primum sanctitatis modum vnioni hypostaticæ secundum se, & prout præscindenti à Persona Verbi competere. Nam, vnicum ipsius munus est physicè vnire humanam naturam cum Persona Verbi, nullatenus verò ratione sui rectificare, seu dicere conformitatem ad appetitum rectorum operum; quantumuis enim, hanc conformitatem, vt habitam à gratia, & virtutibus per se infusis supponat, & rursus quamuis terminus, quem vnit, hoc ipsum substantialiter habeat, secus ipsa omnino secundum se, & præcisè sumpta, quod clarius fiet, si aduertatur, quod ipsa nedum animam, sed etiam materiam, seu corpus vniat cum Verbo Diuino, cum tamen corpus vt tale, non sit capax moralis, ac supernaturalis sanctitatis. Declarari hoc ipsum potest exemplo vnionis ligantis Corpus Christi cum speciebus Sacramentalibus in Sacramento Eucharistiæ, quæ utique ratione sui nō importat aliquam sanctitatem supernaturalem, nec prout tenet se ex parte Corporis Christi, alias per vnāquamque nouam consecrationem denuo moraliter sanctificaretur; nec prout tenet se ex parte specierum, quæ huius sanctitatis non sunt capaces. Et ratio vtrouique videtur prorsus eadem, nam munus vnionis est dumtaxat vnire, non ve-

rò re-

S. Thd.

N. Salmon.

S. Petri

rò rectificare ratione sui, ac præscindendo à termino, qui sanctitatem, moralem communicat. Constat autem, quod munus vniendi, omninò quid physicum est, & supernaturale, aut etiam ordinis hypostatici secundum conditionem sui termini. Nec dici potest, quod ex hoc quod vniat Personam Diuinam moraliter sanctam; etiam vnio debeat esse moralis sanctitas: alias vnio ligans animam rationalem cum materia esset rationalis. Inde igitur habetur dumtaxat quod sit sancta moraliter denominationè, denominatione desumpta ex termino, quem vnit, quod non imus inficias: sed hic loquimur omninò de intrinsecis talis vnionis vt præscindentibus à termino. Verum de hoc nunc satis, alibi enim fufius.

§. I I.

*Prima assertione deciditur
dubium.*

30. **D**icendum est primo, humanitatem Christi prout affectam vnione hypostatica præscindente tum à sanctitate gratiæ habitualis, tum à sanctitate Personæ Diuinæ non esse adorabilem adoratione, de qua nunc est sermo; verè tamen maxima illi est debita veneratio. Hæc assertio sub his terminis à nemine, quem vidimus, posita fuit, videtur autem omnino apertè sequi ex ijs, quæ in notandis docuimus; ex quibus quoad primam illius partem sic probatur. Adoratio, de qua nunc loquimur ea est, quæ debetur personæ adoratæ ratione moralis sanctitatis in ea inuentæ, atqui vnio hypostatica prædicto modo sumpta nullam dicit moralem sanctitatem, ergo humanitas Christi, vt affecta vnione hypostatica præscindente ab omnibus prædictis, non est adorabi-

lis ea adoratione, de qua nunc loquimur. Maior constat ex dictis; etenim nunc loquimur de adoratione prout à ciuili distincta, adeoque de illa, quæ excellentiam à sanctitate morali prouenientem respicit. Minor ex notabilibus est manifesta; vnde consequentia probatione non indiget.

Confirmatur. Si aqua Baptismalis sumatur secundum illud supernaturale intrinsecum, quod dicit, & vi cuius est idoneum instrumentum ad gratiam sanctificantem producendam, si inquam sumatur quoad istam perfectionem supernaturalem, vt præscindentem à gratia sanctificante, quam causat, vtique non est adorabilis aliqua adoratione, qua adoratur res ratione excellentiæ à morali sanctitate prouenientis, cum hoc modo sumpta nihil moralis sanctitatis importet, ex eo quod aqua huius sanctitatis nō est capax: idemque contingit in accidentibus Eucharisticis vt dicentibus modum vnionis, quo colligantur cum Corpore Christi; dummodo sumatur hic modus vnionis vt præscindens à Christo Domino, quem vnit, & hoc propter eandem omnino rationem, ergo cum hoc ipsum contingat in humanitate affecta vnione hypostatica, prout modo dicto ab omni prorsus sanctitate morali præscindit, inde satis apertè sequitur, hoc modo acceptam non esse adorabilem, aliqua adoratione, qua excellentiam moralis sanctitatis in persona adorata colimus.

31. Probatur nunc quoad secundam partem. Humanitas vt affecta prædicto modo illo substantiali hypostaticæ vnionis dicit perfectionem quandam in ordine supernaturali supremam, etsi præcisè pertinentem ad ordinem physicum, aliunde verò nullum omninò in persona peccati genus supponit, sed eius-

eiusmodi supernaturalis, ac hypostatici ordinis perfectio magnam satis exigit venerationem, ergo reuera humanitas, prout afficitur prædicta vnione, eximiam omnino exigit venerationem. Maior quoad omnes partes est manifesta. Minor suadetur cum enim venerationem, cultum, & honorem personis excellentia aliqua gaudentibus exhibeamus, non est cur humanitati illi vt affectu excellentissima vnionis hypostaticæ perfectione cultum, & eximiam denegemus venerationem.

Confirmatur, & declaratur magis. Ponamus mulierem nihil de sanctitate, aut de peccati labe habentem, vt talem eligi in matrem Verbi Incarnati, quod certè non repugnat, vtique in ista daretur relatio maternitatis ad filium, quæ relatio esset ordinis hypostatici, non tamen moraliter sanctificaret, vt infra ostendemus, tunc eiusmodi mulier, etsi non esset adorabilis ratione excellentiæ à sanctitate morali prouenientis, adhuc tamen ratione prædictæ maternitatis eximia ei deberetur veneratio, eximius cultus, & honor, etiam si præscinderemus à Sanctitate Personæ Verbi. Idem igitur quoad præsens. Imo si in humanitate ipsa Christi Domini consideremus potestatem faciendi miracula, & omnes gratias gratis datas, vt præcisas à coniunctione cum qualibet sanctitate, vtique hæc omnes supernaturales perfectiones moraliter non sanctificant, vt communiter docent Theologi; & tamen ratione illarum etiã cum præcisione sumptarum; nemo dicet, eandem humanitatem non esse cultu, & eximia veneratione dignam. Quare non hoc ipsum quoad præsens dicitur?

32. Sed hic sollicitat animum inquisitio, qua petitur, à quonam principio eliciatur eiusmodi cultus, seu veneratio exhibita humanitati

prout affectu vnione hypostatica præscindente ab omni morali sanctitate, adeoque formaliter pertinente ad ordinem hypostaticum physicè sumptum? Et dicendum breuiter, elici eiusmodi actum, quem supponimus esse supernaturalem, ab eodem principio, à quo elicitur adoratio versans erga moralem sanctitatem ordinis hypostatici, quod dicemus esse voluntatem per virtutem hyperdulæ perfectam. Sciendum tamen pro huius intelligentia, habitus siue naturalis, siue supernaturalis ordinis nedum ad ordinem morale, verum etiam physicum pertinere; vnde fit, vt eiusmodi habitus supernaturales secundum quod tendunt in obiectum, vt præcisè pertinet ad ordinem physicum solūmodo concurrere secundum quod physicam, & supernaturalem dicunt entitatem: specificantur enim, & distinguuntur habitus ab eorum obiectis: quare in obiectum, vt præcisè physicum est, non concurrent nisi secundum id, quod dicunt de entitate physica supernaturali, non verò prout moralitatem eiusdem ordinis exprimunt: id enim videtur omnino exigere correspondentia inter habitum concurrentem, & illius formale obiectum, quod quantum ad præsens præcisè spectat ad ordinem physicum. Et notanter diximus eiusmodi habitus supernaturales, quia, quoad habitus per se acquisitos id non militat; cum enim actus naturalis physicè sumptus non excedat naturalem potentiam, vtique ad naturalem actus entitatem per se non datur habitus, vt docuerunt N. Sal-

Salman

man: tract. de Virtut. disp. 1. num. 2. & sequentibus. Sed cum entitas physica actus, & obiecti supernaturalium excedat voluntatem nudè sumptam, ideo ad illa ponendus est habitus supernaturalis eleuans potentia pro entitate physica attingenda.

33. Dices fortè in habitibus moralium virtutum non distinguitur entitas, & moralitas, sed vna eademque entitas, quæ est forma physica, est virtualiter moralitas, ergo impossibile videtur prædictum habitum concurrere, vt spectantem ad ordinem physicum, non verò ad ordinem moralem. Antecedens constat ex doctrina Nost: Sal-
Salman. man: tractat. de Bonitate & Malitia disput. 1. num. 31. Consequentia suadetur: quia vna & indiuisibilis entitas tota concurret, nec videtur posse applicari quoad vnâ rationem, non verò quoad aliam, posito quod realiter non distinguantur.

Responderetur concessio antecedenti negando consequentiam, nam hoc ipso, quod obiectum non inspiciatur formaliter, nisi quoad esse physicum supernaturale, non est capax terminandi alium influxum, præter physicum, à prædicto habitu procedentem. Et hoc apparet in Sole, cuius calor non distinguitur realiter ab eius luce, est enim virtualiter calidus, & tamen illuminans Cælos communicat illis lucem, non verò calorem; aeri verò & lumen, & calorem communicat. Quod discrimen non aliunde provenit nisi ex incapacitate corporum cælestium ad recipiendum calorem. Non dissimiliter ergo quoad præsens continget, propter consimilem incapacitatem ex parte actus, & obiecti pertinentium ad ordinem physicum dumtaxat, vt explicatum est.

§. III.

Ponitur secunda assertio, & probatur.

34. **D**icendum est secundo, humanitatem Christi vt affectam vnione hypostatica, gratia habituali sanctificante, ac omnibus virtutibus, & donis eam comitantibus adorabilem esse adoratione hyperdulæ. Nota nomine omnium virtutum venire etiam pertinentes ad ordinem naturalem, nam etiam istæ concurrunt ad integrandam adæquatam, & creatam Christi Domini Sanctitatem, & aliunde ratione coniunctionis ad humanam naturam Christi sunt; quoad modum ordinis hypostatici, ac Diuini, quamuis quoad essentiam specificè conueniant cum virtutibus ordinis naturalis puri hominis Sancti, vt supra n. 27. ex D. Tho: dicebamus, loquimur ergo de omnibus prædictis virtutibus, & donis, adeoque & de gratia Sanctificante secundum quod dicunt proprias essentias prædicto excellentiæ modo affectas. Ita S. Thom. 2. 2. quæst. 103. art. 4. ad 2. his Verbis *Dicendum, quod hyperdulia est potissima species Dulie communiter sumpta. Maxime enim reuerentia debetur homini ex affinitate, quam habet ad Deum: Constat autem, prædictam affinitatem ad Deum haberi in humanitate omnibus prædictis perfectionibus affecta. Sed expressius hoc ipsum docuit 3. part. quæst. 25. art. 2. ad 1. vbi lo-*
S. Tho. quens de adoratione debita carni à Verbo Diuino assumptæ, & secundum quod iuxta D. Ioa: Damasc: præscindi potest subtili intelligentia à Persona Verbi, in hunc modum, loquitur. *Et tunc sic intellectæ (idest carni assumptæ) vt separate à Dei*

58 DE ADORAT. CHRISTI DOMINI.

Verbo debetur sibi adoratio Dulæ non cuiuscumque (puta quæ communiter exhibetur alijs creaturis) sed cuiusdam excellentioris, quam hyperduliam vocant. Hoc idem pariter apertè docet S. Tho. in 3. distinctio 9. quæstio 1. articul. 2. in corpore, vtens eadem præcisione humanitatis à Persona Verbi. S. Th. sequuntur plures alij quos refert P. Suar. tomo 1. in 3. par. disput. 53. sect. 3. concl. 4. quamvis ipse aliud doceat, vt constabit ex dicendis.

P. Suar.

35. Probatur nunc ratione ex doctrina S. Doctōris desumpta. Humanitas Christi, vt omnibus prædictis donis affecta, dicit cum Deo affinitatem, quamvis à Verbi Diuini Persona modo dicto præscindat, sed ratione huius affinitatis exigit tantum adorationem hyperdulæ, ergo humanitas Christi, vt prædictis supernaturalibus donis affecta, adoranda est tantum adoratione hyperdulæ. Maior est manifesta, cum enim ea affinitas habeatur per coniunctionem, & inter Christi humanitatem vt affectam vnione hypostatica, & Personam Verbi sit immediata prorsus coniunctio; imo talis vt fortè maior esse non possit, vt ostendimus agentes de Conuenientia Incarnationis, apertè sequitur humanitatem illam prædictis donis, & maximè vnione hypostatica affectam dicere maximam cum Deo coniunctionem, atque adeo & affinitatem, ex eadem coniunctione confluentem, vt constat in humana affinitate, quæ ex eadem coniunctione ortum ducit. Neque huic affinitati obstat præcisio, quia, cum hæc non sit negatio, vtique nec diuisio, quæ coniunctioni est inimica.

Minor suadetur; breuiter aduertendo, quod cum in ea ponatur ea particula exclusiua tantum, duo sunt probanda, nempe nec sufficere infe-

riorem Dulæ communiter dictæ adorationem, nec deberi illi supremam latriæ adorationem. Et quoad primam partem nemo est, qui dubitet excellentiorem, Dulæ communiter dictæ adorationem, deberi humanitati Christi, vt omnibus prædictis donis affectæ. Quoad secundam, suadetur, quia suprema adoratio latriæ solum debetur increatæ, ac Diuinæ excellentiæ, aut saltem ratione illius; cum enim sit excellentissima prorsus adoratio, excellentissimæ dumtaxat perfectioni, qualis est Diuina & increata, reseruatur. Porro humanitas Christi habens omnes prædictas perfectiones cum præcisione sumptas, vtique non dicit omninò intrinsecè, ac ratione sui aliquid Diuinum, & increatum: cum omnes illæ omninò creatæ sint. Nec rursus est adorabilis adoratione latriæ ratione Personæ Verbi, quia hoc modo est adorabilis vt re-duplicatiuè respicit Personam Verbi, ac exprimit coniunctionem cum illa, vt de ea loquuti sumus dubio 1. huius disputationis, quo modo hic non est sermo de illa, sumitur enim in præsentiarum, vt præscindens ab eadem Verbi Diuini Persona, solam igitur, ratione prædictæ affinitatis sic acceptæ, hyperdulæ adorationem exposcit.

Confirmatur. Eadem humanitas omnibus ijs ornata perfectionibus, vt formaliter coniuncta Personæ Verbi Diuini excellentiorem, exigit adorationem, quam exigit vt præscindit à Persona Verbi, sed primò modo sumpta exposcit latriæ adorationem, ergo posteriori modo considerata solùmmodo hyperdulæ exigit adorationem. Maior videtur manifesta, quia prout sic propriè non adoratur, sed coadoratur ad adorationem Christi Domini, & quia huic debetur suprema latriæ ado-

adoratio, idcirco etiam humanitati, ut sic coniunctæ cum Persona Verbi latriæ coadoratio debebitur, adeoque excellentior illa, quæ debetur eidem, prout gaudet statu præcisionis, nam hoc modo sumpta non coadoratur, sed terminat per se adorationem, & quia hanc terminat ratione excellentiæ creatæ, quæ omnino est inferior excellentia Dei hominis, satis apertè sequitur sub tali præcisione exposcere inferiorem omnino adorationem, quam postulet ut exprimens cum Persona Verbi Diuini coniunctionem. Minor constat ex modo dictis; & rursus, quia hoc ipso quod sumatur ut exprimens coniunctionem, iam formaliter exprimit, ac importat Personam, cui coniungitur, ut videtur ex terminis notum: & quia eiusmodi Persona exigit latriæ adorationem, hanc eandem, postulabit prædicta humanitas, ut eidem personæ coniuncta. Consequentia suadetur; cum enim adorationes latriæ inferiores, sint Dulia communiter dicta, & hyperdulia, si, ut omnes fatentur, non debetur illi Dulia communiter dicta, sola, relinquitur hyperdulia, quæ illi debeatur.

36. Ad hanc rationem, eiusque confirmationem responderi potest ex doctrina P. Suar: loco nuper citato; ad rationem quidem concedendo maiorem, & negando minorem; ad cuius probationem dicitur, quod ultra duos illos adorationis actus datur alius, qui est hyperdulia excellentior, & erit actus secundarius latriæ, qui excedit hyperduliā, sed est inferior supremo ac primario latriæ actu, & hic prædictæ humanitati debetur. Ad confirmationem conceditur pariter maior; nam ea humanitas, ut coniuncta dicit Personam Verbi intrinsecè, ut verò præscindit solum

De Adorat. Christi Domini.

dicit eandem Verbi Personam, ut terminum extrinsecum, sed intrinsecè inspectum, adeoque à tali termino solum humanitas extrinsecè Deificatur, & consequenter inferiori modo, ratione tamen huius Diuinæ, & extrinsecè excellentiæ, debetur humanitati secundaria latriæ adoratio: sicuti enim hic modus Deificandi extrinsecè est inferior, licet increatus, ita postulat adorationem propriam excellentiæ increatæ, sed inferiorem, adeoque secundariam.

Pro huius responsionis impugnatione aduertendum est cum N. Salman: tract. de ultimo fine disp: 1. n. 89. dupliciter posse aliquem actum dici secundariū; omnino rigorosè, & rursus minus propriè; dicitur hoc posteriori modo actus, qui per se primò tendit ad primarium obiectum potentiæ vel habitus, à quibus procedit, & per se secundò tendit ad secundarium, & materiale obiectum potentiæ vel habitus, ut videre est in cognitione elicita ab habitu logicæ, quæ primariò tendit in secundas intentiones, & ijs mediantibus extenditur ad res, & voces, quæ sunt habitus logicæ secundarium, & materiale obiectum: quod etiam contingit in cognitione intellectus Diuini, qui primariò terminatur ad essentiam Diuinam, & ea mediante ad creaturas, quæ sunt Diuini intellectus materiale obiectum: hic minus rigorosè, & fortè impropriè dicitur actus secundarius, quia reuera est ipsemet actus primarius ut extensus ad secundarium obiectum, adeoque solūmodo per denominationem ab obiecto secundario, dicitur secundarius; cum tamen tota eius entitas intrinsecè sit ipsemet actus primarius.

37 Rursus: ille propriè, ac in omni rigore dicitur actus secundarius, qui primariò tendit in id quod est materiale, & secundarium obie-

ctum potentiae, vel habitus : adeoque eius formale specificatum, est illud ipsum, quod materialiter, & secundario respicitur ab actu primario specificante potentiam, vel habitum. Adhuc tamen cum hoc cohaeret, ut eiusmodi actus utpote essentialiter secundarius, & à primario actu, & ab obiecto primario pendeat, non taliter quod istud attingatur ut quod directe, & formaliter ab actu secundario: sed talis dependentia est ab illo sicut à causa & principio in cuius virtute exercetur, vel ad summum tanquam à ratione formali sub qua remota & radicali, de quo iterum infra de imaginum adoratione sermo redibit.

Hoc posito, cum docetur actum secundarium patriae terminari ad humanitatem, praedicto modo sumptam, vel est sermo de actu secundario minus rigorose sumpto, & à primario indistincto, vel est sermo de actu secundario rigorose accepto? Si primum dicatur iam non ponitur actus ex parte sua aliquo modo distinctus ab actu primario, siquidem eiusmodi actus solum denominatiue est secundarius denominatione desumpta ab obiecto secundario; ad quod, prout etiam formaliter terminatur, non importat formalitatem aliquam distinctam tenentem se ex parte actus, vi cuius reddatur intrinsece potens ad attingendum obiectum secundarium; nam cum istud hoc modo attingitur, non attingatur, nisi sub ratione obiecti primarij; ita ut ratio attingendi istud sit rota, & proxima ratio attingendi obiectum secundarium, utique vi prorsus eiusdem formalitatis, qua attingitur primum obiectum, attingitur & secundarium, ut videre est tum in cognitione Divina, prout attingente creaturas, quae sunt illius materia-

le obiectum: tum in actu logicae, qui prout mediantibus secundis intentionibus attingit res, & voces: habent enim hi actus ratione vnius prorsus, & indiuisibilis entitatis sine vlla distinctione, & primum, & secundarium obiectum ratione illius attingere. Quare iuxta hunc dicendi modum non ponitur aliquid ab actu primario distinctum, unde de actu secundario solummodo nomen, absque vlla realitate ponitur.

38. Si autem secundum dicatur, iam formale obiectum specificatum huius actus est omnino specie distinctum ab obiecto primarij actus; ut enim ex notandis constat, illud, quod est materiale dumtaxat obiectum actus primarij, quod proinde primum actum nullo modo specificat, est formale specificatum actus secundarij, & hunc propterea formaliter specificat, non, verò obiectum actus primarij, quod ut diximus, non specificat ut quod, cum prout sic non inspicitur, sed dumtaxat remotè, adeoque non ut specificatum. Et hoc videre est in actu electionis, qui specie omnino distinguitur ab intentione, cum sit actus secundarius voluntatis: & in actibus Logicae utentis, qui specie distinguuntur ab actibus Logicae docentis, cum sint actus secundarij eiusdem habitus. Quod si specie omnino distinguitur, iam erit actus hyperduliae simpliciter inferior ad quemcumque patriae actum; ex hoc quod specificatum illius hyperduliae sit quid intrinsece purè creatum.

Sed dices ex doctrina eiusdem, authoris optimè sustineri posse, eiusmodi actum esse specie distinctum, & esse secundarium, ut videre est in actu amoris proximi, qui probabiliter est specie distinctus ab actu

actu primario amoris Dei, & tamen uterque actus elicitur ab eodem habitu Charitatis, non eodem modo, sed actus amoris Dei primario, actus amoris proximi secundario. Non dissimiliter & virtus Religionis primario eliciet actum latrię erga Deum, & secundarium erga humanitatem prædicto modo sumptam: quamvis sint actus specie distincti: Et sanè si hoc tribuitur habitui Logicę inter scientias infimę, cur non tribuetur habitui Religionis moralium virtutum supremę?

39. Verum hæc responsio quoad primam illius partem est aperte contraria S. Thomę 2.2. quęst. 103. art. 3. ad 2. ubi negat, esse similem rationem de virtute Charitatis ex vna parte, & Religione ex altera, prout in hac responsione docetur. Verba Sancti Doctoris sunt. *Ad secundum dicendum, quod ratio diligendi proximum, Deus est: non enim per Charitatem diligimus in proximo nisi Deum, & ideo eadem Charitas est, qua diligitur Deus, & proximus sunt tamen alia amicitie differentes à Charitate, secundum alias rationes, quibus homines amantur. Et similiter cum sit alia ratio serviendi Deo, & homini, aut honorandi utrumque, non est eadem virtus latria, & dulia. Et consequenter nec potissima illius species, quę est hyperdulia. Non immorabimur in expensione huius authoritatis; quia id præstandum à nobis erit, cum de actu adorationis, quo colimus sanctos, disputatio instituetur. Solum addimus vnum verbum, mirum non esse eandem Charitatis virtutem, elicere actum primarium, & secundarium, & istum in proximo respicere Deum; cum enim uterque actus sit virtutis Theologalis, in utroque splendere debet attingentia bonitatis Diuinę, quia id est*

proprium virtutis Theologalis ut talis, adeoque omnis actus ab ea elicitus; quę ratio utique in præsentia non vrget, adeoque non opus erit admittere secundarium actum, versantem aliquo modo circa Deum: sed dabitur actus omnino ex obiecto, specie distinctus, qui ab hyperdulię virtute elicietur. Sed de hoc fusius loco adducto.

40. Quoad paritatem verò ex alijs habitibus desumptam, quibus conceduntur actus secundarij, etiam specie diuersi ab actibus primarijs, dicimus, esse omnino diuersam rationem. Et hoc ideo, quia uterque actus, primarius videlicet, & secundarius versantur circa aliquid, quod est eiusdem ordinis creati, unde fit, quod possit idem habitus per actus specie diuersos attingere ea omnia, quę proprium ordinem integrant, quia, cum omnia ista sub eadem serie propria illius virtutis claudantur, potest in illis reperiri vna ratio communis, sub qua coadunentur, quamvis quoad peculiare actus specificam admittant distinctionem: Sic idem virtutis habitus esse potest, qui attingit proprium finem per actum primarium, & media ad eundem finem conducunt, quia ex medijs, & fine vnus, & integer virtutis adequatus processus conficitur.

Ceterum in habitu Religionis non ita contingit; cum enim attingat excellentiam increatam, & hæc, ut pote omnino diuersi ordinis à creata, ad hanc omnino disparatè se habeat, utique Religionis processus sic finitur in Deo, ut ad creaturam nullatenus se extendat, quandoquidem sicut non datur vna excellentia Deo, & creaturę communis, ita nec vna Religionis virtus. Hanc quam assignauimus disparitatem, satis aperte in verbis adductis Angelicus Præceptor indicauit, cum ait.

ait . *Et similiter cum sit alia ratio seruiendi Deo , & homini, aut honorandi utrumque , non est eadē, latría, & Dubia .* Vbi, vt vides, ex diuersas, omninò ratione exigendi seruitutem , quam habet excellentia increata , & creata hominis ; colligit distinctionem in prædictis virtutibus : quæ ratio non militat in virtutibus , Quorum finis , & media ad eundem ordinem creatum pertinent, ac propterea non omnino disparatè se habent .

41. Ex hætenus dictis non erit fortè difficile euertere, quod respondetur ad confirmationem pro nostra ratione efformatam . Tum quia, vt modo dicebamus ex D. Tho: Deo & creaturæ virtus Religionis nequit esse communis . Tum etiam : quia in humanitate sic extrinsecè denominata , considerare possumus vel respectum intrinsecum ad personam Diuinam , & intrinsecè sumptus est purè, creatus adeoque nullam exigens adorationem latriæ , vel vt eiusmodi respectus superuestitur denominatione extrinseca desumpta, à termino , adeoque reduplicando denominationem extrinsecam , & hæc nihil est in ipsa humanitate intrinsecum , vnde non exiget ratione illius actum diuersum ab actu hyperdulæ , quia, nisi obiectum habeat aliquam intrinsecam rationem terminandi diuersum actum , purè extrinseca non sufficiet . Vel demum dicit coniunctum ex utroque , & idem quod prius, quia ex eisdem simul sumptis non habetur aliqua ratio intrinseca increata postulans peculiarem actum ab hyperdulia distinctum , maximè si fuerit actus diuersi ordinis , sicut est latría, quantumuis fuerit secundarius , oporteret enim in obiecto saltem secundariò reperiri intrinsecam aliquam rationem increatam terminandi .

Tum etiam: quia propter nouam

dumtaxat denominationem extrinsecam non est ponendus nouus actus , nec primarius , nec secundarius : atque adeò, si media non dicerent aliquam intrinsecam bonitatem distinctam à bonitate finis, vtique non terminarent actum secundarium à voluntate elicitum, & non aliundè probatur , habere intrinsecam bonitatem, nisi quia sunt potentia terminare aliquem actum , si igitur ponatur humanitas , cum præcisione iam dicta accepta , terminare secundarium aliquem latrig actum , oportet in ea ponere intrinsecam aliquam rationem terminandi latriam , quæ est excellentia increata, nisi igitur ea humanitas participet intrinsecè secundariò excellentiam increatā, nequibit secundarium latriæ actum terminare , vnde & utilis bonitas , quæ est intrinsecè in medijs , est participatio quædam boni honesti, quod habet rationem finis . Quod patet ex verbis D. Tho: vbi ex hoc , quod erga proximum detur peculiaris actus secundarius à Charitate virtute Theologica elicitus , asserit Proximum ac Deum, ipsum eiusque bonitatem diligere : Quomodo autem id verificetur, suo loco explicabimus .

Adde, denominationem purè extrinsecā nihil aliud prorsus esse, nisi formam intrinsecè positā in aliquo, & extrinsecè applicatam alteri: vnde denominationis intrinsecæ, & extrinsecæ eadē erit prorsus attingibilitas : ita vt extrinseca denominatio non attingatur , nisi per eundem prorsus actum , quo attingitur denominatio intrinseca : Nam sicut denominatio extrinseca, præcisè ratione sui nullam dicit entitatem intrinsecam , nec primariò , nec secundariò, ita nec fundabit aliquam attingibilitatem sibi propriam , nec primariam, nec secundariam .

§. IV.

Ponitur tertia assertio, & ratione probatur.

42. **D**icendum est tertio. Humanitas Christi realiter separata à Persona Verbi, & retinens gratiā sanctificantem est adorabilis adoratione Dulię cōmuni omnibus alijs Sanctis : Si verò nec gratiam, nec peccatum haberet esset adorabilis ea adoratione qua adorantur reliquię Sanctorum. Hęc assertio quoad hanc secundam partem constabit ex dicēdis infra de adoratione Sanctorum reliquiarū, est enim eadē ratio de humanitate sanctificata ex præterito contactu Diuinitatis, & Personę Verbi, ac sit de reliquijs; quare quoad præsens eam innuisse sufficiat. Quoad primā verò partem illam à nemine accepimus, credimus tamen à nullo negandam, est enim quoad eius Sanctitatem eadem ratio, ac de alijs Sanctis, & puris hominibus, quibus sola Dulię adoratio conceditur, vt pariter infra ostendemus.

Probatur autem prout spectat ad præsens institutum ratione in hunc modum. Posito quod humanitas à Verbo Diuino dimitteretur, quod de absoluta potentia non repugnat, relinquerentur in illa sanctitas, seu gratia sanctificans, & reliqua illam concomitantia eiusdem prorsus rationis, ac sit gratia sanctificans, & dona puri hominis sancti, sed purus homo sanctus tantummodo dignus est adoratione Dulię communiter sumptę, ergo idem dicendum de humanitate dimissā à Verbo, & retinente gratiam sanctificantem. Maior in cuius probatione sita est omnis difficultas suadetur, nam modus ille maioris perfectionis, ra-

tione cuius nunc gratia sanctificans Christi distinguitur à gratia sanctificante puri hominis, est essentialiter pendens ab vnione hypostatica, vi cuius Persona Diuini Verbi terminat humanam naturam, siquidem non aliundè habet talem modum, nisi ratione prædictę coniunctionis cum Persona Verbi, vnde hac cessante, & adueniente Personalitate, creata omnino cessaret talis modus, atque adeo remaneret Sanctitas vt omnino eiusdem rationis cum sanctitate cuiuscumque puri hominis, cum nec quoad speciem, nec quoad modum distingueretur.

43. Confirmatur, & explicatur magis eadem probatio; causa conseruans prædictum modum maioris perfectionis est Persona Diuina, vt humanitatem terminans, atqui in eo euentu cessaret eiusmodi terminatio, ergo etiam modus ille maioris perfectionis, vnde remaneret gratia sanctificans eiusdem prorsus rationis cum gratia sanctificante puri hominis. Maior probatur, quia talis modus solum consurgit, in gratia sanctificante ex coniunctione ad fontem gratię per essentiam talis, vnde etiam in sui persistentia ab eadem coniunctione dependet: vt videre est in alijs; nam ea perfectio, quę ponitur in virtutibus per se acquisitis ex coniunctione ad Charitatem, omnino cessaret si Charitas esset absens, quantumuis non poneretur peccatum: Rursus corpus celeste, quod ex coniunctione ad intelligentiam motricem iuxta doctrinam D. Tho. part. prim. quęst. 70. art. 3, ad 3. habet participare, modum quendam imperfectę vitalitatis, per quem fit potens producere in istis inferioribus animalia imperfecta, vtique, si separaretur ab illo intelligentia motrix, perderet hunc modum, idemque

contingeret in imaginatiua hominis si ab ea separaretur intellectus, à quo deriuatur in ipsam maior aliqua modalis perfectio; quod non aliunde videtur contingere, quam ex hoc quod omnes hi modi tanquam à causa conseruante pendent ab actuali superioris assistentia, quæ si cessauerit, statim ex defectu causæ conseruantis pereunt. Minor, & consequentia quoad vtramque partem constant.

Adde modum illum maioris perfectionis maximè situm esse in eo quod importaret infinitam quandam moralem dignitatem, vt in tractatu de Incarnatione satis communiter docent Theologi; hoc autem esse morale infinitum essentialiter videtur dependere, tamquam à sui fundamento ab infinitate physica Personæ Verbi, vnita eidem humanitati: nam commune est omni esse morali fundari, ac supponere esse physicum, vnde si fuerit infinitæ dignitatis, vti reuera est, cessabit omnino cessante coniunctione ad physicam Personæ Diuini Verbi infinitatem.

44. Sed dicēs. In euentu, quod humanitas dimitteretur à Verbo, non deperderetur in illa gratiæ sanctificantis plenitudo, [sed prout dicit hanc plenitudinem, importat modum diuersum à gratia sanctificante puri hominis, ergo falsa est doctrina hætenus in nostra ratione tradita. Maior probatur: quia ea plenitudo in nullo alio sita esse videtur, quam in maxima intensione gratiæ: non apparet autem, cur in euentu, quod humanitas dimitteretur à Verbo, minuenda esset intensio eiusdem gratiæ, & consequenter reuera perseueraret cum eadem plenitudine, quam modo habet. Minor constat, quia eiusmodi plenitudo dicit aliquid omnino proprium Christi, incommunicabile

puro homini saltem de potentia ordinaria, habetur igitur per hanc plenitudinem peculiaris omnino modus, quo distinguitur à gratia sanctificante puri hominis. Consequentia liquet.

Respondetur negando maiorem. Pro cuius luce notandum ex Angelico Præceptore 3. p. quæst. 7. art. 10. plenitudinem gratiæ posse dupliciter, *Attendi vno modo ex parte ipsius gratiæ, alio modo ex parte habentis gratiam.* Ex parte quidem ipsius gratiæ dicitur plenitudo ex hoc, quod aliquis pertingit ad summum gratiæ, & quantum ad essentiam, & quantum ad virtutem, quia scilicet habet gratiam in maxima excellentia, qua potest haberi, & in maxima extensione ad omnes gratiæ effectus, & talis gratiæ plenitudo, est propria Christo. Ex parte verò subiecti habetur plenitudo gratiæ, quando tantum de illa habetur, quantum sufficit ad idonee exercendum munus, ad quod aliquis est à Deo electus; & hæc non est propria plenitudo gratiæ Christi, quamuis communicetur alijs dependenter à gratia Christi. Ita S. Doctor.

Nunc igitur constat, quod in eo euentu, in quo humanitas dimitteretur à supposito Verbi, cum non remaneret amplius Christus, sed per vnionem ad humanum suppositum redderetur purus homo, vtique cessaret plenitudo gratiæ, quæ est propria Christi, nam destructo principio alicuius proprietatis, oportet quod & ipsa proprietas desinat esse, atque adeo & plenitudo gratiæ, quæ est propria Christi, idest ex parte gratiæ. Ad probationem verò maioris, quatenus contra hoc retorqueri potest, dicimus, quod reuera minuenda esset ea gratiæ intensio, cum prout summe intensæ, vt modo ex Sancto Doctore diximus, si proprietas Christi. Eo vel

vel maximè, quia, vt dixit S. Doctor loco cit. art. præcedenti, eiusmodi gratiæ plenitudo habetur in Christo ex propinquitate animæ Christi ad causam gratiæ; nam, quanto aliquod receptiuum est propinquius causæ influenti, tantò abundantius recipit. Euidens est autem, dimittente Verbo Diuino humanitatem cessare hanc propinquitatem, & consequenter etiam influxum plenitudinis gratiæ, qui ex illa propinquitate habebatur.

45. Neque obstat, quod dici posset relinquendam talem plenitudinem, posito quod aliquando ex præterita propinquitate communicata fuerit: dona enim Dei sunt sine penitentia. Respondetur enim non debere relinqui hoc ipso, quod illa humanitas deperdat illam propinquitatem, cum enim desinat causa conseruans nempe coniunctio ad Personam Verbi, utique oportet, quod desinat esse & illius effectus: quare dona Dei debent esse sine penitentia supposita perseverantia subiecti in eodem statu, secus si fiat mutatio, & adeo ingens qualis in prædicto euentu contingeret. Tum etiam, quia gratia illa vt summè intensa, atque adeo vt omninò plena esset incommensurata, idest excedens proportionem subiecti: summa enim gratia non commensuratur, nisi animæ gaudenti summo prorsus perfectionis statu, qualis solummodo competit animæ humanæ terminatæ per Personam Verbi. Eo ferè modo, quo si nunc aliquis beatus cessaret à visione Diuinæ essentiae, & à statu beatifico, cessaret etiam in illo gratia Sanctificans quoad modum consummationis, quantumuis defacto hunc modum durante beatitudinis statu habuisset.

§. V.

Soluuntur Argumenta aduersus primam assertionem.

46. **C**ontra primam partem nostræ primæ assertionis pugnare videtur sententia asserentium, Christum Dominum vltra sanctitatem accidentalem gratiæ habitualis fuisse sanctum, etiam per gratiam Vnionis, qui est communis sensus Sanctorum Patrum, vt ostendit P. Suar. tomo 1. in 3 par. disp: 18. sec. 1. concl. 1. Verum hic dicendi modus, si rectè consideretur, ei, quod diximus nullatenus aduersatur: nam, loquuntur Sancti Patres, & Theologi cum ipsis de gratia Vnionis adæquatè sumpta, atque adeo prout inuoluit terminū eiusdem vnionis, qui utique est Persona Verbi, à qua indubitatum est Christi humanitatem sanctificari, imo & intrinsecè per eius terminationem Deificari; cæterū nos loquuti sumus de vnione hypostatica, vt præscindente à Persona Diuina, quam vnit, adeoque vt præcisè est modus substantialis creatus, tenens se ex parte humanitatis; de quo, vt constat, est satis diuersa ratio. Adhuc tamen loquendo de hoc modo cum præcisione accepto ostendi potest, ipsum etiam sub tali præcisione importare sanctitatem moralem, dicentem ex sua præcisa ratione repugnantiam, cum peccato, sicut & gratia habitualis, & accidentalis ex se ipsa, ac præscindendo ab omnibus alijs eandem repugnantiam affert. In hunc ergo modum primò argui potest.

Hic modus vnionis ratione suæ præcisæ creatæ, & modalis entitatis superat gratiam sanctificantem accidentalem in perfectione essentiali,

I

sed

sed gratia sanctificans accidentalis dicit sanctitatem moralem, ergo eandem dicit modus ille creatus, & substantialis vnionis hypostaticę, etiam cum præcisione sæpè dicta sumptus. Maior suadetur, quia prædictus modus, quantumuis cum præcisione sumatur, spectat ad ordinem hypostaticum, qui videtur omninò altior, ac nobilior, quam ordo supranaturalis dumtaxat, ad quem gratia sanctificans, saltem essentialiter sumpta spectat. Minor probatione non indiget. Consequentia suadetur, quia ea perfectio videtur excellentior, quæ simul fuerit sanctitas physica, & moralis, quam ea, quæ dumtaxat est sanctitas physica; si ergo modus hypostaticę vnionis etiam cum præcisione sumptus est gratia sanctificante excellentior, concedenda illi erit vtraque sanctitas, vt re vera cõceditur gratiæ sanctificanti; adeoque erit adorabilis, ea adoratione, qua colimus perfectiones supernaturales moraliter sanctas.

Confirmatur. Per vnionem hypostaticam, quantumuis cum præcisione sumatur, Persona Diuina, essentialiter sancta communicata est humanitati, ergo eiusmodi vnio secundum se, ac præcisè accepta, debet esse nedum physicè, verum etiam moraliter sancta. Antecedens constat, quia ea vnio omninò ratione sui vnit Personam Diuinam cum humanitate: cum enim sit essentialiter exercitium vniendi, vtique ratione sui id præstat. Consequentia suadetur nam attingit Personam Diuinam non modo vt physicè, verum etiam, vt moraliter sanctam sanctitate increata, adeoque ab illa tanquam à termino formaliter inspecto specificatur; vndè vtramque sanctitatem in se habebit, sicut & terminus, quem respicit essentialiter, vtramque habet, & propterea sic

eam habens vnitur, & consequenter specificat: quicquid enim habet terminus, vt formaliter specificans, communicat ei, quod ab ipso speciem desumit.

Respondetur ad argumentum distinguendo maiorem, & physicè loquendo pro nunc conceditur, moraliter loquendo negatur; deinde concessa minori negatur consequentia. Ad probationem eiusdem maioris dicitur, munus vnionis hypostaticę cum præcisione acceptę sistere omninò in ordine physico, nec illius proprium esse reificare voluntatem in ordine ad finem vltimum, nec præcisè ratione sui dicere repugnantiam cum eius deordinatione orta ex peccato: quamuis hæc omnia dicat ratione termini, quem eidem humanitati vnit. Et declarari hoc ipsum posset exemplo vnionis, qua mediante ipsamet gratia sanctificans vnitur cum anima rationali: eiusmodi enim vnio, vt præscindens à termino, nempe à gratia sanctificante, quam vnit, vtique nec sanctificat moraliter: atque adeo si per impossibile poneretur à parte rei talis vnio, vt à nobis præscinditur, vtique ratione illius anima moraliter non redderetur vllo modo formaliter moraliter sancta: Non dissimiliter in præsentī, cum sit eadem paritatis ratio.

47. Sed vrgebis. Visio beata hoc ipso quod sit actualis coniunctio intellectus Beati cum essentia Diuina gerente munus Verbi, nedum ratione termini, quem vnit, verum etiam omninò ratione sui, ac præscindendo à termino sanctificat moraliter, cum dicat repugnantiam cum peccato mortali, ergo idem dicendum de vnione etiam, vt præscindente à termino, quem vnit. Respondetur, quod etiam loquendo de visione beata, vt præscindente à præsupposita gratia sanctificante,

te, & à termino quem vnit, vtique non est propriè loquendo forma sanctificans; etenim solummodo sistit in intellectu speculatio per se primo, & secundariò in intellectu practico, in quo non existit forma sanctificans. Adhuc tamen non est paritas: nam visio beata proptè secundariò ad intellectum practicum se extendit: eo quia est eminenter speculatiua, & practica habet omninò ratione sui dirigere voluntatem in ordine ad vltimum finem; id enim est omninò proprium practicae cognitionis: qua propter vi huius directionis ingreditur ordinem morale, atque adeò aliquo modo initiat sanctitatem formalem, & moralem, cuius est, mediante charitate omninò formaliter, & completè eandem dirigere voluntatem. Vndè & notanter diximus propriè loquendo non esse moralem sanctitatem. Diximus rursus, cum distinximus antecedens argumenti, *pro nunc conceditur*. Propterea, quæ infra dicentur, cum soluemus argumenta aduersus secundam nostram assertionem.

Ad confirmationem conceditur antecedens, & negatur consequentia, ad cuius probationem dicitur, quod etiam si ea vnio ratione sui vniat personam Diuinam secundum vtramque sanctitatem essentialiter in ea contentam, adhuc tamen vtramque hanc rationem solummodo physicè attingit, nam vnitiuè attingere sanctitatem moralem, etià quid physicum est: quod constat ex adducto exemplo vnionis accidentalis, vi cuius gratia sanctificans vnitur animæ, etiam secundum, quod moraliter sanctificat. Nec verum est, quod quicquid reperitur inter termino specificante, debeat reperiri absolute loquendo in eo, quod specificatur, sed dumtaxat reperiri debet in eo, quod specificatur sub ea

De Adorat. Christi Domini.

formalissima ratione, sub qua specificatum respicit, & quia sanctitas moralis sub formalissima ratione vnibilis dicit quid spectans ad ordinem physicum, dicit enim seipsam, vt causabilem, seù sub ratione termini trahibilis ad rem terminatam, quod physicum quid est, idcirco non sequitur sanctitatem moralem ponendam in vnione cum præcisione sæpè dicta considerata. Et sanè possibile est morale, atque adeo, & moralem sanctitatem physico modo attingit constat; nam gratia sanctificans, cum attingitur à Sacramentis vt eleuatis per supernaturalem perfectionem, vtique physicè solum attingitur, cum in Sacramentis virtus supernaturalis, qua eleuantur pertineat dumtaxat ad ordinem physicum supernaturalem.

S. V I.

Soluuntur Argumenta opposita secundæ nostræ assertioni.

48. **S**ecundæ assertioni à nobis positæ aduersatur opinio P. Suar: dicentis Humanitati Christi, vt affectæ vnione hypostatica præscindenti à Persona Verbi deberi adorationem Patriæ, non quidem perfectam, & supremam, sed dumtaxat secundariam, & minus perfectam, & hunc actum asserit elicituè procedere ab eodem Religionis habitu, à quo suprema, ac omninò primaria Patria elicitur. Præcipuum autem pro hoc dicendi modo fundamentum, quo vtitur citatus Author est: Quia quantumuis humanitas vt affecta vnione præscindatur à Persona Verbi, fieri tamen nequit, vt eadem Persona Verbi saltem, vt terminus extrinsecus non importetur, ergò humanitas, vt affecta modo dicto vnione

P. Suar.

postulat secundariam saltem Latrię adorationem. Antecedens probatione non indiget. Consequentia, suadet, quia posito, quod modo dicto importetur Persona Verbi, ex hac in humanitatem cum vnione, retorquetur dignitas quädam increata extrinseca, & vi huius optimè exhiberi potest ipsi secundaria, hæc latria, sicuti primaria exhibetur Deo, cui omninò intrinseca, imò & essentialis est increata excellentia.

Confirmat hoc ipsum; nam amor, quo diligere debemus Sanctam illam Humanitatem, vt prædicta vnione affectam, debet esse excellentior quocumque amore exhibito purę creaturę quantumuis sanctę, ergo etiam adoratio omninò debet esse supra quamcumque aliam adorationem exhibitam purę creaturę, etiam excellentissima sanctitate fulgentis atque adeò debet esse Latria secundaria, quam nulli alteri exhibemus. Idque magis explicat exemplo laudis eidem humanitati, & vnioni debitę, quę excellentior esse debet quacumque laude cuiuslibet purę, ac sanctę creaturę exhibitę.

Responderetur ad argumentum ex dictis pro impugnatione huius opinionis concedendo antecedens, & negando consequentiam ad cuius probationem dicitur, excellentiam increatam extrinsecam insufficientem esse ad terminandam, etiam secundariam Latrię adorationem: nam si esset sufficiens, hoc ipsum dicendum esset de Beatissima Virgine, vt est Mater Christi, nam etiam ipsa hoc modo sumpta dicit hanc extrinsecam, & increatam excellentiam, cum sub omni præcisione importet, vt terminum extrinsecum, Personam Verbi. Imò hoc ipsum dicendum esset de quolibet Sancto prout affecto clara visione Dei, cum

eiusmodi visio, quantumuis præscindatur, semper importet essentiam Diuinam vt terminum extrinsecum, à quo retorquetur etiam in ipsam, excellentia increata Diuinę essentię: non sufficit ergo hæc extrinseca tantum, & increata excellentia. Vide etiam quę superius diximus, in hoc eodem dubio cum impugnauimus responsionem nostrę rationi traditam.

Ad Confirmationem iam constat etiam ex dictis, & melius constabit ex dicendis, non esse eandem rationem de amore Charitatis, ac sit de Religione. Deindè adhuc non improbabiler dici posset, dari actum quendam amoris, quocumque actu Charitatis, seu primario, seu secundario inferiorem, excedentem tamen omnem amorem cuiuslibet purę, & Sanctę Creaturę exhibitum, qui omninò respondeat actui adorationis hyperdulię mediante eodem modo inter quemcumque Latrię, & Dulię actum, vt explicatum est. Et hunc actum amoris proprium omninò esse eorum, quę dicunt Sanctitatem ordinis hypostatici. Id enim expressè docuit S. Tho: 2. 2. *q. 103. art. 3. ad 2. cum ait: Sunt tamen alia amicitia differentes à Charitate, secundum alias rationes, quibus homines amantur.* Ecce amorem, seu amicitias distinguere secundum diuersas rationes in amato inspectas: Vnde fit, quod sicut ea, quę spectant ad ordinem hypostatikum dicunt peculiare omninò amabilitatis, sicut, & adorabilitatis rationem, ita possimus ponere omninò singularem amoris actum respondentem adorationi Hyperdulię, ita vt sicuti per istum solum tendimus in ea, quę dicunt ordinis hypostatici Sanctitatem: ita & per amorem. Per quod etiam constat ad id, quod de laude assertur.

49. Vrgebis tamen; Humanitati

tati Christi ut modo dicto affectu
 vnione videtur omnino excellentior
 exhibenda adoratio, quam exhibea-
 tur Beatissimæ Virgini, sed huic tri-
 buitur adoratio hyperdulæ, ergo
 prædictæ humanitati sic sumptæ tri-
 buenda est secundaria Latria, quæ
 est hyperdulia excellentior. Maior
 suadetur, quia ea humanitas simul
 cum vnione strictius omnino colligatur
 cum Persona Verbi, quam
 Beatissima Virgo, hæc enim purè
 extrinsecè terminatur à Persona
 Verbi, secundum quod est Mater
 Christi: secus prædicta humanitas,
 ut dicit vnionem, nam quamuis ut
 præcisa à Persona Verbi, ab ista so-
 lum extrinsecè terminetur, absolutè
 tamen, & à parte rei intrinsecè per
 eandem Verbi Personam terminatur,
 ut est per se notum: euident est
 autem, hanc colligationem omnino
 maiorem esse, quam sit purè extrin-
 seca, qua dumtaxat gaudet Beatif-
 sima Virgo, adeoque importare
 singularem omnino excellentiam,
 singulari prorsus adoratione dignam.
 Minor, & consequentia sunt mani-
 festæ.

Respondetur negando maiorem,
 ad cuius probationem dicitur, dari
 quidem prædictum excessum quoad
 intrinsecam magis colligationem,
 ut optimè in obiectione conuincit-
 ur: adhuc tamen eiusmodi excessus
 de materiali se habet, vnde propter
 ipsum non est constituenda adora-
 tio superior Hyperdulia. Pro cuius
 intelligentia sciendum, rationem
 formalem terminandi adorationem
 hyperdulæ, ut talem esse excellen-
 tiam ordinis hypostatici simpliciter,
 & intrinsecè creatam, atque adèd
 respectu huius formalissimæ ratio-
 nis omnino de materiali se habet
 prædictus excessus. Ratio huius
 videtur esse, quia quicumque La-
 triæ actus dicit totalem submissio-
 nem adorantis, respectu adorati, &

quidem quantum ad primum,
 eius actum id nemo negat: quoad
 secundarium etiam constat, quia in
 illo oportet saluari rationem pro-
 priam, & formalem inspectam ab
 actu primario, cum tota ratio in-
 spiciendi obiectum secundarium,
 desumatur à primario, adeoque ab
 eius formali ratione, quam nec ha-
 bitus, nec potentia potest in quo-
 cumque prorsus actu prætermittere,
 cum illa sit potentiæ, vel habitus
 proprium, & adæquatum specifica-
 rium; & sanè quoad actum secun-
 darium minus propriè talem de quo
 supra num. 36. id est manifestum,
 cum iste re vera sit primarius actus
 ut extensus absque vlla intrinseca
 additione ab obiectum secundariū.
 Quantum verò ad actum secunda-
 rium rigorosè acceptum, de quo
 supra num. 37. id etiam liquet di-
 scurrendo per omnes, in quibus
 semper datur dependentia à ratio-
 ne formali obiecti primarij radica-
 liter concurrente: vnde & electio
 mediorum pendet tanquam à ra-
 tione specificatiua radicali à boni-
 tate finis: idemque contingit in amo-
 re proximi ut tali: oportet igitur
 formalissimam hanc rationem tota-
 lis subiectionis adorantis ad adora-
 tum in omni Latriæ actu, siuè pri-
 marius fuerit, siuè secundarius, elu-
 cere.

50. Porro hæc totalis subiectio
 latriæ propria non debetur nisi ex-
 cellentiæ increatæ intrinsecè tali, nā
 extrinseca, & increata non sufficit,
 ut iam ostendimus. Ex quo fit ut
 inter hæc duo formalissima obiecta,
 increata excellentia intrinseca, &
 creata intrinseca nullum cadat me-
 dium, & consequenter sicut forma-
 lissima ratio à Latriæ actu, quicumque
 ille fuerit, inspecta sit increata, & in-
 trinseca excellentia: ita formalissi-
 ma ratio excellentiæ ab Hyperdulia,
 quæ immediatè post Latriam sequi-
 tur

tur inspecta sit excellentia creata ordinis hypostatici; hinc respectu huius magis & minus contentū intra ordinem creatum de materiali prorsus se habebit. Sicut etiam videre est in Dulix adoratione, respectu cuius formalissima ratio est excellentia Sanctitatis creatæ, ut præcisè pertinentis ad ordinem supernaturalē, in qua diuersi etiā excessus secundum magis & minus, non variant rationem formalem Dulix propriam, vnde siue gratia sanctificans sit coniuncta cum visione beata, adeoque sit consummata, siue non, qui sunt non leues excessus, semper nihilominus perseverat eadē formalissima ratio terminandi. Non dissimiliter ergo de Hyperdulix philosophandum, cuius formalissima ratio obiectiua est excellentia creata hypostatici ordinis. Hinc videbis P. Suar. tomo 2. in 3. disp. 22. sec. 3. vagantem per plures alias adorationes ultra tres enumeratas, quod contingit, quia iuxta hos diuersos excessus voluit adorationem magis, aut minus eminentem constituere, quod est multiplicare actus virtutum absque sufficienti necessitate, ac fundamento: vnde nos satius iudicauimus iuxta triplicem iam adductum gradum adorationes distinguere, & maiorem exuperantiam, aut defectum tanquam materiales rationes non considerare in ordine ad eisdem gradus formaliter acceptos, & consequenter magis certam, minusque vagam stabilire doctrinam.

51. Adhuc tamen dissimulanda hic non est obiectio, quæ aduersus nunc traditam doctrinam vrget. Hyperdulix adoratio non videtur proportionata humanitati, ut dicenti vnionem hypostaticam cum præcisione sumptam, ergo exhibenda est illi altior adoratio, adeoque saltem Latria secundaria. Antecedens pro-

batur, quia eiusmodi adoratio est dumtaxat in ordine supernaturali; at vnio hypostatica superat ordinem merè supernaturalem, cum ordo hypostaticus purè supernaturali sit superior, & in isto prædicta vnio supremum omnino locum obtineat, quæ autem sunt superioris ordinis, non dicunt proportionem cum ijs, quæ sunt ordinis inferioris. Consequentia quoad utramque partem constat.

Respondetur negando antecedens, ad cuius probationem forte dici posset, ordinem hypostaticum non esse simpliciter superiorem ordine supernaturali in tota sua latitudine accepto. Verum eo gratis concesso nihil ex probatione consequentiæ conuincitur aduersus nostram doctrinam; cum enim quicumque Latriæ actus, hoc ipso quod totalem dicat subiectionem adorantis respectu Personæ adoratæ, exigat pro sui ratione formali excellentiam intrinsecè increatam: quæ nullatenus in hypostatica vnione cum præcisione sumpta inuenitur, sufficiet omnino pro illa adoratio Hyperdulix: quæ etsi in esse entis non dicat proportionem cum prædicta vnione, eam tamen dicit in esse habitus, & obiecti: & hæc dumtaxat requiritur; ut constat in Religione, quæ est ordinis purè supernaturalis, & creati, & Diuinam attingit excellentiam, ut omnes fatentur.

52. Demum dices: possibilis est actus secundarius Latriæ, siue omnino propriè, siue minus propriè, iuxta superius dicta sumatur; vnde etiam possibile erit obiectum, quod per illum attingatur, non videtur autem assignabile aliud obiectum, nisi humanitas prædicta, vnione affecta, nam supra ipsam, immediatè datur excellentia increata, & intrinseca, quæ adorabilis est per primarium, non verò per secundarium

darium Latriæ actum, vt ex se videtur manifestum.

Respondetur concedendo possibilitatem actus secundarij, negando tamen non posse assignari ipsi aliud obiectum: hoc autem dicimus esse Personas Diuinas, secundum, quod exprimunt formalissimum esse Ad. Et ratio huius est; quia, cum expressus conceptus eiusdem Ad non dicat perfectionem, nec imperfectionem, sed non perfectionem, vt satis communiter docent Discipuli D. Tho. in tract. de Trinit. ideo formalissimum ad earundem relationum est adorabile solum ratione Diuinæ essentiae per modum transcendentis inclusæ in Diuinis relationibus, atque adeo secundarium obiectum supremæ adorationis Latriæ est idem Ad formalissimè sumptum: hoc ipso enim quod non dicat perfectionem nisi ratione Diuinæ Essentiae, vtique nec dicet adorabilitatem Latriæ nisi ratione illius, cum ratio adorandi se tenens ex parte adorati sit eius excellentia, seu perfectio. Quod posset explicari exemplo cognitionis, & amoris; nam propter eandem omninò rationem non est amabile, nec cognoscibile idem esse Ad nisi secundariò, & ratione Diuinæ Essentiae, vt docuerunt quoad cognitionem N. Salmant. tract. de Visione Dei disp. 7. num. 26. & alibi. Ita ergo quoad præsens. Et ex hoc patet ad probationem, non enim quodcumque increatum dicit rationem formalem terminandi adorationem supremam Latriæ quoad actum primarium, sed dumtaxat illud increatum, quod ex vi suæ propriæ lineæ dicit perfectionem, quam formalissimum esse Ad, vt nunc supponimus, non dicit, seu non exprimit.

§. VII.

Soluntur Argumenta contra tertiam assertionem, & deducitur quid dicendum de Adoratione Eucharistiae.

53. **I**N tertiam assertionem militant primò erronea opinio Vvicleffi, qui vt refert N. Vvaldensis lib. 1. doct. fid. antiquit. art. 3. cap. 44. asseruit, Christi humanitatem etiam à Verbo Diuino dimissam, adorandam esse supremam prorsus Latriæ adoratione, ea videlicet, quæ iuxta scripturam adorandus est Deus. Secundò sententia P. Suar. qui tomo 1. in 3. par. disp. 53. sec. 3. in fine docuit, humanitatem sic à Verbo separatam, & Sanctam adorandam fore adoratione Hyperdulie. Fundamentum Vvicleffi est. Supposito opere Redemptionis facti sumus serui Christi, qui nos per opera Redemptionis sibi emit, sed hanc dignitatem retineret humanitas, quamuis dimissa à verbo subsisteret per creatam, & humanam subsistentiam, ergo etiam in euentu, quo dimitteretur à Verbo, adoranda esset suprema Latriæ adoratione. Maior probari, & explicari potest in hunc modum; nam sicut per creationem sumus serui Dei creatoris, ita & à fortiori per Redemptionem videtur, quod esse debeamus serui Redemptoris, excellentius enim est redimi, quam creari, asserit siquidem Ecclesia in secreta oratione Missæ: *Deus, qui humanæ substantiæ dignitatem mirabiliter condidisti, & mirabilius reformasti; mirabilius est ergo reformari, seu redimi, quam formari, seu condi,* adeoque & excellentius illud, quam

N. Vval.

P. Suar.

Salmant.

quam istud. Imò vt dicitur in benedictione Cerei Paschalis. *Nihil nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset*: ex quo fit excellentius esse redemptionis, quam creationis beneficium; quare ratione beneficij creationis tenemur obligatione seruiendi Deo Creatori, cumque colendi per Patriam, à fortiori eadem obligatione adstringemur erga Christum Redemptorem, augetur enim obligatio ex magnitudine collati beneficij. Minor suadetur, quia etiam ea facta dimissione verum esset, talem humanitatem fuisse formale principium operum redemptionis: vnde & perseveraret in nobis eadem obligatio seruitutis respectu illius.

Respondetur concedendo maiorem, & distinguendo minorem, simpliciter negatur, secundum quid conceditur, ac negatur consequentia. Ad probationem verò maioris, quatenus contra hoc potest retorqueri, dicendum, quod concessio beneficium Redemptionis, maius esse Creationis beneficio, de quo nihil modo: adhuc tamen non sequitur, quod intendit argumentum. Pro quo sciendum, quod Christus vt causa humanæ redemptionis tripliciter considerari potest. Primò vt causa principalis physica; Secundò vt causa principalis moralis; Tertiò vt causa physica instrumentalis. Si primo modo consideretur, vtique id non habet, nisi secundum quod est Deus, solus enim Deus est principalis causa Physica gratiæ redemptiæ, ita vt nulli creaturæ possit competere, vt dici solet in materia de gratia. Si verò sumatur secundo modo, vtique principium formale operum, quibus Christus promeruit nobis gratiā redemptiā, est illius humana natura: non tamen potuisset eiusmodi formale principium principaliter promereri nobis

talem gratiam, nisi actu coniunctum fuisset cum Persona Verbi: Idcirco enim potuit sic nobis vt principalis causa meritoria gratiam redemptiuam promereri, quatenus erat caput, ratio autem capitis humani generis non competit Christo ratione humanæ naturæ præcisè, sed ratione illius, vt connotantis Personam Verbi, tanquam sui intrinsicum terminum. De quo in tractatu de Incarnatione. Tertiò autem, modo vtique causare gratiam redemptiuam competit Humanitati Christi, ea enim assumpta est, vt instrumentum, per quod executioni mandata est humani generis Redemptionis.

54. Hoc posito manifestè apparet in humanitate dimissa non relinqui nec rationem causæ principalis Physicæ, nec Principalis meritorie redemptionis hominum: sed ad summum rationem instrumeti: imò hanc cum minori satis excellentia; siquidè nunc Sacratissima Humanitas Christi ratione coniunctionis ad Verbi Personam, non est quomodocumque instrumentum, sed instrumentum coniunctum Diuinæ Personæ, atque adeò excellentiori modo, quam supposita dimissione, cum per eam deperderet coniunctionem, ac propinquitatem ad Personam Diuinā, & consequenter non modicum excellentiæ, ac dignitatis amitteret. Hinc constat, humanitati illi dimissæ nullatenus deberi adorationem supremam Patriæ, quia ad summum secundum quid homines sunt illius serui, cum obligatio seruitutis simpliciter imò, & totalis, qualis requiritur ad adorationem Patriæ, non consurgat respectu causæ instrumentalis præstiti beneficij; ex eo quod instrumentum solummodo secundum quid causet effectum. Quenam autem adoratio debeat illi ex hoc quod fuerit causa principalis

cipalis meritoria, cum Personæ Diuinæ erat coniuncta, commodius dicetur infra cum de reliquiarum adoratione erit sermo.

Fundamentum sententiæ P. Suar. solum posset esse; quia ea humanitas retineret eadem dona gratiæ, sanctificantis: Sed quia, ut iam ostendimus, eadem dona non retineret, idcirco nihil inde conuincit. Posset autem magis declarari, quomodo in Christi humanitate à Verbo dimissa nō sit necessarium remanere eadem dona gratiæ, quæ habuit in statu coniunctionis ad Verbum: ex eo quod, ut docet S. Tho: 3. par. quæst. 19. art. 3. Christus, Dominus non habuit gratiam sanctificantem per meritum: si enim eam per meritum habuisset, non posset imminui, sed tota deberetur ratione meriti persistentis in Diuina acceptatione: secus autem contingit hoc ipso quod illam habuerit ut proprietatem, seu quasi proprietatem, ac per naturalem sequelam; nam variato eius principio per dimissionem humanitatis, mirum non est eam imminui, solumque relinqui ut omnino conuenientem cum gratia sanctificante puri hominis iusti; ut explicatum est.

55. Dices: Posito quod nunc Verbum Diuinum dimitteret humanitatem suam, iam quoad corpus glorificatam, omnino relinqueretur in illa eadem prorsus gloria corporis, ergo etiam & eadem gratia, & gloria essentialis, omniaque dona illas comitantia, cuius oppositum mox diximus. Antecedens suadet ex doctrina nunc tradita; nam Christus Dominus reuera gloriam illam corporis sibi promeruit, adeoque humanitate dimissa debet relinqui. Consequentia suadet nam gloria corporis omnino respondere debet animæ gloriæ, cum titulo connaturalitatis

De Adorat. Christi Domini,

huic debeatur, ut dicitur in materia de beatitudine.

Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam: & ratio negationis est; quia respectu gloriæ corporis adhuc perseueraret causa illam conseruans, nempe meritum præcedens Christi existens in Diuina acceptatione: at respectu gratiæ, & consequenter gloriæ desineret causa conseruans, nempe unio ad Personam Verbi, sicuti enim intuitu huius primò data fuit, sic & ab ista in sui conseruatione dependet. Hac igitur per absolutam Dei potentiam cessante, mirum non est, eam saltem minui: imò quia nihil illius data est ex merito, quantum est ex se tota desineret esse. Ad probationem consequentiæ dicitur, quod supposita, ea dimissione, quæ solum contingeret per absolutam Dei potentiam, per hanc eandem eadem gloria corporis conseruaretur independens à gloria animæ, ab ista enim essentialiter illa non pendet, sed dumtaxat iuxta cursum ordinarium.

56. Ex hæcenus dictis deducitur, quid dicendum de Adoratione Sacramenti Eucharistiæ. Pro quo breuiter aduertendum, quod cum Sacramenta nouæ legis sint sensibilia signa, utique eiusmodi Sacramentum formaliter, seu essentialiter situm est in accidentibus panis, & vini, ut connotantibus corpus, & Sanguinem Christi Domini, unde corpus, & Sanguis Christi importantur in obliquo: accidentia verò prædicta in recto: & ex hoc recto, & obliquo adæquatè constituitur eiusmodi Sacramentum, ut in materia de Eucharistia Thomistæ docent. Hoc posito liquet, quod si eiusmodi accidentia sumantur ut coniuncta corpori, & Sanguini Christi, tunc coadorantur coadoratione secundaria patriæ ad coado-

K rationem

rationem illam, qua Corpus Christi coadoratur ad adorationem totius Christi. Quod percipietur notando, quod præcisè ex vi verborum consecrationis ponitur sub ijs speciebus Sacramentalibus corpus, & Sanguis Christi, id enim formalissimè significant verba consecrationis, vt est manifestum; rursus ex vi eorundem verborum at non absolute, sed concomitanter dumtaxat ponitur sub illis Christi Diuinitas. De quo suo loco. Ex quo fit, quod sicut caro, & sanguis Christi coadorantur primariò, ad adorationem eiusdem Christi: ita prædicta accidentia, quæ immediate solummodò vniuntur corpori & Sanguini Christi, & his mediantibus eius Diuinæ Personæ nequeant omninò primariò, seu immediate coadorari ad adorationem Christi, sed tantum mediata, atque adeò supponendo coadorationem corporis, & Sanguinis Christi: & propter hoc diximus, coadorari secundariò per latrām. Si verò sumantur vna cum modo vnionis, quo vniuntur cum Corpore, & Sanguine Christi, prout prædictus vnionis modus præscindit à termino quem vnit, adeoque ipsum solummodo extrinsecè importat, coadorantur per hyperduliam, vel etiam absolute lo-

quendo adoratur per hyperduliam.

Pro cuius luce nota quod Corpus Christi terminans in obliquo vnionem specierum, adeoque extrinsecè, supposita præcisione, quam diximus, sumi potest dupliciter primo absolute, ac prout est à parte rei, & hoc modo dicit Personam Diuinam Christi vt terminum intrinsecum humanitatis. Secundo sumi potest vt dicens vnionem hypostaticam præscindentem à Persona Verbi, vt sapè diximus. Si ergo primò modo sumatur, vtique accidentia absolute loquendo adorantur per hyperduliam, cum in eorum termino, à quo præscindunt, inuoluatur Persona Verbi: nam in hac consideratione est eadem prorsus ratio, ac de humanitate, & vnione vt præscidentibus à Persona eiusdem Verbi: quas diximus adorari per hyperduliam. Si verò secundo modo sumatur, iam supponunt, terminum adorari per hyperduliam, vnde ad adorationem huius hyperdulix coadorantur primariò. Et horum omnium ratio est; quia prædicta accidentia ratione termini, quem in obliquo important, suo modo sunt ordinis hypostatici, vt ex se manifestum apparet. Quare in hoc non amplius immorandum duximus,

75

DISPUTATIO III.

DE ADORATIONE SANCTORVM, & peculiariter Sanctissimæ VIRGINIS.

CAPITI inferiora membra coniungere congruentissimum est; inde enim totius Corporis venusta pulchritudo consurgit: visis ergo ijs, quæ ad Christi Adorationem pertinebant, ad ea, quæ Adorationis Sanctorum sunt propria inuestiganda descendimus. Et quia inter Sanctos primum obtinet locum Sanctissima Dei Genitrix, potissimum de illa in hac disputatione erit sermo habendus: quia tamen est pura creatura, plura habet cum alijs Sanctis communia, vnde peculiarem pro illa non institui mus disputationem: imò quicquid in ea dicemus, de Sanctis hominibus erit pariter, & de Sanctis Angelis intelligendum; est enim quoad supernaturalem Sanctitatem eadem ratio.

DVBIVM PRIMVM.

*Vtrum liceat Sanctis hominibus
cultum Adorationis exhibere.*

COMMVNIS est hæc difficultas, & Sanctis hominibus, & Angelis, ac demum Beatissimæ semper Virgini: atque adeò oportuit in limine huius disputationis præsens dubium ad examen vocare, eo vel maximè quia quæstio quoad an est reliquis alijs est præmittenda, quando circa illam dubitatio aliqua potest suboriri: quæ in præsentia non absolutè, sed duntaxat quantum ad eius honestatem

De Adorat. Sanctor. & SS. Virg.

moueri potest; propter hereticorum errores, de quibus infra.

§. I.

Ponitur unica conclusio, & auctoritate, ac ratione probatur.

I. Dicendum est: omnino licitum, ac congruentissimum est Sanctos cultu adorationis honorare. Hæc est veritas Catholica, quam omnes Theologi tuerentur. Antequam propositam assertionem auctoritate, & ratione probemus, oportet ad eius intelligentiam, & explicationem advertere, excellentiam, ratione cuius Sancti homines

sunt adoratione digni, considerari posse dupliciter; primo ita, ut actu referatur in Deum fontem eiusdem excellentiæ, & hoc modo adorationis motus non sistit nec proximè, nec omninò in Sanctis, sed consideratur talis excellentia ut faciens quid vnum cum eo, à quo participatur, adeoque cum excellentia Diuina. Secundo ita ut actu eiusmodi Sanctorum excellentia non referatur in Diuinam, à qua participatur, sed sumatur ut propria Sanctorum, adeoque ut ponens in numero cum excellentia Diuina, ad quam actu non refertur: & hoc modo adorationis motus sistit in excellentia Sanctorum, tanquam in ratione formali terminandi proxima, adeoque specificatiua illius, quamuis aliunde totum hoc in Diuinæ excellentiæ honorem retorqueatur. Eo fere modo quo quæcumque moralis virtus specificatur adequatè à suo obiecto proximo, quamuis aliunde in finem Charitatis ordinetur, à quo tamen nullam desumit specificationem. Accepimus hanc doctrinam ab Angelico Nostro Præceptore 2. 2. quæst. 103. art. 2. ad 3. ubi, ut distinguat actum Dulix, quo ut dicitur infra, Sanctos colimus, ab actu latriæ, quam Deo exhibemus, sic ait. *Dicendum, quod motus, qui est in imaginem, in quantum est imago, refertur in id, cuius est imago. Non tamen omnis motus, qui est in imaginem, refertur in eam, in quantum est imago: & ideo quandoque est alius motus specie in imaginem, & motus in rem. Sic ergo dicendum est, quod honor vel subiectio Dulix respicit absolute quandam hominis dignitatem. Licet ergo secundum illam dignitatem sit homo ad imaginem, vel similitudinem Dei, non tamen semper homo, quando reuerentiam alteri exhibet refert hoc actu in Deum.*

2. Et fane si homo Sanctus ha-

bens in se Dei similitudinem per gratiam consideraretur formaliter ut actu relatus in suum prototypum, eadem adoratione adorari posset, ac Deus: tum quia idem est motus in imaginem, & similitudinem, quæ imaginis perfectionem importat, ac sit in imaginatum; tum quia similitudo ut reduplicatiuè tendens in prototypum, huius vicem gerit, atque adeo communem cum isto habet adorationem. Hinc Angelicus Præceptor 2. 2. quæst. 84. ar. 1. ad 1. loquens de adoratione, quam Abraham, & Iosue exhibuerunt Angelis inquit. *Quamuis possit intelligi, quod adorauerunt adoratione latriæ Deum, qui in Persona Angeli apparebat, & loquebatur.* Ecce Angelum ut gerentem vices Dei apparentis, & loquentis in eius persona adorari eadem latria, qua adoratur Deus. De hoc igitur posteriori adorationis modo non est sermo in præsentī: sed dumtaxat de primo, quia iuxta primum dicendi modum est sermo de propria Sanctorum adoratione, altera enim nullo fere modo potest Sanctorum adoratio appellari. Eo vel maximè quia, cum homo sit dominij capax, eius excellentia potest tagquam ipsius propria æstimari, atque adeo adorationis motus potest in illa sistere, absque eo quod actu fiat transitus ad Diuinam: quod in rebus inanimatis vix contingere potest; quod melius ex infra dicendis innotescet. Hoc posito.

3. Probatur primo autoritate; nam Felix primus Summus Pontifex eam vna cum Romano Concilio sanciuit in sua secunda epistola Decretali. Id ipsum statuit Concilium Gangrense conuocatum aduersus Eustachium Sebasciæ Episcopum; canone enim 20. habentur hæc verba. *Si quis Sanctorum memorias contemnendas putauerit, anathema*

S. Tho:

S. Tho:

Felix
Pont.
Civili
Gang.

thema sit. Ultimo id decretum est
 Trident. in Concilio Tridentino sessio 25.
 Colligitur etiam satis apertè hæc
 veritas ex Sacra Scriptura. Nam
 Iosue 5. dicitur. *Apparuit ei An-
 gelus in specie viri habens in manu
 gladium, cui dixit Iosue noster es, an
 aduersariorum? Et ille nequaquam,
 sed Princeps sum exercitus Domini.
 Continuo cecidit Iosue in terram, &
 pronus adorauit.* Amplius 1. Reg.
 28.; cum enim mulier Pythonissa
 Samuelem suscitasset, ait Scriptu-
 ra. *Et intellexit Saul quod Samuel
 esset, & inclinavit se super faciem
 suam in terra, & adorauit.* Non in-
 uenitur autem in eadem Sacra Scri-
 ptura fuisse aliquando Saul de eius-
 modi adoratione reprehensum, vn-
 de apertè constat, Sanctos vita fun-
 ctos honestum esse adorare. Am-
 plius Psalm. 138. dicitur; *Nimis
 honorificati sunt amici tui Deus.* Por-
 rò amicitia hominis ad Deum per
 gratiam Sanctificantem, & Chari-
 tatem habetur. Demum Io. 12.
 habetur. *Si quis mihi ministrauerit,
 honorificabit eum Pater meus.* Plura
 etiam alia adduci possent, quæ bre-
 uitatis causa omittuntur, & videri
 poterunt apud alios authores. Non
 adducimus etiam Sactorum Pa-
 trum authoritates, quorum quam-
 plures referri possent: sed qui eas
 voluerit, legat Eminentiss. Belar.
 lib. 1. de Sanctorum Beatitudine,
 cap. 13. Omnino etiam Catholi-
 cam hanc veritatem comprobant an-
 tiquissima prorsus traditio, quæ ab
 Apostolorum tempore ad nostram
 hanc usque ætatem perpetuò vi-
 guit. Addimus his omnibus An-
 gelicum Præceptorem, qui non se-
 mel hanc eandem veritatem do-
 cuit. Primò in 3. distinct. 9. quæst.
 1. art. 2. quæstion. 5. ad 2. dicens.
 S. Tho. *Homines sunt imagines Dei per parti-
 cipationem sue bonitatis, facientem
 expressam similitudinem: & hoc dat rei*

*bonitatem in se: & ideo ratione huius
 est res ipsa secundum se honoranda.*
 Ibi autem apertissimè loquitur de
 honore adorationis Sanctis Viris de-
 bito, de eo enim quæstiuncula illa,
 eiusque argumentum procedebat.
 Secundò id asseruit 2. 2. quæst. 84.
 art. 1. ad 1. his verbis *Secundum re-
 uerentiam debitam creaturae excellenti
 Abraham adorauit Angelos, & etiam
 Iosue.* Videri etiam potest eadem
 2. 2. quæst. 103. & alibi.

4. Probatur nunc ratione de-
 sumpta ex doctrina S. Tho: Con-
 gruentissimum est creaturis ratio-
 nalibus heroico quodam modo
 participantibus Diuinam excellen-
 tiam vt talem, cultum adorationis
 exhibere, atqui Sancti homines he-
 roico modo Diuinam excellentiam
 vt talem participant, ergo con-
 gruentissimum omnino est crea-
 turis rationalibus Sanctis cul-
 tum adorationis exhibere. Ma-
 ior probatur; nam sicut Diui-
 næ excellentiæ in suo fonte, &
 plenitudine existenti supremum
 prorsus adorationis actum exhibe-
 mus; ita & eidem excellentiæ, vt
 perfectò, heroicoque modo in crea-
 turis rationalibus Sanctis repertæ,
 omnino rationi consentaneum est,
 cultum adorationis eidem propor-
 tionatum exhibere; & dicimus he-
 roico, ac perfectò modo; quia
 Sanctorum supernaturalis excellen-
 tia non qualitercumque, sed in ta-
 li gradu Dei sanctitatem participat,
 vt constabit ex dicendis infra de
 Sanctorum canonizatione. Tum,
 etiam quia apud omnes etiam ma-
 ximè Barbaras nationes viguit sem-
 per consuetudo, vt ciuili politica-
 que adoratione honorentur ij, qui
 seu scientia, seu dignitate regiminis,
 seu alia consimili excellentia reli-
 quis præminent: cur ergo non erit
 honestati maximè consentaneum,
 rationales creaturas Diuina excel-
 lentia

lencia præditas proportionato adorationis cultu venerari? Eo vel maxime quia rationalis creatura considerari potest ut spectans ad duplicem Rempublicam, quarum una est civilis & humana; altera verò supernaturalis, & superioris ordinis: & quoad primam constituitur concivis aliorum secundum quod spectat ad ordinem naturalem; quantum vero ad alteram est, ut inquit Apostolus ad Ephesios 2. Concivis Sanctorum, ac Domestica Dei; quare sicut ut pertinet ad primam illam, & inferiorem rempublicam, summa cum honestate præcellentibus concivibus politicum, & humanum exhibet adorationis cultum: ita eodem cum decore honestatis id præstabit, secundum quod ad excellentiorem rempublicam pertinet, neque vlla videtur posse disparitatis ratio excogitari: imo quo excellentia Divina participata est nobilior, ita magis consonè ad eius celsitudinem adorationis actû suæ accommodatum conditioni exposcet.

Minor suadetur; nam sanctitas creaturæ rationalis nedum quatenus supernaturalis participat excellentiam, ac perfectionem Divinam secundum modum proprium, quod est in Deo: id enim omni perfectioni supernaturali essentialiter competit, ut alibi probatum est: verum etiam quoad modum heroici gradus valde eminentissimæ Dei Sanctitati assimilatur: adeoque de creaturis rationalibus sanctis maiori cum proprietate verum est, quod *Psalmu*: dicitur Psalm. 81. Ego dixi dii estis, & filij Excelsi omnes. Heroes enim, semidei putabantur. Tum etiam, quia potissimum hic est sermo de viris Sanctis existentibus in termino, quibus immobiliter convenit Sanctitatis, seu heroicæ celsitudinis perfectio: adeoque & modo quo-

dam Divino, cum Deus omnino sit immutabilis. Demum quia harum creaturarum rationalium Sanctitas est consummata, idest visioni Beatæ coniuncta, visio autem beata ratione essentia Divinæ gerentis munus speciei impressæ, & expressæ reddit Beatos intelligibiliter Deos, ex hoc quod cum eorum intellectu, ut formaliter pertinente ad ordinem intelligibilem identificetur: ut ostensum est in tractatu De Visione Dei: est autem hæc excellentia satis Divina, cum dicat infinitatem quandam, ut docuit Angelicus Doctor p. p. quæst. 25. art. 7. ad 4. evidens est autem, quandam hanc infinitatem satis perfectè infinitam omnino Dei perfectionem æmulari.

5. Confirmatur & declaratur magis ratio adducta. Pro quo nota rationem formalem terminandi adorationem esse personam ut excellentem excellentia dominij, loquimur enim nunc de adoratione Dulia, nam hæc Sanctis debetur: & de ea loquens S. Doctor 2. 2. quæst. 103. art. 3. dixit quod *Dulia debetam servitutem exhibet homini dominanti*: Adeoque etiam supra dicebamus, Deo ut supremo Domino deberi Duliam eminenter talem, seu præcontentam in latria. Secundò notanda est doctrina, quam tradit Angelicus Præceptor exponens illud Apostoli ad Rom. 8. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum* ubi lec. 6. in principio habet hæc verba. *Quicquid fit in mundo, etiam si malum sit, cedit in bonum uniuersi*; quia ut Augus. dicit in Enchirid. *Deus adeo bonus est ut nihil mali esse permetteret, nisi esset adeo potens, quod ex quolibet malo posset eligere aliquod bonum; non autem semper cedit malum in bonum eius, in quo est quia sicut corruptio unius animalis cedit quidem in bonum uniuersi, in qua-*
tum

S. Tho.

S. Tho.

Apostoli

S. Tho.

tum per corruptionem vnius generatur aliud: non tamen in bonum eius, quod corrumpitur: quia bonum vniuersi est à Deo volitum secundum se, & ad ipsum ordinantur omnes partes vniuersi. Et eadem ratio esse videtur circa ordinem nobilissimarum partium ad alias partes, quia malum aliarum partium ordinatur ad bonum nobilissimarum: sed quicquid fit circa nobilissimas partes non ordinatur nisi in bonum ipsarum: quia de ijs propter se cura habetur, de alijs autem propter ipsas: sicut medicus infirmitatem pedis sustinet ut curet caput. Inter omnes autem partes vniuersi excellunt Sancti Dei ad quorum quemlibet pertinet quod dicitur Math. 25. super omnia bona sua constituet eum, & ideo quicquid accidit circa ipsos, vel alias res, totum in bonum eorum cedit. Ex qua Angelica doctrina apertè colligitur, Sanctos nobilissimas vniuersi supernaturalis partes gaudere excellentia dominij supra alias, cum super omnia bona tanquam supremi principes sint constituti à Deo.

His positis in hunc modum efformatur præcedentis confirmatio rationis. Adoratio Dulciæ cōuenit Personæ ut excellēti excellentia dominij: atqui viri Sancti quatenus tales habent dominium super reliquas creaturas, ergo nedum licitum, sed summopere debito ordini consentaneum, ut ijs tanquam supremis vniuersi naturalis, & supernaturalis principibus adorationis cultus exhibeatur. Maior, & Minor ex primo, & secundo notabili sunt manifestæ: Consequentia autem videtur optimè ex præmissis deduci.

6. Adde, & hætenus dicta maiorem lucem accipient, ad optimam cuiusque Reipublicæ institutionem pertinere, ut virtus eximia satis in æstimatione habeatur, eamque velut Diuinæ perfectionis simulacrum, eius ciues suspiciant; sic enim faci-

lius, ac vrgentius voluntates illorum ad sui amorem alliciet: adeoque, & difficultas, quam virtutis arduitas præferet, non leuiter minuetur proposito honoris premio, quod ipsi retribuitur. Et idè Angelicus lib. 1. Ethic. lec. 5. circa medium asseruit, quod bonum honestum, id videlicet, quod est virtutis proprium obiectum, est quasi honoris status: sic enim ait. *Dicitur autem honestum quasi honoris status: quando ad hoc pertinere videtur, ut ipse honor, & virtus, quæ est honoris causa.* Et post pauca subdit. *Ferè totus vita civilis finis, videtur esse honor, qui redditur bene operantibus in vita civili, quasi virtutis præmium.* Est igitur optimè institutæ Reipublicæ finis ad virtutis arduitatem faciliorem reddendam, reddere virtuosè operantibus honoris præmium, & maximè ijs, qui heroicis exercentes actus ad emulationem alios extimulant. Hinc constat, summè consentaneum esse supernaturali Reipublicæ Fidelium, adorationis cultum Sanctis tribuere, ex eo quod heroica virtute floruerint. Siquidem supernaturale, lumen non destruit, sed perficit naturale, ut enim luculenter ostendit S. Tho: 1. contra Gentes cap. 7. *Veritati Fidei lumen naturale rationis non contradicit, & è conuerso, cum verum, vero contrarium esse non possit.* Quod, & nos in principio tractatus de Incarnatione lato calamo probauimus. Ex quo colliges Hæreticos negantes adorationis cultum Sanctis nedum in fidem, verum & in ipsam naturalis luminis rectitudinem turpiter peccare.

7. Dices fortè non rectè colligi ex hoc, quod homines virtute præditi sint honore digni, esse eis cultum adorationis exhibendum, ergo nihil ex hætenus dictis conuincitur. Antecedens suadetur; quia

S. Tho.

S. Tho.

quia adoratio in plus omninò est quam honor, hic enim se habet ut genus, quod semper differentiis contrahentibus est imperfectius. Tum rursus ex S. Aug. lib. 10. de Ciuit. Dei cap. 4. in fine dicente.

S. Aug. *Multa de cultu Diuino usurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamen quod quibus ea deferuntur homines haberentur, qui dicuntur colendi, & venerandi (si autem multum eis additur) & adorandi. Vbi ut constat, & hominum adorationem improbare videtur: & rursus adorationem multum superaddere cultui, aut venerationi. Consequentia liquet, nam illud consequens censetur nullum, quo plus infertur, quam contineatur in antecedenti: istud enim est causa consequentis.*

Respondetur, verum quidem esse, adorationem in plus esse absolute loquendo, quam sit honor, de hoc enim loquens Apost. ad Rom. 12. *Apostol. dixit Honore inuicem praueniens. Ex hoc enim denotatur, honorem posse esse inter æquales: secus contingit in adoratione, quæ seruitutem adorantis respectu adorati importat: adhuc tamen in præsentia materia optima est illatio: est enim sermo de honore Sanctis exhibendo: iam autem ostendimus, nobilissimas istas supernaturalis vniuersi partes reliquis alijs principari, adeoque honorem seruitutis, & consequenter adorationis cultum erga illos exercendum. Neque obstat quod assertur ex S. Aug. de cuius mente circa Sanctorum adorationem dubitari non potest, ut manifestum est ex eius epist. 44. & alibi sæpè: quapropter loco adducto inuehitur aduersus abutentes actibus adorationis erga homines temporali aliqua dignitate fulgentes, aut sæculari potentia præditos, qui-*

bus, aut nimia homiliatione, seu ut melius loquamur delectatione subiunguntur, parentes eis etiam, cum inordinata, aut inhonesta præcipiunt, Aut quatenus pestifera adulatione eos demulcent, intemperanter eos laudantes, & fortè in ijs, in quibus sunt vituperatione digni.

Adde, vim adductæ rationis, ac illationis maximè sitam esse in hoc videlicet, quod si homines in hac vita virtute, aut dignitate aliqua præditos congruum est in ordine ad rectam Reipublicæ institutionem, & politicæ vitæ decorem seruandum, ciuili aliqua adoratione venerari: & hoc si fiat, quando, & vbi oportet à recto luminis rationis dictamine laudatur. Vtique hoc ipsum laudabilius præstari poterit erga personas Sanctitatis excellentia præclaras, & immobiliter eadem excellentia præditos, adeoque modo quodam Diuino perfectos, ut explicatum est. Quam illationem bonam, imò optimam esse nemo non videt.

§. I I.

Fit satis cuidam incidenti dubitationi.

8. **S**ed occurrit incidens dubitatio, cui breuiter oportet obuiare; an videlicet perseueret in Cælo eiusmodi adorationis cultus erga Sanctos? & quidem si loquamur de Beatissima Virgine, de ea dubio sequenti erit sermo, vbi affirmatiue omninò respondēbimus; de ea ergo nihil modo. Quoad alios Sanctos primò sermo esse potest de Sanctis omninò rigorosè talibus, sub quibus comprehenduntur omnes Angelorum Chori, & homines omnes, qui heroica virtute claruerunt: hi enim in omni proprietate vocan-

vocantur Sancti. Secundò loqui possumus de Sanctis minus rigorosè acceptis in cælo existentibus, his enim omnibus competit gratia sanctificans consummata, & vi huius dicuntur Sancti, seu iusti, inter quos est disparitas; nam sunt ij, qui habent gratiam, & gloriam dumtaxat per modum hæreditatis, vti sunt, qui cum solo Baptismo ante rationis vsum decesserunt: & sunt ij, qui habent eandem gratiam, & gloriam ex merito comparatas. Sancti etiã primò modo accepti habent inter se disparitatem iuxta illud Apost. 1. ad Chorint. 15. *Stella enim à Stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum.* Quem locum exponens

Apost. S. Tho. lec. 6. non longè à principio ait quod intelliguntur *Per Stellas ad inuicem ordinatas ceteri Sancti.* Et quantum ad Angelos euidentior est hæc inæqualitas: nam pertinentes ad superiorem hierarchiam, superant spectantes ad inferiorem, sicut in naturalibus, ita in supernaturalibus, vti docuit S. Tho: par. prim. quæst. 62. art. 6. inter illos etiam homines, qui gratiam, & gloriam sibi per meritum sunt adepti, est inæqualitas, secundum differentes meritorum gradus, de quo nemo dubitat.

Hoc posito, si loquamur de ijs, qui rigorosè Sancti non sunt, respectu eorum, qui in omni proprietate tales sunt, indubitatum videtur, non rigorosè Sanctos in Cælo cultû adorationis propriû respectu Sãctor. propriè talium exercere, non tamen è conuerso. Ratio primæ partis est manifesta; eiusmodi enim adoratio secundum se est honestissimus actus, nec statui beatitudinis aliquo modo repugnat, aut est ex aliquo capite dissonus: adeoque sicut in militante Ecclesia datur, non est cur in triumphanti negetur. Quoad secundam constat, cum enim reuera ij

De Adorat. Sanctor. & pecul. SS. V.

Sancti non sint rigorosè loquendo, & prout tales cognoscantur, vtiq; inconueniens esset, si vt Sancti modo dicto adorarentur, nihil enim in eo statu esse potest aliquo modo à rectitudine deuians.

9. Cæterum si fuerit sermo de omnibus ijs, qui rigorosè sunt Sancti, siue Angeli fuerint siue homines, & quocumque gaudeant Sanctitatis gradu potest inter omnes illos mutua adoratio propria Sanctorum rigorosè talium dari; siue superiores sumantur respectu inferiorum, siue inferiores comparentur ad superiores. Et quidem de inferioribus respectu superiorum non apparet aliqua difficultas: At loquendo de superioribus respectu inferiorum, videtur esse aliqua dubitandi ratio, cum enim omnes existentes in Cælo se se quoad Sanctitatem absque erroris periculo cognoscant, & adoratio sit inferioris respectu superiorum, videtur repugnare rectitudini perfectissimæ illius status, vt Sanctitate superiores adorent alios, quos Sanctitate inferiores cognoscunt.

Solutio tamen huius dubitationis habetur ex Angelico Preceptore, qui exponens illud Apostoli ad Philipp. 2. *In humilitate superiores sibi inuicem arbitrantur.* Mouet fere hanc eandem difficultatem cum lec. 1. ait. *Sed quomodo superior poterit hoc implere? Aut enim non cognoscit, se esse superiorem, & virtutem suam, & sic non est virtuosus, quia non est prudens. Aut scit, & sic non potest alium existimare superiorem se.* Ad huius obiectionis solutionem affert verba S. Aug. in libro de Virginitate, in quibus habentur duæ response, quarum prima potest folummodo superioribus existentibus in via adaptari, quæ ibi videri potest. Secunda verò, quæ presenti etiam congruit instituto talis est. *Detur*

Apost. *S. Thom.* *S. Aug.*

L quod

quod quantum ad omnia, sit ille bonus, & ille malus; nihilominus tu, & ille geritis duplicem personam, scilicet tuam, & Christi. Si ergo illum non præponas ratione suæ personæ, præponas ratione imaginis Diuinæ. Quod si in bono respectu mali id potest contingere, quāto magis poterit hoc ipsum absque vllō inconuenienti euenire in eo, qui superiori gaudet Sanctitate, respectu inferioris Sancti, de quibus nunc est sermo.

10. At dices, adductam solutionem non omninō tollere difficultatem propositam; nam si sanctitate propriè dicta superior potest inferiorem Sanctum vt talem adorare ex eo quod in inferiori imaginem Dei intueatur, iam non adorabit ipsum ea adoratione, de qua nunc est sermo: & ratio videtur aperta; siquidem adorationem, quam Sanctis propriè talibus exhibemus, est adoratio, qua veneramur in illis propriam eorum excellentiam, non verò eam excellentiam, qua reduplicatiuè sunt ad imaginem Dei, qualis est adoratio, de qua ibi Sancti Thomas, & Agustinus loquuntur, nam homo malus reputari potest superior ad hominem bonum, vt reduplicatiuè est ad imaginem Dei, non verò ex aliqua Sanctitatis excellentia, quæ sit ratio formalis terminandi diuersa à ratione formali terminandi, qua gaudet excellentia Diuina, cuius homo malus in se imaginem retinet, & prout eam retinens æstimatur superior ab homine bono, etiam respectu sui ipsius.

Pro solutione huius obiectionis, & maiori elucidatione eius, quod statuimus nota ex Caiet. 2.2. quæst. 103. art. 3. S. Nunc ad 3. dub. quod triplex inuenitur imago Dei: primo *Pictura, seu statua ad representandum Deum*, vt quotidie in Ecclesia videmus: secundo ipsa rationalis creatura secundum seipsam (est enim secundum

seipsam imago representans Deum). Tertiò ipsa rationalis creatura vt relata in Deum. De prima hic non loquimur, sed de secunda, & tertia. Circa secundam scito, quod creatura rationalis secundum seipsam, hoc est secundum propriam excellentiam tribus modis potest esse imago Dei, vt docuit Angelicus p. p. quæst. 93. art. 4. his verbis. *Imago Dei tripliciter considerari potest in homine, vno quidem modo secundum quod homo habet aptitudinem naturalem ad intelligendum, & amandum Deum. Et hæc aptitudo consistit in natura mentis, quæ est communis omnibus hominibus. Alio modo secundum quod homo actu vel habitu Deum cognoscit & amat, sed tamen imperfectè. Et hæc est imago per conformitatem gratiæ. Tertiò modo secundum quod homo Deum actu cognoscit, & amat perfectè, & sic attenditur imago secundum similitudinem gloriæ.* His tribus modis dicimus, creaturam rationalem, adeoque & Angelicam secundum se esse imaginem Dei, quia hæ tres excellentiæ sunt propriæ, ac possessæ à creatura rationali, seu intellectuali.

11. Secundo nota, triplicem hanc excellentiam considerari posse dupliciter, primò secundum id, quod actu habet: & hoc modo indubitatum est, quamcumque ex illis omninō determinatam esse, & consequenter omninō certam, ac finitam; de quo nemo ambigit. Secundo quoad id, quod quantum est ex se natum est habere, & hoc modo nullatenus habet limites cuius ratio desumitur ex Angelico Præceptore 2.2. quæst. 24. art. 7. vbi ostendit, Charitatem posse usque in infinitum syncategorematicè intendi, ita vt finem non habeat nec ex parte suæ formalis rationis, quæ est formalis participatio infinitæ, & increatæ Dei Charitatis, nec ex parte

parte agentis, seu producentis, quod est infinitum, nec ex parte subiecti cuius habilitas ad amandum Deum crescit ad augmentum Charitatis, atque adeo est habilitas infinita, sicut & intensibilitas Charitatis ex parte suæ formalis rationis. Ex quo patet, triplicem hanc excellentiam, secundum quam rationalis creatura est imago Dei, esse quoad aptitudinem, seu capacitatem syncategorematicè infinitam.

Circa tertiam creatura rationalis, secundum quod est imago Dei, ut actu relata in Deum, sumitur formalissimè sub ratione imaginis, adeoque prout terminat eundem adorationis motum, quem terminat prototypum. De quo videri potest Caietanus artic. cit. ea, quæ infra fusè dicentur, cum de imaginum adoratione institueretur disputatio, vnde hic id innuisse sufficiat. Maximè quia, ut mox dicetur, de hac imaginis ratione non loquuntur Sancti Thomas, & Augustinus.

Nunc ad rem nostram accedendo, cum in citata solutione Sancti Doctores mox adducti loquantur de duobus hominibus, quorum vnus sit bonus, & alter malus planum est, eos asserentes bonum hominem in humilitate existimantem, ut sibi superiorem hominem malum, quatenus hic habet imaginem Dei, loqui de prima ratione imaginis, quæ licet per peccatum deturpetur, non tamen tollitur: aliæ enim imaginis rationes saltem gratiam Sanctificantem important, quam qui habet, malus absolutè loquendo dici non potest. Secundò non loquuntur de ratione imaginis, prout facit quid vnum, seu non ponit in numero cum prototypo; nam hoc modo omnes homines sunt æquales, sermo igitur est de secunda ratione imaginis, quo modo dicit excellen-

De Adorat. Sanctior. & peculi. SS. V.

tiam propriam hominis ponens in numero cum Diuina excellentia, quam participat. Et secundum hanc vnus homo potest esse superior altero quoad secundum, & tertium imaginis modum, quem numero 10. ex D. Tho. assignauimus, nempe quantum ad gratiam, & gloriam. Adhuc tamen superest videndum, quomodo homo malus habeat ratione imaginis Diuinæ, quam retinet ex prædicta capacitate ad amandum Deum superioritatem respectu hominis boni, habentis etiam rationem imaginis Diuinæ, ratione gratiæ Sanctificantis Vide S. Tho. in 3. dist. 9. artic. 3. quæst. 2.

12. Et dicimus, hanc superioritatem haberi, quatenus gratia, quam bonus homo habet, est actu finita, & limitata; sed capacitas illa est syncategorematicè infinita, adeoque vi huius infinitudinis superat aliquo saltem modo hominem actualiter bonum, & sic homo malus ratione huius potest à iusto in humilitate, ut dicit Apostolus, existimari superior; & quamuis etiam homo iustus, gaudeat hac eadem infinita capacitate, quia tamen actus, quo bonus veneratur malum est omninò finitus, ac limitatus, idcirco malus ex prædicta ratione imaginis dicentis, quantum est ex se, infinitam syncategorematicè capacitatem, est saltem secundum hanc rationem superior ad bonum, ut venerantem: & potest aliquo modo censerī simpliciter superior, quia etsi nihil actu habeat de gratia, sed solum in potentia, ex hoc tamen, quod modo dicto sit infinita superat simpliciter actum finitum. Neque huic obstat coniunctio cum malitia, quia hæc de materiali omninò se habet ad prædictam rationem imaginis, nec minimum quid tollit de eius entitate, quæ penitus est inauferibilis, & solum quoad hanc ratio-

nem consideratur ab homine iusto in humilitate, arbitrans hominem, malum superiorem.

Et hinc apparet, quomodo doctrina solutionis Sanctorum Thomæ, & Augustini applicetur præfenti materiæ, propter quam hæc omnia adduximus. Itaque excellentior in Sanctitate, exempli causa, supremus Seraphim adorare potest ut Sanctum quemlibet alium, etiam hominem rigorosè Sanctum, quatenus in isto reperitur imago Dei secundum conformitatem ad ipsum per gratiam & gloriam, nam quamvis adorans sit aliunde superior ad adoratum, quia tamen adorans simpliciter finitus est, & finito prorsus adorationis actu illi se submittit, adorationem verò terminans dicat Sanctitatem gratiæ & gloriæ, quantum est ex parte sua, & sua essentiali ratione syncategorematicè infinitam: fit inde ut adorans in humilitate possit adoratum, ut sibi superiorem arbitrari, ex prædicta ratione imaginis Dei, qua illi secundum prædictam infinitatem assimilatur, & hæc superioritas est suo modo simpliciter talis, ut nuper dictum est. Per quod constat ad objectionem propositam, & id, quod diximus, magis explicatum relinquitur.

13. Adde, adorationem Sanctis exhibitam non importare omnimodam subiectionem adorantis ad adoratum, hæc enim totalis subiectio est propria dumtaxat patriæ respectu Dei: ex quo fit adorantem, quoad alias rationes posse esse superiorem adorato, atque adeo satis est ea superioritas, quam in adorato assignauimus, ut possit ei ab adorante cultus, & Dulix seruitus exhiberi.

Adde demum, & hætenus dicta maiorem confirmationem accipient. Ut docet S. Tho: in 4. dist: 44.

quæst. 2. artic. 3. quæstiunc. 1. ad 1. exponendo illud. Apostoli 1. ad Thessalon: 4. *Simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo.* Quod iuxta glossam significat, corpora gloriosa, post Resurrectionem deferenda esse in nubibus ab Angelis in aere obuiam Christo Domino. Exponendo, inquam, hæc verba, in hunc modum loquitur. *Dicendum, quod corpora gloriosa dicuntur ferribatulis Angelis, & etiam in nubibus, non quasi eis indigeatur, sed ad reuerentiam designandam, que corporibus gloriosis, & ab Angelis & omnibus creaturis deferetur.* Hoc ipsum etiam ostenditur ex illo Lucæ 16. cum de paupere Lazaro dicitur: *Factum est, ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahe.* Circa quod notandum, quod dicuntur plures Angeli portare Animam vnius, non quia vnus non sufficeret, sed ut aliqui docent Thomistæ, quos suppresso nomine, referunt N. Sal. trac. de Angel. dist. 2. num. 198. id partialiter plures præstare voluerunt, ut illi maiorem exhiberent honorem, & aliquod obsequij genus. Si ergo Angeli, & natura, & gratia omninò superiores corporibus gloriosis, & Sanctitate Animæ Lazari non dedignantur, & corporibus, & animis Sanctorum deferre obsequium, exhibere reuerentiam, iam patet saltem modo, quo exposuimus, posse Sanctitate superiores inferiores cultu Dulix prosequi etiam in Cælo. Demum constat quomodo in Cælo existentes, & non rigorosè Sanctos posse seipsos ad inuicem honorem præuenire, honore inquam, qui cum excellentia eorundem sit proportionatus: nam si Apostolus fideles suos hortatur ad hoc, ut se inuicem honore præuenirent, ut habetur ad Roman. 12. multo magis id seruabitur in cælesti status beatifici Repu-

Republica . Et hoc nedum post corporum resurrectionem, verum etiam ante illam , nam animæ separatæ eodem modo se se ad inuicem alloquuntur , quo diximus supra dub. 1. huius tractatus , vnum Angelum ad alterum habere sermonem .

§. III.

Refertur oppositus error , & soluntur argumenta .

14. **H**ominibus Sanctis , atque adeo & Angelis non esse ab alijs hominibus cultum adorationis exhibendum asseruerunt Gnostici , quos arguit Ireneus lib. 3. cap. 20. Eundem errorem secutos fuisse Eunomium , & Porphyrium . refert Lindanus dialogo 2. Idem sensit (si S. Hieronymo credimus) Vigilantius ; quos omnes , teste N. Thoma Vvaldensi lib. 3. de Sacramen. titulo 3. sequutus est Vviclef. Ac tandem eidem subscripsere errori præteriti sæculi Hæretici Lutherus , Calvinus , Zuinglius , eorumque sequaces . Videtur autem eiusmodi error ortum habuisse à Gentilibus obicijentibus Christianis, quod tanquam Deos Martyres colerent . Quod & fecit Mahomethus , vnde & omnem Sanctorum cultum abstulit .

Primò autem obijci possunt aliqua Sacræ Scripturæ loca , quibus probari videtur , adorationem hominibus exhibitam vt illicitam reprobam . Itaque Esther. 3. refertur, Mardocheum noluisse adorare Aman, cuius facti rationem reddens cap. 13. in hunc modum loquitur . *Tu nosti , quia non pro superbia , & contumelia , aut gloriæ cupiditate hoc feci , sed timui , ne honorem Dei mei ad hominem transferrem , & vt neminem adorarem excepto Deo meo.* Rursum Actor. 10. cum Cornelius vellet

adorare S. Petrum , ab isto id fuit ei vetitum his verbis . *Surge , & ego ipse homo sum .* Adduci etiam solet 6: Synodus post serm. 18. cap. 7. dicens . *Solo Deo Creatore suo adorato, inuocet Sanctos &c.* Imò hoc ipsum ostenditur de Sanctorum Angelorum adoratione; nam Apocalip. 19. & iterum cap. 22. Ioannes prohibitus est ab Angelo sibi apparente , ne ipsum adoraret , sic enim volenti adorare ait . *Deum adora .* Demum hoc ipsum colligi videtur ex Sanctorum Patrum doctrina , qua asseritur , creaturas ab alijs creaturis non esse adorandas . Inter quos D. Athan. serm. 3. contra Arianos fol. 8. habet hæc verba . *Creatura creaturam non adoret .*

15. Respondetur quantum ad primam difficultatem ibi tactam , omnibus eam esse communem nedum Catholicis , verum etiam Hæreticis , nam is locus potest etiam optimè vrgeri aduersus adorationem politicam , & ciuilem , qua humanis potestatibus ciuilem adorationis cultum impendimus : quem tamen nullatenus esse illicitum ex innumeris penè Sacræ Scripturæ testimonijs habetur , cum sæpè in ea referatur, Reges ac Principes fuisse ab alijs adoratos , neque eiusmodi adorationis actus tanquam illicitus aliquando fuit improbatus : eo vel maximè quia etiam à Sanctis fuit exhibitus , vt fecit Nathan Propeta 3. Reg. 1. adorans Dauid Regem , sic enim de ipso ibi dicitur . *Cumque introisset in conspectu Regis , & adorasset eum pronus in terram .*

Verum hoc prætermisso respondet directè ad argumentum S. Thoma 2. 2. quæst. 84. articul. 1. ad 1. his verbis , *Secundum reuerentiam , quæ debetur Deo , Mardocheus noluit adorare Aman , timens , ne honorem Dei transferret ad hominem ; quæ solutio clare habetur ex verbis , quæ nuper addu-*

*Esther.
Glossa*

adduximus. Amplius hanc eandem solutionem aperte indicat Glossa interlinealis in cap. 3. Esther, cum super ad verba Solus Mardocheus non flectebat genua, neque adorabat eum: sic ait: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias, in quo præcepto sermonem esse de suprema adoratione patriæ nemo ambigit. Porro iuxta hanc responsionem nihil aduersum nos ex adducto argumento conuincitur, siquidem & hanc adorationem exhibendam esse creaturis nos pariter negamus.

P. Suar.

Hanc tamen responsionem difficilem censuit P. Suar. tomo 1. in 3. part. disput. 5. 2. sec. 1. Tum quia Aman non videtur exegisse supremam patriæ adorationem, sed solum honorem illum, qui supremis principibus tunc tribuebatur. Tum & vrgentius quia, vt ex Sacro Textu constat, non ipse Aman, sed Rex præceperat, eum ab omnibus adorari, non est autem verisimile, Regem præcepisse vt maior adoratio Aman, quam sibi tribueretur: sibi autem non postulabat Diuinos honores, neque enim id habetur ex Sacra Scriptura, nec legimus, Mardocheum, & Esther negasse Regi vstitatam, & communem adorationem: Imò oppositum in varijs eius libri locis non obscure significatur. Sic ille.

Caietan.

16. Tetigerat hanc difficultatem Caiet. in commen: illius artic. cit. quæst. 84. eique occurrit dicens quod ea ratione (Mardocheus.) reuerit adorare Aman, ne scilicet reuerentiam exteriorum Deo consuetam exhiberi (vt patet 3. Reg. 8. de genuflexione Salomonis) ad hominem talem transferret. Dicitur enim Esther 3. quod arguentibus alijs pueris Regis Mardocheum de hoc, dicit, se esse Iudeum, & quod illi volentes experiri, an perseueraret, accusauerunt eum ad Aman hostem Iudearum, quoniam erat

de stirpe Agbag. Regis Amalecitarum occisi à Samuel 1. Reg. 15: sic ergo patet quod conuenienter author (S. Thomas videlicet) Mentem Mardochei interpretatus est. Dubitat postmodum Caiet. an Mardocheus prudenter in ea actione se gesserit, & dubium insolutum reliquit. Sed enodauit illud citatus P. Suar. cum loco adducto ait: Quoniam verò Scriptura Sacra factum Mardochei probare videtur, censendum est, Mardocheum prudenter egisse. Et hoc quia timuit, ne adoratio illa in Diuini honoris diminutionem, aut in suæ Religionis contemptum, vel in scandalum cederet.

P. Suar.

At meo videri minus consequenter loqui videtur P. Suar. quod enim primo loco aduersus solutionem S. Tho: obiecit, omnino militat contra ipsius dictum. Si enim Aman, non exigebat supremum patriæ cultum, sed dumtaxat illum, qui tunc supremis principibus mos erat conferri, quoniam modo potuit prudenter timere, ne ea adoratio caderet in Diuini honoris diminutionem? sane reuereri supremos Principes non tantum bonos, & modestos, sed etiam dyscolos & prauos; nedum cedit in Diuini honoris diminutionem, verum etiam hoc præcipitur ab Apostolorum Principe in sua 1. Epist. cap. 2. Nec vllus Christianorum putauit vnquam, cedere in Diuini honoris diminutionem reuereri Gentiles Reges quantum ad politicum, & ciuilem cultum, vt etiam de facto nunc Catholicorum non pauci faciunt erga Reges & Principes hæreticos, aut etiam Paganos: nec rursus ex hoc aut scandalum, aut Catholico nomini ignominia aliqua fit. Amplius: cum iuxta eundem Suar. ex libro Esther habeatur, nec Mardocheum, nec Esther negasse ciuilem adorationem Regi, sed potius habeatur oppositum;

tum; nam capite 8. de Esther dicitur, *quod procidit ad pedes Regis*, iam constat, potuisse talem cultum exhiberi absque Diuini nominis iniuria, aut Iudaicæ Religionis detrimento, seu aliorum scandalo: non enim credimus, Suarez putare hæc omnia cessare ex hoc, quod talis adoratio esset Regi exhibita, id enim apertè constat esse falsum; & tanto magis quia si aliquo modo fuisset illicitum, Aman supremo Principi deferre adorationem eius dignitati proportionatam, quam solam ipse, iuxta P. Suar. exigebat, nequit assignari ratio, cur non esset illicitum adorationem Regi eiusdem Sectæ exhibere.

17. Ad tuendam ergo S. Th: solutionem, eamque magis explicandam, sciendum, Hæbreorum Populum vt pote à Deo electum solum violenter fuisse alijs nationibus earumque Principibus subiectum. Vnde Publicani, qui, vt optimè notauit Abulen: Prologo in Euangel: Matth: quæstio 6. tales dicti sunt à Publio Cæsare qui primus in Iudeos tributa inuexit: hi inquam Publicani tanquam publici peccatores habebantur, ex hoc quod eorum cura erat colligere eiusmodi vectigalia: æstimabantur enim tanquam ministri & executores. huius violentæ dominationis, & quæ apud ipsos tyrannica, ac iniusta, credebatur. Secundò supponendum quod dixit Caietan. Aman videlicet peculiari quodam odio persecutum fuisse Hæbreorum gentem ob occisionem eius Regis, ex cuius Prosapia Aman descendebat.

His positis primò dicimus, Aman exegisse à Mardochæo talem adorationem, ex hoc peculiari motiuo inferendi iniuriam Iudaicæ Religionis, cui propter adductum motiuum infensissimus erat, adeoque volebat illam suæ Sectæ esse subiectam. Et

quia hoc titulo non poterat Aman à Mardochæo licitè, & absque læthali culpa adorari, idcirco prudenter Mardochæus eam denegabat adorationem. Rursus Aman volebat vt Deus adorari, quatenus exigendo illam in contemptū Hebraicæ Religionis, seipsum propriamque excellentiam præponebat Diuino præcepto id prohibenti, atque adeo plus obedientiæ sibi, quam Deo volebat deferri, in quo virtualiter exigebat latriæ, & supremæ adorationis cultum. Eo ferè modo, quod dum quis mortaliter peccat constituendo finem vltimum in bono commutabili, & istud Diuino & incommutabili præponendo quodammodo bonum commutabile adorat per cultum latriæ, hæc enim dicit totalem subiectionem adorantis ad adorati excellentiam, & hæc totalis subiectio est propria voluntatis respectu vltimi finis. Ita igitur quoad præsens proportionem seruata.

Et hinc constat, quomodo & Mardochæus, & Esther potuerint absque peccato cultum politicæ, & ciuilis adorationis Regi exhibere; nam ab isto non exigebatur ex titulo contemptum in Iudaicam Religionem. Et sanè hoc pendere maximè ex fine & intentione adorantis, & ex titulo, ex quo exhibetur, colligitur ex eo, quod narratur 4. Reg. cap. 5. de Naaman, cui San. Eliseus permisit, vt simul cum Rege, qui ipsi innitebatur, quoad externum corporis gestum dumtaxat adoraret in templo Remmon; eam enim adoratio externa solum fiebat ex fine & titulo obsequij, quod Regi suo præstabat, non verò ex intentione adorandi vt Deum, idolum, illud.

18. Et iuxta hanc explicationem cessant omnino obiectiones P. Suar. nam non oportet, vt Aman formaliter exigeret adorari per latriam,

triam, adeoque se Deum æstimare, quamuis virtualiter id præstaret, sicut quicumque læthaliter peccat, non censet formaliter, creaturam esse Deum, alias erraret in fide, sed solum virtualiter, cum creaturam Deo anteposit. Secunda etiam obiectio locum non habet, quia reuera Rex non præceperat Aman coli vt Deum, nec in contemptum Hebraicæ Religionis, sed hoc ex priuato odio Aman processit, vt ostendimus, ex quo etiam sequebatur, virtualiter voluisse adorari vt Deum modo explicato.

Secundò non improbabiler dici potest, Aman in tantam superbiam dementiam deuenisse, vt quamuis absolutè loquendo non se putaret Deum, tamen voluisse sibi à Mardocheo vsurpare cultum aliquem, saltem externum, vt dixit Caiet. soli Deo reseruatum, ita vt quoad modum, quo exigebat adorari, ita immoderatè se gereret, adeoque, intemperanter fortuna sua, ac fauore, quo apud Regem gaudebat, vteretur, vt honorem quendam maximè saltem accedentem ad eum, qui soli Deo debebatur, exposceret. Ita sentiunt Belar. lib. 1. de S. Beat. cap. 14. ad 4. cum ait. *Dico Aman voluisse adorari vt Deum, id enim ex verbis Mardochei colligitur.*

Belar.

Nicol. de
Lyra

Nicolaus de Lyra in glossa ord. super cit: cap. 3. Esther his verbis. *Ex superbia sua volebat (Aman videlicet) sibi arripere honorem Diuinum, faciens se adorare tanquam Deum, vt dicit hic Glossa Hebraica & hoc erat sibi illicitum.* Quod saltem videtur intelligendum minus rigorosè, vt mox declarauimus. Et iuxta hanc secundam responsionem patet etiam ad ea, quæ obicijt P. Suar. nam erat excessus quoad modum exigendi eam adorationem, & consequenter Regis mandatum excedebat. Et sane non est omninò incredibile, homi-

nes sic dementari à superbia, vt aliquid de Diuino honore sibi vsurpare tentent, vt multis ex historijs sacris & prophanis posset comprobari, quod ommittimus, cum nimium id prolixum esset.

Ad aliam auctoritatem ex actibus Apost: desumptam dicendum, videtur, meritò Apostolum Petrum prohibuisse Cornelium se adorare, tum ob humilitatis exercendæ causam. Tum quia ex eo quod Apostoli Euangelicam Religionem tunc primum in Mundum inueherent, & miraculorum gloria essent satis illustres, facile potuissent homines suspicari aliquid Diuinum in eis esse, atque adeo in eis adorandis excedere; quod & accidit Paulo, & Barnabæ, vt narratur Actuum 14. Tum demum quia Apostolorum, tunc munus erat gloriam Christi per vniuersum Mundum percelebrem, reddere, atque adeo se tanquam purè ministros deprædicare debebant, omnemque honoris speciem à seipsis abdicare. Ad illud, quod affertur ex 6. Synodo, dicendum, adorationem ibi sumi pro ea, quæ anthonomasticè talis dicitur, ac soli Deo debetur. Eo vel maximè quia ibidem asseritur, inuocandos esse Sanctos, quæ inuocatio aliquem, saltem cultum Sanctorum includit, vnde istis solummodo supremus denegatur.

19. Ad id, quod affertur ex Apocalip. respondet etiam Angelicus Præceptor 2. 2. quæst. 103. art. 2. ad 1. his verbis. *Angelus prohibuit Ioannem non à quacumque honoratione, sed ab honoratione adorationis latræ, quæ debetur Deo. Vel ab honoratione Dulæ vt ostenderet ipsius Ioannis dignitatem, quæ per Christum erat Angelis adequatus secundum speciem gloriæ Filiorum Dei, & ideo nolebat ab eo honorari tanquam superior.* Idem quoad primam huius responsionis

S. Ibi

fionis partem dixerat supra quæst. 84. art. 1. ad 1. addens etiam quoad secundam id factum fuisse ad ostendendam dignitatem hominis, quam adeptus est per Christum, ut Angelis æquetur. Vnde ibi subditur. *Conseruus tuus sum, & fratrum tuorum. Tum etiam ad excludendum Idololatriæ occasionem, unde subditur, Deum adora.* Haftenus Angelicus Doctor.

S. Tho.

Contra primam adductæ solutionis Partem in hunc modum obijcit P. Suar: disp: 52. cit: sect: 1. Verisimilius videtur, nullam falsam æstimationem Ioannem habuisse, neque latriæ adorationem exhibere voluisse. Præsertim cum semel admonitus cap: 19. idem id contendit cap: 22. solum ergo exterius exhibere voluit summam quandam adorationem debita existimatione, & intentione interius seruata. Angelus autem eam adorationem admittere recusauit, Ioannemque prohibuit, non quia malè ageret, sed vel ex quadã vrbantate, vel ex singulari reuerentia assumptæ humanitatis, ut dicit Rupertus lib: 10. in Apocalyp. &c. Haftenus ille.

Verum quia adducta responsio nedum locis adductis est expressè à S. Tho: tradita, verum etiam desumpta ex S. Aug: q. 61. in Genes: oportet eam ut omnino probabilem tueri. Primò itaque nullum est inconueniens arbitrari, non statim cognouisse Ioannem, quod is, qui cum ipso loquebatur, fuerit Angelus, vnde potuit existimare, alloquentem ipsum esse Christum, tum quia cap: 19. non ponitur expressè, quod fuerit Angelus. Tum quia cap: 1. dictum fuerat *Ego sum primus & nouissimus, & fui mortuus, & ecce sum viuens*, quæ verba soli Christo Domino congruunt. Et ita sentit Belar: cap: 14. cit: lib: 1. ad 4. Difficilius tamẽ hoc adaptari potest ei, quod dicitur cap: 22. vbi *De Adorat. Sanctior. & SS. Virg.*

Apocal.

Belar.

expressè Ioannes cognouit ipsum esse Angelum. Quare oportet id diligentius inuestigare.

20. Pro quo sciendum, posse hominem Angelis absque errore & peccato supremum adorationis latriæ cultum exhibere, si considerentur formaliter, ut gerunt vices Dei, id enim apertissimè docuit S. Doctor 2. 2. qu. 84. art. 1. ad 1. vbi loquens de Abraham, & Iosue adorantibus Angelos, inquit. *Quamuis possit intelligi, quod adorauerint adoratione latriæ Deum, qui in persona Angeli apparebat, & loquebatur.* Imo de Cruce Christi docuit S. Th: eadem 2. 2. q. 103. art. 4. ad 3. & 3. p. q. 25, eam adorandam esse eadem adoratione, qua adoratur Christus. Valde tamen notandum, hoc esse discrimen inter ea, quæ sunt propter se adorabilia, uti sunt omnes creaturæ rationales: & ea, quæ non sunt propter se adorabilia, uti sunt omnia irrationalia: quod si loquamur de ijs, quæ sunt primi generis, non est illis tribuenda saltem communiter adoratio latriæ, quamuis absolutè loquendo ac sine peccato id fieri posset, quod & notauit P. Suar tomo 2. in 3. p. disp: 22. sect: 2. in princip: docens, quod etiam si Beatissimæ Virgini possit attribui eadem adoratio, quæ tribuitur Christo, non tamen id communiter fit, quia cum creatura rationalis sit capax propriæ, & intrinsecæ excellentiæ, ratione cuius est absolutè adorabilis, præberi inde potest occasio, præsertim ignorantibus, labendi in errorem, quo putetur diuinam aliquam excellentiam illis inesse. At si fuerit sermo de ijs, quæ ad posteriorem ordinem spectant, cum illa non sint capacia ratione propriæ imperfectionis alicuius adorationis per se ad illa terminatæ, euidens est, solum adorari ratione excellentiæ extrinsecæ

S. Tho.

P. Suar

M modo

modo infra explicando, vnde nulum habetur erroris vel leue periculum.

21. Nunc igitur dicimus, Angelum prohibuisse Ioannem, ne ipsum adoraret, vt reduplicatiuè gerebat personam Christi, adeoque suprema adoratione latriæ, non quia hoc per se, ac omnino absolutè esset illicitum: nam si hoc modo illicitum fuisset nullo modo S. Ioannes iam antea admonitus iterum vt refertur cap: 22. tentasset idem facere. Prohibuit ergo, vt remoueret Ido lolatriæ occasionem, vt dixit S. Tho: quia facilius tale periculum habetur erga creaturam intellectualem, qualis erat Angelus: vnde ex hoc facto & Ioannes, & nos id legentes instruimur. Prohibuit rursus ex humilitate, qua recusabat se adorari, vt reduplicatiuè gerebat vices personæ Christi, cuius erat legatus, adeoque; adoratione suprema latriæ. Et hoc etiam propter dignitatem humanæ naturæ assumptæ à Verbo Diuino. Eo vel maxime quia S. Ioannes excellentia, Apostolatus præditus erat; hæc autem dignitas prima est in Ecclesia, & quia Apostolus dicitur quasi Missus, in officio Apostoli assimilantur Angelis, nomen enim Angeli officij est, non naturæ, & significat idem quod Nuncius, vt communiter docent Sancti Patres, quos adducunt N. Salman: tract: de Angel: n. 1. & ad hoc denotandum dixit Angelus S. Ioan: *Vide, ne feceris, conseruus enim tuus sum:* quasi diceret inconuenit, te adorare me vt Angelum, seu vt missum à Deo, & legatum ipsius, cum & tu eadem dignitate gaudeas, qua mihi es æqualis, imo & forte superior. Quæ omnia accepimus ex Angelico Præceptore lec: 1. in Epst: ad Romanos vbi sic ait *Tertiò commendatur* (nempe S. Paulus) *à dignitate, cum*

dicitur vocatus Apostolus. Dignitas Apostolatus est præcipua in Ecclesia, secundum illud 1. Chor: 12. Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum quidem Apostolos. Apostolus idem est quod missus secundum illud Io. 20. sicut misit me Pater, & ego mitto vos, idest ex eadem dilectione (nota diligenter quod sequitur, inde enim aliqua superioritas in Apostolo respectu Angeli designatur) *& cum eadem autoritate.*

Per quæ patet ad omnia, quæ P. Suar: obiecit; ponitur enim, Ioannem voluisse adorare Angelum vt gerentem vices Christi, adeoque suprema adoratione latriæ, & hoc absque vlla falsa existimatione, seu errore; non enim error est legatum Christi vt reduplicatiuè talem adorare eadem adoratione, qua Christus adoratur, quamuis, quia periculosum est, ideo prohibeatur, & rursus propter alias rationes nuper adductas. Quæ verò addit Suar: minimè placent. Primum enim, quo asseritur, externam reuerentiam potuisse esse summam, retenta debita intentione interiori, cum ponat actum externum non respondere interiori aliquo modo dissonat rectitudini operandi, quæ omnimodam videtur exigere correspondentiam inter externam, & internam reuerentiæ actionem. Deinde si inuerrisimile credidit hic author, Ioannem semel admonitum voluisse iterum cap: 22. internum latriæ actum exercere cur non erit eodem modo dissimile vero, eundem Ioannem semel admonitum voluisse iterum summam adorationem externam exercere: certè non videtur, maior ratio de summa interna adoratione, quam de summa externa: cum ab interna iuxta S. Tho: Ioannes prohibitus fuerit, sicut & ab externa iuxta P. Suar. Secundum, quod asseritur de vrbanitate, minus con-

congruere videtur summæ grauitati tantorum myſteriorum, cum præfertim fuerint aliæ grauiorẽs rationes, ob quas Angelus prohibuit Ioannem à tali adoratione, vt patet ex ijs, quas assignauimus.

22. Addimus rursus, potuisse Angelum prohibere Ioannem à sui adoratione, etiam loquendo de adoratione dulciæ, quæ Sanctis Angelis exhibetur, non tamen quia illos sic adorare sit illicitum, sed ad ostendendam dignitatem Apostolatus, quæ aliquo modo Angelicam superabat. Pro cuius luce notanda sunt verba, quæ habentur in Epist. ad Ephes. cap. 3. vbi Apostolus in hunc modum loquitur: *Ve innotescat Principatibus, & Potestatibus in celestibus per Ecclesiam multiformis Sapientia Dei.* Quem locum exponens Angelicus Præceptor lec. 3. sic ait. *Vnus intellectus esse potest, quod scilicet Angeli didicerunt ad Apostolis, & hoc videtur quandam rationem habere. Videmus enim quod in celo inter Angelos superiores, qui immediatè à Deo illuminantur, illuminant, & docent inferiores Angelos, qui non immediatè illuminantur à Deo. Non videtur ergo irrationabile dici, quod doceant Angelos Apostoli, qui immediatè à Deo sunt edocti, secundum illud Io. 1. Vnigenitus filius, qui est in sinu Patris ipse enarrauit.* Ecce iuxta hanc expositionem, quam S. Doctor non improbabilem censuit, Apostoli prædicantes, vt dicit etiam Glossa super eundem locum, facti sunt quodammodo Angelorum magistri, ac illuminatores, adeoque dignitas Apostolica Ioannis erat quodammodo Angelo sibi loquente superior, vnde mirum non est prohibitum fuisse à quacunque adoratione. Et iuxta hunc sensum possumus admittere: quod dixit Suar. eam prohibitionem Angeli processisse ex quadam vrbantate, qua Angelus

De Adorat. Sanctior. & pecul. SS. V.

Ioannem vt Apostolum quodammodo vt sibi superiorem reuerbatur, & cõsequenter ab adorando vetuit, quia adorans est adorato inferior. Per quod tamen nõ negatur potuisse Ioannem adoratione Dulciæ Angelum venerari. Tum propter ea, quæ diximus respondentes incidenti dubitationi superius in hoc eodem dubio adductæ: tum quia ex alijs capitibus Angelus Ioannem alloquens erat isto superior. Tum demum quia omnino probabilius est alia expositio eiusdem loci quam ibi subdit Angelicus Præceptor dicens myſteria gratiæ innotuisse Angelis in Apostolis prædicantibus, quo modo Apostoli non sunt Angeli superiores. Nam (loquitur S. Doctor loco citato) *licet inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista, tamen qui minor est in Regno Celorum maior est illo, vt dicitur Luca 7.*

Demum dicitur ex hoc loco nullum habere hæreticos aduersus Sanctorum seu hominum, seu Angelorum adorationem, argumentum: Nam quærimus vel prima vice errauit Ioannes volendo Angelum adorare, vel non errauit, si hoc posterius dicatur, igitur nec fideles errant Angelos Sanctos adorando; Vel errauit, & si hoc dicatur stultè tentasset secunda vice eundem Angelum adorare. Aut forte erit dicendum (inquit Belarminus) hæreticos melius Ioanne scire an Sancti Angeli sint adorandi. Ad id quod assertur ex doctrina Sanctorum Patrum dicendum, ipsos loqui de adoratione anthonomasticè sumpta, quæ importat supremum adorationis latriæ cultum, qui vtique soli Deo est exhibendus. Videndum nunc esset, cuius speciei sit adorationis actus Sanctis exhibendus, sed prius aliqua de Beatissimæ Virginis excellentia sunt præmittenda, nam ex ea

pendet species adorationis eidem,
Virgini exhibenda.

D V B I V M II.

*Virum Beatissima Virgo ab initio
Mundi semper fuerit adora-
ta, & qua adora-
tione.*

Ostenso licitam omninò esse Sanctorum adorationem, adeoque, & à fortiori honestissimum esse Sanctissimam Virginem Dei Matrem adorare primum, quod in præsentī dubio quærimus, pertinet ad durationem existentiae adorationis Beatissimæ Virginis, dum quæritur an ab initio Mundi sumpserit exordium, duratura vsque in æternum à parte post. In secunda autem huius dubij parte inuestigabimus speciem adorationis, quæ eidem Virgini debetur, oportet tamen aliqua ad dicendorum intelligentiam præmittere.

§. I.

*Præcittuntur aliqua ad dicen-
dorum notitiam neces-
saria.*

23. **M**Vndum à creatione Angelorum sumpsisse exordium est apertissima S. Th. sententia, ut constat ex eo, quod docet p. p. q. 61. ar. 3. vbi ostendit, Angelicam creaturam simul cum corporibus cælestibus fuisse conditam, fuit enim rationi maximè consentaneum, nobilissimam hanc Vniuersi partem simul cum nobilissimo corporum produci, cum cælo videlicet empireo, quod est proprius Angelorum locus, dum ergo quæritur,

an Beatissima semper Virgo ab initio mundi fuerit adorata, dubitatur an ab Angelorum creatione fuerit adorationis obiectum respectu substantiarum Angelicarum, à quo tempore continuata postmodum successione per sequentia sæcula fuerit semper aliqua eidem exhibita adoratio.

Notandum præterea ex communi Theologorum sententia, Angelis viatoribus reuelatum fuisse mysterium Incarnationis Verbi Diuini, quod docuit Angelicus Præceptor p. p. q. 64. art. 1. ad 4. dicens *Mysterium Regni Dei, duod est impletum per Christum, omnes quidem Angeli à principio aliquo modo cognouerunt: & dicit aliquo modo quia perfectam, ac distinctam notitiam illius non habuere: siquidem illis reuelata non fuit materialis causa Incarnationis, quod est originale peccatum: si enim istud cognouissent, nouissent pariter, & proprium peccatum, à quo Adæ peccatum habuit dependentiam, hoc autem asserere est inconueniens: si enim Angeli præcognouissent peccatum proprium futurum magnam ex tali cognitione concepissent tristitiam, adeoque turbata valde fuisset eorum naturalis beatitudo. Ratio autem cur debuerit Angelis viatoribus Incarnationis mysterium modo dicto reuelari, desumitur ex doctrina Angelici Præceptoris 2. 2. q. 2. art. 7. vbi asserit ad salutem æternam consequendam necessariam esse fidem, qua explicitè credatur Incarnationis mysterium, ut igitur viatores Angeli ad patriam supernaturalis felicitatis pertingerent, oportuit eos tali actu fidei non caruisse, & consequenter prædictum Incarnationis mysterium eis fuisse reuelatum, quod & docet S. Th. ar. nunc cit: ad 1. Tum etiam quia vt docuimus in tract. de Incarnat: Chri-*

S. Thom.

Christus Dominus nedum omnium hominum, verum etiam omnium Angelorum est caput, est autem ap-primè rationi consonum in membris intellectualibus inferioribus ponere notitiam proprii capitis, quod & euidentius innotescet ex ratione pro prima assertione tradenda.

24. Ex quo etiam apertè sequitur hanc eandem reuelationem mysterij Incarnationis, non expressa eius causa materiali, nempe originali culpa, factam fuisse Adamo, quia respectu huius militant eadem prorsus rationes, imo & validius, cum omnino certum sit, Christum Dominum in omni prorsus rigore fuisse omnium hominum caput. unde hoc ipsum docuit Angelicus

8, Tho. Doctor 2. 2. q. 2. ar. 7. citato his verbis. *Ante statum peccati homo habuit explicitam fidem de Christi Incarnatione, secundum quod ordinabatur ad consummationem glorie, nō autem secundum quod ordinabatur ad liberationem à peccato per passionem, & resurrectionem, quia homo non fuit præscius sui peccati futuri.* Videatur ibi, assignat enim verba Sacrae Scripturae, in quibus hæc reuelatio contineri videtur. Et sanè eiusmodi reuelatio in eximiam Christi gloriam cædit, vnde est adstruenda, præsertim cum nullum prorsus inde sequatur inconueniens.

Communi ex hac doctrina deducitur, reuelatam fuisse & Angelis, & Adamo Beatissimam Virginem Matrem eiusdem Christi Domini; Tum quia ipsa pertinebat ad Incarnationis mysterium explendum. Tum quia, cum ea fides debuerit esse explicita, oportuit talem notitiam non fuisse confusam, solumque exceptam fuisse causam materiale, nempe peccatum propter adductam rationem. Tum rursus quia congruentissimum erat subdi-

tis reuelari eorum Reginam, ac Dominam, qualis est Beatissima Virgo, quam ab ipsis oportebat recognoscere, ut sic etiam gloriæ Sanctissimæ Virginis, quantum sine vlllo incommodo fieri potest consulamus. Et nota, hanc reuelationem notificasse Angelis, & hominibus hanc faminam parituram Christum Dominum absque vlla læsione purissimæ Viginis, & consequenter non oportuit S. Ioseph eos habuisse reuelationem, hic enim solummodo supposita originali culpa aliquo modo pertinuit ad mysterij Incarnationis executionem, quatenus idcirco desponsatus est Virgini, ut partus eius celaretur Diabolo iuxta dictum S. Ignatii Martyris, & ne lapidaretur à Iudeis tanquam adultera, & alias ob causas, quæ omnes culpam originalem supponunt.

25. Ex his etiam infertur, quod loquendo de Angelis viatoribus, & Adamo in statu Innocentiæ existentibus, non opus fuerit cognosci Virginem ut ab Originali præseruatam, cum originalis culpæ nullam pro tunc habuerint reuelationem: sed an post Angelorum, & Adami lapsum ab eisdem Angelis, Adamo, & reliquis Prophetis, quibus Virgo fuit reuelata, cognita fuerit ut contrahens in primo instati conceptionis labem originalem, seu ut ab illa omninò præseruata, habendo tamen debitum contrahendi id omnino statui non potest, cum hætenus non sit tanquam de fide definitum eam, nullo modo in propria persona labe originali fuisse infectam: nobis tamen docentibus, nullatenus originali fuisse fædatam, tenendum, reuera reuelatam fuisse Virginem ut præseruatam ab illo, cum debito tamen eam contrahendi, quid autem eiusmodi debitum importet, non est præsentis loci examinare, satis erit pro nunc dicere eiusmodi debi-

debitum nullam in Virginis propria persona ponere peccati maculam, de quo nemo ambigit; sicut etiam nullus omnino dubitat, Sanctissimam Deiparam immunem, fuisse ab omni personali, seu lethali, seu veniali culpa. De quibus suo loco. Neque doctrinæ hætenus traditæ contrarij sunt Sancti Patres negantes Beatam Virginem reuelatam fuisse Angelis viatoribus: sunt enim exponendi de reuelatione, per quam ipsis omnino in particulari hæc Virgo innotuerit: nam si hoc modo eam nouissent, utique & originale præcognouissent. Videatur P. Suar: tom: 2. in 3. par: disp: 22. sec: 1.

P. Suar:

Vt autem decerni possit, quænam adorationis species Deiparæ sit exhibenda sciendum, posse nos eandem Virginem in triplici statu considerare. Primus sumit initium ab eius purissimæ Conceptionis instante, usque ad Verbi Diuini conceptionem, pro tunc enim actualiter adhuc non erat Mater Dei, cum Christum non concepisset; siquidem relationes secundi generis, ut dictum est in Logica habent pro ratione fundandi generationem: in hoc ergo statu habuit eam Sanctificantis gratiæ copiam, quæ ipsam in Dei Matrem præparabat. Secundus exordium habet à conceptione Christi usque ad eius mortem, & triumphalem Assumptionem in Cælum, & quoad animam, & quoad corpus exclusiue tamen. Tertius est ille, quo nunc gaudet in Empireo, qui, ut constat, statum Matris Dei includit eique supernaturalis Beatitudinis statum superaddit. His positis,

§. I I.

Ponuntur duæ primæ assertiones, & ratione probantur.

26. **D**icendum est primo, Beatissimam Virginem fuisse ab initio mundi tum ab Angelis uiatoribus, tum ab Adamo in statu Innocentiæ adoratā: ea adoratione, de qua in duabus sequentibus assertionibus. Hæc assertio quauis expresse non inueniatur in D. Tho: uidetur tamen omnino consona eius principijs, hoc ipso enim quod doceat Angelis, & Adamo Innocenti reuelatum fuisse Incarnationis mysterium, adeoque eos habuisse fidem explicitam in Christum Dominum ut gloriæ consummatorem, satis apertè inde sequitur, eos adorasse, Christum uenturum; nam ut docet idem S. Doctor 2. 2. q. 101. art. 3. ad 1. Religio (cuius est adorationis actum erga Christum elicere) est quedam protestatio Fidei, Spei, & Charitatis, quibus homo primordialiter ordinatur in Deum: ex quo rursus sequitur adorationis actum erga Beatissimam semper Virginem elicuisse, ut ex ratione mox ponenda cudentius fiet, idem docet P. Suar: loco citato.

Probatur nunc ratione in hunc modum Angeli viatores, & idem intellige de Adamo Innocente, adorauerunt Christum ut futurum gloriæ consummatorem, sed hoc ipsum præstiterunt per aliam adorationem, proportionatam erga Sanctissimam Virginem, ergo Beata Virgo ab initio Mundi fuit adorata. Maior probatur ex illo Apost: ad Heb. 1. dicentis. *Et cum iterum introducit Primogenitum in orbem terra dicit, & adorent eum omnes Angeli eius,* In his autem verbis utique Aposto-
lus

lus loquitur de Incarnatione Verbi Diuini, adeoque de Christo vt exponit S. Ioa: Chrysostomus relatus à D. Tho: lec: 3. in eundem locum, Christus autem ordine intentionis omnino præcedit reliquas creaturas, vnde de ipso reuelato tanquam consummatore gloriæ verificatur illud, & adorent eum omnes Angeli eius, nedum comprehensores, verum & viatores, quos in prædicto ordine intentionis præcedebat, quod luculenter docuit S. Doctor lectione adducta cum ait: *Cum iterum introducit eum, scilicet istum primogenitum, & assumptum ad unitatem personæ, quia non sufficeret dicere, quod introducit, nisi dicatur qualiter introducat, quia non quasi unus de mundo, nec sicut Angeli, sed super omnes. Ideo dicit adorent eum omnes Angeli eius.* Tum etiam quia sicut viatores Angeli habuerunt præceptum eliciendi actum fidei Theologalis erga Christum Dominum, ita & probabilissimum omnino est, habuisse præceptum adorandi ipsum, si enim adoratio vt vidimus ex D. Tho: à Religione elicita, est quædã fidei Theologalis protestatio, vtique pertinebit quodammodo ad complementũ actus fidei, quam actu adorationis protestatur, adeoque obiectum adæquatum eius præcepti fidei, si omnino completè sumatur claudit etiam & adorationis actum, quem Religio ex imperio eiusdem fidei elicit.

Minor suadetur; nam supposita reuelatione futuræ Virginis Deiparæ eadem proportionalis ratio persuadebat Angelis Virginem adorare; siquidem sicut, Christus Dominus adorabatur ab eis tanquam supremus eorum Dominus, ac Rex: ita & Virgo Beata, quæ eorundem futura erat Domina, & Regina, vnde consonum rationi erat, vt eam pariter ratione huius excellentiæ creatæ, & ad ordinem hypostati-

cum pertinentis proportionata adoratione venerarentur. Imò omnino probabile videtur habuisse præceptum eandem adorandi Virginem, sicut & de adorando Christo Domino illud habuisse ostendimus; nulla enim in adstruendo eiusmodi præcepto datur repugnantia, aliunde autem gloriæ Virginis, ipsum ponendo, consulimus, quod omnino præstandum est, cum Virginis gloria tandem redundet in filium.

27. Confirmatur, & explicatur simul quomodo adstrui possit prædicta adoratio etiam independenter à prædicto præcepto positiuo. Scito igitur, quod supposita institutione, & ordine à Deo stabilito de vnione hypostatica Verbi ad humanam, naturam adfuit Angelis naturalis quædam obligatio, independens à quocumque præcepto positiuo, quatenuebantur Christum Dominum, adorare: Apostolus enim ad Hebr: 2. exposuit de Christo illud Psal: 8. *Gloria, & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum: omnia subiecisti sub pedibus eius* addit ergo Apost: *In eo quod omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectum.* Omne igitur creatum Christo supremo Domino est subiectum, & hoc nedum quantum ad eius Diuinitatem, verum & quoad humanitatem assumptam, vnde & Angeli creaturarum supremi eandem habet subiectionem, & consequenter naturale debitum adorandi Christum ratione eius excellentissimi Domini, quod est propria ratio formalis terminandi adorationem, vt ex dictis est manifestum. Quam doctrinam mirificè illustrant verba Angelici Præceptoris lec: 2. in cit. cap: quæ talia sunt. *Differt autem honor à gloria, sicut effectus à causa. Est enim honor reuerentia exhibita in testimonium excellentiæ, vnde est testificatio bonitatis eius. Honor ille est*

est, ut omnis creatura reueretur ipsum sicut & Patrem. Ioa: 5. ut omnes honorificent filium sicut, & Patrem. Et post aliqua subdit. Christus in quantum Deus non est constitutus, sed natus, sed constitutus est in quantum homo. Et dicit sub pedibus eius, idest, humanitate, vel cum omnimoda subiectione. Quare fuisse eiusmodi naturale debitum adorationis, ex suprema huius dominij ratione, ut probabile tuentur N. Salman: trac: de Ang: disp: 10. n. 81: sequuti P. Suar: lib: 7. de Malis Ang: cap: 13. à num: 30. vsque ad 33. Ex qua doctrina sequentem efformamus confirmationem.

Salman.
P. Suar.

28. Omnino probabile est independenter à quocunque positiuo præcepto, Angelos viatores habuisse naturalem obligationē adorandi Beatissimam Virginem, ergo hæc adorata fuit à mundi initio. Antecedens probatur, cum enim adoratio dicat submissionem adorantis ad personam adoratam, & Beata Virgo ratione maternitatis Dei sit Domina, ac Regina omnium prorsus creaturarum, non oportuit poni præceptum positiuum de ea adoranda, cum ex natura huius Dominij illi debeatur, eodem modo ac Christo, quamuis non eadem suprema adorationis species. Eo vel maximè quia Christo homini debebatur prædicta adoratio ratione vnionis ad Verbum Diuinum, adeoque quatenus pertinebat ad ordinem hypostaticum, cum igitur ad hunc eundem ordinem Beata Virgo pertineat, quamuis non ita perfectè, sicuti humanitas Verbo vnita, utique inde sequitur etiam respectu Virginis dari hanc naturalem obligationem ligantem omnes creaturas, ac imponentem illis debitum eam adorandi independenter ac omni præcepto positiuo. Consequentia liquet; cum enim Angeli omnes

pro primo saltem instanti peccare non potuerint, ut suo loco ostensum est, omnes pro illo huic naturali obligationi satisfecerunt: quod tamen non est necessarium, nam satis est aliquos nempe bonos satisfecisse eidem debito, adhuc enim verificatur Virginem ab initio creaturæ fuisse adoratam.

Confirmatur rursus: quoties ex natura alicuius ordinis datur obligatio exercendi aliquem actum, non est ponendum positiuum præceptum de eodem actu exercendo, sed ex ipsa natura ordinis, ad quem Beata Virgo pertinebat, orta fuit in Angelis viatoribus obligatio adorandi Beatam Virginem, ergo non oportuit poni præceptum positiuum de illa adoranda, sed ex ipsa excellentia ordinis, ad quem Virgo pertinebat, tenebantur Angeli eam adorare independenter à quocunque præcepto, adeoque eam adorarunt. Maior videtur certa, quia obligatio orta ex natura rei strictius obligat, quam ea, quæ oritur præcisè ex præcepto positiuo. Vnde S. Tho: 2. 2. q. 154. ar. 12. ad 2. assignans rationem, cur peccatum contra naturam sit grauior sacrilegio, quod opponitur præcepto positiuo sic ait. Dicendum quod etiā vitia cōtra naturam sunt contra Deum ut dictum est: & tanto sunt grauiora, quam sacrilegij corruptela, quanto ordo naturæ humanæ inditus est prior, & stabilior, quam quilibet alius ordo superadditus. Cum ergo ordo ex natura rei ortus sit firmior, utique strictius obligat; posita igitur obligatione ex natura rei superfluit præceptum positiuum, quod minus strictè obligat, & respicit prorsus eundem actum, ac finem. Minor constat ex dictis; Consequentia liquet ex præmissis.

29. Dicendum est secundo Beatissimam

tissimam Virginem consideratam in statu præcedenti ad Conceptionem Verbi Diuini adorabilem fuisse solum adoratione dulciæ communi omnibus Sanctis: & pro eodem statu eadem adoratio fuit illis ab Angelis viatoribus, & consequenter ab alijs adorata. Hæc secunda assertio- nis pars apertè sequitur ex prima, nam talis debuit esse ea adoratio, qualis erat excellentia, quæ in Beata Virgine pro eo statu reperiebatur si- quidem oportuit, adorationem cum excellentia, quæ est ratio formalis terminandi adorationem, esse pro- portionatam, de quo nemo dubitat. Nunc quoad primam partem expre- sse docetur à S. Tho: in 3. dis: 9. q.

S. Tho. 2. a. 2. quæstionem 3. in corp; his ver- bis. *Ad tertiam quæstionem dicendum, quod cum Beata Virgo sit per se qua- dam persona agens, ei debetur honor per se; unde alia adoratione adoratur, quam filius eius: unde non potest ado- rari latría: sed dulciæ: quia tamen non solum adoratur ratione sui, sed etiam ratione filij, ut Mater Dei: ideo in quantum pertinet ad Christum, hono- ratur hyperdulciæ* Ecce Sanct. Thom: tribuentem Virginis adorationem, hyperdulciæ, secundum quod est Mater Christi, at verò illi secundum se, non quidem vt spectanti ad or- dinem naturæ, vt patet; sed gratiæ sanctificantis, adorationem dum- taxat dulciæ, quæ omnibus Sanctis est communis. Alios authores non vidimus sic distinguentes, unde non adducuntur.

Probatur ratione Beatissima Vir- go considerata pro eo statu, quo antecedeat actualem Verbi Diuini conceptionem, actu non habebat aliquid, formaliter spectans ad or- dinem hypostaticum, ergo prout sic adoranda erat tantummodo adoratio- ne simplicis dulciæ. Antecedens sua- detur, quia id quod in Beata Vir- gine formaliter spectat ad ordinem

De Adorat. Sanct. & SS. Virg.

hypostaticum est dumtaxat ratio proxima fundandi maternitatis Dei relationem, & maternitas ipsa, vt satis est ex se manifestum: constat autem neutrum istorum reperiri in Virgine pro eo statu, de quo lo- quimur, pro quo nemo posset, ean- dem Virginem Dei Genitricem ap- pellare. Consequentia liquet, tum ex verbis D. Tho: nunc relatis: tum etiam quia hanc hyperdulciæ adora- tionem reseruamus dumtaxat ex- cellentiæ pertinenti ad ordinem hy- postaticum, vt constat ex dictis su- pra de adoratione humanitatis Christi, vt præscindentis una cum vnione à persona Verbi Diuini

30. Confirmatur, & declara- tur magis ratio adducta ex doctri- na, quam tradit Angelicus Doctor 3. p. q. 27. a. 3. Beatissima Virgo pro eo tempore, quo Verbi Diuini Conceptionem antecedeat, ne- dum habebat rationem fundandi proximam, respectu relationis ma- ternitatis Dei, ergo pro eo tempo- re adhuc non erat adorabilis ado- ratione hyperdulciæ, sed dumtaxat dulciæ communis omnibus Sanctis. Antecedens suadetur, & explicatur breuiter aduertendo, rationem fundandi proximam respectu ma- ternitatis Dei fuisse, & miraculo- sam conceptionem, & rursus sancti- ficationem illam, per quam iuxta sententiam S. Thomæ (loco addu- cto) subtractus omnino fuit Virgini fomes, qui in prima eius conceptio- ne solummodo ligatus fuerat: Et ra- tio est, quia sicut ad relationem maternitatis, vt sic requiritur tan- quam ratio fundandi conceptio fi- lij: ita ad relationem maternita- tis omnino supernaturalis, & hy- postatici, seu Diuini ordinis exigi- tur prorsus miraculosa conceptio, quæ vt omnino connaturaliter com- peteret Virgini, oportuit eam præ- parari, ac disponi per eam gratiam

N

sancti-

Sanctificantem, quæ fomitem omnino subtraheret. Constat autem, hæc duo non habuisse Virginem, nisi eo tempore, quo Verbum Diuinum concepit. Consequentia liquet nam eiusmodi hyperdulæ adoratio solum debetur Virgini, vt pertinenti ad ordinem hypostaticum: maximè quia eo tempore præcedenti ad conceptionem Verbi Diuini, gratia Virginis non habebat infinitatem aliquam, quod tamen requiritur, ad excedendum simpliciter gratiam, alijs Sanctis communem, adeoque ad terminandam excellentissimam adorationem, quam potest terminare pura creatura, quæ est hyperdulia: & hoc ideo quia ea infinitas, quæ conuenit gratiæ Virginis solum competit ex eo, quod est gratia Matris Dei, vt talis, prout videri potest apud D. Tho: p. p. q. 25 a. 7.

Notandum tamen, quod etsi propter ea, quæ hætenus diximus, Beata Virgo pro tempore ad conceptionem Verbi Diuini præcedenti non habuerit excellentiam excedentem adorationem duliæ; adhuc tamen in hoc ordine primum omnino locum tenuit, Tum quia per primam sanctificationem per quam ligatus est fomes, accepit gratiam, excedentem gratiam omnium hominum, & Angelorum, talis enim gratiæ vbertas præparabat Virginem ad futuram Matris Dei dignitatem. Deniq; quia per eandem gratiam, ita confirmata est in bono, vt ablata fuerit ab illa proxima potestas venialiter peccandi, quæ fuit confirmatio in gratia omnino singularis ac priuilegiata, nulli vquam Sanctorum concessa. Vnde non improbabiler dici posset, quoad modum eiusmodi adorationem, duliæ excedere adorationem Duliæ Sanctorum, quamuis quoad speciem, adeoq; simpliciter loquendo,

cum adoratione conueniente alijs Sanctis vniuoce omnino conuenierit, quod in præsentì intendimus.

§. III.

Ponitur tertia conclusio, & ratione probatur.

31. **D**icendum est tertio, Beatissimam Virginem Dei Matrem, & etiam prout nunc in Cælo existentem, adorabilem esse, ac de facto adorari adoratione hyperdulæ. Hæc assertio, quoad vtramque partem docetur à D. Tho: in 3. dist: 9. q. 2. a. 2. quæstion: 3. in corpore, cuius verba dedimus conclusionem præced; & dicimus quoad utramque partem, nam etiam nunc in Cælo gaudet dignitate Matris Dei, & ratione Beatificæ visionis non exigit excellentiorem aliquam adorationem. Id ipsum docet S. Doctor 2. 2. qu. 103. art. 4. ad 2. Et uideri ibidem potest Caiet: §. in respons. ad 2. & hæc est communis Theologorum sententia. Solum breuiter quoad primam illius partem, notandum, non sumi dignitatem, Matris Dei, vt præscindentem ab eius gratia sanctificante, de hoc enim dicetur dub: sequenti, sed loquimur de eadem dignitate, sumpta simul cum gratia Sanctificante propria Matris Dei.

Probatur ratione desumpta ex S. Tho: 2. 2. loco nunc citato. Beatissima Virgo, ratione dignitatis Matris Dei, habuit quandam cum eodem Deo affinitatem, sed ratione huius affinitatis debetur Virgini adoratio Hyperdulæ, ergo Beata Virgo Mater Dei adoranda est adoratione hyperdulæ. Maiorè probat Caietan. (loco citato) quia coniunctio secundum carnalem consanguinitatem ad humanitatem assumptam à Verbo

Verbo Dei, vocatur affinitas ad Deum: ita quod consanguinei Christi, in quantum homo, sint affines Dei ea ratione, qua Deus Deitatis est nomen, quod nulli est consanguineus. Hæc autem affinitas ad Deum, propriè sumpta soli competit Virgini, quæ sola fines Deitatis propria operatione naturali attingit, dum Deum concepit, peperit genuit, lacte pavit. Minor suaderetur quia, talis consanguinitas, seu affinitas est eiusdem ordinis cum eo, cum quo immediatam prorsus dicit coniunctionem, nempe cum humanitate, vnione hypostatica, & creata affecta, vnde cum ea humanitas, prout tali modo substantiali vnionis affecta, hyperdulia adoretur, vt supra vidimus, sequitur eandem hyperduliæ adorationem Virgini esse tribuendam, cum hæc saltem ministrando materiam, aut etiam, vt alij volunt, instrumentaliter actiue attigerit vnionem hypostaticam. Consequentia liquet ex præmissis.

32. Confirmatur, & explicatur magis hoc ipsum. Dignitas matris dicit quandam superioritatem respectu filij à se geniti, ergo adoranda est eadem adoratione, qua adoratur filius, vt spectans ad eundem ordinem creatum cum matre, ergo adoratione hyperduliæ. Antecedens constat, tum ex ijs, quæ in humanis contingunt. Tum ex præcepto decalogi dictantis, habendos esse in honore parentes, quod præceptum nouerunt quæcumque barbaræ gentes, ex solo ductu luminis naturalis rationis. Tum demum ex illo Lucæ 2. vbi de Christo Domino, in ordine ad Beatam Virginem, & S. Ioseph dicitur, *Et erat subditus illis*. Prima consequentia videtur omnino per se nota, adeoque etiam, & secunda. Ex hac tamen, quam diximus superioritate, non est, cur aliquis inferat, excellentiorem adorationem.

De Adorat. Sanct. & SS. Virg.

rationem debitam esse Virgini, quam humanitati, vt affectæ hypostatica vnione, etiam præscindente à Persona Verbi, quia ex alijs capitibus, humanitas, simul cum vnione Beatam Virginem, etiam vt Dei Matrem excedit, vt est satis per se notum.

Confirmatur rursus hoc ipsum. Ideo humanitas, simul cum vnione præscindente à persona Verbi adoratur adoratione hyperduliæ, quia dicit immediatum respectum ad Verbi Diuini Personam, sed hunc eundem respectum, proportionem, seruata dicit etiam Mater Dei, ergo Beata Virgo Mater Dei adoranda est adoratione hyperduliæ. Maior liquet ex dictis. Minor probatur, quia relatio maternitatis immediatè terminatur ad Christi suppositum, quod extrinsecè denominatur ab eadem relatione: & idcirco, nisi obstarer Diuini suppositi omnimoda immutabilitas, vere daretur in isto alia relatio intrinsecè illum afficiens, & coreferens ad Beatam Virginem; quod tamen non obstat, quo minus relatio maternitatis immediatè attingat personam Verbi, eam extrinsecè denominando, & consequenter reuerendatur ex parte Virginis intrinsecus omnino respectus ad eandem Verbi Personam: quod etiam contingit in vnione hypostatica, quamuis diuerso modo, eo quia Persona Verbi est intrinsecus terminus humanitatis, vt dicentis vnionem, id tamen non obesse, iam supra, agentes de adoratione humanitatis, vt affectæ vnione ostendimus, quare nihil in præsentem addendum duximus.

33. Probatur secundo conclusio ratione desumpta ex doctrina S. Th. p. p. q. 25. ar. 7. sæpè citato, ad 4. Vnde in hunc modum efformatur ratio; Beatissima Virgo secundum quod est Mater Dei, dicit dignitatem

tem quandam infinitam, sed ratione huius infinite dignitatis promeretur adorationem hyperdulie, ergo Beatissima Virgo Mater Dei adoranda est adoratione hyperdulie. Maior constat, tam autoritate Sancti Thomæ id expresse assereris his verbis. *Beata Virgo ex hoc quod est Mater Dei dicit dignitatem quandam infinitam, ex bono infinito, quod est Deus, & ex hac parte non potest fieri aliquid melius.* Quam etiam ratione, in his verbis contenta, & quæ rursus ex dictis, sic potest explicari; uti vidimus; Beata Virgo attingit fines Deitatis, & ex hac boni infiniti attingentia, redundavit in ipsam dignitas quædam infinita, nam supremum infimi attingit infimum supremi, supremus proinde Deus, qui est in omni genere infinitus, utique redundet in Virginem dignitatem quandam infinitam: sicuti & eam, refundit in humanitatem, quam intrinsece terminat, ut ibidem dicit S. Tho: id enim est attingere infimum supremi, cum ex hac attingentia non habeatur in Virgine infinitas in omni genere, nec physica, sed moralis dumtaxat, loquendo de eo quod præcisè tenet se ex parte Virginis, nam planum est, ex parte termini extrinseci dari infinitatem in omni prorsus genere.

Tum etiam, quia infinitas moralis dignitatis à nemine negatur possibilis in creatura, ut de creata Christi satisfactione omnes, aut fere omnes Theologi fatentur: Vnde fit, quod si est possibilis, utique in ea creatura est admittenda, qua Deus meliorem facere non potest; & consequenter erit adstruenda in Matre Dei, qua Deus aliquid melius facere non potest.

Minor probatur: quia Sanctitas Matris Dei, ratione huius moralis, & infinite dignitatis fit simpliciter diuersi ordinis à Sanctitate omni-

bus alijs puris creaturis communi, nam infinitum morale simpliciter est diuersi ordinis à eo, quod finitum moraliter simpliciter est: adeoque quantumvis aliorum Sanctorum gratia augeretur, ultra gradum physice intensiōis, qui gratiæ Virginis Matris Dei competit, nunquam tamen ad hanc dignitatem simpliciter moraliter infinitam, pertingere posset: ea enim habetur ex immediato respectu ad bonum, infinitum, quod est Deus, modo eo peculiari, qui aut Matris Dei, aut humanitatis Christi, solummodo est proprius, posito autem, quod Sanctitas Matris Dei sit moraliter simpliciter diuersi ordinis, videtur omnino manifestè sequi, exhibendam, illi esse hyperdulie adorationem, quæ Duliam communiter, seu genericè sumptam ad perfectissimam speciem euehit. Tum denique, quia si ex hac infinita dignitate oritur, ut Deus non possit facere aliquid melius Matre Dei, ut optimè intulit Angelicus Doctor; iam Mater Dei adoranda erit perfectissima prorsus adoratione, quæ possit creaturis excellentibus exhiberi, quæ utique est hyperdulia, inter latrariam soli Deo reservatam, & simplicem duliam medians.

Confirmatur, & declaratur; Sanctitas propria ordinis hypostatici mediat inter Sanctitatem per essentiam, seu Diuinam, & Sanctitatem merè supernaturalem, sicut hyperdulia mediat inter latrariam soli Deo debitam, & communem Duliam, Sanctitati merè supernaturali respondentem, sed Sanctitas Matris Dei est Sanctitas ordinis hypostatici, ergo illi exhibenda erit adoratio hyperdulie. Maior quoad primam partem probatur, nam Sanctitas Diuina dicit infinitatem simpliciter in ordine physico, sub qua immediate continetur Sanctitas præcisè digni-

dignitatis, quæ moraliter tantummodo infinitatem importat, & quam non dicit Sanctitas purè supernaturalis, erit igitur medium locum tenens in ordine Sanctitatis. Quoad secundam verò constat ex sæpè dictis. Minor probatione non indiget. Vnde cōsequētia est manifesta.

§. IV.

Soluntur aliqua, quæ militant aduersus hanc rationem.

34. **I**N secundam hanc nostram rationem obijci possunt aliqua, quibus oportet occurrere, ut eius efficacia euidentius innotescat. Primò itaque dicitur, quod S. Tho. loco adducto p. par. quæst. 25. art. 7. ad 4. eodem prorsus modo loquitur de humanitate Christi, & Dei Matre, ac de Visione Beata, ait enim, *Dicendum, quod humanitas Christi, ex hoc quod est coniuncta Deo, & beatitudo creata, ex hoc quod est fructio Dei, & Beata Virgo, ex hoc quod est Mater Dei, habent quandam dignitatem infinitam, ex bono infinito, quod est Deus, & ex hac parte, non potest aliquid fieri melius eis.* Ex quo arguitur, nam iuxta D. Tho. eandem infinitatem ex bono Dei infinito desumunt humanitas Christi, Mater Dei, & visio Beata, & tamen Sancti gaudent visione Beata non exigunt adorari adoratione hyperdulæ, ut omnes fatentur, ergo male nos ex tali infinitate deduximus, Matrem Dei exigere adorationem hyperdulæ.

Respondetur negando maiorem huius obiectionis, ad eius verò probationem, quæ ex verbis S. Thomæ desumitur, respondetur, loquutionem S. Doctoris intelligendam esse per sensum accomodum, hoc est, seruatis naturis rerum, de quibus in ea responsione est sermo, adeoque

non asserit, in ijs tribus reperiit æqualem infinitatem, nam intra ordinem hypostaticum, suprema competit humanitati Christi, & simpliciter loquendo Matri Dei, visioni tamen beatæ, quæ est infra hunc ordinem, ad summum potest infinitas secundum quid competere, adeoque simpliciter inferior ad eam, quæ competit Matri Verbi Diuini. Et ratio huius est, tum quia quamuis in visione beata, essentia Diuina immediatè vnitur cum intellectu beatò, vnitur tamen præcisè in ordine intelligibili, seu intentionali, qui secundum se est ordo diminutus, si comparatur ad ordinem naturalem. At humanitas Christi, ratione cuius, Beata Virgo, ut Mater Dei habet cum isto affinitatem, dicit vnionem in esse naturali, quatenus ex eius purissimis sanguinibus fuit concepta: & rursus quatenus humanitas illa, ut terminata per personam Verbi in esse naturali, in eius visceribus, nouem mensium spatio extitit. Maximè verò quia essentia Diuina vnitur solum immediatè cum aliqua potentia proxima, nempe cum intellectu, qui est accidens: at prædicta humanitas substantialiter vnita est cum Beata Virgine, ministrante materiam substantialem. Vnde optimè dixit S. Tho. prim. par. quæst. 113. art. 5. ad 3. quod *Puer, quamdiu est in materno Vtero, non totaliter est à Matre separatus, sed per quandam colligationem est quodammodo aliquid eius, sicut, & fructus pendens in arbore est aliquid arboris*: constat autem, quod fructus separatus ab arbore, retinet adhuc illud substantiale, quod ab arbore accepit: ita & humanitas Christi, separata à Matre, adhuc retinuit illud substantiale, quod à Matre acceperat, unde inter Christum, & Virginem fuit plusquam vnio in aliquo accidenti, & illud

S. Tho.

S. Tho.

illud substantiale, quod fuit Virginis; nunc in Christo terminatur per Personam Verbi, quod est aliquid amplius vnione, quæ est in visione Beata.

35. Tum etiam, quia separato intellectu à clara Dei visione, nulla remanet relatio necens hominem, qui fuit Beatus cum essentia Diuina: cæterum separato Filio à Virgine, perpetuo perseverat relatio Matris ad Filium, adeoque & ad suppositum Diuinum, quod non aliunde oritur, quia facta separatione, adhuc aliquid de substantia, quæ fuit Matris, remanet in filio, & consequenter colligatio inter matrem, & filium est firmior, ac stabilior, & consequenter perfectior, quam sit præcisè ea, quæ habetur per visionem Beatam.

Adde S. Thom: non dixisse, Beatitudinem supernaturalem dicere, dignitatem quandam infinitam, secundum quod est visio Dei, sed *secundum quod est fruitio*, est autem hoc discrimen, inter visionem, & fruitionem, quod cum fruitio sit actus voluntatis non possidet, sed omninò possidetur ab obiecto, vnde infinitas, quæ est in fruitione Dei, est tanquam in subdita, non verò, vt in superiori, & Dominas at infinitas, quæ est in Matre Dei, est tanquam in dicente superioritatem, respectu filij, & consequenter excellentior illa, quæ est in Dei fruitione. Neque inde arguendum à fortiori, eandem infinitatem ponendam in visione, quæ possidet Deum: nam talis possessio solum spectat ad ordinem physicum, quia tantum possidet summum bonum sub formalissima ratione veri, quæ est propria ratio formalis obiecti intellectus: à verò autem sub ratione veri, non habetur moralis dignitas, quæ à bono sub ratione boni, formaliter ortum ducit.

Virgebis tamen aduersus id, quod primo loco diximus, nam per visionem Beatam non sistitur, præcisè in Deo, vt spectante ad ordinem intentionalem, seu intelligibilem, sed etiam per illam tangitur Deus quoad suum esse reale, & physicum: ita vt si per impossibile Deus non esset physicè præsens intellectui beato, ratione illapsus, & immensitatis: vi vnionis, qua vnitur tanquam obiectum cum intellectu beati media visione, esset in illo realiter, & secundum propriam substantiam. Ita docent N. Salman: tract. de Beatitud: disp. 1. n. 66. Respondetur, concedendo hanc doctrinam, ex qua tamen non sequitur aliquid contra nostram rationem, nam inspicienda est ratio formalis, & primaria vnionis, repertæ in visione beata, & quia hæc pertinet præcisè ad ordinem intentionalem, seu intelligibilem, propterea omnis alia præsentia inde secuta, regulanda est per hanc primariam rationem vnionis, quam ostendimus, esse inferiorem. Et ratio huius videtur manifesta, non enim adest aliud fundamentum huius præsentia, respectu Beati, nisi prædicta vnio cum essentia Diuina, vt gerente munus speciei intelligibilis, vnde per hanc erit regulanda, ac pensanda perfectio talis præsentia.

36. Secundò obijcies aduersus id, quod in nostra ratione dicitur, nempe ordinis hypostatici perfectiones esse simpliciter superiores ad eas, quæ præcisè spectant ad ordinem supernaturalem, huiusmodi sunt gratia Sanctificans, & virtutes eam comitantes: videtur enim, id esse falsum, quod in hunc modum ostendi potest; Si pertinentia ad ordinem hypostaticum essent simpliciter superiora perfectionibus merè supernaturalibus, id maximè contingeret ex eo, quod immedia-

Salman.

tè Deum in seipso attingunt, sed hoc ipsum competit supernaturalibus perfectionibus, ergo istæ non sunt simpliciter inferiores ijs, quæ spectant ad ordinem hypostaticum. Maior videtur certa ex dictis, nam ex hac attingentia redundat in illa quædam infinitas moralis, ut dixit S. Tho: Minor suadet, quia cum essentia supernaturalis perfectionis, ut talis sita sit in eo, quod sit participatio perfectionis Diuinæ, secundum modum proprium, quo est in Deo, utique perfectio, hoc ipso quod supernaturalis, poterit attingere Deum immediatè, ac prout est in se; quod rursus probari posset inductione, nam Charitas, & lumen gloriæ, reuera Deum, hoc modo, attingunt.

Confirmatur, nam gratia Sanctificans videtur perfectissima prorsus creatura, cum sit formalis participatio nobilissimi prædicati, in Deo existentis, nempe naturæ Diuinæ, ergo saltem, respectu gratiæ Sanctificantis non dabitur talis excessus in perfectionibus ordinis hypostatici.

Respondetur, maiorem adductæ obiectionis esse veram, non de quacumque immediata attingentia, sed de ea, quæ omninò propria est perfectionum pertinentium ad ordinem hypostaticum. Ut verò percipiatur, in quo consistat peculiaris hic modus attingendi Deum in seipso; Sciendum quod gratia, & reliquæ perfectiones supernaturales non attingunt Deum, nisi mediantibus actibus nostris, ad quos concurrunt, & quia actus nostri sunt omninò finiti, & limitati, idcirco tales perfectiones, in modo attingendi, expriment omninò esse quid finitum, & limitatum. Ceterum, perfectiones ordinis hypostatici non sic; nam unio hypostatica, quamuis physicè sit finita, tangit immediatè personam Diuinam, ut infinitam.

simpliciter, quatenus hæc persona substantialiter, idest per modum, termini substantialis, terminat unionem, trahitque, ea mediante, humanitatem ad subsistendum per eandem subsistentiam, per quam, subsistit relatiuè natura Diuina, atque adeo de illo homine absolute, & simpliciter prædicatur, quod sit Deus, æternus, infinitus, & similia. Et ratio huius videtur esse, quia Persona Verbi, dum in esse naturali humanitati Christi communicatur, facit illam subsistere, per modum puri termini, de conceptu autem puri termini est, ut nullo modo finiatur, ac limitetur ab eo finito terminabili, cui adheret; atque adeo in tractatu de Incarnatione, ostendimus, subsistentiam Verbi non habere, nec rationem formæ metaphysicæ, respectu humanitatis, est enim proprium formæ metaphysicæ componere cum eo, quod constituit seu terminat, adeoque à constituto, seu terminato limitari. Quæ non, contingunt in visione beata; tum, quia essentia Diuina non explicat infinitatem suam in intellectu Beato, cui præcisè quoad esse intelligibile vnitur. Tum quia oportet, quod se attemperet esse ipsius potentia proxima, quæ cum sit accidens, habet dumtaxat esse secundum quid, atque adeo, & capacitatem. Tum demum quia in beatis, modo minus, modo magis vnitur, iuxta videlicet quantitatem luminis, ubi autem est magis, & minus, ibi splendet formaliter modus unionis finitus. Secus respectu humanitatis, cui vnitur maximo modo, quo potest, ita ut, si cum alia humanitate vniretur, nec magis, nec minus posset vniri. Et hinc fortè etiam oritur, non dari dispositionem præuiam ad unionem, cum persona Verbi, secus ad unionem cum essentia Diuina in ratione speciei

ciei : non enim communicatio, quæ fit in Incarnatione, habet mensuram aliquam creatam . Vnde dicitur Io:

S. Ioan. 3. *Non enim ad mensuram dat Deus Spiritum Filio .* Quem locum exponens S. Tho: 3. part. quæst. 7. art.

STho.

11. ad 1. sic ait ; *Alio modo potest referri ad donum , quod datum est humane nature , ut uniatur Divina Persona , quod etiam est donum infinitum . Vnde glossa dicit ibidem . Sicut Pater plenum , & perfectum genuit Verbum , sic , & plenum , & perfectum est unitum humane nature .* Ex quibus omnibus aperte constat , idem dicendum de Maternitate Dei, quæ ad eundem hypostaticum ordinem simpliciter spectat , quamvis non ita immediatè .

37. At vrgebis attingentia, qua Maternitas Virginis attingit Personam Verbi , ponitur ad positionem actus conceptionis , atqui in hoc actu , non minus formaliter apparet limitatio, quam in actibus ad quos perfectiones purè supernaturales concurrunt , ergo saltem quoad Maternitatem , non dabitur modus attingendi infinitus , quem hactenus explicuimus .

Respondetur quod si sensus maioris huius obiectionis sit, poni non posse relationem Maternitatis , non posita conceptione filij , tanquam ratione fundandi conceditur : si verò fuerit eius sensus , quod sic poni debeat ad positionem conceptionis vt quoad modum finitatis conveniant , negatur , non enim semper finitas , & limitatio rationis fundandi , refunditur in relationem . Et hoc , tum quia ad relationem non datur per se motus , adeoque huius finitas non per se relucet in relatione , adeoque nec semper . Tum quia resultantis relationis non est causa adæquata ratio fundandi , tenens se ex parte fundamenti , sed etiam concurrat

terminus: iuxta illud, posito fundamento , & termino resultat relatio , & quia terminus explicat formaliter infinitatem , vt ostendimus, ideo & hoc ipsum splendere debet in relatione . Tum demum quia relatio formalissimè sumpta , tota est propter terminum, vnde eius finitas, vel infinitas pēlanda est potissimè ex termino, qui formaliter exprimit infinitatem, vnde & hanc refundit in relationem . Ex quibus habes proprium distinctivum perfectionum purè supernaturalium , & hypostatici ordinis , quod fortè non vbique offendes . Et per hæc constat ad confirmationem, de qua etiam infra .

38. Ex hactenus dictis habetur quod in prima huius dubij parte, proposuimus , nempe Beatissimam Virginem , à mundi initio semper fuisse adoratam . Eam enim adoraverunt Angeli , in primo creationis eorum instante , & rursus in secundo , in quo propriè fuerunt viatores , nam ipsis fuit reuelata . Deinde hoc ipsum præstitit Adam in statu Innocentiæ , propter eandem revelationem; Alij etiam Patriarchæ, & Prophetæ , quibus in statu naturæ lapsæ , simul cum Incarnationis mysterio , eam præcognoverunt . Postea quam autem concepta , & nata fuit, eam pariter, & Angeli adoraverunt : imo, & animæ omnes Sanctorum in Limbo existentes , quibus ad earum solamen credibile est fuisse reuelatam . Sequenti demum tempore , id ipsum præstiterunt homines viatores, qui eam , vt Dei Matrem nouerunt, siue ante , siue post Christi Ascensionem in Cælum : quod constat , tam ex antiquissima prorsus traditione , quam ex templis in eius adhuc viuentis honorem erectis, quam etiam ex fæstis in eiusdem cultum institutis , in quo non immoramur , cum Ecclesiasticæ historiæ id persèpe testentur, ac irre-

fraga-

fragabilibus argumentis ostendant. Videatur P. Suar. tomo 2. in 3. par. cum de Virginis adoratione disputat, quem etiam infra adducemus.

§. V.

*Referuntur oppositi modi dicendi,
& solvuntur eorum argu-
menta.*

39. **I**N primam assertionem non videtur militare contraria, aliqua sententia, suppositis ijs, quæ diximus circa reuelationem mysterij Incarnationis, si quæ enim aduersus hanc reuelationem obijci possunt, ea spectant ad tractatum de Incarnatione, cum quæritur, an Adamo non peccante, Verbum Diuinum, Incarnatum fuisset, de quo nihil modo. Quantum verò ad secundam assertionem, sunt contra illam, primò duo errores extremè oppositi. Horum primus est hæreticorum dicentium, Beatam Virginem non esse adoratione aliqua dignam, sed hunc errorem, iam supra confutauimus, cum ostendimus, omninò licitū esse, Sæctos adorare, est enim, loquendo de adoratione in cōmuni, eadem ratio de adoratione Virginis, ac aliorū Sanctorum, quapropter nihil quoad hoc se offert dicendum: Secundus error huic ex toto aduersus fuit Collyridianorum, qui Beatissimam Virginem adorabant, vt Deum, ei-que Sacrificia offerebant. Referitur hic error à Sancto Io: Damasc. lib. de hæresib. & à S. Epiphani. hæresi 78. Potest autem sequenti argumento probari.

Videtur quod Ecclesia eandem, supremam latriæ adorationem, quam tribuit Christo, tribuat & eius Genitrici, ergo adoranda erit suprema adoratione latriæ. Antecedens, quod tantummodo probationem desiderat, suadetur, tum quia Beatissimam Virginem appellat, propriè loquendo, Matrem Dei, De Adorat. Sanctor. & SS. Virg.

spem nostram, Matrem Diuinæ Gratiæ, ac similibus titulis eam honorat, quod etiam præstant non pauci Sanctorum Patrum: cum autem author gratiæ, & salutis, ac Deus adoretur adoratione latriæ, hoc ipsum videtur dicendum de Matre Dei. Maximè quia Mater est nomen dicens authoritatem, respectu filij geniti, adeoque, & dignitatem, seu excellentiam. Vnde S. Tho: in 1. dist. 15. quæst. 2. artic. vnico ex hoc quod Pater in Diuinis generet filium, asserit habere authoritatem supra eundem filium; idemque docet de Patre, & Filio, quatenus sunt vnum principium, Spirandi Spiritum Sanctum, cum ergo Virgini attribuitur hoc, quod est, esse Matrem Filij Dei, utique non videtur ei deneganda ea adoratio, quæ tribuitur Christo, quæ genuit, & supra quæ habet matris auctoritatē, iuxta illud Lucæ 2. vbi asseritur de Christo, *Et erat subditus illis.*

S. Lucas

Responderetur negando antecedens, ad cuius primam probationem desumptam ex titulo Matris Dei, dicendum, eam, absolutè loquendo, sic optimè appellari, quia vt docet S. Tho: 3. par. quæst. 35. art. 4. hoc ipso quod Beata Virgo conceperit humanitatem, quæ eo ipso quod fuit concepta, assumpta est ad subsistendum subsistentia Diuina, in vnitatem Personæ Verbi, ita vt conceptio non præcesserit tempore hanc assumptionem, utique omninò absolutè est dicenda, Dei Mater. Inde tamen non inferitur, adorandam esse adoratione latriæ, quia vt optime docuit idem S. Doctor, loco nunc cit: ad 2. Beata Virgo dicitur Mater Dei, non quia sit mater Diuinitatis, sed quia personæ habentis Diuinitatem, & humanitatem, est mater secundum humanitatem. Ex quo apertè constat ad id, quod assertur de auctoritate matris in filium, nam eiusmodi au-

Adoritas sol um est respectu humanæ naturæ, secundum quam est mater, nec est simile quod affertur de adoritate Patris Aeterni in filiū suū; quia ibi est communicatio naturæ Diuinæ, & productio personæ Verbi. Quod verò affertur ex Euangelio, in primis nimium probat, quia hoc ipsum dicitur de Christo, respectu Sancti Ioseph, qui ad eius generationem nullum præstitit concursus. Deinde dicendum, eam subiectionem conuenire Christo, ratione humanitatis, secundum quam fuit genitus à Virgine.

40. Ad probationem verò, quæ affertur ex alijs titulis, qui recensentur, dicendū vel eos attribui Virgini ratione concursus, quem habuit in humanitatem, quæ ubi facta est subsistens, adeoque homo habet omnia, quæ in illis continentur. Vel quia cum Beatissima Virgo sit supremum infimi, attingit infimum supremi: vnde sicut corpus cæleste quia supremum inter infima, nempe corpora, quamuis inanimatum, aliquid vitæ participat, cum producat animalia imperfecta, ex participatione intelligentiæ motricis: sic & Virgo honoratur ijs titulis, propter affinitatem, quam cum Deo diximus habere, quæ tamen non, est sufficiens ad terminandam latræ adorationem, cum ea omnia habeat infimo modo, idest ratione creatæ simpliciter excellentiæ.

P. Suar

Nisi velis dicere cum P. Suar. tomo 2. in 3. par. disp. 22. cit: sec: 3. in principio, in aliquibus ex prædictis titulis non verba, sed potius verborum sensum esse attendendum, dicitur enim spes nostra, non quia, sit obiectum spei Theologalis, sed quia cum sciamus, plurimum eam intercessione sua apud Deum valere, maximam in ea fiduciam habemus, idemque, proportionem seruata, dicendum de alijs. Quod tanto

securius fieri potest, quantò inter Catholicos, imò & ferè apud omnes, nullum sit errandi periculum, est enim satis manifestum, eam esse puram omninò creaturam.

41. Secundus dicendi modus, oppositus eidem secundæ, imò & tertiæ assertioni, est P. Suar. qui loco nunc adducto, distinguit plures hyperdulas, ita vt aliquam tribuat viris eximie Sanctis, vt S. Ioanni Baptista, & Apostolis: aliquam, verò aliam excellentiorem Beatæ Virgini, secundum quod habet gratiam alijs excellentiorem. Demum eidem Beatæ Virgini ratione dignitatis Matris Dei, dicit, exhibendam esse aliam adorationem dulia, & hyperdulia specie superiorem, vnde videtur, materiam hanc satis implicare, multiplicando actus, & virtutes absque sufficienti admodum fundamento, vnde etiam, & satis dubitanter loquitur, vt videre est in fine illius 3. sect. Verum quicquid sit de hoc, argumentum quo sibi persuadet Beatam Virginem ob dignitatem Matris Dei adorandam adoratione diuersæ speciei ab hyperdulia, in quo nobis contradicit, quantum ad tertiam assertionem, tale est. Dignitas Matris Dei est ordine, & specie diuersa à dignitate, & excellentia gratiæ sanctificantis, ergo adoranda est adoratione speciei diuersa ab adoratione hyperduliæ. Antecedens constat, quia est ordinis hypostatici, qui est speciei diuersus, ac superior respectu etiam excellentissimæ gratiæ Sanctificantis, quæ præcisè pertinet ad ordinem supernaturalem. Consequentia liquet, quia actus debent specie distingui per obiecta formalia. Cui argumento tantum fudit citatus author, vt in fine illius sectionis, aliam hyperduliæ virtutem, superiorem ad communem qua putat adorari excellentissimos Sanctos, putauerit

uerit esse ponendam, qua sola Beatissima Virgo ut est Mater Dei adoraretur. De quo dubio ultimo huius disputationis dicitur.

Sed dices (inquit citatus Suar:) ergo adoratio S. Petri, propter dignitatem Apostolicam, vel Sancti Ioannis, propter dignitatem Præcursoris erit etiam diuersæ speciei ab adoratione, propter Sanctitatem. Respondet negando consequentiam, & assignat duplicem disparitatem. Prima est, quia tales dignitates præcisè sumptæ, non sunt sufficiens ratio Religiosi cultus, de quo nunc loquimur, sed sunt ministeria quædam, quæ coniuncta cum gratia conferre possunt ad maiorem honorem, seu venerationem. Secunda est, quia prædicta ministeria immediatè ordinantur ad gratiam sanctificantem, unde & in eodem ordine constituuntur, & propterea tota illa adoratio ad duliam pertinet. dignitas autem Matris Dei in utroque excellit. Sic ille.

42. Respondetur primò quidem directè, soluendo argumentum, deindè ostendendo, disparitates adductas nullas esse, adeoque objectionem interpositam reuera convincere efficaciter intentum. Ad argumentum ergo concesso antecedenti, iuxta tamen ea, quæ diximus & fusius dubio sequenti dicentur, negamus consequentiam: hyperdulia enim hoc ipso, quod specie diuersa à dulia communiter dicta, ut iam diximus dub: præced: est omninò proportionata excellentiæ, quæ à perfectione ordinis hypostatici habetur, nam quæcumque excellentia, hoc ipso, quod purè creata, continetur intra rationem formalem obiecti hyperdulix, ut de humanitate Christi vnione hypostatica affecta, & præscindente à Persona Verbi disput. præcedenti ostensum est, quod clarè docuit Angelicus Præ-
De Adorat. Sanctior. & pecul. SS. V.

ceptor 3. par. quæst. 25. art. 5. loquens de Beata Virgine, & quidem à fortiori id de ipsa, quam de humanitate Christi modo dicto sumpta, asserendum, cum inferiori modo ad ordinem, hypostaticum pertineat.

Nunc quoad secundum, videtur omninò, quod prima disparitas corruat, cum enim dicitur, tales dignitates non postulare peculiarem aliquem Religiosum cultum, vel loquitur de ijs dignitatibus, ut præscindentibus omninò à gratia Sanctificante, & hoc modo, nec dignitas matris Religiosum aliquem cultum promeretur, ut ostendemus dubio sequenti: vel loquitur de ijs dignitatibus, sumptis simul cum gratia sanctificante, & tunc omninò promerentur cultum Religiosum, & excellentiorem, ac peculiarem, cum sit excellentius obiectum gratia sanctificans, & dignitas Apostolatus, seu Præcursoris, quam gratia sanctificans absque tali dignitate, uti in pluribus alijs Sanctis inuenitur. Quod verò sint ministeria quædam, non obstat: Nam etiam Virgo non fuit mater: nisi ministrando materiam conceptioni, ut docuit S. Doctor. 3. par. quæst. 32. Et rursus quod Christum educauerit, lacte nutrierit, gestauerit, nonne hæc omnia sunt ministeria quædam? & tamen propter illa conceditur à P. Suar: Virgini adoratio excellentior hyperdulia, cur igitur non idem, propter dignitatem Apostoli, seu Præcursoris? Deinde quis neget, dignitatem Vicarij Christi, soli Petro concessam esse excellentissimam? ergo nè propter illam coniunctam cum gratia sanctificante erit constituenda peculiaris adoratio?

43. Secunda etiam non satisfacit, quia nunc non est sermo de ijs dignitatibus, ut præcisè à gratia sanctificante, quo modo ad hanc

ordinantur, ut enim videbimus, nec maternitas præcisa à gratia Sanctificat, adeoque non meretur propriè Religiosum cultum ratione sui; sed loquimur de toto coniuncto coalescente ex gratia sanctificante, & illa dignitate, quod utique non ordinatur ad gratiam, & tamen est quid excellentius, quam sola gratia. Deinde etiam loquendo de ijs dignitatibus, cum præcisione sumptis non inde inferitur, non promereri Religiosum cultum, distinctum à gratia, ex hoc quod ad illam ordinantur; nam etiam maternitas ordinatur ad excellentissimam Virginis gratiam, saltem acceptam in esse morali, quia in hac ratione omnino excedit maternitatem, ut dicetur, non igitur quoad hoc maternitas excellit, quamvis quoad alia id non eamus inficias; quare sicut propter hoc maternitas non continetur præcisè intra purum gratiæ ordinem, ita nec prædictæ dignitates.

D V B I V M III.

*Virum Beatissima Virgo ratione
Maternitatis ut præscinden-
tis à gratia sanctificante sit
adorabilis adoratione
hyperdulia?*

Mouemus hoc dubium in gratiam doctissimi Ioannis Martinez de Ripalda ex Societate Iesu qui libro 4. de ente supernaturali disp. 79. per plures sectiones conatur ostendere, probabile saltem esse solam maternitatem Dei hominis, qua gaudet Beatissima Virgo, etiam præscindentem ab eius gratia habituali, esse formam sanctificantem, ac dignificantem.

eius opera virtuosas, in ordine ad promerendam æternam beatitudinem: si enim hoc concedatur, apertè omnino sequitur, Beatissimam Virginem, ratione solius maternitatis, modo dicto, præscindentis à gratia habituali adorabilem esse adoratione hyperdulia: eiusmodi enim adoratio debetur sanctitati spectanti ad ordinem hypostaticum, ad quem pertinet maternitas ratione sui, & cum præcisione sumpta. Et nota, sermonem esse de maternitate, ut præscidente à gratia habituali sanctificante, non vero ut carente eadem gratia habituali; supposita enim eleuatione ad ordinem supernaturalem, attenta Dei potentia ordinaria, non datur status medius, unde si gratia careret, utique hæc carentia esset priuatio propriè dicta, adeoque peccatum habituale, quod in prædicta priuatione situm est, ut alibi ostendimus. Recolendum est etiam quod supra, agentes de adoratione humanitatis Christi, & vnionis hypostaticæ dicebamus, nempe supernaturalis, ac hypostatici ordinis perfectiones sumi posse dupliciter, vel ut pertinentes dumtaxat ad ordinem physicum; vel ut dicentes moralem rectitudinem, à qua persona, eiusque voluntas dirigitur in finem vltimum, & quæ dicit ex natura sua repugnatiam cum peccato lethali, auerente ab eodem vltimo fine. Hoc posito.

S. I.

Ponitur prima assertio, & auctoritate Scripturæ probatur.

44. **D**icendum est primò, maternitatem Beatissimæ Virginis, ut prescindentem à gratia sanctificante habituali, non esse formam sanctificantem Virginem, adeoque nec dignificantem eius opera virtuosam in ordine ad promerendam vitam æternam. Hæc assertio, ut fatetur citatus Ripalda sect. 14. n. 108. est multorum Recetiorum, qui hanc nouam controuersiam in terminis attigerunt. Probatur ergo primò auctoritate Scripturæ, nam Matth. 12. Cum Christus, concionem habens ad turbas, quæreretur à Matre, & Fratribus eius; nuntiati adesse Matrem, & fratres eius, in hæc verba respondit. *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, ipse meus frater, & soror, & mater est.* Quibus in verbis aperte denotatur, æstimandam quidem Matris Christi dignitatem, ubi coniuncta fuerit cum adimplentione voluntatis Diuinæ, hoc est cum gratia, & charitate: secus si ab istis fuerit, seu præcisa, seu separata: & in hunc prorsus sensum exponuntur adducta verba à S. Ioanne Chris. hom: 45. in prædictum cap: S. Mat: ait enim, sic Christum respondisse, *Vt significanter exprimeret, nullam etiam esse Matrem, quoniam peperit, futuram utilitatem, nisi ut decet, vitam peragat.* Et post alia, iterum subdit: *Præterea illud etiam probat, nec matrem, nec fratres suos, nec quoscunque alios, sua fretos necessitudine, virtutem negligere oportere,*

Nam si nullam mater, etiam in quantum mater utilitatem consequitur, nisi virtutem colat, multò minus alij necessitudine saluabuntur. Hoc eodem, ferè modo, post pauca exponit aureus Doctor illud Lucæ 11. *Quin imò beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud, quæ sunt verba eiusdem Christi respondentis ad mulierem, quæ clamauit. Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti.*

45. Tripliciter huic auctoritati occurrit P. Ripalda sect. 14. citata num. 105. & sequent: Primò dicit, per hæc Christi verba, solum denotari maiorem excellentiam sanctitatis gratiæ, comparatæ ad maternitatem, cum præcissione sumptam. Ex quo tamen non sequitur, maternitatem ex proprijs meritis non sanctificare. Vnde ly *Quin imò, non sumendum est aduersatiuè, sed comparatiuè.* Secundò dicit, maternitatem duplicem claudere sanctitatem, vnā, qua sanctificat animam, aliam, qua sanctificat corpus, quare per eam responsionem, solum denotare, matrem suam potissimè laudandam, non propter effectus, quos habebat in corpore, sed per sanctitatis effectus, quos maternitas, etiam præcisa à gratia sanctificante, conferebat animæ, quæ sanctitas similis est illi, quam consequuntur omnes iusti Dei verbum, seu legem adimplentes. Tertiò dicit, Beatam Virginem concipientem, & gestantem Christum, duo exhibuisse ministeriorum genera, aliqua enim erant merè naturalia, uti est, exempli causa, ipsa gestatio in vtero: aliud verò situm erat in custodia legis Diuinæ, & primum confert cum hoc posteriori, & quia illud primum, utpotè merè naturale, erat expers omnis meriti, & laudis, ideo postponit huic posteriori, quod etiam matris erat proprium. Hactenus ille. Cate-

S. Mat: 12

S. Ioann: Chrisost:

Ceterum hæ omnes responsiones omninò insufficientes apparent, & quidem duæ priores apertè contradicunt expositioni S. Io: Chrysostomi: cum enim ipse dicat, maternitatem Virginis, ut præcisam à legis Diuinæ custodia nullam allaturam fore Virgini spirituales utilitates, adeoque & sanctitatem, utique huic è regione opponitur, asserere per illam, ut sic præcisam haberi aliquam animæ, aut corporis sanctitatem, quæ sit minor in comparatione ad sanctitatem gratiæ habitualis. Tertia expositio præterquam quod apparet omninò voluntaria, nec ullo nititur fundamento; adhuc tamen impugnari potest, ex eo quod Christi responsio debebat congruere verbis eius mulieris: euidentis est autem, mulierem illam non laudasse Virginem, ex mera gestatione naturali, cum enim vocauit beatum vterum, utique loquebatur de aliqua eius supernaturali perfectione, à qua beatus, seu sanctus denominabatur videtur igitur omninò contrarium textui, voluisse Christum gestationem merè naturalem omnis meriti expertem, cum custodia legis Diuinæ conferre. Et sanè mulier illa non erat adeo rerum supernaturalium ignara, imò nemo audientium tanta ignorantia laborabat, ut nesciret actionem naturalem omnis meriti expertem, postponendam actioni custodiæ legis Diuinæ, unde censendum nullatenus est, voluisse aliquo modo, eam actionem naturalem sic laudare, ut oportuerit à Christo instrui, anteposendam esse custodiæ legis Diuinæ, unde actioni merè naturali, quis enim hoc ignorat?

Quibus omnibus addimus, hunc dicendi modum videri, apertè contrarium doctrinæ S. Augustini. Nam in libro de Virg. capit. 3. in hunc modum loquitur; *Materna propinquitatis nihil Mariæ profuisset, nisi*

feliciter Christum corde, quam carne gestasset. Quæ verba, quia directè feriunt opinionem huius authoris, suspicamur ex composito ab ipso non fuisse relata, nam aliqua alia verba ex eodem capite adduxit in eadem sectione. Rursus idem Sanctissimus Doctor tract. 10. in Ioann. post initium, incidenter exponens illud Lucæ 11. Beatus venter, qui te portauit &c. Hæc ait. *Hoc in ea magnificauit Dominus, quia fecit voluntatem Patris, non quia caro genuit carnem.* Et iterum post pauca. *Et mater mea, quam appellatis felicem, inde felix, quia verbum Dei custodit, non quia in illa Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, sed quia custodit Verbum Dei, per quod facta est, & quod in illa caro factum est.* Quo certè nihil clarius dici potest aduersus opinionem Ripaldæ.

P. Suar.

46. Quartò demum loco adducit P. Suar: qui tom. 2. in 3. par: disput: 1. sect. 2. §. *Vt respondeamus* Verba Christi Domini ex Lucæ, 11. intelligi posse de coniunctione materna Beatissimæ Virginis cum Christo, ut homine, præscindendo ab eius Deitate, de qua mulier illa nihil cogitabat, cum matris vbera, eiusque ventrem laudabat, unde hanc solum coniunctionem maternam Christus postposuit sanctitati gratiæ: non verò eam coniunctionem, quam habuit Virgo cum Christo, ut complectente humanam naturam, & personalitatem increatam: de qua maternitate præsens dubium procedit.

Verum hæc expositio æque displicet, ac præcedentes, nam gratis omninò asseritur, mulierem illam, nihil cogitasse de Christi Diuinitate, imò oppositum, satis efficaciter ostendi potest, tum quia, ut vidimus à Sanctis Chrysostomo & Augustino supponitur omninò, mulierem illam loquutam fuisse de coniun-

Bedæ coniunctione materna Virginis cum Christo Filio Dei, ut ex eorum verbis clarè apparet. Quibus addimus Venerabilem Bedam, qui lib: 4. in Lucam cap: 49. docet, hanc mulierem cognovisse mysterium Incarnationis Verbi Divini, illudque clamoribus illis magna fiducia fuisse confessam, ait enim. Magnæ deuotionis, & fidei hæc mulier ostenditur, quæ Scribis, & Phariseis Dominum tentantibus, simul & blasphemantibus, tanta eius Incarnationem præ omnibus sinceritate cognoscit, tanta fiducia confitetur &c. idemque habetur ex alijs Patribus. *Glossæ* Secundò idipsum habet Glossa interlinealis, cum ait, Magna fiducia inter blasphemos confiteri Dei Filium. Tertiò idem non obscure colligitur ex eo, quod asserat Nicolaus de Lyra in hunc locum, notat enim, hanc mulierem fuisse famulam S. Marthæ sororis Lazari, cum ait, ista à Sanctis Doctoribus dicitur, fuisse Sancta Marcella famula Beatæ Marthæ sororis Lazari, non igitur ignorabat, imò opime calluisse, credendum est, Christum esse Filium Dei, cum id omninò didicisse censendum ex Domina sua, quæ Christum omninò, ut Dei filium fuerat confessa, ut patet ex Ioann: 11. Tu es Christus Dei filius, qui in hunc mundum venisti. Et sanè quis non statim videat, mulierem illam non aliunde extimulatam fuisse ad exclamandum magnis vocibus, & commendandum, ut beata, & vterum, & vbera Virginis, nisi ex actuali cognitione de eius Diuinitate? Res, meo videri, adeo clara est, ut maiori non indigeat expensione. Omittimus, alias Sæctorum Patrum adducere autoritates, tum quia adductæ, utpotè satis expresse sufficiunt. Tum, ut morem geramus P. Ripaldæ, qui in adducendis au-

thoritatibus pro sua opinione fuffimus est, æquè ac parcissimus in, afferendis illis, quæ eius assertioni sunt contrariæ.

§. I I.

Ratio conclusionis, & impugnatio primæ responsionis.

47. **P** Robatur nunc assertio nostra ratione, quæ in hunc modum potest efformari. Forma, quæ ex proprijs meritis sanctificat, dicit saltem de potentia ordinaria, seu ex natura sua repugnantiam, cum peccato læthali, sed eiusmodi repugnantiam non dicit maternitas Virginis, cum præcisione sumpta, ergo Maternitas Virginis, cum præcisione sumpta, non est forma sanctificans. Maior quoad præsens supponitur ex materia de gratia, vnde in eius probatione non immoramur, solum adducimus, quod dixit P. Suar. lib. 7. de gratia cap: 12. vbi cum num. 3. pro conclusione statuisset gratiam, & peccatum, esse duas formas incòpossibiles, vbi num. 8. probat suam assertionem, ex Concilio Trid: in hunc modum loquitur *Sine dubio Concilium Tridentinum attentè consideratum, ita huic fauet sententia, ut iam sine magna temeritate negari non posse videatur.* Diximus autem in maiori, saltem eam repugnantiam esse secundum potentiam ordinariam, quia, reuera, iuxta satis communem Thomistarum sententiam, credimus, dari repugnantiam metaphysicam etiam per absolutam Dei potentiam insuperabilem, vnde à fortiori possumus, naturalem repugnantiam, inter formam sanctificantem & læthalem culpam, supponere, qualis reperitur inter calorem, & frigus.

P. Suar.

Eam

Eam etiam pluribus in locis docet Angelicus Præceptor, vt videre est apud Suar. capite citato.

Minor cuius probatio omninò spectat ad præsens institutum suadet breuiter aduertendo, Maternitatem Virginis duo importare, nempe rationem fundandi proximam, quæ utique est miraculosa Conceptio Christi, siuè ad hanc actiue immediatè concurrerit, siuè solum passiuè, quod nihil quoad præsens refert. Deindè est ipsamet formalis relatio maternitatis, quæ ex ea ratione fundandi resultat, vt contingit in alijs relationibus. Porro vtraque hæc ratio nedum est supernaturalis, verum etiam ordinis hypostatici, ratione termini, quem ambæ rationes attingunt; de quo dubio præcedenti dictum satis est. Hoc posito probatur minor nostræ rationis.

48. Et incipiendo à ratione fundandi, quæ est miraculosa conceptio, hæc nihil aliud dicit, nisi actua-lem concursum ad miraculosum effectum ordinis hypostatici, situm in eo, quod Virgo manens Virgo, ac sine viri coefficientia, concipiat, & pariat, & ad summum iuxta aliquorum fortè non improbabilem sententiam, instrumentaliter attingat modum substantialem creatum hypostaticæ vnionis, quæ humanitatem cum Persona increata Verbi coniungit. Non apparet autem, quomodo hæc virtus factiua huius miraculi ordinis hypostatici dicat ex natura sua connexionem cum remotione omnis culpæ læthalis; nam sequitur conditionem gratiæ gratis datæ, cuius est solum quoad decentiam, & congruitatem exigere immunitatem à culpa mortali, vt est ferè communis Theologorum sententia, & manifestè apparet in gratia prophetiæ, quæ de facto reperta fuit in Caïpha, qui absque miracu-

lo prophetauit, nesciens, quid diceret. Et ratio hoc ipsum conuincit, gratia enim gratis data, est ad vtilitatem aliorum, non verò eius, qui illam habet, vnde ex sui natura non postulat subiectum à peccato mortali alienum. Quæ omnia confirmantur autoritate Angelici Præceptoris 1. 2. quæst. 111. art. 1. dicentis in corpore, quod gratia gratis data, non datur ad hoc, vt homo per ipsam iustificetur, sed potius, vt ad iustificationem alterius coopere-
tur, & rursus ad 3. in hunc modum loquitur. *Gratia gratum faciens, addit aliquid supra rationem gratia gratis data, quod etiam ad rationem gratia pertinet, quia scilicet hominem gratum facit Deo; & ideo gratia gratis data, quæ hoc non facit, sicut in pluribus alijs contingit, & sic opponuntur due partes diuisionis, sicut gratum faciens, & non gratum faciens.* Repe-
tit hoc ipsum 1. ad Rom. lect. 3. in principio, & iterum 2. 2. quæst. 178. art. 2. Vbi expressè docet à peccatoribus fieri posse vera miracula ad prædicatæ veritatis confirmationem, cum ait. *Vera miracula non possunt fieri, nisi virtute Diuina, operatur enim ea Deus ad hominum vtilitatem, & hoc dupliciter, vno quidem modo ad prædicatæ veritatis confirmationem. Alio modo ad demonstrationem Sanctitatis alicuius, quam Deus hominibus vult proponere in exemplum virtutis. Primo autem modo miracula possunt fieri per quemcumque, qui veram fidem prædicat, & nomen Christi inuocat, quod etiam interdum per malos fit, & secundum hunc modum, etiam mali possunt miracula facere. Vnde super illud Matth. 7. Nonne in nomine tuo prophetauimus, &c. dicit Hieronymus. Prophetare, vel virtutes facere, & Damonia eijcere, interdum non est eius meriti, qui operatur, sed innocatio nominis Christi hoc agit, vt homines Deum honorent, ad cuius innocatio-
tionem*

S. Thom.

S. Thom.

tionem sunt tanta miracula. Ex quo aperte constat, quod cum Deus non faciat miraculum, cum per malum operatur miraculum, utique gratia gratis data non dicitur ex sui natura repugnantiam cum peccato, alias esset miraculum, gratiam gratis datam homini malo conferre. Vide si placet N. Salman. in Arb. Gener. Vir. num. 164.

Salman.

49. Hinc rursus habetur, quod dum concursus Virginis ad miraculosam conceptionem Christi sit gratia gratis data ordinis hypostatici, nec ordinetur ad demonstrationem Sanctitatis Virginis, sed ad humani generis, per Christum redimendi, utilitatem; utique ex sui natura non dicitur repugnantiam cum peccato mortali, sed solummodo quoad decentiam, & congruentiam, uti apparet etiam in Fide, & Spe Virtutibus, Theologalibus. Quoad miraculosum igitur conceptionis concursus, qui est ratio fundandi, iam apparet, quomodo ex sui natura non sit peccati lethalis expulsiuus: unde probatum hoc ipsum relinquitur de relatione, ad quam nullo modo pertinet sanctificare, ex hoc quod omnem sui perfectionem habeat à ratione fundandi, quæ si fuerit gratia gratis data, hoc ipsum, & eidem relationi competit.

Confirmatur magis hoc ipsum, si Maternitas Virginis esset forma sanctificans, nedum deberet ex natura sua, dicere repugnantiam cum peccato mortali, verum etiam cum pura carentia sanctitatis, sed hanc repugnantiam ex sui natura non dicit, ergo Maternitas Virginis non est forma sanctificans. Maior quoad primam partem constat ex dictis. Quoad secundam liquet, nam per sui positionem naturam puram, adeoque pure carentem gratia, sanctam redderet. Minor suaderetur quia, ut asserit author quem impugnamus,

De Adorat. Sanctior. & pecul. SS. V.

eiusmodi sanctitas maternitatis, & animam, & corpus Virginis sanctificat; & ut supponimus aliquid creatum est; unde fit, ut ea posita in Virgine, superflueret quæcumque alia gratia sanctificans habitualis, & creata, nam omnes huius effectus haberentur per maternitatem, & modo excellentiori, cum eiusmodi maternitas sit ordinis hypostatici, superioris ad merè supernaturalem, ad quem gratia pertinet: hoc autem nemo, ut credimus, dicit. Igitur non dicit maternitas, ex natura sua repugnantiam cum pura natura, & cum nuda carentia sanctitatis, & consequenter sanctitas non est.

50. Vim huius rationis, ut eluderet citatus author sec. 1. nu. 3. supponit gratiam sanctificantem, solum morali modo repugnare peccato, unde fit, ut licet maternitas hanc eandem repugnantiam dicat, seu cum peccato, seu cum pura natura, non inde sequitur, maternitatem non esse formam sanctificantem. Hoc autem suppositum latè probat eodem tomo 2. disp. ultima ubi sec. 14. num. 187. in fine ait se mirari

Reipald.

P. Suar. loco à nobis adducto, asserere, hunc dicendi modum non posse defendi, sine nota magnæ temeritatis, post Concilium Tridentinum, conaturque dictum P. Suarez mitius exponere. Verum quicquid sit de censura P. Suarez. saltem aliunde, rationibus satis efficacibus ostendi optimè posset naturalis repugnantia, inter gratiam sanctificantem, & lethalem culpam: & maximè iuxta nostram sententiam, qua tenemus habituale, & lethale peccatum essentialiter situm, esse in priuatione, eiusdem sanctificantis gratiæ. Quia tamen non est præsentis instituti, id examinare, esset enim eius limites nimium egredi, idcirco ab huius impugnatione solutionis abstinendum, censuimus: sicut & citatus

P

author

author, pertractans præsentem materiam, à probatione huius suppositi abstinuit. Videri tamen possunt ea, quæ satis communiter circa talem difficultatem in materia de gratia, authores asserunt. Solummodo addimus, quod cum sententia Ripaldæ huic supposito maximè innitatur, ut ipsemet fatetur, utique ex hoc ipso non parum infirmatur, etenim maiori, forte probationum fulcimento indiget, quod ipse supponit, tanquam præcipuum fundamentum, quam id, quod in hoc fundamento superedificatur: afferemus tamen alias responsiones, quas aduersus rationem nostrâ excogitauimus, ut ex earum impugnationibus firmior appareat, eiusque efficacia magis innotescat. Quare sit.

S. I I I.

Adducuntur, & impugnantur aliæ responsiones.

51. **P**otest igitur alio modo rationi factæ occurri, dicendo, quod etiam gratia gratis data, miraculorum patratiua, absolute sumpta, non dicat ex natura sua, repugnantiam cum peccato læthali, secus sit dicendum de hac peculiari gratia gratis data, ex eo, quod eius terminus sit summè sanctus, nempe Christus Deus homo, videtur enim ex illo desumere, quod sanctitatis creatæ est propriū, nempe hoc, quod est, ex natura sua repugnare cum peccato, atque adeo de illa non est discurrendum, sicut de alijs gratijs gratis datis, quæ sunt ordinis inferioris.

Caterum hæc responsio quamuis fuerit sufficienter impugnata ex ijs, quæ superius dicta sunt, cum egimus de adoratione Humanitatis

Christi, prout affectæ vnione hypostatica, adhuc tamen possumus, illam magis impugnare. Si de ratione huius peculiaris gratiæ gratis datæ esset, dicere naturalem repugnantiam cum peccato, aut cum nuda carentia Sanctitatis, id maximè haberet ex termino, quem attingit, sed ex termino id non habet, ergo nullo modo. Maior constat ex ipsamet solutione, minor, in cuius probatione sita est omnis difficultas, suaderetur, tum quia eiusmodi attingentia nihil exprimit de ordine morali, sed dumtaxat quid physicum, nempe hoc, quod est causare terminum, causare autem, ut per se patet, quid physicum est; at sanctitatis est proprium, pertinere ad ordinem moralem, cum ipsius sit rectificare animam, & voluntatem in ordine ad finem. Denique, etiam, quia ideò gratia gratis data, ut sic, non sanctificat habentem, quia est in utilitatem aliorum, non verò in propriam eius personæ, quæ illam habet, ut patet de gratia miraculorum, quæ fiunt in confirmationem prædicatæ veritatis: secus autem si fiant ad ostendendam alicuius sanctitatem, quam Deus vult in exemplum virtutis, alijs proponere, nam hæc declaratio cedit in bonum eius, cuius sanctitas demonstratur, & ideò, iuxta cursum ordinarium, non seiungitur à Sanctitate, ut docuit Angelicus Præceptor 2. 2. qu. 179. art. 2. citato. Ex quo habetur, quod cum huiusmodi miraculosa, Virginis Conceptio, eiusque maternitatis relatio sint propter utilitatem aliorum, seu omninò in ordine ad Christum Dominum, & secundariò ad humani generis utilitatem: habetur inquam in ea, quantumvis peculiari, & ad peculiarem terminum, non esse ponendam aliquam vim sanctificatiuam Virginis, cum adsit eadem prorsus ratio, ac in alijs gratijs gratis datis,

S. Thom.

P. Suarez.
Konin.
Maximè, quia hoc ipsum declaratur exemplo, meo videri, satis accomodato, hoc autem desumitur ex ijs, quæ dici solent in materia de Eucharistia, in qua, vt docent P. Suarez disput. 50. ferè per totam, & Egidius Koninch ibidem artic. 4. dub. 5. & alij, asseritur per Characterem Sacerdotalem, & verba consecrationis, ita substantia, Panis, & Vini transubstantiatur in Corpus, & Sanguinem Christi, vt si de facto non existeret, virtute consecrationis fieret, vt Corpus Christi de nouo existeret, ac poneretur à parte rei. Ecce ergò Characterem Sacerdotalem, qui de potentia ordinaria cum peccato coniungitur, attingentem eundem terminum, què attingit Beatissima Virgo. Cur igitur huius maternitas ex eodem termino, per conceptionem attacto, desumet rationem formæ sanctificantis, cum Character hanc rationem formæ sanctificantis ab illo non habet.

52. Dices secundò, præsertim ad occurrendum confirmationi à nobis factæ, quod virtus illa ordinis hypostatici, qua mediante, eleuata est virtus naturalis generatiua, Beatissimæ Virginis, in ordine ad concipiendum Christum, & consequenter etiam relationem maternitatis, ex illa conceptione sequutam, sanctificare Virginem, & quoad animam, & quoad corpus, sanctitate quadam superioris ordinis, non excludente eam, quæ habetur in illa per gratiam sanctificantem habitualement, hoc ipso enim quod sint diuersi ordinis, vna non excludet aliam, eo ferè modo, proportionem seruata, quo in Christo omnes Theologi admittunt duplicem sanctitatem, aliam habitualement, & creatam, aliam verò per essentiam talè, qualis est ea, quæ habetur per personam Verbi Diuini, transcendentaliter claudentem Diuinam Essentiam.

De Adorat. Sanctior. & pecul. SS.V.

Contra tamen est. Impossibile est eandem animam sanctificari duplici sanctitate creata, quātumuis aliquo modo diuersi ordinis, ergo corrui solutio tradita; Antecedens; quod dumtaxat probatione indiget, suadetur, & explicatur in hunc modum. De ratione cuiuscumque, creatæ sanctitatis est animam, & voluntatem ex illa emanantem plenè, ac perfectè Deo vltimo fini supernaturali subordinare, non enim intelligi potest sanctitas, non intellecta eiusmodi totali subordinatione ad finem, sicut intelligi nequit læthale peccatum eidem sanctitati contrarium, non intellecta, seu non posita totali auersione ab eodem vltimo fine supernaturali, cui nullatenus subordinatur voluntas Peccatoris. Vndè fit, dari non posse duplicem totalem subiectionem ad eundem vltimum finem, quamuis sit diuersi ordinis, quia si per gratiam sanctificantem, iam anima, & voluntas est totaliter subiecta, superueniens sanctitas, etiam diuersi ordinis nihil operaretur, cum iam eam voluntatem inueniret totaliter subordinatam, respectu eiusdem vltimi finis supernaturalis, nam certissimum est, ultra vltimum finem supernaturalem inspectum à gratia sanctificante, alium non dari.

53. Respondebis fortè, posse per superuenientem sanctitatem maternitatis nouo, & excellentiori modo subordinari voluntatem, respectu eiusdem vltimi finis supernaturalis. Vel saltem satis esse, maternitatem superuenientem, quantum est ex se, esse sanctificatiuam, adeoque in actu primò subordinare voluntatem eidem vltimo fini supernaturali, quamuis suspendatur eius exercitium, ex eo quod præsupponat gratiam sanctificantem, sicut secundum mortale peccatum non subtrahit in exercitio volunta-

tem Peccatoris , ab eodem ultimo fine, etiam si eam subtraheret , si id non præsupponeretur præstitum iam à primo læthali peccato .

Ripald. Sed quoad primum dicitur, id asse-
ri non posse à P. Ripalda , qui sect.
14. disput. 79, num. 105. apertissime
concedit, sanctitatem, quam putat
haberi à maternitate esse inferioris
ordinis in ratione sanctitatis ab ea,
quæ habetur per gratiam sanctifi-
cantem, conuincitur enim authori-
tate Christi Domini, ex Lucæ 11.
cum dixit. *Quin imò beati, qui audiunt*

Luc.

Maldon.

Verbum Dei, asserit enim, cum
Maldonato ly, *Quin imò* sumi com-
paratiuè, & sic esse exponendum.
Quasi dicat: (verba illius sunt) feli-
cissimum quidem est, Deum parere, &
lactare, sed illud felicius, Dei moni-
tis, ac præceptis parere, ac propterea
illi placere.

Deindè si maternitas nouo modo
excellentiore subordinaret volunta-
tem Virginis eidem ultimo fini su-
pernaturali, utique antè conceptio-
nem Christi, quo tempore, mater-
nitate careret, deesset illi is nouus
subordinationis modus, saltem per
negationem illius, ex quo fieret,
quod posset, retinendo totalem sub-
ordinationem, quam habet per gra-
tiam, amare aliquid, non subordi-
natum fini supernaturali gratiæ san-
ctificantis, quia cum iste non adæ-
quaret omnem modum, quo volun-
tas est sibi subordinabilis, non pe-
teret, ut sibi subderetur, secundum
illum nouum modum, quem finis,
ut præcisè attactus per gratiam, non
attingit, quique relinquitur solum
superuenienti maternitati, cuius est
nouo modo talem voluntatem sub-
ordinare. Constat autem, impossi-
bile esse, voluntatem iusti amare
aliquid non subordinatum fini? su-
pernaturali gratiæ sanctificantis, alias
posset amare duos ultimos fines.

54. Quod secundo loco in hac

euasione dicitur, pariter sustineri
non potest à Ripalda; si enim ma-
ternitas, quantum est ex se, est apta
nata, subordinare voluntatem vlti-
mo fini, ità absente gratia sanctifi-
cante præstaret, quod eadem gratia
præstat, oporteret sanctitatem gra-
tiæ habitualis, adæquari à sanctita-
te maternitatis, quod citatus author,
loco adducto, negat. Deindè hoc
impugnatur ex ijs omnibus, quibus
probauimus, vim sanctificandi nul-
latenus competere maternitati, cum
sit essentialiter gratia gratis data.
Vndè non valet paritas de peccato
adducta, quia peccata omnia morta-
lia sunt ex natura sua auersua ab
ultimo fine, vndè secundum pecca-
tum, quantum est ex se, in exerci-
tio totaliter voluntatem auerteret,
nisi totaliter inueniret auersam.
Quamuis alio modo posset, de pec-
catis philosophari, ut dici solet in
tractatu de peccatis, quod tamen in
præsenti explicare, nimis prolixum
esset.

Id autem quod dictum est de du-
plici gratia creata, videlicet, & in-
creata Christi Domini, non vrget,
cum sit satis dissimilis ratio. Tum
quia gratia increata non subordi-
nat, propriè loquendo animam, &
voluntatem, ultimo fini; sed vnit il-
lam sibi, terminando animæ substan-
tiam; vndè vtrique est sanctificatio
totalis diuersi ordinis, & sub diuer-
sa ratione finis ultimi, nempe, ut
vniti immediate, & hæc est propria
ratio sanctificationis essentialis, seu
ut inspecti per modum termini ex-
trinseci, & hæc est propria cuius-
cumque creatæ sanctitatis. Tum
etiam quia si remoueretur per abso-
lutā Dei potentiam vnio cum san-
ctitate essentiali, adhuc remanente
gratia habituali, perseveraret ani-
ma, & voluntas, omni prorsus mo-
do subordinata fini ultimo superna-
turali, loquendo de subordinatione,
quæ

quæ haberi potest per sanctitatem creatam : at posito, quod maternitas esset sanctitas creata, hac ablata, aut non existente in Virgine, eius voluntas remaneret, quoad aliquem modum possibilem, haberi per sanctitatem creatam, non subordinata ultimo fini supernaturali, quod esse non potest, ut num. præcedenti ostendimus. Tum demum, quia ut acutè notarunt N. Complutenses in lib. Physic. disp. 15. num. 60. Non repugnat, vnum eundemque numero effectum esse à causa creata, & increata totaliter, secus autem à duplici causa creata totali. Cuius discriminis ratio desumitur ex hoc, quod sola causa increata continet omnem prorsus determinationem, alterius causæ vniuoce, exempli causa, sanctificantis; vnde fit ut effectus ortus à duplici causa creata, & increata, formaliter loquendo, penderet ab vna dumtaxat causa, quia terminus formalis illius dependentiæ est illa numero vis actiua, cum his numero circumstantijs, siue eminenti modo existens in Deo, siue formaliter in creatura reperta: Ex qua doctrina apparet, disparẽ omnino rationem esse, inter duas sanctitates creatas, ex vna parte, & creatam, & increatam ex altera.

§. I V.

*Ponuntur duæ aliæ Assertiones,
& probantur.*

55. **D**icendum est secundo Beatissimam Virginem, ut affectam maternitate, præscindente à gratia sanctificante, & habituali eiusdem Virginis, esse dignam veneratione hyperdulæ, ut præcisè sistente in ordine physico supernaturali, non tamen adoratione hyperdulæ adæquatè, ac propriè acce-

pta. Hæc assertio omnino constat ex dictis disputatione præcedenti num. 31. & sequentibus: vbi diximus, habitum supernaturalis hyperdulæ sumi, & moraliter, & physice, & secundum hanc vtramque rationem exercere actum suum erga personam sanctam, sanctitate ordinis hypostatici, seu ut melius dicamus, sanctitate coniuncta cum perfectionibus hypostatici ordinis, qualis est sanctitas habitualis, tum Humanitatis Christi, tum Beatissimæ Virginis. At eandem hyperduliam, ut physice supernaturalem, atque adeò inadæquate sumptam, exercere actum suum circa perfectiones ordinis hypostatici, ut præscindentes à gratia sanctificante. Quare in probatione huius assertionis non immorabimur: etenim ibi dicta omnino conuincunt, quod hic asserimus, cum maternitas Virginis sit perfectio quædam ordinis hypostatici, adeoque excellentissima, aliunde tamen, cum sub præcisione iam dicta, non afferat moralem sanctitatem, propterea non meretur, nisi venerationem hyperdulæ inadæquatè sumptam, ut ibidem expositum, ac probatum est. Addere solum placet, quod etiam si maternitas Virginis omnino ex natura sua non sit formalis sanctitas, nec exigat cum illa coniungi, taliter videlicet, quod sine miraculo separari ab illa non possit, ut probatum est: nihilominus secundum statum sibi omnino connaturalem, ac decentem, habet coniungi cum sanctitate gratiæ, id enim est commune omnibus gratijs gratis datis: vnde oritur, ut adoranda sit per actum hyperdulæ, ut præcisè physice supernaturalem, qui est effectus habitus cui, realiter loquendo, competit esse moralem supernaturalem, & qui adæquatè sumptus versatur circa sanctitatem ordinis hypostatici

tici, vt sapè dictum est. Vide dicta, loco citato.

56. Dicendum & tertio, posito, quod Maternitas Virginis esset coniuncta cum peccato lethali, adhuc illi non esset denegandus omnis prorsus honor, saltem indirectus, qui versaretur erga Virginem, vt excellentia maternitatis affectam. Hæc assertio aperte deducitur ex doctrina, quam habet Angelicus Præceptor in 3. dist: 6. qu. 2 ar. 3. vbi cum quæssisset. *Vtrum peccatores debeant honorari dulia*, in hæc verba quæsito responder. *Dicendum, quod dulia reuerentiam, & honorem importat, quæ creatura exhiberi potest, cum autem honor (vt dicit Philosophus) non debeat, nisi rebus Diuinis non debetur propriè, & directè nisi habenti gratiam, & virtutem, quæ diuinos faciunt, sed habet aliquis virtutem multipliciter, vel sicut actu virtuosus, & huic directè debetur, & propriè, & secundum se honor: vel sicut habens aptitudinem naturalem ad virtutem: & sic cuilibet habenti imaginem est exhibendus honor, nisi sit confirmatus in malo, quia ligatus est in illo ordo ad virtutem: vel sicut ordinatus ad inducendam; vel conseruandam virtutem, & sic debetur omnibus Prelatis, qui ad hoc ordinati sunt, vt alios dirigant ad virtutem. Hactenus S. Doctor.*

S. Tho.

Philosop.
1. Ethic.
tract. 4.

Ex qua autoritate, in hunc modum efformamus rationem pro nostra assertione; Quamuis maternitas Virginis esset cum lethali peccato coniuncta, adhuc in ipsa daretur aliquid physicè diuinum, sed ratione huius exigeret aliquem honorem, saltem exigentia indirecta, ergo quamuis maternitas Virginis esset cum peccato mortali coniuncta, adhuc indirectè esset honore aliquo digna. Maior omninò est manifesta, cum daretur in illa, vt supponimus, maternitas, quæ cum sit ordinis hy-

postatici, reuera est aliquid, spectans ad supremum gradum supernaturalium perfectionum physicè sumptarum, vt explicatum est: constat autem omne supernaturale, & maximè supremum reuera esse quid Diuinum siue physicè, & moraliter simul, vt constat in sanctitate, seu purè supernaturali, seu supernaturali, & hypostatica, quæ est perfectè quid diuinum, à creatura participatum, seu physicè tantum, quod imperfectè, seu inadæquatè quid diuinum est, vt liquet ex dictis.

57. Minor probatur, quia cum honor debeatur rebus Diuinis, vti-que si maternitas, vt ostensum nunc est, excellentia quædam diuina est, ratione illius erit debitus Virgini honor, non tamen directè, ac per se, cum enim non dicat sanctitatem actualem, quatenus nec est formalis sanctitas, nec rigorosè ex sui natura petit coniungi cum illa, quia tamen, secundum statum suum omninò connaturalem exigit talem coniunctionem, verè ratione huius omnimodæ connaturalitatis est in potentia ex se proxima coniuncta cum sanctitate, & consequenter ratione huius promeretur indirectè honorem, vt expressè asserit S. Doctor. Consequentia liquet.

Confirmatur Peccatori, quatenus est imago Dei, ac in potentia sanctus, & virtuosus, debetur iuxta nunc dicta ex Sancto Tho: aliquis honor dulix, debito saltem indirecto, ergo à fortiori Beatissimæ Virgini, ratione excellentiæ maternitatis, quam actu habet, erit debitus aliquis honor, debito saltem indirecto. Antecedens constat, tam ex Sancto Doctore, quam ex ijs, quæ supra nos dubio primo huius disp: numero 10. & sequentibus diximus, ex mente Sanctorum Augustini, & Thomæ. Consequentia suadet, nam sicut actuale peccatum mortale

mortale non obstat, quo minus peccatori exhibeatur indirectè aliquis honor secundum quod est in potentia virtuosus: à fortiori posito, quod in Virgine esset simul maternitas, & peccatum, ratione maternitatis, quæ actu, modo exposito, est aliquid Diuinum, aliquis honor deberetur, cum eiusmodi maternitas vi omnimodæ connaturalitatis esset coniuncta cum Sanctitate. Tum etiam quia vt dicit Sanctus Thomas, sola confirmatio in malo, & ligatio potentialitatis, seu capacitatis ad Sanctitatem, & virtutem obstat exigentiæ, seu directè, seu indirectè honoris; adeoque, & Dæmones, & Dammati nullo sunt prorsus honore digni: quare cum in Virgine habente maternitatem, nullatenus supponatur adesse eiusmodi confirmatio in malo, apertè sequitur; saltem indirectè, esse aliquo honore dignam.

58. At statim pulsat animum quæstio, qualis videlicet debeat esse honor, Virgini Matri existenti in peccato indirectè debitus, & à quo principio eiusmodi actus honoris eliciatur? Et quoad primum, dicendum, eiusmodi actum debere esse honorem hyperdulix physicè & moraliter sumptæ cuius ratio constat, tum ex eius obiecto, quod est aliquid spectans ad ordinem hypostaticum physicè, & moraliter acceptum. Tum ex verbis Sancti Tho: nam sicut propter sanctitatem, ac virtutem in potentia, quam dicit homo malus, secundum quod est ad imaginem Dei honorari potest per duliam, honoratione indirecta, quia ad hanc virtutem, vt dicitur dubio sequenti, pertinet elicere adorationem Sanctorum: pari quoque modo cum hyperdulix sit proprium, exhibere honorem perfectionibus ordinis hypostatici, utique eiusdem erit, indirectè pa-

riter honorem reddere maternitati, prout in potentia est cum sanctitate coniuncta, adeoque prout in omni sua prorsus connaturalitate considerata sanctitatem postulat. Ex quo explicatum relinquitur secundum, quod ad primum reducitur.

Adhuc tamen abigendus est scrupulus, exponendumque breuiter, in quonam sita sit eiusmodi indirecta honoratio: & quia omne indirectum supponit directum, & per illud, tanquam per aliquid prius, ac notius manifestatur, ideo prius assignanda est directæ tendentia huius motus honorationis, & planum est, hanc sitam esse in attingentia sui primarij obiecti, quod si fuerit sermo, vt debet esse, de hyperdulia physicè & moraliter sumpta, utique est maternitas Virginis potens coniungi cum gratia sanctificatæ. Ex quo fit quod eiusmodi tendentia dicatur indirecta, quatenus non versatur circa maternitatem cum peccato coniunctam ratione sui, sed ratione obiecti directi, quod est prædicta maternitas, modo dicto, coniungibilis cum gratia, eo pari modo, quo honor dulix, qui exhibetur peccatori, vt capaci sanctitatis, non redditur directè capacitati, sed sanctitati, & ratione huius reflectitur in ipsamet capacitatem, quæ, etiam si actu non sit sanctitas, est tamen illa in potentia, ita ergo quoad præsens. Hinc ratio formalis intrinseca terminandi hanc honorationem indirectam, est excellentia intrinseca, quæ splendet in eo, quod subiectum sit capax sanctitatis, quæ indirecta terminatio supponit in aptitudine directam adorationem, quam terminaret sanctitas, si eandem capacitatem expleret, per sui positionem in illa.

59. Dices hæc indirecta honoratio est aliqua actualis honoratio, ergo ratio formalis terminandi

nandi illam, tenens se ex parte obiecti, debet esse actualis aliqua excellentia, non verò merè potentialis, vti ponitur à Sancto Tho: & à nobis: alias non esset proportio inter actum, & rationem formalem terminandi illum, quæ tamen proportio omninò videtur exigi. Respondetur ipsamet potentialem capacitatem sanctitatis esse aliquam actualement excellentiam, ad cuius intelligentiam, notanda est doctrina, quam habet Angelicus Præceptor 3. contra Gentes cap. 20. vbi loquens de materia prima, ait. *Licet unumquodque sit bonum, in quantum est ens non tamen oportet, quod materia, quæ est ens solum in potentia, sit bona solum in potentia: ens enim absolute dicitur: bonum autem, & in ordine consistit, non enim aliquid solum bonum dicitur, quia est finis, vel quia est obtinens finem: sed etiam si nondum ad finem peruenierit, dummodo sit ordinatum in finem, ex hoc ipso dicitur bonum: materia ergo non potest simpliciter dici ens, ex hoc quod est in potentia ens, in qua importatur ordo ad esse: potest autem ex hoc simpliciter dici bona, propter ordinem ipsum: in quo apparet, quod bonum quodammodo amplioris est ambitus, quam ens: propter quod Dionysius dicit 4. cap. de Divin. nominib. quod bonum se extendit ad existentia, & non existentia, &c. Ex his clarè habetur solutio obiectionis, & quomodo capacitas illa antè actualement sanctitatem possit simpliciter dici bona, ratione ordinis ad eandem sanctitatem, & consequenter haberi actualement excellentiam, per sanctitatem solum in potentia, vt patet ex exemplo materiæ primæ.*

Nota tamen circa hanc doctrinam, eam potissimum verificari, quoad denominationem simpliciter talem, in ordine boni physici, de quo ibi loquitur Sanctus Doctor:

non verò quantum ad denominationem simpliciter, in ordine boni moralis: nam vi solius capacitatis ad sanctitatem, nequit aliquid simpliciter denominari moraliter bonum: sed dumtaxat secundum quid, & hæc denominatio, nobis quoad præsens sufficit, cum dicamus, vi talis capacitas haberi dumtaxat actualement excellentiam ad terminandam honorationem indirectam, quæ pariter, est secundum quid talis: quare doctrina tradita, & exemplum ex materia prima acceptum, debet intelligi, debita proportionem seruata: ac spectatis naturis rerum; cum igitur omninò plus exigatur ad bonitatem moralem, quam physicam, hæc enim illam initiat tanquam eius fundamentum: idcirco non est de vtraque omninò similis ratio, quod tamen non obstat præsentī doctrinæ, vt consideranti notum fiet. Et per hoc tacita excluditur obiectio.

S. V.

Soluuntur aliqua argumenta primæ Assertioni contraria.

60. **V**Ti iam in limine dubij præsentis monuimus, contendit Pater Ripalda lib. 4. de ente supernaturali disp. 79. per plures sectiones, maternitatem Beatissimæ Virginis omninò ex proprijs meritis, esse formam sanctificantem, & consequenter dignificantem operam Virginis, in ordine ad vitam æternam promerendam. Ad hanc autem opinionem suam confirmandam, primò adducit quamplures auctoritates, quarum aliquæ ex Sacris Litteris, aliæ verò ex Sanctis Patribus desumuntur. Quia tamen ad singulas responsum præbere, & nobis onerosum nimis, & non minus molestum esset lectori; idcirco breuem tra-

trademus doctrinam, qua omnibus prædictis testimonijs, facili negotio poterit occurri. Eò vel maximè, quia citatus author, fortè quia candidæ veritatis amicus, tandem post ingentem laborem, quem in congerendis ijs autoritatibus insumpsit sect. 6. n. 42. fatetur, nihil ex adductis à se testimonijs posse efficaciter concludi: sed omnia quæ, seu ex sacris Litteris, seu ex Sanctorum. Doctrina afferri possunt probabilissima non carere solutione, ut ex mox dicendis innotescet. Præmittenda ergò censuimus verba prædictarum autoritatum, quæ apud citatum authorem, quisque pro suo libito poterit legere.

61. Prima ergò solutio, quæ tribui potest ijs autoritatibus, quibus Beatissima Virgo, ut Dei Mater Sancta deprædicatur, est ea, quam adducit idem Ripalda, loco nunc adducto, num. 41. his verbis. *Prima est, dignitatem Matris Dei afferre quidem secum Sanctitatem, & gratiam; at non sibi identificatam, sed distinctam, nempe gratiam habitualement, omnibus iustis communem, altissimè intentam, quam vendicat de congruo, eamque solam congruitatem, denotare voluisse Patres, cum Virginem prædicant altissimè Sanctam, quia Dei Mater est.* Hanc solutionem approbat tanquam probabilem, imò verosimiliorem appellat. In quo apparet, quantum hic author à semetipso sit diuersus, qui verosimiliorem appellat solutionem, qua dicitur, maternitatem Virginis nedum non esse ipsam formam sanctificantem, verum etiam, nec ex sui natura, seu physicè, ac iuxta potentiam ordinariam postulare coniunctionem cum forma sanctificante, sed solum colligationem quandam fundatam in decentia, & congruitate, quod ut patet longissimè abest ab hoc, quod est asserere, maternitatem esse ex
De Adorat. Sanctor. & pecul. SS. V.

proprijs meritis formam sanctificantem. Vnde & videas, hunc authorem conscium sibi fuisse infirmitatis fundamenti propriæ opinionis, ac potius voluisse, se exhibere laudatorem Virginis, quàm veritatis sibi notæ amatorem. In quo, etsi videatur, excessisse, ut Theologus, commendari poterit, ut Sanctissimæ Virginis cultor: quare etià eius laudemus pietatem, placuit tamen pro veritate decertare, hanc enim amicissimam Deiparæ credimus, cum eam Mundo pepererit.

62. Secunda responsio est nomine gratiæ, seu sanctitatis, quam Virgini, ut Dei Matri, adeoque eius maternitati; tanquam formæ tribuunt, intelligi gratiam gratis datam, nam hoc ipso, quod ista, omninò connaturaliter sumpta, à sanctitate separata non existat, potest etiam, absolute loquendo, nomine sanctitatis insigniri. Eo vel maximè, quia non est qualiscumque, gratia gratis data, sed inter gratias gratis datas supremum omninò locum tenet, vnde nedum congruenter, sed maximè congruenter colligationem cum gratia sanctificante, importat. Ex hac autem maxima congruentia colligationis maternitatis cum gratia sanctificante habetur tertia solutio: indè enim fit, ut in sacris Litteris, & Sanctis Patribus nunquam facta fuerit mentio maternitatis Virginis, nisi secundum quod sumitur coniuncta cum eadem gratia: tum quia de facto sic semper fuit, nec scriptura, & Patres ad eiusmodi præcisiones attendant, nec de eis multum curent, eo quia parum referant ad dogmata fidei, in quibus exponendis præcipuus eorum labor insumitur, hæc speculabilia relinquentes disputanda Theologis, Scholasticis, ad exercenda, & acienda ingenia, & consequenter reddenda expeditiora ad subtiliora, & obscuriora

scuriora fidei mysteria indaganda, vnde & eiusmodi præcisiones inutiles censendæ non sunt. Tum demum: quia si congruentissimum est, maternitatem esse inseparatam à gratia sanctificante, utique eiusmodi coniunctio cum gratia spectabit ad perfectionem status illius, Scriptura autem, & Patres loquuntur de maternitate, tanquam de excellentissima perfectione ordinis hypostatici, & consequenter de illa, ut coniuncta cum gratia sanctificante. Iuxta ergo has solutiones facile solui possunt, siue quæ ex Scriptura, siue quæ ex Patribus afferri possent, utendumque erit ea, quæ fuerit textui magis accommodata. Superfunt ergo argumenta ex ratione, quibus oportet responsum præbere.

63. Secundò igitur in hunc modum ex ratione arguitur. Dignitas Matris Dei est sublimior dignitate, quæ habetur per gratiam sanctificantem habituales, sed hæc formaliter sanctificat, ergo etiam, & maternitas. Maior suadetur: quia in humanis maior est dignitas maternitatis naturalis, quam sit dignitas naturalis filiationis, & à fortiori longè maior, quam dignitas adoptiue dumtaxat filiationis, & propterea maioris æstimationis, & reuerentiæ est esse matrem, quam esse filium, ut patet ex decalogi præcepto, quo mater præcipitur honoranda à filiis, & non è conuersò; quapropter cum habitualis gratia reddat homines filios Dei adoptiuos, erit minoris excellentiæ, quam maternitas, quod tamen non esset, hoc ipso, quod maternitas Dei non sanctificaret. Tum etiam: quia maternitas ex eo, quod est perfectio ordinis hypostatici, dicit infinitatem moralem simpliciter, ut explicuimus supra dub. 2. huius disp. num. 36. & sequent. at gratia

Virginis, quantumuis excellentissima hac infinitate non gaudet, & consequenter est omnino simpliciter inferior, cum finiti ad infinitum non sit proportio. Minor, & consequentia constant: sanctificare enim est maximæ perfectionis argumentum, cum sanctitas idem sit, ac puritas.

Confirmatur Beatissima Virgo ratione maternitatis Dei habet dominium super omnes homines, & Angelos: & quod maximum est super ipsum Christum Dominum, ergò sola maternitas, cum præcisione considerata, est maioris omnino dignitatis, quam sit gratia sanctificans eiusdem Virginis, & consequenter erit formalis sanctitas. Antecedens communiter quoad omnes partes docetur à Sanctis Patribus, illudque (inquit Ripalda) probat Illustrissimus Noster Ferdinandus Salazar Prouerb. cap. 8. vers. 16. à nu. 122. vsque ad 148. manifestissimis testimonijs Athanasij, Damasceni, Rupertij, & aliorum. Et sanè quoad dominium in puras creaturas ostenditur, quia cum tale dominium, competat Christo Domino, ex ipso deriuatur ad matrem, quæ ad eundem ordinem hypostaticum spectat. Rursus quantum ad Christum Dominum suadetur ex illo Lucæ 2. *Et erat subditus illis*, ubi sermo est de subiectione Christi respectu Virginis. Prima consequentia est manifesta, quia eiusmodi dominium non habetur ratione solius gratiæ sanctificantis, cum præcisione sumptæ, sicuti habetur ex vi maternitatis dumtaxat: euidentem est autem dominium prædictum esse maximæ excellentiæ notam. Secunda consequentia constat ex dictis.

64. Respondetur ad argumentum breuiter aduertendo, quod etiamsi dignitas sit aliquid morale, adhuc dupliciter sumi potest: primò

vt

Salazar

S. Lucas

ut fundatur in excellentia physica, secundo in excellentia morali. Discrimen autem inter has duas excellentias, fundantes dignitatem colligitur ex dictis; ea dicitur excellentia physica, quæ dumtaxat modo physico attingit terminum, ex quo desumitur: hoc modo supra dicebamus, unionem hypostaticam, attingere Personam Verbi, quam, vnit humanæ naturæ Christi Domini: at moralis excellentia differt ab ista in eo, quod cum sit formalis rectitudo rectificat animam, eiusque potentias in ordine ad finem vltimum sub ratione finis, seu boni, & consequenter est animæ munditia, seu sanctitas, ex natura sua dicens repugnantiā cum qualibet fæditate culpæ læthalis, ab eodem fine vltimo auertentis animam, eiusque potentias.

Nunc ergo ad argumentum dicitur, quod si fuerit sermo in eius maiori de dignitate, quæ fundatur in excellentia physica, utique excellentior est dignitas maternitatis, quam sit ea, quæ competit gratiæ sanctificanti, cum præcisione sumptæ: id enim manifestè constat ex dictis supra in hac eadem disp: dub: 2. n. 36. citato. secus si fuerit sermo de dignitate, fundata in excellentia morali, seu rectitudine, nam quoad istam gratia sanctificans excedit maternitatem, cum præcisione pariter acceptam; quia maternitatis non est animam, eiusque potentias rectificare in ordine ad finem vltimum, sub ratione talis. Per quod patet ad primam maioris probationem, nam idcirco matris dignitas est excellentior dignitate filij, quia ibi est sermo de dignitate, fundata in excellentia physica, quæ habetur ex hoc, quod mater sit causa filij; Cæterum maternitatis dignitas, & ea, quæ conuenit filiationi adoptiuæ Dei, & consequenter

De Adorat. Sanct. & SS. Virg.

gratiæ sanctificanti, à qua habetur, sunt dignitates diuersi ordinis, habentes, ut explicuimus, diuersa fundamenta, vnde se habent sicut excedens, & excessum secundum diuersas rationes formales ipsarū. Inde tamen nullatenus deducendum, quod maternitas ratione eius excessus, quo gratiæ præcellit, possit sanctificare, quia spectat, ut sæpè diximus, ad ordinem hypostaticum physicè sumptum, cuius non est sanctificare, seu rectificare animam, & potentias in ordine ad finem vltimum, ut talem. Et hoc adeo verum est, ut si daretur Virgini optio, sic videlicet, ut proponeretur maternitas, ut merè carens filiatione adoptiuæ gratiæ, aut filiatio adoptiuæ, ut maternitate carens, utique potius hanc posteriorem, quam priorem, illam eligeret. Et hoc iuxta sententiam Ripaldæ, qui, ut supra vidi-
mus, illud Christi Domini Lucæ 11. *Quin imo* &c. ait cum Maldonato, intelligendum comparatiuè, taliter, quod sanctitas gratiæ adoptantis, sit maternitate maior.

65. Et per hoc etiam soluta relinquitur secunda probatio, nam infinitas moralis fundatur in excellentia physica, ut diximus, & consequenter impertinens est in ordine ad sanctificandum, cum solius rectitudinis gratiæ sit propriū reddere Sanctum. Neque vrget probatio consequentiæ, quia cum ea infinitas moralis non sit infinitas in omni genere, seu ordine, mirum non est, eam non continere finitam simpliciter dignitatem gratiæ, quæ est alterius ordinis ut explicatum est.

Ad confirmationem responderetur, concedendo antecedens, si fuerit sermo de dominio orto, ex aliqua perfectione ordinis hypostatici, physicè sumpti, vnde iuxta eundem sensum concedenda est consequentia, ex quo tamen nullatenus sequi-

tur, maternitatem esse formam sanctificantem, quia hæc debet esse, perfectio ordinis moralis, ut ex dictis satis est manifestum. Quod verò dicitur ad probandam consequentiam, non est ex toto verum: vidimus enim supra dub: 1. n. 5. Sanctos, ratione gratiæ habitualis, habere dominium in reliquis alias creaturas inferiores, quibus ut nobilissimæ huius vniuersi partes, principantur. Quod à fortiori de altissima Virginis gratia sentiendum. Amplius eadem gratia sanctificans, iuxta omnes Theologos, est semen gloriæ, adeoque & radix supernaturalis Beatitudinis, hæc autem, ut suo loco ostensum est, iuxta sententiam Angelici Præceptoris, sita est in possessione Dei, seu in clara, & intellectuali eius visione, vnde fit nec gratiæ sanctificanti suum in Deum deesse dominium. Non tamen negamus, peculiari titulo Dei Matri competere dominium in Christum Dominum, inde tamen non infertur esse formam sanctificantem, ut expositum est.

66. Adde, & illustrabitur magis hæc responsio. Quamuis Virgini, ex solo Matris Dei titulo competat dominium in Christum Dominum, eiusmodi tamen dominium non leuiter crescit ex coniunctione ad gratiam sanctificantem Virginis. Pro quo notanda est doctrina, quam habet Angelicus Præceptor p. p. q.

s. Tho. 109. art. 4. Vbi cum quæsiuisset, *Virum boni Angeli habeant prelationem super malos, ostendissetque Sanctos Angelos Dæmonibus principari: in hunc modum tertio loco aduersus seipsum arguit. Prælatio Angelorum sequitur naturæ ordinem, ut supra dictum est, sed si Demones de singulis ordinibus ceciderunt, ut communiter dicitur, multi Demones, multis bonis Angelis sunt superiores ordine naturæ. Non ergo boni Angeli præ-*

lationem habent super omnes malos. Cui argumento in hæc verba respondet. Ad tertium dicendum, quod Angelus, qui est inferior ordine naturæ præest Dæmonibus quamuis superioribus ordine naturæ: quia virtus Diuina iustitiae, cui inherent boni Angeli, potior est, quam virtus naturalis Angelorum. Vnde & apud homines, spiritualis indicat omnia, ut dicitur 1. ad Corint. 2. Et Philosophus dicit in lib: Ethic: quod virtuosus est regula, & mensura omnium humanorum actuum. Ex hac autem per eleganti S. Thomæ doctrina apparet gratiæ sanctitatem, tantæ esse excellentiæ, ut vim habeat euehendi inferiorem bonorum Angelorum naturam, ut in superiores malorum naturas principatum obtineat. Et inde nos deducimus, maximam Virginis habituales sanctitatem, ex sui coniunctione ad maternitatem, posse non modicè eius dominium, quod habet titulo solius maternitatis, augere, aut saltem conducere ad hoc, ut magis ea virtus dominatiua explicetur, ita ut, hoc augmento, aut saltem explicatione careret, si cum ea non coniungeretur, vnde etiam fit, ut hoc augmentum, explicationemue non exprimat, prout præscinditur ab eadē gratia, quāuis reuera eam non neget, sed implicite claudat, sicut & gratiā sanctificantem realiter inuoluit.

S. V I.

Soluuntur alia argumenta ei dem primæ assertioni contraria,

67. **T**ertio arguitur. Dignitati Matris Dei competit participatio formalis Deitatis, quæ formæ sanctificantis est propria, ergo erit forma sanctificans. Antecedens, quod maximè probationem deside-

desiderat, suadetur: quia formalis participatio Deitatis propria formæ sanctificantis, sita est in eo, quod sit radix omnium supernaturalium virtutum; hæ enim sunt illius proprietates. Porro maternitatem Virginis esse harum virtutum emanantium principium, ostenditur ex eo quod Dei Matri incumbat diligere filium Dei, in eum credere, ab eo sperare, eum colere, alios in eius obsequiū prouocare, nihilque tanto filio inimicum, & odiosum peragere: quæ omnia complectuntur ferè omnes supernaturalium virtutum actus; quorum in Virgine concedenda sunt permanentia principia eorundem elicitiva: hæc autem indubitatum est esse supernaturalium virtutum habitus. Imò hæc arctiori titulo coniungerentur cum dignitate Matris Dei, quæ est dignitas, nedum supernaturalis, verum etiā ordinis hypostatici: quam cum dignitate amici Dei, & filij adoptiui, cum posterior hæc dignitas ad altiorem eum ordinē non pertingat.

Confirmatur. Participatio formalis Deitatis, quæ est propria formæ sanctificantis est radix beatificæ visionis, sed hæc competit maternitati Virginis, vt præscindenti à gratia sanctificante, ergo maternitas, vt sic præcisa, est forma sanctificans. Maior probatione non indiget. Minor suadetur: tum quia maternitati Virginis competit ratione sui participatio Deitatis: hac autem participata utique habetur ius ad gloriam: Tum quia (quicquid sit de emancipationibus filiorum, iure positio inuentis) ex ipso naturæ iure bona filiorum obnoxia sunt iuri, & potestati parentum, propter unitatem, & identitatem, quæ inter utrosque intercedit. Imò hoc ipsum constat iure positio, quo mater in legitimam successionem filiorum vocatur. Vt sancit Iustinianus

in §. *Sed nos institutione de S. C. Iustinian Tertulliano. Sed nos in constitutione, quam in codice nostro nomine decorato posuimus, matri subueniendum esse existimamus, respicientes ad naturam, & puerperium, & periculum, & mortē sepe ex hoc casu matribus illatam: Et dedimus ius legitimum plenum matribus; vt sic vocentur in liberorum suorum successionem.* Quare sicut filius naturaliter parentibus subiacet, ita, & bona ipsius. Cum ergo Christus naturaliter dicat ius ad gloriam, hoc ipsum dicet eius mater ex solo titulo maternitatis.

Respondetur ad argumentum, negando antecedens, quatenus in eo est sermo de participatione Deitatis propria gratiæ sanctificantis, aliqualem enim Deitatis participationem ei non denegamus, sicut à nemine negatur habitibus Theologalium virtutum Fidei, ac Spei, quæ de potentia ordinaria componi possunt cum peccato lethali. Ad probationem autem antecedentis, quatenus contra hoc potest retorqueri; dicitur Matri Dei, secundum connaturalem prorsus sui statum, solum deberi exercitium talium actuum, adeoque & principia permanentia eorundem elicitiva: excipe tamē Fidem, & Spem informes, quæ cum peccato non repugnant. Ratio autem huius est, quia, ea permanentia principia actuum, quæ in argumento enumerantur, sunt proprietates rigorosæ gratiæ sanctificantis, cum igitur gratia sanctificans solum congruenter, seu quantum ad connaturalissimum Matris Dei statum, cum maternitate coniungatur: idem prorsus de ijs permanentibus principiis est dicendum, quæ non nisi mediante gratia haberi possunt. Nec timendum uidetur id asserere de maternitate, cum omnes hoc ipsum adstruant de charactere sacerdotali, qui est princi-

principium instrumentaliter actiue concurrere ad transubstantiandum panem, & vinum in corpus, & sanguinem Christi; & hoc taliter, vt virtute talis instrumenti posset de nouo poni idem corpus, si à parte rei non supponeretur existens. De quo supra iam diximus.

68. Sed vrgebis; vt docet S. Tho: 3. p. q. 63. art. 2. character spectat ad secundam speciem qualitatis, adeoque habet rationem potentiae, quæ cum non tribuat bene, vel male operari, sed solum operari, subdi potest malo vsui habentis ipsum, & consequenter concurrere ad actum malum: vnde fieret, quod si maternitas illi compareretur, potuerit etiam Beatissima Virgo peccare concipiendo Christum, quod omninò falsum videtur, ergo non est similis ratio.

S. Tho. Respondetur primò: negando assumptum iuxta doctrinam S. Tho: 3. p. q. 32. art. 4. vbi ostendit, quod ad immediatam Verbi Diuini conceptionem Beatissima Virgo mere passiuè se habuit, ministrando videlicet materiam: nam hoc modo quælibet mater ad naturalis filij generationem concurrat. Manifestum est autem ad peccandum exigere concursum actiuum peccantis; Ex quo magis confirmatur efficacia adductæ paritatis; nam si sacerdos instrumentaliter actiue concurrere respectu corporis Christi Domini, non dicit, nisi secundum omnimodam prorsus connaturalitatem status, colligationem cum gratia sanctificante: hoc ipsum dici poterit de maternitate, cuius ratio fundandi non est nisi passiuus concursus. Diximus autem quoad immediatam Verbi Diuini conceptionem, quia antecedenter ad ipsam, Matrem, siue Dei, siue naturalem actiue concurrere non negamus, imo asserimus cum Sancto Doctore loco ad-

ducto. Id tamen non refert ad præsens, vt constat.

Respondetur secundo non improbabiler dici posse, quod etiam si maternitas Virginis ex hoc, quod non est forma sanctificans, non sit ex natura sua expulsiua peccati, vt diximus supra probando primam assertionem; inde tamen non fit, ex sui natura non postulare immunitatem subiecti à peccato. Eo pari modo, quo actus supernaturalis penitentiae, eiusque habitus ex natura sua nequit coniungi cum peccato mortali, non tamen propterea est forma sanctificans, idemque contingit in amore super omnia Dei authoris naturalis respectu hominis, ad supernaturalia eleuati, nec tamen propterea est forma sanctificans. Iuxta igitur hunc sensum sustineri potest maternitatem Virginis omninò ex natura sua non repugnare cum peccato. Aliunde tamen dici optimè potest, ex natura sua pugnare cum peccato, non quia sit sufficiens illud expellere, adeoque subiectum sanctificare: sed hoc contingit ex alijs capitibus, nempe cum sit quid physicum, spectans ad supremum prorsus ordinem, scilicet hypostaticum, pertingit ad hoc, vt nequeat de potentia ordinaria coniungi cum peccato: in quo superare potest omnes gratias gratis datas, & Sacerdotalem Characterem. Et ratio horum videtur: quia cum inter matrem, & filium sit peculiaris omninò coniunctio, orta ex hoc, quod aliquid de substantia matris deriuetur ad filium, oritur ex hac participatione peculiaris quædam repugnantia cum peccato, quamuis hæc repugnantia non sit omninò adæquata, qualis esset, si ex natura sua esset sufficiens ad præexistens peccatum expellendum, & consequenter ad sanctificandum. Et hoc ipsum dici potest, & à fortiori de vnione

vnione hypostatica, secundum quod est modus substantialis creatus, præscindens à Persona Verbi.

69. Et hoc posset etiam explicari ex eo quod asserit S. Augustinus ^{8. August.} tomo 9. lib. vnico de Assumptione Beatæ Mariæ, vbi probat, corpus Virginis non esse incineratum, quia est eiusdem naturæ cum corpore Filij, quod ex suo sumptum est: Quare sicut ex hac peculiari corporum conuenientia colligit S. Augustinus similitudinem in prærogatiua corporeæ incorruptionis. Non dissimiliter & nos colligimus conuenientiam in immunitate à spiritali corruptione, quam ponit peccatum. Vnde apparet non potuisse secundum potentiam ordinariam contingere, vt Virgo permitteretur peccare etiam venialiter, concipiendo Christum Dominum.

Ad confirmationem argumenti respondetur, concedendo maiorem, & negando minorem, quantumvis enim maternitati Virginis competat participatio quædam formalis Diuinæ perfectionis, inde tamen non sequitur eam esse radicem claræ visionis Dei: vt instari potest in virtutibus Theologalibus Fidei, & Spei, ex proprijs meritis sumptarum. Exigitur ergo participatio perfectionis Diuinæ secundum proprium naturæ Diuinæ conceptum, qualis competit dumtaxat gratiæ sanctificantis, de qua sola per se omnino verificatur, quod sit fons aquæ salientis in vitam æternam. Et ratio est, quia visio clara Dei est participatio intellectionis essentialis, qua Deus seipsum intelligit, vnde solum haberi poterit vt proprietas ab ea perfectione creata, quæ fuerit formalis participatio essentiae, seu naturæ Diuinæ, vt talis: sicut actio propria hominis solum est proprietas habentis naturam humanam. Quod autem virtus concipiendi Christum

& cōceptio, ac maternitas ex illa sequatur non sint participationes perfectionis Diuinæ, secundum naturæ Diuinæ conceptum, facile apparet ex dictis: nam vt diximus tria prædicta spectant ad gratiam gratis datam, patratiuam miraculorum, quæ est formalis participatio attributi omnipotentiae, seu scientiæ Dei, hæ enim in Deo coincidunt vt suo loco ostensum est.

Per quod etiam soluta omnino relinquitur secunda probatio, nam sicut in naturalibus prædicta successio fundatur in naturæ identitate, & vnitatem: non dissimiliter quoad præsens oporteret fundari in eadem naturæ identitate, quæ non habetur per ea, quæ pertinent ad maternitatem. Quod etiam dicitur de iure positiuo, corrui, cum in Virgine non sit idoneitas ad claram Dei visionem: hanc enim radicari oportet in participatione formali Diuinæ naturæ, vt talis: & propterea si ab humanitate Christi, & illius vnione hypostatica creata, præscindamus Personam Verbi, & gratiam habitualement, non datur pariter idoneitas ad eandem claram Dei visionem, & hoc ex eadem prorsus ratione: Ita cum in Dei Matre Persona Verbi solum vt extrinsecus terminus importetur, hoc ipso, quod ab illa præscindas gratiam sanctificantem, nullum in ea datur principium, vi cuius sit idonea ad claram Dei visionem, quæ radicatur, vt sæpe diximus, in formali naturæ Diuinæ participatione, solius gratiæ habitualis propria.

70. At vrgebis: ergo ex vi solius maternitatis non ponetur mutus benevolentiae amor inter Christum, & Matrem ipsius, sed poterit Mater Christi existens in peccato odio haberi à Deo, quod tamen videtur absurdum, cum ex ipsa natura insitum sit filiis, parentes

tes diligere, & ab ipsis filios redamari. Respondetur: concedendo sequelam quoad supernaturalem Charitatis amorem, quia habitus Charitatis est proprietas rigorosa gratiæ sanctificantis, unde hac non habita, utique talis amor haberi non poterit, quamvis naturalis amor non deesset; Et ratio horum, à priori est, quia origo talis amoris est naturarum, eorum, qui se amant, & redamant identitas. Vnde Tullius orat: 3. in Verrem dixit: *Cum filijs viui bona nostra partimur, quia pro eadem persona habentur.* Et Arist: 8. Ethic: *Filij à parentibus sunt velut alteri ipsi inseparati;* Quo fit; non dandum inter Matrem Christi, eiusque filium mutuum Charitatis amorem, non præsupposita unitate in natura supernaturali gratiæ sanctificantis: bene autem amorem præcisè naturalem, qualis est inter naturalem matrem, & filium; cum adhuc præcisè gratia sanctificante à Virgine, daretur inter ipsam, & Christum identitas specifica quoad naturam humanam.

71. Circa hoc tamen notandum duximus; quod tribus modis de Matre Dei possumus loqui. Primo de ipsa, ut dicente maternitatem præscindentem à gratia sanctificante, cum hac tamen realiter coniunctam: & hoc modo, nemo dubitat dari in Virgine, Dei Matre, realiter loquendo, principium permanens, elicitiuum amoris Charitatis erga Christum. Secundo, ita ut Mater Christi sit quoad naturam humanam in puris naturalibus, nihilque supernaturale intrinsecum, habeat præter ea, quæ requiruntur ad constituendam ipsam Dei Matrem, ut talem. Et iuxta hanc considerationem posset habere habitum, vi cuius Christum diligeret amore naturali super omnia, qualiter homo in puris naturalibus Deum finem, & authorem naturalem

super omnia diligere posset. Adhuc tamen eiusmodi naturalis amor super omnia, quo Virgo Dei Mater Christum diligeret, esset physicè quoad modum supernaturalis, ratione eleuationis, quam haberet natura Virginis, ac habitus naturalis amoris in ea existens, vi coniunctionis ad ea supernaturalia, quæ Virginem Matrem Dei constituerent, quæque etiam pertinent ad ordinem hypostaticum, ut sæpè dictum est.

Et ratio huius est, quia sicut virtutes acquisitæ ordinis naturalis ex coniunctione ad Charitatem supernaturalem redduntur ex illius participatione, quoad modum relationis in finem supernaturalem, supernaturales, & generaliter causa inferioris ordinis, ex coniunctione ad superioris ordinis virtutem, semper quoad modum perfectior redditur, dummodo eius fuerit capax: ut eruditè satis ostendunt N. Salmant: tract: de vitijs, & peccat: disp: 10. n. 60. & sequentibus, soluentes omnes obiectiones, quæ contra hanc doctrinam obijci possunt. Pari quoque modo principium naturale elicitiuum eius amoris super omnia, coniunctum cum physica perfectione ordinis hypostatici, habet ex hac coniunctione, quoad modum physicum eleuari, & consequenter fieri amor naturalis super omnia, quoad modum, physicum supernaturalis: imò hypostaticus, seu ut melius loquamur hypostatici ordinis, ad hunc enim, Mater Christi ut talis spectat.

72. Et hoc ipsum confirmari magis posset: supponendo breuiter ex Phylosopho 9. Ethic. & D. Tho: ibidem lect: 7. in fine, qui asserunt matrem magis diligere filios, quam Pater amet, eiusque maioris dilectionis assignant duas rationes, videlicet: *Tum quia magis laborant portando, & pariendo eos, quam patres. Tum etiam quia magis possunt scire, quod sint earum filij quam*

Tullius
Phylosop.

N. Salm.

Phylosop.
S. Tho.

S. Thom. quam patres: Quibus rationibus tertiam aliam adiungit. S. Doctor in 3. dist. 29. quæst. 1. art. 7. ad 4. cum ait *Tertio; quia statim natos secum tenent, & nutriunt; non autem patres, sicut & consanguineos, cum quibus conuersati sumus, magis diligimus, quia amicitia naturali adiungitur amicitia socialis. Et hoc totum* (nempe quod dictum est in his tribus rationibus) *redit ad hoc, quod plus de suo ponit mater in filio quam pater.* Vnde habetur vrgentior impulsus ad amandum, nam vt docuit etiam Angelicus Doctor 2.2. quæst. 26. art. 12. *Naturale est cuilibet, vt diligat opus suum: sicut videmus, quod Poetae diligunt poemata sua. Et hoc ideo, quia unumquodque diligit suum esse, & suum uiuere, quod maxime manifestatur in suo agere; cum ergo filius sit magis opus proprium matris, quam patris, propter rationes dictas, mater magis amore naturali diligit filium.*

Quibus rationibus addere possumus aliam, Matris Dei propriam, nempe hoc, quod est, conceptionem Virginis fuisse miraculosam, adeoque rariorem, & consequenter ex sua prætiositate impulsuam ad feruentiorē amorem. Ex quibus omnibus apertissimè, constat, naturalem eū amorem super omnia erga Christum, auctum ualde fuisse ex coniunctione ad supernaturalem conceptionem, ac maternitatem, redditumque fuisse quoad modum, physicum ordinis hypostatici. Et quoad modum physicum dicimus, non quoad entitatem, quia amor quoad physicam entitatem supernaturalem, petit radicari in natura, quoad physicam entitatem supernaturalem, quod non habet Mater Dei vt talis, cum solum participet attributum omnipotentiae, vt iam supra notauimus.

Tertiò demum maternitas sumi De Adorat. Sanctor. & pecul. SS. V.

potest, vt de potentia absoluta coniuncta cum peccato, iuxta dicta supra n. 68. in secunda responsione. Et hoc modo solum daretur in Virgine purus omninò amor naturalis, qualis datur in quacumq; matre naturali respectu proprii filij ex naturali causa ortus: & rursus nō desineret adhuc talis amor esse quoad modū physicum supernaturalis, & hypostatici ordinis ex coniunctione ad conceptionem, & maternitatem, pertinentes ad ordinem supernaturalem, & hypostaticum; vti nuper explicatum est: in quo, suppositis modò dictis, non apparet peculiaris difficultas. Et hæc licet obiter dicta sint, ad vberiore tamen adductæ confirmationis solutionem inferuient, neque omninò à præsentī instituto videntur aliena.

73. Quartò arguitur Maternitas Virginis sanctificauit corpus illius, sanctitate propria maternitatis, ergo etiam animam eiusdem. Antecedens quoad primam partem docetur à pluribus Sanctis Patribus, & admodum clarè habetur ex illo Lucæ 11. *Beatus uenter, qui te* *S. Lucas*
portauit &c. Quoad secundam probatur; quia ea sanctitas, utique non est illa, quæ gratiæ sanctificantis est propria, etenim huius tantummodo animus rationalis est capax, vnde erit propria maternitatis, vt ab illa præscindentis. Consequentia suadetur à Patre Ripalda sec: 13. n. 93. *P. Ripald*
ex Nysseno Orat: 3. de Natali Domini dicente. *O beatum uterum illum, qui bonitatis suæ præstantia ad se traxit animi bona. In reliquis omnibus vix animus purus Spiritus Sancti præsentiam capit. Hic autem verò fit Spiritus Sancti receptaculum: Miratur Nyssenus (prosequitur citatus author) uteri Virginei Sanctitatem, quæ tanta fuit, vt eam in animam deriuarit. Et Spiritum Sanctum, cuius proprium est in animis degere, ac manere in se* *S. Greg. Nyssen.*

R attra-

attraxerit &c. Tum etiam: quia Sanctitas magis est propria animæ quam corporis, si igitur corpus sanctificatur per maternitatem, quanto magis anima?

Tum etiam quia Matri Vnigeniti Dei debetur puritas, seu integritas carnis, hoc est Virginitas, ergo etiā puritas, & integritas mentis, quæ est sanctitas animæ. Tum demum: quia corpori Beatissime Virginis ratione maternitatis debetur maxima quædam, & quodammodo miraculosa pulchritudo, & venustas, imò & incorruptio, & in cælos assumptio: multo igitur magis ex eodem titulo maternitatis debita erit pulchritudo, & venustas supernaturalis, quæ est sanctitas: atque adeo vi eiusdem maternitatis, debet omnino eius anima esse à peccati feditate aliena, ac cælesti luce Sanctitatis irradiata: cum animi turpitudine sit peior, maiori que abhominacione digna.

Respondetur: antecedens esse verum de sanctitate, prout coincidit cum perfectione physica ordinis hypostatici, qualis est maternitas, eiusque fundamentum, vti sæpè dictū est: & iuxta hunc sensum intelligenda, sunt verba illa S. Lucæ: per quod patet ad probationem secundæ partis antecedentis, nā maternitati concedimus aliquam propriā sanctitatem, omnino distinctam ab ea, quæ competit gratiæ sanctificanti. Quantum ad consequentiæ probationem ex Nysseno desumptam, primò clarè constat, ipsum loqui de Sanctitate illa secundaria, quæ à sanctitate animæ Virginis deriuata est etiam, in corpus eiusdem, adeoque de ea, quæ ad connaturalissimum Matris Dei statum exigebatur, habuit enim sanctitas Animæ Virginis, vt peculiari modo redundauerit in corpus eiusdem, in quo residebat & fundamentum, & maternitas eiusdem Virginis.

74. Oportet autem peculiarem hanc redundantiam gratiæ Sanctificantis in corpus Virginis breuiter exponere. Itaque primò dicitur cum S. Tho. exponente Angelicam salutationem opus: 8. Virginem appellatam fuisse gratia plenam, quia tribus modis, seu quantum ad tria id habuit. Primò quia vitauit omne peccatum, & omne bonum, opus exercuit, vt ibidem declarat Sanctus Doctor. *Secundò plena fuit gratia, (loquitur Angelicus) quantum ad redundantiam animæ ad carnem, vel corpus. Nam magnum est in sanctis habere tantum de gratia, quod sanctificet animam: sed anima Beata Virginis ita fuit plena, quod ex ea refudit gratiam in carnem, vt de ipsa conciperet filiū Dei, & ideo dicit Vgo de S. Victore Quia in corde eius amor Spiritus Sancti singulariter ardebat, ideo in carne eius mirabilia faciebat in tantum, quod de ea nasceretur Deus, & homo. Lucæ 1. Quod enim nascetur in te Sanctum uocabitur Filius Dei.* Sanctitas ergo Virginis refusa est in corpus, vt gratia gratiis data miraculose conceptionis Verbi Diuini connaturalissimo in statu ab ea haberetur. Quid autem sit hæc sanctitas in corpus refusa, melius exponetur in secundo dicēdi modo, quem mox subiiciemus. Tertiò dicitur Virgo plena gratia, quantum ad refusionem in omnes homines, de quo ibi S. Doctor.

Secundò exponi potest eiusmodi redundantia ex quodam dicendi modo, quem refert, & probabilem censet Angelicus Doctor 3. p. quæst. 27. art. 3. cum ait de Virgine sanctificata. *Possit intelligi quod totaliter fuerit sublatus fomes hoc modo, quod prestitum fuerit Beatæ Virgini ex abundantia gratiæ descendantis in ipsā, vt talis esset dispositio virium animæ in ipsa, quod inferiores vires nunquam mouerentur sine arbitrio rationis*

S. Tho.

S. Tho.

tionis, sicut dictum est fuisse in Christo, quem constat peccati fomitem non habuisse, & sicut fuit in Adam ante peccatum per originale iustitiam, ita quod quantum ad hoc gratia sanctificationis in Virgine habuit nim originalis iustitię. Et quamvis hæc positio ad dignitatem Virginis Matris pertinere videatur &c. prosequitur Angelicus Præceptor ostendendo hunc dicendi modum esse minus probabilem, non tamen ipsum omnino rejicit, cum enim proprium assignat, inquit. *Et ideo videtur melius dicendum &c.* qui loquendi modus aperte satis insinuat, præcedentem non carere sua probabilitate. Ex eo autem habetur: nedum quomodo redundauerit gratia Virginis, existens in anima ad eius corpus: verum, etiam, quisnam fuerit proprius effectus eiusdem redundantie, nempe perfecta subiectio virium inferiorum ad superiores, quæ perfecta obedientia complectitur, nedum, omnia supernaturalia dona, siue in uoluntate siue in appetitu sensitivo existentia, verum etiam virtutes omnes per se acquisitas, & Virgini per accidens infusas, & omnia hæc à virtutibus nostris, ac donis supernaturalibus quoad modum, diuersa, ut in tractatu de homine Innocenti aliquando fortè demonstrabimus.

75. Nunc quantum ad id quod addit P. Ripalda fatemur multum admirationis peperisse in nobis modum loquendi ipsius, cum enim in verbis Nysseni relati ab eodem authore dicatur, quod Vterus Virginis ad se traxerit animi bona; ex hoc infert Ripalda: *Miratur Nyssenius vteri Virginei Sanctitatem, quæ tanta fuit, ut eam in animam deriuaret.* Si enim sanctitas Vteri Virginei iuxta Nyssenum attracta fuit ab anima ad corpus: hoc enim, si Linguam latinam calleo, *De Adorat. Sanctior. & SS. Virg.*

clare significant illa verba: *O beatum uterum illum, qui bonitatis suæ præstantia ad se traxit animi bona:* & hoc ipsum sequentia verba sole clarius ostendunt. Si inquam hoc dicit Nyssenius: quomodo verum erit, eundem Nyssenum velle, iuxta glossam Ripaldæ, Sanctitatem Vteri Virginei deriuatam fuisse in animam. Certè nisi dedissem verba huius authoris, mihi nõ credidisses. Nisi velimus dicere aliquod arcanum, aut in verbis Nysseni, aut in verbis Ripaldæ latere, quod mihi est ignotum. Et quidem de tenuitate mei ingenij id suspicari non est temerarium. Et quicquid sit de verbis, indubitatum omnino esse debet Sanctitatem moralem, ac propriè dictam de qua loquitur Nyssenius ab anima descendere in corpus sic enim rectus ordo postulat, & ita, contingebat in statu innocentie; ut explicat S. Tho: pluribus in locis,

Demum & si concedamus, maternitatem, eiusque fundamentum primariò in corpore Virginis existentia, perfectionem suam deriuare ad animam, nihil aduersus nostram conclusionem sequetur: nam solum id erit uerum quoad physicam perfectionem, non verò quoad moralem, illam enim dumtaxat non autem istam maternitati eiusque fundamento tribuimus. Ad aliam probationem dicimus, eam concludere de sanctitate propriè dicta, qualis est moralis, omnis enim moralitas fundatur in libertate, quæ animi primariò est propria: secus de sanctitate largo modo sumpta, dicente videlicet perfectionem purè physicam, & corpoream, etsi pertinentem ad ordinem hypostatium; eiusmodi enim perfectio potest recipi etiam in re inanimata, ut patet in vnione accidentali, tenente se ex parte accidentium Eucharisticorum, & in alijs perfectionibus

bus supernaturalibus, eleuantibus sensibilia sacramenta. Ad alias probationes constat ex dictis, nam ex corporis perfectiones solum, quoad connaturalissimum statum, exigunt coniunctionem cum gratia sanctificante animæ, quantumvis enim miraculosæ non excedunt limites gratiæ gratis datæ. Nonnulla alia adducit citatus author, quæ referre non est opus, nam ex hæcenus tradita doctrina, ut credo, potest non difficulter solutio haberi. Vnde quæ hucusque dicta sunt sufficiunt.

§. VII.

*Soluuntur argumenta contraria,
alijs assertionibus.*

76. **S**ecundæ nostræ assertioni aduersantur, saltem ex parte, P. Suar: tomo 2. in 3. p. disp: 22. sec: 2. in fine, & P. Ripalda lib. 4. disp. 79. sect. 8. nu. 64. Primus itaque ait, quod si daremus euentum, in quo Maternitas, eiusque fundamentum ponerentur in Beatissima Virgine constituta in puris naturalibus, adeoque non habente gratiam sanctificantem habitualement, tunc ratione solius maternitatis esset adorabilis, & videtur apertè loqui de adoratione hyperdulæ absolutè sumptæ, & consequenter prout dicit quid physicum, & morale, & in hoc posteriori nobis contradicit, qui talem adorationem dicimus elici ab habitu hyperdulæ prout præcisè est ordinis physici, & hypostatici, id exigente natura excellentiæ, quæ est ratio formalis terminandi talem adorationem. Eandem etiam hyperdulæ adorationem tribuit P. Ripalda, Virgini Matri, nedum ut alias existenti in puris naturalibus, verum

etiam ut priuatæ gratia sanctificatæ, falso asserens idem sentire P. Suar: hic enim expressè negat, Virginem existentem in peccato, & habentem dignitatem Matris Dei, esse adorabilem cultu religioso, constat autem priuationem gratiæ esse peccatum, & iuxta hunc sensum uidetur loqui P. Ripalda, qui talem adorationem hyperdulæ tribuit Virgini Matri Dei, quamuis alias in peccato existenti. Ex quo apparet vtrumque authorem aliquo etiam ex capite nostræ tertiæ assertioni contradicere, quatenus Suar: nullam ponit adorationem erga Matrem Dei, posito quod alias in peccato existeret. Ripalda verò ponit adorationem directam; & nos sequuti S. Tho: admisimus solum indirectam hyperdulæ adorationem.

Fundamentum P. Suar: est. Posito Virginem Dei Matrem habere puram carentiam gratiæ sanctificantis, adeoque quodammodo constitutam esse in puris naturalibus, adhuc sola dignitas Matris Dei esset excellentia sufficiens ad terminandam hyperdulæ adorationem, ergo absolutè loquendo adorabilis esset ea adoratione. Antecedens probat P. Suar: quia talis dignitas secundum se est sufficiens ad exigendam prædictam adorationem, & aliunde nullum daretur peccati impedimentum, vnde nihil obesset, quo minus eam terminaret, eaque digna esset, nam solummodo peccatum, & inimicitia cum Deo videtur posse excludere talem adorationem.

Possumus rursus hoc ipsum confirmare: Adoratio hyperdulæ adquatè sumpta nunc de facto non debetur Virgini ratione excellentiæ gratiæ sanctificantis, sed ratione dignitatis Matris Dei cū præcisione sumptæ, atqui in prædicto euentu eiusmodi dignitas eodem modo se haberet,

haberet, ergo digna esset adoratione hyperdulie adæquatè accepta. Maior videtur manifesta, quia adoratio hyperdulie solummodo debetur personæ ratione excellentiæ spectantis ad ordinem hypostaticum, ad quem non pertinet gratia Virginis, sed eius dumtaxat maternitas. Minor suadetur, quia hoc ipso, quod non coniungeretur cum labe peccati, eodem modo se haberet, sola enim peccati fæditas eam diuersam reddit, & quodāmodo maculat. Consequentia liquet. Adde sola dignitas Matris Dei cū præcissione sumpta est excellentia ex proprijs meritis adæquata, & ordinis supremi, ergo independentè à coniunctione cum gratia sanctificante exiget adorationem aliquam adæquatè acceptam, & consequenter adorationem hyperdulie, nedum vt pertinētis ad ordinem physicum, vt nos diximus, verum etiam moralem: siquidem adorationem oportet proportionatam esse rationi formali terminandi adorationem.

77. Respondetur ad argumentum; antecedens esse verum de adoratione hyperdulie inadæquate accepta, & consequenter vt elicitā ab habitu hyperdulie, physicè sumpto, vt sæpè dictum est; secus loquendo de adoratione hyperdulie, procedente ab habitu physicè, & moraliter accepto. Ad probationem dicitur, quod cum maternitas, eiusque ratio fundandi, pertinentes ad ordinem hypostaticum, nullam dicant moralem sanctitatem, datur impedimentum, vt sic dicamus, negatiuum, situm in pura carentia sanctitatis moralis, hæc enim est excellentia, quæ est ratio formalis terminandi adorationem hyperdulie, physicè, & moraliter sumptam, vt constat ex dictis.

Ad confirmationem respondetur:

hyperdulie adorationem adæquatè sumptam debitam esse excellentiæ, quæ habetur ex toto hoc coniuncto; nempe maternitate, & gratia sanctificante, vnde neutri sigillatim sumptæ debetur. Et ratio est, quia gratia Virginis seorsim accepta non spectat ad ordinem hypostaticum, vnde vi illius Virgo non exigit hyperduliam: Maternitas autem, eiusque ratio fundandi etsi spectent ad ordinem hypostaticum, non dicunt tamen aliquam moralem sanctitatem, & consequenter non postulant terminare hyperdulie actum, physicè, & moraliter acceptum. At gratia, & maternitas simul sumptæ vtramq; prædictam rationem complectuntur: & per consequens hyperdulie actum physicè, & moraliter acceptum exigunt.

Adde totum illud coniunctum ex gratia sanctificante Virginis, eiusque maternitate consurgens, pertinere ad ordinem hypostaticum, nedum ratione maternitatis, verum etiam ratione gratiæ, vt sanctificantis Dei Matrem. Et hoc ideo, quia vt docuit Angelicus Præceptor 3. part. quæst. 7. art. 10. ad 1. *Beata Virgo dicta est plena gratia, non ex parte ipsius gratiæ, quia non habuit gratiam in summa excellentia, quæ potest haberi, nec ad omnes effectus gratiæ, sed dicitur fuisse plena gratia per comparisonem ad ipsam; quia scilicet habebat gratiam sufficientem ad statum illum, ad quem erat electa à Deo: vt esset scilicet Mater Vnigeniti eius.* Si igitur gratia Virginis erat commensurata statui maternitatis Vnigeniti Dei, & eiusmodi status, iuxta omnium sensum, est hypostaticus, clarè apparet eiusdem Virginis gratiam, vt sanctificatiuam status Matris Dei suo modo ad ordinem hypostaticum pertinere: & consequenter complexum illud ratione vtriusque partis in ordine hypostatico

postatico collocandum : quamvis non eodem prorsus modo ; nam, Matri Dei, vt tali id competit immediatè, gratiæ verò mediante statu Matris Dei: sicut è conuerso id contingit quantum ad sanctitatis munus. Per quæ patet ad id, quod additur, non enim maternitas, eiusque ratio fundandi, cum præcisione à gratia, dicunt excellentiam adæquatè sumptam, prout hæc complectitur physicum, & moralem ordinem, sed prout præcisè sistit in ordine physico hypostatico.

78. Secundò ad idem arguit P. Ripalda Sancti Patres, & Theologi vnanimi consensu asserunt, dignitatem Matris Dei ex proprijs omninò meritis exigere adorationem hyperdulix, ergo vt præcisa à gratia sanctificante, eam adæquatè sumptam promeretur. Antecedens probat adducendo aliqua eorum, testimonia : & rursus ex eo quod Patres, & Theologi nullam mentionem facientes alterius tituli, absolute tribuunt Matri Dei adorationem hyperdulix, & consequenter in talem dignitatem, etiam præscindentem à gratia sanctificante, eam adorationem refundunt.

Confirmat hoc ipsum. Demus diuidi à Virgine gratiam habitualement, adhuc erit adorabilis adoratione hyperdulix, qua præferatur omnibus iustis, ergo sola dignitas Matris Dei præcisè sumpta promeretur eam adorationem. Antecedens probatur: quia si necessarium esset prætermittere alterutrum honorem, vel Sanctis, vel Dei Matri exhibendum: satius, & honestius esset Sanctorum, quam Dei Matris cultum prætermittere. Consequentia liquet.

Respondetur ad argumentum : negando antecedens, si fuerit sermo de ea adoratione adæquata sumpta, vt sæpè diximus: ad illius

primā probationem dicitur; Patres omninò loqui de dignitate matris secundum quod de facto est, & per consequens, vt coniuncta cum gratia sanctificante: non enim ad eiusmodi præcisiones attenderunt. Quoad Theologos dicendum paucos in terminis rem hanc attigisse, & licet qui hanc difficultatem pertractarunt non ita distinxerint, vt distinctum est à nobis, qui adorationem physicè sumptam, à seipsa adæquatè accepta, seu etiam moraliter considerata, secernimus, id parum refert, cum possit aliquid, quod fortè nouum est, adstrui, dūmodo habeatur sufficiens fundamentum, quo nos non carere arbitramur. Ad secundam probationem eodem modo dicimus: sermonem esse apud alios de dignitate matris in connaturalissimo statu, in quo cum sanctificante gratia coniungitur, & hoc modo absque mentione alterius tituli adorationem hyperdulix adæquatè sumptam promeretur.

79. Ad confirmationem responderetur, antecedens esse verum, si adoratio tunc debita Virgini Matri, præcisè carenti gratia sanctificante, consideretur physicè: secus verò si moraliter sumatur, quia tunc ea, adoratio procederet ab habitu hyperdulix physicè tantum sumpto: at adoratio debita Sanctis esset adoratio dulix physicè, & moraliter accepta: vnde hæc saltem quoad moralitatem illam excederet. Ad probationem verò antecedentis negatur assumptum; posito enim, Virginem Dei Matrem carere gratia sanctificante, satius, ac honestius esset Sanctos, quam Beatam Virginem, Dei Matrem venerari. Et hoc quia apertè colligitur ex verbis Christi Domini Lucæ 11. *Quin imò beati, S. Lucas*
qui audiunt verbum Dei. Siquidem secundum expositionem Maldonati, quem superius retulit, & secutus est
Pater

Pater Ripalda, ly *Quin imo*. Sumitur comparatiuè, ita vt custodia legis Diuinæ, atque adeo moralis Sanctitas gratiæ præferatur dignitati Matris Dei, cum præcisione sumptæ. Tum etiam: quia maxima omninò excellentia creaturæ rationalis fita est in gratia, & Charitate, quæ illam in ordine ad vltimum finem, supernaturalem rectificant. Tum, rursus: quia honestas potissimè spectat ad ordinem moralem, ad quem spectat sanctitas moralis, non verò perfectio physica, etiam hypostatici ordinis. Vnde deducimus, quod si humanitas Christi, eiusque vnio hypostatica, prout est modus substantialis creatus per possibile, aut impossibile separarentur ab omni Sanctitate morali, seu creata, seu increata, honestius esset adorare per dulum Sanctos, quam prædictam humanitatem, & unionem sumptas cum tali negatione: posito verum esse, vt omninò verum putamus, talem vnionem esse quid duntaxat physicum, & ordinis hypostatici. Et hoc propter adductas rationes. Vide verba S. Ioan: Chrysostomi, quæ supra adduximus §. 1.

80. Tertiò arguit idem Ripalda in fine illius sectionis 8. Quamuis poneremus Beatissimam Virginem existere in peccato mortali, adhuc ratione dignitatis Matris Dei esset adorabilis adoratione hyperduliæ, ergo exigentia huius adorationis omninò fundatur in dignitate Matris Dei cum præcisione accepta. Antecedens, inquit ipse, quamuis negetur à P. Suar: loco citato, ex eo, quod peccatum talem adorationem videatur impedire, probatur tamen, quia honestum est honorare reges, & prælatos quantumuis alias peccatores, Deusque præcipit honorem, & obsequium à subditis eis exhiberi: honor enim directè collinat in dignitatem personæ,

quæ cum peccato composita, etiam eadem, ac prorsus indemnis perseverat. Consequentia probatione non indiget.

Respondetur ad argumentum iuxta dicta in tertiæ assertionis probatione: antecedens solūmodo verum esse de adoratione indirecta, quam nō impedit existentia in peccato, sed sola confirmatio in malo, vt vidimus ibidem ex D. Tho: in 3. dis: 9. quest. 2. art. 3. Vnde etiam constat Prælati malis deberi honorem, & adorationem indirectam, ratione virtutis, ad quam inducendam, seu conseruandam sunt destinati.

Verum contra hanc doctrinam, & consequenter in tertiā assertionem possumus in hunc modum argumentari. Posito quod Dei Mater existeret in peccato mortali non diceret proximam capacitatem ad sanctitatem, ergo nec directè nec indirectè esset adorabilis. Antecedens suaderetur: quia proxima capacitas ad aliquam formam habendam dicit remotionem omnis impedimenti, quā tamen non dicit Mater Dei existens in peccato, cum istud sit impedimentum ad gratiam habendam, ita vt, secundum Scholam Thomisticam, nec de potentia absoluta simul esse possint. Consequentia suaderetur: quia remota capacitas ad sanctitatem non videtur sufficiens ad terminandam indirectam adorationem hyperduliæ physicæ, & moraliter sumptæ.

81. Vt huic argumento fiat satis: sciendum dupliciter aliquod subiectum impediri posse à receptione alicuius formæ; primò destruendo formam subiecto debitam; nihil tamen auferendo de positiua capacitate subiecti: vt contingit dum quis opponeret aliquod corpus opacum inter solem, & aerem, qui est lucidus, nam in aere remanente tenebroso

broso, solum destruitur lux, & nihil aufertur de eius positiua aptitudine ad lucem habendam. Secundò ponendo aliquid positium in tali capacitate, quod & destruat formā, & post destructionē in eadē capacitate relinquitur, ita vt nedū in illa datur priuatio formæ, sed positium aliquid, impediens formæ receptionem, vt cum in subiecto capaci frigoris, nedum istud destruitur, sed etiam ponitur calor positiuē cōtrarius frigori. Tradidit hanc doctrinam Angelicus Præceptor de Malo quæst. 2. art. 2. his verbis:

Habilitas diminui potest dupliciter, uno modo per subtractionem, alio modo per contrarij positionem. Per subtractionem quidem, sicut aliquod corpus est habile ad calefaciendum, per calorem, quem habet, unde diminuto calore diminuitur habilitas calefaciendi. Per appositionem autem contrarij: sicut aqua calefacta habet naturalem aptitudinem, vel habitualement ad infrigidationem: sed quanto plus fuerit appositum de calore; tanto minuitur habilitas ad frigus.

Secundò nota: per peccatum non diminui entitatem eius positiuæ capacitatis, quam natura rationalis habet ad gratiam sanctificantem: talis enim positiua capacitas est ipsamet entitas obedientialis potentia, quæ aut realiter non distinguitur ab entitate naturali, aut est ipsa naturalis entitas, vt respiciens terminum, seu formam supernaturalem, & consequenter formaliter dicens subiectionem ad agens supernaturale: nihil igitur de huius entitate, per peccatum destruitur: si enim, aliquid de ea per peccatum tolleretur, cum sit finita, & limitata, poterit tandem per multiplicata peccata totaliter destrui, adeoque omninò corrumpi posset naturalis inclinatio, quam creatura rationalis habet ad virtutem, quod omninò

repugnat, vt probat Angelicus Doctor 1. 2. quæst 85. articul. 2. Duo ergo possunt esse effectus peccati in homine viatore, nempe destructio gratiæ, quæ per huius priuationem inducitur, & productio habitus, aut vitiosæ dispositionis. Peccatum enim habituale secundum nostram sententiam in priuatione gratiæ sanctificantis consistit, de quo alibi.

82. Consultò autem diximus in homine viatore, quia si fuerit sermo de damnatis, vltra prædicta ponitur per peccatum confirmatio in malo. Porro hæc confirmatio in malo, vt docet D. Tho: opus. 2. cap:

174. sita est in hoc, quod intellectus totaliter Diuino lumine priuetur, & affectus à Dei bonitate obstinatè auertatur. Cum enim vltimus finis omninò immobiliter appetatur, vt ibidem dicit S. Doctor, & status damnatorum sit omninò finalis, sicut & beatorum status, sit inde vt.

Anima quemcumque finem sibi vltimum præstituisse inuenitur in statu mortis, in eo fine perpetuo permanebit, appetens illud vt optimum, siue sit bonum, siue sit malum, secundum illud Ecclesiastes 11. Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. Sic igitur post hanc uitam, qui boni in morte inueniuntur, habebunt perpetuò voluntatem firmatam in bono: qui autem mali tunc inueniuntur, erunt perpetuò obstinati in malo. Ex quo colligimus damnatorum hominum confirmationem in malo sitam esse in eo, quod hoc ipso, quod eorum intellectus sit totaliter diuino lumine priuatus, immobili cognitione practica malum finem apprehédunt, iudicantque summum bonum propriū, preponendo illud cuicumq; alteri: ex quo practico iudicio sequitur in voluntate immobilis omninò amor eiusdem mali vltimi finis: & ex vtroque actu confirmatio

in malo, seu obstinatio in illo.

Nunc ad argumentum absolute loquendo negatur antecedens, quia tunc simpliciter non esset in peccatore proxima potentia ad gratiam, quando peccatum, aut diminueret aliquid de entitate eius capacitatis, quam dicit ad eandem gratiam, vel quando poneret aliquod positium, ligans talem capacitatem, & ut sic dicamus obstruens os illius per aliquod positium, resistens immobiliter gratiae receptioni, quorum nullum ponitur per peccatum in uiatore: nam solummodo ponitur priuatio gratiae, aut habitus, seu vitiosa dispositio, quae duo ultima quantumuis maximam habuerint intensiorem, non sunt impossibilia, cum actuali gratia sanctificante, & primum nempe priuatio, nedum tollit, imò supponit capacitatem, quantumuis elongatam à forma, & vi huius elongationis, seu distantiae dici potest secundum quid potentia remota: secus autem contingit in confirmatis in malo, cum in istis positius actus, tum intellectus, tum voluntatis ligent talem capacitatem, pracludantque ianuam receptioni gratiae, unde simpliciter habent potentiam remotam. Per quod patet ad probationem antecedentis, nam quamuis priuatio gratiae, & gratia sint impossibiles, non inde habetur tolli simpliciter potentiam proximam: ut apparet manifestè in aere tenebroso in quo datur proxima capacitas ad lucem, quamuis hæc simul cum sui priuatione sit incompatibilis.

83. Tandem aduersus eandem tertiam assertionem argumentari possumus: quia Virgini Dei Matri, posito quod in peccato mortali existeret, adhuc ratione maternitatis videtur exhibendam illi esse aliquam directam adorationem, ergo male illi tribuimus adorationem.

De Adorat. Sanctor. & pecul. SS. V.

dumtaxat indirectam ratione gratiae cuius modo nunc dicto esset capax; Antecedens probatur quia cum tale peccatum nullatenus destrueret physicam perfectionem ordinis hypostatici, quam diximus esse propriam maternitatis, eiusque rationis fundandi, utique vi huius exigeret adorationem hyperduliae physice supernaturaliter acceptam, hæc enim est proportionata maternitati, eiusque rationi fundandi physice sumptis, & pertinentibus ad ordinem hypostaticum, ut sæpè diximus. Consequentia constat: quia saltem diminutè processimus non assignando omnem adorationem Matri Dei, etiam in eo statu debitam.

Respondetur negando antecedens: tanta est enim peccati sæditas, ac malitia, ut hoc ipso, quod in aliquo subiecto fuerit, impediatur exhibitionem omnis adorationis erga quamcumque excellentiam, spectatam etiam ad ordinem physicum. Quapropter dicimus quod ad hoc ut maternitas omnino ex propriis meritis, adeoque directe terminet aliquam adorationem, necessarium sit, ut vel tantum præscindat à gratia sanctificante, cui realiter est coniuncta; vel saltem supponat subiectum, cui inest pertinere ad purum ordinem naturalem, hoc est dicat meram carentiam gratiae sanctificantis. Hinc actuale peccatum coniunctum cum dignitate matris impedit omnem prorsus directam adorationem. Et hoc, tum quia actuale peccatum denominat subiectum, in quo est infinite vile propter infinitam simpliciter moraliter rationem offensæ Dei, cui peccator est obnoxius, unde excellètia physica maternitatis, quantumuis aliunde maxima, ex tali coniunctione fit minima, & nullius æstimabilitatis. Quod videre est in Angelis malis,

S quorum

quorum physica superioritas in natura, hoc ipso quod coniungatur cum peccato, pro nihilo habetur, estque in illis, ac si non esset, unde Angelis bonis qui sunt in naturalibus minoris excellentiæ non præminet. De quo S. Tho: p. p; quest. 109. art. 4. ad 3.

84. Tum rursus: quia peccatum quantumvis primario pertineat ad ordinem moralem, cumque omnino per se primo lædat; adhuc per se secundo vitiat, ac deturpat quicquid etiam spectat ad ordinem physicum, cuiuscumque excellentiæ fuerit, cum eo coniunctum. Quod declarari posset exemplo, nā posito, quod Angelus peccauit contra finem vltimum supernaturalem, naturalis dilectio, qua necessario diligit Deum authorem naturæ, quæ proinde physica est, ac diuersi ordinis à peccato, sic vitatur, ac deturpatur ex coniunctione ad culpam, vt cesset quoad denominationem dilectionis super omnia Dei authoris naturalis. De quo vide N. Salman. trac. de Angel. disp. 9. n. 42. non dissimiliter physica maternitatis perfectio, etsi ordinis hypostatici, ex consortio ad peccati labem ita inficeretur, ac deturparetur, vt etsi quoad entitatem perseveraret, cessaret tamen denominatio excellentiæ simpliciter, & consequenter ex proprijs meritis nulla esset adoratione digna, adeoque nec directè adorabilis. Tum demum: quia adorationis actus, qui directè dicitur terminari ad maternitatem, etiamsi procedat ab habitu hyperdulæ; præcisè vt spectante ad ordinem physicum, adhuc tale esse physicum est omnino per se coniunctum cum moralitate eiusdè habitus, imò cum illa identificatum, unde non est proportionata excellentiæ maternitatis, coniunctæ cum peccato, atque adeo ad il-

lam directè terminari non potest, sed oportet vt sit realiter separata à peccati deformitate: hinc solum adorari poterit pro eo statu indirectè, ratione videlicet gratiæ, cuius est capax. Per quæ patet ad omnia, quæ in argumento allata sunt.

D V B I V M IV.

Vtrum omnis supernaturalis adoratio sit actus à Religione elicitus?

Non obscurè ex dictis colligitur, triplicem esse supernaturalis adorationis actum; nempe, supremum, medium, & infimum: Primus Latria, secundus Hyperdulia, tertius demum Dulia communiter vocatur. Horum maximo debitum cultum Deo exhibemus: secundò colimus pertinentia ad ordinem hypostaticum. Vltimò veneramur Dei Sanctos: quod ergo in præsentī dubio inuestigamus est, an omnes eiusmodi actus vna, eadèq; Religionis virtus eliciat, an verò pro vnoquoque eliciendo, ponendæ sint peculiare, ac distinctæ virtutes. Et quidem quantum ad supremum latriæ actum, indubitatum omnino est elici à virtute Religionis, sicut & duos alios ab eadem Religione imperari posse, nemo ambigit.

§. I.

Duabus assertionibus expeditur proposita difficultas.

85. **D**icendum est primò: actus Dulia, quo Sanctos colimus non est à virtute Religionis elicitivè, sed à propria, ac distincta virtute, quæ etiam Dulia appellatur. Hanc assertionem expressè docet

docet S. Tho: 2. 2. quæst. 103. art. 3. unde desumemus rationē ad probandam conclusionem, verba S. Doctoris sunt. *Dulia, quæ debitam seruitutem reddit homini dominanti, alia virtus est à latría, quæ exhibet debitam seruitutem Diuino dominio.*

S. Tho. Idem docet P. Suar: tomo 1. in 3. p. disput: 52. sect: 3. referens D. Bonauenturam in 3. distinct: 9. art 2. quæst. 4. aitquē, esse communio-rem inter recentiores Theologos, qui de hac materia scripserunt. Probatur ratione Angelici Præceptoris, quæ sub hac forma proponi potest.

Obiectum formale virtutis Religionis, & virtutis Dulix obiectū pariter formale sunt inter se specie distincta, sed virtutes specie distinguuntur per eorum formalia obiecta, ergo virtus Religionis, ac virtus Dulix sunt specie inter se distinctæ, adeoque actus dulix non est à virtute Religionis elicited. Maior probatur quia formale religionis obiectum est cultus exhibitus Deo ratione plenarij omninō dominij, quo gaudet super omnes prorsus creaturas, quæ totaliter illi subijciuntur: obiectum verō formale dulix est cultus exhibitus homini, secundum quod habet participationem quandam dominij Diuini, qua habet particularem solum potestatem super aliquem hominem, vel super aliquam creaturam. Videtur autem manifestum: has duas rationes formales terminandi geminum hunc adorationis actum esse inter se, nedum specie, verum, etiam genere, & ordine diuersas: cum plenum, ac totale dominium, super omnes prorsus creaturas, debeat esse essentialiter increatum, & Diuinum: secus verō participata ea potestas, qua vnus homo alterum præcellit, & non totaliter; & rursus qua omnibus prorsus creatu-

De Adorat. Sanct. & SS. Virg.

ris non principatur, sed aliquibus tantum. Minor constat ex communi metaphysicorum consensu, quo asseritur potentias, & habitus distinguenda esse ad distinctionem specificam formalium obiectorum, quæ inspiciunt. Vnde prima consequentia probatione non indiget: secunda verō probatur, quia Religio, sicut & quælibet alia virtus non elicit nisi actus, qui in proprium, at formale obiectum tendunt.

Confirmatur: Formalissimum Religionis obiectum est cultus reddendus primo omninō principio, ac vltimo prorsus fini, sed hoc est omninō distinctum ab obiecto dulix, ergo hæ duæ virtutes habent obiecta omninō formaliter distincta, adeoque dulix actus non erit à virtute Religionis elicited. Maior patet: tum ex Sancto Tho: 2. 2. q. 81. ar. 1. ad 3. dicente: latríæ, seu Religionis actum deberi Deo, *quia scilicet ipse omnia fecit, & quia summum in omnibus rebus obtinet principatum*; quæ duo maximè propria sunt primi principij, ac vltimi finis; hæ enim duæ rationes in vno, eodemque oportet vt coincident: Tum rursus: quia Religio maximè accedit ad virtutes Theologales, ex eo quod quamuis eius obiectum, quod non sit Deus, eius tamen, obiectum, seu finis cui, Deus est, qui habet rationem primi principij, & vltimi finis, & sub hac formalissima ratione à virtute Religionis inspicitur, tanquam videlicet supremus omninō Dominus, princeps vniuersalis, nedum extensiuè, verum etiam intensiuè, ita vt omnibus, & singulis creaturis, & quoad omnes earum, formalitates perfectissimo prorsus imperio dominetur. Minor probatione non indiget: cum Dulia respiciat excellentiam creatam, & in ordine creato non vndequaue supremam, quæ est valde aliena à ra-

S. Thom.

ratione primi principij, ac vltimi finis. Consequentia liquet ex dictis.

86. Huic rationi eiusque confirmationi occurri potest dicendo: quod etiam si Religio habeat obiectum formale diuersum à Dulia, adhuc tamen poterit eminenter elicere actum Dulie, cum eius obiectum formale eminenter contineat formale obiectum dulie: & sane sicut Religio, seu latria est eminenter dulia, qua Deum vt supremum Dominum colimus; imò etiam pietas, qua Deum vt Patrem veneramur: vt expressè docet Sanctus Thom: 2. 2. eadem quaest. 103. art. 3. ad 1. & rursus quaest. 101. art. 3. ad 2. cur non poterit eadem Religionis virtus eminenter continere actum dulie, quo creatam excellentiam colimus, atque adeo illius actum elicere. Et vrgeri magis potest hoc ipsum sic; excellentior est dulia, qua Deum, vt formalissimè supremum Dominum veneramur, quam sit illa, qua homines, vt dominos colimus: sicuti excellentius omninò est Diuinum, quam creatum dominium: quare si latria, vt tendit in Deum sub formalissima ratione Dei, potest eminenter esse Dulia, qua Deum sub formalissima ratione Domini colimus: cur nò poterit inferiorem eam duliam, qua hominibus dominantibus cultum exhibemus eminenter pariter continere?

Ad huius impugnationem notanda est doctrina, quam habet Angelicus Præceptor quaest. 2. de Verit: art. 2. vbi hæc habet Sciendum igitur, quod res aliqua inuenitur perfecta dupliciter. Vno modo secundum perfectionem sui esse, quod ei competit secundum propriam speciem: Sed quia esse specificum vnius rei est distinctum ab esse specifico alterius rei: ideo in qualibet re creata huiusmodi perfectioni habita in unaquaque re tantum

deest de perfectione simpliciter, quantum perfectius (legendum crederem) quantum perfectionis in alijs speciebus inuenitur: vt sic cuiuslibet rei perfectio, in se considerata sit imperfecta, veluti pars totius perfectionis vniuersi, qua consurgit ex singularum rerum perfectionibus, inuicem congregatis. Et nota S. Doctorem, loqui ibidem de rebus superioribus ad inferiores comparatis, inde enim probat necessitatem specierum intelligibilium, per quas res etiam inferiores sunt in intellectu cognoscentis, siue sit humanus, siue supremus in ordine creato, nempe Angelicus: subdit enim. Vnde vt huic imperfectioni aliquod remedium esset, inuenitur alius modus perfectionis in rebus creatis secundum quod perfectio, quæ est propria vnius rei, in altera inuenitur. Et hæc est perfectio cognoscentis, in quantum est cognoscens.

87. Nunc efformatur impugnatio, omnis res creata etiam si superior ita est perfecta, vt careat perfectione specifica, quæ in qualibet alia re creata inuenitur, ergo quauis Religio sit virtus perfectior dulia, adhuc non poterit obiectum formale huius inferioris virtutis attingere, adeoque nec huius actum elicere. Antecedens quamuis constet ex adducta S. Tho: doctrina, ex illa tamen potest in hunc modum magis explicari: omnis creata perfectio, quamuis superior, est pars suo modo integralis adæquatæ perfectionis huius vniuersi: est autem de ratione partis, vt talis excludere comparationem eiusque entitatem, & perfectionem: vnde quia Deus nullam à se entitatem, ac perfectionem excludit, ideo impossibile est habere rationem partis. Tum etiam: quia omnis creata perfectio, quantumuis superioris ordinis, nequit esse immunis à constitutione ex proprio genere, propriaque differentia: hæc enim

enim duo sunt limites cuiuscunque essentiae finitae, intra quos omne finitum, & per consequens creatum, detineri oportet, solumque ens infinitum eisdem non limitatur. Tum rursus : quia hoc vniuersum siue physicum, siue morale est vnum, vnitatem ordinis, habentis fundamentum in conexione partium ad inuicem : porro eiusmodi colligatio maxime confurgit ex mutua talium perfectionum indigentia, per quam superiores indigent inferioribus ad famulatum, & inferiores superioribus ad regimen, & imperium : cessaret autem eiusmodi concatenatio, si in superioribus non daretur indigentia inferiorum, & è conuerso : sicuti cessaret humanum commercium, ac mutua gentium communicatio, si vna ferret omnia tellus. Imò ex hoc potissimum nascitur homo nudus, quia est animal sociale, alijsque conuiuens : ex hoc enim, quod nationes mutua ope egent, nutritur ex reciproca communicatione amor, foueturque vita socialis. Ita vt ex diuisione perfectionum, vnde videtur oriri minor unitas : quæ negationem diuisionis importat : inde consurrexerit strictius vnionis vinculum ; eo fere modo, quo ex elementorum perpetuo diffidio pax, & conseruatio vniuersi habetur.

88. Ex quo probata omninò relinquitur prima consequentia, nam si Religio attingeret proprium, ac formale obiectum Dulix eminenter, non esset creata perfectio : quia non constaret proprio genere, ac differentia : nec tantum perfectionis illi deesset quantum in altera inuenitur, cum propriam formaliter, alienam verò eminenter complecteretur : secunda etiam consequentia liquet : virtus enim elicitiua alicuius actus, oportet quod huius formale obiectum attingat, vt inductione

manifesta conuincitur.

Confirmatur. Quantumuis Charitas sit virtus excellentior Spes Theologali, & in eodem ordine volituo cum illa, non propterea tamen est eminenter spes, imò nec eminenter elicere potest actum amoris concupiscentiae, qui ad eandem pertinet spem, ergo quamuis Religio sit superior ad dulix virtutem, adhuc fieri non potest, vt huius virtutis actum eliciat. Antecedens quoad primam partem constat ex communi Patrum, ac Theologorum sensu, quo distinguuntur realiter tres virtutes Theologales, nempe Fides, Spes, & Charitas. Quoad secundam verò suadet ex Apostol. 1. ad Choris : 13. vbi de Charitate asseritur, quod *Non querat, quæ sua sunt*. Quod adeo verum, esse putant N. Salmant : tractat. de ultimo fine disput. 2. num. 74. vt inde inferant, nullum actum, qui præcisè habeat rationem vtilis immediate à Charitate posse imperari, sed tale imperium executioni mandari per aliam inferiorem virtutem ; manifestum est autem, quod amor concupiscentiæ respiciat obiectum sub ratione boni proprii, adeoque, quod quærat, quæ sua sunt, feraturque in bonum vtile appetenti. Consequentia probatur à fortiori, nam si Charitati virtutum Theologaliū perfectissimæ non conceditur eminentialis continentia alterius virtutis inferioris, multò minus id erit concedendum Religioni respectu virtutis dulix, quāuis hæc sit inferior illa. Videatur etiam quoad hanc doctrinam Caietan : 2. 2. quæst. 124. art. 2. ostendens aduersus Martinum de Magis : martirium esse actum fortitudinis, non verò Charitatis.

89. Nec refert, si contra hanc doctrinam obijcias, quod dixit S. Tho : p. p. quæst. 57. art. 1. *Quod S. Tho : talis*

Salmant.

Caiet.

talis est ordo in rebus: quod superiora in entibus sunt perfectiora inferioribus & quod in inferioribus continetur deficienter, & partialiter, & multipliciter, in superioribus continetur eminenter, & per quandam totalitatem, & simplicitatem. Non inquam id refert, quia loquendo de superioribus creaturis respectu inferiorum, hoc est intelligendum iuxta expositiones, quas ijs verbis adhibet Caietan: & quæ referuntur à N. Salman: tract: de Angel: disput. 7. num. 3. & sequentibus; Ea autem quæ secundo loco ponitur est, prædictum axioma, clausum in ijs verbis intelligendum esse quantum, possibile fuerit naturæ illius superioris creaturæ: ostendimus autem, non esse possibile virtutem superiorem creatam, constantem genere, & differentia, habentemque rationem partis in ordine ad integrandum bonum totale, claudere in se perfectionem alterius compartis, quamvis inferioris: loquendo de continentia adæquata, & perfecta. Eo vel maximè: quia loco adducto intendit S. Tho: probare, res materiales per earum species debere existere in mente Angelorum, & consequenter Angelum per suam essentiam non continere res materiales eminenter, quamvis sit creaturarum supremus, si enim illas hoc modo contineret, non indigeret speciebus superadditis, sed omnes illas in comprehensione suæ propriæ essentiæ cognosceret: hoc autem, nedum non obest, verum etiam traditam doctrinam valde confirmat.

90. Ad ea verò, quæ opponebantur facilis est solutio, cum enim eminentialis ea dulia, qua Deum, vt supremum Dominum colimus, respiciat eandem excellentiam, quam respicit Religio, nempe excellentiam Diuinam, & increatam,

solumque sit diuersitas, quoad titulum dominij, non oportet respectu Diuinæ excellentiæ diuersas ponere virtutes; secus quoad præsens, vbi excellentiæ sunt omnino diuersæ, imò diuersi prorsus ordinis: Et per hoc patet responsio ad secundum, nam quamvis perfectior, ac excellentior sit dulia eminentialis, qua Deum, vt supremum Dominum veneramur, hoc ipso tamen, quod eius formale obiectum cui sit excellentia Diuina optimè fieri potest, vt à Religione eminenter contineatur: non enim inde infertur aliqua illimitatio in Religionis virtute, cum eius specifica ratio habeatur tanquam ex proprio obiecto, ex cultu exhibito excellentiæ Diuinæ, intra quam, & consequenter intra rationem formalem propriam, Religionis, continentur diuersi ij tituli supremi Domini, Patris, Dei, ac similes, qui excellentiam Diuinam, vt talem nec excedunt, neque sunt in ordine prorsus inferiori, ad illam, vti de creata excellentia dicebamus. Ex dictis autem est manifestum potissimè attendendum ad formale obiectum virtutum, à quo earum specificatio, atque adeo & distinctio desumitur.

91. Dicendum est secundò. Hyperduliæ actum non elici à virtute Religionis, sed à peculiari virtute, destinata ad eliciendam adorationem, qua colimus perfectiones proprias ordinis hypostatice, de quibus iam dictum est. Hæc assertio manifestè colligitur ex S. Tho: loco adducto in præcedenti assertione, nam ideo distinguit Duliā à Religione, quia excellentia increata, quam respicit Religio est omnino diuersa à creata excellentia, quæ à Dulia inspicitur: Porro hæc ratio hoc ipsum etiam conuincit de hyperdulia, quæ respicit pariter creatam excellentiam, quamvis in supremo

S. Tho:

premo ordine constitutam, nempe in hypostatico. Et propterea S. Doctor 2. 2. quæstio 103. artic. 4. ad 2. asserit hyperduliam esse potissimam Dulix speciem, maximè enim reuerentia debetur homini ex affinitate, quam habet ad Deum, quæ affinitas ordinis hypostatici prout dicit quid creatum, est propria, ut omnes fatentur. In huius ergo probatione assertionis non est cur immoremur, siquidem ex dictis pro præcedenti sufficienter probata relinquitur.

§. I I.

*Soluuntur argumenta aduersus
utramque assertionem pu-
gnantia.*

Marfil.
P. Suar.

92. **O**ppositam primæ nostræ assertioni opinionem docuit Marfilius in 3. quæst. 8. art. 1. relatus à P. Suar. tomo 1. in 3. part. disput. 52. sect. 3. docet itaque citatus author, habitudinem latriæ, quæ est actus à Religione elicitus, coincidere cum ea, quæ dulix est propria, quem dicendi modum, probabilem etiam censet adductus Suar. Arguitur autem pro illo in hunc modum. Habitus quo diligimus Deum, & Sanctos est vnus, & idem, ergo idem pariter Religionis habitus eliciet actum, quo colimus Deum, & quo Sanctos adoramus. Antecedens est manifestum, siquidem per eandem Charitatem amamus Sanctos bonos, per participationem Diuinæ bonitatis, & Deum bonum per essentiam. Consequentia ex ipsa paritate rationis videtur manifesta.

Opposuit sibi hoc ipsum argumentum S. Thom: 2. 2. quæst. 103. citata, vbi ad secundum respondet concedendo antecedens, & negan-

S. Tho:

do consequentiam; assignat autem disparitatem his verbis. *Dicendum: quod ratio diligendi proximum Deus est: non enim per Charitatem diligimus in proximo, nisi Deum: & ideo eadem Charitas est, qua diligitur Deus, & proximus: Sunt tamen aliæ amicitie differentes à Charitate, secundum alias rationes, quibus homines amantur. Et similiter cum sit alia ratio seruiendi Deo, & homini, aut honorandi utrumque, non est eadem virtus dulia, & latria. Sic ille.*

93. Sed contra, inquit P. Suar. loco adducto, sicut alicuius amoris proximi, proxima ratio esse potest Diuina bonitas: ita alicuius adorationis Sanctorum proxima ratio esse potest Diuina excellentia: siquidem, etsi creaturæ rationales capaces propriæ excellentiæ, ut in plurimum non adorentur eadem, adoratione qua Deus: adhuc non omninò inconuenit, eas sic adorare ablato erroris periculo: sicut crux Christi eadem adoratione colitur, qua Christus, ut ex dicendis notum fiet, Amplius sicut adorantur Sancti propter intrinsecam sanctitatem supernaturalem creatam: ita propter eandem possunt supernaturaliter amari, & in comparatione istorum actuum tota difficultas consistit, nam etiam hic actus amoris ab eadem Charitate elicitur, qua Deus super omnia amatur, ergo eadem ratione ille actus adorationis à Religione elicituè procedet.

Confirmat hoc ipsum: quia virtus inclinans ad colendam principalem rationem alicuius ordinis, consequenter inclinatur ad omnes participationes eiusdem ordinis: sunt enim hæc ita inter se coniunctæ, ut vix se iungi possint; Unde fit, ut eisdem fere actibus externis colatur Deus primariò, & secundariò Sancti. Hæc Genus Suar.

Quibus addere possumus: non esse

esse ita exploratum Charitatem in proximo non diligere bonitatem, aliam, nisi Diuinam: probabilissimū est enim proximum illius obiectum esse bonitatem creatam, vt talem, & consequenter actum amoris proximi specie essentiali in ordine physico distingui ab actu amoris Dei. Quæ est etiam doctrina N. Salmant: tract. de vltimo fine, disput. 1. num. 97. iuxta quam satis probatam sententiam, non videtur habere locum responsio S. Doctoris, cuius præcipuum fundamentum est, quod per Charitatem in proximo solus Deus, eiusque increata bonitas diligatur, vnde ex hoc capite solutio erit diminuta.

Salmant.

94. At omninò sustinenda allata à S. Doctore disparitas, vnde pro viribus conabimur germanum illius sensum aperire. Vt autem id præstemus notanda est doctrina, quam tradidit idem Angelicus Præceptor 2.2. quæst. 25. art. 1. ad 2. vbi hæc habet; *Amor respicit bonum in communi, sed honor respicit proprium bonum honorati; deferitur enim alicui in testimonium propriæ virtutis, & ideo amor non diuersificatur specie propter diuersam bonitatem diuersarum: dummodò referatur ad aliquod vnum bonum commune: sed honor diuersificatur secundum propria bona singulorum. Vnde eodem amore Charitatis diligimus omnes proximos, in quantum referuntur ad vnum bonum commune, quod est Deus: sed diuersos honores diuersis deferimus, secundum propriam virtutem singulorum. Et similiter Deo singularem honorem latraria exhibemus propter eius singularem virtutem.* Sic ille.

S. Tho.

Animaduertendum rursus: Charitatem esse virtutem Theologicam, ex eo, quod proprium obiectum, quod, eam specificans, est bonitas increata. Religio autem non est virtus Theologalis, quia proprium

obiectum quod illius, non est Deus, sed cultus Deo exhibitus, & consequenter obiectum eam specificans est quid creatum, quamuis obiectum cui illius sit Deus. Hinc habetur impossibile esse, Charitatem non respicere bonitatem increatam, alias posset non respicere obiectum eam specificans. Et rursus non esset virtus Theologalis, quæ talis dicitur ex hoc, quod Deum aliquo saltem modo immediatè respiciat, vnde oportet omnes illius actus Diuinam bonitatem in seipsa attingere, idem etenim est specificatiuum habitus, & omnis actus ab eodem habitu elicitus. Secus contingit in omnibus adorationis actibus horum enim obiecta quod cum sint quid creatum; non oportet omnes illos transire ad attingendam Diuinam excellentiam, sed datur aliquorum ex illis integra specificatio independentem ab eadem Diuina excellentia. Et hoc voluisse, credimus, S. Doctorem loco nuper adducto, cum asserit, omnem Charitatis actum ferri in bonum commune, non verò in singulares bonitates: nam cum obiectum Charitatis sit bonum commune, nempe Diuinum omnes singulares bonitates ab ea communi formalizantur, atque adeo de materiali se habent. Quod non euenit in honore, seu honoratione, quæ attingit singulares excellentias, vt tales, quatenus adæquatum illius obiectum quod est omnis cultus, quem non est opus formalizari ab aliqua ratione communi Diuina, cum hæc non sit specificatiuum honoratiuæ actionis, sicut bonitas Diuina est specificatiuum Charitatis, quod proinde oportet omnem aliam complecti bonitatem, & consequenter actus ad illam terminatos.

95. Nunc ad primam obiectionem

nem dicitur, quod etiam si non negemus proximam rationem adorandi creaturam, ut excellentem, sub lato erroris periculo, posse esse Diuinam excellentiam, quatenus excellentia creata sumitur formalissimè, ut participatio Diuinæ excellentiæ, adeoque ut non ponens in numero cum illa, uti infra dicitur de imaginibus formalissimè sumptis, & constat exemplo in obiectione adducto. Etsi inquam hoc fieri possit, & tunc adæquatum illius adorationis obiectum complectetur creatam, & increatam excellentiam: adhuc tamen perseverat discrimen, allatum inter Religionem, & Charitatem, quia id, quod Religio habet, facta illa reduplicatione formali, & consequenter per accidens, & ex suppositione actus intellectus coadunantis simul utramque excellentiam, ac proponenti illam per modum vnius adorationis actui, à Religione elicito: non tamen id habet per se, sed hoc dumtaxat competit Charitati, cuius specificatiuum obiectum, cum sit bonitas increata, nequit ab eius respectu, & attingentia absolui: etiā quando attingit bonitatem creatam. Et inde habetur, quod intendimus, etenim de ijs, quæ per accidens, & facta aliqua accidentali suppositione contingunt non est curandum: sed de ijs, quæ per se eueniunt; & cum per se Charitas, & creatam, & increatam bonitatem, simul attingere debeat (si enim increatam cum creata non attingeret, absolueretur à suo proprio specificatiuo, & ille actus ab ea procedens non esset actus virtutis Theologalis ut talis: quæ duo fieri nullatenus possunt, alias destrueretur essentia Charitatis) fieri non potest, ut detur alius habitus, quo bonitas creata diligatur, loquendo tamen de bonitate creata ex Charitate dile-

De Adorat. Sanctor. & pe. ul. SS. V.

cta, non ex alijs amicitijs, quas S. Tho: admittit inter homines, de quibus amicitijs nihil modo.

E conuerso res se habet in Religione, respectu cuius, ut ostendimus, solum est per accidens utramque excellentiam Diuinam videlicet, & creatam simul attingere: Quare de hac attingentia per accidens minimè curandum, & consequenter propter illam non est negandus alius virtutis habitus, cuius proprium obiectum sit cultus excellentiæ creatæ exhibitus. Nam si istud obiectum est per se attingibile, ut ostendimus, oportet omninò admittere, per se loquendo, habitum illud attingentem.

96. Ex quibus diluitur, quod secundò loco dicebatur, nam sanctitas, ut dilecta ex Charitate, non est amabilis, nisi simul cum bonitate Diuina, repugnat enim Charitatis actum sistere in bono creato, quodcumque illud fuerit, sed oportet eo mediante transire ad bonitatem increatam, quæ est proprium specificatiuum illius. Non ita loquendo de quolibet adorationis actu, quia datur aliquis habens pro obiecto specificatiuo cultum creatum, exhibitum excellentiæ creatæ, & in hac sistens, & hoc omninò per se loquendo. Quapropter verum, est difficultatem omnem sitam esse in istis actibus, sed oportet eorum naturas secundum ea, quæ per se loquendo dicunt attentè perpendere, uti fecit Angelicus Doctor, cum ex illis allatam disparitatem intulit. Quod non videtur fecisse P. Suarez loquens de actu adorationis adæquatè sumpto, tam secundum ea, quæ dicit per se, quam secundum ea, quæ habet per accidens, illumque comparans ad adæquatum Charitatis actum, quoad ea, quæ solum per se loquendo affert.

Ad confirmationem dicitur: ante-

recedens esse verum loquendo de participationibus alicuius ordinis, ut reduplicatiuè talibus, & consequenter ut non ponentibus in numero cum eo, cuius sunt participationes. Verum sic attingere tales participationes dupliciter cōtingit, nempe per se loquendo, & ex propria natura actus illas attingentis, & hoc ostendimus esse proprium solius Charitatis, cuius formale specificatiuum est bonitas increata, à cuius proinde attingentia nullus eius actus absolui potest: Nō verò si fuerit sermo de Religione, nā huic solum per accidens competit attingere eas participationes formalissimè sumptas: & per consequens relinquit locum alteri habitui, nempe dulciæ, cuius sit proprium attingere cultum exhibitum excellentiæ creatæ, in qua omninò sistat. Et hoc, quia adorationis actus adæquatè sumptus non est Theologalis: unde aliquis adorationis actus absolui potest, ut diximus, ab attingentia excellentiæ Diuinæ, & hoc omninò per se.

97. Ad id, quod additur: respondetur admitti à nobis probabilitatem illius modi dicendi, ex quo nihil aduersus traditam doctrinam habetur: nam oportet, talem actum media bonitate creatam transire ad ipsam increatam, tanquam ad proprium specificatiuum habitus Charitatis, & quia adhuc eiusmodi actus non exiit conditionem actus virtutis Theologalis, cuius est Deum in seipso tangere: quæ non dantur in quocumq; actu adorationis, sed duntaxat in eo, qui à Religione elicitur, hic enim solus attingere omninò debet excellentiam Diuinam, ut obiectum cui, secus loquendo de alijs adorationis actibus singulares excellentias creatas attingentibus ac in eis, ut in obiecto cui sistentibus.

Adde primò, & explicabitur magis hoc ipsum, quia ut dixit S. Doctor 2. 2. quæst. 25. citata omnium proximorum, quantumuis diuersorū vnus est prorsus Charitatis actus, quo amantur: hoc enim euidentissimum signum est, non sibi per talem actum in bonitate proximi, sed fieri transitum ad bonitatem Diuinam vnificantem illum actum, qui à proximorum diuersitate, diuersificari posset, ac deberet si in proximorum bonitatibus sisteret. E conuerso in adorationibus contingit, quas constat diuersas esse, iuxta diuersas excellentias creatas, ut patet saltem in actibus Dulciæ, & Hyperdulciæ, inde enim satis aperte sequitur, figi tales actus in creatis excellentijs, non verò ad Diuinam, per se loquendo, transire; nam cum hæc sit vna, & eadem, omninò vnum redderet actum, nec obstaret diuersitas in creatis excellentijs, ut diximus de Charitatis actu. Adde secundò: maximè proprium esse amoris amantem ad amatum transferre, & consequenter bonitati amatae vnire, vnde Theologalis Charitatis munus erit per actum suum transformare amantem in bonitatem Diuinam, ac isti illum coniungere, vnde creata bonitas erit medium, per quod voluntas amantis transit ad bonitatem Diuinam in seipsa attingendam: & hoc modo verificatur, quod dixit Angelicus Præceptor, Charitatis actum in proximo non attingere nisi solum Deum, hic enim est, in quo, tanquam in ultimo adeoque formaliori obiecto, figitur Theologalis Charitatis actus. Id autem non ita competit honorationi; cuius proprium est sistere in honorante, ac deferre cultum excellentiæ, secundum quod sibi proponitur ab intellectu, & consequenter diuersificari, iuxta diuersas excellentias sibi propositas, & consequen-

sequenter ex sui natura non postulat per creatam excellentiam usque ad Diuinam pertingere, ibidemque motum suum terminare.

98. Secundæ nostræ assertioni *p. Suar;* opponitur P. Suar: tomo 2. in 3. par. disp. 22. sect. 3. circa finem, ubi primò probabiliter asserit: hyperdulæ actum, quo colimus Beatissimam Virginem Matrem Dei proficisci elicitiuè à Religione, à qua oritur Christi, ac Dei adoratio, vnde quoad hunc actum à præcedenti opinione non dissentit. Fundamentum illius est, quia etsi dignitas Matris Dei creata sit, intrinsecè tamen respicit excellentiam increatam, à qua desumit valorem suum, ergo adorationis actus, quo illam colimus, elicitiuè procedet à virtute Religionis, à qua elicitur actus, quo Diuinam excellentiam in seipsa adoramus. Antecedens ex se notum est. Consequentia suadet, quia prædictus intrinsecus respectus ad increatam excellentiam sufficere videtur, ut ab vno eodemque habitu eliciatur actus, quo & increatâ excellentiam intrinsecè inspectam, & creatam intrinsecè inspicientem, adoramus, id enim postulat eiusmodi connexio, & usus humanus hoc ipsum comprobatur, nam eodem honore, quo honoramus Regem, & eius pariter matrem honorare consuetum est, vnde ab eodem habitu vtriusque honoratio procedet. Et ideo Patres communiter asserunt: totum honorem Matris ad Filium referri. Idque confirmat exemplo humanitatis Christi prout affectæ vnione hypostatica, prout est modus substantialis creatus, præscindens à Persona Verbi, quam ipse supponit adorari per actum à virtute Religionis elicitem.

Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam, ad cuius primam probationem li-
De Adorat. Sanctior. & pecul. SS. V.

quet ex superius dictis de adoratione humanitatis Christi prout affectæ vnione creata, præscindente à persona Verbi, nam, ut ibi diximus, proprium obiectum cui Religionis est excellentia intrinsecè increata, quam non dicit nec maternitas Dei, nec prædicta humanitas cum vnione, modo dicto accepta: valor autem ille solum est extrinsecè increatus, adeoque insufficiens ad exigendam adorationem à virtute Religionis elicitem. Ad exemplum allatum, fatemur, id in humano usu contingere, quia mater Regis, ac Rex sunt in eodem ordine creati, vnde fit, ut mater Regis habeat aliquid intrinsecum de dignitate Regia in omni sua amplitudine sumpta. Cæterum quoad præsens est omnino diuersa ratio, cum mater increati Regis nihil intrinsecum habeat de increata excellentia, etiam adæquatè, & in omni sua vniuersalitate considerata. Quod demum, asseritur ex Patribus non conuincit, nam fatemur omnem honorem matri debitum refundi in filium, quatenus ipsa ratione maternitatis Verbi postulat adorationem propriam eorum, quæ spectant ad ordinem hypostaticum, nempe adorationem hyperdulæ: non tamen inde habetur eandem Religionis virtutem, inclinare ad adorandum filium, & matrem, quia in ista non adest intrinsecè increata excellentia, solius filij propria, & cui dumtaxat debetur actus adorationis, à virtute Religionis elicitem. Hinc fit, omnem filij honorem non posse in matrem referri, sicut increata excellentia filij nequit intrinsecè in matre reperiri. Ad confirmationem liquet, tum ex superius dictis, tum ex ijs, quæ nunc dicta sunt, vtroque enim est eadem ratio quatenus nullibi datur aliquid intrinsecè increatum.

99. Secundò citatus author po-
T 2 nit

nit virtutem quandam singularem, destinatam ad eliciendum actum, quo Mater Dei adoratur, aitque illius actum ferri in excellentiam. Matris Dei, non ut reduplicatiue relatam ad filium, sed in illam, pro ut est excellentia quædam singularis Matris Virginis, qua nec primam similem visa est, nec habere sequentem. Id autem probat, quia eiusmodi dignitas ut est propria Virginis, est excellentia omnino singularis, in qua omnis alia pura creatura exceditur ab illa, ergo mirum non est, si pro ea dumtaxat colenda ponatur singularis quædam virtus, eliciens actum, quo adoretur. Antecedens tum ex se constat, tum ex eo, quod asserit Angelicus

S. Tho: Doctor par. p. quæst. 25. art. 7. videlicet, non posse Deum efficere puram creaturam Virgine meliorem. Consequentia liquet; cum inter virtutem, eiusque obiectum debeat esse correspondentia; & adequatio. Vnde (concludit citatus author) hic etiam dicendi modus probabilis censendus est; quid autem verius sit, alijs indicandum relinquo.

Responderetur concedendo antecedens, & negando consequentiam, si fuerit sermo de virtute diuersa, tum à Religione, tum ab hyperdulia, ac Dulia; ut enim ostendimus pro sanctitate perfectionum ad ordinem hypostaticum, ad quem omnino spectat excellentia Matris Dei,

omnino sufficit una virtus hyperdulia; ad probationem verò dicendum, quod etsi Deus nequeat puram creaturam Virgine excellentiorem producere, adhuc ex hoc non habetur talem excellentiam superare ordinem creatum, quicquid autem intra illum continetur, exigit solum adorationem hyperduliae. Neque per hoc tollitur correspondentia, & adequatio inter virtutem, & obiectum; nam sicuti istud spectat ad supremum ordinis creati, ita & virtus hyperduliae, quæ est excellentissima omnino species dulia, quæ perfectiones creatæ sanctitatis veneramur. Et sanè non esse sic de facili multiplicandos virtutum habitus videtur omnino magis rationi ac veritati consentaneum; alias non posset aliquis falsitatis conuinci, si pro diuersis excellentiarum gradibus distinctas poneret virtutes; singularis est enim dignitas Precursoris, quo nullus maior inter natos mulierum surrexit: singularis est dignitas S. Petri Principis Apostolorum, Christi Domini vices gerentis, singularis est pariter excellentia Apostolatus; & tamen pro omnibus prædictis, singulares ponere virtutes, quibus eos veneremur, & voluntarium, & inauditum apparet. Vnde standum omnino arbitramur traditæ hactenus doctrinæ, quæ menti D. Tho: apprime congruit.

DISPUTATIO IV.

DE VSV IMAGINVM.

SACRARVM Vfus Imaginum, earumdem, præcedit adorationem, cum ad hanc veluti ad finem ordinetur. Hinc antequam illarum cultum, & venerationem explicemus, hanc præmittere disputationem necessarium duximus, vt per eam paretur via ad ea, quæ in sequenti disputatione sunt dicenda. Erit autem sermo de Vsu Imaginum nedum pro statu legis Euangelicæ, verum etiam & veteris: Vt inde euidentius innotescat, quam perantiquus in Dei Ecclesia is fuerit.

DVBIVM PRIMVM.

§. I.

An Statuæ, & Imagines in Veteri Testamento omninò fuerint prohibite?

Præmittuntur aliqua difficultatis decisioni necessaria.

PRAESENS dubium necessariò præmittendum duximus: per illius enim decisionem paratur via ad ostendendam honestatem adorationis Sacrarum Imaginum, cui presenti hac disputationem viam parare intendimus; si enim imaginum, ac statuarum vsus, rudiori, magisque ad idololatriam procliui Hebræorū populo vetitus omninò non fuit, tanquam illicitus, efficacax satis indè habetur argumentum idem in lege Euangelica asserendum, in qua litterarius labor metam attigisse videtur, & consequenter multum lucis humanis mentibus intulisse, ad abigendas errorum caligines.

1. **S**atis compertum est apud Scriptores, nominum significationes non esse spernendas, ex ijs enim notitiæ rerum, quibus ea nomina imponuntur non leuiter pender. A nomine ergo imaginis sumendo exordium, sciendum, quod imago Græcè dicitur IKON à verbo pariter Græco IKO, quod significat assimilo. Hinc notauit S. Tho. 1. par. quæst. 93. art. 9. quod etiam si similitudo sit quid præambulum ad imaginem, quatenus est quid communius, conueniens videlicet pluribus, quibus ratio imaginis non competit, nihilominus secundum quod similitudo dicit expressionem quandam, pertinet ad perfectionem imaginis, & est quid consequens ad illam. Dicimus enim (loquitur Sanctus Doctor) *imaginem alicuius esse similem, vel non similem ei, cuius est* S. Thom.

est imago, in quantum perfectè, vel imperfectè representat ipsum. Circa nomen *Idolum* Hesichius in suo Dictionario voce *Idolon*; docet, ex sententia Aristarchi, & Theodori significare umbram: Rursus Eustathius lib: 11. Odissæ asserit, idolum esse imaginem inanem, qualia sunt phantasmata, quæ cogitatione sola nobis fabricari solemus. Quocirca Homer: 11. Odissæ & Lucian: in dialogo de mortuis; animas mortuorum vocant idola. Ita refert P. Vasq: tom: 1. in 3. par: disp: 101. cap: 1. n. 3. & 4. Hæc quoad nomina, de quibus plura Vasq: ibidem.

Oportet tamen adhuc declarare differentiam, quæ inter Imaginem, & Idolum intercedit, ex ea enim non modicam lucem accipient, quæ sunt dicenda. Id autem melius præstare non possumus, quam assignando proprias utriusque definitiones, per has etenim sicut, & eorum constitutiva, ita & distinctiva innotescunt. Imago igitur definitur à S. August: lib: 83. quæstionum, quæst: 74. his verbis. *Similitudo in specie vel in signo speciei, producta ab eo, cuius est similitudo.* Huius explicationem definitionis latè prosequuntur N. Salmant. tract. de Trinit. disp. 13. n. 3. in ea ergo exponenda non immorabimur, sed dumtaxat notamus circa illam, id quod ad præsens institutum valdè conducit, nempe respondere prototypum, cui assimilatur, & hoc non utcumque, sed ut constat ex definitione, sed tanquam ei, à quo producta fuit, saltem quasi ab exemplari: idque probat Angelicus Præceptor 1. par. quæst. 35. art. 1. ex August: dicente loco adducto, quod vnum ouum, quantumvis sit valdè simile alteri ouo, quia, tamen vnum ab alio non producit, idcirco vnum non est alterius imago. Nunc quoad definitionem

Idoli. ea traditur à Sanct. Augustin. lib. 7. quæstionum veteris testam. quæst. 41. vbi. inquit, illud nihil aliud esse quam *falsi Dei simulacrum.* Id est ut optimè aduertit Sanderus lib: 1. de imaginibus: *omne id vocatur idolum, quod etiamsi rem substantem representet, non tamen ea ratione, quæ illi secundum naturam, vel gratiam inest.* Quod apparet exemplo idoli V. G. Iouis, istud enim Iouem, ut Deum, & Sanctum representat, quod omninò fictitium est, cum neque ex natura, neque ex gratia aliquid prædictorum habeat.

2. Ex his definitionibus licet modo colligere aliqua discrimina, quæ ostendunt Idolum esse quid omninò diuersum ab imagine. Primò ergo Idolum dicit fictionem, & errorem, adeoque Tertull: lib: de Idololat: c: 4. dixit: *Idola esse imagines illarum rerum, quas colit humanus error;* Ad hoc etiam designandum sæpissimè scriptura appellat Idola simulacra Psal: 113. *Simulacra Gentium argentum, & aurum* Actor: 15. *Abstinetes vos ab imolatis simulacrorum.* 1. Ioann: cap. vltim: *Filioli custodite vos à simulacris.* Et hoc ideo, quia ut optimè aduertit N. Tho: Vualden: tomo 3. cap: 157. n. 1. cui consentit pariter Sander: loco adducto, & subscribit P. Vasq: disp. 101. cap. 4. simulacrum dictum est à simulando, vnde idem erit, ac falsa, seu ficta imago. Cæterum imago propriè dicta nihil falsitatis, aut erroris habet admixtum; dantur enim vera exemplaria quoad eam rationem, secundum quam, representantur. Neque huic obstat; sæpè imagines Christi, & Sanctorum productas esse ab alijs prototypis, quibus quantum ad lineamenta assimilantur, nam sufficit intentio facientis eas imagines in ordine ad representandum ea, quæ à parte rei verè existunt, id est Christum Dominum

minum, eiusque Sanctos, & rursus ex communi hominum acceptione, & demum ex certis quibusdam signis, cum quibus pinguntur, seu efformantur, pro talibus haberi: hoc enim posito verè prædictis imaginibus propria, ac realia Prototypa, idest Christus, & Sancti respondent. Sed quomodo hoc ipsum verificetur quantum ad prototypa incorporea, qualia sunt Deus, & Angeli, dicetur infra.

Secundò apparet, quomodo solæ imagines, de quibus nunc est sermo, cum omni Proprietate tales appellentur: non autem Idolum, cum enim imago nata sit fundare, ac habere relationem similitudinis ad suum exemplar, & relatiua debeant à parte rei verè existere: fieri nequit, vt idolum, cui non respondet, verum prototypum, fortiatur rigorosè loquendo rationem imaginis, quare æquiuocè dicetur imago. Eo vel maximè, quia cū oporteat imaginem productam esse ab eo, cuius est imago, & representatum per idolum non existat, fieri nequit, vt istud possit cum proprietate imago appellari, nam quod non est quid verum, & reale nequit aliquid à se diuersum causare.

3. Notatu tamen dignum est solere ab Ecclesiasticis Scriptoribus sumi Idolum in latiori significatione prout videlicet nomine illius denotatur quicquid non est Deus, & nihilominus quasi Deus colitur, siue sit imago, vel simulacrum, aut res alia, de quo videri possunt, tum

S. Athan. oratione contra idola, post duo folia. Tum Sanctus August: lib: 20. contra Faustum Manichæum cap: 5. vbi redarguens eius sectæ asseclas, vocat Manichæos Gentilibus deteriores, in hunc modum loquens *Verum vos illis esse longè deteriores, quod illi ea colunt, quæ sunt, sed pro dijs colenda non sunt.*

sunt enim idola, sed ad salutem nihil sunt. At Manichæi Deum malum, adorantes, rem penitus insubstantem, & impossibilem venerabantur. Non enim Dæmonem propriè, vt Deum colebant, ille enim verè existit, sed pro Deo colendus non est, sed primam aliquam malam causam, quam chimericam esse, nedum Theologico, sed & philosophico discursu potest demonstrari. Gentiles autem seu astra, seu tellurem, seu homines, seu elementa, vt Deos colebāt, quæ licet existant, non tamen pro Dijs sunt colenda, ea tamen Gentiles non tanquam prima principia venerabantur, sed putabant Diuinum aliquid ijs inesse, quod etsi sit impossibile, quoad materiale tamen, in quo arbitrabantur quid Diuinum intrinsecè reperi, vere aliquid reale erant; per quod tacita obiectio, quæ fieri poterat aduersus verba S. Augustini soluta, relinquitur. Qui plura quoad hæc voluerit consulat P. Vasquez loco adducto.

Nunc propinquius ad dubij decisionem accedendo: indubitatum, omninò est, cuiuscumque legis tempore prohibitā fuisse idololatriam, imò quemcumque cultum, qui eam aliquo modo redoleat: etenim eiusmodi prohibitio ab ipso naturali lumine rationis dictatur: quare hoc solūmodo apud huius materiæ Scriptores quæritur, an videlicet tēpore legis veteris extiterit aliquod positiuū præceptum, quo omnis imaginū, ac statuarum vsus fuerit interdictus: & hoc ob peculiare quasdam rationes, quæ tunc temporis urgebant, modo verò Euangelica hac ætate cessarunt. Pro huius ergo decisione difficultatis sit.

§. II.

*Ponitur conclusio, & autoritate,
ac ratione probatur.*

4. **D**icendum est: vsum imaginum, ac statuarum non fuisse à Deo in veteri lege positum aliquo præcepto vetitum: si talis vsus secundum se sumatur: secus verò in ordine ad idololatrândū: hæc secunda assertionis pars est per se manifesta, cum idolorum cultus sit ipso naturali iure illicitus. Prima, autem illius pars probanda est rationibus, ex Sacra Scriptura desumptis, quas secundo loco adducemus: adeoque prius Sanctorum Patrum, & Theologorum autoritate est suadenda. Eam ergo docuit S. Augustinus quæst. 71. in Exodum, dicens. *Quod dictum est: non erunt tibi dī alieni præter me, hoc ipsum perfectius explicatur, cum prohibentur colenda figmenta. Et iterum post pauca subdit. Non erunt tibi dī alieni præter me: apparet huius rei diligentiores executionem esse in ijs, quæ subiecta sunt. Quo enim pertinet non facies tibi idolum, neque ullum simulacrum: quacumque in Cælo sunt sursum, & quacumque in Terra deorsum, & quacumque in aqua sub terra. Non adorabis ea, neque seruias illis, nisi ad id, quod dictum est. Non erunt tibi dī alieni præter me. Ex qua S. Augustini autoritate apertè constat: ipsum æstimasse prohibitionem faciendi sculptile in primo præcepto clausam, non esse distinctum præceptum ab eo, quo præcipitur unum Deum esse colendum: & consequenter Deum non prohibuisse absolutè Hebræis, facere sculptile, sed duntaxat secundum quod opponi poterat præcepto de vno Deo colendo, ac prohibitioni, qua iure naturali*

vetita semper fuit idololatria. S. Augustinum per omnia sequitur Angelicus Præceptor tum 1. 2. quæst. 100. art. 4. in corp: vbi hæc habet *Quia Facere sculptile, vel similitudinem non est prohibitum, nisi secundum, hoc ut non colantur pro dīs: nam in tabernaculo Deus præcepit fieri imaginem Seraphim, ut dicitur Exodi 25. conuenientius Augustinus ponit sub vno Præcepto. Non habebis Deos alienos, & Non facies sculptile.* S. Thom.

Tum rursus 3. p. quæst. 25. art. 3. ad 1. ibidem magis exponens ait. *Dicendum, quod non prohibetur illo præcepto facere quacumque sculpturam, vel similitudinem, sed facere adorandam. Vnde subdit non adorabis ea, neque coles. Et quia sicut dictum est, idem est motus in imaginem, & in rem. eo modo prohibetur adoratio imaginis, quo adoratio rei, cuius imago est. Vnde ibi intelligitur prohiberi adoratio imaginum, quas Gentiles faciebant in venerationem deorum suorum, id est demonum. Et ideo præmittitur non habebis deos alienos coram me.*

5. Quamuis autem S. Tho: locis adductis adeo expressè loquutus fuerit, ob stare tamen videtur responsio eiusdem S. Doctoris eadem 1. 2. quæst. 100. art. 1. ad 2. vbi exponens quandam S. Isidori auctoritatem ait, quod verba illa Exodi. *Non facies tibi sculptile addita, sunt tanquam cæremoniale determinatiuum illius præcepti moralis communis. Non habebis Deos alienos coram me. Ex qua doctrina apertè satis deducitur, præceptum de non faciendis sculptilibus fuisse cæremoniale, cum per modum cæremonialis primum illud præceptum determinauerit. Ex quo etiam habetur quod ea prohibitio efformandi sculptilis cæremonialis est, ut dicit S. Doctor, iam constat, Deum*

S. Augu.

Deum nō prohibuisse eam efformationem in ordine ad vitandam idololatriam, quia huius prohibitio sub iure naturali continetur.

s. Tho. Non parum laborant interpretes D. Tho: in huius enodatione obiectionis, vt videri potest apud Nostrum Dominicum à Sanctissima Trinitate in sua Bibliotheca Theol. lib. 4. sec. 11. cap. 33. post initium,

N. Dom. vbi aliquas adducit, ac vti probabiles recipit. Nos aliam excogitauimus, quam faciliorem credimus, eamque ex doctrina Angelici Præceptoris desumemus. Notandum, ergo primo ex S. Doctore 1. 2. quæst. 99. art. 3. ad 2. determinationem factam à præcepto cæremoniali duplicem esse: aliam quoad rem ipsam, eiusque, vt sic dicamus, substantiam, vti est, exempli causa, obseruatio diei Sabbati. Altera est quoad modum, quæ valde conducit ad præsens, & de qua loquens S. Doctor, in hunc modum eam explicat. *Colere Deum cum sit actus virtutis, pertinet ad præceptum morale, sed determinatio huius præcepti, vt scilicet colatur talibus hostijs, & talibus muneribus, hoc pertinet ad præcepta cæremonialia. Et ideo præcepta cæremonialia distinguuntur à moralibus.* Secundò nota ex eodem Sancto Tho: 3. p. quæst. 25. art. 3. ad 1. quod in veteri lege Deo penitus incorporeo nulla imago poterat poni, sed quia, *In nouo testamento Deus factus est homo, potest in sui imagine corporali adorari.*

s. Tho. 6. Nunc ad obiectionem dicitur, quod cum asserit S. Tho: verba illa; Non facies tibi sculptile, addita fuisse, tanquam cæremoniale determinatiuum, loquitur de præcepto cæremoniali præscribente modum adorandi Deum, quatenus videlicet noluit Deus in veteri lege adorari per imaginem sui: hic enim modus adorandi Deum refer-

uatus est legi Euangelicæ, in qua Deus factus est homo: Neque talis modus non colendi per imaginem, cadebat sub iure naturali, quia, vt expressè ait S. Doctor 3. p. verè cessauit in lege Euangelica: sicuti cessarunt legis veteris sacrificia, quia pertinebant ad modum, non ad essentiam cultus Diuini. Cum verò ait alijs in locis, quod non facere sculptile spectat ad primum, præceptum de nō idololatrando, loquitur de tali prohibitionem cadente super eam efformationem sculptilis, quatenus erat imitatio Gentilium, qui per imagines falsos Deos, demones videlicet, colebant. Eò vel maximè, quia omninò apparet incredibile, voluisse S. Tho: prohibitionem de non faciendo sculptili esse ordinis cæremonialis, cum in eadem quæstione art. 4. asseruerit conuenientius S. Augustinum eiusmodi præceptum reputasse pro vno, & eodem cum eo, quo interdicitur cultus plurium deorum, hoc enim est apertè asserere, præceptum de non faciendo sculptili esse morale, non verò cæremoniale. Vnde P. Vasq; tomo 1. in 3. p. disp. 100. cap. 1. asserit S. Tho: docuisse nostram sententiam. Ex quo etiam fit, omninò verosimile esse, quod asseruit Siluius in citatam quæst. 100. 1. 2. art. 4. textum S. Tho: sic legendum esse. Quibusdam præceptis additur cæremoniale, vel determinatiuum præcepti moralis communis. Sicut in primo præcepto non facies tibi sculptile; & in tertio præcepto determinatur dies Sabbati. Iuxta, quam lectionem ly Non facies tibi sculptile, est quidem determinatiuum illius, Non habebis Deos alienos coram me, non tamen est cæremoniale determinatiuum, quoniam illa particula disiunctiua, vel, efficit, vt verba S. Doctoris intelligantur per sensum accomodum, ita

P. Vasq;

Siluius

vt respectu primi præcepti illud, quod adiungitur per illa verba Non facies tibi sculptile, sit determinatiuum; illud autem, quod additur ad tertium præceptum, cum determinatur dies Sabbati, sit verè ceremoniale determinatiuum. Et hæc lectio est prorsus conformior menti S. Doctoris cum 2. 2. quæst. 122. art. 2. ad 2. dixerit: primum decalogi præceptum pro morali, non autem pro ceremoniali habendum. Quo etiam loco clarè insinuat solutionem, quam nos tradidimus.

S. Tho.

Beda.

Ion. Aur.

Burgens.

Th. Vua.

Caietan.
Copus.

Sander.

P. Suar.

N. Dom.

Capisuc.

His Sanctis Patribus addendus Venerabilis Beda, cui, si credendum est P. Vasqu. disp: 100. cap: 1. tanquam primo auctori tribuenda est hæc sententia, eam autem docuit in libro de Templo Salomonis: cap: 19: eandem etiam indicat Ion: Aurelianens: lib 1. de cultu imagin: in 5. tomo Bibliothecæ Sacre. Et demum eundem dicendi modum tradunt Burgens: in 2. additione ad Lyrantum, in illud Exodi 20. *Non facies tibi sculptile*, quamuis in fine adnotationis in contrariam nō nihil inclinet. Noster Thomas Vualdens: tomo 3. cap: 152. Caietanus in cit. cap: 20. Exodi. Alanus Copus dialogo 4. cap: 21. Sanderus lib: 1. de imagin: cap: 7. & alij, quos omnes refert P. Vasq: loco cit: Quibus nos addimus P. Suar: tomo 1. in 3. p. disp: 54. sec: 2. in fine N. Domin: à Sanctissima Trinitate in sua Biblioth. Theol. lib. 4. sec. 11. c. 33. & Reuerendissimū Magistrum Apostol. Palatij. P. Capisucum in controuersijs selectis controuer: 26. §. 5. de cultu Sacrarum imaginum.

7 Probat nunc eadē prima pars ratione. Si Deus omnem imaginum vsum in lege veteri positio aliquo præcepto vetuisset, utique tale præceptum contineretur vel Exodi 20. cum dicitur *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem &c.* vel

Leuit: 26. vbi habetur hoc ipsum, ijs verbis: *Ego Dominus vester. Non facietis vobis idolum, & sculptile, nec titulos non erigetis, nec insignem lapide ponetis in terra vestra, vt adoretis eum* Ego enim sum Dominus Deus vester; atqui locis adductis non habetur eiusmodi prohibitio, ergo Deus in lege veteri non prohibuit absolute positio aliquo præcepto omnem vsum imaginum. Maior probatione non eget: fortè enim nullibi expressius habetur sermo de vso imaginum, ac illius prohibitione.

Minor probatur: quia si Exodi loco adducto absolute prohiberetur omnis imaginum vsum, cum iuxta superius dicta, eiusmodi prohibitio coincidat cum præcepto de vno Deo colendo, & rursus indubitatum sit; cultum vnius Dei à iure naturali præcipi, iam vsum imaginum esset iure naturali vetitus, vnde illius prohibitio adhuc in lege Euangelica perseveraret, sicut & reliqua eiusdem iuris præcepta permanserunt: hinc præberetur hæreticis validissimum argumentum aduersus Catholicam sententiam, qua eiusmodi vsum, vt omnino licitus, ac honestus ponitur: fieri enim nequit, vt Deus honestum reddat, quod iuri naturali aduersatur, est enim naturale ius participatio quædam legis æternæ, quæ est ipsamet rectitudo per essentiam. Secundò etiam loco, nempe Leuitici 26. non absolute prohibetur talis vsum, sed expresse assignantur motiui, vi cuius prohibetur, videlicet ne imaginibus exhibeatur adorationis cultus, qui vni soli Deo debetur, & consequenter ad vitandam idololatriam, vel saltem illius periculum, quod non leue erat respectu hebræorum, qui versabantur inter Idololatrias, satisque erant ad idololatriam propensi, vt ex ijs, quæ in Sacra Scriptura enarrantur, non obscure colligitur:

ligitur: nec enim Sapientissimus Salomon ab hac labe fuit immunis, ut apertè constat ex lib: 3. Reg. cap: 11. cum dicitur de illo *Cumque iam esset senex deprauatum est cor eius per mulieres, ut sequeretur deos alienos.* Et post pauca. *Colebat Salomon Astarthen deam Sydoniorum &c.*

Tum etiam probatur eadem minor quoad vtramque partem; etenim si locis adductis prohiberetur absolutè omnis imaginum vsus, Deus sibi ipsi fuisset contrarius: quod satis manifestè probatur ex eo, quod pluribus alijs locis, siue ex præcepto Dei factæ sunt imagines, siue earundem vsus ab ipso reprobatus non inuenitur. Et primum id cõstat ex cap: 25. Exodi: cum Deus præcepit Moyfi in hunc modum. *Duos quoque Cherubim aureos, & productiles facies, ex utraque parie oraculi Cherubim unus sit in latere uno, & alter in altero.* Iterum Numer: 21. iussit Deus Moyfi sic. *Fac serpentem æneum pro signo, qui percussus aspexit cum uiuet.* Demum lib: 3. Regum cap. 7. habetur Salomonem fecisse plures imagines, etiam in templo Dei, de quo numquam inuenitur in Sacra pagina fuisse reprehensum.

8. Confirmatur. Primo decalogi præcepto non prohibetur, nisi quod fuerit naturali lumini rationis aduersum, atqui vsus imaginum secundum se, & absolutè loquendo prædicto lumini non opponitur, ergo locis adductis non prohibetur imaginum vsus absolutè, sed quatenus idololatriæ cultum poterat inducere. Maior suadetur: quia iuxta veriore omnino sententiam; primum decalogi præceptum est naturale, quare sicut prout affirmatiuum non præcipit, nisi cultum vnius Dei, qui ab eodem naturali lumine dictatur: ita secundum quod negatiuum non prohibet, nisi quæ

eidem naturali lumini fuerint aduersa, vidimus autè prohibitionem de non faciendo sculptili ad primum decalogi præceptum pertinere. Minor probatur: supponendo breuiter ex Angelico Præceptore 1. 3. Reg. 2. quæst. 94. art 4. & 5. in naturali lege, atque adeo in practico rationis dictamine distinguenda esse, sicut in ratione speculatiua, quædam tanquam principia prima, in quibus numquam est defectus, nec ulla prorsus mutatio, unde apud omnes habet æqualem rectitudinem, suntque omnibus æqualiter nota. Alia autem sunt conclusiones ex eisdem principijs deductæ, in quibus potest esse defectus, & mutatio, saltem ut in paucioribus, & propter aliquas particulares circumstantias. Quod declaratur exemplo: nam apud omnes est notum reddendum esse depositum, ei tamen, qui illum repeteret ad impugnandam patriam non esset reddendum: & per hoc patet, quod licet hoc principium, depositum est reddendum, secundum se sit immutabile, ac indefectibiliter rectum; ratione tamen peculiarium circumstantiarum deficit, ac mutationem subit: & tantò magis mutationi subditur, quanto magis ad particularia deuenitur.

Hoc posito, si vsus imaginum lumini naturali aduersaretur & vetitus fuisset in lege veteri per primum decalogi præceptum, fieri non posset, ut absolutè loquendo eiusmodi præceptum cessaret in lege Euangelica: poneretur enim dari mutationem, ac defectum in lege naturali, ac secundum se sumpta, non verò in paucioribus, & quoad peculiare tantummodo circumstantias, quod stare non potest, iuxta doctrinam modo traditam. Quare dicendum: perseverare idem præceptum negatiuum de vsu imaginum

ex hoc, quod vetaret solum prædictum vsum, vt dicentem idololatriæ cultum, qui, vt per se notum est, adhuc in lege gratiæ est illicitus, non autem omninò secundum se sumptus.

§. III.

*Adducuntur, & impugnantur
euaſiones aduerſario-
rum.*

9. **O**ccurrit Catherinus huic argumento dicens; Deum præcepisse quidem in lege veteri fieri imagines, & statuas, sed vsum fuisse dispensatione eius præcepti, quod primo loco in decalogo tradiderat: putat enim prædictum præceptum quoad eam partem, quæ vetabat imaginum vsum non fuisse naturale, & consequenter in eo potuisse ab eodem Deo dispensari.

Verum hæc responsio supponit duo, quæ omninò falsa sunt, horum primum est Deum dispensasse in præcepto decalogi, vt enim vidimus n. 7. Salomon in templo Dei plures exposuit imagines, independenter à Dei præcepto, vt constabit legenti caput 7. lib: 3. Regum, vbi inter alia hæc habentur *Sculpsit quoque in tabulatis illis, quæ erant ex ære, & in angulis, Cherubim, & leones, & palmas quasi in similitudinem hominis stantis*, quod disertè narrat Leontius in quinto libro, seu dialogo Apologiæ pro Christianis, qui refertur in septima Synodo actione 4. quique vt ibidem apparet, lectus fuit à Stephano Diacono; non ergò imaginum vsus apud Hebræos licitus tantummodo fuit ex Diuina dispensatione, quam adfuisse ex nullo, vel leui signo colligi potest.

Nec dici potest tacitam saltem

extitisse dispensationem; tum quia omninò gratis, & voluntariè adstruitur, quod fieri non debet absque vrgenti satis fundamento, quod non adest. Tum rursus: quia in re grauissima, qualis est dispensatio in ijs, quæ habebantur ex decalogo, & non qualitercumque, sed clarè & expressè, non suffecisset præsumpta Dei voluntas, sed omninò exigita fuisset expressa, ac manifesta, vt contingit etiam in humanis. Tum demum quia dato quod satis fuisset præsumpta Dei voluntas respectu priuatæ personæ, non tamen loquendo de eo, quod in publico, sanctissimoque templo vniuerso Hebræorum populo proponebatur: sicut enim bonum commune maximum censetur, ita quicquid ipsum concernit diligentissimè pertractandum, adeoque insufficiens prorsus fuisset præsumpta dumtaxat Dei dispensatio.

Tum etiam: quia vt optimè docuit Angelicus Præceptor 1. 2. q. 97. art. 4. ad 3. *In lege humana publica non potest dispensare nisi ille, à quo lex auctoritatem habet, velis cui ipse commiserit: ita in præceptis iuris Diuini, quæ sunt à Deo nullus potest dispensare, nisi Deus, vel cui ipse specialiter committeret.* Porro quoad præsens est sermo de præcepto iuris Diuini positiui, & publico; vnde cum nullatenus ostendi possit quoad prædictas imagines à Salomone in templo publico expositas, Deum dispensasse, nec peculiarem commissionem ad sic dispensandum Salomonem accepisse, absque fundamento asseritur, dispensatum fuisse; & nota; S. Doctorem, non postulare quamcumque commissionem, sed specialem, vnde oporteret de ea clarè, ac manifestè constare, nec sufficere quamcumque præsumptam.

10. Secundum quod falsò supponit

ponit allatum effugium est, primum decalogi præceptum quoad hanc partem non esse naturale, tale enim esse verior omnino sententia docet, de quo in tractatu de legibus disputatur. Et hoc ipsum clarè docuit S. Tho. quæst. 14. de Verit. art. 11. ad 3. argumentum, ex ijs, quæ secundo loco ponuntur, vbi hæc habet,

S. Tho.³ *Dicendum: quod mandata decalogi sunt de ijs, quæ naturalis ratio dicit, & ideo quilibet tenetur ea explicite cognoscere.* Quod à fortiori verum est de primo præcepto, quod est aliorum basis, ac fundamentum. Neque huic doctrinæ obstat, quod tertium præceptum de sanctificatione Sabbati sit partim morale, seu naturale, & partim cæremoniale, hanc enim obiectionem diluit S. Doctor 1. 2. quæst. 100. art. 3. ad 2. in hæc verba *Dicendum: quod præceptum de observatione Sabbati, est secundum aliquid morale, in quantum scilicet per hoc præcipitur, quod homo aliquo tempore vacet rebus Diuinis, secundum illud Psalm. 48. Vacate & videte, quoniam ego sum Deus: & secundum hoc, inter præcepta decalogi computatur, non autem quantum ad taxationem temporis, quia secundum hoc, est aliquid cæremoniale.* Ex hoc enim, apertè constat omnia præcepta decalogi, vt talia esse moralia, seu de ijs, quæ naturalis ratio dicit.

N. Dom. Adde ex Nostro Dominico à SS. Trinitat: Idcirco Deus primo illo præcepto, iuxta aduersarios, vetuit imaginum vsum, quia respectu Iudeorum imminerebat periculum incidendi in idololatriam; hoc autem vitatum non fuisset si Deus dispensasset in illo, imò quodammodo auctum, nam autoritas suprema, dispensantis plus venerationis ijs imaginibus conciliaffet. Addimus nos, talem dispensationem non congruere Sanctissimis, ac grauissimis legibus, ab ipso Deo immedia-

tè promulgatis. Et hoc ideo, quia cum in aliqua lege dispensatur, utique fit in illa mutatio, ex hoc quod per dispensationem fieri debeat licitum, id quod ante illam ratione prohibitionis à lege factæ erat illicitum, vt docuit Angelicus Præceptor 1. 2. quæst. 100. artic. 8. Eiusmodi autem mutatio quamuis non omnino dedecet humanū legislatorē, qui defectu perfectissimæ prouidentię nequit præscire omnes peculiares, & occurrentes circumstantias, in quibus honestior redditur, eiusdē legis cessatio: secus respectu primi, ac supremi legislatoris, qui ferens aliquam legem præuidet omnes futuras, ac singulares circumstantias; adeoque respectu illius non erit admittenda dispensatio, nisi vrgentissimo motiuo id exigente, quod tamen ab aduersarijs non assignatur. Demum dato quod ea dispensatio posset adstrui, quod tamen non concedimus, quantum ad imagines priuato vsui inferuientes, non tamen est asserenda quantum ad illas, quæ in templo Dei exponebantur, quis enim non videat loci Sanctitatem maximam addere rebus, in eo collocatis venerationem, ac reuerentiam? quare si Deus vetuit imaginum vsum, ne Hebræi indè haberent occasionē idololatrando, vt dicunt oppositæ opinionis sequaces, hac sua dispensatione, eandem periculi præbuisset occasionem.

11. Secundo respondet rationi adductæ P. Vasq. disp. 94. cit. cap. 6. num. 31. & 32: in lege veteri non fuisse absolutè loquendo vetitum omnem imaginum vsum, sed dumtaxat earundem cultum, seu adorationem: & consequenter prohibitam fuisse omnem imaginem erectam, modo accommodato cultui, & adorationi: modus autem cultui accommodatus est cum illa imago picta, aut sculpta est per se: secus autem

autem si fuerit solum tanquam additamentum, & appendix, seu ornatus alterius rei. Et hoc posteriori modo asserit appositos fuisse Arce Fæderis Cherubinos. Idque confirmat autoritate Tertulliani contra Marcionem cap: 22. dicentis, eos Cherubinos fuisse simplex Arce ornamentum. Et rationem huius affert num. 33. Nam quoties, inquit ille, figura aliqua veluti appendix, & ornamentum alicuius operis additur, ad nullam sui venerationem, seu adorationem mouet: sed in totum ipsum opus animus potius intenditur; veluti cum B. Virgo depingitur in cælum ab Angelis assumpta, animus adoratoris in ipsam Virginem fertur, non in Angelos, qui ipsam subleuant, aut comitantur (tamen in ipsos quoque conuerti non repugnet) maiori tamen ratione hoc fieret, si tantum in ornamentum operis, & maiestatem seruarent. Tales erant Cherubini &c. Videatur ibi.

Quam doctrinam possumus magis confirmare ex duplici S. Thomæ testimonio, is enim 1. 2. quæst: 102. art. 1. ad 6. loquens de Cherubinis Arcæ, inquit. *Propter hoc non fuit unus tantum Cherubim, ut designaretur multitudo celestium spirituum, & excluderetur cultus eorum ab his, quibus præceptum erat, ut solum unum Deum colerent.* Et iterum quibusdam interpositis, subdit. *Similitudines Seraphim non ponebantur ad cultum, quod prohibebatur primo legis præcepto, sed in signum ministerij.* Vnde apparet doctrinam à Vasquez traditam, omninò consonam esse menti S. Doctoris.

Hanc P. Vasquez responsionem, optimè impugnat N. Dominicus loco adducto. Primò quidem: quia nos hic solum intendimus ostendere, omnem imaginum vsum non fuisse Iudæis vetitum, ut inde pare-

tur via ad ostendendum licitum esse in lege Euangelica, & vsum, & cultum earundem, quare etsi admittatur, Iudæos nullatenus coluisse imagines: adhuc habemus intentum. Secundò: locis superius adductis prohibetur omnis imaginum vsum, si ergo talis prohibitio limitatur à P. Vasquez ad hoc, ut intelligatur non absolutè de vsum, sed tantum de adoratione, cur non licebit nobis eandem prohibitionem limitare ad hoc, ut intelligatur de adoratione claudente cultum idolatriæ: maximè cum nostra limitatio non obscurè colligatur ex verbis Scripturæ, & clarè doceatur à Sanctis Patribus. Secus limitatio P. Vasquez.

12. Exemplum autem de Virgine in cælum assumpta omninò pugnat contra ipsum, quis enim neget posse illos secundariò adorari, & de facto sic contingere? Adde de facto, Iudæos veneratos fuisse Sancta Sanctorum, quia ibi erant Cherubim, quod docuit S. Hieronymus, rerum Iudaicarum peritissimus, nam scribens ad Marcellam, eamque adhortans, ut commigret Betlhem, sic ait *Venerabantur quondam Iudæi Sancta Sanctorum, quia ibi erant Cherubim: & propitiatorium.* Hoc ipsum insinuat S. Io: Damasc: lib. 4. Orthodoxæ fidei, cap: 17. his verbis. *Quid ergo causæ fuit quamobrem Mosaiscus populus tabernaculum illud; quod celestium rerum, imò uniuersa creature imaginem, ac figuram gerebat undique adoraret? At quippè Deus Moysi, vide: ut omnia facias iuxta formam tibi ostensam in monte. Quid? Cherubim illa, quæ propitiatorium obumbrant, an non humanarum manuum opera? Quæ verba commentario suo illustriora reddit Iodocus Clichtonæus Neopontensis, & Parisiensis Theologus cum inquit: *Ad hæc, taber-**

S. Hier.

S. Io: Da.

Iodocus
Clicht.

tabernaculum iussu Domini à Mose fabricatum, à populo adorabatur, & Cherubim obumbrantia propitiatorium & in celeberrimo templo Salomonis fiebat sollemnis adoratio; & tamen hec tria, tabernaculum inquam Cherubim, & templum erant manu facta, & humano opere perfecta.

13. Impugnatur rursus ea responsio, utendo eadem ratione, qua utitur Vsq; vno dumtaxat addito termino. Quoties aliquid adiungitur alteri per se adorabili, tanquam ornamentum, eius maiestati inseruiens, & aliunde repræsentat aliquid, ratione propriæ sanctitatis adorabile, utique illud est adoratione dignum, sed hoc contingit in re, de qua nunc agimus, ergo reuera Cherubim exponebantur Iudæis. ut adorabilia. Maior suadetur, & explicatur in hunc modum, nam illud est veneratione dignum ex ipsa ratione ministerij, in omnium enim sententia sacræ vestes sunt aliqua veneratione dignæ, hoc ipso quod Diuino cultui inseruiunt, ad maiorem ministrorum Dei maiestatem conducentes: & sanè ipsamet deputatio ad ministerium Diuinum conciliat rebus sic deputatis reuerentiam. Cuius exemplum desumi potest ex ijs, quæ in naturalibus contingunt; videmus etenim imaginatiuam, & æstimatiuam hominis ex ipsa destinatione ad inseruiendum intellectui, quam à natura acceperunt, reddi nobiliores, ac perfectiores imaginatiua, & æstimatiua brutorum, habereque proindè imperfectum aliquem discursum, sicut & propter eandem rationem appetitus sensitiuus hominis voluntati inseruiens deficientem aliquam participat libertatem. Non ergo Gratiæ erit natura inferior, imò perfectiori modo inseruientia, ac ministrantia rebus Diuinis, aliqua adoratione, ac reuerentia digna efficiet.

Amplius: posito quod tale ornamentum repræsentet aliquid, quod ratione propriæ sanctitatis sit adoratione, ac cultu dignum, quantumvis alteri excellentiori adoratione digno, tanquam adaugens eius maiestatem addatur, utique non deperdet eam condignitatem, quam habet ad adorationem sibi proportionatam, ut ex se manifestum apparet, & fateretur ipsemet Vsq; in exemplo à se adducto de Virgine in Cælum ab Angelis euecta. Tum rursus: quia augustior censebitur maiestas, cui ornamentum aliquod additur, quod nedum ratione alterius, verum etiam ratione sui est aliqua adoratione dignum, adeoque ex hoc, quod addatur ut ornamentum augens alterius dignitatem non priuabitur, imò consonum erit, ut propria, ac sibi proportionata adoratione, & reuerentia gaudeat. Ex quo apparet Cherubinos illos Arceæ superadditos ex duplici nunc assignato capite fuisse cultu, & adoratione dignos, & consequenter non est vnde probetur, non fuisse Hebræis expositos ad cultum, & adorationem illis proportionatam; maximè: quia non legitur, nec vel leue argumentum adest asserendi, Deum vetuisse Hebræis eorum adorationem. Minor, & Consequentia sunt ex se manifestæ, certissimum est enim Cherubinos eos aureos repræsentasse Hebræis supremos illos Angelos, ut maximè Sanctos, & pro talibus fuisse ab illis cognitos.

Adde primò: indubitatum omnino esse, quod si Iudæorū aliquis furatus fuisset aurea Cherubim propitiatorium ombrumbrantia, tanquam maximi Sacrilegij reus damnatus fuisset, cum igitur contraria nata sint fieri circa idem, & sacrilegium Religioni opponatur, manifestè sequitur, Cherubim illa digna fuisse cultu

cultu aliquo Religioſo, alias peccatum furti verſans circa illa, tanquam peſſimum ſacrilegium reputatum non fuiſſet. Adde ſecundò: opus ipſum, nempe arca, & propitiatorium, cuius maieltati Cherubim inferuiebant, vtique erant artiſcioſa quædam manufacta, & tamen nemo dubitat adorata fuiſſe à Iudæis, cur ergo adorari non poterant & Cherubim? Non quidem ex Diuino præcepto, quo prohibebatur adoratio omnis ſculptilis, & manufacti, vnde ſub eodem præcepto, omnia prorfus fuiſſent comprehenſa, fatendum eſt igitur, mandati Diuini prohibitionem latam, ſolummodo fuiſſe in cultum omnis imaginis, ac ſculptilis, vt claudentem cultum idololatriæ:

14. Deindè hæc P. Vaſquez reſponſio adaptari nullo modo poteſt ei, quod allatum eſt de æneo Serpente, ab eodem Moyſe in deſerto erecto: ſiquidem eiufmodi ſerpens non ſe habebat tanquam ornamentum, aut appendix alterius, adeoque erectus fuit modo accommodato cultui, & adorationi. Eo vel maximè: quia Hebræi aſpicientes ſerpentem à morſu ignitorum, ſerpentium, & conſequenter à morte miraculoſè liberabantur, conſtat autem Diuinę omnipotentię inſtrumenta, quibus miracula patratur ſuſpici, ac venerari ab hominibus ex participio eius virtutis miraculorum patratiuæ, quo gaudent, erectus ergo fuit, vt venerationem aliquam exigens. Et vrgetur magis; quia prædictus ſerpens erectus fuit tanquam præfiguratiuus Chriſti in Cruce pendētis, vt expreſſè habetur Ioa: 3. *Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis.* Et quamvis eiufmodi præfiguratio omnibus non fuerit nota, ſeu reuelata, ſatis veroliſſime apparet, ſaltem Moyſem eam non

ignoraffe, ergo ratione huius præfigurationis poterat ab ijs, quibus innotefcebat, Religioſa aliqua veneratione coli. Siquidem vt docuit S. Auguſt: lib. 3. de doctrina Chriſt. cap: 9. *Quid operatur, aut veneratur vtile ſignum, diuinitus inſtitutum, cuius vim, ſignificationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur, & tranſit, ſed illud potius, quo talia cuncta referenda ſunt;* quibus in verbis cum dicat potius venerari illud, quo talia cuncta referenda ſunt; non excludit ſignum à quacumque veneratione, ſed dumtaxat à potiori, ſeu principaliori, & conſequenter aliquam tribuit ſigno, ſicut & nos aliquam tribuimus imaginibus, quę ſunt prototyporum ſigna.

Sed occurrit iterum Vaſq. diſput: cit: cap: 5. n. 21. primo ex Tertuliano, qui forte argumento conuictus recurrit ad diſpenſationem à Deo factam. Secundo ait: probabilius eſſe, Iudæos nullo modo veneratos fuiſſe ſerpentem æneum, cum hic propoſitus fuerit illis, vt ſimpliciter aſpiciendus, ſimplex autem aſpectus non eſt alicuius reuerentię ſignum, quamvis aſpiceretur gratia accipiendę ſanitat. Eo vel maximè: quia iuſſit Deus illos erectos, ac ſtantes, adeoque ſine vlla ſubmiſſionis, ac reuerentię nota, illum aſpicere: vt tota animi reuerentia, & affectus in Deum ipſum authorem referetur.

15. Verum quod primo loco in hac euafione dicitur, iam ſufficienter impugnauiſus; neq; obſtat authoritas Tertulliani, quia hic loquitur de diſpensatione cadente ſupra adorationem, non ſupra vſum imaginum, nos autem intendimus ſolum oſtendere, vſum non fuiſſe, prohibitum; nec omninò improbabile cenſemus Hebræis prohibitam à Deo fuiſſe omnem imaginum adorationem, quamvis, vt oſtendimus

dimus , etiam huius oppositum sit probabilius , imò satis certum . Et sane indubitatum est , potuisse Deum in adoratione imaginum dispensare , dummodo nihil idololatriæ claudat : hæc autem tunc omninò aberat , imò & illius periculum , quia vt docuit Catherinus opusc. de adoratione imaginum , Moyses manifestauit hebræis serpentem illum figurare Christum futurum , vnde in hunc adorationis actus potissime ferebatur . Verum quicquid sit de hoc .

Quantum ad secundum , quod asserit citatus Vasq. impugnari potest , tum ex modo dictis , nam si verum est , quod docuit Catherinus , factam fuisse hebræis eam manifestationem , non est cur illi , vt signo Christi venturi omnem negauerint adorationem , sicut nec negatur à nobis imaginibus Sacris : Tum rursus id non obscurè colligitur ex eo , quod habetur 4. Reg. 18 : nam ibi dicitur . *Confregitque (Ezechias videlicet) serpentem aneum , quem fecerat Moyses , siquidem vsque ad illud tempus filij Israel adolebant ei incensum* . Itaque videtur , quod res in hunc modum se habuerit ; cum primò à Moyse erectus est in deserto aneus serpens , filij Israel aliquem adorationis cultum ei exhibuerunt , & quidem sine idololatriæ periculo , notificata cultoribus re significata . Sed postmodum multo elapso tempore , & valde dominante Idololatria in Israel , vt ibidem asseritur , licitus ille cultus declinauit in abysum , etenim deperdita , aut valde imminuta prima illa notitia , fatius censuit Ezechias , aneum serpentem confringere , ne mentibus valde ex peccatis obtenebratis daretur idololatræ occasio . Et hoc indicasse videtur verbum illud Scripturæ ; *vsque ad illud tempus videtur enim ex ijs denotari se-*
De usu Imaginum .

ries adorationis , ceptæ à Moyse ætate , & perductæ vsque ad tempora Ezechias . Videatur Sanderus de Imagin. lib. 2. capit. 3. docens , serpentem illum fuisse aliquo modo à Iudæis in deserto adoratum , & mouetur ex eo , quod per illius aspectum miraculosè Iudæi sanarentur . Idemque probabile censet N. Domi. lib. 4. cit. sect. 33. post sextam conclusionem .

Sanderus

N. Dom.

Id autem quod addit P. Vasqu. nempe iussisse Deum hebræos stantes , & erectos aspicere aneum serpentem , fatemur nos penitus ignorare , vnde id colligat ; perlegimus enim totum illud caput , & nec leue vestigium eius præcepti inuenire potuimus , cumque aliunde non probetur eiusdem præcepti existentia , videtur ex propria eius adinuentione assertum , quapropter responsione non eget . Superest tantum allatis ex D. Tho. autoritatibus præbere responsum : itaque dicimus , ipsum loqui de cultu solī Deo exhibendo , qui proinde delatus Cherubinis fuisset idololatricus , seu superstitiosus : & hæc expositio omninò videtur eius doctrinæ consona , nam loquitur de cultu , qui prohibitus fuerat primo præcepto , quod vetuisse adorationem idololatricam , docuerat idem S. Doctor : & hoc ipsum ex eius primo testimonio apparet , quod dicitur , multiplicatos fuisse

Cherubinos , ne ijs exhiberetur adoratio vni soli Deo reddenda .

§. IV.

Adducitur secunda ratio, & euertitur aduersariorum responsio.

16. **S**ecundò probatur nostra assertio ratione Alani Copi cap. 2. iam citato, Præcepta decalogi sunt tantummodo decem, sed si in lege veteri prohibitus omninò fuisset imaginum vsus essent vndecim, ergo in lege veteri non omninò vetuit Deus imaginum vsu. Maior & ex Scriptura, & ex communi Sanctorum Patrum consensu est manifesta, imò ex ipso decalogi nomine apparet per se nota. Minor suadetur: quia primum præceptum iam distingueretur in duo præcepta; quorum vnum esset. *Non habebis Deos alienos coram me*: alterum verò, *Non facies tibi sculptile*; quod maxime veritatē habet, iuxta opinionem aduersariorum dicentium, quod illud, *Non facies tibi sculptile*, sit præceptum cærimoniale, inde enim fit esse diuersi ordinis à primo, quod secundum communem prorsus sensum est naturale: ex quo apparet, quod si his duobus nouem sequentia addas, vtique erunt vndecim: Vetatur autem eiusmodi inconueniens, si per ly *non facies tibi sculptile*, prohibeat dumtaxat cultum idololatricum, quia tunc coincidet cum primo, eritque maior eiusdem primi præcepti explicatio. Consequentia liquet.

Huic etiā rationi occurrit P. Vasq. loco citato cap. 7. num. 45. ait ergo: primum præceptum non diuidi in duo, sed esse vnum tantum: tum quia eodem perpetuo verborum tenore profertur: tum quia ad

eandem Religionem vtriusque spectat obseruatio, ad idemque peccatum sacrilegij vtriusque violatio. Quantumuis enim facere sculptile secundum se non sit contra Religionem, lege tamen positua id prohibente, in materiam sacrilegij eius transgressio transit. Vnde fit in primo præcepto claudi aliquid cærimoniale, tanquam additamentum illius primi, & naturalis præcepti de vno Deo colendo: quod tamen additamentum in lege Euangelica cessauit, perseverante primo naturali præcepto, quantum ad id, quod in eo præcipuum est.

17. At contra primum huius responsionis dictum in hunc modum virgetur. Quamuis sit idem verborum tenor, posito, quod ly *non facies tibi sculptile* sit præceptum posituum cærimoniale, vt in hac responsione dicitur, primum præceptum simpliciter loquendo erit partiendum in duo, ergo simpliciter loquendo erunt vndecim præcepta decalogi. Antecedens suadetur ex doctrina, quam habet idem Vasq. loco citat. num. 44. vbi vt ostendat hæc duo præcepta, *Non concupisces uxorem proximi tui*. *Non concupisces domum proximi tui*. Else simpliciter duo, hæc ait. *Quia non solo nomine, sed etiam re ipsa in genere turpitudinis peccati differunt concupiscentia rei alienæ, quæ ad furtum spectat, & uxoris alienæ quæ ad fornicationem pertinet*. Ex qua nos ad hominem arguimus. Præcepta maxime distinguuntur ex diuersa turpitudine obiecti prohibiti, cum igitur facere sculptile ex natura sua, & secundum se, non sit malum naturali dictamini rationis oppositum, alias nec in lege Euangelica licitum esset: & colere Deos alienos sit malum eidem naturali luminis aduersum, de quo nemo ambigit, vtique ex diuersis adeo obiectis

etis desumantur oportet distincta, omnino præcepta. Et sane, nullus fortè in controuersiam adducet peius omnino esse, id quod est prohibitum, quia malum, ut pote natura sua malum, quam id, quod est malum, quia prohibitum, accidit enim huic posteriori malitia, & consequenter, est minus malum, quod de se patet.

18. Deindè non sufficere nudum, eundemque verborum tenorem, ad hoc ut ex eo vnitas præcepti colligatur, euidentissimè notum fiet ex verbis, quibus Exodi 20, numerantur expressè decalogi præcepta, sic enim quoad vltima duo præcepta ibidem dicitur, *Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, non omnia, quæ ipsius sunt.* Ecce seruatur perpetuo idem verborum tenor, & tamen sub illo, etiam iuxta eundem Vasquez, comprehenduntur duo præcepta, prohibentia duo obiecta diuersa, nempe furtum, & fornicationem. Demum, quis non videat leue satis argumentum ex solo verborum tenore desumi? dummodo fuerit sermo de lege Diuina, in qua potissimum viget ratio, non externus verborum sonus, cum illa potissimum sit internorum actuum regula, ac mensura per internum rationis dictamen applicata, de quo alibi fusior sermo habebitur.

Secundum verò, quod in eadem responsione dicitur magis displicet, eo enim admissio, tria prima præcepta, quæ pertinent ad eandem Religionis virtutem essent vnum præceptum. Rursus non furtum facies, & non concupisces domum proximi tui, eidem iustitiæ virtuti opponuntur. Demum non fornicaberis, & non concupisces uxorem proximi tui, eidem temperantiæ virtuti, aduersantur: & tamen hæc omnia

De usu Imaginum.

sunt in omnium sententia plura, ac distincta simpliciter præcepta. Non ergo ex oppositione ad eandem virtutem colligi vilo modo potest præceptorum indistinctio.

19. Verum ut hætenus dicta, euidentius innotescant: & simul ostendatur quanto fundamento asseratur, totum primum præceptum esse naturale, & nihil cæremonialis includere; & consequenter in veteri lege per primum præceptum fuisse dumtaxat vetitum idololatricum imaginum cultum, quod in præsentem contendimus. Notanda est elegans quædam doctrina, quam tradidit Angelicus Præceptor 2. 2. quæst. 122. art. 2. ubi ut ostendat, primum decalogi præceptum conuenienter tradi, supponit legis proprium munus esse, hoc quod est facere hominem bonum; non quidem efficienter, hoc est præbendo vires, sed directiuè, est enim *lex lux* ut dicitur Prouerb. 6. atque adeo se habet veluti pedagogus quidam, seu director, cuius est homini viam vitæ ostendere, nè à recto rationis tramite aberraret, & ad hoc ut & in semita virtutis gressus ponat. Subditur enim loco cit: Prouerb. *Et via vitæ increpatio disciplinæ.* Hinc etiam D. Isidorus relatus à D. Tho: 1. 2. quæst. 100. artic. 7. arg. 2. dixit: quod *omnis lex ratione constat.* Quod consonat vulgari Iurisperitorum asserto, *Ratio est anima legis* Huius itaque legis est, hominem bonum facere, nam hominem esse bonum, est ipsum iuxta rationis dictamen operari. Vnde sequitur, inquit S. Tho: *quod oportet, præcepta legis ordinari secundum ordinem generationis, quæ scilicet fit homo bonus.*

Et quia moralis generatio hominis boni pensanda est per analogiam, seu proportionem ad naturalis generationis ordinem: siqui-

dem ens morale fundatur in ente physico, seu naturali: idcirco secundò notandum, quod sicut in generatione animalis primò generatur cor, tanquam prima pars, in qua naturalis vita sedem habet: ita cum prima pars bonitatis animæ, sit bonitas voluntatis, ex qua homo bene vitur qualibet alia bonitate: oportet quod ut generetur homo bonus, primo producat bonum, seu recta voluntas: & quia hæc est bona per hoc, quod rectè se habeat circa suum vltimum finem: ideo homo, qui per legem instituendus erat ad virtutem, oportuit primo poni fundamentum Religionis, ex qua homo ordinatur in Deum vltimum finem humanæ voluntatis. Neque huic doctrinæ obstat (ut sic tacita solvatur obiectio) bonitatem voluntatis per se primò haberi per Charitatem, qua Deum diligimus, quia amoris Dei præceptum non habetur inter decalogi præcepta, de quibus nunc loquimur, nam ut docet S. Tho: tum 1. 2. quæst. 100. artic. 3. ad 1. tum alibi ad amorem Dei, & proximi omnia præcepta decalogi, ut conclusiones ad principia referuntur.

Tertiò sciendum, quod sicut in naturali generatione, oportet primò removere contraria impedimenta: uti videre est in agricola, qui primo campum à spinis, ac tribulis expurgat, & postmodum proicit semina: non dissimiliter in virtuosi generatione hominis executioni mandanda, necessum fuit, ut per decalogi præcepta amoverentur veræ Religionis impedimenta: inter hæc autem præcipuum censetur, hoc quod est hominem falso adherere Deo, secundum illud Matth. 6. *Non potestis Deo servire, & mammonæ.* Et propterea primo præcepto legis falsus deorum cultus excluditur. Videatur D. Tho: ibi.

20. Ex qua Angelica doctrina deducimus, quod cum Deus per primum decalogi præceptum vellet generare primam partem virtuosi hominis, nempe voluntatem, sicut & per sequentia præcepta alias partes minus principales, ad hoc ut omninò perfectæ, & adæquata esset generatio: utique oportuit, ut per primum illud præceptum, à quo reliqua pendeant, & amoverentur omnia impediencia talem generationem, & simul per virtutem Religionis, qua præcipitur cultus vnius Dei, rectificaretur voluntas: & vtrumque hoc munus præstatur per primum præceptum adæquatè sumptum, hoc est quantum ad eam partem, qua est affirmatiuum, & quoad eam qua est negatiuum, ut per istud amoveantur impedimenta, per illud verò prima pars bonitatis generetur. Vnde satis manifestè conuincitur, nullam partem primi præcepti cæremonialem esse, sed omninò naturalem, utpote requisitam, tum ad remouenda, contraria impedimenta, tum ad moralem hominis virtuosi generationem. Prohibitio ergo efformationis sculptilis, huiusque adoratio ponitur tanquam pars primæ illius generationis, cuius impedimenta remouet, atque adeo ad illam reducitur, & consequenter totum primum præceptum naturale est. Oportuit autem vtramque eius partem explicite tradi, tum ut adæquatè traderetur, tum quia, cum sit totius virtuosi processus basis, ac fundamentum, nullam omitti partem necessarium fuit, ne in re grauissimi ponderis aliquid diminutum appareret.

§. V.

Refertur opposita sententia, & solvuntur eius argumenta.

21. **O**pposita nostræ sententiæ opinio probabilior censetur à P. Vasq; tomo 1. in 3. p. disp: 100. cap: 2. Et pro ea refert plures authores, quorum tamen aliqui loquuntur dumtaxat de usu imaginis Deum repræsentantis, qui nobis non aduersantur, cum apertè asserat S. Tho: loco cit: 3. p. quæst: 25. hebræos tali imagine vsos non fuisse. Probari autem posset hic dicendi modus, quoad prohibitionem vsus omnis prorsus imaginis, tum ex illo Exodi 20. tum ex Leuitici 26. sed his autoritatibus sufficienter constat ex dictis, nam ijs in locis sermo est de cultu talium imaginum, prout opponitur adorationi, & cultui vnius, ac veri Dei, vt iam vidimus.

Secundò probatur hæc opinio autoritate Origenis qui lib: 4. contra Celsum, mihi post tria folia, in hunc modum loquitur de Iudæis. *Apud quos nullum aliud numen erat receptum, quam Deus huius rerum vniuersitatis præses, procul ablegatis omnium simulacrorum opificibus, nam in ciuitatem eorum nullus pictor admitterebatur, nullus statuarius legibus totum hoc genus arcantibus, ne qua occasio præberetur hominibus crassis, neue animi eorum à Deicultu auocarentur ad res terrenas per huiusmodi illecebras: habebant enim inter ceteras legem hanc; Nolite impiè agere, nec facietis vobis sculptile, in similitudinem, aut imaginem masculi, vel femine, in similitudinem omnium iumentorum &c.* Ex quibus verbis apertissimè constat, latam fuisse ab hebræis

legem, habentem fundamentum in præcepto decalogi, qua prohibebatur omnium imaginum vsus, cum & pictores, & statuarij in eorum ciuitatibus habitare non permitterentur.

22. Vt huic argumento fiat satis, primò supponendum, artem pingendi imagines, & sculpendi statuas non esse per se loquendo illicitam, nam vel per picturam (idemque intellige de arte statuaria) exprimitur nobis aliqua historia, & ex illa instrui possumus circa ea, quæ à nobis sunt agenda: vel obijcitur oculis, & ijs mediantibus memoriæ aliquod prototypum, quod egregijs claruerit facinoribus, & tunc extimulamur ad consimilia patranda, & ita discurrendo per alia. Quod si in obscænis aliquibus imaginibus oppositum contingat, id retorquendum in malitiam pingentium, non verò in artem secundum se sumptam: & hoc ipsum apertissimè constat ex eo, quod narratur Exodi 37. cum dicitur Beseleel Ooliab omnemq; virum sapientem accepisse à Deo sapientiā, & intellectum vt scirent fabre operari quæ in vsus Sanctuarij necessaria sunt, & quæ præcepit Dominus; euidenter autem ad perficienda omnia ea quæ vsui Sanctuarij inserviebant opus habuisse arte celandi, & consequenter delineandi, adeoque etiam & pingendi, fecerunt enim inter alia Cherubinos ex auro ductili, & his similia, non igitur hæc ars est per se illicita, alias non potuisset à Deo eorum mentibus infundi.

Secundo etiam certum apparet, legem, de qua loquitur Origenes, non viguisse tempore Salomonis, hic enim vt narratur 3. Reg: 7. multas etiam in templo Dei iussit fieri sculpturas, cuius tamen operis numquam inuenitur in scriptura à Deo

Deo redargutus. Nunc ergo dicitur: eam hebræorum legem conditam fuisse ab ipforum Republica ad vitandum Idololatrię inconueniens, quod, vt dicitur in verbis adductis, respectu rudium hominum poterat contingere: eo ferè modo, quo superius dicebamus Ezechiam confregisse æneum serpentem, quem Deus fieri præceperat, ex abusu, qui successu temporis irrepserat. Quare cum hac hebræorum lege adhuc coherebat vsus imaginum, earum videlicet, quæ in templo erant expositæ, quas certissimum est non fuisse delendas. Ex quo apparet, non colligi aliquid aduersus nostram assertionem, quia non ostenditur datum fuisse aliquod Dei præceptum positium, quo vetitus fuit in veteri testamento imaginum vsus, quod potissimè in hoc dubio, ac in nostra assertionem intendimus: sed dumtaxat ad vitandum abusum prohibitos fuisse pictores, ac statuarios commorari in hebræorum ciuitatibus, ne rudes, & ad idololatriam propèsi haberent inde occasionem efformandi sibi idola, quæ colerent.

23. Tertiò arguit ratione P. Vafq; in hunc ferè modum, Deus vetuit habræis omnem imaginem, aut similitudinem sui representatiuam, ergo etiam absolute loquendo prohibuit omnem imaginum vsus. Antecedens habetur ex S. Tho: loco citato ex 3. p. neque à nobis negatur. Consequentia suadet, quia ideo Deus omnem sui imaginem prohibuit, ne rudis ille populus in idololatriã prolaberetur: cum vsus imaginum secundum se, vt nuper dicebamus naturali rationi non repugnet. Porro idololatranti periculum æquale erat in vsu aliarum imaginum: imo grauius, ac proximius imminabat: nam si rectè originem idololatriæ attendamus, hæc cepit vt dicitur Sapient: 14. ex eo,

quod homines effingere sibi ceperint imaginem filij mortui, vt eius recordarentur, deinde inter Deos numerare, & vt Deum colere populus non dubitauerit.

Confirmatur: sicuti vitari poterat idololatriæ periculū per hoc, quod Iudæi instruerentur adorare non aureos Cherubinos vt tales, sed Cherubinos Sanctos, qui per illos aureos repræsentabantur: sic poterant etiam instrui circa imaginem representantem Deum, atqui hoc non obstante, Deus prohibuit omnem imaginem sui repræsentatiuam, ad vitandū idololatriæ periculum, ergo idem dicendum de qualibet alia imagine, adeoque prohibuisse Deum in ueteri testamento omnem prorsus imaginem.

Respondetur ad argumentū concedendo antecedens, & negando consequentiam, ad cuius primam probationem probabiliter responderi posset, Deum in lege veteri non permisisse adorari imagines, non verò prohibuisse omnem imaginum vsus; Idololatrię autem periculum imminet ex cultu, non verò ex puro imaginum vsu: loquendo saltem respectu populi rudis, cui creari potuisset tale periculum ex prædicta imaginum adoratione. Quare si verum est hebræos adoratione serpentem æneum in deserto, vt figuram Christi futuri, potuit Deus pro tunc dispensare. Quia tamen non est improbable, vetitum omnino fuisse hebræis omnem imaginum cultum, ideo ad eandem consequentiæ probationem.

24. Respondetur secundo negando, adfuisse prædictum periculum idololatriæ; Et ratio negationis est: quia cum populo illi certissimè innotesceret unum dumtaxat esse Deum, imaginum multiplicitas clarè denotabat earum prototypa non esse cultu Diuino digna.

Et

Et ideo optimè notauit Angelicus Præceptor 1. 2. quæst. 102. art. 4. ad 6. consultò præcepisse Deum, fieri in arca duo Cherubim, vt excluderetur cultus eorum ab his, quibus præceptum erat, vt vnum Deum colerent. Ex quo responderetur ad secundam probationem, idcirco ex imaginibus creaturas representantibus potuisse sumere initium idololatriam, quia vnius Dei existentia illis ita certò non erat manifesta. Id quod constat in lege Euangelica, in qua supposita certissima prorsus cognitione repugnantiæ plurium Deorum, ex cultu imaginum non habetur idololatræ occasio, seu periculum.

Adde: ob aliam etiam rationem potuisse populo illi imaginem Dei prohiberi, cum enim satis rudis esset, potuisset creari ipsi periculum existimandi, Deum esse corporeum, eo quia cerneret per corpoream imaginem representari, hæc autem existimatio erronea prorsus esset, ac fidei contraria. Secus autem contingit in imaginibus saliarum creaturarum, nam etsi inde sumere potuissent occasionem existimandi, Angelos esse corporeos, non idcirco tamen aliquid aduersus fidem Diuinam sentirent. Quantumuis enim verissimum sit, Angelos esse penitus incorporeos, non tamen eiusmodi assertum fide tenetur, vt docuerunt N. Salman: tract: de Angel: disp: 1. n. 6.

Adde rursus: facilius æstimari posse in statua, aut imagine Deum representantibus, inesse aliquid Diuinum, vnde habetur idololatricus earum cultus, quam in statua vel imagine creaturas representantibus. Cum enim imago gerat vices sui prototypi, minus difficulter æstimatur imaginem gerentem Dei vicem aliquid Diuinum in se habere, quam alias creaturarum imagines,

quarum prototypa Deos non esse cognoscitur, ex hoc, quod vnum tantummodo Deum esse posse innotescat. Maiorè ergo idololatriæ occasionem habuissent hebræi ex vsu imaginis Dei, quam ex vsu, aut etiam cultu imaginum exprimentium creaturas, vnde ille permitti non debuit, hic verò potuit, & probabilius omninò est ita de factò contigisse. Et per hæc soluta relinquitur confirmatio: difficilius enim vitatum fuisset idololatræ periculum proposita imagine Dei, quam propositis aliarum creaturarum imaginibus, quæ omnia intelligenda respectu hebræorum, quibus, vt ex dictis constat, magis periculum idololatræ imminerebat.

25. Quartò arguitur. Si præcepto illo Exodi 20. prohibitus dumtaxat fuisset idololatricus Sculptilium vsus, maximè id probaretur ex eo, quod tale præceptum fuerit merè naturale, sed hoc videtur falsum, ergo tale præceptum, quoad vsum imaginum potuit esse cæremoniale. Maior constat ex superioribus dictis. Minor suadetur, quia per idem præceptum prohibita etiam fuit quæcumque imago Deum representans, etenim cum D. Tho: supra docuimus, fuisse illicitum in lege veteri vsum imaginum Deum representantium, nec alius est expressior locus, vbi inneniatur eiusmodi prohibitio, nisi citato cap: 20. Exodi, aut saltem si alibi inueniatur, æqualem continet prohibendi modum. Ex hoc autem videtur apertè sequi, prædictum præceptum non esse dumtaxat naturale, sed aliquid cæremoniale includere, alias nec in lege Euangelica licitus esset vsus imaginis Deum representantis, cum præcepta naturalia adhuc pro illa perseverent. Consequentia liquet.

Respondetur concedendo maiorem

rem, & negando minorem, ad cuius probationem dicendum: primo illo præcepto prohiberi omnem idololatricum cultum imaginis, siue repræsentantis Deum, siue aliam creaturam: vnde semper tale præceptum est solummodo naturale, quoad omnes sui partes. Cum quo tamen coheret, haberi ex Scriptura, non fuisse illicitum vsum omnem imaginum creaturas repræsentantium, quia cum ex illa habeatur, præcepisse Deum, fieri Cherubim, & alias imagines, à Salomone fuisse in eodem templo positas, Deo ipsum non arguente, apertè sequitur imagines, seu statuas repræsentantes creaturas fuisse apud hebræos in vfu, absque peccato. Ceterum, loquendo de imagine Deum repræsentante, nullibi legitur præceptum fuisse illius vsum, nec eiusdem imaginem ab alio fuisse in templo, aut alibi expositam; adeoque absque villo fundamento assereretur, hebræos licitè vfos fuisse imagine repræsentatiua Dei.

Deuter. 4. cum dicitur *Memento, quod Dominus loquutus sit tibi in monte Oreb, vocem verborum audisti, imaginem nullam vidisti: observa ergo teipsum, ne forte deceptus facias tibi ullam similitudinem.* Et rursus Isaia 40. sic scriptum est *Cui ergo similem fecistis Deum? aut quam imaginem ponetis ei?* his ergo verbis, & forte etiam alibi vetitus fuit vsum imaginis Deum repræsentantis, & consequenter hebræis redditus est illicitus, quia tamen non est necessarium has prohibitiones naturales esse, sicuti supra ostendimus, præsertim n. 19. primum decalogi præceptum debere esse merè naturale; fieri optime potest, vt intelligantur de prohibitionè cæremoniali, quæ proinde cessare potuit, sicut & alia cæremonialia.

D V B I V M II.

*Vtrum in lege gratiæ liceat vti
Sanctissimæ Trinitatis,
& Angelorum ima-
ginibus.*

A Lege veteri, ad nouam quæ lex gratiæ appellatur iuxta illud Io: 1. *gratiæ, & veritas per Iesum Christum facta est*, gradum facimus, inuestigantes an prædictarum imaginum vsum tanquam honestus in ea sit permittendus, ac retinendus: idcirco autem Angelos cum Deo coniungimus, quia cum apud nos certissimum sit istos esse omninò incorporeos, militat non omninò dissimilis ratio de eorum, ac Dei imaginibus.

26. Vt autem certa separentur à dubijs supponendum: inhonestum prorsus esse vti imagine Deum repræsentante, si per eam intendatur exprimere Deum, secundum quod est in seipso: nam cum ipse sit omnis corporeitatis expers, vtique erroneum esset, per corporea imaginis, aut statuæ lineamenta, & figuras Deitatem prout est in seipsa repræsentare. Et iuxta hunc sensum arbitramur, loquutos fuisse Sanctos Patres, qui asseruerunt illicitum esse vti imagine Deum repræsentante; inter quos Sanctus Ioa: Damasc: lib: 4. Fidei Orthod. cap. 7. inquit extremæ dementiæ, ac impietatis esse, incorporeum Numen, velle fingere, & figurare. Item Theodor: Patriarcha Hierosol: in epist: Synodica, quæ habetur 7. Synodo, act: 3. hæc scripsit. *Inuisibilis est Diuinitas, nec depingi, nec figurari se permittit.* De quo videri potest P. Suar: tomo 1. in 3. p. disp: 54. sec. 2.

Itaque

Itaque quod reuocatur in controuersiam est; an liceat uti imagine, quæ Deum per analogiam, seu proportionem ad res corporeas repræsentet? Porro eiusmodi analogia dupliciter exponi potest. Primò: ita ut talis imago repræsentet Deum in ea corporea forma, sub qua aliquando apparuit, ut videre est in Spiritu Sancto, qui cum apparuerit sub specie columbæ, aut etiam linguæ igneæ, sub eisdem etiam figuris potest repræsentari. Secundò ad repræsentandam quandam Dei perfectionem, ut quia Pater in Diuinis est generans filium, & simul cum isto spirans Spiritum Sanctum, propterea ad exprimendam eius auctoritatem, qua gaudet ratione prædictarum processionum, pingi solet sub grauissimi senis specie. Circà

Trident. hoc autem præmonuit Sacrosancta Tridentina Synodus sess: 25 ad tollendam omnis superstitionis umbram, permittendas non esse quascumque Sanctissimæ Triadis imagines, quantumuis illam per analogiam ad res corporeas repræsentent: hinc non debet ad repræsentandas tres Diuinas Personas pingi homo triplex habens caput, aut duo capita mediam habentia columbam; talium enim monstruositas imaginum magis deformitate sua offendit quam similitudine iuuat. Quare summoperè decori, ac maiestati consulendum. Idemque intelligendum de imaginibus Angelos repræsentantibus: illos enim sub humana, eaque decetissima specie exprimere oportet. Quamuis enim in Sacra Scriptura sub animalium brutorum forma fuerint expressi, id tamen factum fuit ad designandam peculiaris quædam arcana, neque ex tali repræsentatione creabatur aliquod erroris periculum, cum Prophetæ, ac Sancti, quibus ea reuelabantur in diuinis mysterijs noscendis exerci-

De Vsu Imaginum.

tati procul abessent ab eo periculo: quod non contingit respectu inerrantæ multitudinis.

§. I.

Prima assertio auctoritate, ac rationibus probata.

Dicendum est primò: licitè fieri possunt imagines Dei vnius, & Trini, quæ ipsum per analogiam, seu proportionem ad res corporeas repræsentent. Hæc assertio non est de fide: putarunt enim Catholicorum aliqui eiusmodi vsum non esse licitum, hos infra adducemus: est tamen communis inter Theologos, & in Ecclesia vsu receptissima.

27. Prima autem illius probatio desumitur ex antiquissimo more pingendi Deum Patrem sub specie senis, tenentem manibus Christum cruci affixum, inter quem, & eundem Patrem mediet Spiritus Sanctus sub columbæ similitudine, aut etiam linguæ igneæ. Hinc in 7. Synodo Nicæna actione 8. inter impia cuiusdam Xenei, seu Philozeni dogmata recēsentur, quod assereret, hoc esse puerilis animi factum, fingere in columbæ idolum peradorabilem Spiritum Sanctum. Hoc ipsum etiam colligitur in Synodo Constantinopolit. sub Menna ac: 5. cum in supplici quodam libello accusatus est Seuerus à Clericis, & Monachis, quod sibi appropriasset columbas quasdam aureas, & argenteas in formam Spiritus Sancti super diuina lauacra, & altaria suspensas, aiebat enim Spiritum Sanctum non deberi in specie columbæ nominari. Inualuerat igitur ex tunc vsus efformandi Spiritum Sanctum sub columbæ figura. Idem approbare videtur Tridentinum loco adducto. Demum

Synod. Nicen.

Synod. Constantin.

Y eiusdem

eiusem sententiæ est S. Tho: 3. p. quæst. 25. artic. 3. ad 1. cum inquit. *Sed quia in nouo testamento Deus factus est homo, potest in sui imagine corporali adorari.* Et loquitur S. Doctor de imagine Dei secundum se sumpta nõ verò de ipso prout factus est homo, idest de Christo Domino; nam id contraponit ei, quod præmiserat, nempe in veteri testamento illicitum fuisse vsum imaginis repræsentantis Deum per analogiam ad res corporeas.

28. Probatur deinde quadam ratione congruentiæ desumpta ex citatis nuper S. Tho: verbis, quam nemo quem viderimus expendit. Ex hoc, quod Deus factus est homo corpora eleuata sunt ad aliquam cum Deo coniunctionem, & vt ita dicamus affinitatem, ergo congruum est vt in lege gratiæ etiam corporeæ imagines Deo repræsentando nobis inseruiant. Antecedens suadetur ex doctrina, quam tradidit Angelicus Præceptor in 3. distin: 2. quæst. 1. art. 1. vbi vt probet congruentissimum fuisse, naturam humanam à Verbo Diuino assumi, inter alias rationes hanc tertio loco adducit *Si perfectio vniuersi dicatur assumptionis finis precipuus, vt quidam dicunt, nulla natura particularis assumi posset, per quam ita vniuersum perfici posset, sicut per assumptionem humanæ naturæ: tum quia homo est vltima creaturarum quasi vltimè creatus, cuius natura assumpta, vltimum est coniunctum primo principio per modum circuli, quæ est figura perfectæ ex hoc, quod additamentum non recipit: tum etiam quia in homine omnes quodammodo naturæ confluunt, quia cum omnibus creaturis aliquid commune habet, vt dicit Greg: vnde homine vnito quodammodo omnis creatura vnita est. Acceperunt ergo creaturæ omnes ex vi assumptionis humanæ naturæ, factæ Deo affinis, aliquam*

cum Deo [propinquitatem].

Tum etiam quia vt ibidem subdit Angelicus Præceptor *Solum humanam naturam congruum fuit assumere, & sic ea reparata, creatura irrationalis, quæ propter ipsum peccatum, quodammodo deteriorata dicitur, secundum quod in vsum hominis cedit, instaurata est. Ex quo fit quod sicut per peccatum facta deterior, à Deo remotius elongata fuerat, & quodammodo reddita immunda: hæc enim peccati sunt propria; Ita per Verbi Diuini Incarnationem, quæ in remedium peccati fuerat instituta, quamdam munditiem, & sanctificationis genus accipit, vt cuius facta est Deo vicinior. Huius etiam emundationis, ac sanctificationis rerum omnium corporearum meminit S. Io: Chrysos: tomo 2. Homil: 31. de Cruce & Latrone, vbi non longè ab initio hæc habet. Et ob quam causam in excelso ligno, & non sub tecto immolatur? (Christus Dominus videlicet) Vt etiam ipsius aeris natura mundeatur. Hac de causa in excelso, & non sub tecto, sed sub celo, vt vniuersus aer in excelso immolatus ouis, à tetro odore mundeatur. Sed & terra simile beneficium sentiebat, decursi de latere sanguinis stillatione mundata. Et post pauca. Iudæis etenim ideo iussit omnem terram Deus dimittere, & vno in loco sacrificium, atque oblationem celebrare: quia tunc omnis terra immunda fuit fumo, & odore, & alia contaminatione polluta, quæ ex sacrificijs gentium supra ipsam celebrabantur. Nobis autem quoniam Christus adueniens omnem terram emundauit, omnis locus orationi vacat: Ideo Paulus cū omni confidentia exhortatur dicens. Volo ergo, orare viros in omni loco leuantes manus Sanctas. Ecce totus mundus emundatus est, elementa purgata sunt, vt ubique nobis Deum liceat predicare, & omnis terra sanctior illo loco est, qui illo tempore predicabatur*

S. Ioan.
Chrysol.

batur Sancta Sanctorum. Per hanc autem sanctificationem vtiq; corporea omnia viciniore facta sunt Deo, quia id cuiuscumque sanctitatis est proprium munus.

29. Consequentia suadet, tum quia vi huius affinitatis, quamdam eleuationem adepti est, vt de se pater; hæc autem eleuatio maximè splendet in eo, quod Deo representando inferuiat: sicut enim sensus interni hominis destinati ad ministrandum intellectui, vi huius ministerij, accipiunt eleuationem quamdam ratione cuius internos brutorum sensus eiusmodi famulatu carentes excedunt, vt in libris de Anima dictum est. Non dissimiliter & corporea, hoc ipso quod destinantur Deo exprimendo, declarant perfectionem illam, quæ ex prædicta viciniore coniunctione ad Deum, mediante humana natura, in quam confluunt ipsis accreuit. Tum etiam, quia ex Verbi Diuini Incarnatione pro eorum capacitate sanctificata, ac deposita deterioratione illa, quam ex peccatorum abusu contraxerant, facta sunt idonea vt assumerentur tanquam instrumenta ad Deum ipsum representandum, à qua idoneitate per peccatum deteriorata, ac coinquinata distabant.

Tum demum, quia sicut ante Verbi Diuini Incarnationem vno tantum, in loco à Deo peculiariter sanctificato licitum erat Deo offerre sacrificium, secus autem in alijs, quæ gentium superstitio, ac idololatria deturpauerat. Post Incarnationem verò Verbi Diuini, vniuerso terrarum orbe emundato, & quantum possibile fuerat sanctificato, omnis locus factus est sacrificijs, et adorationi Dei idoneus, vt vidimus ex S. Ioa: Chrysostomo. Pari quoque modo etsi in lege veteri corporea non assumi debuerint ad Deum representandum, obstante eorum labe ex pec-

De Vsu Imaginum.

catis hominum contracta. Secus postea quam, Deo facto homine refusa est in omnia corporea quoddam sanctificationis genus, vi cuius fuere emundata; his enim positis nedum non est incongruum, sed maximè conueniens, vt Deo representando deseruiant.

30. Confirmatur, & declaratur magis hoc ipsum; videmus etenim post Diuini Verbi Incarnationem Deum maximè nobis per sensibilia communicari: Nam omnia sacramenta, sensibilia signa sunt, per quæ nobis & gratia sanctificans ex opere operato, tanquam per instrumenta physica, & consequenter simul cum illa etiam tota Trinitas communicatur, vt dicitur Ioannis 14. *Si quis diligit me sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*; quibus in verbis denotatur donari nobis nedum gratiam sanctificantem verum etiam, Deum ipsum illius authorem, vti fusè ostendunt N. Salman: trac: de Trinit: disp: 19. dub: 5. Id etiam euidentius apparet in Sacramento Eucharistiæ, in quo Deus ipse per sensibiles panis, ac vini species nobis communicatur. De quo loquens S. Tho: opusc: 57. asseruit *Nullam esse nationem tam grandem, quæ habeat Deos appropinquantes sibi sicut Deus noster adest nobis*: quasi fieri voluerit sensibilis, vt ita posset intimius nobis coniungi. Declaratur rursus eadem corporum sanctificatio, & eleuatio, ex eo quod cernamus frequenter adeò per res corporeas fieri miracula, vt per reliquias Sanctorum, per eorum vestes, per ea, quæ ex solo contactu Sanctorum corporibus adhæserunt, per verba, & quod mirabilius est, etiam per vmbra Petri, prodigia facta fuerint, & tanta in multitudine, vt vix possint enumerari. Cum ergo in-

S. Ioan.

Salman.

S. Tho.

eiusmodi portentis Diuina virtus crebrò adeo diffundatur in corpora, argumentum inde non leue habemus per Verbi Diuini Incarnationem aliquam accepisse eleuationem, & innouationem vt istiusmodi ministerijs exequendis idonea instrumenta redderentur; & consequenter congruum erit vt etiam inferuient Deo repræsentando, qui, vt diximus, videtur conatus fuisse, vt sic loquamur, fieri sensibilis.

Confirmatur rursus. Vt docet Angelicus Præceptor 4. contra Gent: cap: 54. ratione 3. *Cum amicitia in quadam æqualitate consistat: ea quæ multū inæqualia sunt in amicitia copulari non posse videntur; ad hoc igitur vt familiarior esset amicitia inter hominem, & Deum expediens fuit homini, quod Deus fieret homo: quia etiam naturaliter homo, homini amicus est: vt sic dum visibiliter Deum eognoscimus in inuisibilibus amorem rapiamur.* Ex quo deducimus quod si per Incarnationem Deus factus est homini familiarior per sensibiles humanæ naturæ cōditiones, quibus ad insensibilem amorem raperetur: congruentissimum utiq; fuit per sensibilia, quæ nobis magis obuia, ac familiaria sunt, eundem Deum adorari. Quod verò hic obijci posset de periculo idololatriæ mox diluetur.

31. Præter hanc congruentiæ rationem, quam implicite contineri credimus in propositione S. Tho: ex 3. p. quæst. 25. art. 3. ad 1. adducta, probatur eadem prima assertio alia ratione, quam tradidit Franciscus Turrianus de Characteribus dogmaticis lib: 3. & quæ communiter vtuntur, qui de hac materia scripserunt, & sub hac forma proponi potest. Scriptura Sancta describens nobis Deum, sepius ei attribuit membra corporea, quibus designantur variæ illius perfectiones per analogiam ad res

corporeas, ergo etiam licitum erit vt imagine corporea, qua idem Deus per analogiam ad corporeas creaturas nobis repræsentetur. Antecedens adeo ex Scriptura est manifestum, vt in eius probatione immorari superuacaneum esset, sufficiat quod habetur Isaia 6. cum dicitur. *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum, & ea quæ sub ipso erant replebant templum. Seraphim stabant super illum, sex ala uni, & sex ala alteri, duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant.* Consequentia suadetur, nam quæ calamus in pagina verbis describit; hæc eadem pennicillus in tabula colorat. Quare videtur esse eadem ratio, & consequenter neutrum erit ex natura rei illicitum.

Sed dices, si hæc ita se habent cur Deus tanto studio prohibuit populo hebraico imaginem sui repræsentatiuam? nam si eadem est ratio de verbis attribuentibus Deo membra corporea, ac de imaginibus sub corporeis membris Deum exprimentibus, debuisset Deus æque prohibere Scripturam legere, sicut vetuit vsum imaginis sui repræsentatiuæ, vt habetur Deuter: 4. ijs verbis. *Memento quod Dominus loquutus sit tibi in monte Oreb, vocem verborum audisti, imaginem nullam vidisti: observa ergo teipsum, ne forte deceptus facias tibi ullam similitudinem.* Idemque habetur Isaia 40. cum dicitur, *Aut quam imaginem ponetis ei?* Deo videlicet, de quo ibidem est sermo.

32. Occurres fortè, Deum prohibuisse hebræis facere imaginem sui repræsentatiuam taliter, quod existimarent Deum sic esse in seipso, sicut per corpoream imaginem repræsentatur: non tamen absolute loquendo, Verum hoc non satisfacit, quia hoc ipsum prohibi-

Isai.

Deuter.

Isai.

Turrian.

tum est etiam in lege Euangelica . Tum etiam quia idem error contingere æquè poterat , audita aut lecta ea descriptione , qua Deo membra corporea tribuebantur ; cum ergo hæc lectio , aut auditio verita non fuerit , sed maximè licita , non videtur soluta difficultas . Tum demum quia docuimus supra cum S. Tho: probabile esse prohibitum , fuisse Hebræis peculiari præcepto vsum imaginis Dei ; non verò quæcumque vsum imaginum . Si autem Deus vetuisset hæbreis imaginem corpoream ad repræsentandum Deum , taliter quod existimaretur sic Deum esse in seipso , sicut per corpoream imaginem exprimitur , eiusmodi prohibitio contineretur sub iure naturali ; sicut prohibitio aliarum imaginum in ordine ad idololatrandum : vtroque enim importatur aliquid erroneum naturali lumini aduersum .

Itaque videtur melius dicendum , Deum vetuisse hebræis imaginem , sui repræsentatiuam etiam per analogiam ad res corporeas : quo modo efformare imaginem Dei lumini naturali non aduersatur . Et propterea in lege gratiæ id non est illicitum , sed valdè congruum , vt ratione præcedenti demonstrauius : quare præceptum illud in lege veteri fuit cæremoniale , quod proinde ad Christi aduentum cessauit . Adhuc tamen duo explicanda supersunt . Primum , cur in eadem lege veteri non extiterit aliud cæremoniale præceptum , quo vetaretur Deum sub membris corporeis describi ; imò Deo reuelante ita fuerit descriptus ? Secundum , quare de causa non vigeat in lege Euangelica præceptum de non efformanda imagine repræsentatiua Dei , per analogiam ad res creatas .

33. Circa primum ergo videtur dicendum discrimen esse in eo quod

hebræorum populus aut legebat Scripturam , aut Prophetas loquentes audiebat . Et si quidem ab eo legebatur clarè constabat , ea corporea membra non posse Deo in seipso competere , cum ex eadem Scriptura Deus diceretur omninò incorporeus . Quod si adhuc subortum fuisset aliquod dubium , ex ijs dictis apparenter contrarijs : consulendi erant Sacerdotes ac legis periti , à quibus eiusdem expositio legis tradebatur . Nam Malachiæ 2. de Sacerdote dicitur , *Labia sacerdotis custodient scientiam , ac legem* Malach. *requirent ex ore eius ; quia Angelus Domini exercituum est* . Id est nuncius , hoc enim sonat nomen Angeli . Quod si non legebatur , sed à legis Doctoribus audiebatur exposita , aberat erroris periculum , ijs declarantibus , quo sensu ea essent intelligenda .

Cæterum , si imago Deum representans fuisset populo publicè exposita , cum doctis & rudibus aspicienda obijceretur , & aliundè esset magna veneratione digna , ratione sui prototypi facillimè posset imperitum vulgus in idololatriam prolabi . Maximè quia quæ oculis conspiciuntur efficacius mouent , quam ea quæ solum aure percipiuntur . Tum rursus , quia Deus in lege veteri reddebat responsa sensibilia , quod & faciebant Idolorum statuae , vnde magis periculosum fuisset vti imagine Dei . Propter has igitur & similes causas vetuit Deus imaginem sui representatiuam præcepto etiam cæremoniali , non verò describi sub corporea similitudine .

At dices , si doctrina nunc tradita est vera , iam adducta ratio nullius est efficacis , quia non est similis ratio de descriptione Dei sub membris corporeis ac de imagine corporea Deum representante .

Respon-

Respondetur nos loqui respectu hebraeorum, in ordine ad quos erat periculum idololatriæ, ex positione imaginis Deum repræsentantis. At in ordine ad homines pertinentes ad legem gratiæ, ea est efficacissima, quia, ut mox dicitur, ex alijs capitibus cessat periculum idololatriæ, ex adoratione imaginis Deum exprimentis, per analogiam ad res corporeas. Vnde vtrumque licitum est, nempe & legere, & audire Scripturam sub membris corporeis describentem Deum, & hunc, modo dicto, per corporeas imagines repræsentare.

34. Ad secundum dicimus prædictum præceptum de non efformanda imagine Dei repræsentatiuiam amplius non vigere, tum propter rationem congruentiæ quam primo loco assignauimus. Tum, quia periculum idololatriæ, quod hebraicæ legis tempestate aderat, in lege gratiæ cessauit: Vt enim eleganter expendit Angelicus Præceptor 4. contra Gentes capit: 54. *Ex Incarnatione Dei, hoc consecutum videmus, quod magna pars hominum cultu Angelorum, Daemonum, & quarumcumque creaturarum prætermisso, spretis etiam voluptatibus carnis, ac terrenis omnibus, ad solum Deum colendum se dedicauerunt, in quo solo Beatitudinis complementum expectant.* Et rursus infra, ratione secunda in hunc modum loquitur. *Id autem quod de Deo nobis tenendum per fidem proponitur, non potest esse homini per se notum, cum facultatem humani intellectus excedat, oportuit igitur homini manifestari per eum, cui sit per se notum.* Et quamuis omnibus Diuinam essentiam videntibus, sit per se notum: tamen ad certissimam cognitionem habendam, oportuit reductionem fieri in primum huius cognitionis principium, scilicet in Deum, cui est naturaliter per se notum, & a

quo omnibus innotescit; sicut & certitudo scientiæ non habetur, nisi per resolutionem in prima principia inde monstrabilia. Oportuit igitur hominem ad perfectam certitudinem consequendam de fidei veritate ab ipso Deo instrui homine facto, ut homo secundum modum suum humanum Diuinam instructionem perciperet. Et hoc est quod dicitur Io: 1. *Deum nemo vidit unquam; Vnigenitus qui est in sinu Patris ipse enarrauit.* Et ipse Dominus dicit Ioan: 18. *Ad hoc natus sum in Mundo ut testimonium perhibeam veritati.* Propter quod videmus post Christi Incarnationem euidentius, & certius homines in Diuina cognitione esse instructos: secundum illud Isaia 11. *Repleta est terra scientia Domini.* Ex qua doctrina constat quam verum sit, post Verbi Diuini Incarnationem periculum idololatriæ cessasse, quod & ipsa experientia, comprobatur. Permitti igitur honestissime potest in lege gratiæ imago Deum repræsentans.

S. I I.

Ponitur secunda assertio, & probatur.

35. **D**icendum est secundò; licitum est vti imaginibus Angelos repræsentantibus dummodo per eas non intendatur exprimere proprias ipsorum naturas, secundum quod sunt in seipsis. Explicatur breuiter conclusio, quamuis non sit de Fide Angelos esse omninò incorporeos: nostra tamen hac tempestate, adeo certum est esse penitus corporis expertes, ut vix Theologorum aliquis auderet oppositum tueri. Et sanè Angelorum spiritualitas, atque adeò & à corporis facibus immunitas non ob-

Concil.
Later.

scure colligitur ex Concilio Later. in confessione fidei, vt refertur in cap: *Firmiter de Summa Trinitate, & Fide Catholica*, vbi sic habetur. *Vnum vniuersorum principium, creator omnium visibilium & inuisibilium, & spiritualium, & corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis, utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, & corporalem, Angelicam videlicet, ac Mandanam, ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu & corpore constitutam.* Quibus in verbis clare distinguitur Angelus à natura corporea; adhuc tamen ex eo quod adductum Concilium non intendebat definire Angelos esse materiæ seu corporis extensi expertes, ideo non spectat ad dogma fidei assertum, quo dicitur Angelos esse incorporeos. Idem docet D. Dionysius cap: 4. de Diuinis nominibus sub initium & alij Sancti Patres vt N. Cyrillus 4. in Ioan. cap. 10. Gregorius Nazian. orat. 38. Gregorius Nyssen. orat. in illa verba *Fiat voluntas tua*, Chrysost. hom. 22. in Gen. Damasc. lib 2. de Fide cap. 3. Greg. Magnus 4. Dialog: cap. 29. D. Tho: p. par. quæst. 50. artic. 1. His omnibus, vt diximus, accedit communis Theologorum sensus. Vnde vix temeritatis notam effugeret, qui assereret Angelos esse corporeos. Ex quo fit, quod cum per corporeas imagines exprimuntur, id non liceat facere ad repræsentandos illos prout sunt in seipsis, sed dumtaxat per analogiam ad res corporeas, quare id quod de Deo diximus, est proportionatè intelligendum de Angelis.

D. Dion.
N. Cyril.
Gregor.
Naz.
Gregor.
Nyssen.
Gen.
Chrysost.
Damasc.
Gregor.
Mag.
S. Thom.

36. Ex quo fit Angelos pingi alatos ad designandam eorum maximam promptitudinem in Diuinis iussis exequendis, alis enim auium corpora citissimo volatus motu per aerea spatia feruntur. Videatur D.

Dyonis. capit. vlt. de Cælesti Hierarch. vbi optimè explicat quid significant singula mēbra quæ Angelorum imaginibus attribuuntur. Solent etiam Angeli sub humana specie expingi, tum quia hæc inter alias est decentissima forma. Tum quia homo est maximè affinis Angelis quorum esse intellectuum, quamuis deficienter habet. Tum quia in humana similitudine sæpè, imò ferè semper apparuerunt cuius rationes assignauit Angelicus Præceptor pr. par. quæst. 51. artic. 2. ad 1. his verbis, *Angeli non indigent corpore assumpto propter seipsos, sed propter nos, vt familiariter cum hominibus conuersando demonstrent intelligibilem societatem, quam homines expectant cum eis habendam in futura vita.* Hoc etiam quod Angeli corpora assumpserunt in veteri testamento fuit quoddam figurale indicium quod Verbum Dei assumpturum esset corpus humanum. Videatur etiam 3. contra Gent: capit. 57. in fine, vbi primam congruentiæ rationem adducit, subditque Angelos sæpè in Scriptura Sacra describi in forma hominum, *vel in toto sicut patet de Angelis qui apparuerunt Abrahe in similitudinem virorum Gen: 18. Vel in parte, sicut patet de Animalibus Ezech. 1. de quibus dicitur quod manus hominis erant sub pennis eorum.* Aliam demum eiusdem congruentiæ rationem adduxit idem Præceptor Angelicus quæst. 6. de poten: art: 7. his verbis, *Nobis suo modo per corporum assumptionem conformantur: vt quod nostrum est accipientes, nostrum intellectum in illud assurgere faciant, quod proprium est ipsorum. Sicut & Filius Dei, dum ad nos descendit ad sua nos eleuauit.* Ex quibus omnibus habes congruentissimè Angelorum imagines sub humanæ speciei similitudine efformari, quod apud Catholicos est visita-

S. Tho.

S. Tho.

S. Tho.

vilitatissimum'; vnde incongruum, omninò esset sub brutalis formæ figura, eorundem colorare imagines. Sicut è conuerso Dæmones peccati labe fædati sæpè immundorum animalium corpora assument, vt habeant turpitudinis suæ digna receptacula. Hinc cum à Christo à quodam obsessio eiicerentur petierunt porcorum corpora ingredi, vt habetur in Euangelio S. Matth. cap: 8. His positis.

37. Probatur conclusio primò. In lege veteri ex iussu Dei, Angeli per imagines corporeas fuerunt representati, sed Deus nequit quod est inhonestum præcipere, ergo honestum est Angelos per corporeas imagines repræsentare. Maior constat ex eo quod dicitur Exodi 37. vbi narratur Beseleel fecisse, *duos Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex utraque parte propitiatorij*: Eos autem ex Dei mandato perfecisse in dubium reuocari non potest. Minor ex se patet. Consequentia liquet à fortiori, nam in lege gratiæ in qua idololatriæ periculum cessauit, imaginum vsus est magis licitus, quam in lege veteri; quod ostendimus suprâ agentes de imagine Deum repræsentante. Quæ enim ibi diximus possunt proportionem seruata ad præsentem assertionem adaptari.

Confirmatur ex Sacra Scriptura habetur Angelos sæpè numero sub humana specie apparuisse in corporibus assumptis, ergo etiam poterunt per corporeas imagines representari. Antecedens pluribus scripturæ testimonijs posset comprobari, quia tamen notissima sunt, breuitatis causa omittuntur. Consequentia suadet, nam in plus est Angelum incorporeum vt motorem mobili vniri corpori assumpto, quam præcisè repræsentari per corpoream imaginem: siquidem quod

posset obstare huic repræsentationi esset, ne præberetur occasio existimandi Angelos in seipsis esse corporeos: porrò hæc videtur magis præberi ex hoc quod legatur in scriptura, illos sub corporea forma se exhibuisse oculis spectandos, quam præcisè ex eo quod per tales imagines repræsentantur, cum non assistant eiusmodi imaginibus, sed hæmerè extrinsecè se habeant ad illos nullaque vnione cum illis colligentur, sicut corpora assumpta vt mota cum suis motoribus connectuntur.

38. Probatur secundò ex doctrina quam tradidit D. Dyonisius capite 2. de Cælesti Hierarchia quæ in hunc modum expendi potest. Connaturale est humano intellectui per sensibilia ad insensibilem, ac spiritualium cognitionem ascendere, ergo honestum erit per sensibiles imagines Angelicas substantias repræsentare. Antecedens suadet ex modo intelligendi humani intellectus, qui cum sit in ordine intellectiuo infimus, eius cognitio incipit à sensibilibus, à quibus ad spiritualium rerum cognitionem ascendit, hinc vt docet ibi S. Dyonisius. *Theologia* (hoc est sermo Diuinus) *Poeticis Sanctæ fictionibus in carentibus figura mentibus usa est, ad nostrum, vt dictum est intellectum attendendo, nec non propriam ipsi, & connaturalem ad superna transitum prouidendo, & ad eundem accommodatè Sacras Scripturas anagogicas effigiando.*

Consequentia suadet, nam cum honestissimum sit humanum intellectum in Angelorum cognitionem ascendere, vt prænoscat in corpore constitutus, quos aliquando in Patria consortes claræ visionis Dei est habiturus: & aliundè nequeat spiritualia prout sunt in seipsis absque sensibilibus ministratio

S. Dyon.

rio intelligere, optimè, ac valdè honestæ eius indigentia prouisum est, cum per corporeas imagines Angelicæ substantiæ corporibus impermixtæ ipsi representantur. Eò vel maximè quia vt eleganter aduertit idem Sanctissimus Areopagita eodem capite, nedum harum corporearum similitudinum vilitas sublimes illas substantias spirituales dedecet, verum etiam illis valde congruit, verba ipsius sunt *Ceterum cur meritò figura carentibus figura, & effigies ineffigiatas rebus obductæ fuerint non solum causam dixerit, quis esse nostram imbecillitatem, quæ nequit immediatè spiritualibus intendere contemplationibus, indigetque proprijs ac connaturalibus, quibus erigatur adminiculis seu anagogijs, quæ perceptas à nobis effigies ineffigiatas ac supernaturalibus spectaculis prætendant; sed quod hoc mysticis etiam oculis maximè conueniant, vt ineffabilibus, & sacris enigmatibus recondant, & inaccessam vulgo constituent sacram illam & arcanam supermundanarum mentium veritatem. Hactenus Diuinus hic Scriptor.*

Quæ Sancti Doctoris verba illustriora reddidit commentario suo Balthassar Corderius Theologus ex Societate Iesu cum ait. *S. 2. Ne fallamur, monet figuras illas Angelis esse dissimiles, & occurrit aliquorum obiectioni, putantium nobiliores ijs formas affingi debuisse, & ostendit per vi- les istas figuras non solum nostræ conditioni, sed etiam Angelorum honori melius consultum esse, vt dum sacris & arcanis istis enigmatibus obteguntur non pateat vulgo aditus ad Sacram illam Diuinarum mentium veritatem. Quæ doctrina maximè vera censenda est, cum Sancti Angeli per figuras quasdam valdè enigmaticas in Sacra Scriptura fuere representati, vt sub leonum, aquilarum, aquorum, hastatorumque ducum specie-*

De usu imaginum.

bus; de his enim potissimè loquebatur citatus Areopagita, vt patet ex initio illius secundi capituli.

S. III.

Refertur opposita sententia & soluantur eius argumenta.

39. **O**ppositam primæ assertioni opinionem docuerunt Durandus in 3. distinc. 9. quæst. 2. *Durand*
ad 4. Martinus de Ayala de tradit: *Ayala*
3. par. tract. de imaginibus cap. de earum antiquit: circa finem. Id ipsum tuentur mordicus Ioa: Caluin: lib. 5. instit: cap 11. *Caluin*
Vviclef, qui imaginem Trinitatis abominabilem appellat, sicut Calvinus eam pingere nefas esse dicebat. In eadem opinionem valdè Inclinat Abu-
lens in cap: 4. Deuteron: quæst. 5. *Abulen*
vbi asserit non esse congruum assignare, imagines Trinitatis, quamuis illas Ecclesia receperit, vel dis-
simulauerit.

Arguitur autem primò pro hoc dicendi modo ex S. August: libro *S. August*
de Fide, & Symbolo cap. 7. dicente, *Tale simulacrum Deo, nefas est in templo collocare* Idem docuisse videtur Origen qui lib. 7. contra Celsum prope finem habet hæc verba. *Origen*
Nos Deum incorporeum nulla figura circumscribimus. Tertiò Nicephorus lib. 18. hist. cap: 3. inter Armenorum hæreses refert quod imaginem Patris, & Filij, & Spiritus Sancti haberent. Demum Auentinus lib. 7. Annalium Boiorum inquit *Auent in*
Ioannem 22. Summum Pontificem damnasse quosdam incolentes fines Boiorum & Austriæ, qui Deum, vnum & Trinum in similitudinem Senis, Adolescentis, & Columbae pingebant. Illicitus est ergo vsus imaginis Sanctissimæ Trinitatis.

40. Antequam his authoritatibus responsum præbeamus, videtur nobis obseruatione dignum; non esse inconueniens si dicamus prima illa Ecclesiæ Catholicæ nascentis ætate, solummodo pingi consueuisse Christi, Beatissimæ Virginis ac Sanctorum imagines, sicut etiam Angelorum; nec licuisse imagines Sanctissimæ Trinitatis colendas exponere: secus autem post aliqua sæcula. Ducimur autem ad ita existimandum, quia cum primis illis, ac quodammodo puerilibus surgentis Ecclesiæ annis, cultus idololatricus vbique gentium valde dominaretur, conueniens videbatur Catholicos cultores veri, ac omninò incorporei Dei, à Gentilium erroribus discrepare; hi enim dijs simulacra passim erigebant. Postmodum verò euidentius manifestata veritate, ac palam ostensa idololatriæ vanissima impietate, potuit omninò licere Catholicis Sanctissimæ Trinitatis expingere imagines, easque publico cultui exponere; amotis enim idololatriæ tenebris per diffusos Euangelicæ lucis splendores, detectaque claritate Orthodoxæ veritatis à quacumque erroris, ac superstitionis vmbra alienæ, nullam vsus prædictarum imaginum Dei inhonestatem præferbat: cum secundum se vsus imaginum non sit illicitus, nec aliquid erroneum claudat, hoc quod est vti illis ad representandum incorporeum Deum per analogiam, & proportionem ad res corporeas, vt iam declarauimus.

41. Nunc ad argumentum: quoad testimonium ex D. Augusti: desumptum, dicendum ipsum loqui de imagine corporea, per quam intendatur exprimere Deum sicut est in seipso, non verò per analogiam ad corporea; & sane eiusmodi expositio ex ipso contextu constat, nam ly *Tale simulacrum* refertur ad

id, quod suprà dixerat exponendo illud *Sedet ad dexteram Patris*, ait enim, id non esse intelligendum de sessione corporali, *Ne illud* (loquitur Augustinus) *incidamus sacrilegium, quo execratur Apostolus, eos qui commutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis*. Eundem esse sensum verborum Origenis non obscure colligitur ex eo, quod ipse agat ibidem de simulacris Gentilium, quorum error omninò alienus est à Catholica veritate, cum enim illi plures deos ponerent, vti que etiam & corporeos, aut saltem non omninò spirituales esse arbitrabantur. Maximè quia cum dicat nos per imagines Deum non circumscribere, apertè innuit orthodoxas per imagines non intendere incircūscriptum, ac illimitatum Deum velle intra terminos quantitatis definire, ac claudere, id enim sonat nomen circumscriptionis, quod & nos, & catholici omnes fateri tenentur, & oppositum asserere esset maximus error. Ad id quod afferretur ex Nicephoro, eodem modo responderetur, idque manifestè deducitur ex ratione, quam affert; inquit enim *Pingi & figurari esse proprium corporum eorum, quæ videri & circumscribi possunt, non autem earum rerum quæ intelligentia percipi non possunt*. Hæc autem ratio concludit solum de pictura, qua intendatur exprimi res prout sunt in se ipsis, alias nec Angelorum imaginibus vti licitum esset, cuius oppositum manifestè habetur ex Sacra Scriptura. Hinc solum adducta ratio conuincit aduersus Antropomorphitas errantes in eo quod putarent corpoream imaginem representare Deum prout est in se. Eò vel maximè quia præfatus historicus præmiserat eos asseruisse totam Trinitatem fuisse crucifixam qui fuit

fuit error Patropatianorum . Ab his autem erroribus omninò distat Catholica veritas , qua vsus imaginum Dei vti honestus recipitur .

Quod vltimo loco adducitur ex Auentino , cum hic scripserit ea , quæ acta sunt tempore prædicti Ioannis vigesimi secundi, credimus illum esse historicum , de quo P. Raynaldus, qui Baronij Ecclesiasticam historiam profecutus est , hæc scribit Anno Christi 1328. numer. 36. *Ex quibus patet, quæ fides eiusmodi historico monumenta publica adulteranti, & Lutherana deliria illi principi (videlicet Ludouico Bauaro) cuius dignitatem se asserere videri vult, impingenti, habenda sit.* Et sanè, cum prædictus Summus Pontifex gesserit Christi vices anno adducto incredibile videtur absolutè loquendo damnasse imagines illas , cum vsus sic expingendi Sanctissimam Trinitatem in Catholica iam Ecclesia inualuerat. Diximus *absolutè loquendo*, quia cum vsus talium imaginum non pertineat ad fidei dogmata , potuit inhiberi ob alicuius erroris periculum , aut alias circumstantias , ob quas satius fuit illum vetare .

42. Secundò arguitur ex ratione . Illicitum est facere Idola , sed imagines Dei vnus & Trini sūt Idola, ergo illicitū est Sanctissimæ Trinitatis expingere imagines . Maior probatione non indiget . Minor suadetur ex dictis, nam Idolum nihil est aliud , quam ficta similitudo alicuius , ita vt prototypum non respondeat imagini : & ideo dicebamus in Sacra Scriptura Idolum significari nomine *simulacri*: eo quia simulacrum dicitur à simulando: & hoc contingere in præsentī , videtur manifestum: cum enim Deus sit omninò incorporeus , ac inuisibilis oculis corporis : secus imago cor-

De Vsu Imaginum.

porea, cui nihil deesse videtur ad rationem Idoli .

Confirmatur , Idcirco licitè fieri possunt imagines repræsentantes Christum Dominum, de quo infra, quia in eo simul cum incorporea Deitatis natura , coniuncta inuenitur humana , quæ corporea est , & extensa , sed in Deo vno & Trino nulla inuenitur ratio corporis seu propria, seu assumpta, ergo omninò nefas erit Deo prorsus incorporeo corpoream ponere imaginem, Maior videtur certa . Tum quia S. Tho: 3. par. quæst. 25. supra citat. ideo ait Deo homini poni posse imaginem , quia *cum in nouo testa-* S. Tho.
mento Deus factus sit homo potest in sui imagine corporali adorari. Contrarium asserens de lege veteri, in qua Deus adhuc humanam naturam non assumpserat , vnde hoc ipsum videtur dicendum de Deo vno & Trino , qui non est Incarnatus . Tum ratione, quia vera imago debet prototypo respondere, posita autem corporeæ naturæ assumptione datur sufficiens correspondētia , secus verò ea non posita , vti non ponitur respectu Dei vnus & Trini , vnde minor & consequentia sunt manifestæ .

Ad argumentum responder N. N. Dom.
Dominicus citato libro 4. Bibliot. Theol. sec. 1. c. 33. ad quintam objectionem concedendo maiorem , & negando minorem , ad cuius probationem occurrit dicēdo eas imagines verè esse Idola , quæ repræsentant Deitatem omninò fictam, ac nullo modo existentem, & eiusmodi erant simulacra Iouis, Martis, ac similes . At imagines Dei quibus catholici vtuntur, quamuis non repræsentent Deum prout est in se, tamen quoad an est illum repræsentant , suntque imagines supremi numinis verè existentis. Addit rursus tales imagines non esse Idola ,

Z 2 quia

quia Deum repræsentant sub ea specie, sub qua verè à Scriptura Sãcta Deus describitur, adeoque sunt veræ imagines metaphoricæ, cum in repræsentando vtantur eadem metaphora, sub qua Deus nobis à Scriptura descriptus est.

43. Sed licet adducta hæc à nobis solutio optima sit, contra illam tamen in hunc modũ vrgeri potest. Tum quia ad rationem veræ imaginis non videtur sufficiens, quod prototypum verè existat à parte rei, sed exigitur aliqua conuenientia inter ipsum & imaginem, vt ista in illius cognitionem ducere possit, alias non minus in Dei existentis, quam in alterius rei existentis cognitionem duceret: manifestum est autem Deum vnum & trinum, quoad an est cum corporeis imaginibus non conuenire, cum Dei esse sit actus purus ab omni materialitatis vmbra alienus. Tum quia ad rationem imaginis requiritur aliqua similitudo cum prototypo in specie, vel in signo speciei, quæ quia carent irrationalia ideo non sunt propriè ad imaginem Dei, sed eius vestigia; secus homo conueniens cum Deo in intellectualitate. Quod verò additur non videtur etiam sufficienter explicare, quæ ratione ex metaphoræ, sub quibus nobis Deus in Scriptura Sãcta describitur habeant rationem imaginum, cum non appareat quam conuenientiam realem dicat corpus, cum Deo omninò, tum quoad quid est, tum quoad an est incorporeo. Ad illius ergo enodationem.

Sciendum, quod si loquamur de ijs creaturis, quæ in suo formali, seu essentiali conceptu dicunt indispensabiliter imperfectionem, hæ continentur in Deo solūmodo eminenter, idest non secundum earum definitionem, quæ rei essentiam explicat, hoc modo continentur in

Deo ratio corporis, ratio accidentis, & similes. Ceterum si fuerit sermo de illis, quæ in suo formali conceptu, ac secundum definitionem essentialem non dicunt impræscindibiliter imperfectionem, hæ transferuntur in Deum formaliter eminenter, hoc est secundum definitionem, & essentiam relictis imperfectionibus accidentis, limitationis & alijs Diuinæ infinitati repugnantibus, huius generis sunt sapientia, intelligere, & horum similia.

44. Nota secundò; ea corporea quibus vtimur ad Deum repræsentandum, sumi posse dupliciter, primò prout dicunt quid corporeum, quo modo in eorum formali conceptu, clauditur indispensabiliter imperfectio. Secundò prout per ea corporea designatur aliqua perfectio, quæ in suo formali conceptu ac definitione eam imperfectionem non claudit adeoque essentialiter sumpta, est ab omni imperfectione denudabilis. Declaratur exemplo, vtimur ad Deum Patrem repræsentandum imagine grauissimi senis: per hominem senem exprimitur corporeitas, senectus vt talis, & si quæ sunt alia, quæ imperfectionem exuere nequeunt. Rursus per illum denotatur prioritas respectu iuuenum, & esse principium aliorum, cum istud sit prius principiato, denotatur etiam ex specie humana intellectiuitas, & alia eiusmodi perfectionem exprimentia, & hoc taliter, quod nō dicant ab omni imperfectione separabilitatem. Eodem modo discurrendum de alijs, nam brachium & est quid corporeum, & significat potentiam ex eo quod in brachijs humanæ vigeant vires.

Nunc ergò ad argumentum concessa pariter maiori, negatur minor ad cuius probationem dicimus, quod corporeæ imagines Dei sunt illi

illi similes formaliter eminenter per eas perfectiones, quas significant. Nam Pater in Diuinis quia est prior prioritate originis reliquis personis, quia est formaliter eminenter intellectuius, idcirco conuenienter exprimitur per grauissimi senis imaginem: neque in hoc apparet vlla fictio, sed omnimoda veritas. In quodales imagines omnino differunt ab Idolis, quibus nullum verum prototypum respondebat habens eas perfectiones, quas simulacra illa exprimebant. Rursus Deus eminenter continens alia quæ imperfectionem inseparabiliter dicunt habet aliquam cum imaginibus corporeis conuenientiam, non formalem, sed purè eminentialem, qua etiam non gaudebant prototypa Idolorum. Ex nullo igitur capite imagines Dei quibus vtuntur Catholici, sunt Idolis similes. Per quod etiam explicatum manet, quomodo Deus dicatur representari per analogiam, seu proportionem ad corporea, nam, ea proportio duplex est, seu formalis eminentialis simul, seu eminentialis dumtaxat. Habetur demum quæ ratione Deus in scriptura Sancta describatur habens membra corporea, id enim fit tum ad denotandum Deum eminenter præhabere ea, quæ in creaturis indispensabiliter inuoluunt imperfectionem; tum formaliter eminenter ea quæ designantur per membra corporea, & sunt perfectiones ab omni imperfectione essentialiter denudabiles.

Ad confirmationem respondetur negando maiorem, si per causalem in ea contentam intendatur assignari causa adæquata vsus imaginis representantis Christum Dominum: quantumuis enim Verbum humanam naturam non assumpsisset adhuc licitè eius imagine vtì possemus: eo pari modò quo, quantumuis natura Angelica numquam vni-

ta fuerit humane, in vnitatem personæ, adhuc Deus præcepit fieri corporeas imagines, quæ sub humana specie Cherubim repræsentarent. Itaque ex hoc quod Verbum naturam nostram in personæ vnitatem sibi coniunxerit, habetur quidè imagines Dei hominis exprimere, ipsum prout est in se, quod non habent imagines repræsentantes Deum vnum & Trinum, vt iam explicuimus, sed ipsum exprimunt per solam analogiam ad res corporeas. Ad primam maioris probationem ex dictis in prima ratione constat, Angelicum Præceptorem loqui de imaginibus repræsentantibus Deum per analogiam ad res corporeas, quamuis sic licitè representari ortum duxerit, ex eo quod Verbum assumpsit humanam naturam, vt ibi fusè explicuimus. Dato autem quod loquatur de imaginibus repræsentantibus Christum, Dominum, causalis in illius propositione contenta, intelligenda est modo dicto, nempe quia Verbum assumpsit humanam naturam, eius imagines repræsentant ipsum prout est in se, non verò per solam analogiam ad res corporeas, & hoc quatenus habet humanum corpus sibi hypostaticè vnitum. Ad secundam probationem constat ex dictis in solutione ad argumentum, in ea enim explicuimus, quæ correspondentia fit inter Deum & corpoream imaginem, absque ullo fictionis, aut erroris vestigio.

45. Secundò arguit ex ratione Abulensis loco citato. Prædictæ imagines Sanctissimæ Trinitatis, magis sunt in errorem inductiuæ, quam vtilis, ergo satius erit ad amouendum erroris periculum illis non vtì. Antecedens suadet, cum enim detur diffinitio inter signum, & signatum, valdè idoneæ sunt ad inducendum errorem, & falsam existi-

existimationem de Deo, ita ut hic putetur corporeus, sicut imago. Etenim imago debet esse similis prototypo in specie, vel in signo speciei, uti etiam apud rudes & indoctos est manifestum, & consequenter saltem respectu horum præbebitur non leue erroris periculum. Consequentia liquet.

Respondetur negando antecedens saltem in lege gratiæ, in qua veritas eorum quæ ad Deum spectant supponitur valde manifestata, ut iam supra diximus: etenim Deum esse incorporeum vix est qui sciat: nec superstitiosi idololatriæ cultus periculum imminet, detecta iam eius vanitate. Quamvis autem respectu valde rudium, ac simplicium præberetur aliqua errandi occasio, non idcirco prædictarum imaginum vsus esset de medio tollendus: siquidem consimilis occasio eisdem præberetur ex hoc, quod una ex diuinis Personis nominetur Pater, alia filius; nam cum in humanis, Pater & tempore sit prior filio, neque hunc absque uxore generet: utique datur occasio credendi hoc ipsum in diuinis contingere, quod omnino est erroneum. Sicut ergo ex expressa Christi institutione licitum est uti prædictis nominibus, non obstante eo valde rudium aliquali periculo, non dissimiliter quoad præsens dicendum erit. Itaque præcauendum erit prædictum periculum ex instructione ut monuit Concilium Tridentinum sessione 25. Ex quo constat ad probationem antecedentis; nam etiam inter nomen & rem nominatam exigitur correspondentia, quæ tamen non nisi analogicè datur inter sensibilem Patrem, & Diuinum: quam dari inter Deum & imaginem corpoream supra demonstrauius, unde videtur pari ratio utrobique esse, adeoque sicut licet uti nomine Patris

& Filij in personis Diuinis, ita imaginibus, quæ illas per eam analogiam repræsentent.

46. Adde & explicabitur magis hoc ipsum. Nam prædictum periculum non oritur ex proponentibus imagines Sanctissimæ Trinitatis repræsentatiuas, sed ex culpa eorum, qui negligentes sunt in addiscendis ijs, quæ ad Catholicam Fidem spectant ex hoc enim errandi periculo fiunt obnoxij. Eo pari modo quo ex eo quod Deus pulcherrimas aliquas condiderit creaturas, utique per se loquendo ferebatur intentio eius in id, quod dicitur Sapientiæ 13. videlicet ut à magnitudine speciei creatura cognoscibiliter posset Creator horum videri. Cum tamen oppositum in aliquibus contigerit, inde enim sumpsere occasionem colendi earum aliquas tanquam Deos ut solem, astra & his similia. Et hos Apostolus ad Romanos 1. inexcusabiles appellat; & merito quidem nam ut exponit Angelicus Præceptor lec: 7. *Considerandum est, quod tunc ignorantia culpam excusat, quando sic præcedit & causat culpam, quod non causatur à culpa: sicut cum aliquis adhibita diligentia debita, dum credit percutere hostem percutit patrem. Si verò ignorantia causetur ex culpa, non potest subsequentem culpam ignorantia excusare. Vnde si quis per ebrietatem homicidium committit non excusatur à culpa quia peccauit se inebriando. Vnde secundum Philosophum meretur duplices mulctationes.* Pari igitur modo, si quis ex negligentia in inquirendis ijs, quæ ad doctrinam orthodoxam spectant, incurrat tale periculum, non erit hoc proponenti prædictas imagines adscribendum, sed in propriam negligentiam, ex qua tanquam ex culpa sequitur erronea existimatio.

§. IV.

Argumentum in secundam assertionem, & corollarium pro utraque.

47. **I**N secundam assertionem, argui potest ex autoritate Concilij Nycæni secundi, actione quinta, vbi cum Demetrius Diaconus legisset disputationem quamdam, quam habuit Ioannes Episcopus Thessalonicensis, cum quodam Gentili, in qua disputatione manifestè dicebatur ab eodem Episcopo Angelos esse corporeos, corporeitate quadam subtiliori, quam sit nostra, & idèd licitum esse eorundem pingere imagines: cum inquam eiusmodi disputatio lecta, fuisset Tharasis eam in summa, colligens sic ait; *Ostendit Pater quod & Angelos pingere oporteat, quamdiu circumscribi possunt, & vt homines apparuerunt.* Quibus auditis *Sacra Synodus dixit Etiam Domine.* Ex quo apparet primò prædictum Thessalonicensem Episcopum nō alia ratione concedere posse Angelorum imagines efformari, nisi supposito quod essent corporei, saltem aliqua corporeitate, quam ipse censebat Angelos habere. Secundò constat verba illa Tharasis, quamdiu circumscribi possunt, intelligenda esse de corporea circumscriptione, cum compendiosè contineant prædictam disputationem. Tertiò tandem Concilium id approbasse per eam responsionem, & consequenter sentire quod si teneatur Angelos esse omnis prorsus corporeitatis expertes, vti nos docemus, omninò illicitum esse eorum imagines efformare: ergo aduersus concilium istud sentimus ponentes licitum esse incorporeos prorsus Angelos licitè

posse corporeis imaginibus representari.

Respondetur. Quoad primum, non omnia quæ in prædicta disputatione relata sunt fuisse à Concilio illo approbata, in ea enim continentur aliqua à ueritate aliena; quod notauit Bubalus tract: de Angelis quæsito 3. difficult: 1. vt refertur à N. Salman: trac: pariter de Angelis disp: 1. n. 16. vbi ad secundum, dicunt, sensum verborum Tharasis non esse, quia seipsis loco circumscribi possunt, sed reddere hunc sensum, quando circumscribi possunt & vt homines apparuerunt, idest Angelos pingere oportet, quia corporei apparuerunt. Vndè circumscribi possunt pictura aliqua, nimirum in eo corpore quod assumunt pro varietate apparitionum vt ignis, fulgoris &c. & præsertim figura hominis in qua plerumque apparuerunt Sic illi.

Salman.

48. Videtur tamen hæc responsio non modicam pati difficultatem, ex eo quod, cum verba Tharasis sint compendium prædictæ disputationis, & in ea manifestissimè asseratur, Angelos in seipsis esse corporeos, de hoc enim nec Salmant: dubitant: in allata verò responsione asseratur voluisse Tharasis Angelos solum in corporibus assumptis esse circumscriptos; non apparet quomodo hæc interpretatio consonet textui. Quare videtur nobis dicendum, quod cum eo tempore notum adhuc non esset, Angelos esse penitus incorporeos, & corporeos eos asserere non repugnet fidei doctrinæ, permisit Concilium illud Antecedens, Angeli sunt aliquo modo corporei, vnde deducebatur illud consequens, ergo possunt eorum imagines pingi, non enim illud Concilium intendebat definire, saltem principaliter, nisi ea quæ spectabant ad sacrarum imaginum cultum, vt patet

patet ex concione septima Photii: Patriarchæ Constantinopoli: scribētis ad Michaelē Bulgarię Principem, quæ epistola in septem diuisa concion: præmittitur prædicto Concilio, habeturque tomo 3. Conciliorum.

Non tamen propterea sequitur voluisse Concilium decernere causam adæquatam, ob quam licet pingere Angelorum imagines, esse, quia Angeli sunt aliquo modo corporei, sed posito illos esse corporeos, vt dicebat Præfatus Ioannes, vtique licitum esse eis ponere imagines: cum quo tamen optimè coherere potest, vt dentur aliæ causæ sufficientes ad eosdem imaginibus exprimendos; posito quod sint omninò incorporei, vti ponuntur nunc ex communi Theologorum sensu. Sicuti si quis assereret actum plenè, ac directè liberum esse simpliciter seu bonum, seu malum; non inde sequeretur teneri ad asserendum, actum plenè, ac indirectè, seu tantū in causa liberum non posse esse simpliciter bonum, seu malum, quia, indirecta, ac plena libertas ex alijs capitibus est causa sufficiens bonitatis, & malitiæ simpliciter talis: Ita ergo quoad præsens, proportionè seruata. Per quod patet ad tertium in eodem argumento adductum.

49. Nunc ad huius dubij complementum, & ad maiorem vtriusque nostræ assertionis elucidationē adducere placuit doctrinam, quam habet Sanctissimus Areopagita cap. 2. de Cælesti Hierarchia. Vbi mouet hanc difficultatem, an videlicet congruentius sit Deum, & Angelos incorporeos per nobilissimarum rerum similitudines exprimere, an verò per res multum ab illis distantes, minusque pulchritudinis, ac decoris præferentes? Et motæ difficultati cum personarum distinctione respondet. Alij enim sunt homines

& doctrina, & rerum Diuinarum, experientia apprimè eruditi: & respectu horum, quæ maiorem perfectionem venustatemque exprimunt, sunt magis idonea ad Diuinam, perfectionem notificandam: siquidem intellectus subtilitate, & sublimitate intelligentiæ separant ab ijs venustissimis creaturis perfectionē, ab imperfectionibus, & istis relictis tanquam Deo repugnantibus, vtuntur sola perfectione, sic depurata ab imperfectionum fæcibus, tanquam nitido speculo, in quo Diuina cognoscant. At alij sunt homines admodum rudes, quibus cum non innotescat maior aliqua, & excellentior pulchritudo, & perfectio, quam sit ea, quam in pulcherrimis fulgidisque corporibus intuentur, idcirco si Diuina sub horum specie ipsis repræsententur, facile censere poterunt hoc ipsum, quod cognoscunt reperiri in Deo in seipso considerato: videntes etenim earum creaturarum decorem, quo nullum alium superiorem agnoscunt, credunt indignum non esse, quominus prout talis Deo in seipso tribuatur. Et propterea respectu horum creaturæ perfectionis excellentia Deum repræsentantis, esse poterit erroris occasio. Hinc satius erit huic hominum generi sub vilium rerum similitudinibus Deū repræsentare. Vix enim aliquis adeo rudis, & ingenij pauper existet, vt facillimè dignoscere nequeat earum rerum vilitatem esse à Deo prout est in se amouendam, adeoque solum sub illa, exprimi, vt ad sublimius quid de Deo in seipso sentiendū assurgant: Vnde etsi per illam vilitatem rerum repræsentantium tenuem de Deo habeant cognitionem, erit tamen hæc magis ab erroris periculo aliena. Sed audiamus Diuinum maximi huius viri eloquium, in fine citati capituli rem totam declarans.

Conde-

Condecorant, non dedecorant celestes adorationes sacra huiusmodi eloquiorum descriptiones, cum dissimilibus eas formarum fictionibus explanant: his ipsis declarantes ut rebus omnibus supermundialiter antecellant. Quod verò absone similitudines magis mentem nostram erigant, nemo, ut opinor, cordatus contradicet: in nobilioribus enim formis effigendis credibile est errare aliquos, qui existimant esse naturas celestes specie quadam aurea, viros quosdam micantes, fulgore decoros, vestitusplendido amictos, igneum quiddam innoxie vibrantes, & quaecumque alia huiusmodi forme sunt, quibus Theologia celestes mentes figuravit. Quod quidem ne ijs eveniat, qui nihil altius, quam illa pulchra, & speciosa, quæ apparente mente complexi sunt, Sanctorum Theologorum sapientia, quæ sursum ducendi vim habet, ad similitudines absonas sancte se deiecit, non permittens id quod in nobis materiale est, illis indecoris imaginibus inherendo acquiescere: sed ipsa deformitate figurarum excitans, & stimulans superiorem anime portionem, tanquam nefas sit, & ne ijs quidem, qui rebus terrenis valde affixi sunt verisimile videatur tam absurdis formis similia reuera esse illa supercaelestia, & Divina quæ in symbolis cum admiratione spectantur. Videatur ibi supercaelestis Doctor doctrinam traditam latius prosequens, quam etiam commentario suo citatus Corde, rursus illustrat.

De Vsu Imaginum.

D V B I U M III.

An usus imaginum Christi, & Sanctorum in lege gratiae nedum licitus, sed & expediens censendus sit?

EXpeditis ijs, quæ ad honestum usum earum imaginum, per quas incorporea representantur, pertractanda sunt in hoc dubio ea quæ pertinent ad usum imaginum, ducentium mentem nostram in cognitionem eorum, quæ non sunt omnino corporum expertia, qualia sunt Christus Dominus, in quo Persona Verbi corporeæ naturæ coniuncta est; & Sancti quorum animæ (excepta Deipara) etsi nunc in cælo sint à corporibus separatæ, sunt tamen ex natura sua formæ corporum, cum quibus in nouissimo Iudicii die iterum coniungentur. De usu ergo imaginum hos representantium queritur an sit honestus, imo & orthodoxæ Ecclesiæ ex varijs utilitatibus, infra adducendis, expediens?

§. I.

Duplici assertione prima dubij pars deciditur.

§. **D**icendum est primò, non dari præceptum aliquod de usu imaginum Christi & Sanctorum. Hæc assertio, ut inquit N. Dominic: lib: 4. sec: 11. cap: 33. Bibliothecæ Theolog: concl: 7. est omnium Doctorum Catholicorum. An autem supposita earum existentia detur præceptum negatiuum de non inferenda illis iniuria, infra dicetur

Aa

dicetur, cum de imaginum adoratione erit sermo. Probatur nunc breuiter conclusio ratione; Si daretur eiusmodi præceptum, vel esset naturale, Diuinum, vel Ecclesiasticum, sed nullum ex istis datur, ergo nullum datur præceptum de vsu imaginum Christi, & Sanctorum. Maior videtur certa ex sufficienti partium enumeratione. Minor suadet, quia nequit adduci locus aliquis, in quo eiusmodi præceptum contineatur: Adeoque ea quæ Concilia & Sancti Patres de imaginum vsu tradiderunt, probant quidem ipsum esse licitum, & honestum, de quo in secunda assertionem non tamen ostendunt illum cadere sub præcepto: optimè enim fieri potest aliquid esse valdè honestum, & nullum de illo extare præceptum. Virginitas enim est maximè honesta, summumque præferebat decorem, & tamen de ea dixit Apost: 1. ad Chor: 7. *De Virginitibus præceptum Domini non habeo.* stat igitur prædictum imaginum vsum honestum esse, & tamen nec naturam, nec Deum, nec Ecclesiam voluisse illum suis includere legibus, sicut & Virginitatem.

Confirmatur: Honestum magis latè patet, quam id quod est præceptum, ergo fieri optimè potest vsum imaginum Christi & Sanctorum esse honestum, & tamen non cadere sub præcepto. Antecedens suadet, quia vt docet S. Tho: 2. 2. quæst. 145. art. 1. *Honestum propriè loquendo in idem refertur cum virtute:* manifestum est autem non omnem virtutis actum cadere sub præcepto, votum enim est actus virtutis Religionis, Virginitas voto firmata, voluntaria paupertas, & his similia sunt actus virtutum, & virtutum valdè excellentium, & tamè nullo præcepto ad illos adstrin-

gimur. Consequentia probatione non indiget.

51. Dicendum est secundo vsus imaginum Christi Domini, ac Sanctorum est omnino licitus, & honestus. Hæc conclusio est de Fide; eamque tradidit Concilium Tridentinum confirmans doctrinam de vsu sacrarum imaginum in alijs Concilijs receptam ac definitam; sic enim habet sess: 25. *Mandat Sancta Synodus omnibus Episcopis, & cæteris docendi munus, curamque sustinentibus, vt iuxta Catholica, & Apostolica Ecclesie vsus, à primæis Christianæ Religionis temporibus receptum, Sanctorumque Patrum consensionem, & Sacrorum Conciliorum decreta in primis de Sanctorum intercessionem, inuocationem, Reliquiarum honore, & legitimo imaginum cultu fideles diligenter instruant.* Si igitur legitimus imaginum cultus præcipitur, à fortiori earum vsus decernitur tanquam honestus. Videri potest inter alios Sanctos Patres D. Ioa: Damascenus lib: 4. de Fide cap: 17. & orat: 1. de Imaginibus, in qua circa finem refertur historia de imagine Christi, quam idem Christus Dominus Regi Abagaro misit, additq; Euagr. lib: 4. histor: cap: 26. ob præsentiam illius venerandæ imaginis Ciuitatem Edeffe fuisse sæpè numero ab incendio miraculosè liberatam. Misisse etiam Christum Dominum eandem sui imaginem, ad Abagarum Regem testantur Stephanus, & Adrianus Summi Pontifices apud Iuonem 4. par: sui decreti cap: 83. Habetur etiam in libro Adriani de imaginibus 3. tomo Conciliorum. Eadem demum imago asseruatur nunc Romæ in Ecclesia S. Syluestri quod tradit Baron: ad annum Christi 944. dicens eam primum delatam fuisse Constantinopolim, & ex ea ciuitate sæpè

Apost.

Trident.

S. Ioa. Damasc.

Euagr.

S. Tho.

Iuon.

Adrian.

Baron.

Greſſer. ſæpè bellis capta, ac euerſa aſportatam fuiſſe Romam. Plura quoad has imagines Diuino elaboratas opificio eruditè pertractat Greſſerus Sintagm: de imaginibus non manu- factis cap: 9. vbi tres ſupra viginti ex antiquis enumerat, ac commen- dat. Vide N. Dominicum loco ſæpè adducto cap: 33. concl: 5. vbi de alijs manufactis imaginibus plura reperies. Tandem ſtatutum eſt licere vſum Sacrarum imaginum in 2. Synodo Generali Niceæ celebrata, in qua fuere præſentes circiter 350. Episcopos, cui etiam adſuerunt legati Romani Pontificis Adriani 1. & trium Patriarcharum Alexandria, Antiochiæ, & Hieroſolymæ, nec non Patriarcha Conſtantinopolitani. Omittimus Sanctorum Patrum authoritates, quæ penè innumeræ poſſent adduci, maximè cum quàm plures ex illis referant miracula, quæ per Sacras imagines vbique terrarum, omnique tempeſtate patrata ſunt. Quare hoc ipſum tuentur omnes huius materiæ ſcriptores.

52. Probatur nunc aſſertio ratione. Omne quod eſt illicitum, aut eſt tale ex natura ſua, aut quia prohibitum, atqui vſus imaginum neutro modo eſt illicitus, ergo erit omninò licitus, ſeu honeſtus. Maior conſtat ex communi ea mali diſtinctione, nam aliud eſt prohibitum, quia malum vtique ex ſui natura, aliud verò malum quia prohibitum, hoc eſt lege aliqua poſitiua. Minor quoad primam partem ſuadetur, quia ſi imaginum vſus ex ſui natura eſſet malus, nec per abſolutam Dei potentiam poſſet honeſtus reddi, vt patet de mendacio, quod eſt prorsus inhoneſtabile, etiam ob quemcumque honeſtiſſimum finem conſequendum, de quo videri poſſunt N. Salm: tract. de Bonit: & Malitia diſp: 5. n. 15. & ſequentibus. Ex quo apertiſſimè conſtat talem vſum

N. Salm.

De Vſu Imaginum.

non poſſe eſſe ex ſui natura illicitum; cum expreſſè habeatur ex Sacra Scriptura Exodi 37. præcepiſſe Deum fieri imagines Cherubim, & collocari in Sanctiſſimo loco, nempe ſuper arcam Fæderis in templo aſſeruata, quod eſſe non poſſet, niſi imaginum vſus decentiſſimus, ac ſummè honeſtus eſſet, ſiquidem domum Dei decet Sanctitudo.

Tum etiam id comprobatur ex omnium prorsus conſenſu nationum, nulla enim illarum eſt, apud quam dubitatum vnquam fuerit, an licitum eſſet principibus proprijsque regibus ſtatuas erigere, dedicare imagines. Imò eiufmodi erectio, ac dedicatio veluti virtutis præmium reddita eſt ijs hominibus, qui egregijs claruere facinoribus, & virtutibus eximijs floruerunt. Et quauis hebræorum gens, vt tradit Ioſephus lib: 2. Imperatoribus ſtatuas non erigeret, non ideò tamen putandum illam credidiſſe id ex natura rei eſſe illicitum, ſed id ortum ducebat ex peculiari lege, quam Iudæi ipſi cōdiderant, adeoque citatus nunc author laudat ibidem Romanorum clementiam, qui non co- gebat hebræos à patrijs legibus diſcedere. Poſito autem ex omnium conſenſu haberi ſtatuarum erectionem eſſe proteſtationem quandam, excellentiæ eius, cui erigitur, & conſequenter æſtimari tanquam veræ virtutis præmium, damnari nequit veluti lumini naturalis rationis aduerſum, vt de ſe patet.

Quoad ſecundam partem eadem minor ſuadetur, ex eo quod ſaltē in lege gratiæ nullibi inueniatur eiufmodi poſitiuum præceptum prohibens vſum imaginum Chriſti & Sanctorum; imò ab exordio naſcentis Eccleſiæ ſemper vigit, vt apparet ex Eccleſiaſtica hiſtoria; narraturque de Nicodemo expreſſiſſe coloribus Chriſti crucifixi imaginem,

A a 2 quam

quam Iudæi transfigentes, multum sanguinis emisisse mirati sunt. Videri potest 2. Nycæna Synod. ar. 4. S. *Synod. Nycæna.* Sermo Beati Patris Nostri Athan: & in sequentibus, vbi quamplura de antiquissimo vsu imaginum Christi & Sanctorum, ex his enim clare constat nullum extare positium, præceptum eûdem prohibens vsu, sed potius semper inter Orthodoxos fuisse summa consensione comprobatum, ac receptum vt licitum.

53. Confirmatur, & declaratur magis, quomodo pingere imagines, ac sculperre statuas non sit ex sui natura illicitum. Nam si inhonestum, id esset, vtique & artes pingendi, & cælandi essent illicitæ, atqui id manifestè falsitatis conuincitur, ergo vsus imaginum & statuarum ex natura sua non est illicitus: cumque aliundè assignari nequeat positium præceptum illum prohibens, ex nullo capite censeri poterit inhonestus. Maior constat, nam quia vsus magicæ artis est illicitus, hoc ipsum, habet illius principium, nempe ars magica.

Minor suadetur, nam etsi omnes artes æmulentur pro viribus naturam, eiusque proinde authorem, non videtur tamen esse alia ars, quæ magis naturam eiusque authorem imitetur, quam ars pingendi imagines: Deus enim creando omnia, fecit quasdam sui similitudines, & imagines, quæ ipsum quantum creaturæ possibile fuerit expriment, & tanto magis creaturæ censeantur perfectæ, quanto fuerint primo illi exemplari similiores. Vnde *S. Tho.* D. Tho: in 2. dist: 16. quæst. 1. art. 2. ad 2. inquit. Cum unaqueque res peringat ad perfectam imitationem eius, quod est in intellectu Diuino, quia talis est, qualem eam esse disposuit: idèò quantum ad hunc modum similitudinis qualibet creatura potest dici imago idè in mente Diuina

existentis. Vnde dicit Boetius, quod forma quæ sunt in materia possunt dici imagines, eo quod ab his formis venerunt, quæ sine materia sunt. Tum rursus quia idem Deus quodammodo pinxit, ac cælauit in mentibus Angelorum totum hoc vniuersum, cum species intelligibiles eorum intellectibus eduxit: ijs enim tanquam imaginibus omnia creata representantur. De quo plura in materia de Angelis. Demum idæ Diuinæ sunt quædam eminentissimæ cælaturæ, quibus & creata, & creabilia superexcellenti quadam representatione ea intellectui Diuino demonstrantur. Videmus etiam naturam vniuersam pingendis imaginibus incumbentem, cum omnium sensibilibus species per aeris spatia diffundit, vt peruenientes ad sensus propria objecta ostendant. Si ergo tanto studio natura eiusque author pingendis imaginibus insudat honestissimas esse oportet artes pingendi, & sculpendi, vt potè imitatrices honestissimi agentis. Eo vel maxime quia vt docuit Angelicus Præceptor 12. Metaph: lec: 3. circa principium natura & ars in hoc solum differunt, quod ars est principium agendi in alio, natura autem est principium actionis, & motus eius, in quo est.

S. Thom.

S. II.

Secunda dubij pars alia conclusione deciditur.

54. **D**icendum est tertio: valdè expedit Ecclesiæ catholice sacrarum imaginum statuarumque vsus, ob ingentes utilitates propter quas apud orthodoxos fuit in morem inductus. Ità communiter Ecclesiæ Doctores, ac Theologi, probanda autem erit conclusio expen-

expendendo plures utilitates, quæ ex prædicto usu consequuntur. Verum antequam id præstemus scitu dignum est Sacrarum imaginum genus duplex esse. Aliæ siquidem sunt imagines, quæ solitariae solent appellari, ex hoc quod solum repræsentent prototypum nullam indicantes historiam, & huius generis rarissimæ sunt, siue enim imago repræsentet Christum, siue Sanctorum aliquem, ferè semper ei adiunguntur aut instrumenta illa, quibus pro fide tuenda cruciati sunt, vel egregiè aliquod facinus quod executioni mandarunt, atque adeò compendiosè saltem aliquam indigent historiam. Verum quicquid sit de hoc. Aliæ sunt imagines, quæ historicae communi vocabulo nuncupantur, ex hoc quod gestū aliquod memoria dignum posteritati commendent per illius repræsentationem. Vt si pingatur Christus a fello infidens, una cum plurima turba præcedente, ac comitante, gestanteque ramos oliuarum. Eiusmodi enim imago quodammodo historiae vices subit, coloresque adduntur loco verborum, ut quod istis narrarunt Evangelistæ, illis pictor oculis inspiciendum obijciat, unde & historicae imaginis nomen fortitur. De utroque hoc imaginum genere ostendendum earum usum esse apprimè fidelibus populis utilem, & consequenter summopere ipsum expedire.

55. A primo itaque imaginum genere exordium sumentes, supponendum tanquam ex se manifestissimum, tales imagines prototyporum innouare memoriam. Hinc S. Athanasius oratione 4. aduersus Arrianos, more peritissimi Rethoris, figura Prosopopæiae vtens inducit Regis imaginem, in hunc modum sui inspectorem, alloquentem. *Ego, & Rex unum sumus. Ego enim in illo sum, & ille in me: & quod in*

me animaduertis, id quoque in illo animaduertis. Et quod videris in illo, videris in me. Quo posito sic arguimus; Ex imagine Sacra Christi prototypi innouante memoriam retrahuntur homines illius inspectores à peccando, atqui hæc est ingens utilitas, ergo usus solitariae imaginis est valdè fidelibus expediens. Maior suadetur, nam idcirco vitæ spiritualis præceptores summopere commendant, ut virtutis acquirendæ studiosi curent pro viribus fixos habere oculos in Christum Dominum, ut in præsentem malorum actionum iudicem, & sanctarum remuneratorem. Vix enim est, quod magis à peccato cohibeat, quàm ea cogitata præsentia. Nam in regem, & coram illo peccare, horrere maximè solent homines. Vnde cum Esther 7. putaret Assuerus velle Aman cum eadem Regina Esther peccare, valdè exaggerans eius delictum, inquit. *Etiā Reginam vult opprimere me præsentē* Et Dauid Psal: 50. peccati sui grauitatem rationis trutina ponderans, ijs verbis indoluit *Et malum coram te feci.* Quasi dicat iuxta Angelici Præceptoris glossam. *Contempsisti te te-stem, quia malum coram te feci vidente, & præsentē.* Retrahuntur igitur homines à peccando inspicientes Christi imaginem clamantem, iuxta Athanasium, Ego & Christus vnum sumus. Minor & consequentia sunt ex se manifestæ.

56. Ex quo arguitur insipientia Caluini, qui has imagines contemnens ait earum usum insipientium dumtaxat delectationi inferuire, & consequenter frustra fieri in ordine ad spiritualem animæ utilitatem. Etenim ut mox ostendimus multum utilitatis ex recordatione prototypi, quod nobis obijcit spectandum imago indè eruitur. Deinde cum asserit soli inferuire intuentium oblectationi, vel loquitur de-

Esther.

Psalm.

S. Thom.

Caluin.

eo oblectamento, quod oritur tum ex suauitate, tum ex recta dispositione colorum, optimoque artis opificio, Vel de eo quod habetur, ex hoc quod amans prototypum, istud contemplatur in imagine illud representante, vt nuper ex S. Athanasio dictum est. Et quidem si de prima loquatur, & si nisi aliundè vitietur, honesta sit, adhuc tamen non est de imagine formaliter sumpta, sed dumtaxat de illa materialiter accepta: siquidem imago formaliter considerata non terminat per se motum, ex eo quod non ponat in numero cum prototypo sibi respondente, sed idem est prorsus motus qui in imaginem formaliter sumptam eiusque exemplar terminatur, vt melius infra explicabitur. Euidens est autem in præsentī sermonem non esse de imaginibus materialiter consideratis, cum prout tales non exponantur fidelibus; Nō enim Ecclesia in honesto vsu imaginum intendit, per illas materialiter sumptas intuentium oculos oblectare. Si verò de secunda delectatione loquatur, vtique non frustra sed valdè vtiliter pinguntur imagines, per eas etenim fit transitus ad prototypum, in quo delectari pium, honestissimumque est, adeoque & vtilitate plenum. Qua etiam delectatione perfruuntur illi qui in creaturis, tanquam in Dei imaginibus, eundem Deum cognoscendo, in illo pariter delectantur, iuxta illud

Psal. Psal: 91. *Delectasti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo. Nam in creaturis* (commentatur Nicolaus de Lyra, in glossa ordinaria) *reliet bonitas diuina, & sic sunt deuotionis, & latitiae causa.* In eundem sensum loquitur Vgo Cardinalis his verbis *Homō delectatur in creatura, vt est opus Dei, & via quodammodo ducens ad Deum, & ista bona est, & de tali*

loquitur: Et non est ibi tantum latitiae mentis, sed & corporis vnde dicit. Et in operibus manuum tuarum exultabo. Idem ergo quoad præsens.

57. Secundò loco expendenda est alia vtilitas, quæ ex imaginum vsu consequitur, Pro cuius intelligentia notanda est doctrina, quam habet Angelicus Præceptor 8. Ethic: lec: 5. in principio, vbi ex obscuritate mutum Aristotelem, in hunc modum reddit eloquentem. *Si absentia amicorū ab inuicem sit diuturna, videtur facere obliuionem amicitiae præcedentis. Sicut & alij habitus per dissuetudinem operadi debilitantur, & tandem deficiunt. Oportet enim sicut habitus per consuetudinem operum acquiruntur, ita per idem conseruentur. Nam vnumquodque conseruatur per suam causam. Et ideo dictum est in prouerbio, quod multa amicitiae dissoluuntur per hoc quod vnus alium non appellat & non colloquitur, & non conuiuit alteri.* Ex qua doctrina habetur per imagines Christi Domini, & Sanctorum, mirum in modum foueri amorem humanarū voluntatū erga eosdem. Nam cum per imagines, illarum prototypa nostrarum mentium oculis obijciuntur, ea alloquimur modo quo in hac vita possumus. Etenim sicut imago Regis iuxta S. Athan: coloribus, quasi vocibus vtens clamat, Ego & Rex vnum sumus. Ego enim in illo sum, ille in me: pari quoque modo Christi & Sanctorum imagines idem loquuntur; & sic per imagines Christum & Sanctos appellamus eorumque amor in nobis vel augetur vel conseruatur. Quapropter qui illorum imagines de medio tollunt faciunt nobis absentes amicos Christum Dominum, & Sanctos longe facientes à corde, quos ab oculis extorres efficiunt. Vndè mirum non est si eorum cum Christo ac Sanctis amicitiam inappellatio soluat. Et

nota

nota quod, etsi doctrina tradita potissime concludat de amore acquisito, cuius habitus per solam cessationem ab actibus potest infirmari & corrumpi, sicut per eosdem tanquam per causas principales producit, ac conseruatur. Adhuc tamen sufficienter verificatur de supernaturali amore Charitatis, qui per cessationem ab actibus tepescit, ac feruorem deperdit, sicut per eorundem actuum iteratam repetitionem saltem meritorie augetur. De quo alibi.

Tum rursus quia per imaginum ablationem facto Christo Domino à nobis absente sæpè numero in peccata saltem uenialia prolabimur, iuxta illud Psal: 9. *Non est Deus in conspectu eius inquinata sunt uia illius in omni tempore.* Et quia uenialia repetita disponunt ad mortale, utique tendunt ad dissoluentiam amicitiam Charitatis, quam cum eodem Christo Domino habemus. Ex hac ergo quā maxima utilitate habetur, summo perè expedire vsum earum imaginum, quas solitarias iuxta consuetum loquendi modum appellauimus.

§. III.

Adducitur obiectio, ex cuius solutione, quæ hactenus diximus fusius confirmantur.

58. **D**ices aduersus traditam doctrinam eam minus bene coherere cum illo quod habetur Ioa: 16. ubi Christus Dominus alloquens Discipulos, quorum corda tristitia impleuerat, ex eo quod Christus sua corporali presentia eos esset relicturus, in hunc modum

illos consolatur *Si non abiero Paraclitus non ueniet ad uos* Hæc verba, S. Ioann.
exponens S. Aug: trac: 94. in Ioannem, circa finem ait per ea significasse Christum Dominum, expediens esse amoueri ab oculis discipulorum sensibilem Christi presentiam, ut spiritualis aduentus Sancti Spiritus efficerentur capaces. Sati-
S. Aug.
us est igitur non uti sensibilibus imaginibus Christi & Sanctorum, ut mens spiritualibus magis assuescat, & fidei puritati tenacius adhæreat, adeoque insensibilibus Spiritus Sancti donis magis reddatur idonea.

Ad huius obiectionis solutionem, & ut ea quæ hucusque dicta sunt maiorem lucem accipiant, ac simul ut ostendatur quantum humanæ naturæ expediat sensibilibus uti Christi & Sanctorum imaginibus, quod in presenti dubio comprobare contendimus. Supponendum breuiter gratiam non esse naturæ inimicam, adeoque illam non destruere, sed potius ei se attemperare quantum possibile fuerit. Vnde illud satis vulgare axioma emanauit gratia nō destruit, sed perficit naturam. Hinc S. Tho: 3. contra Gen: cap: 150.
ratione 5. ait quod *Diuina Pro-
uidencia omnibus prouidet secundum modum
sue nature.* & rursus 3. p: quæst: 63. art 5. ad 1. docet gratiam in hac
S. Thom.
uita mutabiliter inesse animæ propter uertibilitatem liberi arbitrij viatoris, cuius conditioni sese accommodat. Ex quo deducimus, quod si ostenderimus apprimè consentaneum esse naturæ humanæ per sensibilia manuduci ad cognitionem spiritualium, & insensibilium, utique & huic conditioni gratiæ ordo se attemperabit, & consequenter vsum sensibilibus imaginum, per quas ad spiritualia cognoscenda perducatur non dissonare eidem gratiæ, sed illius ordini congruere, sicut & humanæ naturæ est valde accommoda-

tus, cum gratia non destruat, sed perficiat naturam, eamque eleuet secundum quod eius conditio exposcit. Nec credimus ingratum fore lectori, si nonnihil calamo indulgemus, rei enim dogmaticæ grauitas laborem omnem leuissimum efficit. Vtemur autem doctrina Angelici Præceptoris quam tradidit 3. p. quæst. 61. art. 1. vbi tribus rationibus ostendit congruere humanæ naturæ præsertim in præsentī statu constitutæ per sensibilem gradus ad spiritualia ascendere.

S. Thom.

59. Prima ergo ratio in hunc modum efformatur. Propria humanæ naturæ conditio est, vt intelligendo pendeat à phantasmatibus, adeoque à sensibilibus, ergò hominis propriū erit vti sensibilibus imaginibus, quibus in spiritualium cognitionem, & amorem ducatur. Antecedens experientia constat. Ex rursus ex hoc quod humanus intellectus est in ordine intellectiuo infirmus, habens dependentiam à corpore tanquam à ministrante, vnde huic rationalis animus tanquam propria forma vnitur Imò sic illi vnitur vt connaturalius intelligat, ac scientias acquirat vt docuit S. Doctor p. p. quæst. 51. art. 1. Consequentia liquet quia phantasmata efformantur ex speciebus immixtis ab æternis imaginibus ad sensus externos, per quos ascendunt ad Phantasiam; quare hunc ordinem, & gratia seruabit, quæ non destruit sed perficit naturam, quam eleuat. Hæc ratio cum procedat ex propria humanæ naturæ conditione quam habuissent etiā innocentes homines, probat imaginum vsum non defuturum in Innocentiæ statu si perdurasset. Sed de hoc nihil modo.

S. Tho.

Secunda ratio sic se habet. Homo, cum peccauit, subdidit se per affectum rebus sensibilibus, ergò conueniens fuit indigere sensibilibus

imaginibus, per quas in Christi amorem, & cognitionem ascenderet Antecedens suadetur, quia etsi homo innocens non esset omnino immunis ab indigentia sensibilibus, non tamen illis per affectum erat subditus, sicut homo lapsus, qui per peccatum factus est illis deditus, & ideò comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Consequentia suadetur ex verbis S. Tho: *ibi debet medicinale remedium homini adhiberi, vbi patitur morbum, & ideo conueniens fuit vt Deus per quedam corporalia signa homini spiritualem medicinam adhiberet; nam si spiritualia nuda ei proponerentur, eius animus applicari non posset corporalibus deditus.* Et propterea tale remedium alienum esset à summa clementia Medici Diuini. Per sensibilia ergò imaginum signa conuenientissimum fuit hominem, lapsum ad Dei hominis amorem, reparari. In quo etiam superbia illius, ex qua peccauerat, humiliatur, cum subdi ipsum oporteat rebus sensibilibus, sine quibus vix posset ad prædictam cognitionem, & amorem pertingere.

S. Tho.

60. Tertia ratio, quæ quodammodo cum hac secunda coincidit. Actiones humanæ præcipuè circa corporalia occupantur, ergo conueniens fuit, vt etiam in ijs quæ ordinem gratiæ spectant non omnino abstraheretur homo ab vfu sensibilem imaginum. Antecedens suadetur, tum ex dictis. Tum ex doctrina S. Tho: 1. 2. quæst. 71. art. 2. ad 3. vbi sic habetur; *In homine est duplex natura, scilicet rationalis, & sensitiua. Et quia per operationem sensus homo peruenit ad actus rationis, ideò plures sequuntur inclinationes natura sensitiua, quam ordinem rationis. Plures enim sunt qui assequuntur principium rei, quam qui ad consummationem perueniunt.* Cui addit

S. Tho.

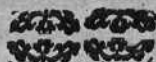
Caetan. addit Caietanus Quod est etiam alia ex eadem radice ratio, quia scilicet natura sensitua bona sunt nobis magis connaturalia, utpotè ab ineunte etate in usu, & magis nota, utpotè evidenti experientia sensuum. & magis mouentia ex ratione promptæ delectationis, & ratione oppositi imminentis contri-stantis in promptu. Rationis autem bonum post etatem percipitur & parum cognoscitur, & parum mouet, tam ipsum, quam eius oppositum. Conna- turale ergo est homini magis circa sensibilia, quam circa insensibilia occupari.

Sapient. Consequentia suadet, quia val- dè durum esset homini præcipuè circa sensibilia occupato, si in ijs quæ pertinent ad ordinem gratiæ omninò à corporalibus actibus ab- straheretur: congruentissimum ergo fuit permittere homini vsum sensi- bilium imaginum Christi, & San- ctorum, ut ita eluceret Diuinæ pro- uidentię suauitas in hominis regi- mine. De qua suauis dispositione optimè intelligitur quod habetur Sap: 2. *Tu autem dominator virtu- tis cum tranquillitate indicas.* (hoc est absque turbulentia ordinis in- uersi) & cum magna reuerentia dis- sponis nos. Quatenus videlicet arbi- traretur Deus irreuerentiam operi suo inferre, si humanæ naturæ iura non illæsa seruaret.

S. Thom. 61. Amplius hoc posterius de- clarari potest ex doctrina eiusdem S. Tho: 1. 2. quæst. 102. art 3. & quam ex S. Augustino desumpsit, ea autem talis est; Ideò voluit Deus in lege veteri uti Iudeos in sacrificijs sensibilibus caremonijs, ex hoc quod per huiusmodi homines retraherentur à sacrificijs idolorum, unde etiam præ- cepta de sacrificijs non fuerunt data populo Iudeorum, nisi postquam decli- nauit ad idololatriam, adorando vi- bulum conflatilem, quasi huiusmodi sacrificia sint instituta ut populus ad De Vsu Imaginum,

sacrificandum promptus, huiusmodi sacrificia, magis Deo, quam idolis offerrent. Non dissimiliter in præ- senti philosophamur. Cum homo ad sensibilibus agendum sit admo- dum promptus, conueniens fuit non prohiberi illi aliquas sensibiles imagines, per quas inclinationi illi ad sensibilia fieret satis, ne in abu- sum declinarent. Quare sicut he- breorum populus per sensibilia illa sacrificia, nedum incidit pericu- lum idololatriæ, sed illud vitauit: ita ex vfu imaginum fideles nulli sunt obnoxij periculo erroris, sed potius vitatur, adeoque tanquam honestissimus retinendus est. Per quæ omninò soluta relinquitur obiectio; neque obstat adducta, authoritas quia ibi solum improba- tur nimius affectus ad sensibilem Christi præsentiam, in quo aliquo modo peccabant Apostoli, allec- ti dulcedine eius sensibilis familiari- tatis cum Christo Domino. Nulla- tenus verò hoc quod est per sensi- bilia ad insensibilem cognitionem & amorem ascendere, quia hic est modus consonus humanæ naturæ, quem gratia non destruit. Hinc fal- sum est talem modum obstare puri- tati fidei, hæc enim non est destru- ctiva talis modi, sed dumtaxat mo- deratiua, adeoque per eam ve-

tatur nimia adhæsiō ad
sensibilia, quam hic
non ostenditur
continge-
re.

§. IV.

Expenduntur utilitates ex secundo imaginum genere prouenientes.

62. **E**X secundo genere imaginum, quas historicas nominauimus, non minores haberi utilitates adeo est per se manifestum, ut non probatione, sed sola indigeat explicatione, quam in presenti paragrapho aggredimur. Primo ergo oritur instructio, seu eruditio, quæ fidelibus populis est apprimè necessaria: omnino etenim inconuenit eos ignorare ea, quæ Christus Dominus in diebus carnis suæ gessit, & ea pariter quæ Christianæ Religionis heroes, Sancti uidelicet, dum uiuerent illustria peregerunt. Inde enim nascitur, nedum cognitio eorum, quæ ipsi in consimilibus euentibus agere debent ut Christiano ac virtuoso viro digna exequantur, verum etiam prouocantur ut fide simili, deuotione pari, virtute non degeneri eorundem gloriosa facinora imitentur. Nihil enim est exemplo efficacius, vrgentius nihil ad hominum animos extimulandum. Et sanè nemo fortè est qui ad aliquid pro iustitia tuenda tolerandum non accendatur, cum ante oculos corporis coloratus exponitur Christus, seu spinis redimitus, seu in cruce pendens, ut Diuinæ iustitiæ condignam pro peccatis humani generis satisfactionem exhiberet. Idemque contingit, si expressa conspiciantur in tabula certamina martyrum, qui alacri fortique animo maluerunt uitæ, quam fidei iacturam pati.

Secunda utilitas est honor, qui Christo Domino eiusque Sanctis accrescit, ex hoc quod eorum memo-

randa gesta, ac generositatem spirantia facinora pictura aliqua, seu erecta statua posterorum memoriæ commenduntur. Vidimus enim supra, & experientia quotidiana euidentius comprobatur, apud omnes gentes inualuisse morem dedicandi seu imagines, seu statuas, quasi in præmium exercitiæ virtutis, illis, quibus eadem virtus eximiè cordi fuit. Quod etiam omnia penè historiarum monumenta passim testantur. Ex quo apparet, quam inconsequenter hæretici loquantur, qui concedentes licitum esse Regibus ac Principibus statuas consecrare, quæ eorum gesta admiratione digna populis depredicent, hunc tamen honorem ausi sunt Christo Domino virisque Sanctitate præclaris denegare. Quod fortè mirandum non est, apud illos enim maiori habetur in prætio adulatio, quam Sanctitas.

63. Sed ad doctrinam hanc magis illustrandam, notandum est quod docuit Angelicus Præceptor quæst. 2. de Veritate art. 2. ubi asserit quod cum omnis creatura ex hoc quod est finita & limitata, & consequenter constans genere & differentia, tantum illi deest de perfectione simpliciter, quantum in alia creatura specie distincta inuenitur. Vnde (loquitur Angelicus Præceptor) *ut huic imperfectioni aliquid remedium esset inuenitur alius modus perfectionis in rebus creatis, secundum quod perfectio quæ est propria vnius rei, in altera re inuenitur, & hæc est perfectio propria cognoscentis, in quantum est cognoscent, quia secundum hoc a cognoscente aliquid cognoscitur, quod ipsum cognitum aliquo modo est apud cognoscentem. Et ideo in 3. de Anima dicitur animam esse quodammodo omnia, quia nata est omnia cognoscere & secundum hunc modum possibile est ut in una re totius vniuersi perfectio existat.*

Ex

Ex quo apparet idcirco, naturam laborasse in expingendis speciebus, quæ sunt naturales quædam obiectorum imagines, illa adamussim repræsentantes, vt pro viribus suppleret allatum imperfectionis defectum, qui ex innata creaturis limitatione ortum ducebat. Hunc ergo naturæ laborē credimus imitari ingeniosam fidelium pietatem, cum Christi Sanctorumque imagines historicas efformat; nam cum præclaræ eiusmodi gesta fuerint tempore mensurata, & in illo præteritum & præsens, ac futurum simul non existant, sicuti in vno eodemque eternitatis immenso sinu reperiuntur, vt huic imperfectioni aliquod remedium esset, satagit pro viribus prædicta virtuosa facinora æternitati per imagines, ac statuas consignare: & per hunc modum possibile quodammodo fit, vt quæ ex nativa caducitate fluxa sunt, reddantur immortalia. Quod etiam cernere licet in historijs, quæ verbis, quasi coloribus quibusdam, ac lineamentis expingunt in libris, ea quæ pennicillus colorat in tabulis, & cælum incidit in marmore. Quapropter sicuti summè expediens est, & omnino fidelibus perutile Christi & Sanctorum vitas enarrare, ita & historicas imagines efformare.

§. V.

Soluantur argumenta contraria nostris assertionibus.

64. **O**ppositum primæ nostræ assertioni nullus est qui doceat, adhuc tamen sic in illam possumus argumentari. Vsus imaginum Christi & Sanctorum, vt vidimus in tertia assertionem, nedum honestus, verum etiam & pietati perutilis est, ergo debuit esse aliquo
De Vsu Imaginum.

modo à Deo, aut ab Ecclesia præceptus. Antecedens constat ex dictis Consequentia suadet, quia vt docet D. Tho: 1. 2. quæst. 100. art. 2. *lex Diuina præcepta proponit de omnibus illis per quæ homines bene ordinentur ad communicationem cum Deo* Ex quo concludit, omnes actus virtutum cadere sub aliquo præcepto, ita vt ea, sine quibus ordo rationis conseruari non potest simpliciter cadant sub præcepto, ea verò, quæ pertinent ad bene esse illius, cadere sub consilio. Videtur autem quod vsus imaginum sit omnino actus virtutis, per quem homo ordinatur ad communicationem cum Deo, seu Christo Domino, quod & ostendimus supra n. 56. honestum enim cum virtute coincidit, & consequenter vsus honestus erit exercitium honestatis, adeoque & virtutis: nec ad huius dumtaxat bene esse pertinere videtur, cum absque illo multi Religionis actus emittantur.

Confirmatur. Aliquis imaginum vsus in lege veteri fuit præceptus, cur ergo idem non est asserendum, in lege gratiæ? Antecedens constat ex Scriptura, ex qua habetur præcepisse Deum fieri aureos Cherubinos. Consequentia suadet; nam, in lege gratiæ frequentior est imaginum vsus, vt liquet ex dictis, vnde videtur à fortiori dicendum, ipsum aliquo modo cadere sub præcepto.

65. Respondetur ad argumentum concedendo antecedens, & negando consequentiam, ad cuius primam probationem dicendum, cultum Christi, & Sanctorum per exteriores imagines pertinere dumtaxat ad bene esse virtutis, adeoque non esse opus, quod cadat sub præcepto, sed satis erit ipsum cadere sub consilio. Pro cuius tamen pleniori intelligētia sciendum, hoc esse

discrimen inter legem naturalem & positivam : quod illa solum sub mortali præcipit ea , quæ sunt simpliciter necessaria ad consecutionem ultimi finis; & sub eadem obligatione prohibet ea , sine quibus idem finis ultimus simpliciter haberi non potest. Cæterum lex positiva, quæ veluti in extensionem legis naturalis instituta est ulterius progreditur, potestque præcipere sub mortali etiam illa , quæ solum sunt necessaria ad melius esse affectionis eiusdem ultimi finis. idemque quoad prohibitionem contingit , nam siue sit malum, siue indifferens. siue etiam aliquando bonum vetare etiam potest sub mortali, in ordine ad præstantius aliquod motivum, & si aliud non sit, sufficiet obedientiæ exercitium. Hinc, quamvis ieiunare non sit simpliciter necessarium, ad consecutionem ultimi finis præcipi potest sub mortali, ex eo quod sit necessarium solum, quoad facilius, & melius esse eiusdem affectionis.

Hoc tamen non contingit in omnibus, nam Virginitas voto firmata facilius, ac melius conducit ad finem ultimum assequendum, & tamen sub præcepto non cadit, sed dumtaxat sub consilio. Ex quo apparet, quod etiam si prædictus imaginum vsus sit expediens, summèque fidelibus perutilis, quia tamen nullibi inuenitur lege aliqua positiva præceptus, idcirco censendus est præscribi solummodo ex consilio. Et quamvis reuera potuisset lege positiva præcipi, & legislator potuerit habere sufficiens motivum illum præcipiendi, quia tamen de facto non inuenitur eiusmodi lex positiva, propterea non est adstruenda. Quod declaratur exemplo; nam motus illicitus appetitus sensitivi tendens in obiectum læthaliter prauum, secluso voluntatis con-

sensu, & periculo tum eiusdem consensus, tum nocuenti grauis solum ex lege naturali prohibetur sub veniali, & licet lege positiva, potuisset sub mortali prohiberi, quamdiu tamen sic non prohibetur, stādum prohibitioni legis naturalis tantum. Ita ergo quoad præsens loquendo de lege affirmatiua respectu vsus imaginum. Circa hæc vide N. Salman: tomo de Vit: & peccat: disp: 10. n. 183. & sequent: Ex quibus tacita obiectio soluta relinquitur. Tandem hæc quæ diximus, ex solutione quam trademus confirmationi, maiorem lucem accipient.

66. Ad confirmationem respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam; ad cuius probationem, vt respondeamus. Nota ex Angelico Præceptore 1. 2. quæst. 108. art. 1. hoc esse discrimen inter legem Euangelij, & legem veterem quod lex Euangelij dicitur lex libertatis, & lex vetus, seruitutis. Nam lex vetus multa determinabat, & pauca relinquebat hominum arbitrio determinanda; secus autem lex gratiæ, quæ non pauca humanæ decernenda libertati relinquit, vt autem habeatur certa aliqua regula dignoscendi, quænam sint ea, quæ determinationem ab humana voluntate in Euangelica lege accipiunt.

Advertè rursus ex Angelico ibidem, eam desumendam esse ex fine legis Euangelicæ. Porro eiusmodi finis principalis est gratia Spiritus Sancti, quæ manifestatur in fide per dilectionem operante. Nam vt dicitur Ioa: 1. *Gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* Hinc. fit convenire, vt per aliqua exteriora sensibilia gratia à Verbo Incarnato profluens, ad nos deducatur: & rursus, quod ex gratia interiori per quā caro spiritui subditur, exteriora quædam

Salman:

S. Thom.

S. Ioa.

quædam opera sensibilia producantur. Hæc autem opera exteriora dupliciter ad gratiam pertinere possunt. Primò ut inducentia aliquantulum ad gratiam, & eiusmodi sunt opera Sacramentorum nouæ legis. Secundò ea sunt, quæ ex gratiæ instinctu producantur. Et hæc sunt rursus in duplici differentia, quædam habent necessariam conuenientiam, aut contrarietatem ad gratiam interiorem, quæ in fide per dilectionem operante sita est, & hæc exteriora opera sunt præcepta, vel prohibita in lege noua, sicuti præcepta est confessio fidei, & prohibita eius negatio, ut habetur. Matth. 10. Qui confitebitur me coram hominibus &c. Alia sunt non habentia prædictam contrarietatem aut conuenientiam ad fidem per dilectionem operantem. Et hæc à legislatore Christo relicta sunt unicuique, secundum quod aliquis aliquius curam gerere debet: & sic unicuique liberum est circa ea determinare quid sibi expediat facere vel vitare. Idemque contingit in præfidentibus, quibus est imperium in subditos.

67. Ex quo apparet primò, in lege gratiæ solum dari præcepta de Sacramentorum receptione ut docet Angelicus art. 2. sequenti. Secundo dari præceptum de confessione externa fidei, sicut & prohibitionem de eius negatione. Tertio sequitur, quod cum usus imaginum nec dicat necessariam conuenientiam ad gratiam interiorem, potest enim Christus absque imaginibus adorari ac coli, sicut & Sancti possunt venerari; nec rursus contrarietatem ad illam, ut nos probauimus, sequitur inquam de illo non extare Dei, seu Christi positium præceptum. Quod verò hoc extiterit in lege veteri, quoad eas peculiare images, quas Deus fieri

iussit parum refert, nam maior erat determinatio in illa lege, quam sit in Euangelica, ut ostendimus in primo notando. Maxime quia ut dicit idem S. Doctor art. 2. determinatio operum exteriorum in ordine ad cultum Dei spectabat ad caeremonialia præcepta legis veteris, eo quia non sint necessario connexa cum gratia interiori; manifestum est autem caeremonialia in lege Euangelica cessasse.

68. Nunc aduersus secundam & tertiam assertionem, quæ inter se sunt connexæ sentiunt omnes sacrarum imaginum impugnatores, quos infra cum de imaginum adoratione sermo instituetur adducemus. Argui autem nunc potest in illas ex Concilio Constantinop. 5. quod imaginum usum damnauit. Concil. Constan. secundo ex Synodo 6. can. 100. 6 Synod. ubi pariter reprobari videntur picture. Respondetur ad primum, quod Concilium illud nullius prorsus est authoritatis, cum nec legitimum, nec ex authoritate Summi Pontificis coactum, aut confirmatum unquam fuerit, imò expressè reiectum. Nam Leo 9. in epist. ad Michaellem cap. 22. appellat illud *nefandam Synodum*. Amplius Synodus 7. omnino legitima, & Generalis celebrata sub Adriano 1. præfidentibus eius legatis, ubi acriter de imaginum usu per plures actiones disputatum est. Hæc inquam Synodus damnauit eius acta Concilij, unde non est cur ex eius testimonio vel leuiter præmamur.

Ad secundum, dicendum nihil prorsus in eo canone contineri Catholicæ veritati aduersum, quod euidenter ostendimus dando omnia illius canonis verba quæ talia sunt. *Oculi tui recta aspiciant, & omni custodia serua cor tuum; inbet Sapientia; corporis enim sensus sua facile in animam effundunt. Picturas ergo* Canon. 6. Synod.
que

quæ oculos perstringunt, & mentem corrumpunt, & ad turpium voluptatum mouent incendia nullo modo deinceps imprimi iubemus. Si quis autem hoc facere aggressus fuerit deponatur. Hoc

Trident.

ipsum decreuit Synodus Trident: sess: 25. prohibens in imaginibus quicquid ad lasciuiam, vel inhonestos motus potest commouere.

69. Deinde arguitur in hunc modum. Illicitum est Christi fideles habere aliquid commune cum Gentilibus præsertim in ijs, quæ ad materiam Religionis spectant, sed vsus imaginum ac statuarum est in materia Religionis, & est communis Gentilibus, ergo erit illicitus, non verò honestus & expediens. Maior suadetur, tum quia sicut illicitum, est fidelibus Christi communicare, quoad tempus celebrandi festum, Paschæ cum Iudæis, ex hoc præciso titulo cōuenientia iuxta id quod scripsit Constantinus Imperator Ecclesijs in hæc verba *Indignum planè videbatur, ut Sanctissimum istud festum, Iudæorum ritum & consuetudinem imitantes ageremus:* Et post pauca subdit, huius reddens rationem, *Nihil igitur sit nobis commune cum Iudæorum turba omnium maximè odiosa:* Vide Baron: tomo 3. Annal: Anno Christi 325. Ita videtur asserendum quoad præsens. Tum etiam quia ex tali vsu ingenerari potest videntibus scandalum, cum præbeatur occasio existimandi Christi fideles idololatriæ cultui esse addictos. Minor & consequentia sunt ex se manifestæ.

*Constant
Episc.*

Baron:

Respondetur, quod si eiusmodi argumentum aliquid cōuinceret, probaret vtique etiam in lege veteri illicitum fuisse imaginum vsu, quod tamen non probat, nedum, enim ex Dei præcepto factæ sunt imagines, sed & Salomon plures ex illis in templo posuit: de quo numquam inuenitur à Scriptura,

Sancta redargutus. Deinde dicitur, non posse Christi fideles prorsus in omnibus discrepare à Gentilibus, alias nec templa Deo Sãctisque erecta deberent habere: cum ea Gentiles habuerint: idemque quoad cultum externum in nonnullis alijs contingere necessarium est. Cuius etiam ratio desumi potest ex eo, quod dentur non pauca ex se honesta, quæ solum ex prauitate finis, aut modi ijs vtendi vitientur: vnde hæc & Christi fidelibus & Gentilibus quæunt esse communia: cum, hoc discrimine tamen, quod à fidelibus vsurpentur quatenus dicentia honestatem, ablatoque omni erroris vitio, quo apud infideles sædabantur. Quod & euenit in præsentibus, & ideo 7. Synodus act: 1. asseruit nefas omninò esse sacras imagines, Idola nuncupare.

7. Synod.

70. Ad secundam probationem ex paritate illa desumptam dicendum ideo omninò inconueniens fuisse Christifideles conuenire in celebratione Paschatis cum hæbreis quia celebratio eo determinato tempore facta pertinebat ad cæremoniale præceptum. Porro legis veteris cæremonialia, nedum iam sunt antiquata, & mortua, verum etiam mortifera, ita vt absque peccato obseruari nequeant vt eruditè explicat Noster Dominicus à Sanctissima Trinit: lib: 4. Bibliothe: Theol: sec: 10. cap: 6. concl: 2. adeoque, oportuit talem ritum abrogari, & consequenter in celebratione eius fæsti Christianos à Iudæis dissentire. Quam peculiarem rationem in præsentibus non vrgere est per se manifestum. Quod demum assertur de periculo scandali facile diluitur, tum quia Christifideles probè norunt cultus idololatrici vanitatem, eosque habere talem cognitionem, factis notum est etiam ijs, qui à Catholica Religione sunt alieni, vnde huius

N. Dem.

hufus criminis vix poffunt ab alijs infimulari. Nec refert, aliquos omnino ignorantes puritatē & certitudinē prædictæ Religionis fumpfiſſe inde occaſionē tribuendi Catholicis tale crimen, vel enim ex malitia, vel ex craſſa ignorantia procedit, adeoque inculpan-di ſunt, qui abſque ſufficienti examine temerariè iudicant orthodoxos, idololatrias eſſe, cum facile poſſint edoceri de veritate. Idque ineuitabile eſt in nonnullis alijs Chriſtianæ Religionis myſterijs, nonnullos enim ſcandalum pati videmus, ex eo quod audiant Chriſtianos adorare vt Deum hominem Cruci ſuffixum, quare ſicuti quoad hanc adorationem contemnitur infidelium ſcandalū, ita quoad præſens.

71. Vltimò contra eaſdem, aſſertiones argumentari poſſumus, quia ſi ob aliquam rationem, nedum honeſtum, verum etiam expediens eſſet fideles vt imaginibus ſenſibilibus Chriſti & Sanctorum, vtique ea eſſet ob naturalem conditionem hominis, cuius eſt proprium per ſenſibilia ad ſpiritualia gradum facere, atqui eiufmodi ratio nimium probat, ergo non videtur aliquid conuincere. Maior conſtat ex ijs quæ ſupra fuſè diximus. Minor probatur, quia ſi eiufmodi ratio eſſet efficax conuinceret etiam, quod durante Innocentiæ ſtatu futurus fuiſſet vſus talium imaginum, cum naturalia poſt peccatum integra remaſerint, adeoque eadem fuerint in eodem innocentie ſtatu, & fuiſſent ſi hic perfeuerafſet, videtur autē falſum, quod durante ſtatu innocentie futurus fuiſſet prædictus vſus, nā vt docet S. Th: 3. p. q. 61 art. 2. in eo rectiſſimo ſtatu Superiora inferioribus dominabantur, & nullo modo dependebant ab eis, ſicut enim mens ſuberat Deo, ita menti ſuberrant inferiores animæ vires, & ipſi animæ corpus: contra hunc autem ordinem

eſſet ſi anima perficeretur vel quantum ad ſcientiam, vel quantum ad gratiam per aliquod corporale. Non debuifſent ergo in eo ſtatu dari imagines corporeæ, per quas humanus animus, vel quantum ad ſcientiam, vel quantum ad amorem eorum, quæ per imagines repræſentabantur, perficeretur. Conſequentia conſtat.

Hoc argumentum conſultò propoſuimus, vt daretur occaſio breuiter explicandi quid ſentiamus circa vſum imaginum reſpectu prædicti Status Innocentis, adeoque non teneremur peculiare dubium excitare. Sermo autem erit de omni imagine, nempe Dei vnus & Trini, Angelorum, Chriſti, & Sanctorum. Pro quo ſciendum indubitatum eſſe iuxta doctrinam S. Tho: 2. 2. quæſt. 2. art. 8. Adamo in ſtatu Innocentie reuelatum fuiſſe myſterium Trinitatis, oportet enim hoc cognosci cognito Incarnationis myſterio vt ibi probat S. Tho: nam in myſterio Incarnationis clauditur, quod Filius Dei carnem aſſumpſerit, & quod ſit conceptus de Spiritu Sancto, cognito autem filio, oportet & Patrem, eius correlatiuū cognosci, & conſequenter opus eſt habita notitia myſterij Incarnationis, myſterium Trinitatis innotescere: & quia, vt oſtendit idem Angelicus art. 7. eiufdem quæſtionis Adam in ſtatu Innocentie *Habuit explicitam Fidem de Incarnatione Chriſti ſecundum quod ordinabatur ad conſummationem gloriæ*: manifeſtè indè ſequitur eidē innotuiſſe Trinitatis myſterium. Eſt autē manifeſtum hanc cognitionē, quoad myſterium Trinitatis duraturā per durante Innocentie ſtatu, ab Adamo enim communicata fuiſſet filiis, & nepotibus in eodem ſtatu naſcituris. Idemque dicendum de cognitione Angelorum, quorum notitiam habuiſſe eundem Adamum Innocentem, docuit S. Tho. 1. p. q. 94. art. 2.

S. Thom.

S. Thom.

S. Thom.

S. Thom.

Quan-

S. Tho.

72. Quantum ad Christum Dominum, etiam si in Schola Thomistica certum sit, Adamo non peccante, Verbum Diuinum non fore incarnandum, quia tamen non est improbable, durante Innocentiae statu idem Verbum assumpturum, carnem impassibilem, adeoque futurum gloriæ consummatorem, quo modo asserit Angelicus Præceptor de facto reuelatum fuisse Adamo innocenti, ideo iuxta probabilitatem huius sententiæ loquemur. Nam iuxta modum dicendi Thomistarum certum est non futurum fuisse vsum imaginis Christi, ex defectu prototypi. Demum loquendo de Sanctis hominibus, supponimus, eo durante statu non defuturos, nam uti ostendit Angelicus Doctor eadem p. p. quæst 96. art. 3. cum homines innocentes liberè operaturi fuissent, utique quidam magis profecissent in iustitia, quam alij, vnde & ea innocenti tempestate virorum aliqui egregia florissent Sanctitate, non vero alij. His præsuppositis.

Respondetur ad argumentum concedendo maiorem, & negando minorem, credimus enim eo durante statu, futurum fuisse vsum, sacrarum imaginum; & quidem si fuerit sermo de vso imaginum absolute sumpto, non defuturum pro eo statu docuit, incidenter tamen, P. Suar: tomo 3. in 3. partem disp: 3. sec. 3. non longè à principio impugnans S. Tho: rationem adductam 3. p. quæst. 61. art. 2. cuius verba in argumento dedimus. Ducimur autem ad ita existimandum, quia cum prædictus vsus imaginum nihil lumini naturalis rationis adversum exprimat, & aliunde consentaneum sit homini, in quocumque statu sumatur, ex sensibilibus duci ad cognitionem insensibilium, ut mox dicemus, nullatenus apparet aliquid rectissimo illi

statui incongruum. Et sanè cum, apertè docuerit Angelicus Præceptor citata nuper quæst 94. art. 2. hominem innocentem in intelligendo habiturum dependentiam à phantasmatis, inquit enim: *Competit anime nostræ talis modus intelligendi, qui est per conuersionem ad phantasmata. Vnde hic modus intelligendi etiam anime primi hominis competebat*; ex quo deducit Adamum, innocentem Angelos per essentiam non vidisse. Cum inquam Innocens homo in intelligendo à phantasmatis habuerit dependentiam, & phantasmata sint quædam internæ, & corporeæ imagines: nulla apparet repugnàtia in eo, quod eiusmodi interiora simulacra in externa aliqua materia efformaret maximè cum in eo nobilissimo statu nullum posset ex talium figuratione imaginum Idololatriæ periculum suboriri. Aliundè etiam picturæ ars excellentissima est, utpotè admodum ingeniosa, qua supra ostendimus sapissimè naturam eiusque authorem uti, & tandem per illam defectui humanæ limitationis non leue adhibetur remedium, ut dicebamus supra n. 61.

73. Superest nunc, ut occurramus probationi minoris ex verbis S. Tho: desumptæ. Et primò respondet Caiet: in citatum ar: S. ad obiectionem. dicendo S. Doctorem loqui ibi de Adamo tantum, non verò de omnibus hominibus, qui futuri fuissent in statu Innocenti; in Adamo enim militat peculiaris ratio, quia ipse ex speciebus nō acquisitis ex sensibus, sed infusus à Deo procedebat, & ideo propriè non dependebat à phantasmatis, sed utebatur phantasmatis, ut inferioribus sicut anima utebatur corpore subditō. Sic ille. Verū solutio non satisfacit, quia ut apparet ex corpore articuli S. Doctor loquebatur de statu Innocen-

S. Thom.

S. Thom.

P. Suar.

Caiet.

s. Thom. Innocentiæ, in quo asseruit non futura fuisse Sacramenta, ait enim. *Respondeo dicendum, quod in statu innocentie ante peccatum Sacramenta necessaria non fuerunt;* loquitur ergo vniuersaliter de statu, ac de hominibus pertinentibus ad illum, de quibus reputat inconueniens perficiendos fore siue quoad scientiam, siue quoad gratiam, ab aliquo corporeo & sensibili, cuiusmodi sunt Sacramenta à Christo instituta.

s. Tho. Itaque videtur melius dicendum S. Doctorem solum negare innocentēs homines in intelligendo habituros dependentiam à corporeis, tanquam à perficientibus, non verò negare dependentiam ab illis, tanquā à famulis, & ministris omninò subditis intellectui Innocenti: apertissimè enim dependentiam aliquā à corporeis tribuit hominibus in statu innocentie intelligētibus p. p. q. 94. art. 2. citato. Vt verò id melius percipiatur, nota hominem in quocumque prorsus statu pendere in intelligendo à phantasmatis, adeoque à corporalibus, quia in omni prorsus statu anima humana est forma corporis, vnde ortum ducit talis dependentia: id tamen aliter contingit in statu naturæ lapsæ ac contigisset in statu innocentie. In præsentī enim statu phantasmata & corporea sic seruiūt intellectui, vt illi etiam dominantur, experimur enim sæpè nos imaginari, quæ nolumus, vnde inuiti subdimur imaginationi, & consequenter corporea non purè seruiunt spiritali intelligentie. Tum rursus quia vehemens imaginatio sæpè numero rationem

anteuertit, eamque rapit ad sensibilia, vnde exercet munus superioris.

74. Cæterum hæc in statu innocentie non euenissent non enim excitaretur phantasma nisi ad imperium rationis, sicut nec motus appetitus sensitiui, hinc numquam posset iudicium rationis præuenire, ac rapere: & consequenter & phantasmata, & omnia corporea purè seruirent, nullatenus dominarentur. Ex quo sequitur quod rigorosè loquendo homo innocens non perficeretur à corporalibus, quoad cognitionem, & iustitiam, quia propriè loquendo perficiens superius est nō inferius ac mārè ministrans. Adde vt optimè aduertit S. Doc: p. *s. Thom.* p. quæst. 94 art. 2. quamuis Anima primi hominis in cognitione Angelorum penderet à phantasmatis. *Excellentiorem tamen cognitionem habebat de eis, quam nos habemus: quia eius cognitio erat magis certa, & fixa circa interiora intelligibilia, quam cognitio nostra & propter tantam eminentiam dicit Greg: cap: 1. Dialog: n. 4. quod intererat Angelorum spiritibus.* Ex quo habes corporea in statu innocentie se habitura vt purè ministrantia, non verò vt perficientia, minoremque futuram prædictam dependentiam in statu innocenti, quam modo sit. Et hoc modo conciliantur hæc duo loca S. Tho: quæ videbantur contraria; nec sequitur aliquid oppositum ei quod asseruimus; nam vsum Sacramentorum imaginum ponimus in statu innocentie ad purè famulandum cognitioni illius status.

DISPUTATIO V.

DE IMAGINVM ADORATIONE.

SACRARVM Imaginum vsus non alio tendit, quam exercendæ circà illas adorationi: demonstrata itaque honestate prædicti vsus, quod disputatione præcedenti præstitimus, statim se offert examinanda honestas adorationis earumdem, cui præsentem damus disputationem. Res sanè diligenti calamo pertractanda, cum aduersus illam insurrexerint vniuersæ pænè Infidelium turmæ. Nulli proindè labori parcendum, vt magni ad eò momenti difficultas, quantum nostræ tenuitati possibile fuerit, explicata relinquatur.

DVBIVM PRIMVM.

Vtrum Sacræ Imagines licitè exponantur in Templis, & adorentur?

DVO in titulo dubij præsentis in controuersia vocamus, in primi enim decisione non multū inmorabimur; imò ex secundi probatione manifestum relinquetur: singillatim tamen vtrumque pertractabimus, claritas etenim, quam distinctio parit, id omnino exposcit.

§. I.

Duplici assertione dubij nodus dissolvitur.

I. **D**icendum est primò. Sacræ Imagines licitè in templis Christi fidelibus exponuntur. Hæc assertio quâ omnes Theologi Catholicæ veritatis assertores tuentur, primò suadetur ex antiquissima consuetudine à primis sæculis exorta, & vsque ad præsentem ætatem continuata prorsus serie perducta. Idque constat ex Tertulliano lib. de Pudicitia cap. 7. & 10. vbi mentionem facit Imaginis Saluatoris, quæ sub Pastoris specie in Sacris Calicibus exprimi consuetum erat: ex quo apparet, quod si honestè Sacratissima ea vasa, in quibus vinum in Christi Sanguinem conuertitur, sacram eam præseferabant imaginem, vtique à fortiori sequitur in templis honestum esse fidelium pietati sanctas exponere imagines. Probatur rursus ex Epistola Adria-

Adriani Adriani I. Summi Pontificis, ad Constantinum Imperatorem, & Irenem eius Matrem in hæc verba scribentis. *Quam ob causam & historias imaginum illorum* (Christi videlicet & Sanctorum, de quibus ibi est sermo) *honoro & palam adoro: hoc enim nobis traditum à Sanctis Apostolis, non est prohibendum, sed in omnibus Ecclesijs nostris eorum historias erigimus.* Habetur autem eiusmodi epistola tomo 3. Conciliorum pagina mihi 474. Plura alia quæ adduci possent omittimus, quæ videri possunt apud Vasq: tomo 1. in 3. p. disp: 105. cap: 1.

P. Vasq.

Exod.

3. Reg.

Probatur demum ratione habente fundamentum in Sacra Scriptura. In lege veteri Deus præcepit Moyfi sacras duorum Cherubim efformare imagines, easque collocare ex utraque parte oraculi, ergo honestissimum quoque erit in lege gratiæ Sacras imagines in templis exponere. Antecedens euidenter constat ex illo Exodi 25. vbi Deus loquens Moyfi in hunc modum ei præcepit *Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies ex utraque parte oraculi.* Consequentia liquet, nam cum Sacratissimo eo in loco præceperit Deus exponi Cherubim imagines, utique id maximam præferebat honestatem: maximè ergò licitum erit in templis Catholicorum Sacras pendere imagines: cum harum vsus vltimior sit in lege gratiæ, quam in eadem veteri lege. Vide rursus quæ dicuntur cap: 7. lib: 3. Regum vbi legitur Salomonem constituisse in templo Dei plures Sacras imagines, de quo nullibi reprehensus inuenitur. Maior huius assertionis probatio constabit ex dicendis, si enim imagines sunt adoratione dignæ, ut probabimus, nullibi melius, quam in templis, quæ sunt quædam theatra pietatis, in Dei & Sanctorum, honorem erecta, collocantur.

De Imaginum Adoratione.

2. Dicendum est secundo, quamvis nullum extet præceptum de adoratione sacrarum imaginum, illas tamen propriè loquendo adorare honestissimum est. Prima huius assertionis pars constat ex ijs, quæ disputatione præcedenti de imaginum vsu dicta sunt: debet tamen intelligi per se loquendo, nam posito quod aliquis versaretur inter Iconomachos ad profitendam veritatem Catholicam teneretur illas, adorare; imò etiam inter Orthodoxos, si ex negatione talis adorationis oriretur scandalum, nempe hæresis suspicio. Circà eandem etiam notandum occurrit, quod semel supposito honestum esse sacras venerari imagines, datur naturale præceptum de non irroganda eis iniuria. Et ratio huius videtur esse, quia, cum idè sit motus in imaginem, & in illius prototypum, in istud retorqueretur iniuriæ sacræ imagini irrogatæ, atque adeo violaretur præceptum à lumine naturali dictatum de non inferenda alicui iniuria. Ita, quoad hanc partem assertionis communiter sentiunt, qui de hac materia scripserunt.

Secunda eiusdem assertionis pars quatenus in ea asseritur, honestum esse debitam venerationem Sacris exhibere imaginibus est de Fide, Concilium enim Tridentinum præscribens fidei professionem emittendam à Prælatiis, Prælectoribus & alijs, hæc inter alia apposuit *Firmissimè assero Imagines Christi, ac Deiparæ semper Virginis, nec non aliorum Sanctorum habendas, ac retinendas esse, atque eis debitum honorem, & reuerentiam impertiendam.* Eandem veritatem comprobatur perpetua, ac constans Ecclesiæ Catholice traditio; & licet nequeat ex Sacra Scripturæ expressa auctoritate probari, ex illa tamen non obscure colligitur; nam Deus in

Prof. Fid.

veteri testamento res etiã inanimas voluit valde apud hæbreos in honore haberi. Arca enim fæderis vtique erat quid inanime & tamen, nisi id Scriptura Sancta apertè assereret, incredibile fortè putaretur quantum reuerentię, & cultus voluerit Deus illi exhiberi. Legatur Iosue cap: 3. & inuenietur, populo fuisse præceptum, ne Arcæ appropinquaret; quod vtique maximam venerationem illi conciliabat. Rursus quod mirabilius est 1. Reg: cap: 6. habetur quamplurimos Bethsamites fuisse à Deo percussos, eo quod *vidissent Arcam Domini*. Oza etiã 2. Reg: 6. mortuus est vt lueret penam quam incurrerat in eo quod calci- trantibus bobus, eam tangere, ac sustinere voluerit: idque contigit, quia cum non esset Sacerdos temerariè illam attingere præsumpsit, vt notauit author de mirabilibus Sacre Scripturæ apud S. August: lib: 2. cap 14. Si ergo tantum honoris rei inanimatæ ac mysteria Diuina figuranti Deus voluit attribui, satis efficax, inde habetur argumentum, valdè honestum posse esse Sacris imaginibus, Sancta admodum prototypa repræsentantibus, & eorum, vices gerentibus honorem, & reuerentiam deferre.

3. Ad eandem pariter veritatem confirmandam extant aliquæ Sacrorum definitiones Conciliorum. Nam sub Gregorio 3. Summo Pontifice, qui Christi gessit vices anno reparatæ salutis 732. cum Leo Isaurus Imperator aduersus imagines, eorumque cultores desæuaret, prædictus Pontifex indixit Romæ Concilium Episcoporum (loquitur Baronius anno adducto) quo, *primum omnium ad confirmandas Patrum antiquas traditiones, de cultu Sacrarum imaginum, decretum constituit, quod constitutum appellant, quo diro anathemate ferijt omnes, qui eidem aduer-*

sarentur. Idem rursus Baronius ad annum Christi 769. asserit sub Stephano Papa 4. celebratum fuisse Romæ aliud Concilium, de quo hæc subdit *Ad postremum uerò, quæcumque aduersus Sacras imagines Constantinopoli decreta fuissent, statuit Sancta Synodus esse penitus irrita*. Porro Synodi huius licet acta non extant, tamen loco ipsorum suppetunt, quæ apud Anastasium Bibliothecarium sūt scripta. Et quæ in epistolis Adriani Papæ leguntur. Paucis deinde interiectis, hæc iterum scribit de eiusdem Cōcilij Patribus *Subtilius multum perindagantes, statuere magno honoris affectu ab omnibus Christianis ipsas esse venerandas imagines; sicut ab omnibus prædecessoribus huius Apostolicæ Sedis, & cunctis venerabilibus Patribus vsque hætenus de eadem honoris obseruantia, & cunctis ad memoriam compunctionis est traditum; Videri etiam potest Scriptura Adriani Papæ 1. ad Carolum Regem Francorum & Longobardorum tomo 3. Conciliorum pagina mihi 605. Dare volumus expressa verba Baronij, quia in alijs authoribus animaduertimus irrepsisse aliquos errores in adducendis autoritatibus.*

4. Probatur rursus ratione assertio, secundum quod in ea asseritur absolutè loquendo honestum, esse Sacris imaginibus debitam deferre reuerentiã. Imagines Regum, & Principum huius sæculi sunt honore, ac reuerentia dignæ, ergò hoc ipsum de Sacris imaginibus dicendum. Antecedens nec ab impugnatoribus Sacrarum imaginum, negari potest, vniuerso humano genere clamante, ita rem se habere. Apertissimè etiam conuincitur, auctoritate S. Athanasij, qui vt vidimus disp: præced: n. 53. inducit Regis imaginem sic spectatores sui alloquentem. Ego & Rex vnum sumus &c. Tum demum, quia contra-

ria nata sunt fieri circa idem, manifestum est autem ex historijs Reges vltos fuisse iniurias proprijs imaginibus illatas, vnde constat eas capaces esse iniuriæ, & contumeliæ; adeoque idem dicendum erit de earum contrarijs nempe honore, & reuerentia.

Consequentia liquet, tum quia sepe numero, & non ineffaciter ab humanis ad Diuina, seu ad ea quæ sunt Diuini ordinis argumentamur, est enim humana ratio gratiæ emulatrix. Tum quia, idcirco prædictis Principum Regumque imaginibus honor politicus, ac ciuilis deferatur, quia in earum prototypis excellentia politica, seu ciuilis inuenitur; ex istis autem ad proprias imagines tanquam ad vices eorum gerentes refunditur, ex quo fit quod cum in Sacrarum imaginum prototypis Sanctitatis supernaturalis excellentia effulgeat, hæc etiam deriuabitur ad imagines, tanquam ad sui ipsorum vicarias: non enim minoris: imò maioris efficacitæ est sanctitatis dignitas, quam humana excellentia, cum illa sit perfectior ista: & per consequens vtrouique eadem redundantia erit admittenda.

P. Vasq. 5. Respondent hæretici vt refert P. Vasq: tom. primo in 3. p. disp: 106. cap. 3. circa finem, venerationē illam exhibitam Imperatorum Regumque imaginibus esse dumtaxat cultum quendam politicum, & ciuilem, quem etiam nostræ ætatis hæretici tribuunt Sactis: ex quo non est inferendum deferendam sacris imaginibus adorationem aliquam supernaturalem, & Diuini ordinis, de qua nunc est sermo. Idque magis nos vrgerè possumus in hunc modum, nam ciuilis excellētia omnino inferioris ordinis est ad supernaturalem: quare illa cōmunis esse poterit & Regibus, & eorum imaginibus. Secus loquendo de excellentia su-

pernaturalis Sanctitatis, cuius res inanimatæ nullo modo sūt capaces sed dumtaxat suppositum rationale.

Primam huius euasione partem optimè expugnat P. Vasq: loco adducto. Enimuerò, si Regis simulacro honestè ciuilis adoratio debetur, ex hoc quod idem adorationis cultus Regiæ deferatur Personæ: simili prorsus modo, cum personis Sanctitate supernaturali excellentibus sacer, ac supernaturalis cultus tribuatur, idem pariter erit earum imaginibus tribuendus, non verò merè politicus ac ciuilis. Præterea hoc effugiū applicari non potest imaginibus Dei, & Christi Domini: Quis hæreticorū enim audeat asserere Deo & Christo Domino ciuilem politicumue dumtaxat cultum esse deferendum?

Quod etiam addidimus, non minus efficaciter refelli potest; siquidem etiam excellentia sanctitatis est suo modo rebus inanimatis communicabilis. Quod primò redditur manifestum ex eo, quod supra dicebamus de Arca fæderis, quam quid inanime fuisse nemo ambigit, & tamen fuisse maximè sanctam declarat maxima ea veneratio, qua à Iudeis colebatur. Secundò id ipsum declaratur, exponēdo modum, quo eiusmodi Sanctitas à prototypo in sui imaginem potest deriuari; hic autem est duplex. Primus situs est in eo quod imago & eius exemplar, moraliter loquendo, pro vno eodemque sumantur, vt fusius infra ostendemus, quamuis physicè loquendo reipsa distinguantur. Vi ergo huius moralis vnitatis inter imaginem & Sanctam personam, moraliter loquendo vna res Sancta, consurgit, & consequenter vna eademque Sanctitas est vtrique, moraliter modo, communis, atque adeo vtrique sacram eamque supernaturalem

ralem adorationem deferre honestè possumus. Secundò fit eiusmodi redundantia, ex peculiari quadam assistentia, quam habent Sancta prototypa proprijs imaginibus ea representantibus: ex hoc enim quod huic representationi fuerint dedicatæ, aliquam sanctificationem ex tali destinatione, & famulatu accipiunt. Neque id fingitur, sed maximo cum fudamento asseritur: habetur etenim ex Sacra Scriptura, templis in Dei honorem erectis peculiari quodam modo Deū ipsum assistere, eaque singulari sanctificatione ex tali præsentia sanctificari; quod constat ex illo 3. Regum cap: 5. vbi habentur hæc verba ab eodem supremo Numine prolata. *Sanctificauit domum hanc quam edificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum: & erunt oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus.* Quo nihil expressius ad confirmandam nostram doctrinam dici potest. Imò similia in Sacra pagina sæpè sæpius offendes.

6. Adde ad maiorem adductæ euasione impugnationem falsò supponi imaginibus Principum & Regum, ciuilem dumtaxat tribui venerationem: tribuenda est enim ijs etiam sacra & supernaturalis; pro cuius luce notandum ex Angelico Præceptore in 3. dist: 9. quæst: 2. art. 3. Prælati omnibus, quamuis sceleribus obnoxiijs deferendam, esse reuerentiam, ex hoc quod à Deo constituti sunt *ad inducendum, vel conservandum virtutem.* Et sic debetur omnibus Prælati (adoratio videlicet, de qua ibi loquebatur) qui ad hoc ordinati sunt ut alios dirigant in virtutem. Eiusmodi ergò excellentia, quæ ad virtutem spectans Diuini ordinis est: nam ut ibidem asserit Sanctus Doctor virtus *Diuinus nos facit.* Talis inquam excellentia æquè ac temporalis dignitas re-

dun dat in imaginem Regis, & vi illius reuerentia supernaturalis ei est deferenda. Quapropter hoc ipsum à fortiori de Sacris imaginibus asserendum. Sed hæc ex dicendis euidentiora reddentur. Vnde amplius non immoramur.

§. II.

Alia pars secunda assertionis ratione conuincitur.

7. Consultò in secunda assertionem addidimus particulam illam *proprie*, sunt enim Catholicorum aliqui, asserentes sacras imagines esse cultu & adoratione dignas: aiunt tamen eam adorationem esse dumtaxat equiuocè & abusiue talem: idque duobus modis declarari potest. Primò ex parte imaginis, ita ut hæc nullam prorsus ratione sui terminet adorationem, nec etiam propter aliud, ad quod indispensabiliter ordinatur; unde imago est purum medium, per quod adoratio transit ad prototypum, adeoque istud solummodo proprie adoratur, imago solum abusiue. Secundo ex parte adorantis, ita ut solummodo externum, nullatenus internum adorationis actum in imaginem dirigat. Et quia externus actus est solummodo umbra quædam actus virtutis, idcirco iuxta hunc dicendi modum, imago solum abusiue, ac minus proprie dicitur adorari, cum adoratio dicat verum virtutis actum. Vtrique huic opinioni aduersatur nostra assertio per eam particulam *proprie*. Vnde quoad hanc partem erit probanda. Eam autem docet P. Suar: tomo 1. in 3. p. disp: 54. sec: 3.

Probatur ergò primò in hunc modum. Concilia & Patres absolute asserunt imagines esse adorandas,

3. Reg.

S. Thom.

P. Suar.

& contrarium sentientes anathemate feriunt, ergo tenendum imagines propriè loquendo, tum ex parte imaginum, tum ex parte actus esse adorandas. Antecedens legenti Conciliorum, ac Patrum asserta erit manifestum. Consequentia suadet, nam si imagines solum abusive & impropriè essent adorandæ, absolute dicendum esset, eas non deberi adorari: sicut hominem pictum, qui est æquiuocè homo, satis impropriè absque addito diceretur homo. Maxime quia, ut ex Baronio supra n. 3. retulimus valde subtiliter Patres hanc difficultatem pertractarunt, & consequenter cautè admodum loqui debuissent: unde si propriè non essent adorandæ imagines, creditu dignum non est, absolute eos pronunciaffe deberi imaginibus adorationem.

8. Secundò probatur alia ratione, breuiter tamen aduertendo, quod non hoc ipso quod aliquod obiectum nequit terminare actum, nisi cum dependentia ab alio extrinseco obiecto, oportet quod in ipso cesset omnis ratio intrinseca proximè terminans eundem actum; sed dumtaxat ex tali dependentia inferatur, quod ea proxima ratio terminandi pendeat radicaliter ab illo extrinseco, ita ut sine respectu ad istud nequeat rationem proximam, & intrinsecam terminandi exercere. Declaratur hoc exëplo mediorum & finis, iuxta sententiam N. Salmanticensium Trac. de ult. fine disp. 1. dub. 1. quam etià permulti, ijque non ignobiles Theologi veram fatentur; docet autem hæc sententia, media importare intrinsecam bonitatem distinctam omninò à bonitate finis: fieri tamen non potest, ut eiusmodi bonitas intrinseca mediorum terminet actum electionis, quem specificat, nisi dependenter à bonitate finis, ad cuius affectio-

nem conducit. Ex quo fit bonitatem intrinsecam mediorum pendere à duplici ratione formali sub qua, harum vna est omninò proxima & intrinseca, ac sibi omninò propria, & consequenter etiam intrinseca obiecto quod talis actus. Alia est ratio formalis sub qua radicalis, à qua oritur illa proxima & formalis, & hæc non debet esse proximo obiecto intrinseca, sed sufficit quod per ordinem ad illam, ac dependenter ab ea, tanquam à radice suæ intrinsece attingibilitatis respiciatur, & hæc est bonitas finis, cui ea ratio radicalis terminandi est intrinseca, à quaque sumitur ea proxima. Et si queratur in quo sita sit eiusmodi intrinseca bonitas mediorum, dicitur esse ipsam conducentiam ad finem, ex hoc enim quod dicant talem conducentiam in ordine ad consecutionem finis, dicunt ad hunc intrinsecam conuenientiam, & consequenter etiam conuenientiam aliquam ad appetitum, cum enim huic conueniat finis, qui appetitur oportet etiam quod intrinsecè conueniat omne id, quod intrinsecè conuenit fini: & quia bonum est quod omnia appetunt, atque adeo quod dicit conuenientiam cum appetitu inde manifestè habetur media dicere intrinsecam bonitatem, ex hoc quod dicant intrinsecam conuenientiam; quia tamen secundaria est, indispensabiliter pendet à primaria, quæ solius finis est propria Vide si placet N. Salmam: ibi, & dub. 4. n. 93.

9. Hac præsupposita doctrina, In hunc modum rationem nostram efformamus: Imagines Sacræ habent intrinseca in aliquam rationem terminandi adorationem, Iquamuis ea ratio indispensabiliter pendeat à Sanctitate intrinseca exemplaris, ergo terminant adorationem propriè loquendo, tum ex parte finis tum

tū ex parte illius. Antecedens quoad primam partem suadetur, tum, quia sicuti media hoc ipso quod dicant intrinsecam conducentiam ad finem, adeoque conuenientiam, cum illo, & consequenter cum appetitu dicunt intrinsecam bonitatem: non dissimiliter & Sacrae imagines, cum ducant in cognitionem sancti exemplaris, ad quod representandum sunt institutae, dicunt utique aliquam conuenientiam cum sanctitate, & excellentia eius, quod representant, & vi huius conuenientiae habebunt aliquam intrinsecam, sanctificationem, saltem moraliter loquendo vnde & dicunt intrinsecam rationem terminandi adorationem. Tum etiam, quia medium, idcirco dicit intrinsecam eam bonitatem, quia eam conducentiam ad finem dicit ex natura sua; non enim utilitas illa, quae est bonitas intrinseca eiusdem, dependet ex extrinseco actu electionis voluntatis, sed illum praecedit, nam medium non est utile quia eligitur, sed ideo eligitur, quia supponitur utile ad finem consequendum. Hoc autem contingit in Sacris imaginibus: haec enim per se loquendo sunt signa naturalia exemplarium, quibus assimulantur; vnde, etsi praesupponatur artificium, vi cuius similes efformantur, hoc tamen supposito naturaliter significant prototypa, quod omnes Summulistae asserunt. Diximus autem per se loquendo, nam per accidens est hanc vel illam imaginem suo prototypo non assimilari, de his autem, quae sunt per accidens non est valde curandum.

Secunda autem eiusmodi antecedentis pars est satis per se nota, imago enim omnino ex sui natura est propter prototypum, & ab eo indispensabiliter pendet, aequè ac bonitas mediorum, quae tota est propter finem consequendum, sicut

illa propter exemplar representandum; hinc imago negato respectu ad sanctitatem eius quod representat omnino est inadorabilis. Consequentia, quoad primam partem constat; nam posita intrinseca ratione terminandi adorationem in imagine, non est cur ex parte sui cum omni proprietate, modo dicto, non terminet adorationem, ut patet in medijs, quibus concessa propria bonitate intrinseca, omnino conceditur ex parte sui terminare propriè loquendo electionis actum, idemque inductione in alijs probari posset. Quoad secundam etiam videtur omnino certum exemplo allato de medijs: tum quia probato dari ex parte obiecti rationem intrinsecam potentem terminare actum internum adorationis, qualis est aliqua intrinseca sanctificatio, malè negatur eundem, internum actum circa illam versari. Sicuti enim hoc ipso quod in Personis Sanctis ponatur intrinseca excellentia Sanctitatis, quae est propria ratio terminandi eundem internum actum, irrationabiliter negaretur hunc ad personas Sanctas terminari. Ita quoad praesens proportionem seruata. Sed haec omnino pendet ex dicendis in dubijs sequentibus, cum ostendamus quem adorationis actum sacrae imagines terminent, & sub qua acceptione considerari debeant.

10. Dices fortè ex doctrina aduersariorum negandum esse antecedens nostrae rationis, nam ex hoc quod imagines ducant in cognitionem prototypi, & ad illud representandum sint institutae, habetur dumtaxat eas esse signa, ad quorum praesentiam reuocantur in memoriam exemplaria, quae proinde propriè loquendo adorantur, imagines verò non nisi abusiue, & impropiè.

Verum hanc responsionem neruo-

P. Suar. sè impugnat P. Suar: loco adducto. Tum quia ea admissa, melius loquerentur hæretici negantes imagines esse adorandas, sed tantum earum exemplaribus tribuendam, venerationē quam Catholici absolute dicentes esse colendas. Nam sicut ex eo quod speciositas alicuius creaturæ excitet nos ad laudandum Creatorem, certè talis laus propriè non habet pro obiecto creaturam, sed Creatorem. Ità esset quoad præfens. Deindè quia in 7. Synodo grauissimè reprehenduntur asserentes, imagines esse quidem retinendas, non tamen propter adorationem, sed solummodò ob memoriam. Demum, quia in eadem Synodo asseritur imaginibus Christi non deberi summam latriam, quæ adoratur Christus; quod tamen, omninò falsum esset si adoratio solum propriè loquendo ferretur in Christum.

7. Synod. Adde in eadem septima Synodo, actione quarta, pagina mihi 508. haberi hæc verba de imaginibus: *Tharassius Sanctissimus Patriarcha dixit adnumerata sunt Sacris vasis venerabiles imagines. Sancta Synodus dixit. Clarum est Nemo autem dicet Sacra vasa, vt calices & similia non esse ex proprijs meritis digna aliqua veneratione propriè dicta, non enim ea veneramus ea reuerentia, qua colimus Sanguinem Christi, sed utique alia inferiori eorum propria. Quod declaratur à contrario; etenim maioris prorsus criminis sacrilegij damnetur irreuerenter tractans species vini, quibus subest Sanguis Christi, quam irreuerentiam irrogans calici, qui ex præterito contactu prædictarum specierum redditus est venerabilis: igitur cum contrariorum eadem sit disciplina, sicuti duplex est irreuerentia assignata: ita & duplex adoratio.*

II. Deinde prædicta responsio
De Imaginum Adoratione

exclusa relinquitur ex probationibus antecedentis nostræ rationis. Quæ magis corroborari possunt, & simul impugnari adducta solutio. Breuiter notando, quod dupliciter aliquid pendere potest ab aliquo extrinseco; primò vt à purè extrinseco, ex quo proindè nihil ponatur, seu resultet in eo quod à se pendet, sic paries vt visus pendet à visione, quæ merè extrinsecè se habet ad illum, nihilque prorsus in eo resultat, sed nuda tantum denominatio extrinseca. Secundò ita vt ex assistentia alicuius extrinseci consurgat in re cui assistit, & quam denominat aliqua habitudo intrinseca ad assistens: hoc modo locus extrinsecus assistit locato, cum in hoc resultat intrinseca vbicatio, quæ est ipsamet commensuratio locati ad locum; idemq; proportionē seruata contingit in alijs quinq; vltimis prædicamentis, & iuxta hunc sensum Angelicus Præceptor opus. 58. tract. 6. cap. 1. dixit sex vltima prædicamenta esse denominationes extrinsecas. Hoc igitur præsupposito.

8. Thom.

In hunc modum argumentamur. Quamuis Sâctum exemplar sit quid extrinsecum respectu imaginis, adhuc in ista ponitur intrinsecus respectus transcendentalis ad idem exemplar, sed vi huius terminat propriam adorationem distinctam ab ea, quam terminat exemplar, quâuis ab isto semper sit dependens, ergò falsum est abusuè adorari imagines, quatenus ad earum præsentiam reuocentur in memoriâ exemplaria, quæ solum propriè loquendo adorètur. Maior quoad primam partem constat. Quoad secundam, suadetur, quia imago dicit vim intrinsecam repræsentatiuâ sui exemplaris, siuè hoc quod est ex natura sua dicere facultatem ad ducendum in illius cognitionem: eo modo, quo supposita existentia loci extrin-

D d feci

feci ponitur in locato intrinseca, ubicatio, seu commensuratio illius ad locum. Minor suadetur, nam sicut intrinseca illa ubicatio est ratio formalis terminandi intrinsecè proprium motum localem: distinctum ab eo motu quo producit locus extrinsecus: ita quoad præsens diuersa erit adoratio imaginis, & exemplaris, quamuis seruata ea dependentia, quam diximus. Consequètia ex præmissis liquidò constat.

Ex quibus omninò præcluditur quod afferri posset ex doctrina Vasq: dicentis externum imaginū cultum non esse ab interno separatum, sed solum internum dirigi in exemplar, externum verò in imaginē: Si enim hæc habet propriam & intrinsecam rationem terminandi adorationem distinctam ab ea, quam habet exemplar peruersa est prædicta actū distributio: intrinsecæ enim sanctificationi obiecti malè negatur actus internus adorationis ei proportionatæ, dummodò non excludatur, sed includatur sæpè dicta depēdētia. Deindè si actus internæ adorationis in solum dirigitur exemplar respectu imaginis, perindè est ac si non adesset, cum in illam nullatenus verferetur, & consequenter imago semper terminabit impropriad ac abusiua, adorationem qualis est merè externa, quæ non est actus virtutis, sed umbra tantum illius.

§. III.

Soluuntur argumenta primæ assertioni contraria.

Caluin. 12. **S**acras imagines non esse in templis ad Dei, & Sanctorū honorem erectis exponendas asseruerūt Calvinus eiusque sectatores, vt omnem occasionem, seu periculum cultus eis delati amouerent; putarunt enim esse illicitū eas quo-

quo modo venerari. Et primò quidem obijcit Calvinus canonem 36. Concilij Eliberini, in quo habentur hæc verba *Placuit picturas in Ecclesia esse non debere, ne quod colitur, aut adoratur in parietibus depingatur.*

Hoc relato canone miratur P. Vasq: tomo 1. in 3. p. disp: 105. n. 3. non tenuem aliquorum laborem, quo conantur varijs respōsionibus ab hac se extricare difficultate: cui admirationi & nos etiam subscribimus, putantes cum eodem Vasq: ex hoc canone nihil prorsus aduersus Catholicam veritatem posse deduci. Vt tamen verum fateamur, credimus illi impendendo labori occasionem præbuisse tum eiusdem Concilij titulum, qui talis est. *Concilium Eliberinum decem et nouem Episcoporum. Tempore Constantini, & Syluestri Papæ Primi; Et circa tempora Nycænæ Synodi celebratum. In quo editi canones octuaginta & unus, est Provinciale numquam ab Ecclesia receptū ob canonem 36. & 34. Tum rursus quia prædicto canoni subiectum reperimus hanc Glossā, quæ cuius sit authoris, ignoramus. Hic canon 36. tunc temporis forè ob aliquas causas necessario, vel utiliter institutus est. At postea in 7. Synodo ecumenica, pictura & imagines, ac earum veneratio approbata est.* Ex quibus duobus satis clarè colligitur scriptores tum adducti tituli, tum prædictæ glossæ supponere in prædicto canone haberi reprobationem vsus exponendi imagines sacras in Ecclesijs Catholicorum, & idcirco conati sunt ij Theologi varias prædicto canoni adhibere solutiones, existimantes laborem impensum cassum non esse.

13. Verum quicquid sit de hoc ad tollendā omnem vel leuem suspicionem, Primò dicimus canonem illum, vt nobis videtur, omninò contrarium esse saltem intentioni volentium de medio tollere adorationem

tionem imaginum, ob quem finem negant in templis eas esse collocandas: id autem clarè habetur ex verbis posterioribus illius canonis, cū enim subdatur, *Nè quod colitur, aut adoratur in parietibus depingatur*: vtique supponitur imagines sacras esse cultu & adoratione dignas. Porro si hoc verum est, quomodo potuit absolutè loquendo vetari expositio imaginum in templis? certè nullus locus magis alicui adorabili consentaneus, quam Ecclesia cultui sacro exercendo ex omniū consensu destinata. Dicendum ergo cū Vasq: loco cit: num. 16. prædicto canone voluisse Concilium illud consulere maiori decentiæ & venerationi sacrarum imaginū, etenim non absolutè prohibetur expositio imaginum in templis, sed solummodo eas dipingi in parietibus, nā exigebat ea temporum infelicitas, qua adhuc Catholica Religio firmiter vbique gentium non dominabatur, vt solum in tabulis imagines sacræ exprimerentur, facilè siquidē contingere poterat, seu ex improvisa persecutione infidelium, seu ex bellorum frequentia, vt templa orthodoxorum expilarentur, ac diruerētur, & id quod de eis relinquebatur destinari prophanis vsibus, nempè vel ad paleas equorum seruandas, vel ad quid simile, & quia in parietibus depictæ imagines alio asportari non potuissent, secus in tabulis expressæ, idcirco ne eiusmodi iniuria sacræ paterentur imagines statutum conuenienter fuit nō deberi in parietibus pingi;

At quid dicemus ad authoritatē scriptoris prædicti tituli; ille enim supponere videtur, in eo canone decerni aliquid aduersus morem Ecclesiæ? Respondetur tamen idcirco Ecclesiam reiecisse eum canonē ad pellendum omne erroris vel leue periculum, quod ex eius verbis mi-

De Imaginum Adoratione

nori attentione perpensis suboriri poterat. Et ob hanc etiam causam, credimus ab illo authore, quisquis ille sit, additam fuisse eam glossam. Præterquamquod in hac dicitur eam prohibitionem nō absolutè factam, fuisse, sed dumtaxat ob iustam causam, quæ ea tempestate ad ita statuendum vrgebat.

14. Verum enimverò, si quis adhuc pertinaciter insistat arbitrandò prædictum canonem omninò aduersari honestissimo orthodoxorum vsui exponendi sacras imagines in templis, dicendum prædictū Concilium non esse talis authoritatis, vt ea Catholicos præmi necessarium sit. Tum quia vt vidimus ex eius titulo non fuit ab Ecclesia Catholica receptum, quod omninò requiritur ad Concilij alicuius validitatem. Tum quia eius qualis qualis authoritas nullius ferè ponderis censenda est, comparata maximæ authoritati secundæ Synodi, hæc enim omninò vniuersalis fuit, firmata ex præsentia legatorū Adriani I. Summi Pontificis, huiusq; infallibili calculo roborata: illa Eliberina Synodus Prouincialis fuit, cuius satis tenuis Episcoporum numerus, nec componendus videtur, cum copiosa multitudo 350. Episcoporum, inter quos grauissimi etiam Patriarchæ, aut eorum Legati. Nec mireris laborasse citatum Vasq: in tuenda huius Eliberini Concilij authoritate, fortè id processit ex maiori nationis Hyspanæ, quam sinceræ veritatis amore; Hyliberge enim est Vrbs Tartessi in Hyspania Batia. Maximè quia etiam 34. canon eiusdem Concilij patitur aliquam difficultatem, & minime bene coherere uidetur cum veritate, Catholica de adorandis Sanctorum reliquijs. De quo tamen nihil modo, infra enim id tractabitur.

15. Secundum argumentum

Dd 2 desumitur

desumitur ex autoritate S. Epiphaniij, qui in epist. ad Ioannem, Episcopum Hierosolymitanum, circa finem, narrat aliquos de se minus bene loqui, & causam huius murmurationis subdens ait, quia cum, *Venissem ad Villam quæ dicitur Anablata, vidissemque ibi præteriens lucernam ardentem &c. Inueni velum pēdens in foribus eiusdem Ecclesiæ tinctum, atque depictum, & habens imaginem quasi Christi, vel Sancti cuiusquam (non enim memini cuius imago fuerit) cum ergo hanc uidissem in Ecclesia Christi contra autoritatē scripturarum hominis pendere imaginem, scidi illud, & magis dedi consilium custodibus eiusdem loci, ut pauperem mortuum & obuoluerent.* Ex quibus verbis colligi videtur, sensisse Sanctū Epiphaniū autoritati scripturæ repugnare Sacras imagines in templis Catholicorum pendere.

Huic etiam autoritati ut occurrant orthodoxæ veritatis scriptores, non parum adlaborant. Vnde, ut id obiter dicamus, facillè apparet, quanta sit Catholicæ veritatis puritas, quanta eiusdem veritatis amatorum modestia. Candor quidem, ut fēdatam se se arbitraretur, si inueniretur aliquis sacræ doctrinæ Sanctus Scriptor, qui aduersus illā clarè sentiret. Modestia rursus, nam impudentium etherodoxorum est, Sanctorum Patrum paruipendere, auctoritatem, si quando eorum fuerit, uti semper est, inimica erroribus. Quare cum Catholicæ veritatis assertores, usurpare possent illud Arist. 7, Ethic: Vna hirundo non facit ver, admittere videlicet sensisse S. Epiph: non quidem ex pertinacia, sed ex priuato errore, illicitum esse Sacras imagines in templis fidelium collocare. Non tamen priuatum eum sensū præualere aduersus expressas Sanctorum Conciliorum definitiones, & consuetudinem tot sanctorum Patrum suffragio cō-

probatam: cum inquā hæc eis suppeteret responsio, ea tamen relicta, utpote minoris reuerentiæ speciem referente, maluere aliquas adhibere interpretationes, ut illius verba à Sanctissimo Ecclesiæ more non discrepare ostendant. Ab his tamen vnus excipiendus Alphonsus de Castro, qui Epiphaniū inter Iconomachos, immeritò tamen, recenset.

16. Nunc ad argumentum redeundo, solutio quæ ei communiter tribui solet, est, prædicta verba in adducta Epiphaniij epistola non reperiri, sed addita fuisse fortè ab Iconoclastis, ut in proprii erroris patronum eximium hunc sanctitate, & doctrina virū nanciscerentur, adeoque præfatam narrationem de imaginis scissione assutam illi fuisse, & consequenter ut nullius momenti reiiciendam. Ita Belarm: tomo 2, controuer: 4, Gen: lib: 2. cap: 9. circa finem ad 5, vocans eā veriorē & communiorē. Eam tradunt Alanus Copus Dialogo 5. cap: 21. Sander: lib: 2. de imagin: cap: 4. Imò Alanus censet totam epistolā non esse Epiph. nec à Hiero. translata, ex hoc quod in Græcis exēplaribus nusquam reperiatur. Et huic dicendi modo nos etiam uti probabilissimo, ac satis certò, ut mox dicemus, subscribimus.

Communi huic solutioni vnus refragatur P. Vasq: tomo 1. in 3. p. cap: 3. num. 22. aitque eiusmodi respōdendi modum esse commune, & frequens effugium ijs, qui testimonijs Conciliorum aut Patrum in aliqua controuersia nimis præmuntur: & quamuis interdum præsentaneum, ac verissimum soleat esse remedium, magno tamen cum fundamento, ac delectu adhiberi debet. Sic ille.

Prudentissimo huius authoris monito ut pareamus, & simul ut innotescat adductam responsionem, effugium non esse, aperiendum breuiter

Belarm.

Alanus.

Sander.

P. Vasq.

uiter quanto cum fundamento ea tradatur, & præter id quod nuper ex Alanò adduximus; præter vrgentes satis coniecturas quas adducit Belarminus loco adducto, quarum duas tantum seligimus. Et prima sit hæreticos Iconoclastas numquam adducta Epiphan: verba obieciſſe Catholicis, quamuis diligentiffimè quaſierint, & obiecerint alia, quæ ſpeciem aliquam difficultatis præſeferrebant, vti conſtat ex 7. Synodo actione 6. Secunda, quia in eadem actione Epiphan: Diaconus, qui Sanctum Epiphan: ſuſcepit defendendum, ait ſcriptis eiufdem Sancti fuiſſe ab hæreticis inſerta. Præter hæc inquã placet adducere ea quæ aſſerit Baronius, qui ad annũ Chriſti 392. fuſè oſtendit hanc eſſe verã reſponſionẽ, ex multis autem, quibus id demonſtrat tria dumtaxat aſſeremus.

Baron.

S. Ioan.
Damasc.

17. Primum eſt non potuiſſe S. Epiphaniũ in pictũ illud velum tantoperè excandefcere, cum teſte S. Ioa: Damasc: oratione 1. de imaginibus idem S. Epiphan: in Cypro, quæ erat ſuę Diçeſis Inſula, Eccleſias ſacris imaginibus exornauerat Et idẽ idem Damascenus orat: 2. de imaginibus loquens de verbis epistolæ in argumento adductis hæc ait. *Scito ſermonẽ illum alterius cuiuſpiam fictitiũ, qui vt ſepè fit Sancti Epiphaniĩ abuſus eſt nomine.* Secundum eſt. Morẽ illũ ornandi Eccleſiarum fores cum velis habentibus coloratas Sanctorum imagines tempore Sancti Epiphaniĩ in vniuerſa Eccleſia eſſe receptum. De quo vide ibi Baronium. Quomodo igitur Sanctus Epiphan: auſus fuiſſet in Dioc. Ioannis Hieroſolymitani, quem tunc inſenſiffimũ experiebatur, & ad quem vt ſe defenderet eam ſcribebat epistolam, inconfulto Ioanne velum illud proſcindere? Et dato quod eò indiſcreti zeli perue-

niſſet quonam modo prædictus Ioannes, qui tantoperè Epiphanio aduerſabatur, illum vt hæreticum Iconoclaſtã acriter non redarguiſſet? Tertiũ eſt quod verba in quibus de velo diſciſſo fit mentio omninò additamentum, & futura apparent, iam prædicta epistola, iam completa erat, vt legenti verba ibi à Baronio adducta erit manifeſtum; Ex quibus omnibus apparet, quãto cum fundamento, & quam magno delectu vtantur authores, & nos cum illis adducta reſponſione, minusque cautè à Patre Vaſquez appellatam fuiſſe effugium, poſſemusque eius animaduerſione in ipſum vti; nempe magno fundamento, & delectu procedendum in contemnẽdo aliorum reſponſiones; maximè cum nõ ignobiles ſcriptores eas adhibent, quod hic contingit.

18. At iterũ audiendus Vaſq: qui loco cit: n. 23. aſſerit S. Ioannẽ Damasc: quẽ nuper citauimus non loqui oratione 2. adducta de epistola Epiphan: ſcribentis ad Ioannẽ Hieroſolymitanum, vt falſò cenſet autumaſſe Sixtum Senenſem lib: 5. Bibliothecę Sanctæ adnot. 247. Sed de epistola ad Theodoſium apertè intelligi. Idem puto dixiſſet hic author de Baronio ſi ipſum legiſſet.

Verum penitus ignoramus quo fundamento ductus ſit P. Vaſq: ad ita animoſè aſſerendum S. Ioannẽ Damascenum apertè eſſe intelligendum de epistola S. Epiphaniĩ ſcripta ad Theodoſium, non verò de ea, quam ſcripſit ad Ioannem Hieroſolymitanum; legimus enim ſecundã illam orationem, imo & primam ijs in locis in quibus Sanctus Damascenus mentionẽ facit de S. Epiph: & nullum eſt verbum quod indicet, quod P. Vaſq: aſſeruit, quare cum nec ipſe id probet, ſed nudè tantum aſſerat apertè eſſe intelligendum de epistola ſcripta ad Theodoſiũ, magis

gis standū duximus testimonio Sixti Senensis, & Baronij, quam dicto vnus Vasquez, vnde hanc respon- sionem amplius impugnare super- uacaneum est, cum ex seipsa, vtpo- tē carens fundamento, ruat.

19. Tertiò demum in hūc mo- dum ratione arguunt hæretici, Tē- pla instituta sunt pro imaginibus viuīs, quæ sunt Sacramenta, ergo pendere in ijs non debent mortuæ picturarum imagines. Antecedens suadetur, quia in templis conferun- tur fidelibus Sacramenta, quæ di- cuntur imagines viuæ, ex hoc quod gratiæ vitam supernaturalem ea sus- cipientibus conferant. Consequē- tia probatur, quia per mortuas ima- gines fædari videtur locus, qui pro viuīs, adeoque excellentioribus imagi- nibus est institutus.

Sed quam puerile sit hoc argu- mentum nemo non videt, adhuc tamen in eius enodatione aliquan- tulum immorari nō piget, licet enim merita huius argumenti id non ex- poscant, addemus tamen aliqua, fortē non ingrata lectori. Primò tamen sciendum suppositum argu- menti omninò falsum esse, nempe Sacramenta esse imagines, nam sal- tem Eucharistia, non imago, sed ipsum prototypum continet, nempe Christum Dominum verum Deum & hominem. De quo tamen alibi. Nunc gratis omninò permissio, nullo tamen modo concessio antecedentis; negatur consequentia, ad cuius pro- bationem dicitur, nedum Sacra- mentorum loca fædari per imagi- nes, sed omninò illis exornari, non loquimur de materiali & externo, sed de formali ornamento; ex earū siquidem aspectu indubitatum est fideles excitari ad plurimos virtu- tum actus, eorumque pietatem non modicè ex illo foueri, quod patet ex vtilitatibus, quas supra de vsu imaginū agentes recensuimus: hinc

templa ex hac virtutum pietatis- que exercitijs decorata augustiora, redduntur. Vndè etiam apparet imagines istas, quas hæretici mor- tuas appellant, cum Sacramentis nedum non pugnare, verum valdè consentire, augent enim aspicien- tium Sanctitatem, ratione cuius eisdem Sacramentis maiori cum di- spositione suscipiendis, & conse- quenter vberiori percipiendæ gratiæ redduntur aptiores.

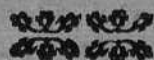
Hoc quod diximus, satis super- que esset pro diluendo argumento, sed adhuc ostendamus falsum esse suppositum consequentis, hoc est Sacras imagines mortuas esse di- cendas; verè enim viuæ, iuxta mox dicenda, sunt appellandæ. Primò ergò viuentes dici possunt, non quidem vita naturali, nam, stultum id esset, sed vita spiritali, eo quasi sensu quo, Scripturæ Sacrae sermonem viuum appellauit Apost. ad Hebr. 4. cum ait *Viuus est enim sermo Dei, & efficax*. Porro eius- modi spiritalis vita explicari pos- set, tum quia sicut corpus cæleste, quantumuis ex sui natura sit ina- nime, iuxta doctrinam tamē Sanct. Tho. p. par. quæst. 70. art. 3. ad 3. ex assistentia, & virtute sui motoris, qui est substantia viuens potest cau- sare vitam; vndè aliquod partici- pium vitalitatis habet, vt sit instru- mentum idoneum ad aliqua viuē- tia producenda. Proportionē pa- riter seruata imago ex assistentia, sui prototypi habet vim quandam, deuotos sui cultores excitandi, ad actus virtutum exercendos, in qui- bus supernaturalis vita elucet. Et sanè sicuti Deus est peculiari modo præsens templis in ipsius honorem erectis; & idè hæc dicuntur Sancta, & à prophanis locis secernun- tur, non dissimili modo de sacris imaginibus philosophamur.

20. Pro cuius etiam maiori lu-
ce

s. Thom. ce notanda est doctrina quam habet Angelicus Præceptor quæst. 5. de Potentia art. 8. ubi asserit quod corpora habent quamdam actionem, secundum quod attingunt ordinem substantiarum separatarum, ut participant aliquid de modo ipsarum: sicut natura inferiores consueverunt participare aliquid de proprietate naturæ superioris, ut apparet in quibusdam animalibus, quæ participant alicuiusmodi similitudinem prudentiæ, quæ propria est hominum: hæc autem est actio corporis, quæ non est ad transmutationem materiæ, sed ad quamdam diffusionem similitudinis formæ in medio, secundum similitudinem spiritalis intentionis, quæ recipitur de re in sensu, vel in intellectu. Ex quo apparet corpora inferiora omnino vitæ expertia, ex assistentia substantiarum separatarum habere virtutem producendi species, quæ sunt principium vitæ intentionalis, seu sensibilis, seu intellectualis. Quod ergo in naturali mundo contingit, non inconuenit & spiritali, ac supernaturali tribuere, & consequenter asserere Sacras imagines ex peculiari assistentia exemplarium, immittere species ad deuotè aspicientes, & virtute harum excitari singulari quodam modo ac, ad sanctos actus commoueri: Sicut enim sacre imagines sæpenumerò sunt instrumenta gratiæ gratis datæ, uti testantur innumera propemodum miracula per eas patrata, quid oberrit, quo minus eisdem vratur instrumentis author gratiæ sanctificantis ad effectus Sanctos cauendos? idque ostendi posset non paucis exemplis, quibus constat perditæ vitæ homines ex imaginum sacrarum intuitu, ad sanctitatis studium fuisse mirabiliter excitatos; habent igitur sanctæ imagines causaliter vitam supernaturalem ad quam inducendam sunt instrumenta. Hu-

ius effectus imaginum meminit Angelicus Præceptor tum 2. 2. quæst. 94. art. 2. ad 1. dicens *Per huiusmodi imagines mentibus hominum imprimi, & confirmari fidem de excellentia Angelorum, & Sanctorum.* Tum rursus in 3. dist. 9. quæst. 1. art. 2. quæstiunc. 2. ad 3. docens institutionem sacrarum imaginum fuisse congruentem, ad excitandum *denotionis affectum, qui ex visis efficacius excitatur, quam ex auditis.* *s. Thom.*

Demum possumus dicere, sacris imaginibus conuenire vitam moraliter loquendo. Cum enim saltem historicæ coloribus expressas præferant præclarissimas, quas earum exemplaria, gessere actiones, spectatores prouocant ad similia generosè aggredienda, in quorum exercitio vita gratiæ manifestatur. Etenim si turpium repræsentatiuæ imagines mortem non semel animæ inferunt, iuxta illud Ierem: 9. *Ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domus nostras.* *Ierem.* Nil mirum per imagines ijs oppositas vitam supernaturalē gratiæ motione moraliter ascendere. Hinc colliges differentiam inter Sacras Catholicorum imagines, & Gentilium simulacra, hæc etenim Psal: 113. mortua describuntur ijs verbis *Os habent, & non loquentur &c.* *Psal.* Secus orthodoxorum imagines. Cuius discriminis ratio sumitur ex hoc, quod idolis non respondeant exemplaria seu Diuina, seu Sancta à quibus modis adductis possint viuificari. Cuius oppositum imagines fidelium pietati in templis expositæ, habent.

§. IV.

Soluuntur argumenta secundæ assertioni aduersa.

21. **D**Vplex est dicendi modus secundæ nostræ assertioni repugnans, horum primum Lutherus eiusque affectu sectati sunt, hi enim quantumvis imagines possē licitē collocari in templis asserāt ad eorundem ornatum, nullo tamen modo ad cultum, aut adorationem. Huius erroris præcipuum fundamentum desumitur ex autoritate Concilij Francofordiensis, quod secundum hæreticos damnauit secundam Synodum Nycēnam, in qua, ut sæpè diximus summo omnium consensu comprobata fuit Sacrarum ueneratio imaginum. Celebratum est autē præfatum Concilium Francofordiæ sub Carolo Magno Imperatore. Adduntque ab eodem Imperatore editos fuisse quosdam libros, Carolinos nuncupatos, quibus damnabatur imaginum adoratio: hos autem oblatos fuisse asserunt eidem Francofordiensi Concilio, à quo & recepti, & approbati fuerunt.

Huic argumento, quod prima fronte aliquam videtur ingerere difficultatem, varias solutiones Catholicæ veritatis Scriptores adhibent, ex quibus eius infirmitas clarè innotescet. Et primò quidem ex præfatione, seu admonitione Fratris Laurentij Suriij in eandem Synodum Francofor: ex tomo 3. Concil: habetur omninò oppositum, nempe damnatam fuisse Synodum Constantinopoli ab impijs Iconomachis illegitimè omninò coactam: verba illius sunt. *Pro comperto habendum est in Synodo Francofordiensi nihil actum esse contra Nycēnam Synodum, sed eam potius damnatam esse,*

quæ sub Constantino Copronimo Imperatore impijssimo ab Iconomachis habitata est Constantinopoli contra imagines, quamque illi (hæretici videlicet) Septimam ecumenicam dici voluerunt, sed impetrare frustra conati sunt. Secundò dicunt alij in prædicto Concilio Francofordiensi nihil actum de imaginibus, sed dumtaxat indictum aduersus Elipandi & Felicis Vrgelitani errorem, quo asserabatur Christum Dominum esse seruum, & filium adoptiuum. Non desunt etiā qui asserant Francofordiensem Synodum, utpote illegitimam nullius esse autoritatis. Ex qua diuersitate apparet satis nutare fundamentum, quo prædicta Concilij autoritate admodum dubia nititur.

22. Sed age, gratis concedamus aduersarijs quod asserunt de Concilio Francofordiensi pugnantem cum septima Synodo, vnum utique de eo negare non poterunt, hoc est fuisse Prouinciale, id enim apud omnes est indubitatum, sicut & Septimā Sinodum fuisse ecumenicam, omninòque legitimam præsidentibus in ea Romani Pontificis Legatis. Hoc posito rursus sciendum ex S. Aug: lib: 2. de Baptismo cap: 3. quod ipsa Concilia, quæ per singulas regiones, vel Prouincias fiunt, plenariorum Conciliorum authoritati, quæ fiunt, ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere. Nulla ergo Francofordiensi Synodo inerat authoritas damnandi Sacram & vniuersalem prorsus Synodum Nycēnā secundam. Hinc eius acta si Nycēnæ Synodo contradicunt, sunt quoad hanc partem nullius roboris censenda. Et sanè præsumptio ipsa, quā ausa fuisset aduersus generale Concilium insurgere, inualida eius decreta reddidisset.

Quantū ad libros quos Carolinos vocant, non desunt qui asserant libros illos non fuisse à pijsimo eo Impera-

Surius;

S. Aug.

Imperatore compositos, sed falso illi adscribi, & huic falsitati dicunt præbuisse occasionem, quod prædicti libri editi fuerint in lucem ea tempestate, qua idem Carolus imperabat. At demus ab eo fuisse compositos, nihil inde veritati Catholicæ nocens deducitur, siquidē Imperatorū non est dogmata Fidei definire, sed à Concilijs & summo Pontifice decretis opem armatam, si necessum fuerint, deferre. Demū si quid autoritatis libris Carolinis concedatur, ea militat aduersus Synodum Francofordiensem, siquidē in ijs asseritur vltimum controuersiarum iudicium ad Romanum Pontificem pertinere; & inde mota est (si tamen verum est condemnasse Nycænā Synodum ad decernēdum aduersus Synodum Nycenā, quia putauit hanc illegitimā, ex hoc quod coacta non fuerit ex Summi Pōntificis autoritate. Videatur Belar: lib: 2. de imaginibus cap: 14. vbi plura alia adducit, ex quibus conuincitur hereticos contradicentes esse sibiipsis.

23. Secundus dicendi modus, quem tuentur Durandus, & Picus Mirandulanus, concedit imaginibus sacris adorationem impropriā & abusiue talem, vnde propriam ac veram omnino adorationem solis earum prototypis referuant. A quo dicendi modo non multum distat P. Vasq: qui solam externam adorationem sacris tribuit imaginibus, nullatenus internam, quæ vt ipse ait in solum dirigitur prototypum. Hic dicendi modus, etiamsi Catholicæ veritati non repugnet, nec erroneus censendus sit: adhuc tamen videtur redargui ijs verbis, quæ habentur in 7. Synodo actione 6. prope finem, vbi sic habetur. *Qui verò dicunt sufficere vsum imaginum ad memoriam solum, non verò ad salutationem eas habendas, illud quidem*
De Imaginum Adoratione,

recipientes, hoc verò recusantes semprobi quadamtenus, & falsò veri vti ita dicam deprehenduntur altera quidem parte veritatem confitentes, ex altera verò peruersè agentes. Verum quicquid sit, an eiusmodi censura, inurēda sit prædictæ opinioni, eius tamen argumenta ad sequentia dubia referuanda censuimus, cum eorum solutio valde ex ijs quæ dicentur pendeat.

DVBIUM II.

Vtrum Imagines formalissimè sumptæ adorandæ sint eadem adoratione, qua earum exemplaria?

Proprium adorationis actum, Sacris respondentem imaginibus explicare exordimur; & est sermo in præsentī dubio de imaginibus formalissimè consideratis. Pro cuius luce breuiter notandum, quamcūque imaginem posse tribus modis considerari. Primò omnino materialiter, idest prout est lignum, lapis, æs, aut quid simile, & hoc modo satis abusiue appellatur imago, quia taliter accepta non habet repræsentare suum exemplar, quæ tamen repræsentatio est de essentia imaginis ex sui propria natura ad ducendum in cognitionem prototypi institutæ. De qua proinde non est sermo in præsentī.

24. Secundò consideratur imago, quatenus vna cum proprio modo essendi distincto ab exemplari, dicit vim istius repræsentatiuam, ita vt simul cum repræsentatione exprimat distinctum modum illum, essendi, in quo fundatur, & cui nititur vis ipsa repræsentatiua. Tertiò sumitur vt formalissime repræ-

Ee sentatiua

sentatiua, quo modo etsi implicite, ac de materiali inuoluat prædictum modum essendi, hunc tamen non exprimit, sed explicite solum importat facultatem representandi, alias innixam suo modo essendi spectante ad ordinem entitatum. Eo ferè modo quo species sensibilis, vel intelligibilis consideratur secundum vim representandi & simul cum proprio modo essendi, ratione cuius realiter differt ab obiecto, quod representat: deinde consideratur ut formalissime representatiua dicitque eandem prorsus naturam, obiecti, ut representantem illam, quæ in obiecto est inuoluta cum modo essendi naturali, adeoque sumitur ut formalissime representans, & prout sic non ponit in numero cum eo quod representat. Ita quoad præsens proportionem seruata. In hoc itaque dubio sermo est de imaginibus Sacris posteriori modo consideratis, de quibus queritur, num adorandæ sint eadem adoratione, qua exemplaria earundem. Quam autem adoratione dignæ sint priori modo acceptæ, dubio sequenti examinabimus, ut distinctioni, quæ claritatis est mater, seruiamus.

§. I.

Vnica conclusione proposita difficultas deciditur.

25. **D**icendum est Sacras imagines formalissime sumptas adorandas esse eadem adoratione, qua earum exemplaria adorantur. Hæc assertio est satis communis inter Theologos, qui tribuentes imaginibus eandem adorationem, quæ exhibetur earum prototypis, utique loquuntur de imaginibus formaliter modo dicto sumptis, sic enim proprium omnino munus exprimunt.

Eandem assertionem non obscure, docuit Concilium Tridentin: sess: Trident. 25. in hæc verba *Honor qui eis (imaginibus videlicet) exhibetur refertur ad prototypa, quæ ille representant; ita per imagines, quas osculamur, & eorum quibus caput aperimus, & procumbimus Christum adoremus & Sanctos, quorum illa similitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, præsertim verò secunde Nycænæ Synodi decretis, contra imaginum oppugnatores est Sanctum.* Habetur ex his verbis adorationem imaginum esse ad earum prototypa respectiuam, & consequenter est sermo de imaginibus formalissime sumptis, sic enim consideratæ sunt formaliter institutæ ad representandum, & consequenter exprimunt respectum ad prototypa, adeoque simul cum istis eadem terminant adorationem. Nec opus erit aliorum Conciliorum auctoritate hanc stabilire assertionem, cum ex Tridentini testimonio habeatur hoc ipsum sensisse alia Concilia, & præcipuè Nycænæ secundam.

Sacrorum Conciliorum assertis consonant Sanctorum Patrum dicta; ex multis autem, quæ possent adduci duo tantum referemus, qui enim plura voluerit consulere poterit inter alios P. Vasq: tomo 1. in P. Vasq. 3. p. disp: 108 cap: 5. & 6. Primum testimonium desumitur ex S. Basilio S. Basil. Magno ad Amphilochoium de Spiritu Sancto cap: 18. dicente *Quoniam Rex dicitur Regis imago; non autem duo Reges: neque enim potestas scinditur, neque gloria diuiditur. Quemadmodum autem principatus ac potestas nobis dominans una est: si, & glorificatio, quam illi deferimus una est, non multe.* Itaque imaginis honor ad exemplar primum refertur. Loquitur itaque Sanctus hic præclarusque Doctor de imagine formalissime sumpta, cum ex eo quod nomen sit commune & personæ Regis, &

& imagini, colligat vtrumque pro vno reputandum. Hæc eadem verba adduxit S. Ioa: Damasc: lib: 3. de Fide cap: 17. circa finem. Idemque Damascenus Sacrarum adorationis imaginum acerrimus propugnator orat: 1. de imaginibus in eandem sententiam loquitur, cum ait: *Quemadmodum purpura & sericū & quod ex his vestimentum conficitur, per se nihil aliud sūt, nisi tenue quoddam operimentum, quod tamen si Rex induerit, honoris, quo prestat Rex ipsum quoque particeps fit: ita res ex materia constantes, per se quidem adoranda non sunt, at si gratia plenus sit is quem illæ referunt, pro fidei proportionē, ipsæ quoque participes fiunt.* Hoc ipsum docuisse S. Tho: cōstabit ex ratione, quam mox ad probandam assertionem subiiciemus, sequuntur S. Doctorem eius discipuli, & P. Suar: disp: 54. sec: 5. Et nouissimè N. Domin: à Sanctissima Trin: lib: 4. Biblioth: Theol: sec: 11. cap: 33. concl: 8. refertque Reuerendissimum Capisuccum in Controuers: select: de Cultu Sanct. Imag: quæst. 2. §. 4.

26. Probatur ratione desumpta ex S. Tho: 3. p. quæst. 25. art. 3. Imago formalissimè sumpta terminat eundem motum, quem terminat illius exemplar, ergo eadem adoratione adoratur imago formalissimè sumpta, & illius exemplar. Antecedens vt inquit S. Tho: loco nunc adducto docuit Aris: in lib: de Memor: & riminiscencia, vnde desumptum vulgare illud effatum, idē est motus in imaginem, & in imaginatum: quod tamen intelligi debet de imagine formalissimè sumpta, vt docuit loco nunc adducto S. Doctor & 2. 2. quæst. 103. art. 3. ad 3. vbi illud exponens ait, Motus qui est in imaginem, in quantum est imago refertur in rem cuius est imago. Non tamen omnis motus,

De Imaginum Adoratione,

qui est in imaginem, refertur in eam in quantum est imago.

Vt verò eam propositionem ratione probemus adducenda sunt verba Philosophi, quæ habentur libro citato cap: 2. in medio & sunt huiusmodi *In tabula pictum animal; & animal est & imago, & idem & vnum ipsum est ambo, esse tamen non idem amborum, & est considerare vt animal & vt imaginem, sic & quod in nobis phantasma oportet suscipere, & ipsum aliquid secundum se esse, & alterius phantasma; in quantum quidem secundum se ipsum, speculamentū, aut phantasma est, in quantum verò alterius, vt imago, & memoriale.* Pro horum luce verborum nota Aristotelem loquentem de Animali picto in tabula, primò asserere, quod est animal, & est imago, & quod vnū & idem esse habent ambo. Deinde videtur sibi contradicere cum subdit, esse tamen non idem amborum. Sed hanc apparentem contradictionem tollit cum addit, idem pictum animal considerari posse vt animal, & vt imaginem; nam primo modo habet diuersum esse ab animali quod est à parte rei, hoc enim habet esse viuū, secus illud pictum. Et hoc modo verificatur ambo non habere idem esse. At si consideretur vt imago, vnum & idem esse habent ambo, vt dixerat in prima propositione. Et hoc idē, quia vt in postremis nunc relatis verbis dixit vt imago, est quatenus alterius, seu vt memoriale, idē non habet esse propter seipsam, sed totum ipsius esse, est ordinatum ad alterum, adeoque idem reputatur cum illo propter quod habet esse. Et hoc declarat exemplo phantasmatismis, quod vt speculamentum, adeoque vt dicens esse intentionale distinctum ab esse naturali sui obiecti, non habet idē esse cum suo obiecto: secus vt imago alterius. Eo etiam modo quo

Ec 2 seruus

seruus vt formaliter seruus non habet esse proprium, quia totus est ad Dominum. At absolute loquendo habet proprium esse.

Ex hac doctrina sic ratione probamus antecedens, quia imago formalissime sumpta tota est alterius, nempe prototypi vt dixit Aris; quod autem est formaliter alterius habet idem esse cum altero propter quem est, & quia in tantum aliquid terminat motum in quantum est, fiet inde vt imago formalissime sumpta, quæ habet idem esse cum prototypo, eundem prorsus motum terminet quæ terminat prototypum, & sic idem est motus in imaginem & in rem cuius est imago. Idque declaratur exemplo, quod ibidem paulo post subdit Philosophus de Antipheronte Orita, qui extasin patiebatur, & phantasmata dicebat vt facta. Pati enim extasin, est rapi ad extra adeoque pertingere vsque ad obiectum sub esse naturali, & consequenter putare esse factum à parte rei, quod solum est in phantasmate vt representante: quæ utique ortum ducit ex hoc quod est idem motus in imaginem formaliter sumptam & exemplar; inde enim fit non sibi in esse representatio phantasmatis, sed vno motu simul tangi ipsum & obiectum à parte rei, & idem omnino vtrunque censerì, cum tamen reuera phantasma formaliter sumptum solum in esse representatio sit ipsum esse naturale obiecti. Consequentia ex antecedentis probatione est manifesta.

27. Confirmatur & explicatur ratio adducta. Breuiter tamen prius præmittendo duo, quorum primum desumitur ex Caiet. p. p. quæst. 55. art. 3. §. *Ad euidenciam* vbi asserit duo in hoc vniuerso dari genera entium; quædam sunt per se primo instituta ad essendum, quamuis forte secundario aliud representent, &

hæc appellantur res. Quædam sunt per se primò ad representandum instituta, & hæc vocantur intentiones rerum, hoc est species seu sensibiles, seu intelligibiles: necessitas sic distinguendi oritur ex ordine cognoscitiuo, qui & valde perfectus est, & mirifice conducit ad pulchritudinem vniuersi: aliunde tamen ex duplici imperfectione non posset actum cognitionis exercere, nisi darentur aliqua per se primò ad representandum instituta. Prima imperfectio est ex parte cognoscentis, quod cum constet ex genere & differentia, impossibile est quod alia à se contineat, vnde quantumuis esset purè spirituale, vt est Angelus non posset per sui comprehensionem alia à se cognoscere, quia alia à se non continet, & cognitum debet esse intra cognoscens, intellectus etenim intelligit trahendo res ad seipsum, diciturque intelligens, quasi intus legens. Alia imperfectio tenet se ex parte cogniti, quod secundum suum esse naturale, est materiale & crassum, saltem loquendo de obiectis, ad quorum compositionem essentialem materia concurrìt; vnde fit vt nequeat quoad tale esse reperiri in potètia cognoscitiua, cum esse cognoscitiuum sit eleuatum supra materiales condiciones, & quia aliunde simile, simili cognoscitur, ideo oportuit dari quoddam genus entium, quæ intentiones vocantur, & hæc subtiliores sunt, adeoque capaces deferendi obiectum ad potentiam cognoscitiuam, illudque constituendi intra ipsum cognoscens. Danda sunt igitur entia per se primò ad representandum instituta.

28. Nota secundò quod eiusmodi entia per se primò ad representandum instituta, si formalissime sumantur, sunt transcendentaliter respectiua ad id quod representant; quod

quod enim sic institutum est, per se primo non existit, idest non sistit in se, sed transit ad aliud, cui seruit, hoc est ad obiectum in cuius cognitionem ducitur cognoscens per intentiones illas, quæ imagines naturales sunt: hinc dixit Philosophus citato cap: 2. de Mem: & Reminis quod Phantasma *in quantum alterius, ut imago, aut memoriale*. Impossibile est autem quod attingatur aliquid ut transcendentaliter respectuum, ad aliud, & quod ipsum quod terminat talem respectum, secundum eam rationem quam terminat, non attingatur simul cum transcendentaliter inspiciente, loquendo de cognitione perfecta, & non præcisiva, quæ est quodammodo detruncata, cognitio, de qua dubio sequenti agitur. Sic impossibile est attingere cognitione perfecta visionem albi, & ad album per eandem cognitionem non pertingere.

Nunc efformatur confirmatio. Imago formalissimè sumpta est per se primò ad representandum, instituta, sed quod est per se primò ad representandum institutum attingitur eodem actu, quo attingitur res representata, ergo idem est motus in imaginem, & in rem, cuius est imago, & consequenter eadem, adoratione adorabitur Sacra imago & illius prototypon. Maior suadet, quia pingendi ars naturam imitatur; sicut enim hæc ad supplendū prædictum duplicem defectum, qui exercitium cognoscentium impediret, naturales instituit specierum, intentionalium imagines: non dissimiliter ars, quæ coloribus, aut lineamentis statuarum præsentia reddit obiecta, siue quæ præterierunt, siue quæ fuerint loco distantia; de quo etiam diximus disp: præced: n. 62. adeoq; artificiales exemplariū imagines ad illa per se primò representanda erunt institutæ.

29. Minor constat ex secundo notabili, & ostendi potest inductione in omnibus transcendentaliter respectiuis, quorum essentia sicut omninò pendet à termino inspecto, per quem definitur, & ad quem ordinatur, ita quoad eandem essentiam attingi nequit, non attacto etiam eodem termino. Tum rursus, quia etsi terminus transcendentaliter inspectus, ex eo quod est causa formalis extrinseca inspicientis, sit ordine intentionis, ac simpliciter loquendo prior, in quo discrimina- tur à termino prædicamentalis relationis, qui omninò est cum suo correlatiuo simul natura & cognitione, quatenus terminus huius relationis est purus terminus, & non causa: adhuc tamen cum hoc discrimine optimè cohæret, transcendentaliter respectuum non posse terminare motum, qui sistat in transcendentali respectiuo, & non transeat ad terminum, exigente huiusmodi transitum essentiali ea dependentia, quam habet ab illo, dummodò fuerit sermo, uti reuera est, de motu regulato per cognitionem perfectam, non verò præcisivam, de hac enim dubio sequenti erit sermo quæ omnia breuiter complexus est Angelicus Præceptor in 3. distin: 9. quæst. 1. art. 2. quæstiunc: 2. in argumento *Sed contra*, dicens. *Imago in quantum huiusmodi ducit in imaginatum*, motus enim ea mediante, defertur ad prototypon, ut in eo sistat, & quiescat, ac proinde finiatur eius processus. Ex his ambæ consequentiæ ita manifestæ redduntur, ut probatione non indigeant.

Adde. Species intentionales formalissimè sumptæ, atque adeò ut imagines naturales obiectorum cognosci nequeunt, cognitione adæquatè attingente essentialia illius imaginis, non cognito obiecto, quod representant, ut omnes fatentur,

Pari

S. Thom.

Pari etiam modo imago sub formalissimo munere imaginis attingi non poterit, quoad sua essentialia adequatè considerata per adorationis actum, non attracto eius exemplari; & hoc à fortiori, nam actus voluntatis, qualis est adoratio magis ex sua propria conditione postulat ferri ad obiectum in seipso, quia sicut proprium est intellectus trahere res ad se, ita voluntatis trahi ad ipsum obiectum, transireque ad ipsum à parte rei existens. Vnificantur ergo sub vno eodemque adorationis actu imago formalissimè accepta, & illius prototypum, quod est nostræ assertionis intentum.

§. II.

Soluuntur nonnulla aduersæ opinionis argumenta.

30. **O**ppositam nostræ assertioni opinionem docuere omnes afferentes imagines propriè loquendo non esse adorabiles, sed dumtaxat impropriè & abusiue; iuxta enim hunc dicendi modum omnis adoratio propriè sumpta fertur in prototypa sacrarum imaginum, & consequenter omninò diuersa est adoratio exemplarium & imaginum, quantumvis hæc formaliter sumantur. Pro hac opinione adducuntur

*Durand.
Holkot.*

Durandus in 3. distinct. 9. quæst. 2. Holkot in librum Sapient. lect. 157. Picus Mirandulanus in Apologia

Mirand.

quæst. 3. qui affert plures alios, ut videri potest apud ipsum, & P. Suar. loco citato. Quibus adiungi potest

P. Vasq.

P. Vasq. tomo 1. in 3. part. disput. 108. quatenus docet imaginibus solum deferendum externum adorationis actum, omnem verò internum reseruandum exemplaribus, quæ repræsentant.

Primum huius opinionis argu-

mentum desumitur ex autoritate 7. Synodi, quæ sæpè asserit inferiorem adorationem ea, quæ tribuitur Christo Domino, exhibendam esse eius sacræ imagini, huic enim dicitur non deberi adorationem supremam latriæ, qua certissimum est honorandum esse Christum Dominum. Nec opus est propria verba adducere, nam & plurima sunt, & ut credimus, facilem habent expositionem. Dicimus ergo, quæ ibi dicuntur intelligenda de imaginibus formaliter quidem consideratis, adeoque non purè materialiter, idest prout sunt lignum, æs, aut quid simile, sed prout dicunt vim repræsentandi importando tamen expressè proprium modum essendi, vi cuius ponunt in numero cum exemplari: eo ferè modo quo species, quæ est naturalis imago obiecti, secundum quod expressè affert proprium modum essendi ponit in numero cum obiecto, habetque esse diminutum, quod dicitur intentionale realiter numericè distinctum ab esse entitativo obiecti quod repræsentat, quodque est esse naturale simpliciter tale. Cæterum hoc modo nunc de imagine non loquimur, sed tantum de illa prout primariò instituta ad repræsentandum exemplar, quo modo non ponit in numero cum eodem exemplari, unde coadoratur ad illius adorationem; & hoc modo sumitur formalissimè in ratione imaginis, solumque de materiali & implicite inuoluit proprium modum essendi, de qua proinde verificatur dictum Aris: quod idem sit motus in imaginem, & in rem cuius est imago. Idemque contingit in specie formalissimè considerata, hoc est ut reduplicatiue naturalis imago obiecti: Et hoc modo de imaginibus non loquuntur Patres septimæ Synodi, unde nobis non aduersantur.

31. Secundò arguitur ratione,
Imago

Imago quantumvis formalissimè sumatur est quid creatum, ergo eidem imagini tribui non potest eadem adoratio latriæ, quæ exhibetur Christo Domino. Antecedens ex se patet. Consequentia suadet, quia suprema latriæ adoratio solum debetur ei, quod intrinsecè est quid increatum, vt nos ipsi diximus supra agentes de adoratione humanitatis Christi, prout affectæ vnione hypostatica præscindente à persona Verbi.

Confirmatur, Ideo est idem motus in imaginem naturalem vt talem & eius obiectum, vt apparet in speciebus intentionalibus, quia istæ in esse representatiuo sunt eiusdem prorsus numerice naturæ cum obiecto quod representant, sed imago depicta Christi est prorsus diuersæ naturæ, ac sit Christus Dominus, ergo non erit idem motus adorationis in imaginem quantumvis formalissimè sumatur, & in illius prototypum. Maior quoad id quod in illa supponitur, idest species in esse representatiuo esse eiusdem prorsus naturæ cum obiectis, alibi docuimus. Quantum verò ad causalem, suadet, quia vnitas motus sumitur ab vnitatis termini formalis, vnde nisi fuerit vnitas saltè specifica termini, nequit vnitas motus haberi; ex identitate igitur naturæ existentis in obiecto, & in specie representante haberi solummodo potest vnitas motus. Secus si essent diuersæ naturæ. Minor videtur manifesta, nam pictura & exemplar sunt æquiocata, aut ad summum analogata, quæ nec genere conueniunt, quanto minus specificè? Cōsequentia liquet.

Respondetur concedendo antecedens, & negando consequentiam, ad eius autem probationem dicendum, quod creatum illud vt formalissimè representans non ponit in

numero cum Christo increato; & hoc ideo, quia vna cum ipso constituit vnā & eandem adæquatē rationem terminandi vnicum adorationis motum. Eo ferè modo quo in eodem Christo Domino datur creata humanitas, quæ vna cum Persona Verbi constituit Christum, qui dicit vnā eandemque adæquatam rationem terminandi adorationem latriæ. Ex quo apparet quod sicuti Christus in ratione adæquata terminandi latriam dicit intrinsecè creatum & increatum, quæ sub eadem ratione terminandi coadunantur: ita imago formalissimè accepta & exemplar integrant vnā eandemque rationem adæquatā terminandi adorationē latriæ & hæc adæquata ratio terminandi utiq; intrinsecè complectitur increatum Christū Dominum. Quod fortè clarius innotescet ex mox dicendis in solutione ad confirmationem.

32. Ad hanc ergo responderetur cōcedendo suppositū maioris, iuxta alibi dicta, negatur tamē causalis, si per eam intēdatur assignari causam adæquatam vnitatis motus: ad eius verò probationem dicitur non esse necessariam eam identitatem siue numericam, siue specificam in natura: siquidem motus speciem sumit à formali ratione terminandi, sub qua contineri possunt, & vnificari per illam plura specie diuersa. Et sane affirmatio & negatio maximè distant inter se, & tamen vt refert D. Tho: quæst: 8. de Verit: art 14. in fine corporis *Philosophus dicit in 6. Metaph: Dico autem simul & separatim intelligere affirmationem & negationem, quasi non deinde, sed vnum quid sit. Non enim simul intelliguntur in quantum habet ordinem distinctionis ad inuicem, sed in quantum vniuntur in vna propositione.* Sicut ergo affirmatio, & negatio summè distantes vnificari possunt sub

S. Thom.

sub eadem formali ratione, ita ut terminent vnum intellectus motum. Ita quoad præsens: Per quod patet ad minoris probationem, non obest enim ea esse analogata quoad ordinem entitatum, dummodo vnificentur sub eadem ratione terminandi adorationis motum.

Eiusmodi autem vnificatio declarari potest in hunc modum, quia imago ut formalissimè talis exprimit hoc quod est exercite ducere, & transferre adorationis actum in prototypum, ita tamen ut transeundo per imaginem, hanc afficiat, sed sic afficit, ut in ea nec sistat, nec sistere possit: & hoc ideo, quia in illa cum præcisione sumpta non inuenit propriam rationem terminandi, quæ est excellentia increata, unde ulterius progreditur ad eam ut sic loquamur, inueniendam in exemplari, eaque inuenta coadunat sub ipsa imaginem & exemplar, & hoc totum sic vnificatum adorat, & imaginem tanquàm partem illius totius sic vnificati coadorat.

33. At aduersus hanc doctrinam insurgit Mirandulanus. Si adæquatum obiectum eius adorationis ut modo diximus est Christus & imago eius, iam imago creata est partiale obiectum adorationis supremæ, nempe patriæ, quod asserere ut inquit ipse, videtur male Catholicum.

Verum hæc impugnatio habet manifestam instantiam in creata humanitate Christi, quam certum est esse partiale obiectum adorationis patriæ; nemo enim dicet per huius adorationis actum non coadorari humanitatem ad adorationem totius: Et quamuis verum sit humanitatem strictiori modo unitam esse cum Persona Verbi, cui reali vnione coniungitur: hoc tamen de materiali se habet, sufficit enim imaginem Christi, & Christum propo-

ni ab intellectu per modum vnius adæquati obiecti, in quod feratur actus voluntatis, & rursus quod imago formalissimè sumpta sit per se primò instituta ad repræsentandū obiectum siue exemplar; his enim positis subistere potest rationi formali terminandi patriam, quæ formalis ratio utique tota reperitur in exemplari, ex quo redundat in imaginem. Non negamus tamen certius omninò esse humanitatē assūptam coadorari per eandem patriam, qua adoratur Christus, quam imaginem & Christum eandem terminare adorationem. Sed paritas stat in hoc, non esse male Catholicum asserere creatam imaginem formalissimè sumptam ingredi obiectum, quod adæquatū adorationis patriæ. Sicut Catholicum valdè est, creatam humanitatem intrare obiectum quod adæquatum adorationis patriæ qua colitur Christus.

34. Ad magis autem illustrandam hanc doctrinam, & simul declarandum quo modo imago formalissimè sumpta, atque adeo ut non ponens in numero cum proprio exemplari, adorari possit eadem adoratione, qua adoratur exemplar, notanda est doctrina quam tradiderunt. N. Salman: trac: de prædest. disp: 5. num. 17. vbi inductione probant ex peculiari vnione Dei cum creaturis cōsurgere, ut illæ creaturæ, ut sic coniunctæ cum Deo habente rationem vltimi finis, sint finis omnium illius generis, secundum quod sunt inferiora. Ita quia, Deus est personaliter vnitus humanitati Christi, idcirco Christus ut homo est finis humanitatis eiusdem & totius vniuersi, adhuc secundum suam substantiam, & primum suum, esse considerati, hoc enim posterius docuit Apost: ad Coloss: 1. vbi loquens de Christo ait: *Qui est imago Dei inuisibilis primogenitus omnis creatura*

27. Salma

Apost

creature quoniam in ipso condita sunt uniuersa in celis, & in terra, visibilia, & inuisibilia. Et Angelicus Preceptor 2. 2. quæst. 1. art. 7. docuit Christum reuelatum fuisse Adamo Innocenti ut consummatorē gloriæ. Similiter quia idem Deus, ex vnione cum humanitate est peculiari modo præsens in Eucharistia, ideo hæc est finis omniū Sacramentorum. Ut docet S. Tho: 3. p. quæst. 63. art. 6. & consequenter aliarum rerum ordinis naturalis. Demum quia speciali modo idem Deus est in hominibus iustis, ut pariter D. Tho: p. p. quæst. 8. art. 3. docuit, fit inde iustos esse finem omniū creaturarū, uti ostendit Angelicus in cap: 8. ad Rom: lec: 6.

35. Hanc doctrinam præsentī materiæ nos applicamus, atque adeo asserimus imaginem Christi formalissimè sumptam, & consequenter ut non ponentem in numero cū suo exemplari, propter quod representandum est primariò instituta, vi huius peculiaris coniunctionis reddi partiale obiectum quod adorationis latriæ, quæ vltimo fini primoque principio debetur, & sicut tota ratio, vnde ea quæ nuper enumerauimus habent vim finalizandi, desumitur à Deo sine vltimo, peculiari modo cum ijs creaturis vnito, & hoc absque vel apparenti erroris periculo: ita prorsus quoad præsens. Et hoc ipsum extendimus ad imagines Beatissimæ Virginis, quæ vna cum earum exemplaribus, & ratione istorū coadorantur adoratione hyperdulæ, & tandem idem dicendum credimus de aliorum Sanctorum imaginibus, quibus concedendā asserimus dulæ coadorationem, ex peculiari coniunctione ad propria exemplaria, quæ per duliam, veneramur. Consultò hic omitimus obiectionem, quæ fieri posset, nempe ex hac doctrina deduci pos-

De Imaginum Adoratione.

se quamlibet creaturam, seu quæ fuerit Dei vestigium, seu ad illius imaginem adorari posse formalissimè sumptam eadem adoratione, qua Deus adoratur, hæc enim difficultas infra in peculiari dubio erit ad examen reuocanda, vnde pronunciamus supersedimus.

S. III.

Soluuntur alia argumenta eidem assertioni opposita.

36. **T**ertiò arguitur. Imago nō potest adorari, nisi adoratione respectiua ad exemplar, sed hoc adoratur adoratione prorsus absoluta, ergo fieri non potest, ut vna & eadem sit adoratio imaginis & exemplaris. Maior videtur certa, quia imago adorari debet, secundū quod essentialiter est in seipsa; est autem de eius essentia transcendentalis respectus ad exemplar, vnde dicebamus quod formalissimè sumpta ducit ad aliud, hoc est ad prototypum, est igitur de eius essentia prototypum transcendentaliter respicere, atque adeo nequit non adorari adoratione respectiua, quæ illi est conformis. Minor constat cum exemplar omninò ratione sui, ac independenter ab alio habeat excellentiam adoratione dignā. Consequentia suaderetur, tum quia non apparet quomodo vnus idemque actus per respectū ad diuersa possit in se coadunare munera respectiui, & absoluti, quæ sunt diuersi ordinis. Tum rursus quia adoratio respectiua est essentialiter inferior ad adorationem absolutam; illa enim essentialiter dicit dependentiam, quæ est nota inferioritatis: secus verò absoluta: & sanè sicut ex parte obiectorum, nobilius quid est esse

F f

absolutè,

absolutè, & independenter à quocumque alio adorabile, quam tale esse dependenter ab alio: ita quantum ad adorationis actum. Idque non obscurè apparet in fine, & medijs, hæc enim quæ dependenter à fine amantur terminant actum electionis, quæ est inferioris conditionis ad actum intentionis, quo finis independenter ab alio diligitur.

P. Suar. Ad hoc argumentum respōdet P. Suar: tomo 1. in 3. p. disp: 54. sec: 4. circa finem, concedendo adorationem illam esse respectiuam, etiā cum per eam simul cum exemplari coadoratur imago; hæc enim non est adorabilis propter se, sed tantū ob extrinsecam exemplaris excellentiam: vnde nullum reputat inconueniens, vnam eandemque adorationem esse respectu diuersorum absolutam ac respectiuam: sic exigente adæquato eiusdem adorationis obiecto, in quo exemplar est per se, & absolutè adorabile: imago verò non nisi ratione alterius est adoratione digna. Hinc asserit, adorationem illam prout fertur ad exemplar maiorem exprimere excellentiam, quam prout fertur ad imaginem, sicut enim hæc est illo inferior valde ita inferiori modo paticipat prædictam adorationem: licet enim hæc vna sit, non est opus quod æqualiter cadat in omnia, quæ per illam coadorantur: sicut eadem adoratione, qua Sanctus homo colitur, adorantur corpus & anima, non tamen æquè, sed magis anima quā corpus. Sic ille.

37. Verum hæc solutio non videtur omninò vera; cum enim in præsentī loquamur de imagine formalissimè sumpta, adeoque prout non ponit in numero cum re cuius est imago, non apparet quomodo adorari possit adoratione respectiua; nam in tantum hæc esset respectiua, quatenus terminaretur ad imaginem

vt respicientem exemplar; porro imago vt respiciens exemplar exprimit distinctum esse ab eodem exemplari, quandoquidem respiciens, & id quod respicitur oportet sumi vt distincta; videtur autem certum, hanc distinctionem nō expressè importari ab imagine formalissimè accepta, cum prout sic exprimat vt faciens quid vnum cum prototypo. Tum rursus quia posito, eam adorationem esse partim respectiuam, partim verò absolutam, iam non verificatur eūdem prorsus esse motum in imaginē formalissimè sumptam, & illius exemplar: quod videtur non omninò cohærere cum, Aris: & S. Tho: absolutè, ac sine vlla limitatione dicentibus eūdem esse motum in imaginem, & in rem cuius est imago. Nec refert quod dicitur de inferioritate imaginis, vt constabit ex mox dicendis; ostendemus enim ex ea non sequi, ponendam esse aliquam inferioritatem in adoratione, prout coadorante imaginem cum exemplari: idemque putamus dicendum de adoratione hominis sancti, in qua ponendam non credimus eam inæqualitatem, cum ratio formalis terminandi tenens se ex parte hominis Sancti sit vna prorsus & indiuisibilis nullam admittens diuersitatem, quā proindè nequit refundere in adorationem quam specificat & terminat, & cui indiuisibilitati non obstat diuersitas eorum, quæ illi substant.

38. Melius itaque videtur respondendum negando maiorem, ad cuius probationem dicitur, imaginem formalissimè sumptam, vtpotè non ponentem in numero cum exemplari non importare respectum ad idem exemplar; quamuis realiter dicat talem respectum: sicuti realiter loquendo affert proprium modū essendi realiter distinctum à suo exemplari. de quo tamen modo essendi

effendi non curatur, cum est sermo de formalissima ratione imaginis. Quod patet in specie intentionali, quæ formalissimè sumpta non ponit in numero cum obiecto quod representat; vnde idem formalissimus intellectionis motus ad ipsam & ad obiectum terminatur, absque vlla diuersitate ex parte actus intellectionis. Ita ergo quoad præsens, idem prorsus erit motus in imaginem formalissimè sumptam, & prototypon, absq; distinctione respectiue & absolute adorationis. Per quod patet ad consequentiæ probationes.

Declaratur magis hoc ipsum in imagine formalissimè sumpta, & exemplari concurrentibus ad constituendam adequatam rationem quæ terminatiuam illius adorationis; datur vnica tantum & formalissima ratio terminandi adorationem, ergo dandus erit vnus actus absque vlla diuersitate respectiui & absoluti. Antecedens videtur manifestum, est enim hæc sola excellentia exemplaris, quod est Christus Dominus à qua formalizantur, & cui substant & imago modo dicto accepta & exemplar, vt enim optime dixit P. Suar: in imagine non datur alia ratio terminandi latriæ adorationem, quam excellentia Diuina sui exemplaris, idemque constat de exemplari. Consequentia suadet, quia, ab vna eademque, ac prorsus indiuisibili ratione terminandi nequit haberi, nisi vnus formalissimus adorationis actus, absque vlla diuersitate; nam quamuis hæc formalissima ratio applicetur alicui secundum se inferiori, nempe imagini, hæc tamen inferioritas prorsus de materiali se habet, nec oportet inferioritatem suam refundi in formalissimam rationem terminandi, atque adeo nec in adorationis actum, qui omnino pendet ab ea formali ratione terminandi, veluti à sua ra-

De Imaginum Adoratione.

dice, vt inductione patet in omnibus alijs actibus, qui à proprijs formalibus obiectis specificantur.

39. Idque non obscurè etiam apparebit exemplo creationis; nam cum ratio formalis terminandi illam sit ens, sub formali ratione entis, idcirco siue producat per eam Angelus, siue musca, quæ est longè imperfectior Angelo, semper sub formali ratione creationis exprimit eandem prorsus perfectionem: non alia ratione nisi quia maior & minor illa perfectio omnino de materiali se habet: atque adeo maior imperfectio creaturæ non refunditur in formalem illam rationem terminandi, & consequenter nec in actum creationis, in quo proinde eadem prorsus enitet perfectio, siue magis siue minus perfectam producat creaturam. Vnde eque repugnat virtutem creandi communicari homini, exempli causa, ad creandum supremum Angelum, ac ad creandam infimam prorsus creaturam. Posita ergo ex parte imaginis, & exemplaris formalissima ac indiuisibili ratione terminandi, non apparet vnde adorationis actus habere possit aliquid inferioritatis prout terminatur sub illa, ad imaginem formalissimè sumptam, & aliquid superioritatis prout terminatur ad exemplar vt inquit P. Suar: Et quidem si hoc modo distinguendum esset in adorationis actu oporteret vt in suprema latria, qua adoratur Christus primo poneremus maximam superioritatem, prout talis adoratio terminatur ad eius Personam Diuinam, deinde aliquid minus de eadem superioritate prout terminatur ad eius animam sanctam, ac tandem minus adhuc de eadem superioritate, prout terminatur ad corpus, quæ tamen distinctio minus consentanea videtur indiuisibilitati rationis formalis terminandi. Vnde pu-

tamus adorationem qua Sanctū hominem colimus, vnam prorsus eādemque esse, siue sumatur prout terminatur ad animam substantem, rationi illi formali terminandi, siue prout terminatur etiam ad corpus, quia animam esse excellentiorem corpore omnino de materiali se habet, adeoque non refundit inæqualitatem aliquam in adorationem, vt putauit citatus Suarez.

40. Quartò arguitur. Si imagini formalissimè sumptæ exhiberi posset eadem adoratio, ac illius exemplari, sicuti imagini Christi exhibetur adoratio suprema latriæ, ita posset offerri sacrificiū, quod Christo indubitatum est posse offerri, sed hoc videtur falsum, ergo falsum erit imaginem formalissimè acceptam adorabilem esse eadem adoratione, qua adoratur exemplar. Maior probatur quia si non posset offerri sacrificium, id maximè contingeret, quia istud continet supremum latriæ cultum, quem cum non denegemus imagini Christi formalissimè sumptæ: vtique nec sacrificiū poterit denegari. Minor supponitur certa nēpè sacrificiū soli Deo esse debitum, nec posse creatæ imagini quātumuis formalissimè sumatur exhiberi. Et hoc ipsum etiam supponendum videtur de cultu orationis, & his similibus. Consequentia liquet.

Huic pariter argumento occurrit P. Suar: sec: 4: sæpe citata in fine negando sequelam, quia vt sumi potest ex doctrina Scoti in 3. distin: 9. §. ultimo sunt quidam actus, qui præcisè respiciunt personam intelligentem, vt talē, & per quos solum coluntur personæ, ad quas diriguntur, non autem imagines, nec vestes, nec similia. Hinc Trident: sess: 25. docuit ab imaginibus nihil esse petendum, nec aliquam fiduciam, in ijs ponendam, quia petitio, & fi-

ducia sunt actus dirigendi ad personam intelligentem tantum. Vnde cum adoramus Pontificem exosculando eius pedē, ad hunc nō dirigimus vllō modo petitionē, sed ad solam personam: adoratio enim latius patet & extenditur ad omnem rem, cui homo venerationem aliquam exhibet. Quare idem dicendum de Sacrificio, quod ad solum Deum dirigitur, in protestationem supremi ipsius Domini, hinc nullatenus potest imaginibus communicari: & hoc contra quosdam hæreticos docuit Irenæus lib: 1. cap: 24. Epiphan: hæ: 27. 29. & 79. August: hæresi 7. Idem sentit P. Vasq: disp: 110. cap: 4. quod tamen iuxta eius sententiam adstruentem, solam externam adorationem imaginibus reddendam, secus internam, id consequenter asseratur.

41. Verum huic modo dicendi, quamuis fortè non improbabilis sit, non videtur standum esse, saltem supposita sententia quam elegimus, nempe imaginibus Dei, & Christi Domini formalissimè sumptis exhibendam supremam latriæ adorationem: quod vt melius percipiatur. Nota ex N. Salman: in arbore generali virtut: sacrificium sic definiri *Oblatio rei sensibilis, à legitimo ministro Deo facta, per realem immutationem, ad testandum supremum illius Dominium, & nostram subiectionem.* Ex qua definitione colligitur, in sacrificio claudi supremam latriæ adorationem: hæc enim vt omnes fatentur, est actus quo nos Deum, tanquam primum principium, & supremum Dominum omnium nostrum recognoscimus. Imò ex eisdē verbis clarè constat potissimū quod in sacrificio continetur esse protestationem illam Dei vt supremi Domini, cum in eam tendat sacrificiū, dicitur enim offerri sacrificiū ad testandum, supremum Dei dominiū,

Nunc

Salma.

Nunc ergo ad argumentum respondemus concedendo sequelam de imaginibus Dei, & Christi Domini formalissimè sumptis, & negando minore: nam hoc ipso quod imaginibus istis deferatur suprema latriæ adoratio, ut vidimus, & hæc sit id potissimum quod in sacrificio clauditur, non est cur negetur eisdem sacrificium, hoc ipso quod prædicta exhibeatur adoratio. Alia enim quæ idem sacrificium importat & per quæ ab interna adoratione, fecernitur, utpote sensibilia & externa, sunt inferioris conditionis, atque adeo non apparet, cur imagini nequeant deferri modo dicto. Tū rursus, quia adoratio latriæ est etiā internum sacrificium, quo Deo supremo Domino animam eiusque, potentias, & quicquid intimum in nobis est Deo subijcimus. Si ergo internum hoc sacrificium per latriæ actū sacris imaginibus Dei & Christi offerimus, quare denegandum erit idem sacrificium, ut associatum externis illis ac sensibilibus ceremoniis. Eo vel maximè, quia internum latriæ sacrificiū excellentius videtur externo, ut docuit Angelicus Præceptor 2.2. q. 85. art. 2. his verbis

S. Thom.

Oblatio sacrificij fit ad aliquid significandum, significat autem sacrificium quod offertur exterius, interius spirituale sacrificium, quo animam seipsam offert Deo secundum illud Psalmi: sacrificium Deo spiritus contribulatus; quia sicut supra dictum est exteriores actus religionis ad interiores ordinantur. Unde apparet interius latriæ sacrificium excellentius esse exteriori cum huius illud sit finis: cum ergo prædictis imaginibus exhibeatur excellentius sacrificium, non apparet ratio cur exterius non sit eodem modo offerendum.

42. Demum hoc ipsum non obscure colligitur ex verbis Septimæ Synodi; siquidem actione septi-

ma in definitione fidei habentur hæc verba. *Merito nos ad imagines reuerenter accedimus oblationibus suffituum & luminarium.* Videtur autem certum nomine oblationis intelligi sacrificium, ab isto enim solummodo differt, quod per eam offertur res immutata, & integra permanens, quæ tamen est differentia solummodo accidentalis.

Occurrit tamen huic authoritati adducto loco P. Suar: asserens per ea verba solū denotari, quod actiones & ceremoniæ, quæ inter sacrificandum fiunt, in honorem imaginum redundant, nullatenus sacrificium. Sed uti apparet eiusmodi responsio voluntaria est, nec eius vel leue signum habetur ex modo loquendi Concilij. Deinde cum adoratio suprema latriæ deferatur imaginibus formalissimè sumptis, & aliundè, ut dicit P. Suar: etiam externæ ceremoniæ redundabant in sacrarum imaginum honorem, iam nihil deesse videtur ad hoc, ut verum sacrificium, æquè ac suprema latriæ adoratio illis exhibeatur.

43. Motiua verò, quibus ductus est P. Suar: non videntur admodum efficacia. Primum enim, quod ex Scoto assertur non multum ei fauet, perlegimus enim rotam illā distinctionem, nec potuimus inuenire eam doctrinam expressè ibidè assertam, sed vix aliquale illius vestigium, nec vlllo modo subtilis Doctor loquitur de sacrificio; sed dumtaxat de adoratione latriæ, quā asserit tribuendā humanitati Christi ut coniuncta est Verbo, attendendo ad rationem formalem terminandi, & non multum curando de distinguenda natura à Persona Verbi, in qua prout sic distincta non reperitur ex proprijs meritis ratio formalis terminandi summam adorationem, eodemque modo discurrit de dilectione summa charitatis: in qua doctrina

vt liquet magis nostræ sententiæ, quam opinioni P. Suar: fauere videtur. Sed quicquid sit de hoc superesset adhuc ostendendum citato authori, sacrificij actionem talem, esse, vt exhiberi solum posset personæ intelligenti, taliter quod neque concomitanter dirigi queat in imaginem formalissimè sumptam, quod nullatenus, efficaciter saltem, probatur. Quod rursus assertur ex Concilio Tridentino facilem habet expositionem, nempe ipsum loqui de imaginibus secundum se, non verò vt assumuntur simul cum prototypis, Et quidem si eidem Concilio non aduersatur, supremum latriæ actum versari in imaginem, Dei & Christi simul cum prototypo, non apparet cur orationi nequeat competere idem modus tendendi, cum oratio sit actus adoratione latriæ inferior.

Imo oppositum huius, quod asseritur de actu orationis habetur ex consuetudine Ecclesiæ, quæ orationis actum dirigit etiam in res inanimatas non sistendo in illis, sed transeundo ad personam intelligentem, quæ per illam repræsentatur: hinc in hymno de Sancta Cruce habentur hæc carmina.

Hymn.
Eccles.

*O Crux Auespes unica
Pijs adauge gratiam
Reisque dele crimina*

Qui orandi modus non excludit crucem inanimatam, cui simul cum Christo per eam figurato ea deferatur oratio.

44. Dicit tamen P. Suar: in hoc orandi modo vti Ecclesiam figura Metonymiæ, nominando videlicet continens pro contento, nempe pro Christo Domino crucifixio, ad quem solum dirigitur prædicta oratio. Verum hæc responsio non apparet quomodo congruere possit

alijs eiusdem hymni carminibus videlicet.

*Sola digna tu fuisti
Ferre mundi victimam,
Atque portum preparare
Arca mundo naufrago.*

Ijs etenim in verbis expressè est sermo de continente, vt de se patet: in Crucem ergo oportet aliquo saltem modo dirigi prædictam orationem. Nec refert quod respondit Vasq: loco citato cap: 4. num. 21. P. 217 nempe Ecclesiam vti figura Protopopeiæ: nam cum commodè possimus iuxta nostrum dicendi modum ea verba magis propriè intelligere, minus congruum est recurrere ad prædictas figuras, seu tropos à litterali sensu magis recedentes.

Ad exemplum tandem adorationis Summi Pontificis, dicimus per osculum pedis non adorari eam partem, sed totam personam, quauis eius adorationis signum, ac externus actus determinetur ad peculiarem eam, & quidē infimam partem, ad denotandam maiorem submissioremque reuerentiam, qua dignus est Christi Vicarius: vnde nō apparet, nisi materialis differentia inter adorationis, & petitionis actum, & consequenter parum, aut nihil eo exemplo conuincitur. Hinc credimus probabiliorē esse eam, quam tradidimus responsionem, magisque nostræ, & Patris Suarez

assertioni coherentem,
quod lectori iudicandum relin-
quimus.

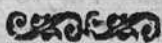
DVBIUM III.

§. I.

Verum imago ut præscindens ab exemplari sit adorabilis: & qua oratione?

Considerauimus dubio præcedenti imaginem ut facientem quid vnum cum exemplari, adeoque terminantem eundem adorationis motum cum illo; agendum nunc de imagine, secundum quod affert proprium modum essendi ab exemplari distinctum: iuxta quam considerationem, etsi realiter loquendo, sit respectiua exemplaris; atque adeo istud tanquam terminum claudat: adhuc tamen præcisione mentis sumi potest ut abstrahens ab eodem termino, quamuis hunc positiue non excludat. De imagine ergo sic præscidente quaeritur; num sit adorabilis? qui inquirendi modus coincidit cum eo, quo alij quaerunt, utrum adorari possit imago non adorato directe exemplari, ita ut istud non sit obiectum quod talis adorationis, sed ab eo præscindatur, quantumuis reipsa exemplar eiusque excellentia sit radix eiusdem adorationis. Inquiritur rursus quænam adoratio imaginibus sacris ut sic præscindentibus debeat, illas enim, ex proprijs meritis cum præcisione sumptis, dignas esse aliquo honore videtur manifestè sequi

ex dictis dubio primò
huius disputationis
n. 7. & sequen-
tibus.

Ponitur prima assertio & auctoritate, ac ratione probatur.

45. **D**icendum est primò; illicitum omninò est imagini, ut præscidenti ab exemplari tribuere eandem adorationem, quæ exhibetur eidem exemplari; adeoque simpliciter loquendo, imago ut sic præscindens non est adorabilis. Hæc secunda pars sequitur manifestè ex prima; si enim imagini sic præscidenti denegatur absolutè, adoratio, quæ exhibetur eius exemplari, utique simpliciter & absolutè negatur, illam esse adorabilem; si quam etenim adorationem simpliciter terminaret, alia certè esse non deberet, nisi ea quæ tribuitur eius exemplari, à cuius excellentia adoratio illius oritur, ut melius ex dicendis in decursu huius dubij innotescet. Prima autem assertionis pars, ex qua, ut mox diximus, sequitur secunda docetur communiter à Thomistis ut inquit P. Suar. P. Suar. tomo 1. in 3. par. disput. 54. sect. 5. in principio, pro qua etiam alios adducit. Et quam etiam à fortiori sequi tenentur omnes, qui ut vidimus, dubio primò huius disputationis absolutè dixerunt imagines solum abusiue adorari, ad quorum dicendi modum reducitur opinio P. Vasq., ut ibidem adnotauimus, quare hi omnes pro hac sententia possent adduci.

Idem docuisse S. Thom: probari primò potest ex hoc, quod 3. par. quæst. 25. ubi ex professo de imaginum adoratione disputauit, solum loquutus est de imagine ut non ponente in numero cum exemplari, quo modo docuit esse adorabilem.

eadem adoratione , qua adoratur exemplar ; inde enim colligitur hoc tantummodo imaginem esse adorabilem ; si enim alio modo considerata, esset etiam adorabilis, diminutè satis processisset S. Tho: non agens de imagine , prout alio modo considerata est simpliciter adorabilis ; iuxta opinionem postmodum referendam , quod sentit de Angelico Præceptore indignum censemus. Colligitur rursus hanc fuisse mentem D. Tho: ex doctrina quam habet 2.2. quæst. 103. artic. 3. ad 3. ubi in hunc modum loquitur .

S. Thom. dicendum quod motus , qui est in imaginem , in quantum est imago refertur in rem cuius est imago . Non tamen omnis motus qui est in imaginem refertur in eam , in quantum est imago : & ideo quandoque est alius motus specie in imaginem , & motus in rem . Sic ergo dicendum quod honor vel subiectio dulcia respicit absolute quamdam hominis dignitatem . Licet enim secundum illam dignitatem sit homo ad imaginem , vel similitudinem Dei , non tamen semper homo quando reuerentiam alteri exhibet , refert hoc actu in Deum . Vel dicendum quod motus , qui est in imaginem quodammodo est in rem , non tamen motus , qui est in rem oportet quod sit in imaginem ; & ideo reuerentia qua exhibetur alicui in quantum est imago Dei redundat in Deum : alia tamen est reuerentia , qua Deo exhibetur , qua nullo modo pertinet ad eius imaginem .

46. In his duabus responsionibus apertissime distinguit S. Tho: imaginem formalissime sumptam , ab imagine secundum se accepta , adeoque ut explicante proprium modum essendi , vi cuius ponit in numero cum exemplari . Et loquens de imagine formalissime sumpta asserit eundem esse motum in imaginem , & in rem , cuius est imago : at loquens de ista secundum se , & per

consequens ut explicante proprium modum essendi asserit iuxta primam responsionem terminare motum specie distinctum ab eo , quem terminat eius exemplar , quod est Deus : iuxta secundam verò nullo modo motum terminatum ad rem representatam per imaginem ad hanc terminari . Ex quo apparet per utramque docere nostram assertionem qua asseruimus adorationem , terminatam ad exemplar , exhibendam non esse imagini , prout præscindenti ab exemplari : nam hoc modo non sumitur imago formalissime , idest quatenus facit quid vnum cum exemplari , uti de ea loquuti sumus dubio præcedenti .

Probatur deinde conclusio auctoritate Concilij Moguntini cap. 41. dicentis Pastores nostri populum accuratè moneant, imagines non ad id proponi , ut adoremus , aut colamus eas , sed ut quod adorare , aut colere , aut quarum rerum vtiliter meminisse debemus per imagines recordemur . Apparet ergo Concilium negare imaginibus secundum se sumptis adorationem & cultum , & solum hæc illis esse exhibenda , quatenus habent coniunctionem cum exemplaribus , quibus una cum illis tanquam non ponentibus in numero , adoratio est exhibenda ; & idcirco exigit etiam ad talem adorationem reuocari ad memoriam prototypæ , quia absque actuali coniunctione cum istis non est licitum imagines adorare . Cui auctoritati omnino consonat , quod habetur ex Concilio Senonensi in decretis fidei cap. 14. his verbis *Neque dum Catholicus quispiā Sāctam Christi veneratur imaginem , aliquod numē illi subesse putat , aut quasi Deum colit sed ob recordationem Filij Dei , ut in eius amore recalciscat , cuius imaginē videre desiderat . Et nos quidem non quasi Diuinitatem , ante imaginem prosternimur , sed illum*

Concil.
Mogun.

Concil.
Senon.

lum adoramus, quam per imaginem aut passum; aut in throno sedentem recordamur. Vides ad imaginis adorationem semper exigi consortium prototypi, cuius excellentia est ratio formalis adæquata terminans adorationem, cui formali rationi nisi actu substat imago, non erit adorabilis; cum ergo prout præscindens ab exemplari non substat in exercitio huic formali rationi terminandi, non erit prout sic adorabilis, simpliciter loquendo saltem, iuxta ea quæ infra dicentur. Videri etiam potest septima Synodus actione septima in definitione fidei, & Concilium Trident. sess. 25. quibus in locis ferè eadem reperies.

7 Synod.

Trident.

47. Dicit P. Suar. loco adducto per hæc & similia Sacrorum Conciliorum verba denotari, exemplar eiusque excellentiam esse rationem formalem terminandi adorationem, non quidem proximam, sed radicalem, adeoque exemplar claudi in adoratione imaginum præscindendum ab illo remotè, non verò proximè; eo ferè modo quo dicunt Sanctos adorari propter Deum, cum tamen proximum ac directum obiectum adorationis, qua colimus Sanctos non sit Deus, sed eorum iustitia.

At primum citò refellitur ex ipsis Sacrorum Conciliorum verbis, si enim sola imago ut præscindens ab exemplari posset esse obiectum directum quod, & adæquatum illius adorationis, non adeò expressè assererent Concilia, eam adorationem non ferri in imagines, sed in prototypa; ex hoc namquè loquendi modo satis apertè indicatur in obiecto quod eius adorationis includi oportere exemplar, ita ut potius in istud, quàm in imaginem dirigendus sit adorationis actus. Sed hoc melius ex dicendis innotescet. Nec fauet P. Sua: exemplum adductum, nam

De Imaginum Adoratione.

Sanctorum iustitia est excellentia quædam, quæ ut distincta ab excellentia Dei, est digna adoratione simpliciter tali, qualis est adoratio Dulæ, quam Sancti terminant per talem iustitiam, quæ dicit propriam & intrinsecam rationem formalem quæ, & sub qua; vnde mirum non est, Sanctos posse esse obiectum quod immediatum, & directum adorationis Dulæ, independentè a Deo, in quem solum remotè, & ultimatè refunditur honor exhibitus Sanctis: eo fere modo quo omnis actus virtutis habet tendere mediante suo obiecto quod in obiectum Charitatis, tanquam in finem omnino ultimum. Cæterum imagines ut præscindentes ab exemplaribus, nō habent intrinsecam aliquam excellentiam dignā adoratione simpliciter tali, ut mox ostendemus: vnde oportet adorationem tendentem ad ipsas ferri quoque in exemplaria, tanquam in ea, quæ essentialiter requiruntur ad integrandum obiectum quod directum talis adorationis. Sanctorum Patrum testimonia omittimus, quia eorum loquutiones, coincidunt cum ijs, quas ex Concilijs retulimus.

48. Probatur igitur ratione habente fundamentum in doctrina D. Tho. 2.2. quæst. 103. artic. 4. ad 3. *S. Thom*
Imago ut ab exemplari præscindens est intrinsecè quid irrationale, & inanime, sed nullum irrationale & inanime potest terminare simpliciter adorationem illam, quæ exhibetur exemplari illius, ergo imago ut præscindens ab exemplari non est adorabilis eadem adoratione, qua adoratur exemplar, adeoque nullatenus terminat adorationem simpliciter talem. Maior probatione non indiget, nam imago formaliter accepta, præscindens tamen ab exemplari dicit proprium modum essendi, & vim repræsentatiuam exemplaris:

quorum neutrum est quid rationale, aut intrinsecè animatum; in hoc enim pictæ aut sculptæ imagines differunt ab imaginibus naturalibus quæ sunt species sensibiles, aut intelligibiles: istæ enim cum in esse repræsentatio sint eiusdem prorsus naturæ cum objectis, quæ repræsentant, idcirco si repræsentent obiectum vivens & rationale, habent intrinsecè vitam & rationalitatem: secus contingit in pictis, aut sculptis imaginibus, quæ cum sint artificiales imagines, quantumvis vivæ, & intellectualia repræsentent obiecta, nec vivæ nec rationales sunt, unde homo vivus, & pictus æquivoce conveniunt, hoc est vix secundum quid.

Minor suadetur, quia adoratio illa quam homo defert exemplari, talis est ut per illum actum se subijciat illi, totaliter quidem si exemplar fuerit Divinum, non totaliter si fuerit solum participans Divinam perfectionem, ut contingit in Beatissima Virgine, & reliquis Sanctis. Porro eiusmodi subiectionis actus licet nequit ab homine exhiberi rei irrationali & inanimatæ, quia hæc ex sui natura est omnino homini rationali inferior, inordinate igitur homo per actum adorationis simpliciter talem seipsum aut totaliter, aut non omnino se subijceret imagini ut ab exemplari præscindenti. Et hoc est quod loco nuper adducto docuit Angelicus, cum ait. *Dicendum*

S. Thom. quod creatura irrationali in se considerata non debetur ab homine aliqua subiectio vel honor: quin potius omnis talis creatura est naturaliter homini subiecta. Consequentia ex præmissis sunt manifestæ.

Confirmatur. Adoratio, & maxime latria est actus Religionis, sed hæc nequit simpliciter loquendo elicere actus suos circa rem inanimatam, ergo imago ut præscindens ab

exemplari nequit adorari ea adoratione, qua adoratur exemplar, adeoque nullam adorationem simpliciter talem, sic accepta terminat. Maior, quoad latriæ actum est omnino certa, nam elicitive procedit ab habitu Religionis, hyperdulie verò, & dulie actus ab illa imperitive saltem procedunt, quod parum refert ad præsens. Minor suadetur, quia Religio cum sit pars potentialis iustitiæ, cum ista convenit in eo quod actum suum refert ad alterum, eique suo modo debitum reddit: manifestum est autem iustitiam non ordinare actus suos, nec reddere debitum, nisi personæ rationis capaci, cui facit æqualitatem, & cum qua contrahat aliquem init. Quare hoc ipsum præstare debet Religio cum per actus suos versatur circa imagines, ita ut in illis ut præscindentibus ab intellectuali persona non sistat, sed ad hanc usque transeat, eique debitum cultum, & observantiam reddat. Consequentia probatione non indigent.

S. II.

Impugnatur responsio huic rationi, & confirmationi tradita.

49. **A** Dductæ à nobis rationi occurrit P. Suar. tomo 1. in 3. par. disputat. 54. sect. 5. circa finem; minorem illius veram esse de adoratione simpliciter, & absolute tali; secus de adoratione quadam respectiva: hanc enim dicit posse terminare imaginem, etiam prout præcisione mentis quodammodo separatur ab exemplari; siquidem ad illam terminandam sufficit exemplar eiusque excellentia extrinsecè afficiens imaginem sic sum-

sumptam. Et hoc omninò videtur dicendum iuxta sententiam ponentem imaginem simul cum prototypo adorandam eadem adoratione, qua prototypon, quia etiam tunc ex parte homo se subiiceret creaturæ irrationali propter extrinsecam causam. Hinc videntes hac ratione nituntur euertere omnem internam adorationem versantem circa imagines. Nullum itaque putandum est inconueniens, quod homo aliquo modo se submittat rei irrationali, non propter ipsam, sed propter exemplar, quod repræsentat: quia hoc non est seruire creaturæ propter seipsam, sed propter Deum, quod est seruire Deo in ipsa, ex hoc quod imago colitur, ut aliquid Dei: vel Sancti, qui excellentiores sunt.

Ad confirmationem dicitur actum Religionis, & consequenter iustitiæ non debere semper formaliter & expressè respicere personam intellectualem, sed satis erit ut ratione illius rem irrationalem reuerenter tractet, in quo virtualiter exhibetur personæ intellectuali debitus cultus: quamuis in expressa & formali intentione hoc non habeatur. Quod declarat exemplo; dum enim quis exercet actum circa rem inanimatam ratione stipendij vel mercedis, virtualiter reddit ius suum Domino; sicut lædendo rem inanimatam fit contra ius debitum personæ rationali, quamuis hoc non intendatur.

Hanc euasione, quatenus in ea asseritur ad terminandum adorationis actum sufficere excellentiam extrinsecam in obiecto terminantem, quantumvis prædictus actus effect secundarius, iam impugnauius supra agentes de adoratione humanitatis Christi, & vnionis hypostatice afficientis eandem humanitatem. Vnde ibidem dicta videnda sunt. Placuit nihilominus etiam in præ-

De Imaginum Adoratione.

senti aliquid addere. Pro cuius intelligentia nota ex eodem Suarez in ea sectione circa medium §. *An verò hi actus sint specie diuersi.* Adoratione quam ipse vocat respectiuam specie distingui, ab actu adorationis absolute, qui fertur in exemplar; assignans autem, citatus auctor, huic adorationi respectiuæ proprium ac directum obiectum quod sic ait. *Licet excellentia prototypi, in qua formaliter nititur utraque adoratio, sit eadem, tamen aliter est in persona representata, aliter participatur in imagine, in illa enim est verè ac formaliter, in hac verò tantum habitudine quadam; unde illam simpliciter reddit excellentem, & dignam perfectæ & absolute adoratione in tali ordine: hanc verò solum secundum quid reddit excellentem & dignam adoratione respectiuâ, ergo hoc satis est ad specificam actuum diuersitatem.* Sic ille, cuius verba dare volumus, ne videremur velle fingere nobis hostem, quem feriremus.

P. Suarez.

50. Nunc sic argumentamur. Imago ut præcisione mentis separatur ab exemplari solum est habitudine quadam, seu extrinsecè excellens, ergo nihil habet intrinsecum ratione cuius sit adorabilis, ergo non diuersificat specie actum, qui terminatur ad ipsam. Antecedens est ipsius Suarez. Prima consequentia videtur per se nota, cum excellentia sit formale adorationis obiectum, si nulla enim in illa datur excellentia intrinseca, nulla utique dabitur intrinseca ratio adorabilitatis. Secunda consequentia, suadetur, nam quicquid habet formaliter & intrinsecè actus, qui est ipsamet tendentia, & habitudo ad obiectum: debet intrinsecè præesse in eodem obiecto, quod est causa formalis extrinseca illius. si ergo in obiecto nulla est intrinseca excellentia distincta specie ab alia, utique

quæ impossibile erit tribuere actui terminato ad ipsum specificam diuersitatem ; quomodo fieri poterit vt imago præscindens ab exemplari non sit intrinsecè excellens excellentia specie diuersa ab exemplari , & quod reddat actum terminatum ad ipsam specie intrinseca diuersum ab eo qui terminatur ad exemplar ? Sanè ponentes media vt talia non esse intrinsecè , sed solum extrinsecè , honesta honestate finis , vt ponunt omnes , aut fere omnes , non asserunt actum terminatum ad media vt honesta specie distingui posse ab eo qui terminatur ad finem : & ideo electionem diximus alibi distingui specie ab intentione , quia in medijs est intrinseca utilitas , seu bonitas specie diuersa à bonitate finis .

51. Ad hæc ; cum dicitur , imaginem sic præscindentem reddi secundum quid excellentem vel est sermo comparatiuus , idest per comparisonem ad maiorem omnino excellentiam exemplaris ; vel absolutus ? Primum non videtur posse dici , nam quod solum est excellens per denominationem extrinsecam , absolute loquendo est secundum quid excellens ; inductione enim constare videtur denominationem extrinsecam non constituere rem , nisi secundum quid in eo ordine in quo est talis denominatio : nihil enim est simpliciter tale , nisi intrinsecè tale fuerit : hinc melius omnino est minimum cuiuscumque formæ intrinsecè habitum , quam maxima extrinseca denominatio : quod patet à contrario , nam minimum intrinsecæ mutationis Deo repugnat : & denominatio extrinseca mutati , quantumuis maxima nullo prorsus modo Diuinæ obstat perfectioni . Debet igitur absolute loquendo imago sic præscindens habere excellentiam secundum quid ,

quomodo ergo distinguit actum adorationis simpliciter talem terminatum ad ipsam , ac diuersum ab eo , qui terminatur ad exemplar ? Si verò dicas hanc respectiuam adorationem esse secundum quid talem , simpliciter verum erit , imaginem sic præscindentem non adorari , & hoc est quod intendimus .

Quod verò secundò loco dicitur minus vrget . Etenim cum imago adoratur simul cum exemplari , submissio , quam homo exhibet rei adoratæ fertur in obiectum formale & directum , quod vt constat , dicit intrinsecè maiorem excellentiam persona adorante : nec talis submissio commensuranda est partibus huius obiecti formalis & adequati , cum respectu huius , partes de materiali se habeant . Vnde dicebamus supra num. 39. nullam adorationis actum sumere diuersitatem ex partibus concurrentibus ad constituendum obiectum quod adorationis , ex hoc quod formaliter non inspiciantur . Cæterum si adoratio tenderet in imaginem ab exemplari præscindentem , hæc esset obiectum formale quod adequatum , quod proinde deberet creatura rationalis , tanquam directum obiectum respicere , & consequenter ei directè ac per se primò subijci , quamuis remotè subijceretur Deo quod non tolleretur peruersionem ordinis .

52. Et ratio huius videtur esse , quia ad hoc vt videamus , an aliquis actus ordinate fieri possit , debemus attendere ad merita obiecti quod proximi , quicquid sit de remoto : sicut enim obiectum quod proximū ac directum specificat , sic reddit illum ordinatum vel inordinatum : & propterea qui actum honestum ordinaret vt ad obiectum quod directum , ad utile , qua tale , peruersè ordinaret , quamuis remotum illius obiectum esset honestum . Per quod patet ,

patet, quomodo corruat quod ultimo loco dicitur, Deus enim eiusque excellentia solum remotè concurreret, non verò tanquam ratio formalis proxima terminandi, vti concurret, dum imago formalissimè sumpta simul cum exemplari coadunatur.

Ex quibus etiam impugnatum relinquitur, quod responsum est confirmationi: Nam vel persona intellectualis intrat obiectum quod directum illius actus Religionis, & sic imago adoratur simul cum illo; vel non ingreditur, & sic tollitur proprium specificatum actus Religionis & iustitiæ, quia istud habetur ab obiecto quod proximo, quicquid de remoto & ultimo; ut constat in omnibus actibus virtutum per acquisitionem, quorum specificati desumitur ab obiecto quod proximo & directo, non verò ab ultimo, nempe ab obiecto Charitatis, itaque etiam virtualiter, & ex consequenti tendunt. Ad exempla vero dicendum, nec iustitiam, nec iniustitiam propriè loquendo exerceri posse circa rem inanimatam, nisi respiciatur expresse, tanquam obiectum quod persona intellectualis, quæ solummodò capax est iuris, ac læsionis, quare res illa inanimata sumitur ut faciens quid vnum cum eius possessore. nec ut præscindens à possessore propriè loquendo terminare potest iustitiæ actum aut illius oppositum.

S. III.

Ponitur Secunda assertio ac ratione probatur.

53. **D**icendum est secundò. Sacris imaginibus ab exemplari præscindentibus exhibenda est dumtaxat honoraria quædam veneratio, quæ ad essentiam adorationis non pertingit, vocari tamen potest adoratio secundum quid. Ad intelligentiam huius assertionis notandum ex S. Bonaventura in 3. distinct. 9. artic. 1. quæst. 4. dupliciter alicui deferri honorem, aliquando in testimonium virtutis & famulatus, & huiusmodi est honor adorationis, qui ut ex superius dictis constat partitur in tres species nempe latræ, hyperduliam, & duliam. Aliquando in obsequium reuerentiæ, & eiusmodi actus appellatur honoraria veneratio, quæ non est species adorationis, sed dumtaxat quædam illius imperfecta satis participatio, ita ut ad essentiam adorationis non pertingat. Et hanc dicimus deferendam esse Sacris imaginibus, ut à proprijs exemplaribus præscindentibus; à quo autem principio eiusmodi actus honorariæ venerationis eliciatur, explicabimus infra. Hæc assertio satis clarè habetur in 7. Synodo in definitione fidei his verbis. *Per hanc imaginum & picturarum inspectionem omnes qui* Sep. Syn
conemplantur ad prototyporum memoriam, & recordationem & desiderium veniant illisque (imaginibus videlicet) salutationem & honorariam adorationem exhibeant, non secundum Fidem nostram veram latræ. Vbi videtur esse sermo de imaginibus præscindentibus ab exemplari, quibus negatur essentia actus latræ,

latriæ, vt patet per ly *Veram*.

54. Probatur nunc cōclusio ratio. ne. Imagines prædicto modo sumptę dicunt intrinsecè excellentiam secundum quid talem, & rursus denominantur extrinsecè excellentes ab excellentia exemplarium, ergo exhibenda est illis honoraria solum veneratio, quæ ad essentiam veræ adorationis non perringat, quæque est solummodò adoratio secundum quid talis. Antecedens quoad primam partem probatum relinquitur ex dictis supra dubio primo num. 7. & sequentibus; ibi enim ostendimus imagines per se primo ad repræsentandum institutas, esse intrinsecè ducentes ad exemplar; & vi huius intrinsecæ conducentiæ esse aliquo modo intrinsecè excellentes: sicuti medium est intrinsecè suo modo bonum, ex hoc quod conducat ad consequendum finem. Vide quæ ibi fusius diximus. Quoad secundam partem probatione non indiget idquæ fatentur etiam tenentes oppositum ei, quod in prima assertione docuimus: & præcipuè P. Suar. loco sæpe citato. Consequentia suadetur, quia oportet honorationis actum proportionatum esse obiecto, circa quod versatur; hæc autem proportio omnino adest inter imagines prædicto modo consideratas & excellentes, & hanc venerationem honorariam, quod in hunc modum explicatur.

Excellentia ea duplex reperta in imaginibus eo modo præscindentibus, omnino est excellentia secundum quid talis siuè enim separatim consideretur, siue coniunctim non excedit limites excellentiæ secundum quid talis. Et quidem loquendo de prima seorsim accepta id constat, cum imago adhuc remaneat aliquid omnino inanime, & vi destinationis ad repræsentandum sanctum exemplar non accipiat in-

trinsecè sanctitatem simpliciter, sed ad summum quamdam dignitatem, & consecrationem, quæ solum analogicè sanctitas dici potest; vt mox explicabimus. Rursus per denominationem merè extrinsecam prouenientem ab intrinseca Sanctitate, & excellentia exemplaris, haberi nequit, nisi excellentia secundum quid, quæ pariter analogica excellentia est, quod etiā §. præcedenti impugnantes responsionem P. Suar. ostendimus. Ex quibus manifestè apparet proportio & correspondentia inter imagines præscindentis exemplaribus, & honorariam venerationem; hæc enim, vt diximus, explicantes nostram assertionem analogicè pariter conuenit ad adorationem, ad cuius essentiam non perringit.

Confirmatur & declaratur magis hoc ipsum. Imago vt modo dicto præscindens ab exemplari dicit sanctitatem solum analogicè conuenientem, cum sanctitate eiusdem exemplaris, ergo sic considerata, colenda solummodò est per honorariam hanc venerationem; Antecedens suadetur, breuiter aduertendo, quod duplex est analogia, vna proportionalitatis propriæ, iuxta quam analogum est intrinsecè in utroque analogato, quamuis magis principaliter, omninoque perfectius in primo analogato, minus principaliter ac valde imperfectè in alijs analogatis: ita ens prout hoc modo analogum ad substantiam & accidens, intrinsecè est in utroque, perfectius tamen in substantia, quam in accidenti. Alia est analogia attributionis, iuxta quam analogum est solum intrinsecè in principali analogato, extrinsecè in alijs: sic sanum prout dicit temperiem humorum ad debitam mediocritatem redactam, est analogum ad animal, & medicinam in illo intrinsecè, in
ista

ista extrinsecè, & per denominationem desumptam ab intrinseca sanitate animalis, inuenitur. Et nota, primam analogiam non excludere secundam, etiam respectu eorundem analogatorum. Vnde ostensum est in Logica tractatu de Analogia entis, hoc posse vtraque analogia analogari cum Deo & creaturis, cum substantia & accidenti. Hoc posito.

55. Probatur antecedens; nam Sanctitas est analogia vtraque analogia ad exemplar & ad imaginem: & primo analogia proportionalitatis propriæ quatenus in vtroque est intrinseca Sanctitas perfecta principalis, ac simpliciter in exemplari, veluti in principali analogato; imperfecta omnino minus principaliter, & secundum quid in imagine, tanquam in analogato minus principali. Rursus est analogia analogia attributionis per denominationem extrinsecam desumptam à Sanctitate intrinseca exemplaris, à qua omnino dependet, sicut sanitas medicinæ à sanitate intrinsecè existente in animali. Consequentia ex antecedenti est manifesta, cū hæc honoraria veneratio, & adoratio exhibitæ exemplari sint etiam vtroque modo analogata respectu adorationis absolutè dictæ.

Ex quo deducitur, hunc dicendi modum non coincidere cum opinione P. Vasquez asserentis, externum dumtaxat reuerentiæ signum sacris exhibendum imaginibus quocumque modo consideratis. Externum siquidem illud signum non est vlllo modo actio humana, solumque extrinsecè denominari potest adoratio. At eiusmodi honoraria veneratio quam adstruimus quamuis ita secundum quid sit adoratio, vt ad huius essentiam non pertingat, verè tamen est cultus internus exhibitus

imagini sic præscindenti, adeoque verus actus humanus.

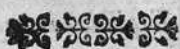
Supereft nunc vt explicemus, à quonam principio eiusmodi honoraria veneratio eliciatur; & breuiter dicendum, procedere ab eo habitu virtutis, à quo elicitur actus adorationis tendens in exemplar imagini respondens: ita vt si versetur erga imagines Dei & Christi Domini elicituè procedat ab habitu Religionis, qui latriæ actum exercet; si verò tendat in imagines Beatissimæ Virginis elicituè procedat ab habitu hyperdulix; si verò erga Sanctorum imagines ab habitu Dulix, sicut per adorationes elicitas ab his duobus habitibus Santissimam Virginem, aliosque Sanctos colimus, vt liquet ex dictis.

56. Pro cuius etiam clariori intelligentia scito, honorariam hanc venerationem esse effectum æquiuocum prædictorum habituum; vt enim ostendimus ad essentiam adorationis habendam non peringit; hinc eminenter præhabetur in prædictis habitibus, quorum vniuocus effectus est adoratio vnicuique ex illis respondens. Neque eiusmodi doctrina censenda est singularis; verè etenim hoc ipsum in alijs habitibus contingit. Et quamuis fortè plura adduci possent exempla, sufficiet vnum desumptum ex doctrina quam habet Angelicus Præceptor 3. *S. Thom.* par. quæst. 9. artic. 3. ad 2. in hæc verba. *Dispositio se habet ad perfectionem dupliciter, vno modo sicut via ducens ad perfectionem, alio modo sicut effectus à perfectione procedens. Per calorem enim disponitur materia ad suscipiendam formam ignis, qua tamen adueniente calor non cessat, sed remanet, quasi quidam effectus talis forme. Et similiter opinio ex syllogismo dialectico causata est via*

ad scientiam, quæ per demonstrationem acquiritur, quæ tamen acquisita potest remanere cognitio, quæ est per syllogismum dialecticum, quasi consequens scientiam demonstratiuam, quæ est per causam, quia ille qui cognoscit causam, ex hoc magis potest cognoscere signa probabilia, ex quibus procedit dialecticus syllogismus. Ex qua doctrina apparet, habentem scientificum habitum posse per hunc se extendere ad habendam cognitionem de eodem obiecto scito per medium probabile, quæ cognitio utique est effectus æquiuocus habitus scientifici, cum ad cognitionis scientificæ essentiam non pertingat. De qua doctrina videri potest Caiet: in comm: illius ar: Eamque etiam optimè expendunt N. Conpluten: in Logica quæst: ult: in solutionibus ad argumenta.

N. Cöpl.

Non dissimiliter ergo & nos in præsentī philosophamur, cum asserimus habitus prædictos virtutum primariò institutos ad elicendos prædictos adorationum actus, qui sunt eorundem vniuoci effectus, posse secundariò extendi ad eliciedas prædictas honorarias venerationes ijs imaginibus, modo sæpè dicto sumptis, respondentes, & hæ erunt eorundem habituum æquiuoci affectus, sicut de probabili cognitione dictum est, quæ pariter est æquiuocus habitus scientifici effectus, in illo eminenter præcontentus.

S. I V.

Soluntur argumenta contraria primæ assertioni.

57. **O**ppositam primæ nostræ assertioni sententiam, acerrimè defendit P. Suar: tomo 1. in 3. disp: 54. sect. 5. quatenus simpliciter docet imagines adorari posse non adorato directè exemplari, & hoc absque vlla inhonestate, & dicimus simpliciter prædictis imaginibus tribui ab ipso adorationem, quia etiam si reuera putet adorationem istam inferiorem esse illa qua adoramus earundem exemplaria, quatenus illa, quæ versatur circa imagines tanquam in obiectum quod directum, in ratione talis adequatum, vocetur ab ipso respectiua, quia tamen in eadem sectione S. *Dicet fortasse aliquis.* Apertè dissentit à modo dicendi S. Bonauenturæ, quem in secunda assertionem secuti sumus, adeoque tenet adorationem essentialiter sumptam versari circa imagines præscindentes ab exemplaribus, ut ab obiectis directis illius actus, idcirco absolutè loquendo sententiæ quam elegimus aduersatur. Refert autem pro suo dicendi modo alios authores, qui apud ipsum videri poterunt.

Primum pro hac opinione fundamentum, quod fusè prosequitur P. Suar: desumitur ex eo quod sit possibile actum veræ adorationis à voluntate, per habitus virtutū perfectæ elici erga prædictas imagines sic à prototypis præscindentes ob extrinsecam excellentiā exemplarium denominantē extrinsecè easdem imagines, in hunc ergo modum potest efformari argumentum. Non repugnat intellectum proponere voluntati

tati imaginem, vt ab exemplari præscindentem, sed imago hoc modo proposita adorari potest, per verum adorationis actum, ratione extrinsecæ excellentiæ prototypi, ergo reuera imago adorari potest nõ adorato exemplari, tanquam obiecto quod directo illius actus, & consequenter vt præscindens ab exemplari. Maior à nobis non negatur, & ex ipsamet experientia est manifesta, vt ibidem probat citatus author.

58. Minor probatur cum enim voluntas tendat in obiectum prout propositum per intellectum, cum iste proponere possit vnā rem, vt honorabilem ratione alterius, præscindendo tamen ab illo altero, ad quod res illa dicitur habitudinem, tanquam ad quid per se, & absolute honorabile, vtique poterit voluntas adorare rem dicentem prædictam habitudinem, absque eo quod talis actus expresse feratur in per se honorabile, sed satis erit si in istud implicitè, & virtualiter tendat, tanquam in obiectum quo, & ratione formalem terminandi adorationem extrinsecè afficientem rem illam, cuius realiter habitudinem terminat.

Confirmatur hoc ipsum aliquibus instantijs; nam fidelis assentitur veritatibus fidei, nixus Diuino testimonio, & veritati infallibili eius vt rationi formali, quamuis eo actu, quo credit rem reuelatam, non credat vel Deum esse primam veritatē infallibilem vel Deum hoc reuelasse. Rursus actus scientiæ, quo attinguntur conclusiones nititur præmissis, vt rationi formali assentiendi, quamuis idem scientificus actus non feratur in præmissas, tanquam in obiectum scitum seu iudicatum. Amplius cum voluntas amat rem vnā propter aliam, vt propter rationem amandi extrinse-

De Imaginum Adoratione.

cam, sicut quando proximum propter Deum diligit, & tamen non oportet per illum actū Deum attingi. Demum id contingit in pura electione mediorū propter extrinsecam bonitatem finis, quæ per eandem electionem non attingitur, nisi ad summum in obliquo, & tanquam ratio volendi. Similiter ergo poterit in adorationis actu contingere, cum versatur circa imagines vt præscindentes ab exemplaribus, quæ non opus erit per eam adorationem directe, & vt quod attingi. Neque obstat inquit Suar: si assignentur aliquæ differentiæ inter adducta exempla, & rem de qua agimus, quia illæ de materiali se habebunt, cum argumentum procedat à paritate rationis, adeoque seruata semper proportione.

Respondetur ad argumentum concedendo maiorem, & negando minorem intellectam de actu, qui habeat essentiam adorationis: ad illius probationem dicendum quod cum illa habitudo, si consideretur ex parte imaginis non dicat excellentiam sanctitatis simpliciter, sed solum secundum quid, cum sit quid inanime: & rursus cum extrinseca ea excellentia prototypi non reddat imaginem nisi extrinsecè, adeoque secundum quid sanctā nulla datur ex parte imaginis ratio formalis simpliciter talis terminans essentiam actus adorationis, vnde mirum nõ est si hunc terminare nequeat. Secus tamen contingeret si imago sumeretur simul cum exemplari, in quo intrinsecè est ratio formalis terminandi, vt iam diximus supra, in hoc eodem dubio, & dicetur in responsione ad secundum. Hæc responsio desumitur ex Angelico Preceptore 2. 2. quæst 99. art. 1. dicente *Sacrum dicitur aliquid, ex hoc quod ad Diuinum cultum ordinatur sicut autem ex eo quod aliquid ordi-*
natur

S. Thom.

natur ad finem bonum sortitur rationem boni, ita etiam ex hoc quod aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddam Diuinum, & sic ei quaedam reuerentia debetur, quæ refertur in Deum. Loquitur hic apertè D.

Tho: de cultu debito rebus sacris ratione excellentiæ finis extrinseci, à quo denominantur extrinsecè excellentes: sicut medium ab honestate finis denominatur extrinsecè honestum, & cum asserat istis deberi solum quandam reuerentiam, perspicuum est illis sic extrinsecè denominatis, non tribuere veram adorationem, hoc est essentialiter talè.

59. Ad confirmationē responderetur quoad primum exemplum, manifestam esse disparitatem, cum enim ratio formalis obiecti fidei sit Diuinum testimonium, seu veritas prima in testificando, & testificatio ex sui natura sit quid extrinsecum, rei, cui testimonium perhibetur, non est opus rem testificatam, vt attactam per actum fidei intrinsecè affici ab ea testificatione, vnde non oportet hanc per eundem actum, fidei attingi, sed satis est attingi rem illi substantem. Oppositum omnino contingit in re de qua agimus; excellentia enim rei adorabilis ex sui natura est illi intrinseca, vnde nisi attingatur, non attingetur proprium ac formale obiectum quod essentialis adorationis, adeoque hæc cessabit. Neque hæc est differentia materialis, sed omnino formalis, vt potè orta ex naturis rerum, & directè consistens in eo, in quo sit paritatis ratio.

Ad secundum exemplum pariter est manifesta & formalis disparitas, conclusio enim circa quam versatur actus scientiæ est intrinsecè ac per se scibilis, adeoque habet propriam rationem formalem quæ, & sub qua intrinsecam, distinctam à ratione formali sub qua, quæ est propria

præmissarum, quæque solum radicaliter concurret ad actum scientiæ, quare hic actus essentialiter habetur quamuis non attingatur directè ea, ratio formalis sub qua præmissarum. Cæterum præcisa imagine ab excellentia exemplaris, nulla excellentia simpliciter talis in imagine intrinsecè reperitur, vnde nil mirum si cesset essentia actus adorationis, qui sine aliquo obiecto directo, & vt quod simpliciter excellenti consistere nequit, vt inductione patet in omnibus actibus. Ex quo omnino constat ad duo alia exēpla, nā & in proximo & in medio datur propria bonitas intrinseca simpliciter talis, & consequenter propria & intrinseca ratio formalis quæ & sub qua, vi quarū terminare possunt secundarium actū Charitatis, & voluntatis, electionem videlicet, vnde solūmodò radicaliter pendent tales actus à bonitate Diuina, & bonitate finis, tanquam à rationibus sub quibus remotis, quas utique attingere non oportet. Secus quoad præsens, cum vi illius præcisionis non appareat obiectum quod directum simpliciter & intrinsecè excellens, quod essentiam actus adorationis terminare queat. Et quamuis quoad media aliter philosophetur P. Suar: putans in illis nullam dari bonitatem intrinsecam, id parum refert, cum nos oppositum sentiamus.

60. Secundum argumentum, desumit citatus author ex honestate talis actus, & in hunc ferè modum arguit. Imago simul cum prototipo potest licitè adorari, ergo si adoratio (vt sic dicamus) coniuncta licita est, etiam altera disiuncta erit licita. Antecedens constat ex dictis à nobis. Consequentia suadet, nam cum adoratur, non adorato directè exemplari, adeoque vt præscindens ab isto nec existimatur digna maiori honore, nec reipsa affici-

afficitur maiori adoratione, quam cum adoratur simul cum prototypo, imo quodammodo minus colitur priori modo, quia in re actus adorationis, qui exercetur minus perfectus est.

Confirmatur. Vtraque ea adoratio nititur excellentiæ exemplaris, ergo siue simul cum prototypo, siue ut præscindens ab isto semper poterit licite adorari. Antecedens constat cum utrobique attingatur aliquo modo prædicta excellentia. Consequentia probatur, quia ille actus est honestus propter exemplaris excellentiam, quod autem exemplar directe adoretur, vel non directe adoretur, & consequenter siue præscindamus ab illo, siue non, id de materiali se habebit, dummodo excellentia exemplaris sit ratio adorandi, uti reuera est.

Respondetur concedendo antecedens & negando consequentiam, ad cuius probationem constat ex dictis, ita enim actus ille tendens in imaginem præscindentem ab exemplari, minor in ratione adorationis redditur, ut amittat essentiam adorationis, solumque sit honoraria quedam veneratio analogice cum adoratione conueniens, sicut illius obiectum directum in ratione excellentis analogice dumtaxat, seu secundum quid conuenit cum excellentia exemplaris: quare si colebatur per actum qui haberet essentiam adorationis, licet non afficeretur maiori adoratione, quam sit ea, qua adoratur simul cum exemplari, esset tamen veneratio maior, quam postulet status imaginis, & excellentia eius prout in illo, & consequenter esset inordinata, ac proinde illicita.

Ad confirmationem dicitur, quod si loquamur de imagine præcisione mentis separata ab exemplari, ea non sufficienter nititur ex-

De Imaginum Adoratione.

cellentiæ exemplaris ita ut essentialem adorationis actum terminare possit. Et ratio videtur manifesta, quia respectu imaginis sic sumptæ excellentia exemplaris solum esset obiectum quo, & extrinsecum, ut fatetur idem Suar. Porro obiectum quo & extrinsecum non sufficit ad specificandum actum, nisi supponat obiectum quod intrinsece inspectum, habens quicquid requiritur ad hoc ut in ratione obiecti quod specificet talem actum. Et sic quia media ut talia non habent nisi extrinsece, & ut quo bonitatem honestam finis, idcirco nequit actus terminatus ad ipsa essentialiter esse honestus, nisi tendat in media ut coniuncta fini honesto, à quo si præcisione mentis separaretur, nequiret esse essentialiter honestus, deficiente obiecto quod honesto. Cum ergo ut probauimus imago ut præscindens ab exemplari non habeat excellentiam simpliciter talem, à qua constituatur in ratione obiecti quod adorationis essentialiter sumptæ, nequit ex dependentia ab extrinseca excellentia exemplaris, specificare adorationem essentialiter sumptam; quapropter falsum est quod subditur, nempe coniunctionem cum exemplari per accidens & de materiali se habere.

Et sane si probatio P. Suar: aliquid conuinceret, probaret omne obiectum virtutis per se acquisite præscindens ab obiecto Charitatis terminare posse actum Charitatis, quia huius ratio formalis ultimo finalizat omnem illum virtutis actum, & obiectum, estque quid extrinsecum respectu ipsorum. Sicut ergo ut obiecta proxima talium virtutum possint per essentiam actus Charitatis attingi, oportet ut sumatur ut expresse ordinata, & coniuncta cum obiecto eiusdem Charitatis; ita quoad præsens.

H h 2

Ter-

62. Tertiò arguit. Assignari nō potest vnde oriatur inhonestas eius actus, quo adoratur imago vt præscindens ab exemplari, ergo honestum erit actum adorationis essentialiter sumptum ad illam sic acceptam terminari. Antecedens probatur, quia illa imago etiam vt præscindens ab exemplari adoratur propter excellentiam exemplaris, adeoque etiam prout sic est obiectum, sufficienter honestum, itaut terminare possit essentiam talis actus adorationis, absque permixtione alicuius superstitiosi cultus. Tum etiam quia in ea adoratione solum omittitur coniunctio imaginis cum exemplari eiusque excellentia, quæ omissio nullam dicit inhonestatem, cum eam omittere neque in se malum semper sit, ex hoc quod ad summum ea coniunctio cadere, posset sub præcepto affirmatiuo, quod non obligat pro semper: rursus neque eadem coniunctio est circumstantia apponenda necessario obiecto illius adorationis, cum nullum extet nec naturale, nec posituum præceptum eam præscribens, vt consideranti notum fiet. Consequentia ex antecedenti est manifesta.

Respondetur negando antecedens ad cuius primam probationem liquet ex dictis excellentiam exemplaris, solū extrinsecè afficere imaginem sic præscindentem, & eiusmodi extrinsecam affectionem non esse sufficientem ad reddendam, illam terminum specificantem adorationem simpliciter talem. Hinc illa adoratio esset superstitiosa, quatenus esset superflua, hoc est excedens merita imaginis, modo dicto præscindentis, & eiusmodi cultum superstitiosum reputat Angelicus Præceptor 2. 2. quæst. 93. art. 2. dicens

S. Thom.

Alio modo potest aliquid esse superfluum secundum quantitatem proportionis,

quia scilicet non est fini proportionatum. Per quod patet ad secundam probationem, nam quamuis absolute loquendo non adsit tale præceptum eam præscribens coniunctionem, ex suppositione tamen quod circa imaginem exercendus sit actus adorationis simpliciter talis, adest præceptum negatiuum vetans eam præcisionem, qua posita cultus esset improporcionatus, qui præcepto negatiuo inhibetur, vt satis ex se, est notum.

§. V.

Soluuntur argumenta secundæ assertioni opposita.

63. **S**ecundæ pariter assertioni aduersatur P. Suar: loco sæpè adducto, ex quo in illâ primò arguitur ex autoritate tum Septimæ Synodi, tum etiam 8. tum demum D. Tho: loco à nobis adducto supra num. 58. ex 2. 2. quæst. 99. art. 1. & 3. Ex omnium enim horū autoritate habetur imagines etiam secundum se, & vt ab exemplaribus præscindentes esse cultu, & adoratione dignas. Verum facilis est solutio, vel enim non loquuntur de imaginibus modo dicto præcis ab exemplaribus: vel si de eis hoc modo consideratis loquantur, utique non est sermo de adoratione simpliciter, sed de honoraria quadam veneratione, ac reuerentia, quæ ad essentiam actus adorationis non pertingunt, id quod ex eorum verbis ita perspicue habetur, vt merito pro nostro dicendi modo adduci potuerint.

Aduersus vtramque hanc responsionem insurgit P. Suar: & quoad primam asserit eam quidem efficaciter improbari non posse, tamen hoc ipso quod Sacris imaginibus vt ab exem-

exem-

exemplaribus præscindentibus concedatur aliquis interior cultus, , uti nos concedimus, iam constat eas adorari posse non adorato directè exemplari, quamvis ea adoratio non sit æqualis perfectionis cum illa, quæ exemplaribus exhibetur, quam inferioritatem posuit D.Tho: cum ait illis exhibendam *quandam reuerentiam*. Maxime quia si irreuerenter tractans imagines cōmittit sacrilegium, minus graue tamen quā cōmitteret irreuerenter tractādo earū prototypa, quod docet ibi S.Tho: ar.3. iā imagines ut præcisè ab exemplaribus sunt capaces terminandi adorationis actum, sicut sacrilegij iniuriam, siquidem contraria nata sunt fieri circa idem.

Hæc tamen non multum vrgent, nam ad primum dicimus cultum, illum interiore ita deficienter esse adorationem, ut ad huius essentiam non pertingat, ut iam diximus de actu probabili, qui elicitur ab eodem scientiæ habitu iam prius acquisito: & hoc voluisse Concilia & S.Thom: posito quod loquantur de imaginibus præscindentibus ab exemplaribus, constat ex dictis, unde concedimus existimasse Cōcilia & S.Tho: posse nos reuereri imagines, absq; eo quod ea reuerentia directè tenderet in exemplaria, male tamen inde inferitur eam internam reuerentiā habere essentiam adorationis. Et ex hoc patet ad secundum nam ad inducendam sacrilegij culpam, in eo qui irreuerenter tractat imagines præscindentibus ab exemplaribus, sufficit eas eodem modo consideratas aliquo cultu dignas esse, non vero exigere quod postulent adorationem simpliciter, seu essentialiter talem.

64. Contra secundam solutionem, quæ ut vidimus desumitur ex expressa Sancti Bonaventuræ doctrina, quod fateatur Suar: quamvis

ex typografi fortè errore, citet art. 2. loco 1. hoc modo inuehitur *Verumtamen illa distinctio primum sine fundamento data est, quia nulla est ratio, cur adoratio omnis ad solam creaturam intellectualem referri possit, magis quam veneratio*. Et post pauca, quæ ad præsens non conducunt, subdit. *Accedit & maxime vrget quod illa distinctio expresse reprobata est in 7. Synodo, nā in actione 4. cum relatum esset dictum Anastasij Episcopi Theopoleos. Quid aliud est, quam honoris alicui exhiberi veluti emphasis, adoratio?* Ex hac sententia ita colligit Tharasius. *Omnes igitur, qui sacras imagines venerari consentunt, adorationem autem recusant, à Sancto Patre tanquam hypocrite redarguuntur*. Si ergo rationes factæ probant reuerentiam, & venerationem aliquam exhiberi posse imaginibus, etiam dum in eis non colitur directè exemplar, tanquam obiectum quod, etiam probant simili modo adorari posse imagines. Hactenus citatus author.

Verum enimverò mirati non parum sumus authoris huius, alias modestissimi, animositatem, ne dicamus irreuerentiam, quæ optimam tanti Doctoris distinctionem reiicit.

Et quantum ad id, quod asserit sine fundamento eam distinctionem fuisse excogitatam, nullius momenti esse citò apparet, ferè enim in quocumque rerum ordine, in quo datur perfectum illius, datur etiam & imperfectum, sic in ordine scientifico actus naturalis discursus, qui à Logica, quam naturalem vocant, elicitur, imperfectus est, taliter quod ad scientiæ essentiam sæpè numero non pertingat; sic in ordine moralium virtutum dantur actus satis imperfecti elicti ab ijs virtutum seminibus, quæ natura pariter nobis indidit; idemque probari posset longa satis inductione in pluribus alijs

alijs rebus, in quibus nihil magis obuium, quam prædicta distinctio. Deindè fundamentum illud cui nititur optimum est, nempe adorationem simpliciter, & essentialiter talem exhiberi non posse nisi creaturæ intellectuali, nam sicut hæc sola est capax perfectionis, & excellētiæ simpliciter, nempe gratiæ sanctificantis, ita sola hæc poterit esse obiectum quod directum adorationis simpliciter, vel saltem debet indispensabiliter ingredi illud quod fuerit directum obiectū quod eiusdem adorationis.

65. Quod secundo loco assertus citatus author, putatque valde vrgens, nobis leue admodum apparet, nam primò dicitur nullatenus constare, eo loco sermonem esse de cultu exhibito imagini vt præscindenti ab exemplari, sed optimè intelligi posse de cultu exhibito illi vt coniunctæ cum exemplari, integrante obiectum quod illius actionis, & respectu talis obiecti promerentis adorationem simpliciter, fatemur inutilem esse prædictam distinctionem, ac in prædictis verbis improbari. Secus supposita præcisione iam dicta, de qua præcisione non est certum loquutam, fuisse Synodū, vt fatetur Suar: Demum stupore dignum est asseri definitionem esse Concilij Nycanini vnius Anastasij Theopoleos Episcopi dictum, apparet enim Tharasium relatorem solum dixisse hunc fuisse sensum Anastasij. Vndè ergo licuit Suarez inferre in adductam ex San. Bonauentura distinctionem ab vniuersali ea Synodo expressè conclamatam fuisse? Certè nec Anastasius, nec Tharasius sunt grauissimus ille Nycænorum Patrum Senatus, nec huius supremum caput. Vide nunc an militet aduersus Suar: quod ipse dixit de Seraphico Doctore, nullo videlicet fundamento illius niti di-

stinctionem. Hinc parcendum nobis si præter morem minus temperanter calamo indulimus: coegit nos nedum candidæ veritatis amor, sed & veneratio, qua reueremur Seraphicum Bonauenturam, in ingenij felicitate Angelici Præceptoris collegam.

66. Eidem nostræ secundæ assertioni repugnat opinio P. Vasq: P. Vasq. tomo 1. in 3. p. disp: 108. dicentis solum externum cultum dirigi in imaginem, quamuis hic procedat ex affectu interiori, qui totus dirigitur in exemplar, vnde nullum, prorsus interiorem cultum dirigendum esse in imaginem sic præscindentem asserit. Pro hoc dicendi modo adducit P. Suar: loco citato tale argumentum. Si rectam intentionem adorantis spectemus, illa, reuera non est adorandi imaginem, sed exercendi circa illam actionem externam, vt hoc modo per ipsam exemplar adoret, ergo seclusa adoratione exemplaris nulla ratio relinquitur adorandi imaginē, seu (quod idem est) seruiendi rei inanamatę.

Confirmare possumus hoc argumentum ex doctrina quam tradit P. Vasq: loco adducto cap: 16. n. 146. P. Vasq. vbi asserit in totali termino adorationis imaginum posse nos distinguere picturam, quæ est quid creatum, & inanime repræsentans prototypon, & exemplar, quæ est res viua & Sancta, sanctitate supernaturali. Vnde fit vt imago secundum se accepta se habeat quasi corpus, exemplar verò tanquam illius anima. Ex parte etiam adorationis distinguitur & materiale, & formale, istud est cultus internus, qui est verus actus virtutis: illud verò est signum externum, quod se habet tanquam materia actus virtutis: Ex quo deducit quod etiam si cultus interior, tendens in exemplar non sit separatus ab exteriori signo, quod

quod est illius materia : sic tamen, facienda est distributio , vt omnis cultus interior respondeat animæ imaginis, seu exemplari. Signum, verò exterius, quod est materia, tribuatur corpori illius termini totalis, hoc est imagini.

Respondetur ad rationem negando antecedens, quatenus in eo asseritur ad rectam adorantis intentionem pertinere, hoc quod est solum, externum cultum dirigi in imaginem ; quantumuis enim in ista non detur excellentia simpliciter, vi cuius vt præscindens ab exemplari adorari possit per actum, qui ad essentiam adorationis pertingat: adhuc tamen ratione excellentiæ secundum quid talis, ortæ seu ex intrinseca habitudine ad exemplar, seu ex denominatione extrinseca, proueniente à sanctitate prototypi, est capax terminandi cultum interiorem secundum quid dictum, quem cum D. Bonauen ; nomine honorariæ venerationis insigniuimus, in quo non adest aliquid reuerentiæ illius intentionis aduersum : cum sit proportio requisita, vti iam sufficienter, vt credimus, ostensum est.

Ex quo respondetur ad confirmationem, nam ea distributio à Vasq: facta recta esset, posito quod imago vt præscindens ab exemplari, ita, esset quid inanime, vt nullam vel minimam haberet sanctitatem, in qua vitam supernaturalem imaginis constituimus. Cum ergo ostensum sit sanctitatem, secundum quid talem competere imaginibus, vt ab exemplaribus proprijs præscindentibus, aliquid etiam interni cultus, nempe secundum quid, eisdem imaginibus absque vestigio inordinationis reseruandum est. Quamplura alia, quæ ibidem congerit Vasq: non adducimus, cum ex dictis facilem habere possint respon- sionem.

DVBIUM IV.

*Vtrum liceat adorare apparentem
Imaginem Christi, sub qua
dæmon delitescit?*

Etsi præsens dubium mystici potius, quam scholastici instituti proprium videatur, placuit tamen in præsentiarum in examen, illud vocare, ne adorationis Sacramentum imaginum notitia, ex hac parte minus completa relinquatur. Eo vel maximè quia illius decisionem non iniucundam fore arbitramur. Præmittemus verò aliqua, quæ ad dicendorum intelligentiam sunt admodum necessaria.

§. I.

*Præmittuntur aliqua notatu
digna.*

67. **P** Rincipiò sciendum, quod etiam si in titulo solum, quæretur de apparente imagine Christi Domini sicte representatiua est tamen eadem ratio de alijs imaginibus, quæ seu Beatissimam Virginem, seu Angelos, aut demum, alios Sanctos representent, quæ propter quicquid de Christi apparenti imagine dictum fuerit erit etiam de alijs imaginibus intelligendum.

Deindè pro certo habendum inesse dæmonibus facultatem elaborandi aliquas imagines, sub quibus hominibus appareant, mendaciter asserentes per illas videri Christum Dominum, quamuis reipsa eis tegantur ipsimet dæmones : Id apertissimè docuit Apost: 2. ad Chor: 11. cum ait *Sathanas transfiguratur se in Angelum lucis*. Quod exponens Ange-

Apost.

Angelicus Præceptor ibidē lec: 3. ait
 5. Thom. quod Sathanas id facit *Ostendens se esse vel Angelū Dei, vel aliquādo Christum.* Id ipsum etiam perspicuē colligitur ex eodem Angelico Præceptore tum p. p. quæst. 117. art. 4. ad 2. tum 2. 2. quæst. 95. art. 4. ad 2. vbi loquens de apparitione animæ Sancti Prophetæ Samuelis, facta Sauli arte Pythonissæ, de qua est sermo 1. Reg: cap: 28. in hunc modum loquitur in secunda respōsione. *Vel non verè Spiritus Samuelis à requie sua excitatus est, sed aliquod Phantasma, & illusio imaginaria diaboli Machinationibus facta, quam Scriptura Samuelem appellat, sicut solent imagines rerum suarum nominibus appellari.* Si igitur concurrente magica Pythonissæ arte id factum est, utique hoc, ipsum præstari poterit à dæmone, independenter ab eiusdem artis influxu. Et fane hoc ipsum sæpenumero contingisse plures Sacræ testantur historiae, in quarum relatione immorari, alienū omninò est à præsentī instituto.

68. Quantum autem ad modum, quo Dæmones vtuntur in hac exercenda facultate; nota ex
 5. Thom. S. Tho: p. p. quæst. 94. art. 4. ad 2. duplicem hunc esse, & vtrumque explicat ibidem his verbis. *Vno modo ab interiori, secundum quod demon potest immutare phantasiam hominis, & etiam sensus corporeos, ut aliquid videatur aliter quam sit sicut supradictum est (videlicet quæst 111. art. 3. & 4.) Et hoc etiam fieri dicitur virtute aliquarum rerum corporearum.* Quatenus hæ applicatæ prædictis sensibus, eos taliter alterant, et mutant eorundem naturalem dispositionem, ut faciant illis apparere ea quæ reuera non sunt, aut aliter quam sunt.

Alio modo ab exteriori. Cum enim
 S. Thom. ipse formare possit corpus ex aere cuiuscunque formæ ac figure, ut illud assu-

mens in eo visibiliter appareat, potest eadem ratione circumponere cuiuscunque formam corpoream, ut in eius specie videatur. Animaduersione tamen dignissimum est id quod docuit Seraphica S. Virgo & Mater Nostra Theresia à Iesu libro suæ vitæ cap: 28: paulo post medium, non posse dæmones Christi imaginem tanta arte elaborare, ut illud ipsum maiestatis, ac gloriosi fulgoris præferat, quod in ea niteret si esset aut immediatè à Deo, aut mediante Sanctorum Angelorum ministerio. Verba eius sunt. *Si deue timar molto questa visione, & à mio parere è senza pericolo, peroche dagl'effetti si conosce, che non hà quì forza il demonio.* Parmi che tre ò quattro volte hà voluto il maligno rappresentarmi dō questa maniera il medesimo Signore, in rappresentatione falsa; piglia egli forma di carne; mà non può contrafarla, con quella gloria, come quando è da Dio; Hacenus illuminatissima hæc orationis Magistra. Hoc apparitionis externæ modo vsus est Deus, ut piè credimus, cum in carne Beati Patris Nostri Ioannis à Cruce diuersas Christi, & Sanctorum imagines fidelibus oculis conspiciendas obiecit. De quibus apparitionibus opusculum egregiè scripsit Noster Philippus Maria à Sancto Paulo Sacræ Congregationis Rituum quondam Consultor meritis- simus, editumque fuit Neapoli hoc eodem anno 1677. vbi difficultatem hanc diligenti calamo discus- sam reperiēs.

69. Notandum vltimò semper dæmones per eiusmodi apparitiones intendere deceptionem eorum, quibus eas imagines repræsentant. Hoc autem contingit tum ex cupiditate, qua flagrant inducendi homines in errorem, nihil enim gratum magis mendacij amatoribus, quam deceptio: & hoc eo artificiosius ex-
 quantur

S. Maria Theresia.

Philippus Maria à Sancto Paulo.

quantur respectu eorum, qui orationis studio sunt dediti, quia cum probè sciant illos ab eo quod aperte malum est, veluti à facie colubri abhorrere, non audent eosdem nequitiae armis aggredi, sed abuti nituntur ipsismet sanctitatis instrumentis, ut illos in elatae mentis tumorem deducant, ac tandem à recto veræ virtutis tramite auersos, in vitiorum præcipitia deijciant. Tum rursus quia cum eorum voluntas sit in malo obstinata, omnis eorū actio siuè deliberata fuerit, siuè naturalis semper est ex prauo aliquo fine, aut iniqua circumstantia peccaminosa: & idcirco etsi aliquando verum aliquid asserant ad decipiendum hoc ipsum dirigunt. Ita S. Tho: p. p. quæst. 64. art. 2. ad 5. his verbis. *Dicendum quod actus demonis est duplex. Quidam scilicet ex uoluntate deliberata procedens, & is propriè potest dici actus eius, & talis actus demonis semper est malus. Quia etsi aliquando aliquod bonum faciat, non tamen bene facit: sicut dum veritatem dicit, ut decipiat, & dum voluntariè credit et confitetur, sed rerum euidencia coactus. Alius autem actus demonis est naturalis, qui bonus esse potest, & attestatur bonitatem naturæ: & tamen tali bono actu abutuntur ad malum.*

His positis quod in controuersia vocamus non est, an scientibus sub illis apparentibus imaginibus dæmonem latere, licitum sit eas imagines colere, quia euidentiissimum est cultum illum fore superstitiosum, & ad idololatriam pertinere, cum adoratio Christo debita tribueretur dæmoni mediantibus illis imaginibus; quapropter solum dubitatur de modo quo quis se gerere debeat in adorandis illis imaginibus, cum ignorat, an arte dæmonis fuerint elaboratae nec ne? Et quia etiam tales imagines à nostra phantasia possunt efformari, ideò etiam aliquid de hoc erit dicendum.

De imaginum Adoratione:

§. II.

Duae assertiones autoritate, & ratione probantur.

70. **D**icendum est primò illicitum omnino esse adorationem aliquam prædictis apparentibus imaginibus absolutè deferre, non præmissò diligenti examine, quo admodum certè cognoscatur eas esse à Deo, non verò à dæmone sub illis delitescente. Hanc assertionem docuit S. Bonaventura in 3. disp: 9. art. 1. quæst. 6. per totam, idem sentit Alexander 3. p. quæst. 30. membro 3. art. 1. §. 3. Marfilus in 3. quæst. 8. art. 2. ad 5. dub: Adrian: quodlib: 4. Hi asserunt non esse absque expressa & actuali conditione adorationem ijs apparentibus imaginibus exhibendam, oportet ergo ut adorans explicite adijciat hanc conditionem, si verè Christus latet sub hac imagine eam adoro, siue aliam cõsimilem, qua significet cultum illum negare dæmoni, si fortè sub illis delitescat.

Probatur primò assertio autoritate Sacrae Scripturae Nam Ecclesiastici 19. dicitur *Qui credit cito Ecclesiæ leuis corde est*, idest imprudens, quæ imprudentia tanto diligentius præcauenda est, quāto res de qua agitur grauior est; maximi autem momenti est adorationis cultus, qui ad Religionem virtutum moralium maximam spectat. Hoc ipsum clarius docuit S. Ioa: epis: 1. cap: 4 dicens *Charissimi nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi Pseudoprophete exierunt in mundum.* Quod exponens Angelicus Doctor ait. *Dicit ergo, Charissimi, quasi dicat, an Deus maneat in aliquo per spiritum, sed tamen nolite credere: passim & indifferenter.*

li

Quia

S. Bonau

Alexand
Marfil.

Adrian.

S. Ioan.

S. Thom.

Quia qui citò credit leuis est corde. Videatur ibi.

S. Thom. Expressius propositam assertionem docuit S. Tho: in 3. dist: 9. quæst. 1. art. 2. quæstion: 6. ad 3. his verbis *Dicendum quod non potest diabolus in specie Christi apparens sine peccato adorari, nisi sit conditio actu explicita, non enim sufficit solo habitu, quia ipsa nouitas rei insolite considerationem, & attentionem requirit. Sicut dicitur de B. Virgine Luca 2. Quod cogitabat qualis esset ista saluatio.* Idem sentit S. Doct. lec: 3. in cap: 11. epist: 2. ad Chor: cum exponens illud Apostoli *Sathanas transfiguratur se in Angelum lucis*, inquit quod ad distinguendas falsas à veris apparitionibus *Valeat, & necessaria est discretio spirituum, quam spiritaliter Deus contulit Beato Antonio.* Oportet ergo per eiusmodi gratiam gratis datam diligenter prædictas examinare apparitiones, ne in adorationis actu error contingat.

71. Probatur nunc ratione S. Tho: Res noua & insolita, ac admodum grauis diligens valde examē exactamq; postulat attentionem, sed huiusmodi sunt prædictæ repræsentationes, ergo absquē diligenti admodum examine non potest sine peccato prædictis imaginibus, absolute loquendo cultus adorationis exhiberi. Maior videtur manifesta, nam ex hoc quod est noua, adhuc per sui experientiam certos nos minime reddidit de sui bonitate: & rursus quia grauis ponderatione, graui indiget, vt patet in humanis actionibus, quæ si graues fuerint, iuxta prudentiæ dictamen non nisi diligenti præuia discussione solent exerceri. Minor suadetur quia Deus communiter non solet respectu fidelium prædictis vt apparitionibus: vnde si veræ fuerint, ex singulari tantum priuilegio electis valde animabus, eximiaque sanctitate præ-

ditis exhibentur spectandæ. Adorationis etiam actum erga tales imagines exercere, res est grauissimi ponderis, cum enim Religio, post Theologales virtutes, primum teneat locum, ac tanquam finem cui finem omnino vltimum attingat, vtiquē eius actu abuti, maximē cauendum est. Consequentia liquet est enim imprudentiæ, ac temeritatis culpa in re grauissima negliger, & absque sufficienti discussione tum naturæ, tum circumstantiarum illius se gerere: & quia imprudentiæ peccatum induit conditionem, illius materiæ, in qua exercetur, fiet inde, vt per illam superstitiosi cultus culpam incurratur.

Confirmatur. Periculi plenum, est facile existimare Deum tales nobis exhibere apparitiones, ergo vt ijs tanquam Diuinis manifestationibus adorationis cultum exhibeamus, oportet vt rigidum satis earundem præcedat examen. Antecedens probatur, quia ea facilis æstimatio solet superbiendi præbere, incentiua, vnde consultissimum est eas minimē desiderare, vt ostendit sex optimis rationibus Seraphica Orationis Magistra S. Mater N. *S. Ther.* Theresia in libro Mansionum, mansione secunda cap: 9. versus finem. Imo saltem in principio, cum adhuc de earum veritate satis certo non constat, optimum est eas parui pendere. Tum quia ea facilis credulitas leuitatem cordis parit, adiutumque dæmoni aperit vt facilius per falsas apparitiones homines, & præsertim mulieres decipiat: maximē cum eius nocendi artes innumera propemodum sint, ex hoc quod ille viuacissimo prorsus ingenij acumine polleat. De quo fusius mystici Doctores, inter quos non *B. Ioan. d. Cruce,* infimum tenet locum B. Ioannes à Cruce, primus innouati Carmeli Sanctissimus cultor. Consequentia liquet

liquet nam quod difficulter credimus, diligentius examinare consueuimus, secus si de facili id esse existimemus.

72. Dicendum est secundo etiam quando predictæ imagines sunt à nostra imaginatione efformatæ, non sunt nisi præuio diligenti examine absolute loquendo adorandæ. Pro huius intelligentiæ assertionis sciendum aliquos esse homines, quod in mulieribus frequentius contingit, debilis adeo phantasiæ, ut quicquid imaginantur, putent se videre, & consequenter censent Diuinas eis fieri apparitiones. Huius autem explicationem & causam tradidit Angelicus Doctor p. p. quæst. 111. art. 3. his verbis *Manifestum est quod apparitiones imaginariæ causantur interdum in nobis ex locali mutatione corporalium spirituum, & humorum*. Vnde Aris: in libro de Somno, & Vigil: cap: 3. assignans causas apparitionis somniorum, dicit quod cum animal dormit descendente plurimo sanguine ad principium sensituum, simul descendunt motus, idest impressiones relictæ ex sensibilibus motionibus, quæ in spiritibus sensualibus conseruantur, & mouent principium sensituum, ita quod fit quædam apparitio, ac si tunc principium sensituum à rebus exterioribus mutaretur. Et tanta potest esse commotio spirituum, & humorum quod huiusmodi apparitiones, etiam vigilantibus fiant, sicut patet in phræneticis, & alijs huiusmodi.

Hinc constat cur dixerimus id prouenire ex debilitate imaginatiuæ virtutis; & consequenter sæpè numero in mulieribus id euenire: nam quando hæc fuerit admodum fortis, minus vehementer immutatur ab ea sanguinis, humorum ac spirituum commotione: secus cum fuerit debilis, tunc enim minus re-

De Imaginum Adoratione.

sistit; Quin imò solet aliquando tanta vehementia immutari, ut non relinquat intellectui vim expeditam discurrendi, & consequenter percipiendi deceptionem ibi contingentem, vnde fit ut putet veram omnino fieri apparitionem. Eo vel maxime quia cum in debili, ac minus bene temperata imaginatiua ea fit vehemens immutatio, sic distemperatur, ac vincitur ut species sensibiles ab eadem imaginatiua descendat ad sensus exteriores, vnde ea debilitate laborantes putant se oculis corporis cernere, quod intus dumtaxat imaginantur: qui modus sentiendi cum sit oppositus ei, qui ex naturali ordine habetur, iuxta quem à sensibus externis species ascendant ad internos, manifestè inde sequitur imaginatiuam à sua naturali dispositione esse remotam. Ita S. Doctor in 4. dist: 44. quæst. 2. art. 1. quæstiuncul. 3. *Non dicimus quod Phrænetici, & alij mente capti, in quibus propter victoriam (passiuam intellige) imaginatiua virtutis fit huiusmodi fluxus specierum ad organa sentiendi, verè sentiant, sed quod videtur eis quod sentiant*, Confirmat id quod diximus, nempe id oriri ex debilitate imaginatiuæ virtutis, authoritas eiusdem Parentis Nost. Theresiæ, quæ Mansioni sextæ, iam adductæ, in hunc modum loquitur. *Accade ad alcune persone (e so che è vero, per hauer meco trattato, non tre ò quattro, ma molte) esser di sfaccia imaginatiua, ò hauer intelletto tanto efficace (intellige ex hoc quod rapiatur ex vehementi illa imaginationis sensatione) ò non so io che sia, che quanto pensano, dicono che chiaramente lo veggono, secondo che ad esse pare*. De his ergo ab imaginatiua nostra elaboratis imaginibus est sermo in nostra assertionem. Pro qua authores non adducimus, quia nullus, quem viderimus

S. Ths.

S. Thers

hanc in terminis examinavit difficultatem, quod fortè contigit quia ad eam, de qua in præcedenti assertionem loquuti sumus, facile reduci potest.

73. Nunc ratione probatur. Adoratio quæ eiusmodi apparitionibus à nostra imaginatiua elaboratis exhiberetur, esset illa eadem, quæ exhibenda esset posito quod eiusmodi apparitiones essent à Deo, sed illicitum est hanc adorationem ijs imaginibus à nostra efformatis imaginatione exhibere, ergo nequit absquè diligenti examine istiusmodi apparitionibus cultus adorationis exhiberi. Maior est manifesta, hoc ipso enim quod credantur veræ, & à Deo factæ, ea est illis tribuenda adoratio, ac tribueretur si reipsa à Deo fierent. Minor probatur quia veris apparitionibus exhibetur talis adoratio, ut putetur aliquid Diuinum illis subesse, quandoquidem Deus ijs mediantibus est omninò peculiari modo præsens animabus à se electis ad hunc singularem communicationis modum, quo se illis, prout conditio mortalis vitæ patitur, familiarem & conspicendum præbet, ut prælibent in hac vita, quod vberimè percepturæ sunt in futura: evidens est autem adorationem huic apparitioni à Deo factæ debitam, excedere merita eius, quæ à nostra fabricaretur imaginatione, vnde & illicita esset, sicut & improporcionata, seu superexcedens.

Confirmatur & declaratur vis adductæ rationis. Imagines arte elaboratas adorare non debemus, quasi credamus inesse illis aliquam Diuinitatem, vel eius virtutem, ob quam sint colendæ, atqui hoc ipsū dicendum de apparentibus imaginibus virtute nostræ imaginatiuæ efformatis, ergo absquè diligenti examine non est illis absolute lo-

quendo exhibenda adoratio Maior expressè docetur à Concil. Trident. sess. 25. sæpè citata. Minor suaderetur siuè enim imago interna imaginationis arte sit efformata, siue externo pënicilli artificio depicta, parum quoad præsens refert. Consequentia suaderetur, nam cum in apparitionibus à Deo artifice factis, adsit peculiaris omninò præsentia Deitatis, ac participatio virtutis ipsius, ut euidenter ostendunt mirabiles, ac supernaturales effectus quos causant in animabus, quæ feliciter sortitæ sunt hac cum Deo familiaritate gaudere: fiet indè quod si adoratio, quæ illis tribuitur concederetur ijs, quæ à nostra imaginatione fabricantur apparitiones, utique istis exhiberetur adoratio taliter ac si putaretur in illis aliquid Deitatis aut virtutis ab ipso participatæ, delitescere: quod sicut illicitum est respectu externarum imaginum, ita respectu earum, quæ nostra artifice imaginatione finguntur, adeoque peccaretur peccato superflui, & inordinati cultus.

74. Probatur secundò eadem assertio; breuiter tamen aduertendo ex D. Tho: in 4. dis: 44. quæst. 2. ar. 4. quæstiunc. 3. corpus gloriosum ita esse animæ glorificatæ potestati subiectum, ut quoad specierum immiſſionem ita sit illi subordinatum, ut si anima voluerit ipsum videri à præsentibus, videatur, secus si animæ id non libuerit, adeoque poterit illud reddere inuisibile, etiam si coram alijs existat. Id quod non obscurè colligitur ex Transfiguratione Christi Domini, qui doctem claritatis pro eo tempore permisit ab anima in corpus descendere; nam ut optimè adnotarunt N. Salman: trac: de Beatitudine disp: 5. num. 22. corpus Christi in Transfiguratione visum est claritate gloriæ refulgens à tribus Apostolis

S. Thom.

Salman:

& fortè alios coram , sed longius existentes latuit , quamuis de facili videri potuisset , propter eximiam eius refulgentiam , quæ solis claritatem exæquabat : sed audiamus S. Tho: *Visibile videtur secundum quod agit in visum , ex hoc autem quod aliquid agit , vel non agit in aliquod extrinsecum non est aliqua mutatio in ipso : unde sine mutatione alicuius proprietatis , quæ sit de perfectione corporis glorificati potest contingere quod videatur , & non videatur . Vnde in potestate animæ glorificatæ erit , quod corpus suum videatur , vel non videatur : sicut & quælibet alia actio corporis in animæ potestate erit : alias non esset corpus glorificatum instrumentum summè obediens principali agenti .*

Notandum secundò ultra hanc potestatem animæ supra corpus gloriosum in ordine ad reddendum illud alijs præsentibus visibile , seu inuisibile , plures doctores asserere inesse eisdem glorificatis corporibus facultatem immittendi species eorundem repræsentatiuas ad quæcumque distantiam ; contentam tamen intra terminos huius vniuersi , ita vt etiam si vnus existeret in loco orientis videri posset ab alio in loco occidentis existente ; quam efficaciam habent corpora gloriosa V. G. Christi & Beatissimæ Virginis ratione perfectissimæ claritatis , idemque continget proportionè seruata in alijs corporibus glorificatis post nouissimum Iudicij diè . Hoc autem absquè vllò miraculo fieri potest non , interiacente aliquo corpore opaco inter Beatum corpus , & videntem : si verò aliquod eiusmodi corpus obsistat , quod transmissionem specierum sensibilium impediat , virtute Diuina poterit tale impedimentum omninò superari , ita vt eam transmissionem non impediat .

75 . Nunc efformatur ratio in

hunc modum . Probabilissimum est imaginarias Christi Domini apparitiones fieri per hoc , quod corpus Christi Domini in cælo empireo glorificatum existens , speciem sui repræsentatiuam immittat ad imaginationem , non obstante impedimento corporum opacorum interiacentium , sed hoc posito in apparitionibus à Deo factis est latens sub illis ipsum obiectum talium apparitionum , secus quando istæ fabricatæ sunt à nostra imaginatione , ergo cum ab eadem nostra imaginatione efformantur eadem apparitiones , non sunt absolutè loquendo adorandæ . Maior suadetur quia cum beatis corporibus adsit ea facultas immittendi species sensibiles , eorum repræsentatiuas ad sensum viatoris ab ipsis distantem , & aliunde possint se oculis corporeis inuisibilia reddere , fiet apparitio in sèsu interno , absquè eo quod fiat in externo , quamuis fortè eas species sensibilis transeat per sensum externum , utique hic modus explicandi talis apparitiones admodum facilis est , cum solum superanda sit obsistentia corporum opacorum interiacentium ; vnde minus ponitur de miraculo , quod satis consentaneum videtur , cum absquè necessitate non sint multiplicanda miracula .

Minor quoad primam partem videtur certa nam species ab obiecto immissa continet eius naturam , cum sit illius vices gerens , ac naturalis eiusdem imago , vt videre est in omnibus alijs speciebus , quæ , iuxta Thomistarum sententiā , sunt eiusdem numero naturæ cum proprijs obiectis , si in esse repræsentatiuo considerentur ; quod alibi fuscè ostensum est , in quo proindè non immoramur . Quod si adhuc sentire volueris cum alijs docentibus species virtualiter tantum naturam obiecti

obiecti repræsentati continere, adhuc sufficienter ea prima pars minoris probata relinquetur. Quoad secundam verò est manifesta, nam si à nostra imaginatione ea apparitio fabricata fuerit, utique species eis inferuientes non sunt eorum, obiectorū propriæ, & consequenter nec formaliter, nec virtualiter eiusdem naturæ cum illis. Consequentia liquet, siquidem adorās id quod repræsentatur per apparitionem, fabricatam à nostra imaginatiua, ita se gerit, ac si ea apparitio immediatè esset à Christo, adeoque ac si sub illa Christus ipse modo dicto lateret, & ideò daretur superfluous, & superstitiosus cultus. Diximus quod fortè ea species transit per sensus externos, quia omninò probabilissimum est immediatè immitti ad phantasiā, virtute Diuina id præstante.

76. At quid dicendum de apparitionibus imaginarijs Sanctorum Angelorum, aut beatarum animarum corporibus carentium? Dicimus quoad primum quod si oculis corporeis appareant, quod non semel contigit, manifestum est Angelorum substantiam præsentem esse corporibus aereis assumptis, quibus ut motores, & tanquam in loco per operationem sunt præsentēs, si verò apparitione imaginaria repræsententur, sunt etiam in eadem imaginatiua eius, cui apparent, tanquam in loco seu fabricando peculiarem speciem, sub qua repræsentantur, seu assumendo aliquā ibidem existentem, qua vtantur ad seipsos repræsentandos: aut demū ex pluribus speciebus in memoria cōseruatis tertiā aliquam efformando, sub qua appareant. Vndè semper sunt verè quoad substantiam, & operationem præsentēs, qua præsentia carent apparitiones eorundem à nostra imaginatione effor-

matæ, vt satis ex se constat. Circa Beatas animas cum hæ aliquando fuerint corporibus coniunctæ, habuerintque proindè propriorum corporum sensibiles species, & hæ conseruentur saltem in memoria, sensitiua Christi Domini, poterunt immitti ad imaginationem eius cui fit apparitio. Nisi velis quod sicut antequam res huius vniuersi ad extra productæ fuissent infudit Deus in intellectibus Angelicis species illarum repræsentatiuas, adeoque eiusdem naturæ cum illis, exemplatas tamen ab ideis Diuinis. Ita posito quod talia obiecta sensibilia extiterint possint dependenter ab ideis Diuinis, illas eminenti modo exemplantibus in hominū imaginationibus poni, quæ erunt eiusdem nature cū obiectis quæ extiterūt, & quæ repræsentāt, & à quibus in genere causæ formalis extrinsecæ pendent, vt dictum est de speciebus infusis Angelorum intellectibus. Hinc narrat Illustrissimus Didacus Iepes scriptor Vitæ S. Matris N. Theresiæ, huic oranti in quodam Sacello apparuisse S. Dominicum, eandemque Sanctam Virginem postmodum asseruisse statuam S. Patris Domini, quæ in eodem sacello asseruabatur, similem esse eidem Sancto Patri, cum inter viuos degeret. Ver-

rum hæc dixisse sufficiat, amplius enim in hoc immorari esset nimium instituti nostri leges violare.

*Didacus
Iepes in
Vita S.
Theresiæ
lib.*

§. III.

*Affertio tertia, & aliqua signa
ad distinguendas veras ap-
paritiones, à falsis.*

77. **D**icendum est tertio non repugnare, imò & non semel posse contingere, vt ex ignorantia inuincibili quis excusetur à culpa, si non præmisso diligenti examine, prædictis apparitionibus, vt à Deo factis adorationis actum exhibeat, quamuis reipsa non sint ab ipso, sed vel ab eius imaginatione, vel ex arte dæmonis. Ita sentit P. Vasq: disp: 108. in 3. p. cap: 5. num. 32. asserens frequenter id posse contingere, præsertim in rudibus, & qui de his rebus minimè instructi sunt. Ex quo asserto deducit sententiam S. Bonauenturæ esse manifestè falsam: S. Tho: non meminit, fortè quia verba à nobis ex ipso adducta non legit. Par erat tamen vt de sententia S. Bonauenturæ modestius loqueretur, dicto enim alicuius Sanctissimi Doctoris, vt talem vniuersa veneratur Ecclesia, notam manifestæ falsitatis inurere, non multum à temeritate distare arbitramur. Eo vel maximè, quia præclarissimus is Doctor nequaquam à proposita assertione dissensit, nam loquitur per se, non verò ex eo quod supponatur talem apparitionem fieri homini admodum rudi ac spiritualia hæc minimè calenti. Et sane ipsum loqui de eo qui vincibili, adeoque culpabili laboraret ignorantia, non obscurè colligitur ex eius solutione ad primum. Iuxta quem sensum loqui, loco adducto ex 3. senten: credimus Angelicum Præceptorem, quos proindè sequimur.

Ratio pro assertione perfacilis est. Nam assignari non poterit vnde repugnet fieri posse aliquam ex prædictis apparitionibus, seu arte dæmonis, seu ex propria imaginatione alicui rudi, aut debilitate imaginationis laboranti, taliter quod nulla prorsus occurrat suspicio de deceptione, quæ ibi latere possit, in quo euentu si eliciatur adorationis actus, ac si reuera ea apparitio esset à Deo, indubitatum videtur ex ignorantia inuincibili posse omninò à culpa excusari, ergo supposita hac ignorantia orta ex alio capite, non est cur modo dicto adorans damnetur ad culpam.

78. Confirmatur. Vt ex sacris historijs habetur non semel eiusmodi apparitiones factæ sunt puerulis, quos constat omninò putasse eas fieri à Deo, & adorationis actum prout illa ferebat etas eliciuisse, quos nemo peccati reos constituet, ex hoc quod expressè eam non adiecerint conditionem, aut ante præmissum examen, quo constaret eas apparitiones esse à Deo, actum adorationis suspenderint, igitur videtur indubitatum ignorantiam inuincibilem posse à culpa excusare: Neque huic obstat quod dixerit S. Bonauen: eos adoratores non excusari ob ignorantiam; intelligendus est enim de ignorantia vincibili, qualis reperiretur in sufficienter instructo de periculo deceptionis, quod in eiusmodi apparitionibus non raro solet latere. Nec admirationem ingerat Seraphicum Doctorem seuerè admodum fuisse loquutum, vt enim prudentissimè admonuit ea quæstione 6. Tales apparitiones potius sunt formidandæ, quam desiderandæ. *Narratur enim (loquitur Seraphicus Doctor) de quodam Sancto Patre, quod cum ei diabolus in specie Christi appareret, ille clausis*

S. Bonau

clausis oculis dixit se in hac vita nolle Christum videre, & diabolus humilitate eius confusus statim euanuit. E contra de pluribus narratur, qui se ad visiones idoneos reputauerunt & desiderauerunt, & quod ad multas insanias & errores præcipitati sunt. Inuiti hic prætermittimus sex rationes cælesti stilo conscriptas à Seraphica Matriarcha N. S. Theresia, quas reperiēs mansionē 6. cit: cap: 9. quibus ostendit quantum periculi contineat has desiderare apparitiones, illuc lectorem remittimus ne ipsum hic nimia prolixitate grauemus.

S. Theresia

79. At cōtra nostrā hanc assertiōnē obijcies. Si adorans excusaretur ob inuincibilē ignorantiam semper ac in omni euētu excusaretur, dummodò expressè non cognosceret sub ea apparente imagine dæmonem, latere, ergo non bene exposuimus SS. Doct: cum diximus illos esse intelligendos solum respectu eorum, qui sola laborant vincibili ignorantia, dum eos peccati reos cōstituunt. Antecedens probatur quia non potest homo eam vincere ignorantiam, nisi ex peculiari dono Spiritus Sancti, nempe per gratiam gratis datam, quæ appellatur discretio Spirituum, hoc autem donum non datur omnibus, sed ad summum valde spiritualibus, ijsquē paucis, igitur saltem ij, quibus Deus huiusmodi donum non contulerit, nequibunt etiam vincibilem superare ignorantiam, adeoque isti quantumuis ea laborent, & adorent apparentem illam imaginem erunt immunens ab omni culpa. Consequentia liquet.

Hanc obiectionem proposuit sibi Angelicus Præceptor exponens cap: 4. Epistolæ 1. S. Ioannis Apostoli S. 1. circa finem, eamque nos consultò adduximus, vt ex eius solu-

tione præberetur occasio explicandi aliqua signa, ex quibus veræ apparitiones, à fictis possint cognosci, quod omninò exigebatur ad completā huius tertiæ assertiōnis notitiam. Respondet ergo S. Doctor in hæc verba. *Possunt probari (veræ videlicet apparitiones) probatione exteriori, per signum scilicet quod dat Dominus Matth: 7. A fructibus eorum cognoscetis eos, & hoc possunt facere omnes, sed non probatione interiori.* Id est proueniente ab interno instinctu & dono Spiritus Sancti, qui, vbi vult spirat, diuidens singulis prout vult, id enim maximè locum habet in gratijs gratis datis, quæ non semel dantur etiam indignis, ex hoc quod non dicant indispensabilem connexionem cum gratia, sanctificante.

S. Tb.

80. Quænam autem sint signa ex quibus eiusmodi exterior probatio habetur, docuit idem Angelicus Præceptor exponens caput 11. epistolæ 2. ad Chorint: vbi lec: 3. hæc habet *In hoc potest cognosci quod Sathanas sit, quia bonus Angelus in principio hortatur ad bona, & persenerat in eis: malus in principio quidem pretendit bona, sed postmodum volens explere desiderium suum, & quod intendit scilicet decipere, inducit, & instigat ad mala.* 1. Ioan. 4. *Omni spiritui nolite credere. Et ideo Iosue cum videret Angelum in campo suo dixit Iudicum 5. Noster es, an aduersariorum?* Aliud etiam signum est quod bonus Angelus, etsi terreat in principio, tamen statim consolatur, & confortat, sicut ad Zachariam Lucæ 1. *Ne timeas Zacharia. Et ad Beatam Virginem dixit Ne timeas Maria. Malus autem Angelus stupefacit, & desolatum dimittit, & hoc ideo vt stupefactum facilius decipiat, & persuadeat sibi.*

S. 2. Tb.

Angelicam hanc doctrinam legit Seraphica

Seraphica orationis Magistra Sancta Theresia, non in prædictis S. Tho: commentarijs, quibus non studuit, sed excellentiori in Christi libro, quem altissima contemplationis acie perpetuò meditabatur, vnde eius reticere verba, mihi eius indigno discipulo, & inter filios minimo non licuit, in hunc ergo modum cap: 28. suæ Vitæ scribit.

S. Ther.

E cosa molto manifesta, e se non vuol un anima lasciarsi ingannare, non mi pare l'ingannerà, se cammina con humiltà, e simplicità. Chi hauerà hauuto vera visione di Dio, ben subito se n'accorgerà, percioche quantunque incominci con consolatione, e gusto, l'anima nondimeno lo ributta da se; & à mio parere deue anche esser differente il gusto, e che non mostra segni d'amor puro, e casto, onde in breue dà ad intendere chi egli è.

81. Nunc ut etiam aliquid de pauperrimo ingenioli nostri penu promamus, quæri primò potest cur visiones à Deo factæ in principio timorem incutiant? id enim S. Doctor sola autoritate comprobauit. Et videtur nobis dicendum, hoc ideo esse, quia timor cautum reddit timentem, adeoque circumspæctum ne aliquid periculi lateat. Cum ergo visio fuerit à dæmone, hic detegi formidans timoris cautelam amouet: è conuersò Deus qui nocere non intendit, eandem cautelam nedum fugit, sed ingerit, nemo enim ferire volens dicit, caue. Secundò cur delectatio à dæmone immissa fastidiatur ab anima, eamque abiciat, ut dicit Seraphica Virgo? Siquidè videtur id opponi naturæ delectationis, quæ est quies in bono possesso. Vnde non apparet quonam modo verum sit quod ipsa docuit. Verum citò id cognoscetur, animaduertendo obiectum, non posse esse delectans, ac quietem proindè creans, nisi fuerit conso-

De Imaginum Adoratione.

num naturæ suppositi, non enim bonum absolutè sumptum delectat, sed dumtaxat bonum quod aut verè fuerit conueniens appetenti, aut saltem apprehendatur ut conueniēs. Deducitur id manifestè ex doctrina S. Tho: 1. 2. quæst. 25. art. 2. ubi optimè ostendit amorem priorem, esse delectatione, & quia primum saluatur in posteriori, utique omnis delectatio supponit, & claudit in se amorem, hunc autem sic describit: *Ipsa aptitudo, siue proportio appetitus ad bonum, est amor.* Hanc eandem igitur aptitudinem, seu coaptationem, & conuenientiam ad bonum delectans necessariò in delectatione claudetur. Ex quo fit quod cum bonum proportionatum animæ, eiusque voluntati sit solus Deus, hic tantum sic delectat, ut quietem causet; dæmon verò & bona quæ ipse suggerit, cum non sint coaptata animæ eiusque appetitui, ideo ea anima naturali instinctu fastidit, & à se reijcit, vnde nil mirum si delectatio à dæmone immissa inquietam reddat animam, eiusque appetitum. Hinc quies est solum apparens, sicuti & bonum, de quo sumitur. *Fà rappresentationi (idest dæmon) per diffare la vera visione, che hà veduta, ma talmente ella le ributta da se, s'altera, si disgusta, e s'inquieta, che perde la deuotione, e gusto che prima haueua, e rimane senza deuotione alcuna.* Sic ibidem Sapientissima Virgo.

82. Cuius supercelesti doctrinæ pabulo iterum nutrirì mentem nostram oportet, ut cognoscamus vnde dignosci queat eas apparitiones, quæ à Deo sunt nec à nostræ imaginationis arte fabricatas esse. Eodem igitur capite 28. hæc habet

Che poi questa visione sia un imaginatione, e impossibile sopra ogni impossibilità, niente hà del probabile, perochè la sola beltà, e bianchezza d'una

S. Ther.

K k mano

mano, sormonta, & eccede ogni nostra imaginatione; poiche senza noi ricordarcene, nè hauerlo già mai pensato, si veggono in un momento presenti cose, che non si potrebbero in lungo tempo ordinare, e comporre con l' imaginatione, atteso che come hò detto supera, ed è cosa molto più sublime di quello che noi in questa vita possiamo comprendere; è dunque questo impossibile: e se anco in ciò potessimo qualche cosa per quest' altra ragione che hora dirò, si vede chiaro che non è imaginatione. Imperoche se fosse cosa rappresentata coll' intelletto (intellige operante simul cum imaginatiua, loquitur enim de imaginarijs visionibus) (oltre che non farebbe quelle grandi operationi, che questa visione fa (anzi nessuna) sarebbe come uno che volesse far finta di dormire, e stesse svegliato non essendogli venuto il sonno; che come egli lo desidera per la necessità, o debolezza di testa, che patisce, s' addormenta in se, e fa le sue diligenze, e tal volta pare che faccia qualche cosa; mà se non è vero sonno non lo sostiene, nè dà forza alla testa, anzi alcune volte rimane più suanità. Così in parte auverrebbe qui, che rimarebbe l'anima suanità, non sostenuta, e forte, anzi stanca, e disgustata: mà in questa ch' io dico non si può magnificare à bastanza la ricchezza che rimane, anche nel corpo di salute, e di conforto.

83. Eamdem materiam profequitur cap: 29. sequenti, vbi addit aliud satis euidens argumentum, ex quo aperte cognosci possit quando eiusmodi apparitiones sunt à nostra imaginatione, quando verò à Deo, loquens itaque de imaginaria Humanitatis Christi visione inquit. Ben può rappresentarla innanzi alla sua imaginatione, e starla mirando per qualche spazia di tempo; considerando le figure, e bianchezza che hà, & à poco à poco andarla più perfet-
S. There.

nando, e raccomandando alla memoria quell' imagine; questo chi gliel' vieta? Poiche coll' intelletto può fabricarlo. Mà in quello di cui parliamo non è possibile far questo; l' habbiamo solamente da mirare quando il Signore la vuol rappresentare, e come vuole, e quel che vuole; nè ci è leuare, nè mettere, nè modo per ciò, per molto che noi facciamo; nè per vederla quando vogliamo, nè per non vederla; in volendo mirar qualche cosa in particolare, subito si perde il veder Christo. Numquam elegantius, ac solidius loquutus est Theologorum aliquis sicut mulier hæc, quæ calamum, longe doctius tractauit, quam colum; cuius simplicissimus stilus grauitati Scholasticæ splendorem, ingerit ac maiestatem, adeoque credimus parsurum lectorem prolixitati, cui, in eius referendis doctissimis verbis, indulgimus.

In hoc demum paragrafo notandum duximus iure optimo dixisse S. Bonauent: vix aliquem posse ex ignorantia à deceptione excusari, quando enim eiusmodi apparitiones sint à Deo, quando verò à dæmone facillimum est ex prædictis signis animaduertere, vnde dicebat S. Virgo Theresia vt retulimus n. 80. E cosa molto manifesta, se non vuole un anima lasciarsi ingannare, non mi pare l' ingannarà. Vides

absque permixtione culpabilis ignorantie, vix posse deceptionem contingere.

§. I V.

Argumenta soluta.

84. **A** Duerfus primam assertio-
nem non videtur extare,
aliqua Theologorum sententia;
possumus tamen in illam sic argu-
mentari. Non videtur necessarium
in euentu prædictarum apparitionū
actu & explicitè adijcere eam con-
ditionem, sed sufficit si habituali-
ter, aut saltem virtualiter appona-
tur, ergo malè cum Sanctis Bona-
uentura & Thoma asseruimus eam
conditionem actu explicitè esse ap-
ponendam. Antecedens suadetur,
quia vt quis absque supersticiosi
cultus periculo adoret hanc V. G.
hostiam consecratam, non est opus
vt explicitè & actualiter intendat
eam adorare si fuerit ritè consecra-
ta; sed omninò sufficit virtualis &
implicita appositio illius conditio-
nis; idem ergo quoad præsens di-
cendum; posito saltem quod pro-
babiliter existimetur sub ea appa-
rente imagine, dæmonem non late-
re. Consequentia liquet.

Confirmatur Quoties obiectum
aliquod ex sua communi ratione
sonat in bonum, ac malitiam non
exprimit, etsi aliundè ex aliqua cir-
cumstantia vitari possit, licet tamen
illud appetere, quamuis nulla ex-
pressa addatur conditio, sed de ge-
nere horum obiectorum est adorare
Christum, ergo in euentu prædi-
ctarum apparitionum, licebit nulla
expressè addita conditione velle sic
adorare. Maior docetur à N. Sal-
man: trac: de Vit & peccat: disp: 11.
num. 52. & constat in istis videli-
cet concionari, confessiones audire
& similibus, quæ in suo formali &
obiectiuo conceptu sonant in bonū

De Imaginum Adoratione.

nec malitiam exprimunt, quamuis
si fiant ab ineptis, aut non habenti-
bus requisitam facultatem vitari
possunt, & tamen honestum est illa
apparere, nulla addita expressa con-
ditione, dummodò neque exclusa.
Minor probatione non indiget.
Consequentia autem videtur ex pa-
ritate rationis manifesta. Adde,
quod videtur superare diligentiam,
humano modo operandi adhiben-
dam, hoc quod est exigere actualem
& expressam adiectionem illius
conditionis, sufficiet enim virtua-
lis, sicut in alijs humanis actiōi-
bus, vt cum debita rectitudine exer-
ceantur sufficit virtualis intentio
benè operandi.

85. Respondetur negando an-
tecedēs ad cuius primam probatio-
nem liquet ex dictis, siquidem id-
circo ad prudenter adorandā hanc
hostiam consecratam sufficit virtua-
lis, & implicita adiectio illius con-
ditionis, quia non est res noua &
insolita; ac supponitur factas fuisse
debitas diligentias ad hoc vt ille
in Sacerdotem ritè fuerit institutus.
Non ita in prædictis apparitioni-
bus, quæ cum sint nouæ & insolite,
nouam ac insolitam postulant dili-
gentiam. Ipsa etenim nouitas, &
singularitas eius privilegiata, ac
Diuinæ communicationis sollicitat
animum ad omnem adhibendam
circumspectionem. Maximè cum
supponamus haberi sufficientem
notitiam de periculo deceptionis,
quæ ijs in apparitionibus potest de
facili subesse. Vnde non est simile.

Ad confirmationem eodem mo-
do dicitur, nempe doctrinam in
maiori propositione traditam limi-
tandam esse ad ea, quæ nec sunt no-
ua, nec insolita, nec demum ex pe-
culiari priuilegio procedentia: nam
si talia fuerint, & aliundè periculum
deceptionis non infrequens, necessa-
rium erit adijcere explicitè actua-

liter talem conditionem: vnde quoad has apparitiones nouas insolitas, ac à periculis non immunes nequit ea doctrina absolute loquendo sustineri; ad id quod ultimo loco additur, dicendum pariter nouitatem illam, ac insolitum modum Diuinæ communicationis, quæ in ijs apparitionibus inueniuntur sollicitare animum ad cautè timendum, & consequenter ad apponendam explicitam illam conditionem, neque id superat diligentiam humanam, sed omnino requiritur ad prudenter operandum; secus dicendum de alijs actionibus, quæ ex assiduitate, & carentia peculiaris priuilegij, & periculi, vt rectè exerceantur insolitam hanc non postulant diligentiam, & ideo quoad eas sufficet virtualis & implicita intentio rectè eas exercendi. Secus quoad presens.

86. Secundum argumentum. Si esset adiicienda ea expressa conditio, maximè ne ea adoratio versaretur erga dæmonem, sed ea non opposita, adhuc talis adoratio non ferretur in dæmonem, ergo non erit necessariò actus & explicitè apponenda. Maior de se patet. Minor suaderetur quia in eo euentu dæmon se habet per modum fabricantis, & efformantis illas imagines, in artificem autem non fertur actus adoratoris, posito enim aliquam imaginem externam elaboratam fuisse ab homine scelestissimo, & etiam ex praua intentione pictoris, volentis sub speciei sacre imaginis inspectores ad turpes motus sollicitare, ex hoc quod minus decenter esset expressa; adhuc tamen nemo dicit inhonestum fore illi imagini exhibere adorationem, non adiecta peculiari conditione excludente prædictum artificem: Idem ergo quoad presens, cum ea interna apparitio, vt supponitur, non dæmonem,

sed Christum exprimeret. Eo vel maximè quia semper adoraretur cum habitudine ad exemplar, quicquid sit de illius artifice.

Confirmatur. Si arte dæmonis pingeretur externa aliqua Christi imago, aut alterius Sancti, quacumque praua intentione dæmon, id perageret, utiq; liceret illam absolute adorare, ergo idem dicendum de interna ea apparitione Christi, quam idem dæmon effingit Antecedens tum ex se manifestum appareret: tum probatur autoritate Seraphicæ Virginis Theresiæ quæ mansione 6. sæpè citata cap: 9. post medium hæc habet. *Imperoche come diceua vn gran Letterato il demonio è vn gran pittore, e che se al vino gli rappresentasse l'immagine del Salvatore, non gli sarebbe dispiaciuto per auuiuar con essa la deuotione, e far guerra al demonio con le sue medesime armi; e che se bene vn pittore fosse sceleratissimo, non per questo ha da lasciar si di far riuerenza all' immagine che fa, se ella è di colui, che è tutto il nostro bene. Pareua à questo Letterato molto male quello che alcuni consigliano, che quando di questa maniera si vedesse qualche visione se le facciano le fica in faccia: perche (diceua) che douunque si sia che vediamo dipinto il nostro Rè della gloria, dobbiamo farli riuerenza: e veggo che hà ragione: atteso che anche si à noi s' haurebbe à male, se sapesse vna persona che vuol bene ad vn altra, che questa facesse simili beffe e vituperij ad vn suo ritratto. Hor quanto più è ragione che sempre s' habbia rispetto, ouunque si vegga, ad vn Crocefisso, o qualsiuoglia ritratto del nostro Imperatore?* Ex quibus verbis consequentia manifesta relinquitur.

87. Confirmatur rursus. Iuxta S. Tho: doctrinam, quæ habetur 2. 2. quæst. 95. art. 4. ad 1. *Inquirere aliquid à demone sponte occurrente, quandoque licet propter utilitatem aliorum*

aliorum, ergo cum ex prædictis apparitionibus sequi possint aliquæ utilitates, & aliunde non adoretur dæmon sub ijs latens: non erit saltem rigida adeo cautela procedendum, vt necessū sit explicitè actualiter eam apponere conditionem. Quod saltem videtur admittendum posito quod voluntas adorantis esset admodum firmata in bono, & aliena ab intentione præstandi cultum aliquem dæmoni, tunc enim videtur cessare periculum.

Ad solutionem huius argumenti & confirmationem illius, notandum ex S. Tho: 2. 2. quæst. 95. art. 4. illicitum esse à dæmone cognitionem veritatis requirere. Tum quia vt ibi inquit *Demon qui intendit perditionem hominum, ex huiusmodi suis responsis, etiamsi aliquando vera dicat intendit homines assuefacere ad hoc quod ei credatur, & sic intendit perducere in aliquid, quod sit saluti humane nocivum. Vnde Athanas; exponens illud quod habetur Luca 4. increpauit illum dicens obmutescere, dicit; quamuis vera fateretur demon, compescebat tamen Christus eius sermonem ne simul cum veritate etiam suam iniquitatem promulgaret, vt nos etiam assuefaciat, ne curemus de talibus, etsi vera loqui videatur.* Tum etiam, quia Nefas est vt cum adsit nobis scriptura Diuina, à diabolo instruamur. Id quod Sanctus Præceptor docuit de cognitione veritatis in communi, vtique etiam dicendum de eiusmodi apparitionibus ab eodem dæmone factis, etiamsi enim ad deuotionem, ac pietatem fouendam, videantur conducere, & reuera, conducerent; adhuc tamen hoc ipso quod sint à dæmone sunt respiciendæ, cum per illas intendat homines assuefacere ad ineundam, secum aliquam societatem, seu familiare contubernium, vt postmodum facilius possit nocere,

& ad praua perducere.

88. Illustrior fiet hæc doctrina, si cum Caietano animaduertatur duplicem distingui posse dæmonum cultum, formalem vnum, quo quis dæmonem inuocans, intendit se illi subijcere per adorationis actum; de quo nemo dubitat omnino malum esse. Materialem alterum, quo quis intendit solum inuocare dæmonem vt ab ipso veritatem cognoscat, nullatenus volens se illi per adorationis actum subijcere: eo modo quo quis ab alio homine veritatem quereretur, cui tamen per adorationis actum non se subderet. Et hunc etiam docet esse superstitiosum cultum, cuius rationem assignans ait. *Nec tamen propterea euadit peccatum mortale, quia opera ista etiam materialiter spectant ad societatem dæmonum: & constituunt initam societatem formaliter cum demonibus, ac per hoc cum hostibus Dei, & proprijs. Constat autem quod societas cum hoste, siue consummata sit, siue inita solum sit, perniciofa est, & lese maiestatis rea, & cum tali hoste, scilicet dæmone, contra fidelitatem quam Deo debemus est, & contra nos ipsos, quia dolosi sunt semper, ubique, & in omnibus.* Et post pauca subdit id quod valde præsentī congruit instituto. *Et vis perpendere granitatē huius peccati, respice quod sicut ad initium celestis felicitatis & Patriæ spectat conuersatio in hac vita cum Angelis, aut Sanctis apparentibus quandoque nobis, ita ad initium eterne damnationis, & infernalis habitaculi spectat societas cum demonibus, & propterea in ea est iniquitas consummata.* Hinc deducitur cur etiam sit illicitum vti superstitiosis verbis, aut actionibus ad sanitatem, vel finem aliquem secundū se honestum consequendum, quantumuis excludatur explicitè quæcumque societas cum dæmone, nam saltem interpretatiuè & virtualiter,

Caietano.

tualiter, qui ijs vtitur consentit in eam societatem, & familiaritatem cum demonibus, quod superstitio- nis est vitium.

89. Nunc ad argumentum dicitur maiorem illius concedendam esse, intellectam saltem de cultu materiali demonis, iuxta quem sensum neganda est minor; ad cuius probationem dicitur, quod etiam si ea imago à Dæmone efformata, ipsum non repræsentet, sed sanctū aliquod prototypum, si enim ipsum repræsentaret esset formalis illius cultus: quia tamen dæmon fabricator illius, est in illa tanquam in loco per suam substantiam, ex vi operationis redditam præsentem, idcirco saltem daretur materialis illius cultus & adoratio, quam constat esse illicitam. Per quod patet ad exemplum allatum, nam pictor ille scelestissimus non redderetur modo dicto præsens, & affixus depictæ illi imagini; vnde non est simile.

Ad primam confirmationem dicitur primò, illicitum omninò esse petere à Dæmone quod eam pingeret imaginem, quantumvis postulans honestissimum finem intenderet, id enim simile esset ei, qui veritatis manifestationem ab eodẽ dæmone postularer, quod uti ex D. Tho: vidimus est illicitum, etiam posito quod certi essemus quoad eam singularem veritatem, nolle dæmonem nos decipere. Secundò dicitur quod supposito quod dæmon eam pinxisset imaginem, ei tamen nullo modo per operationem præsens existeret, posset ei adoratio honestè exhiberi: id tamen nõ quoad præsens contingit, quia dæmon apparitioni illi supponitur per suam operationem præsens, vnde non potest non terminare materialem illum cultum. Ad autoritatem ibi adductam, quantum ad pri-

mam illius partem, dicendum sapientissimum cum virum loquutum fuisse, posito quod dæmon se haberet, ut humanus pictor, qui imagini à se depictæ non est præsens, nec ei per suā operationem & substantiam coniunctus, id quod manifestè conuincitur ex inducto exemplo hominis scelestissimi imaginem pingentis.

90. Circa secundam illius partem sentimus cum eodem docto viro, ac Sanctissima Virgine Theresia, illius dictum comprobante, imprudens omninò fuisse consilium eorum, qui iusserunt vilipendia illa exhibenda internis ijs apparitionibus. Et hoc tum quia omninò in plus est iniuriam irrogare, quam præcisè adorationis actum suspendere, aut supposito probabile valde esse eas apparitiones fieri à Deo adorationis actum adiecta expressa illa, & formali conditione adorare, quæ duo posteriora nos asserimus. Tum quia id consilium datum fuit Seraphicæ Theresiæ, quæ iam sufficienti examine compertum habebat eas apparitiones esse à Deo: inde enim apertè constat imprudenter admodum id consulentes se gessisse: Prudentiæ enim munus est circumstantias personæ maximè perpendere.

Ad secundam confirmationem, ut occurramus, breuiter nota eam solutionem adhibitam fuisse ab Angelico Præceptore argumento, quod aduersus seipsum efformauerat, desumptum autem fuit argumentum ex Marci 5. vbi Christus curare volens dæmoniacum interrogauit dæmonem dicens. *Quod tibi nomen est?* Ex quo videbatur inferri licitum esse quærere à Dæmone veritatis manifestationem, quod tanquam inhonestum ibidem reprobat Sanctus Doctor, uti iam vidimus. Huic ergo argumento in hunc modum respondet.

spondet. Dicendum quod sicut Beda dicit lib. 3. in Lucam cap. 32. exponens huius: caput 8. non velut inscius Dominus inquit, sed ut confessa peste quam tolerabat, virtus curantis gravior emicaret. Aliud autem est inquirere aliquid à damone sponte occurrente, quod quandoque licet propter utilitatem aliorum; maxime quando Divina virtute potest compelli ad vera dicenda: & aliud demonem inuocare ad cognitionem occultorum acquirendam ab ipso. Sic ille.

Ex qua responsione habetur primo noluisse propriè loquendo Christum Dominum à dæmone manifestationem veritatis ediscere, quam ipse probè nouerat. Secundò licere dumtaxat habentibus potestatem exorcizandi, quæ est participatio virtutis Diuinæ, quærere à dæmone, seu ut melius loquamur compellere ipsum ad manifestanda non quidem occulta, & maxime si fuerit sermo de mysterijs Diuinis, circa quæ falsa possunt ab illo immisceri, sed dumtaxat quod fuerit necessarium ad finem expellendi dæmonem à corporibus, quæ tyrannicè possidet, taliter videlicet ut detecta hostis conditione facilius vincatur. Et consequenter ad utilitatem eius, qui à dæmone possidetur. Quæ omnino diuersa esse ab eo quod nunc examinamus nemo non videt.

Vndè S. Doctor doctrinæ hæcenus traditæ nullatenus aduersatur.

DVBIUM V.

Verum Sacra Sanctorum Nomina, & præsertim Iesus, & Mariæ aliquam promereantur adorationem.

91. **A** Sacris imaginibus ad nomen minimum venerationem deuenimus: habent enim nomina, nonnullam cum imaginibus similitudinem: nam sicut istæ propria representant exēplaria, ita & nomina res quibus fuere imposita indigunt; quod ut melius percipiatur, & ad ea quæ sunt dicenda facilius via pareatur, breuiter nota, ex S. Thom. 3. p. quæst. 37. art. 2. ad 3. nomen significare esse rei nominatæ, & non qualitercumque, sed esse perfectum, & maxime perfectione gratiæ sanctificantis.

Per primam huius doctrinæ partem soluit Glossa obiectionem quæ conficitur aduersus veritatem illam, quæ habetur Prouerb. 4. cum Salomon de seipso loquens hæc effatus est. *Ego fui filius Patris mei tenellus, unigenitus coram matre mea.* Obiectionem sic Glossa in hunc locum adducit. *Quare Salomon se unigenitum coram matre nominat, quem fratrem uterinum præcessisse Scriptura attestatur.* Et hanc soluens subdit. *Nisi quia ille mox natus sine nomine, quasi nunquam esset de vita excessit: Igitur nomen significat esse rei, cum eo carens, esse etiam carere dicatur.*

Prouerb.

Gloss.

Quod autem nomen significet perfectum esse rei nominatæ ostendit S. Thom. loco adducto his verbis. Sicut Genes. 7. legitur Abraham suscepit nominis impositionem à Deo; & circumcisionis mandatum, & ideo apud Iudeos

S. Thom.

Iudaos consuetum erat, ut ipso die circumcisionis nomina pueris imponerentur, quasi ante circumcisionem perfectum esse non habuerint. Et hoc ideo quia infantes per circumcisionem, quod erat veteris legis Sacramentum consequiebantur gratiam sanctificantem, per quam culpa originalis ab Adamo descendens deletur. Nomen ergo significat esse rei nominatæ perfectum, & maxime perfectione sanctitatis supernaturalis, vi cuius habetur esse supernaturale, & gignitur homo in Filium Dei, sicut per carnalem generationem in hominis filium.

92. Ex quo apparet, quod sicuti imaginis est proprium, repræsentare esse, ac naturam prototypi, & rursus imaginis sacræ sanctitatem, sui exemplaris exprimere: ita & nominis proprium erit rei nominatæ esse indicare, & rursus sacri nominis sanctitatem eorum qui ijs insigniuntur denotare. Quapropter sicut ratione prædictæ representationis imago gerit vices sui prototypi, & si formalissimè sumatur non ponit in numero cum illo, sed pro vno eodemque reputatur ut ex superius dictis liquet. Ita nomen vi prædictæ significationis substituitur loco rei nominatæ, & sub formalissimo suo conceptu non ponet pariter in numero cum re nominata, cuius vices gerit. Demum sicut imago prout inuoluens proprium modum essendi præscindit ab exemplari: ita & nomen, prout etiam dicit suum modum essendi realiter distinctum à modo essendi rei nominatæ, sumi potest. Vnde fit dubium procedere de duplici adoratione, una quæ terminetur ad nomen, prout non ponens in numero cum re nominata, altera, prout ab eadem re nominata præscindit, eamque proinde non nisi extrinsecè affert. Loquimur autem præcipuè de Sanctissimis nominibus

Iesus, & Mariæ, de quibus quicquid dictum fuerit, applicandum erit proportionem seruata ad nomina aliorum Sanctorum.

§. I.

Ponitur unica conclusio, & auctoritate, ac ratione probatur.

93. **D**icendum est Sacratissima nomina Iesus, & Mariæ formalissimè sumpta, adeoque prout sumuntur ut non ponunt in numero cum ijs, quibus sunt imposita, propriè loquendo coadorari eadem adoratione, qua adorantur Iesus & Maria in seipsis: ut verò ab ipsis præscindunt solum esse digna honoraria quadam veneratione, quæ ad essentiam adorationis non pertingit, proportionatur tamen rebus nominatis. Hæc secunda assertionis pars non habet difficultatē, sed omnino liquet ex ijs, quæ supra docuimus agentes de veneratione imaginum, ut præscindentium à proprijs exemplaribus; quare superest in præsentiarum probanda prima pars, habet enim peculiarem difficultatem, nequē omnes qui id sentiunt de imaginibus, ut non ponentibus in numero cum exemplaribus putant hoc ipsum dicendum de Sacris nominibus, ut constabit cum oppositum dicendi modum referemus. Notandum verò assertionem propositam intelligendam de ijs Sacris nominibus siue voce proferantur, siue scriptura exprimantur; de quo nemo ambigit esse eandem, aut ferè eandem rationem.

Probatur ergò prima assertionis pars quoad dulcissimum Iesu nomen ex illo Apostoli ad Philipp: 2. dicentis. *In nomine Iesu omne genu flectatur caelestium terrestrium, & infernorum.*

feriorum. Id exponens Angelicus Præceptor lect: 3. hæc habet *Hic s. Thom.* erravit Origenes, quia cum audiret quod omne genu flectatur, quod est reuerentiam exhibere, credidit futurum quandoque, quod omnis creatura rationalis, siue Angeli, siue homines, siue demones subijcerentur Christo subiectione Charitatis. Sed contra hoc est illud Matth: 25. *Ite Maledicti in ignem æternum &c.* Sed dicendum quod est duplex subiectio: una voluntaria, & alia inuoluntaria. Et est futurum quod omnes Angeli Sæcti Christo subijciantur voluntariè, & ideo dicit omne genu flectatur. Et ponitur signum pro signato Psal: *Adorate eum omnes Angeli eius. Item quod homines beati, ac Sæcti, ac iusti hoc modo subijciantur.* Psal: *omnes gentes quascumque fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum. Sed demones & damnati non sic, sed inuoluntariè subijciantur.* Iacobi 2. *Demones credunt & contremiscunt.* Ex quibus apparet Apostolum, ibidem loqui de adoratione simpliciter tali exhibenda illi nomini ratione rei significatæ, quam claudit adæquatus & totalis illius adorationis terminus. Omittimus alia tum Sacre Scripturæ, tum Sanctorum Patrum testimonia, quæ pænè innumera suppeteret & cuique obuia faciliter erunt. Videri tamen potest Angelicus Præceptor Opusc: 60. art: 6.

Quoad venerabile Mariæ nomen etiam non pauci Sanctorum Patrum eloquentes suos exercuere calamos in deprædicandis eius encomijs. Inter quos videri possunt S. Epiphanius, cuius sermonem refert Laurentius Surius tomo 6. de vitis Sanctor. sub die 8. Decemb: D. Bernardus Homil: super Missus est ubi luculenter de hoc sacratissimo nomine, pro sua erga Sæctissimam Virginem deuotione, & pietate non pauca scripsit lectu dignissima. De
De Imaginum Adoratione.

indè vtriusque nominis adorabilitatem valde confirmat Catholica Ecclesiæ consuetudo, qua permittitur, omninòque approbatur festum nominum Iesus, & Mariæ, pro cuius celebratione composita, sunt peculiaria officia, quæ in eorū nominum festiuis diebus recitantur: id enim euidentissimum est argumentum, ea nomina, vt cum nominatis coniuncta, esse simpliciter cultu & adoratione digna.

94. Probatur deindè ratione, quæ in hunc modum potest efformari. Ea quæ sunt valdè Sancta, adoratione digna sunt, sed nomina Iesus & Mariæ vt coniuncta personis, quibus fuere imposita sunt valdè Sancta, ergo sic accepta coadorari possunt eadem adoratione, quæ prædictæ adorantur personæ. Maior probatione non indiget. Minor, quæ solam probationem desiderat, fusè à nobis est ostendenda, vt aliquid obsequij sacratissimis ijs nominibus impendamus. Sciendum ergo ex Eminentissimo Baronio tomo 3. *Baron.* Annal: ad annum Christi 325. describente grauißimum Nycæni Concilij celebrati sub S. Syluestro Papa, & Constantino Magno Imperatore, confessum, hæc haberi. *Rursus verò in medio eiusdem confessus (vt habent acta dictæ Synodi Chalcedonensis, & aliorum Conciliorum) poni solitum erat Sacrosanctum Euangelium, in quod vultus omnium conuersi essent. At quid hoc mysticum significaret S. Cyrillus Alexandrinus declarare videtur, dum ait in Apologia. Sancta Synodus (nempe Ephesina) in Sancta Ecclesia, quæ Mariana vocatur congregata est, Christumque assessorem capitis loco adiunxit: venerandum enim Euangelium in Sancto Throno collocauit, tantum non in aures sacerdotum clamans, iustum iudicium iudicate &c. Liber igitur ille. (Prosequitur adductus Baronius) in sede regia collocatus Dini-*
L l nam

nam praeferrebat personam secundum illud Psal: 81. Deus stetit in synagoga eorum, in medio autem deos dyndicat.

Ex quo nunc probamus minore, indubitatum est apud Sacrorum conciliorum Patres valde Sancta censuisse Euangelij verba, quibus tantum honoris deferebant, ut pro ipso Christo eorum authore haberentur: & hoc ideo, quia per illa arcana Diuina nobis reuelantur; cur ergo non idem dicendum de Sacris nominibus Iesus & Mariae, quae in eisdem Sanctis Euangelij continentur, & sanctissimas significant personas, saltem si sumantur, ut de ijs nunc loquimur prout coniuncta personis, quibus fuere imposita. Sane si Euangelium idem cum Christo, apud praedictos Patres censebatur; non dubium quin valde sanctum illud existimarent: cum ergo nomina aequae sumi possint ut coniuncta personis, quibus imponuntur, non erit eis sanctitas, ut ita consideratis deneganda.

95: Deinde rursus suadet eadem minor animaduertendo apud Hebraeos in lege veteri proprium Dei nomen, quod Graece dicitur *Tetragrammaton* summa fuisse venerationis, ex hoc quod maxime Sanctum putabatur; docuit id Abulensis in cap: 6. Exodi non longe a principio ubi haec habet de praedicto nomine. *Ut quidam volunt tanta Sanctitatis est, quod a nullo nominari debeat, nisi a Sacerdote Magno in benedictionibus nubentium: ideo quantumcumque scribatur in hebraeo, numquam legitur, sed solum ponitur istud nomen Adonay loco eius.*

Tantum autem Sanctitatis nomen illud habebat, quia uti paulo post notat idem author significat essentiam Dei puram. Ex quo apparet nomen significans Deum, ex sanctitate obiecti significati sanctitatem desumere, adeoque nomen Iesus Deum hominem signi-

ficans ex suo pariter obiecto sanctificationem desumere, & consequenter proportionem seruata idem dicendum de nominibus Mariae, & aliorum Sanctorum.

Sed adhuc vlt erius progreditur adductus scripturae grauissimus interpres, ostenditque hoc nomen Iesus maioris quodammodo reuerentiae dignum esse, quam istud nomen, Deus; cuius rationes ex commentis in cap: 20. Exodi quaest. 6. hic compendiose adducere non grauabimur. Primò ergo id ostendit ex laudabili consuetudine Fidelium, qui audito hoc nomine Iesus, aut caput detegunt, aut genua flectunt: quae non praestare consueuerunt audito hoc nomine, Deus. Secundò quia tale nomen impositum est Christo à tota Trinitate in praemium difficillimae illius obedientiae, qua factus est obediens usque ad Mortem Crucis, ut dixit Apostolus: ad Philip: 2. Tertiò quia istud nomen illud est in quo solum saluantur: iuxta illud Act. 3. *Non est aliud nomen sub caelo, in quo nos oporteat saluos fieri.* Vnde Iudaei, & Saraceni inuocant Deum, & non saluantur. Quartò quia istud nomen Deus significat ipsum, ut Creatorem, nomen verò Iesus significat Deum ut Redemptorem, & quamuis creari sit fortè maius, quia per illud accipimus fundamentum omnium perfectionum, tamen quoad nostram opinionem, & nostrum velle, maius beneficium est nos esse redemptos, quam creatos. Vnde dicit D. Greg: in benedictione carrei Paschalis, nihil nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset. Quintò quia nomen Deus significat essentiam puram, aut etiam perfectionem virtutis creaturae, quam habet, quae duo significat etiam nomen Iesus, quatenus Deum hominem signat, & rursus significat perfectionem Redemptoris, quam non significat

gnificat nomen Deus : tantò autem nomen aliquod est venerabilius , quantò significat plures Dei perfectiones . Hactenus Sapientissimus arcanorum scripturæ Diuinæ scrutator , qui nec oblitus est nominis Mariæ , cum quæst. 7. asserit peccari contra decalogi præceptum , *quando nomen Virginis sine reuerentia accipimus , & nomina Beatissimorum Apostolorum , cæterorumque Sanctorum quos Ecclesia canonizauit .* Habent ergò Sacra nomina Iesus , Virginis , & Sanctorum sanctitatē ex eorum obiectis desumptā . Consequentia principalis huius rationis ex præmissis hucusquē probatis est manifesta , ea enim ad alterius adorationem possunt coadorari , quæ sanctitatem habent ab eo , cui ut coniuncta sumuntur , quo modo de Sacris nominibus nunc est sermo .

96. Confirmatur magis hoc ipsum , quia ad inuocationem sacrorum nominum Iesus , & Mariæ imò & aliorum Sanctorum Deus sæpissimè miracula operatus est , ergò eiusmodi nomina coadorari possunt ad rei nominatæ adorationem . Antecedens quoad nomina , Iesus & Mariæ innumeris prope modum Sacræ historiæ testimonijs , ijsque probatissimis ostendi posset , vnde consultò ea omittimus : vnum pro omnibus sufficiat , & habetur Actor. 3. cum D. Petrus claudum , *AA. Apost* sanans inquit . *In nomine Iesu Christi Nazareni , surge , & ambula .* Idem probari posset de nominibus aliorum Sanctorum , legitur etenim in vita Sancti Antonij Abbatis ad inuocationem nominis ipsius , adhuc inter viuos degentis , sæpè coactos fuisse dæmones obsessis abire corporibus . Consequentia suadetur , nam etiamsi instrumentaria virtus miraculorum patratiua non dicat indispensabilem cum sanctitate cōnexionem , eò quia pertinet ad gra-
De Imaginum Adoratione .

tiam gratis datam , connaturaliter tamen postulat cum sanctitate coniungi ; imò quando gratia miraculorum exercetur ad demonstrationem sanctitatis alicuius , quam Deus hominibus vult proponere in exemplum virtutis , quod contingit in re , de qua agimus , semper ea gratia est cum sanctitate connexa ut dixit Angelicus Præceptor 2.2. quæst. 188. art. 2. Posita autem in nominibus sanctitate , & quod sumantur simul cum Sanctis ijs personis , quibus fuere imposita non est cur ad harum adorationem illa nequeant coadorari .

97. Adde rursus folere dæmones uti peculiaribus nominibus ad præstigia perficienda , siquidem ut ait S. Augus. lib: 10. de Ciuitate Dei cap: 1. in medio *utuntur quibusdam determinatis characteribus ,* adeoque & nominibus , quibus illæ componuntur . Et expressius idipsum asseruit lib: 21. cap: 6. circa medium cum inquit : *Utuntur etiam determinatis carminibus ad magicos effectus perficiendos .* Hoc autem non aliundè ortū ducere videtur , nisi ex hoc quod summoperè gestiant Dei æmulatores existere , qui per Sancta Scripturarum carmina , & Sanctorum nomina supernaturales producit effectus , tanquam per omnipotentis virtutis suæ instrumenta . Et quidem inesse dæmonibus Dei æmulandi auiditatem docuit Angelicus Præceptor in cap: 12. primæ epis : ad Chor: lec: 1. non longè à principio , in hæc verba : *Dæmones ad hoc præcipuè anhelant , ut Diuinus cultus eis exhibeatur ; secundum illud Matth: 4 . Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me .* Quod etiam docuit Abulen: in 16. cap: lib: 1. Reg: quæst. 41. circa fin: dicens instituisse dæmones aliquas cæremonias , & determinata verba , quibus factis , ac auditis exeunt à corporibus ob-

S. Thomæ

S. Aug.

S. Thomæ

Abulen.

fefforum. Sic ergò dæmones quædam determinata nomina venerabilia reddere satagunt, quasi deprauatores eius consuetudinis, quam Deus Sanctissimè instituit, cum vtitur sanctis nominibus ad miracula facienda. Id quod non obscure constat ex citato cap: 16. lib: Regum, in fine vbi habetur Dauide Psallente mitigari in Saule Spiritum malum, quod exponens loco adducto

Abulen.

Abulensis ait. *Dæmones expelluntur non coacti viribus naturalibus, intellige verborum, sed à virtute Dei, qui vult operari prolatis illis verbis. Sicut enim est in omnibus Sacramentis: Nam in Sacramento Eucharistiæ prolatis verbis à Sacerdote est ibi verum corpus & Sanguis Christi.* En quanta verbis sacris virtus diuina cõmunicatur ad supernaturales effectus producendos: vndè idem sentire fas est de Sacris nominibus Iesus, Mariæ, & aliorum Sanctorum, adeoque cultus & venerationis capacia esse, quorum insultare sanctitati credendus est dæmon, institutor peculiarium verborum, quorum auditui cedit, volens ex hoc homines decipere, ac inducere ad existimandum, se quoque Deitatis virtute gaudere, qui possit ijs nominibus venerationis addere adorabilem, quandam maiestatem: irritatus fortè ex eo, quod Sanctis nominibus communicari à Deo experietur virtutem, cum ad eorum inuoca-

tionem volens nolens sæ-

penuerò vincitur,

victusque fu-

gatur.

§. II.

Alia ratio propositam suadens assercionem.

98. **P** Robatur secundò conclusio alia ratione, id peculiariter suadente de nominibus Sacris, quæ à Deo fuerunt imposita. Huiusmodi nomina sunt admodum Sancta, si sumantur simul cum personis, quibus à Deo fuerunt peculiariter imposita, ergò coadorari possunt ad adorationem eius personæ, cui fuerunt imposita dummodò vna cum eadem persona sumantur. Antecedens quod maximè probatione indiget, suadetur supponendo doctrinam quam tradidit Angelicus Præceptor 3. p. quæst. 37. art. 2. in hæc verba: *Nomina que imponuntur aliquibus Diuinitus semper significant aliquod gratuitum donum, eis Diuinitus collatum* Quod rursus luculentius docuit lec: 1. in cap: 1. Epis: ad Roman. sub initium, vbi hæc ait: *Imponuntur Diuinitus quibusdam nomina à principio natiuitatis ad designandam gratiam, quam à principio consequentur: sicut patet de Ioanne Baptista Luca 1. Quibusdam verò mutantur nomina ad designandum profectum virtutis eorum ut Chrysos: dicit ut patet de Abraham Gen: 17. & de Petro Matth: 16.* Ex quo habetur probatio antecedentis, si enim nomina diuinitus imposita significant sanctitatem personæ cui imponuntur, & nomen recipit Sanctitatem ex suo obiecto, vt supra num. 95. ex Abulensi dictum est, omninò sequitur eadem Sancta nomina considerata, vt eisdem coniuncta obiectis iure optimo admodum Sancta censenda: vt etiam in sacris imaginibus eodem modo confide-

S. Thom.

consideratis superius dictum est. Consequentia constat.

99. Confirmatur, & declaratur magis hoc ipsum. Eiusmodi nomina nedum ex parte personæ sanctæ cui imponuntur recipiunt sanctitatem, verum etiam ex parte principij à quo imponuntur, ergo ex utroque hoc capite redduntur valde Sancta & adoratione, modo iam dicto, digna. Antecedens probatur pariter ex doctrina, quam habet Angelicus 3. p. quæst. 62. art. 4. ad 1. dicens quod in verbis voce articulatis detur aliqua vis spiritalis, deriuata à conceptione spiritali mentis illius, qui ea profert. *In ipsa voce sensibili* (loquitur S. Doctor) *est quedam vis spiritalis ad excitandum intellectum hominis, in quantum procedit à conceptione mentis.* Ex qua doctrina deducit, posse in Sacramentis nouæ legis, quæ sētibilia sunt dari spiritalē & supernaturalē virtutem, vi cuius eleuentur ad spiritalē gratiæ sanctificantis effectum, producendum. Verba ipsius sunt: *Et hoc modo vis spiritalis est in Sacramentis, in quantum ordinantur à Deo ad effectum spirituale.* Confinilem huic & nos facimus illationem; nam sicuti vocalia verba ex spiritali mentis conceptione naturaliter procedentia habent ab illa participare virtutem quandā spiritalē, vi cuius mouere possunt spiritalē audientium cōceptiones. Sic & nomina peculiariter à Deo autore supernaturali prolata, in ordine ad Sanctitatem significandam, desument utique à fonte Sanctitatis à quo proferuntur vestigium aliquod Sanctitatis, idoneaque redduntur ad hanc significandam, vnde sumpta simul cum Sanctis personis, quibus sunt imposita ad earum adorationem poterunt coadorari.

Ad hæc; & illustratur magis hæc doctrina. Nomina imponuntur re-

bus secundum quod istæ in mente præconciptis illas existūt: Quod docuit S. Thom: tum in lib: Perihermenias; tum p. p. quæst. 13. art. 1. vbi in hunc modum loquitur. *Secundum Philosophum voces sunt signa intellectuum, & intellectus sunt similitudines rerum, & sic patet quod voces referuntur ad res significandas mediante conceptione intellectus, secundum igitur, quod aliquid à nobis intellectu cognosci potest, sic à nobis potest nominari.* Hinc manifestatur magis quomodo nomina à Deo peculiariter imposita ad significandam sanctitatem, hanc participant; siquidem procedunt à Deo præconciptente Sanctitatem personæ, quam signare debent, vnde sicut verba, procedentia à conceptu spiritali vim quandam spiritualitatis ab illo desumunt, ita procedentia à conceptione Sanctitatis vt talis, quam conceptionem prius quam obiectū respiciunt, desumet pariter ab illa quandam Sanctitatis impressionem.

Ex quo deducimus venerabile nomen Iesus sanctum valde existimandum, ex eo quod à Deo fuerit Christo Domino impositum, quauis ab Angelo promulgatum, tanquam à legato missō à Deo. Quod & de nomine Mariæ verum est, id docente S. Epiphanio; sicut & de nomine Præcursoris Domini constat ex Lucæ cap: 1. Quod etiam, quantum ad nominis mutationem, in alijs singulari Sanctitate præditis euenit. *Habent enim hoc* (loquitur D. Ambros: lib: 2. commen: in Lucæ caput 1.) *merita Sanctorum vt à Deo nomen accipiant.*

100. His tandem addere placuit: nomina posse rebus imponi à duplici personarum genere. Primò à Sapientibus præcognoscentibus naturam & proprietates eius, cui nomen est imponendum. Secundò

ab alijs eandem naturam, vel proprietates rei nominandæ non præconci-
pientibus. Et quidem quam-
uis ab vtrisque imposita sint, sem-
per absolute loquendo sunt signa ad
placitum; non tamen eodem modo.
Quandò enim imponens nomen,
naturam & proprietates rei nomi-
nandæ non præcognoscit, istud non
habet aliquam naturalem connexi-
onem cum re nominanda, sed
erit signum merè ad placitum, cui
stat pro ratione voluntas, adeo-
que sicut hoc, ita & aliud nomen,
potuit imponi. Secus contingit
quando nomen fuit impositum à
Sapiente præconci-
piente naturam,
ac proprietates rei nominandæ,
tunc enim nomen illud habebit ali-
quam naturalem connexionem cum
re nominanda non tamen eiusmodi
connexio talis est censenda, ut illud
nomen simpliciter connumerandum
sit inter signa naturalia, communi-
ter enim Dialectici docent nomina
significare ad placitum: quare so-
lum volumus huic placito non stare
pro ratione solam imponentis vo-
luntatem, sed dicetur placitum ra-
tionabile, quatenus sapiens qui no-
men imposuit, determinavit hoc po-
tius nomen quam illud, ex hoc quod
cognovit vnum præ alio, naturæ
aut proprietatibus rei nominandæ
congruere. Ducimur autem ad ita
existimandum ex eo quod S. Tho:
p. p. quæst. 94. art. 3. in hunc mo-
dum arguat, loquens de primo om-
nium parente Adamo, *Ipse imposuit
nomina animalibus ut dicitur Gen: 2.
nomina autem debent naturis rerum
congruere, ergo Adam sciuit naturas
omnium animalium.* Quibus in ver-
bis apparet velle S. Tho: Sapien-
tissimum Adam debuisse imponere
animalibus nomina congruentia
eorum naturis. Et ex composito
dixit nomina debere congruere na-
turis rerum, quia reuera non sunt ri-

S. Thom.

gorosè signa naturalia, quæ omninò
respondent rebus signatis quantum
ad earum naturas, sed voluit dari
minorem quandam corresponden-
tiam, qualem nomen *congruentis*
exprimit. Aliquam tamen corre-
spondentiam dandam esse, suadet
illa consequentia, ergò habuit
scientiam omnium animalium, ni-
si enim ea esset ex nominum im-
positione nullatenus deduci posset
scientia rei nominandæ, uti de se
patet.

Hoc posito satis euidenter appa-
ret, nomina à Sapiētissimo Deo per-
sonis Sanctis, ad designandam eo-
rundem Sanctitatem peculiariter
ordinata, habere ingenitam, & quo-
dammodo connaturalem quandam
connexionem cum eadem Sanctita-
te rei nominandæ: sunt enim ad
placitum, non quaecumque sed ra-
tionabile, atque adeò fundatum in
eo quod congruant naturæ rei cui
imponuntur. Perspicias indè eiu-
smodi nomina habere quandam
cum imaginibus *conuenientiam*,
quatenus sicut istæ ducunt naturali-
ter in exemplarium cognitionem:
sic & illa ratione eius congruentis
correspondentiæ secundum quid,
munus signi naturalis præferunt.
Vnde & fieri optimè poterit, ut
participent aliquid Sanctitatis, &
simul iuncta cum personis, qui-
bus imponuntur ad ha-
rum adorationem,
coadorari & il-
la possint.

* *

§. III.

Soluuntur contraria argumenta.

101. **I**N opinionem primæ parti nostræ assertionis oppositam valdè inclinant P. Suar: tomo 1. in 3. p. quæst. 54. sec: 6. circa medium; adducitque pro eadem opinione Antonium de Corduba lib 1. quæst. 5. dub: 4. art. 2. ad 1. Confirm: 7. arg: & Dominicum de Soto lib: 2. de Ius: & Iure quæst. 4. art. 2. Sed hic posterior quem vidimus satis obiter, leuiterque loco citato hanc difficultatē vix tetigit. Sed quicquid sit de hoc peculiariter arguitur contrà id quod dictum est de nomine Iesu ex D. Tho: 3. p. quæst. 16 art. 5. dicente quod hoc nomen Iesus solum significat naturam humanam, sicut hoc nomen homo, ergò huic nomini nequit exhiberi eadem adoratio, quæ tribuitur Christo Domino, seu Deo homini, vti nos dicimus: & hoc idè quia, tota ratio adorationis eiusdem nominis desumitur ex excellentia rei nominatæ, per illud nomen significatæ, vt ex hætenus dictis est manifestum.

Pro huius solutione sciendum: quod sicuti in secunda ratione dictum est, eo modo res nominamus, quo eas cognoscimus: vndè ex hoc capite nomē magis tenet se ex parte eius à quo impositum fuit, quam ex parte eius, ad quod significandum institutum est: iuxtà quem sensum loquutus est S. Tho: in 1. distinc: 2. qu. 3. art. 1. in corpore circa medium, cum ait: *Ratio nominis magis se tenet ex parte eius, à quo imponitur nomen, quam ex parte eius cui imponitur.* Quod si nomen consideretur, prout mediante hac mentis conceptione transit ad ipsam rem nomi-

natam, adeoque sub formalissima ratione significantis, & indicantis, magis tenet se ex parte rei significatæ, ac consequenter ex parte eius, ad quod significandum institutum est. Quæ etiam est doctrina Angelici Doctoris 2. 2. quæst. 92. art. 1. ad 2. in hæc verba. *Significatio nominis attenditur, secundum id ad quod significandum nomen imponitur.* Neque id mirum esse debet, cum enim nomen sit quid medium inter imponentem illud, & personam cui imponitur, potest secundum diuersam considerationem nunc magis se tenere ex parte vnius extremi, nunc ex parte alterius. Eo ferè modo quo actio si cōsideretur vt egressus ab agente se tenet magis ex parte illius, quam ex parte rei productæ, vt verò sumitur formalissimè sub ratione vię ad rem productam ab hac species desumitur, & ex parte huius potissimè tenet se. Ita quoad præsens proportionem seruata. In hunc modum concordat duo adducta testimonia, quæ videbantur inter se contraria Bergomensis in tabula aurea dub: 926.

102. Scito rursus ex D. Tho: in 3. dist: 18. quæst. 1. art. 4. quæstion: 3. ad 2. quod vtrumque hoc nomen Iesus, vel Christus *imponitur ex unione humane nature ad Diuinam.* Et ex his habetur solutio argumenti nā loco citato ex 3. parte loquitur S. Doctor de nomine Iesus, prout se tenet ex parte imponentis, seu ex parte eius à quo nomen imponitur: hoc tamen non impedit quo minus teneat se ex parte eius ad quod significandū nomen imponitur. Et iuxtà primam considerationem significat humanam naturam: secundum posteriorem verò Christum Deum hominem. Et constat nos loqui de nomine Iesus secundum hanc posteriorem considerationem, quo modo acceptum diximus

S. Thom.

S. Thom.

S. Tho.

ximus

Isaias.

ximus coadorari posse eadem adoratione, qua adoratur Deus homo, prout non ponit in numero cum isto. Et quidem interpretationem hanc menti D. Tho: esse consentaneam, aperte satis colligitur ex eo, quod docet idem S. Doctor 3. p. quæst. 37. art. 2. ad 1. ubi ex professio ostendit hoc nomen Iesus significare virtualiter omnia ea nomina quibus Isaias cap: 7. 8. & 9. futurum Redemptorem præsignificauit, inter quæ cap: 9. habentur hæc: *Vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis*. Docet ergo Sanctus Præceptor nomen Iesus ex parte rei significatæ etiam Deum denotare, adeoque nobis non aduersatur.

103. Secundò argui potest ex P. Suar: loco adducto, qui etsi fateatur nomen coadorari posse ad personæ adorationem, vt simul cum ista sumitur, ait tamen id sibi difficile apparere. Tum quia nomina tantum implicitè, & per solam impositionem significant. Tum quia cum nomen transeunti voce proferatur, difficile potest apprehendi vt coniunctum cum persona, seu persona in illo, vt in ipso & per illud adoretur, ipsumque nomen eadem adoratione coadoretur. Sic ille.

Respondetur: breuiter animaduertendo, quod cum dicitur nomen implicitè significare, dupliciter id potest intelligi. Primò quoad id, à quo nomen impositum fuit, vt V. G. nomen Iesus, vt nuper ex Sancto Thoma dicebamus, impositum est ex vnione humanæ naturæ ad Diuinam, & sic de alijs nominibus, quæ solent imponi ab aliqua proprietate, vel operatione vt docet idem Angelicus p. p. quæst. 13. art. 8. Secundò potest intelligi, quod implicitè significet personam cui imponitur, & quam supposita

impositione significat. Nunc igitur si sensus argumenti sit, quod nomen implicitè, hoc est non expressè præferat id à quo fuit impositum id libenter fatemur, siquidem satis est quod id innotescat illi, qui Sapienter nomen imposuit, vt diximus n. 100. Secundum autem posteriolem sensum negandum est nomen implicitè significare, siquidem intelligentibus idioma, audito nomine *lapis* statim occurrit res per illud significata, quamuis ignoretur nomen illud impositum fuisse à lædendo pede. Sic audito nomine Iesu statim, & expressè concipitur Deus homo, quantumuis non statim appareat, vnde hoc nomē Christo Domino fuerit impositum.

104. Ad id quod dicitur nempe nomina per solam impositionem significare, dicendum quod si eiusmodi impositio facta fuerit à sapiente ex precognitione naturæ aut proprietatis rei nominatæ, liquet ex dictis dari aliquam congruentiam, seu connaturalem quodammodò correspondentiam inter nomen & rem nominatam, vnde non erit pura denominatio extrinseca, desumpta ex nudo voluntatis beneplacito. Quod si adhuc fuerit pura denominatio extrinseca orta ex tali placito voluntatis eius, qui nomen imponit ea tamen præsupposita & existente, Sanctitate ex parte rei nominatæ, poterit etiam tale nomen, vt coniunctum cum re nominata ad huius adorationem coadorari. Quod & contingit in imaginibus arte elaboratis, in quibus aliquandò quoad extrinseca accidentia vix nulla, adest naturalis similitudo inter ipsam & prototypon, & tamen vna cum isto coadorari potest, vt fatetur idē Suarez. Idem ergo quoad præsens. Quamuis fortè non sit omnimoda, prorsus paritas, quod non refert, nam magis & minus intra eandem speciem

speciem non diuersificant simpliciter . Per quod omninò constat ad vltimum, nam posito quod nomen, vt mox ostendimus expressè significet personam nominatam respectu intelligentium idioma, non apparet cur transeunti voce pronunciato, statim mens proferentis ad rem nominatam nò transeat & vtrumq; per modum vnius concipiat, atque adeò coadoret nomen ad personæ nominatæ adorationem . Ad hoc enim præstandum necessarium non esse cognoscere illud implicitum, vnde nomen fuit impositum, nemo est qui id non videat .

paralip. Ad huius etiam maiorem elucidationem, & coronidem dubij præsentis addédum placuit quod habetur in doctissimo Abulensi, qui exponens id quod habetur lib: 2 . *Abulen.* Paralip: cap: 14 . cum dicitur . *In te enim, & in tuo nomine habentes fiduciam venimus contra hanc multitudinem .* Quæstione igitur 12 . in fine in hunc modum citatus author lo-

quitur . *In nomine autem Dei erit spes instrumentaliter, scilicet, quod speramus per illud, tanquam per instrumentum invocationis saluari . Et quia virtus agentis, & instrumenti, eadem numero est, & non est virtus instrumenti, nisi quia derivatur ab agente, per illud non erit nisi unus actus agentis, & instrumenti . Ita non erit nisi unica spes in Deum, & nomen suum .* Ex quo apparet idem posse dici de adoratione, quod Sapientissimus hic Doctor de spe asserit, adeoque difficile minimè putandum per nomen transeunte voce prolutum ad personam nominatam pertingere . Imo id fortè facilius erit, quam in imaginibus, nam si istæ habent esse permanens plus utique habent de proprio esse, in quo sistere possit cōceptus videntis illas: quā habeat vox de facili transiens, & ita minus difficulter sistetur in illa, & consequenter citius, ac facilius per illam peruenietur ad rem nominatam,

DISPUTATIO VI.

DE CRVCIS CHRISTI,
& Sanctarum Reliquiarum Adoratione.

RVCEM Christi, Humani Generis à peccatis redempti venerabile instrumentum, inter reliquias esse connumerandam satis ex se manifestum apparet: pro ea ergo, & Sacris Reliquijs, quæ sunt prætiolosissimum Catholicæ Ecclesiæ relictum, vna est instituenta disputatio. Porro huius materia æquè dogmatica est, ac ea quæ in præcedentibus fuit discussa, siquidem nedum antiquæ ætatis hæretici, verum & nostræ tempestatis impij Nouatores omnium prædictorū adorationem impugnare conati sunt. Quapropter piæ Catholicorum veritati, eorum adorationem adstruendi nostri calami litare laborem, nedum perutile, sed & iucunditate plenum censuimus. Si- S. Aug. quidem Augustino Doctore in lib. 10. Confess. cap. 23. *Beata vita est gaudium de veritate.*

DVBIUM PRIMVM.

*Vtrum licitum sit Sanctæ Cruci
aliquam exhibere ad-
orationem?*

PECIEM adorationis Sanctæ Cruci reddendâ in præsentī dubio non examinabimus, nam id dubio sequenti reseruamus: vnde solum de adoratione genericè accepta sermonem hic instituimus, ut nimiam vitemus prolixitatem. Sciendum est autem posse nos loqui vel de ea Cruce, in qua Christus Dominus pro humani generis redemptione pependit, quæ proindè sacro

membrorum ipsius tactu, ac Sacratissimi profusione Sanguinis, velut quibusdam ornata margaritis, sanctificata, ac decorata est. Vel de qualibet alia Cruce in quacumque alia efformata materia, quæ utique erit imago eius Cruci in qua Christus mortuus est, & ea mediante, ut infra dicetur, ad representandum Christum ipsum ordinatur. De utroque hoc genere Cruci erit sermo in hoc dubio, quod duplici proindè assertionem decidetur.

§. I.

Prima assertio auctoritate, & ratione probata.

1. **D**icendum est primò Sacrosanctum Crucis Lignum, in quo Christus pendens mortuus est, adorationem aliquam promeretur. Hæc assertio est de Fide. Probatur primò auctoritate Photij Patriarchæ Constantinopol. qui in Epistol. ad Michaellem Bulgar. Principem, quæ est de septem Concilijs, sic ait loquens de septimo Concilio. *Sic venerabilem crucem adoramus, in qua Domini corpus extensum est, & sanguis ille, quo mundus uniuersus purgatus est, emanauit.* Habetur hæc epis: tomo 3. Concil: pag: 450. In eodem rursus tomò adducuntur responsa Nicolai 1. ad consulta Bulgarorum cap: 7. pagina 928. vbi Summus Pontifex hæc loquitur. *Igitur crucem Domini passionem eius venerantes osculamini, & pro eius amore, si necessitas exigit eadem cogitatione armamini: portate eam, sed summa reuerentia, & corpore, & corde mundissimo.* Id ipsum passim docent Sancti Patres, inter quos S. Ioa: Damasc: lib: 4. cap: 12. hæc habet. *Hoc lignum venerandum, & ex tactu Sancti corporis, & sanguinis sanctificatum optimo iure adorari debet, claque nem & lancea, & indumentum ac presepe.* Rursus S. Io: Chrysos: homil: quod Christus sit Deus tomo 5. loquens de particulis ligni crucis Domini, quas fideles asseruabant sic ait. *Tanta veneratione lignum illud habetur, ut qui parum ex illo habere possunt aura includant & ceruicibus imponant.* Videri etiam potest S. Aug: tomo 10. in appendice sermonum de diuersis serm: 49. vbi asserit in
De Crucis Christi &c.

Dominicæ Crucis honorem fuisse, solemnitates institutas, pluraque ibi habet, quibus ostendit Crucem Christi magna veneratione habendam. Hos omnes sequitur Angelicus Præceptor tum in 3. distinc: 9. *S. Thom.* quæst. 1. art 2. quæstion 4. tum 2. 2. quæst. 103. art. 4. ad 3. tum demum 3. p. quæst. 25. art. 4. quod & docent omnes Catholici Scriptores.

Probatur rursus ex institutione festi Exaltationis Sanctæ crucis, quod in honorem Dominicæ crucis celebrabatur tum apud Latinos, tum apud Græcos, etiam ante insignem eam victoriam, quam Heraclius Imperator ex Chosroe Persarum Rege retulit. Quod animaduertit Eminentissimus Baronius in adnotationibus ad Romanum Martirologium sub die 14. Septemb: ut ibi videri potest. Id ipsum etiam efficaciter admodum probatur ex probatissima historia Inventionis Sanctæ Crucis, de qua historia dubitare temerarium esset, cum eius mentionem faciant plures Sancti Patres. Indè enim clarè deducitur crucem Domini esse adorandam, alias superuacanea prorsus fuisset diligens adeò illius conquisitio.

2. Probatur deindè ratione desumpta ex S. Tho: loco citato 3. p. Crux Christi repræsentat nobis Christum in ea extensum, & rursus fuit contactu membrorum ipsius, & sacri profusione cruoris sanctificata, ergo est adoranda. Antecedens est quoad vtramque partem S. Doctoris: & quoad primam breuiter suadet, quia cum crux esset instrumentum, in quo homines extenso corpore moriebatur, utique propriū illius est repræsentare munus illud, ad quod perficiendum fuit institutum: & quia Christus in illa eodem modo defunctus est, ideò hunc nobis quasi in ea extensum demon-
strat.

strat. Quantum ad secundam probatur & explicatur, quia sicut purpura Regis ex regie contactu personæ, participat aliquam eius dignitatem, ac excellentiam. Ita & multo magis crux Christi ex illius contactu membrorum, quæ erant Sanctitati per essentiam vnita, quoddam sanctificationis genus percipiebat. Eo ferè modo, quo aer ipse & terra ex contactu Christi Domini fuere sanctificata, vt dixit S. Ioa: Chrysost: tomo 3, homil: de Cruce & Latrone, nō remotè à principio, exponens illud Io: 3. *Oportet exaltari filiū hominis. Exaltari audiens* (verba sunt aurei Doctoris) *suspensionem intelligas in altum, vt Sanctificaret aerem, qui Sanctificauerat terrā ambulando in ea.* Consequentia liquet, nam sicut imagines ratione representationis Sanctorum exemplariū sunt adorabiles; ita & Crux Christi ex vi eius expressionis Christi in ea extensi. Tandem si ratione prædicti contactus fuit sanctificata, quemadmodum ostensum nunc est, vtiquè ex vtroque hoc capite erit adoratione, & cultu digna.

3. Confirmatur & declaratur magis ratio adducta. Crucis lignum assumptum est à Christo Domino in eo moriente tanquam instrumentum Sanctissimi operis executium; ergo reuera est adoratione dignum. Antecedens constat cum in ligno crucis consummatum fuerit opus redemptionis humani generis, quod vtiquè maximam mundo intulit Sanctitatem. Consequentia suadet, tum quia instrumenta à Deo assumpta ad operis alicuius executionem recipiūt ab illo virtutem & eleuationem ratione cuius reddantur idonea ad efficiendum id ad quod eliguntur: constat autē nihil magis esse idoneū ad eleuandum instrumentum sanctissimi operis patratium, quam eiusdem instrumenti

sanctificationem, ex qua vtiquè redditur adorabile. Et quidem crucem Christi redditam fuisse adorabilem, ex eo quod fuerit passionis Christi instrumentum, perspicuè satis præfigurauit quod habetur Genesis cap: 50. & quod referens Apostolus ad Hebræos cap: 11. ait. *Eide Iacob moriens singulos filiorum Ioseph benedixit, & adorauit fastigium virgæ eius.* Quæ verba exponens Angelicus Præceptor lec: 5. non longe à principio hæc habet, iuxta secundam expositionem. *Velsi adorauit fastidium, idem est sensus, quia adorauit Christum significatum per virgam illam, sicut & nos adoramus Crucifixum, & crucem ratione Christi passi in ipsa.* Vnde propriè non adoramus crucem, sed Christum crucifixum in ipsa. Quod ideo dicit S. Tho: quia tota ratio adorandi crucem est in Christo, vt melius ex dicendis dubio sequenti notum fiet.

Adde Quod sicut in naturalibus agentibus eorum virtus non in distans, sed in propinquum diffunditur, & quanto magis aliquid fuit illis proximitate coniunctum tanto melius in illud eadem virtus deriuatur. Non dissimiliter in ordine supernaturali, qui seruat, quantum illius conditio patitur, proprium modum naturalium agentium, maxime virtutem & perfectionem sanctificationis communicabit ei, quod sibi per contactum fuerit propinquitate vnitum; est enim eius vis sanctificatiua quo melior, eo magis sui diffusiva, vnde supposito contactu vti prærequisita conditione se se diffundet, iuxta capacitatem eius quod tangitur ab illa. Cruci ergo ex adhæssione ad membra sanctificatoris humani generis communicata est sanctificatio cuius erat capax, & consequenter reddita est adorabilis. Eò vel maxime quia vt docet S. Tho: p. p. quæst. 76. art: 5. Om-

S. Ioan.
Chrysost.

S. Ioan.

Apost.

S. Thom.

S. Thom.